

Wydział Architektury
Politechniki Wrocławskiej

Aleksandra Głowczyńska

Modele tworzenia przestrzeni turystycznej i rola planowania przestrzennego w tworzeniu produktów turystycznych Dolnego Śląska w latach 1989 – 2019.

Praca doktorska

pod kierunkiem

dr hab. inż. arch. Magdaleny Belof

Wrocław, 2022

Spis treści

Spis treści.....	3
1 Wprowadzenie	5
1.1 Uzasadnienie podjęcia tematu i sformułowanie problemu badawczego	5
1.2 Cel i hipotezy pracy.....	6
1.3 Zakres pracy.....	7
1.3.1 Zakres problemowy	7
1.3.2 Zakres terytorialny.....	8
1.3.3 Zakres czasowy	8
1.4 Konstrukcja pracy	10
1.5 Metody badawcze	10
1.6 Stan badań i przegląd literatury	12
1.6.1 Przestrzeń turystyczna i produkt turystyczny.....	12
1.6.2 Przestrzeń turystyczna Dolnego Śląska	15
2 Turystyka jako impuls zmian przestrzennych.....	17
2.1 Funkcje turystyki.....	17
2.1.1 Społeczno-kulturowe funkcje turystyki	17
2.1.2 Gospodarcze i polityczne funkcje turystyki	17
2.1.3 Turystyka jako mechanizm kształtowania przestrzeni	20
2.1.4 Współczesne trendy i zmiany funkcji turystycznych	22
2.1.5 Negatywne aspekty działalności turystycznej	24
2.2 Nowe formy zagospodarowania turystycznego jako produkt turystyczny	26
2.2.1 Zagospodarowanie turystyczne – przegląd definicji	26
2.2.2 Pojęcie produktu turystycznego – przegląd definicji.....	29
2.2.3 Relacje produktu turystycznego i przestrzeni	32
2.3 Przestrzeń turystyczna.....	34
2.3.1 Typy i rodzaje przestrzeni turystycznej	34
2.3.2 Ewolucja przestrzeni turystycznej	40
2.3.3 Przestrzeń turystyczna a nieturystyczna	44
2.4 Narzędzia kształtowania przestrzeni turystycznej.....	47
2.4.1 Polityka turystyczna jako element polityki rozwoju.....	47
2.4.2 Samorząd terytorialny jako gospodarz przestrzeni turystycznej.....	51
2.4.3 Turystyka a paradygmat zrównoważonego rozwoju.....	53
3 Badanie mechanizmów powstawania nowych przestrzeni turystycznych na Dolnym Śląsku	55

3.1	Etapy rozwoju i przeobrażenia przestrzeni turystycznej Dolnego Śląska – zarys zagadnienia	55
3.1.1	Przestrzeń przedturystyczna	55
3.1.2	Pierwsze przestrzenie turystyczne	57
3.1.3	Przestrzeń turystyczna w gospodarce centralnie planowanej.....	63
3.1.4	Przestrzeń turystyczna w gospodarce wolnorynkowej.....	67
3.1.5	Ocena wykształcenia przestrzeni turystycznej na podstawie dostępnych źródeł statystycznych	70
4	Nowe produkty turystyczne na Dolnym Śląsku – mechanizmy powstania i oddziaływanie..	95
4.1	Nowe produkty turystyczne na Dolnym Śląsku – określenie pola badawczego oraz kryteria wyboru produktów turystycznych do analizy.....	95
4.2	Selekcja grupy badawczej	100
4.3	Wyniki analiz	101
4.3.1	Informacje ogólne (sekcja pierwsza).....	101
4.3.2	Uwarunkowania funkcjonalno – przestrzenne (sekcja druga).....	104
4.3.3	Uwarunkowania planistyczne (sekcja trzecia)	107
4.4	Modele tworzenia nowych przestrzeni turystycznych	114
4.4.1	Inicjatywy hobbystów	114
4.4.2	Inwestorzy komercyjni	116
4.4.3	Grupy społeczne.....	118
4.4.4	Model fuzyjny (hybrydowy)	120
4.4.5	Rola planowania przestrzennego w budowaniu przestrzeni turystycznej.....	120
4.5	Wnioski.....	123
	Streszczenie.....	125
	Abstract.....	127
	Spis Tabel:	129
	Spis ilustracji:	130
	Bibliografia:	132

1 Wprowadzenie

1.1 Uzasadnienie podjęcia tematu i sformułowanie problemu badawczego

Turystyka jest nośnikiem zmian. Bez wątpienia podstawową jej funkcją jest umożliwienie wypoczynku i regeneracji jej uczestnikom, jednak spektrum pozostałych funkcji, a przede wszystkim oddziaływanie turystyki w ujęciu holistycznym jest znacznie szersze. Liczba podróżujących stale rośnie (il.1.), a ich obecność odmienia nie tylko regionalną i krajową ekonomię, ale również postawy gospodarzy i krajobraz. Wyraźnie widoczne przekształcenia fizyczne terenu, pojawiające się w związku z inwestycjami turystycznymi, zmieniają z kolei sposób odbioru i postrzegania przestrzeni - na ingerencję w krajobraz reagują zarówno osoby podróżujące jak i mieszkańcy obszarów recepcji turystycznej. Wachlarz postaw związany z reakcją na zmiany jest szeroki: dla inwestorów przestrzeń turystyczna może stać się atrakcyjnym źródłem dochodu, dla innych użytkowników przestrzeni polem konfliktów funkcjonalnych, dla turystów miejscem wypoczynku, jednak ich obecność może stać się nawet zagrożeniem dla walorów naturalnych i siedlisk zwierząt.

Ilustracja 1. Wielkość ruchu turystycznego na świecie w wybranych latach.

Źródło: Światowa Organizacja Turystyki (UNWTO), 2018

Bazą dla lepszego zrozumienia zjawisk i procesów, które zachodzą w przestrzeni w związku z rozwojem turystyki jest usystematyzowanie wiedzy w tym zakresie oraz rozpoznanie procesów (modeli funkcjonowania) nowo powstających i różnorodnych form zagospodarowania turystycznego. Kwerenda literatury naukowej przeprowadzona przez autorkę pracy pozwoliła ustalić, iż modele rozwoju klasycznych form zagospodarowania turystycznego (jak hotele

i wszelkie inne obiekty noclegowe czy restauracje, bądź też infrastruktura taka jak kąpieliska, baseny czy szlaki turystyczne), podobnie jak cykl życia przestrzeni turystycznej zostały już dobrze rozpoznane. Jednak zauważalny w ostatnich latach ogólnopolski trend rozwoju nowych form zagospodarowania turystycznego nie został poddany naukowej analizie, zwłaszcza w obszarze zainteresowań dyscyplin gospodarka przestrzenna i urbanistyka.

Autorka, która jest wieloletnim, kwalifikowanym przewodnikiem turystycznym i pilotem wycieczek, szczególnie związanym z przestrzenią Dolnego Śląska, te zmiany przestrzenne wyraźnie dostrzega. Osobiste doświadczenia obejmują wiele lat podróży rodzinnych i zawodowych, odwiedzin lokalnych przestrzeni Dolnego Śląska i codzienną refleksję nad dokonującą się na naszych oczach przemianą przestrzeni i krajobrazów - zarówno tych, otwartych jak i zurbanizowanych; naturalnych i kulturowych. Każda z tych przestrzeni poddana jest presji ze strony człowieka. Zmienia się również postrzeganie krajobrazów - nowe formy zagospodarowania turystycznego cieszą się dużym zainteresowaniem ze strony turystów. I mimo braku pełnej i systemowej informacji na temat walorów jakie posiadają nowe formy zagospodarowania turystycznego (pozostają one jeszcze nieskatalogowane i dość słabo promowane) to są one rozpoznawane przez klientów i touroperatorów. Swoją obecnością i siłą przyciągania wywołują zmiany w przestrzeni, lokalnej ekonomii, a nawet strukturze zatrudnienia.

Szersze rozpoznanie procesu powstawania nowych przestrzeni turystycznych w regionie, zwłaszcza zrozumienie i usystematyzowanie modeli ich powstawania stało się zasadniczym impulsem dla powstania niniejszej pracy. W 2011 roku, po zapoznaniu się z 40 nowopowstałymi obiektami turystycznymi Dolnego Śląska, autorka za namową nieżyjącego już dziś prof. dr hab. Krzysztofa Mazurskiego, pierwszego promotora pracy oraz wybitnego znawcy zagadnień dolnośląskiej turystyki, podjęła wysiłek badań naukowych nad tematem.

Autorka postawiła sobie zasadnicze pytanie badawcze – jak powstają nowe formy zagospodarowania turystycznego? Czy są wyrazem, lub choćby elementem spójnej polityki przestrzennej samorządów czy być może w większym stopniu manifestacją niekontrolowanych zachowań pojedynczych podmiotów nastawionych na zysk w rozwijającej się branży turystycznej? Czy powstawanie tych przestrzeni uwarunkowane jest obecnością dobrej infrastruktury technicznej i społecznej, szczególnymi walorami środowiska czy mechanizmem powstawania swoistych nieformalnych klastrów? Czy przestrzenie nieharmonijne, stanowiące dysonans estetyczny czy funkcjonalny w danym otoczeniu są efektem zaniechania kontroli czy wynikają z nieefektywnego systemu planowania przestrzennego? Konkludując, zasadniczą motywacją dla podjęcia badań była chęć lepszego zrozumienia tych procesów i rozpoznania ich dynamiki na obszarze województwa dolnośląskiego.

Podejmując się tego wyzwania badawczego, autorka miała także nadzieję, że wnioski wynikające z pracy mogą okazać się przydatne dla osób odpowiedzialnych za rozwój przestrzenny, być wskazówką dla osób studiujących turystykę oraz dla poszukujących drogi do stworzenia własnego produktu turystycznego w harmonii z otaczającą przestrzenią.

1.2 Cel i hipotezy pracy

Zasadniczym celem badawczym pracy jest: **rozpoznanie procesów i mechanizmów tworzenia nowych przestrzeni turystycznych na obszarze województwa dolnośląskiego, a także próba odnalezienia prawidłowości w ich powstaniu.** Tym samym w założeniu praca ma przede wszystkim charakter poznawczy.

Dla osiągnięcia tak postawionego celu autorka sformułowała zestaw istotnych pytań badawczych tj.:

- Co pobudza powstawanie przestrzeni turystycznej na Dolnym Śląsku?
- Czy powstawanie nowych przestrzeni turystycznych regionu jest wynikiem działań planowych?
- Czy i w jakim stopniu istniejące warunki (tj. układy funkcjonalno-przestrzenne, walory krajobrazu, obszary chronione) wpływają na wykształcanie się nowych przestrzeni turystycznych województwa?

Wieloletnie doświadczenia, obserwacje terenowe, kontakty z licznymi uczestnikami działań turystycznych, a także studia literatury przedmiotu pozwoliły na wyprowadzenie następujących hipotez badawczych:

- **W dynamicznie rozwijającej się gospodarce wolnorynkowej współistnieją różne modele powstawania przestrzeni turystycznej.**
- **Powstawanie przestrzeni turystycznych nie jest zdeterminowane jednoznacznie zdefiniowanym zestawem warunków wejściowych.**
- **Planowanie przestrzenne jest ograniczonym i nie jedynym narzędziem budującym przestrzeń turystyczną Dolnego Śląska.**

Poszukiwanie odpowiedzi na wyżej sformułowane pytania oparte było na badaniach empirycznych przeprowadzonych przez autorkę na obszarze województwa dolnośląskiego i miało służyć potwierdzeniu lub falsyfikacji przedstawionych hipotez.

Drugim istotnym celem pracy, o charakterze poznawczo-porządkującym, jest podjęta przez autorkę próba usystematyzowania wiedzy i uporządkowanie chaosu pojęciowego dotyczącego zagadnień szeroko pojętej przestrzeni turystycznej oraz produktu turystycznego. Osiągnięcie tego celu wiązało się z krytycznym przeglądem dostępnej polskiej i zagranicznej literatury z zakresu turystyki, ekonomii turystyki i geografii turystycznej zwłaszcza w aspektach budowania przestrzeni i jej produktów, a następnie dokonanie jej selekcji i syntezy.

Praktycznym celem pracy jest dostarczanie wiedzy o mechanizmach rządzących powstawaniem przestrzeni turystycznej. Odpowiedź na pytanie jakim narzędziem w budowaniu przestrzeni turystycznej jest planowanie przestrzenne, może przyczynić się do lepszego wykorzystania tego narzędzia przez samorządy. Odkrycie innych modeli budowania przestrzeni turystycznej może okazać się cenną wskazówką dla osób planujących rozwój regionalny lub swoją własną działalność gospodarczą opartą na ruchu turystycznym.

1.3 Zakres pracy

1.3.1 Zakres problemowy

Mimo że praca opisuje zjawiska turystyczne, problemowo zakorzeniona jest w zagadnieniach związanych z urbanistyką i planowaniem przestrzennym, dlatego też zakres badań empirycznych dotyczy praktycznej działalności inwestycyjnej oraz planistyczno – strategicznej realizowanej przez jednostki samorządowe oraz podmioty prowadzące działalność na polu turystyki, a także otoczenia prawnego tej działalności.

Dla zarysowania tła teoretycznego przeprowadzono badania literaturowe z zakresu zarządzania sferą turystyki i marketingu, turystyki, zagospodarowania turystycznego oraz zrównoważonego rozwoju turystyki. Nowe produkty turystyczne tworzone są w konkretnych

przestrzeniach, dlatego analizowana była także literatura dotycząca historii rozwoju gospodarczego regionu, urbanistyki regionalnej i geografii turystycznej.

1.3.2 Zakres terytorialny

Zasięg terytorialny badań prezentowanych w pracy ogranicza się do terenu województwa dolnośląskiego (w pracy określanego również jako Dolny Śląsk), wyłączając Wrocław. Obszar badawczy został zawężony do Dolnego Śląska ponieważ jest on klasyfikowany w geografii turystyki¹ jako samodzielny obszar turystyczny na terenie Polski. W regionie zaobserwować można przyrost obszarów włączanych do ruchu turystycznego i produktów turystycznych oraz zróżnicowaną dynamikę kształtowania się przestrzeni turystycznej, co dało autorce podstawę do naukowej obserwacji. Dodatkowo rozległy obszar województwa jest na tyle różnorodny i bogaty w nowe formy zagospodarowania turystycznego, że zaobserwowane tendencje i trendy można uznać za reprezentatywne dla całego kraju. Przestanką dla tego wyboru była również stosunkowo łatwa dostępność badanych terenów jak i dokumentów strategicznych i planistycznych poziomu lokalnego. Nie bez znaczenia była także dobra znajomość regionu i osobiste preferencje autorki. Z badań wyłączono obszar miasta Wrocław, a powodem tej decyzji była wyraźna polaryzacja regionu, w którym miasto tworzy swój własny nieporównywalnie silniejszy potencjał turystyczny.

1.3.3 Zakres czasowy

Ramy czasowe badań obejmują zjawiska współczesne, zaistniałe w okresie gospodarki wolnorynkowej. Okres badań empirycznych ustalono na lata od 1989 do 2019. Są to trzy dekady, które rozpoczyna rok 1989 – początek transformacji ustrojowej, która był bardzo ważna z punktu widzenia inwestorów turystycznych i zmian zachowań rynkowych w Polsce. W tym okresie następowały intensywne zmiany dotyczące rynku turystycznego w Polsce, w tym preferencji i wyborów klientów. W tym czasie wytwarzała się i przeobrażała przestrzeń turystyczna regionu i tworzono dokumentację planistyczną dla części obiektów turystycznych.

W badanym okresie można wyróżnić kilka ważnych regulacji mających wpływ na sposób gospodarowania terenem i zachowania graczy na rynku turystycznym. Były to:

- reforma samorządowa: początkowo, w 1990 r. ustanawiano samorząd gminny (Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym Dz.U. 1990 Nr 16 poz. 95²), osiem lat później samorzady wojewódzkie i powiatowe. Gminy otrzymały autonomię w zakresie planowania i gospodarowania przestrzenią, natomiast z zadań związanych z planowaniem przestrzennym został wyeliminowany średni szczebel administracji (powiat).
- Reforma systemu planowania przestrzennego: w 1994 r., uchwalono nową ustawę o zagospodarowaniu przestrzennym³, która stała się fundamentem nowego systemu prawnego dla planowania przestrzennego. Osłabiła ona rolę planowania przestrzennego na szczeblu ponadlokalnym i ustanowiła gminę kluczowym podmiotem planowania przestrzennego. Ustawa zniósła obligatoryjność opracowania planów miejscowych, natomiast wprowadziła studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. W 2003 r. uchwalono kolejną ustawę o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z nadzieją na powstrzymanie narastającego chaosu przestrzennego, poprawę skuteczności planowania i określenie warunków praktyki wykonywania zawodu urbanisty.

¹ Lijewski T., Mikułowski B., Wyrzykowski J., Geografia turystyki Polski, PWE, Warszawa 2008.

² przez co pojawił się niecentralny, ale lokalny gospodarz terenu – samorząd gminny.

³ Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym. Dz.U. 1994 nr 89 poz. 415

- Uchwalenie w dniu 2 kwietnia 1997 r. przez Zgromadzenie Narodowe Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (bardzo silne zaakcentowanie wagi własności prywatnej i samostanowienia gmin przy niedookreśleniu „dobra publicznego”).
- Reforma administracyjna państwa – uchwalenie w 1999 r. ustawy o wprowadzeniu trójstopniowego podziału terytorialnego państwa z podziałem kraju na 16 województw w miejsce poprzednich 49.
- W 2000 r. przyjęta została Narodowa Strategia Rozwoju Regionalnego na lata 2001-2006⁴, która wraz z ustawą o zasadach wspierania rozwoju regionalnego⁵ dawała samorządom wojewódzkim realne podstawy dla planowania strategicznego.
- 1 maja 2004 r. Polska oficjalnie została członkiem Unii Europejskiej, co spowodowało znaczący napływ środków na inwestycje w obszarach strategicznych, w tym turystyki.

W związku z wymienionymi regulacjami, w okresie objętym badaniami oczekiwano, że będzie można dostrzec charakterystyczne fazy wprowadzania i dojrzewania mechanizmów kształtujących rynek turystyczny oraz narzędzi do budowania przestrzeni czy produktów turystycznych. W 1994 r. gminy otrzymały nowe narzędzia do tworzenia i planowania przestrzeni w postaci Ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 1994 nr 89 poz. 415). Od tego okresu należałoby zatem oczekiwać iż liczba przestrzeni turystycznych, które posiadają dokumentację planistyczną wyraźnie wrośnie. W 1998 r, do sfery planowania włączone zostały nowo utworzone województwa, zatem od tego momentu, na rynku powinny pojawić się produkty i przestrzenie zaplanowane w skali regionalnej. W 2003 r. w ślad za zapisami ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, upowszechniło się narzędzie decyzji o warunkach zabudowy, jako podstawy planowania, dając gminom dodatkową szansę na budowę przestrzeni turystycznych w oparciu o akt prawa miejscowego (skądinąd krytykowany za ograniczony zakres). Wreszcie w 2004 r., akcesja do Unii Europejskiej spowodowała znaczący napływ funduszy na realizację inwestycji w Polsce, w tym także inwestycji turystycznych, co hipotetycznie powinno zintensyfikować powstawanie przestrzeni turystycznych w regionie.

Rok 2019, który zamyka badania, to ostatni rok relatywnie stabilnego i przewidywalnego rozwoju rynku turystycznego, a co za tym idzie – przestrzeni turystycznej. Kolejny rok, 2020 i następujące po nim lata naznaczone były pandemią Covid-19, która radykalnie zmieniła sytuację w sferze rynku turystycznego.

W wyniku zamrożenia gospodarki i światowego ograniczenia migracji ludności na kilka miesięcy zniknął rynek turystyczny, w formie jaka była naukowo rozpoznana. Mając świadomość, iż to katastrofalne w skutkach zjawisko miało wpływ na wielkość ruchu turystycznego w 2020 roku oraz w kolejnych latach, a również ma znaczenie w perspektywie zmian długofalowych, autorka celowo podjęła decyzję o zamknięciu badań w 2019 roku i powstrzymała się od aktualizacji danych, które trzeba byłoby interpretować w nurcie tej jeszcze nie przebadanej zmiany, wyraźnie odbiegającej od głównego tematu tej pracy.

⁴ Uchwała Nr 105 Rady Ministrów z dnia 28 grudnia 2000 r. w sprawie przyjęcia Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2001 - 2006. M.P. 2000 nr 43 poz. 851

⁵ Ustawa z dnia 12 maja 2000 r. o zasadach wspierania rozwoju regionalnego. Dz.U. 2000 nr 48 poz. 550.

1.4 Konstrukcja pracy

Praca składa się z dwóch tomów. W pierwszym odnaleźć można kolejno: wprowadzenie, przegląd literatury, badania własne oraz wnioski. Tom II zawiera alfabetycznie ułożony katalog obiektów poddanych analizie szczegółowej. Poniższy opis dotyczy treści pierwszego tomu.

We wprowadzeniu (rozdział pierwszy) zaprezentowano cel, problem badawczy oraz hipotezy pracy. Określono także zakres pracy w odniesieniu do sfery problemowej, terytorialnej oraz ramy czasowe analizowanego zjawiska. Zaprezentowano również przyjęte w pracy metody badawcze oraz wskazano autorów biorących udział w dyskusji terminologicznej nt. zjawiska przestrzeni turystycznej, jej cyklu życia oraz powstających w niej produktów turystycznych.

Rozdział drugi pracy poświęcony jest analizie literatury naukowej, zarówno polskiej jak i zagranicznej, dotyczącej zagadnień poruszanych w pracy. Oprócz omówienia funkcji turystyki część ta prezentuje dyskusję na temat definicji przestrzeni i produktu turystycznego, zagospodarowania turystycznego oraz zazębienia i wykluczania się wzajemnie tych definicji. Szczegółową analizą objęto różne typy przestrzeni turystycznej oraz procesy jej przeobrażeń. Rozdział zawiera również informacje nt. narzędzi kształtowania przestrzeni turystycznej.

W rozdziale trzecim autorka prezentuje historyczne uwarunkowania rozwoju przestrzeni turystycznej na Dolnym Śląsku, a następnie podejmuje próbę charakterystyki tej przestrzeni obecnie. W tej części pracy wykorzystane są zarówno źródła literaturowe (zarys historyczny) jak i wyniki badań statystycznych prowadzonych przez instytucje państwowe, komercyjne jak i samą autorkę (przebieg przestrzeni turystyczna współcześnie).

Rozdział czwarty zawiera wyniki badań empirycznych. Autorka wyszczególnia w nim mechanizmy tworzenia przestrzeni turystycznych w oparciu o nowe formy zagospodarowania, a także dokonuje oceny obecnych zjawisk przestrzennych i kierunku ich ewolucji. Podejmuje również próbę sformułowania wskazań dla dalszych badań, jak również wniosków dla praktyki zarządzania oraz planowania przestrzennego i strategicznego w obszarach narażonych na wzmożoną presję turystyczną. Wnioski badawcze zawarte w tym rozdziale wyprowadzono na podstawie szczegółowych analiz zaprezentowanych we wspomnianym wyżej tomie II pracy (katalog).

1.5 Metody badawcze

Niniejsza praca powstała w nurcie rozumowania abdukcyjnego. Fundamentem powstania pracy była zdobywana przez lata pracy w zawodzie przewodnika turystycznego wiedza empiryczna: obserwacje i doświadczenia związane z poznawaniem i użytkowaniem przestrzeni turystycznej, która podlegała dynamicznym przemianom w okresie ostatnich 30 lat. To one wywołały w autorce chęć naukowego wyjaśnienia obserwowanych przemian i zjawisk. Postawione wstępnie hipotezy i pytania badawcze zostały pogłębione i rozwinięte, a następnie sprawdzane poprzez zastosowanie ugruntowanych metod naukowych zarówno ilościowych i jakościowych, oraz technik badawczych do których należały: badania literatury, metoda obserwacji i pomiaru, metoda studium przypadków, metoda analizy porównawczej (także z zastosowaniem metody analizy graficznej), metoda analizy i syntezy (w nurcie rozumowania dedukcyjnego, indukcyjnego i redukcyjnego) metoda wywiadu zarówno częściowo skategoryzowanego jak i nieskategoryzowanego.

Badania literatury objęły publikacje naukowe (monografie, artykuły, raporty, materiały konferencyjne) jak również dokumenty i akty prawne i normatywne wszystkich szczebli – od ustaw

poprzez kierunkowe dokumenty regionalne po lokalne strategie rozwoju oraz opracowania planistyczne (wraz z załącznikami graficznymi). Poza studiami piśmiennictwa, badano również źródła wiedzy powszechnej jak materiały prasowe, informacje z serwisów samorządów, organizacji pozarządowych, a nawet mediów społecznościowych.

Rozbudowa wachlarza informacji nastąpiła poprzez użycie techniki wywiadu nieskategoryzowanego oraz częściowo skategoryzowanego, przeprowadzonego wśród pracowników szeroko rozumianego sektora turystycznego. Autorka wymieniała swoje doświadczenia w nieoficjalnych rozmowach z innymi przedstawicielami branży jak: przewodnicy, piloci, pracownicy biur i organizacji turystycznych. W pracy wykorzystano częściowo pilotażowe badania ankietowe nt. jakości przestrzeni turystycznej Dolnego Śląska, które właśnie metodą wywiadu autorka realizowała w 2013 roku wraz z Dolnośląską Organizacją Turystyczną. Pod opieką merytoryczną autorki, zespół ankieterów telefonicznie dotarł do ponad 3000 podmiotów turystycznych z obszaru województwa. Pracownicy branży gastronomicznej i hotelarskiej, a także pracownicy samorządowi odpowiadali na pytania zarówno zamknięte jak i otwarte. Przeprowadzona ankieta miała na celu zebranie opinii pracowników branży turystycznej na temat potencjału turystycznego przestrzeni lokalnej oraz problemów w niej obserwowanych. Ankieta poruszała też kwestie współpracy z różnymi aktorami lokalnej sceny gospodarczej oraz świadomości na temat znaczenia planowania przestrzennego w rozwoju turystyki. Miała również na celu zebranie rekomendacji dla produktów turystycznych. Lista obiektów rekomendowanych miała stanowić bazę wyjściową do inwentaryzacji przestrzeni turystycznej województwa pod kątem występowania nowych form zagospodarowania. Wyniki badań ankietowych były prezentowane w formie kartogramów na Wrocławskich Targach Turystycznych na początku 2014 i 2015 roku pod szyldem Dolnośląskiej Organizacji Turystycznej. Zebrany materiał posłużył jako badania wstępne wprowadzające do tematyki tej pracy.

Technika wywiadu nieskategoryzowanego ponownie została użyta w trakcie pogłębionych badań terenowych dotyczących studiów wybranych przypadków. Na przestrzeni lat 2013 – 2018 autorka pracy odwiedziła wszystkie badane przestrzenie, w niektórych przypadkach wielokrotnie.. Celem tych badań, za wyjątkiem zebrania dokumentacji fotograficznej, były obserwacje kontrolowane (nabycie doświadczenia turysty) oraz obserwacje standardowe wykonywane wg. założonego klucza, poszerzone o wywiady z właścicielami i pracownikami obiektów poddanych analizie szczegółowej. Wyniki tych badań zawarto w II tomie pracy, głównie w sekcji pt. „informacje ogólne” zawarte w każdej z kart obiektów.

W trakcie badań kameralnych, na kolejnym etapie prac po badaniach telefonicznych i terenowych, zastosowano metody analizy i syntezy pomiarów, doświadczeń i obserwacji jak również, treści wynikających z dokumentów strategicznych i planistycznych. Studiowanie przypadków i ich porównania, również w warstwie wizualnej (graficznej) przyczyniły się do wykrycia struktur i mechanizmów działania produktów w przestrzeni turystycznej jak również wyodrębnienia związków przyczynowo skutkowych w obrębie zjawiska. Wyniki analizy badanego materiału zawarto w II tomie pracy, który ma formę katalogową i stanowi szczegółowy opis przypadków wyselekcjonowanych z całej populacji. Dla każdego przypadku sprawdzono zapisy studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, strategię rozwoju gminy, strategię rozwoju powiatu oraz dla całości strategię rozwoju województwa. Materiał jest ilustrowany graficznie, zawiera dokumenty kartograficzne, fotografie oraz schematy.

1.6 Stan badań i przegląd literatury

1.6.1 Przestrzeń turystyczna i produkt turystyczny

Przegląd literatury zagranicznej (publikowanej w języku angielskim) w zakresie zagadnień dotyczących nowych form zagospodarowania turystycznego wymagał na wstępie zastosowania odpowiedniego filtra językowego. Proste „kalki” językowe sugerowałyby poszukiwania haseł *tourism development* i *tourist infrastructure* ale oba terminy częściej opisują wzrost i rozwój turystyczny w kategoriach wskaźników społeczno-gospodarczych, nie zaś przeobrażenia przestrzenne czy infrastrukturę w jaką wyposażone jest dane miejsce w przestrzeni. Kluczem do odnalezienia informacji nt. zmian przestrzennych powodowanych przez wprowadzanie zagospodarowania turystycznego w danym miejscu okazał się termin *tourist area*, czyli – w wolnym tłumaczeniu – przestrzeń lub obszar turystyczny.

Przestrzeń turystyczną tworzą zagospodarowanie turystyczne i ruch turystyczny. W literaturze zagranicznej najważniejszą publikacją dotyczącą tego pod tym hasłem zagadnienia jest *The concept of a tourist area cycle of evolution: implications for management of resources autorstwa* W. R. Butlera⁶. Koncepcja opisuje cykl życia przestrzeni poddanej presji turystycznej. Okazała się ona na tyle trafna i wyczerpująca, że do dziś należy do kanonu wiedzy nt. przestrzeni turystycznej i mimo pojawienia się wielu nowszych prac to żaden z autorów (zarówno polskich jak i zagranicznych) nie podjął się próby całkowitego obalenia założeń Butlera. Koncepcja wykorzystywana jest jako model rozwoju turystyki przez Światową Organizację Turystyki (UNWTO), a jej wpływ na kolejnych badaczy przestrzeni turystycznej (także polskich) jest bezsprzeczny.

Bazą najnowszej literatury światowej przedmiotu są uznane czasopisma dotyczące szeroko pojętego turystyki. Ich tematyka często ogniskuje się na zagadnieniach rozwoju przestrzeni turystycznej w konkretnych regionach geograficznych świata. Przykładowo, *Annals Of Tourism Research* w ostatnim okresie publikuje głównie prace dotyczące rozwoju turystyki na terenach dawnych kolonii, miejsc pielgrzymkowych, terenów dawnego Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, *Current Issues in Tourism* często promuje badania odnoszące się do terenów Azji Południowo – Wschodniej, z kolei *European Journal of Tourism Research* - sytuacji w Europie. W *International Journal of Tourism Research* często odnaleźć można artykuły dotyczące rozwoju turystyki na obszarach wiejskich i przemysłowych, ale również te opisujące zjawiska turystyczne w Azji, za to w *Journal of Hospitality & Tourism Research* dominują tematy relacji między gospodarzami, pracownikami turystyki i samymi turystami (wokół podobnej tematyki koncentrują się badania publikowane w *Journal of Hospitality Leisure Sport & Tourism Education*).

Problem rozwoju zrównoważonego był podnoszony w ostatnich latach we wszystkich wymienionych czasopismach, natomiast niewątpliwie prym w tej dyskusji wiodą *Journal of Sustainable Tourism* oraz *Journal of Tourism and Cultural Change*. Zagadnienia zarządzania sferą turystyki poruszają głównie *Journal of Travel & Tourism Marketing*, *Problems of Tourism and Recreation*, *Tourism Management*. We wszystkich wymienionych czasopismach odnaleźć można artykuły dotyczące kierunków zmian i wzrostu na rynku turystycznym, roli mediów społecznościowych w turystyce, problematyki gender w turystyce, globalizacji, zrównoważonego rozwoju czy wizji turystyki przyszłości. Pomimo wielu inspirujących koncepcji i ogromu informacji

⁶ Butler R.W., *The Concept of a Tourist Area Cycle of Evolution: Implications for Management of Resources*, *The Canadian Geographer* 1980, No. 24, Butler R.W., *The tourism area life cycle*, vol. 1: Applications and modifications, *Aspects of Tourism* 28, Channel View Publications, Clevedon – Buffalo – Toronto 2006, Butler R.W., *The tourism area life cycle*, vol. 2: Conceptual and theoretical issues, *Aspects of Tourism* 28, Channel View Publications, Clevedon – Buffalo – Toronto 2006.

jakie można uzyskać na podstawie lektury wymienionych czasopism, niewiele z prezentowanych badań okazało się bezpośrednio użytecznych w tej pracy. Zjawiska pojawiające się na Dolnym Śląsku wydają się typowe dla Polski, przez co trudno znaleźć bezpośrednie przełożenie i porównanie do inwestycji turystycznych Azji, Afryki, Ameryki czy nawet innych krajów europejskich posiadających atrakcje będące magnesem turystyki. W polskiej literaturze naukowej rozważania teoretyczne nad przestrzenią turystyczną są licznie reprezentowane. szeroko dostępne są w polskiej literaturze. Podwaliny pod nie stworzył Rogalewski, który prace nad tym zagadnieniem rozpoczął już w końcu lat 60. ubiegłego wieku, a licznie ponawiane publikacje pojawiały się również w latach 70.⁷

Rozważania Rogalewskiego szybko zostały uzupełnione przez Warszzyńską i Jackowskiego⁸ Proste definicje z ubiegłego wieku często są przywoływane przez pokolenia kolejnych autorów i stanowią kanon wiedzy zarówno o turystyce jako takiej⁹ jak i służą za wstęp do rozważań nad zagadnieniem zagospodarowania i przestrzeni turystycznej¹⁰.

Wśród autorów, którzy analizują przestrzeń turystyczną poprzez pryzmat zagospodarowania i infrastruktury turystycznej, wymienić można m.in.: Naumowicza¹¹ Kachniarza i Niewiadomskiego¹², Gaworeckiego¹³, Płocką¹⁴ oraz Pawlikowską – Piechotkę¹⁵, którzy w swoich publikacjach znacząco rozbudowywali dotychczasową wiedzę, uzupełniając ją informacjami uzyskanymi na podstawie własnych badań nt. jakości bazy noclegowej, gastronomicznej i towarzyszącej.

Termin „przestrzeń turystyczna” w polskiej literaturze rozpropagował Liszewski¹⁶. Autor ten jest twórcą autorskiej koncepcji rozwoju przestrzeni turystycznej (będzie szerzej

⁷ Rogalewski O., Podstawy gospodarki przestrzennej w turystyce, "Ruch Turystyczny - Monografie", 1972 z. 13, SGPiS, Warszawa, Rogalewski O., Zagospodarowanie turystyczne, WSiP, Warszawa, 1977, 1979, Lijewski T., *Geografia...*, 2008, op. cit.

⁸ Warszzyńska J., Jackowski A., Podstawy geografii turystyki, PWN, Warszawa 1978.

⁹ Gołębski G. (red.), Kompendium wiedzy o turystyce, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002., Gołębski G. (red.), Metody stymulowania rozwoju turystyki w ujęciu przestrzennym, Wydawnictwo AE w Poznaniu, Poznań 2002., Kurek W. (red.) Turystyka, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.

¹⁰ Liszewski S., Przestrzeń turystyczna, *Turyzm* 1995, t. 5, z. 2, pp. 87-103., Kaczmarek J., Stasiak A., Włodarczyk B., Produkt turystyczny. Pomysł, organizacja, zarządzanie, PWE, Warszawa 2010., Włodarczyk B., Kaczmarek J., Stasiak A., Produkt turystyczny, Wyd. PWE, Warszawa 2005.

¹¹ Naumowicz K. Turystyka. Zagadnienia teoretyczne. Skrypt dla studentów kierunku ekonomika i organizacja obrotu towarowego i usług, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 1990.

¹² Kachniarz T., Niewiadomski Z., Nowe podstawy prawne planowania przestrzennego, Instytut Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej, Warszawa 1994

¹³ Gaworecki W.W. (red.), Turystyka, PWE, Warszawa, 1998, 2010.

¹⁴ Płocka J., Wybrane zagadnienia z zagospodarowania turystycznego, cz.1, i cz. 2, Toruń 2002., Płocka J.: Turystyka. Wybrane zagadnienia. Wydawnictwo ESCAPE Magazine 2009., Płocka J.: Wybrane zagadnienia z zagospodarowania turystycznego. Biblioteka CKU, Toruń 2006.

¹⁵ Pawlikowska-Piechotka A., Planowanie przestrzeni turystycznej, *Novae Res*, Gdynia 2014., Pawlikowska-Piechotka A., Zagospodarowanie turystyczne i rekreacyjne, *Novae Res*, Gdynia 2009.

¹⁶ Liszewski S., Miejska przestrzeń turystyczna. Metody badań. Ewolucja i jej prawidłowości, *Turyzm* 2014, 24/1, s. 37-48; Urban space research methods: evolution of patterns, pp. 35-44., Liszewski S., Nowe przestrzenie w miastach (na obszarach zurbanizowanych, [w:] I. Jażdżewska red., Nowe przestrzenie w miastach, ich organizacja i funkcje, XIX Konferencja Naukowa o Mieście, Wyd. UŁ, Łódź 2006, s. 33-34., Liszewski S., Przestrzenie turystyki i ich transformacja we współczesnym świecie, *Turyzm* 2006, t. 16, z. 2, pp. 7-20., Liszewski S., Przestrzenie turystyki i osadnictwo turystyczne, [w:] Kompendium wiedzy o turystyce, G. Gołębski red., Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009, s. 95-128., Liszewski S., Przestrzeń turystyczna i osadnictwo turystyczne [w:] Kompendium wiedzy o turystyce, Gołębski G. (red.), Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002, s. 77 – 109., Liszewski S., Przestrzeń turystyczna miasta (przykład Łodzi), *Turyzm*, t. 9, z. 1, pp. 51-73, 1999., Liszewski S., Przestrzeń turystyczna Polski. Koncepcja regionalizacji turystycznej, [w:] Współczesne problemy przemian strukturalnych przestrzeni geograficznej, I. Jażewicz red., Wydawnictwo Naukowe Akademii Pomorskiej w Słupsku, Słupsk 2009, s. 59-69., Liszewski S., Przestrzeń turystyczna Polski. Koncepcja regionalizacji turystycznej. [w:] Współczesne problemy przemian strukturalnych przestrzeni geograficznej. Red. I. Jażewicz. Akademia Pomorska w Słupsku, Słupsk 2009., Liszewski S., Przestrzeń turystyczna w ujęciu podmiotowym. Przyczynek do dyskusji o przestrzeni w geografii, [w:] W. Maik, K. Rembowska, A. Suliborski (red.), *Geografia jako nauka o przestrzeni, środowisku i krajobrazie*, t. 1. Podstawowe idee i koncepcje w geografii, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź, pp. 50-60, 2005., Liszewski S., *Przestrzeń turystyczna*, 1995, op. cit., Liszewski S., red., *Geografia urbanistyczna*, Wyd. II, Wyd. Naukowe PWN S.A., Warszawa 2012, 428s., Liszewski S., Treści, formy, przestrzenie i klasyfikacja turystyki (artykuł dyskusyjny), [w:] R. Wiluś, J. Wojciechowska (red.), *Nowe-stare formy turystyki w przestrzeni*, Warsztaty

prezentowana w dalszej części pracy), która uwzględnia proces i elementy zagospodarowania turystycznego i jego komponenty. Wszechstronnym autorem, współpracującym z Liszewskim był Włodarczyk. Również ten autor prowadzi rozważania dotyczące nie tylko definicji przestrzeni turystycznej i „aktorów” ją tworzących, ale również proponuje model jej cyklu rozwojowego¹⁷. Jego publikacje obejmują również zagadnienia z zakresu turystyki kulturowej, fenomenu produktu turystycznego oraz przestrzeni turystycznej Ziemi Łódzkiej, w aspekcie analitycznym.

Do dyskusji na temat zmiennych cechujących przestrzeń turystyczną istotny wkład wniósł Kowalczyk. On również, wraz z Derek, zajmuje się zjawiskami z pogranicza zagospodarowania turystycznego, przestrzeni turystycznej i ogólnie rozumianego rozwoju turystyki zrównoważonej¹⁸. Kolejną autorką badającą zagadnienia przestrzeni turystycznej jest Meyer, która podkreśla znaczenie funkcjonalności jako wyznacznika przestrzeni turystycznej¹⁹, natomiast Kruczek i Zmysłony zaznaczają, że istnieją wielowymiarowe przestrzenie turystyczne odnoszące się do aspektów kulturowych, ekonomicznych czy filozoficznych przestrzeni²⁰.

Poza wyżej wymienionymi, za najciekawsze i najbliższe tematyce niniejszej pracy autorka uznała publikacje trzech autorów: Stasiaka, Więckowskiego i Kozaka, którzy publikują systematycznie w polskich czasopismach takich jak Geotourism (Geoturystyka), Polish Journal of Sport and Tourism, Turyzm oraz Folia Turistica a także w licznych wydawnictwach pokonferencyjnych. Pierwszy ze wspomnianych badaczy zajmuje się współczesnymi zmianami powierzchni przestrzeni turystycznej, zjawiskiem jej rozszerzania się i kurczenia²¹, z kolei drugi analizuje sposoby wytwarzania przestrzeni turystycznej²².

Prace Kozaka łączą oceny realizacji strategii rozwoju ze współczesnymi paradygmatami turystyki. W pracach tego autora można odnaleźć najwięcej wątków dotyczących aspektów praktycznych związanych z działalnością planistyczną co doskonale uzupełnia zagadnienia teoretyczne proponowane przez Liszewskiego, Kowalczyka i Włodarczyka, a rozbudowane przez Stasiaka, Więckowskiego i Meyer. Kozak w swoich rozważaniach podkreślał rolę zmian w preferencjach wypoczywających, którzy ustanawiają nowe trendy i kierunki rozwoju turystyki²³.

z Geografii Turyzmu, tom 3, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013, s. 9–19., Liszewski S., Urbanizacja turystyczna, nowa forma organizacji przestrzeni geograficznej, [w:] B. Górz, red., Urbanizacja i społeczeństwo, Instytut Geografii Akademia Pedagogiczna w Krakowie, P. W. Stabil, Kraków 2006, s. 165–178.

¹⁷ Włodarczyk B., Kaczmarek J., Stasiak A., *Produkt turystyczny...*, 2005, op. cit., Włodarczyk B., Krajobraz i przestrzeń turystyczna miasta, Folia Turistica 2011, nr 25(2), s. 291-310., Włodarczyk B., Miasto i przestrzeń turystyczna, [w:] Włodarczyk B. (red.), Turystyka. Księga jubileuszowa w 70. rocznicę urodzin Profesora Stanisława Liszewskiego, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2011, s. 105–120., Włodarczyk B., Procesy kształtujące przestrzeń turystyczną, Turyzm 2011, t. 21, z. 1-2, s. 59-66., Włodarczyk B., Przestrzeń turystyczna – cykliczność, „aktorzy”, determinanty rozwoju, Turyzm 2006, nr 16, z. 2, s. 41-64., Włodarczyk B., Przestrzeń turystyczna – istota, koncepcje, determinanty rozwoju, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2009., Włodarczyk B., Przestrzeń turystyczna – kilka słów o istocie pojęcia, [w:] M. Durydiwka, K. Duda-Gromada (red.), Przestrzeń turystyczna. Czynniki, różnorodność, zmiany, Uniwersytet Warszawski, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, Warszawa 2011, s. 15–27., Włodarczyk B., Przestrzeń turystyczna – pojęcie, wymiary, cechy, Turyzm 2007, nr 17, z. 1-2, s. 145-158., Włodarczyk B., Przestrzeń w turystyce, turystyka w przestrzeni – o potrzebie podziałów i klasyfikacji (Space in tourism, tourism in space: on the need for definition, delimitation and classification), Turyzm 2014, 24/1 s. 25-36, pp. 25–34.

¹⁸ Kowalczyk A., Derek M., Zagospodarowanie turystyczne, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010, Kowalczyk A., Fenomenologia przestrzeni turystycznej, Turyzm T. 24, 2014, s. 9-15,9-15., Kowalczyk A., Geografia turystyki, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1997., Kowalczyk A., 'Geograficzne' aspekty przestrzeni turystycznej (nowe spojrzenie na koncepcję przestrzeni turystycznej), [in:] M. Durydiwka, K. Duda-Gromada (eds), Przestrzeń turystyczna. Czynniki, różnorodność, zmiany, Uniwersytet Warszawski, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, Warszawa 2011, pp. 29-38.

¹⁹ Meyer B., Kształtowanie układów przestrzenno-funkcjonalnych przez turystykę, Wyd. Naukowe Uniw. Szczecińskiego, 2008., Meyer B., Obsługa ruchu turystycznego, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2008.

²⁰ Kruczek Z., Zmysłony P., Regiony Turystyczne, Proskenia 2010.

²¹ Stasiak A., Współczesna przestrzeń turystyczna, [w:] M. Durydiwka, K. Duda-Gromada (red.), Przestrzeń turystyczna. Czynniki, różnorodność, zmiany, Uniwersytet Warszawski, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, Warszawa 2011.

²² Więckowski M., Przestrzeń turystyczna – próba nowego spojrzenia, Turyzm 2014, 24/1.

²³ Kozak M., Koncepcje rozwoju turystyki, Studia regionalne i lokalne, Tom 9, wyd. 31, str. 38-59, 2008., Kozak M., Turystyka i polityka turystyczna a rozwój: między starym a nowym paradygmatem, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2009., Kozak M., Turystyka: niewykorzystana szansa rozwojowa regionów? Studia regionalne i lokalne, Tom 11, wyd. 42, str. 43-59, 2010.,

W kontekście niniejszej pracy ważnym wątkiem było poszukiwanie zagadnień związanych z ewolucją atrakcji i zagospodarowania turystycznego do formy „produktu”. Pomimo, że dyskusja nad istotą zjawiska produktu turystycznego w ostatnich latach przycichła, to w latach 90. (a w literaturze zagranicznej nawet wcześniej) była ona niezwykle ożywiona. Zadania zdefiniowania produktu turystycznego podejmowali się m.in. tacy autorzy jak Staton, Middleton²⁴, Kotler²⁵ Holloway i Robinson²⁶, a z polskich badaczy m.in.: Rapacz²⁷, Medlik²⁸, Gołębski²⁹, Łazarek³⁰, Lewandowska³¹, Panasiuk³².

W polskiej literaturze wyłonił się również nurt rozważań nad rozwojem regionalnym i przestrzennym opartym o rozwój turystyki. Tym zagadnieniem zajmowali się m. in. Gorzelak³³, Chudoba³⁴, Panasiuk³⁵ czy Sieczko³⁶. O zjawiskach socjologicznych, paradygmatach turystycznych piszą Alejziak³⁷, wcześniej wymieniony Kozak, czy Urry³⁸. Literaturę naukową, nie tylko w aspekcie socjologicznym, doskonale uzupełnia popularno – naukowa pozycja skandynawskiej reporterki Dielemans³⁹.

1.6.2 Przestrzeń turystyczna Dolnego Śląska

Wśród publikacji naukowych autorów specjalizujących się w tematyce turystyki na obszarze Dolnego Śląska brakuje teksów odnoszących się do tematu tworzenia współczesnej przestrzeni turystycznej. Dla niniejszej pracy, szczególnie cenne okazały się publikacje umożliwiające rozpoznanie szerszego tła dla omawianych zagadnień, zwłaszcza w perspektywie historycznej.

Jednym ze znawców Sudetów i Dolnego Śląska był Krzysztof Mazurski. Zagadnienia genezy turystyki w regionie, historii turystyki były mu bardzo bliskie i wielokrotnie omawiane w licznych publikacjach⁴⁰. Mazurski był też jednym z twórców obszernego obejmującego 21 tomów Słownika geografii turystycznej Sudetów. Był autorem licznych przewodników turystycznych i współpracował z takimi autorami jak: Staffa, Czerwiński, Janczak, Pisarski, Zając, Suchodolski i Potocki.

Potocki w swoich publikacjach często porusza tematykę zmian przestrzennych i jakościowych zagospodarowania turystycznego zwłaszcza regionu Karkonoszy⁴¹. Chętnie

²⁴ Middleton V. T. C., Marketing w turystyce, Polska Agencja Rozwoju Turystyki, Warszawa 1996.

²⁵ Kotler Ph., Marketing. Analiza, planowanie, wdrażanie i kontrola, Gebethner, Warszawa 1994.

²⁶ Holloway J. Ch., Robinson Ch., Marketing w turystyce, PWE, Warszawa, 1997.

²⁷ Rapacz A., Przedsiębiorstwo turystyczne. Podstawy i zasady działania, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 1994.

²⁸ Medlik S., Leksykon podróży, turystyki i hotelarstwa, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995.

²⁹ Gołębski G. (red.), *Kompendium...*, 2002, op. cit., Gołębski G. (red.), *Metody...*, 2002., op. cit., Gołębski G. Przedsiębiorstwo turystyczne w gospodarce wolnorynkowej, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2003.

³⁰ Łazarek M., Łazarek R., Śladami historii turystyki: od starożytności do współczesności, Drukarnia Akademicka, Lublin, 2005.

³¹ Lewandowska A., Rozdział 5 Produkt na rynku usług turystycznych, [w:] A. Panasiuk, Marketing usług turystycznych, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2005.

³² Panasiuk A. (red.), Gospodarka turystyczna, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2008.

³³ Gorzelak G., Tucholska A. (red.), Rozwój, region, przestrzeń, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego-EUROREG, Warszawa, 2007.

³⁴ Chudoba T., Teoria turystyki a zarządzanie turystyką, Difin, Warszawa 2008.

³⁵ Panasiuk A., Determinanty i modele kształtowania roli państwa w gospodarce turystycznej, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Zeszyty Naukowe nr 16, Kraków 2014., Panasiuk A. (red.), *Ekonomika turystyki i rekreacji*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011., Panasiuk A. (red.), *Gospodarka...*, 2008, op. cit.

³⁶ Zawadka J., Sieczko A., Balińska A., Turystyka – Wybrane zagadnienia, Difin, 2014.

³⁷ Alejziak W., Turystyka w obliczu wyzwań XXI wieku, Wydawnictwo Alibis, Kraków 1999.

³⁸ Urry J., Spojrzenie turysty, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.

³⁹ Dielemans J., Witajcie w rajku Reportaże o przemyśle turystycznym, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2011.

⁴⁰ Mazurski K.R., Geneza i przemiany turystyki, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Zarządzania, Wrocław 2006., Mazurski K.R., Geografia turystyczna Sudetów, OW Sudety, Wrocław 2003., Mazurski K.R., Historia turystyki sudeckiej, Oficyna Wydawnicza „Wierchy” Centralnego Ośrodka Turystyki Górskiej PTTK, Kraków 2012.,

Mazurski K.R., Tereny zielone uzdrowisk sudeckich, OW Sudety, Wrocław 2003.

⁴¹ Potocki J., Dudziak T., Zarys dziejów znakowania szlaków turystycznych w Sudetach. [w:] Kuleczka P. (red.), Szlaki turystyczne a przestrzeń turystyczna. Wyd. PTTK „Kraj”, Warszawa 2007, s. 201–214., Potocki J., Funkcje turystyki w kształtowaniu

wykorzystuje w swoich pracach opracowania Kincla, który z kolei interesował się głównie problematyką uzdrowisk⁴².

Walory architektoniczne Sudetów badane były przez Biesiekierskiego⁴³ we współpracy z Suchodolskim i Trocką – Leszczyńską. W późniejszych pracach Suchodolski⁴⁴ skupił się na architekturze obiektów infrastruktury turystycznej w Sudetach, natomiast Trocka-Leszczczyńska⁴⁵ ukierunkowała swoje badania na architekturę i krajobraz wiejski Dolnego Śląska. Warto wspomnieć również opracowania Papierniaka, który jako wykładowca i wychowawca przyszłych przewodników turystycznych sudeckich, na potrzeby szkoleń opracował kilka interesujących artykułów popularnonaukowych, publikowanych środowiskowo, syntezujących wiedzę z różnych źródeł naukowych, a dotyczących właśnie zagospodarowania turystycznego Sudetów.

transgranicznego regionu górskiego Sudetów, Wydawnictwo Wrocławskie Towarzystwo Naukowe, Jelenia Góra - Wrocław 2009, Potocki J., Kachniarz M., Szutka K., Ziablicki T., Przemiany struktury przestrzennej i dylematy rozwojowe Karpacka jako miasta turystycznego, *Acta Universitatis Lodzianis, Folia Geographica Oeconomica* 2013, 15, s. 139-150, Potocki J., Karkonosze, Orłowicz i polski model turystyki górskiej, [w:] *Wczoraj, dziś i jutro turystyki aktywnej i specjalistycznej* (red. A. Stasiak, J. Śledzińska, B. Włodarczyk), Wyd. PTTK "Kraj", Warszawa 2015, s. 69-73, Potocki J., Kształtowanie sieci turystycznych szlaków pieszych w Sudetach po II wojnie światowej i jego ważniejsze uwarunkowania. [w:] *Mateusiak A. (red.), Zarz dziejów turystyki i przewodnictwa w Sudetach*. Wydawnictwo AD REM, Jelenia Góra 2013, s. 21-43, Potocki J., Potencjał regionu karkonoskiego dla edukacji w kształtowaniu ładu przestrzennego. [w:] *Edukacja dla zrównoważonego rozwoju*, (red. T. Bartniczak, S. Zaremba-Warnke), T. IV, *Edukacja dla środowiska*, Wyd. *Ekonomia i Środowisko*, Białystok 2010, s. 377-384, Potocki J., Pressure on natural environment in major tourist locations of the Karkonosze Mts. in light of demographic trends and expansion of the tourist function of the region, *Opera Corcontica* 2010, 47, Suppl. 1, s. 277-282, Potocki J., Przemiany sieci schronisk wysokogórskich w Karkonoszach, *Gospodarka Przestrzenna* 2005, VIII, s. 115-123, Potocki J., Przemiany użytkowania terenu w Karkonoszach w ciągu ostatnich 100 lat (podłoże społeczno-ekonomiczne, środowiskowe konsekwencje), *Opera Corcontica* 2000, 37, s. 642-649, Potocki J., Regres funkcji turystycznej – przykłady z Dolnego Śląska, *Gospodarka Przestrzenna* XII, 1, *Stowarzyszenie na rzecz Promocji Dolnego Śląska*, Wrocław 2009, s. 108-114. Potocki J., Restrukturyzacja przemysłu a degradacja krajobrazu – przykłady z terenu Sudetów, [w:] *Współczesne problemy polityki ekonomicznej* (red. J. Sokołowski, Z. Przybyła), Jaremen Press, Jelenia Góra 2007, s. 322- 328, Potocki J., Rozwój zagospodarowania turystycznego Sudetów od połowy XIX wieku do II wojny światowej, Wydawnictwo Turystyczne PLAN, Jelenia Góra 2004. Potocki J., Sudety jako region turystyczny, „Przegląd Urbanistyczny” 2015, R. VII, T. IX: 28-29, Potocki J., Sudety jako transgraniczny region turystyczny wobec procesów integracyjnych, *Biuletyn KPZK PAN* 2008, vol. 236, s. 133-140, Potocki J., Szczeńsiak E., Rozwój przestrzenny wałbrzyskiego zespołu miejskiego i jego wpływ na przemiany systemu przyrodniczego, [w:] *System przyrodniczy w zarządzaniu rozwojem obszarów metropolitalnych* (red. Markowski T., Drzazga D.), *Studia KPZK PAN, CXXIII*, Warszawa 2009, s. 162-171, Potocki J., Śnieżka jako cel wędrowek i miejsce kultu religijnego, [w:] *Kultura i turystyka, sacrum i profanum* (red. J. Mokras-Grabowska, J. Latosińska), Regionalna Organizacja Turystyczna Województwa Łódzkiego, Łódź 2016, s. 101-115, Potocki J., Zagospodarowanie turystyczne Sudetów, [w:] *Sudety i Przedgórze Sudeckie. Środowisko, ludność, gospodarka* (red. A. Marek, I. J. Olszak), Wyd. Silesia, Wrocław 2014, s. 407-426, Potocki J., Znaczenie transportu kolejowego w dostępności komunikacyjnej miast sudeckich, *Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania* 2014, 37, 3., Uniwersytet Szczeciński, s. 235-245.

⁴² Kincel R., U śląskich wód. Z dziejów śląskich uzdrowisk i ich tradycji polskich, Racibórz 1994., Kincel R., Sarmaci na Śnieżce, Ossolineum, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1973.

⁴³ Biesiekierski T., Jacek Suchodolski J., Trocka-Leszczczyńska E., *Architektura na obszarze Sudetów: Sudety Środkowe, Wschodnie i Przedgórze Sudeckie*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 1999.

⁴⁴ Suchodolski J., *Architektura schronisk górskich w Sudetach*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2005, 2014., Suchodolski J., *Regionalizm w kształtowaniu formy architektury współczesnej na obszarze Sudetów*, *Prace Naukowe Instytutu Architektury i Urbanistyki Politechniki Wrocławskiej*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 1996., Suchodolski J., *Regionalna architektura zajazdów i schronisk na Ziemi Wałbrzyskiej*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2011.

⁴⁵ Trocka-Leszczczyńska E., *Międzygórze: dzieje i architektura*. Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2006, s. 21., Trocka-Leszczczyńska E., Nykiel J., *Możliwości zachowania cech architektury regionalnej w Kotlinie Kłodzkiej*, *Materiały Budowlane*, nr 11, 2015. s.169 - 171., Trocka-Leszczczyńska E., Nykiel J., *Przyszłość regionalizmu w Sudetach w świetle konkursów architektonicznych*. [w:] *Przyszłość Architektury*. Wydział Architektury Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2014, s. 79 – 94., Trocka-Leszczczyńska E. (red.) E. Przesmycka, *Przyszłość Architektury*, Wydział Architektury Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2014., E. Trocka-Leszczczyńska, *Tożsamość architektoniczna wiejskiej zabudowy mieszkaniowej w regionie sudeckim*. „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki” 2001, t. 46, z. 3, s. 299 – 308., Trocka-Leszczczyńska E., *Wiejska zabudowa mieszkaniowa w rejonie sudeckim*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 1995.

2 Turystyka jako impuls zmian przestrzennych

2.1 Funkcje turystyki

2.1.1 Społeczno-kulturowe funkcje turystyki

Turystyka pełni wiele funkcji społeczno – kulturowych. Do najczęściej wyszczególnianych w literaturze należą:

- funkcja wychowawcza – turystyka przygotowuje do życia w społeczeństwie, pogłębia relacje, np. rodzinne⁴⁶,
- funkcja promocji wartości religijnych i kształtowania sprawiedliwości społecznej – dzięki której następuje wzbogacanie duchowości poprzez afirmację wartości i postaw religijnych (np. podczas pielgrzymek), dostrzeganie różnic społecznych wyrażanych poprzez, np. możliwość odbywania podróży w różnych krajach⁴⁷,
- funkcja poznawczo-kształceniowa – dzięki turystyce możliwe jest zdobywanie lub poszerzanie wiedzy o miejscach odwiedzanych (możliwość doświadczenia korzystnie wpływa na zapamiętywanie oraz daje szansę wykształcenia nowych umiejętności)⁴⁸,
- funkcja edukacji kulturowej – turyści w trakcie podróży zapoznają się z wartościami, kulturą oraz dziedzictwem przeszłości⁴⁹, turystyka sama w sobie też jest przejawem i elementem kultury – niesie swój przekaz i prowadzi do spotkania kultur stąd też jest uznawana za czynnik zmian kulturowych⁵⁰,
- funkcja kształtowania świadomości ekologicznej – związana z prowadzeniem działań proekologicznych i zachowawczych dla środowiska miejscowego⁵¹,
- funkcja etniczna – realizowana jest np. przez odwiedziny kraju urodzenia⁵².

Powyższy katalog zawiera zestawienie funkcji o generalnie pozytywnym oddziaływaniu. Jednak przekłamanie ze strony autorki byłoby stwierdzenie, że turystyka ma tylko dobroczynny wpływ na społeczeństwo. Oczywiście tak nie jest – szerzej o tych problemach autorka pisze w podrozdziale 2.1.5 „Wypaczenia funkcji i negatywne aspekty działalności turystycznej”.

2.1.2 Gospodarcze i polityczne funkcje turystyki

Turystyka jako sektor gospodarki jest zarówno impulsem do rozwoju jak i jego skutkiem. Roczne międzynarodowe przeloty turystyczne szacuje się na blisko 1,3 biliona pasażerów w 2016 roku (Il. 2). Tak duża liczba migracji wpływa zarówno na transfer pieniędzy, jak również myśli technicznej i stylu życia. W literaturze przedmiotu najczęściej podkreśla się znaczenie funkcji gospodarczej (ekonomicznej) turystyki⁵³. W wyniku rozwoju turystyki pojawiają się miejsca pracy, rozwija się budownictwo (turystyczne) i wzrasta dostępność komunikacyjna. *Sektor turystyczny jest ważnym czynnikiem aktywizacji gospodarczej w skali lokalnej, regionalnej i krajowej, jego rozwój istotnie pobudza przedsiębiorczość i zatrudnienie nawet w innych sektorach gospodarki (np.*

⁴⁶ Alejziak W., *Turystyka... 1999.*, op. cit., Zawadka J., Sieczko A., Balińska A., *Turystyka – Wybrane zagadnienia*, Difin 2014., Różycki P., *Zarys wiedzy o turystyce*, Proksenia, Kraków 2006 wyd. I, 2009 wyd. II.

⁴⁷ Gaworecki W.W. (red.), *Turystyka*, PWE, Warszawa 2010., Zawadka J., Sieczko A., Balińska A., *Turystyka...*, 2014, op. cit.

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ Ibidem.

⁵⁰ Przeclawski K. (red.) *Turystyka a człowiek i społeczeństwo*, Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, Warszawa 1984., Przeclawski K. *Człowiek a turystyka. Zarys socjologii turystyki* ALBIS, Kraków 1997.

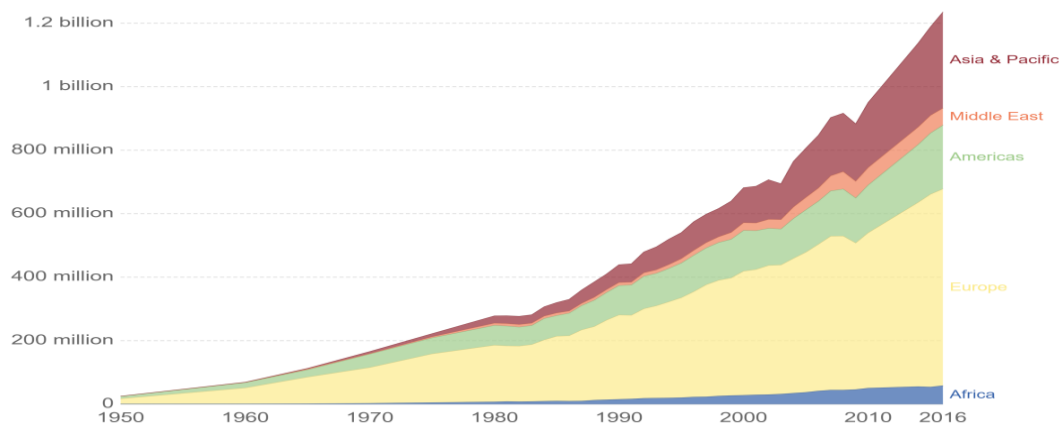
⁵¹ Alejziak W., *Turystyka... 1999.*, op. cit., Gaworecki W.W. (red.), *Turystyka*, PWE, Warszawa 2010.

⁵² Panasiuk A. (red.), *Gospodarka...*, 2008, op. cit., Zawadka J., Sieczko A., Balińska A., *Turystyka...*, 2014, op. cit.

⁵³ Gaworecki W.W. (red.), *Turystyka*, PWE, Warszawa 2010, Kurek W. (red.) *Turystyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, Zawadka J., Sieczko A., Balińska A., *Turystyka...*, 2014, op. cit.

transport, przemysł pamiątkarski) i przekłada się na realny wpływ do budżetu⁵⁴ poprzez redystrybucję dochodu⁵⁵. Turystyka może być porównana do eksportu, a jej przychody dodatkowo wpływają na bilans płatniczy państwa⁵⁶.

Ilustracja 2. Międzynarodowe przeloty turystyczne w latach 1950 – 2016 z zaznaczeniem regionów świata.

Źródło: Our World in Data na podstawie danych: Światowej Organizacji Turystyki (UNWTO), Banku Światowego, 2018

Światowa Organizacja Turystyki szacuje, że w 2016 roku międzynarodowy ruch turystyczny osiągnął łączną liczbę 1,235 mld turystów z całego świata. Jest to wzrost w stosunku do poprzedniego roku o 46 mln co daje 3,9 % podróżujących więcej (w 2015 roku odnotowano liczbę 1,186 mld turystów)⁵⁷. Czołówkę 10 najintensywniej podróżujących narodów świata w 2016 stanowią mieszkańcy krajów najwyżej rozwiniętych co prezentuje tab.1. Kraje o wysokich wydatkach na turystykę oraz jeszcze większych przychodach z tej dziedziny gospodarki to: USA, Włochy, Francja i Australia. Większość krajów jednak przeznaczają na wyjazdy turystyczne znacznie większe fundusze niż z niej uzyskuje. Wydatki na turystykę przewyższające przychody mają kraje takie jak: Niemcy, Wielka Brytania, Rosja, Japonia czy Kanada. Największy przyrost liczby turystów, przewyższający dwukrotnie dotychczasowego lidera turystycznego (USA) w ostatnich latach zanotowały Chiny. W Państwie Środka ruch turystyczny wzrósł z 3,7 mln osób w 1995 roku⁵⁸ do ponad 261 mln osób w 2016 roku⁵⁹ co czyni z Chińczyków najliczniejszą grupę turystów wśród narodów świata.

Tabela 1. Światowy ruch turystyczny. Kraje o największych wydatkach na turystykę (dane za: 2017) kraje najczęściej odwiedzane (dane za: 2017) oraz kraje o największym dochodzie z ruchu turystycznego (dane za: 2016) według Rankingu Światowej Organizacji Turystyki

Pozycja	Państwo	Wydatki w USD (2017)	Zmiana w stosunku do roku poprzedniego	Państwo	Liczba odwiedzających (2017)	Zmiana w stosunku do roku poprzedniego	Państwo	Dochód w USD (2016)	Zmiana w stosunku do roku poprzedniego
1	Chiny	257,7 mld	4,7	Francja	82,6 mln	-2,2	Stany Zjednoczone	205,9 mld	0,3
2	Stany Zjednoczone	135,2 mld	9,4	Stany Zjednoczone	75,6 mln	-2,4	Hiszpania	60,3 mld	6,9
3	Niemcy	83,7 mld	2,8	Hiszpania	75,6 mln	10,3	Tajlandia	49,9 mld	11,0
4	Wielka	63,4 mld	2,6	Chiny	59,3 mln	4,2	Chiny	44,4 mld	-1,2

⁵⁴ Funkcje mnożnikowe turystyki analizuje m.in. Kurek (2007).

⁵⁵ Zawadka J., Siczko A., Balińska A., *Turystyka...*, 2014, op. cit., s.74

⁵⁶ Ibidem.

⁵⁷ Źródło: UNWTO Tourism Highlights 2017 Edition.

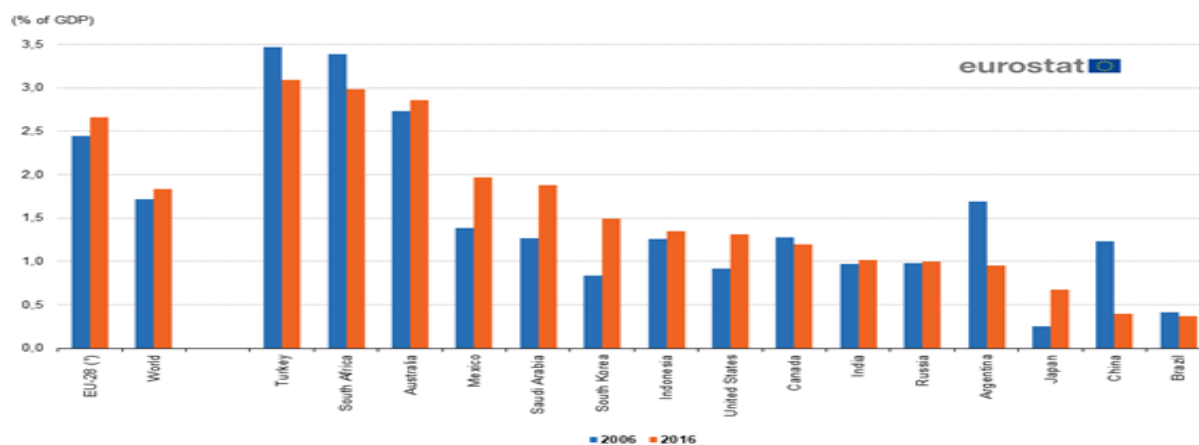
⁵⁸ Źródło: Światowa Organizacja Turystyki (UNWTO), 2012.

⁵⁹ Źródło: UNWTO Tourism Highlights 2017 Edition.

	Brytania								
5	Francja	41,4 mld	0,8	Włochy	52,4 mln	3,2	Francja	42,5 mld	-5,3
6	Australia	34,0 mld	6,9	Wielka Brytania	35,8 mln	4,0	Włochy	40,2 mld	2,0
7	Kanada	32,0 mld	8,9	Niemcy	35,6 mln	1,7	Wielka Brytania	39,6 mld	-12,9
8	Rosja	31,1 mld	12,8	Meksyk	35,0 mln	8,9	Niemcy	37,4 mld	1,4
9	Korea Południowa	30,6 mld	9,4	Tajlandia	32,6 mln	8,9	Hongkong	32,9 mld	-9,1
10	Włochy	27,1 mld	6,3	Austria	28,1 mln	5,2	Australia	32,4 mld	12,3

Źródło: UNWTO Tourism Highlights 2017 Edition, str.6

Ilustracja 3. Porównanie przychodów z turystyki w 2006 i 2016 roku dla wybranych krajów Unii Europejskiej i świata.

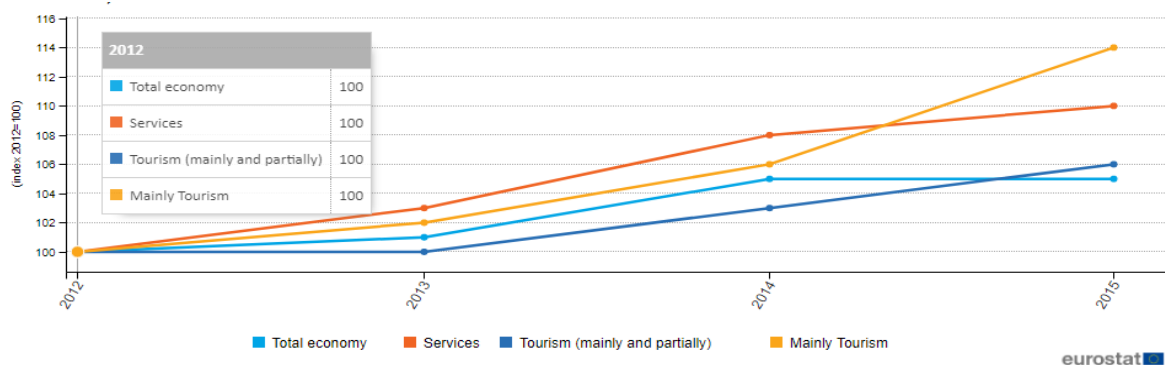

Źródło: Eurostat na podstawie danych Banku Światowego, 2017

W drugiej połowie 2008 roku gospodarka globalna uległa załamaniu, a rozwój turystyki został zahamowany. Jednak 8 lat po kryzysie większość głównych światowych destynacji turystycznych odzyskała, a nawet przewyższyła poziom przychodów (il. 3 i il. 4).

Turystyka jest dochodowym sektorem gospodarczym (tab.1), a jej udział w rynku systematycznie rośnie i często wyprzedza inne sektory gospodarcze (il.4). Według danych Eurostatu (il.4) liczba przedsiębiorstw turystycznych w Unii Europejskiej stale rośnie i od 2012 roku (100%) do 2015 roku przewyższyła poziom wyjściowy o 14%. Jest to wzrost powyżej średniej dla całej branży usługowej (ogółem w usługach przychody wzrosły o 10%), a nawet większy niż dla całej gospodarki (dla gospodarki ogółem odnotowano wzrost o 6%).

Ilustracja 4. Procentowy przyrost liczby przedsiębiorstw w Unii Europejskiej w latach 2012-2015 z wyszczególnieniem działalności turystycznej.

Źródło: Statystyka w dziedzinie turystyki, Eurostat, 2017

Turystyka jest powiązana z polityką rozwoju na wszystkich szczeblach – od skali lokalnej po narodową. Warto jednak zauważyć, że polityka gminy, regionu, a nawet państwa w zakresie turystyki może mieć na celu także kształtowanie wizerunku, nawiązywanie porozumień i współpracy terytorialnej, a nawet mieć wpływ na politykę pokojową państwa⁶⁰. Międzynarodowy ruch turystyczny regulowany jest przepisami celnymi oraz wizowymi, polityka wewnętrzna państwa normuje kwestie działalności podmiotów turystycznych w odpowiednich ustawach.

Tabela 2. Wielkość wydatków na turystykę oraz znaczenie gospodarki turystycznej w Polsce.

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Razem wydatki w gospodarce turystycznej (mld EUR)	17,6	23	23,6	20,9	24,5	25,3
Wydatki cudzoziemców w Polsce (mld EUR)	7,6	8,5	9,4	10,8	12,9	13,2
Wydatki mieszkańców Polski na podróże krajowe (mld EUR)	4,8	7,9	7,5	3,9	4,4	5
Udział gospodarki turystycznej w PKB (%)	4,7	6	6	5,1	5,7	6
Udział turystyki w eksporcie (%)	4,7	4,9	5,2	5,5	6,1	6
Udział turystyki w imporcie (%)	1,7	1,9	2,3	1,4	1,4	1,5

Źródło: Ministerstwo Sportu i Turystyki Rzeczypospolitej Polski, 2018

Dane dotyczące wyjazdów zagranicznych Polaków oraz wpływów z turystyki dla Polski są prezentowane w tab. 2 i tab. 3. Dane prezentowane przez Ministerstwo Sportu i Turystyki potwierdzają, iż Polska wpisuje się w światowe tendencje rozwoju tego działu usług. Polacy na wyjazdy wypoczynkowe wybierają kraje ciepłe, bądź sąsiednie. Zarysowuje się również tendencja do wypoczynku rodzinnego realizowanego w krajach emigracji zarobkowej jak Wielka Brytania czy też Niemcy. Rośnie ruch przyjazdowy turystów zagranicznych do Polski.

Tabela 3. Zagraniczne wyjazdy mieszkańców Polski według krajów w latach 2015-2016 (w mln)

Wyszczególnienie	2014	2015	2016
Razem	10,3	10,9	11,3
Niemcy	2,1	2,1	2,3
Włochy	0,8	0,9	0,9
Wielka Brytania	0,8	0,8	0,9
Chorwacja	0,55	0,66	0,71
Grecja	0,51	0,61	0,62
Republika Czeska	0,5	0,6	0,7

Źródło: Ministerstwo Sportu i Turystyki Rzeczypospolitej Polski, 2018

2.1.3 Turystyka jako mechanizm kształtowania przestrzeni

Większość zmian w przestrzeni jest wynikiem działalności gospodarczej człowieka. Jako sektor gospodarki, także turystyka wpływa na przemiany przestrzenne. Według Zawadki *funkcja kształtowania przestrzeni – związana jest z realizacją zainteresowania turystów określonym elementem przestrzeni*⁶¹, natomiast Alejski mówi o funkcji kształtowania krajobrazu i środowiska przyrodniczego realizowanej poprzez inwestycje turystyczne⁶².

Warto zauważyć, że zmiany w przestrzeni przebiegają dwutorowo: z jednej strony tworzy się przestrzeń odpowiadające podstawowym potrzebom człowieka wypoczywającego (konieczność snu, higieny, żywienia), z drugiej udostępnia się (lub tworzy) przestrzeń atrakcyjną do odwiedzenia (atrakcje i produkty turystyczne oraz dojazd do nich). W pierwszym ujęciu turystyka powołuje do życia konieczną infrastrukturę, tj. bazę hotelową, gastronomiczną

⁶⁰ Wodejko S. Ekonomiczne zagadnienia turystyki, Prywatna Wyższa Szkoła Handlowa, Warszawa 1997.

⁶¹ Zawadka J., Sieczko A., Balińska A., Turystyka – Wybrane zagadnienia, Difin 2014, s.76.

⁶² Alejski W., *Turystyka... 1999.*, op. cit.,

i komunikacyjną oraz szeroką gamę urządzeń i infrastruktury towarzyszącej. W ujęciu drugim działania w przestrzeni najczęściej związane są z ułatwieniem dostępu do atrakcji (ścieżki, stopnie, miejsca widokowe, oznakowanie itp.) oraz z zachowaniem bezpieczeństwa turystów z jednej i ochrony środowiska z drugiej strony (wytyczone ścieżki, barierki, ekrany chroniące np. stalaktyty w jaskiniach, itp.). Ponieważ turystyka często „wprowadza” turystów na obszary cenne przyrodniczo i krajobrazowo, odpowiedzialne podejście do organizacji i zarządzania turystyką wymaga takiego wzajemnego dostosowania środowiska i ruchu turystycznego, które zminimalizuje zniszczenia, jakie może wywołać człowiek w unikalnych ekosystemach i krajobrazie.

Obok ułatwiania dostępu do istniejących atrakcji turystyka tworzy w przestrzeni nowe atrakторы. Obejmują one bardzo szeroką skalę i dotyczą różnych form przestrzennych. Niekiedy przyjmują mało inwazyjną formę ogrodów i parków naturalnie wpisujących się w krajobraz, innym razem są to obiekty edukacyjne wyraźnie i dodatnio wpływające na ład przestrzenny, a czasem są to obiekty rozrywkowe, czasami agresywne w skali i formie, wprowadzające w krajobraz elementy nieautentyczne i nieharmonijne.

Silna przestrzenna presja turystyczna czasem jest określana jako funkcja urbanizacyjna turystyki. Turystyka jest domeną ludności miejskiej⁶³ i w większości oferty turystyczne są adresowane dla ludności prowadzącej miejski styl życia. Turystyka „eksportuje” mieszkańców miast i ich zachowania na tereny wcześniej niezagospodarowane lub o innej kulturze organizacji. Podobnie jak w przypadku miast, urbanizacja turystyczna odbywa się na 4 płaszczyznach: przestrzenno-architektonicznej (pojawienie się zagospodarowania turystycznego), ale również demograficznej (wzrost liczby ludności), ekonomicznej (przewaga zatrudnionych w turystyce i zawodach pozarolniczych) oraz społecznej (zmiana stylu życia ludności miejscowej)⁶⁴.

Wprowadzanie infrastruktury turystycznej nie tylko tworzy przestrzeń turystyczną, ale również uruchamia mechanizm jej ewolucji. Przestrzeń turystyczna podlega bowiem procesowi zużycia (o czym autorka pisze w dalszej części pracy), na co wpływ mają nie tylko czynniki funkcjonalne, ale także szybko zmieniająca się moda i oczekiwania coraz bardziej wymagających turystów. Inwestorzy oraz społeczność lokalna mogą w różny sposób zareagować na wycofanie się ruchu turystycznego. Odwrócenie procesu jest możliwe. „Stare” przestrzenie turystyczne tracą na znaczeniu nie tylko z powodu mody i wielokrotnych odwiedzin, ale też są zastępowane przez przestrzenie „nowe” o większych udogodnieniach i szerszym wachlarzu atrakcji. Szansą na powrót na rynek turystyczny jest rewitalizacja „starych” przestrzeni poprzez renowację i podniesienie standardów technicznych i estetycznych, ale również przez wprowadzenie nowych, oczekiwanych funkcji. W Polsce i na Dolnym Śląsku najczęściej to odświeżenie przestrzeni następuje poprzez teatralizację i disnejlandyzację zwiedzania⁶⁵. Współczesna przestrzeń turystyczna wykazuje także cechy makdonaldyzacji⁶⁶ i w tej perspektywie można ją uznać za produkt działań aktorów działających na rynku turystycznym.

⁶³ Ibidem., Urry J., *Spójrzcie...* 2007, op. cit.

⁶⁴ Panasiuk A. (red.), *Ekonomika...*, 2011, op. cit.

⁶⁵ Stasiak A., *Turystyka...*, 2011., op. cit., Stasiak A., *Nowe...*, 2013., op. cit., Włodarczyk B., *Procesy...*, 2011, op. cit., Włodarczyk B., *Przestrzeń turystyczna – kilka...*, 2011, op. cit.

⁶⁶ Makdonaldyzacja to proces opisany przez m. in. Ritzer G., (*Makdonaldyzacja społeczeństwa*, Wyd. Muza, Warszawa, 1997, 2003; *Magiczny świat konsumpcji*, Wyd. Muza, Warszawa 2001, 2004.), który oznacza zjawisko upowszechniania się zasad działania barów szybkiej obsługi (uosabianych przez sieć McDonald's) we wszystkich dziedzinach życia społecznego. Za synonim można uznać termin 'cocacoliczacja'. Za podstawowe wyznaczniki uznaje się: kalkulacyjność (liczy się cena, jakość, ilość czasu potrzebna na wykonanie usługi), efektywność, przewidywalność, możliwość manipulacji (człowiek – konsument jest uprzedmiotowiony, nie decyduje o swoich czynnościach tylko wypełnia rolę dla niego przewidzianą).

2.1.4 Współczesne trendy i zmiany funkcji turystycznych

Turystyka to stosunkowo młoda dziedzina gospodarki i życia społecznego. Jej pojawienie się datuje się na okres rozpowszechnienia transportu masowego, a w szczególności samochodowego⁶⁷. Nawet ten krótki okres cechuje się jednak dużą dynamiką zmian w zakresie obserwowanych trendów i wiodących paradygmatów. Czynniki mające wpływ na rozwój i zmiany w turystyce zostały już dość szeroko rozpoznane w literaturze przedmiotu. Do najczęściej wymienianych (przez: Urry⁶⁸, Kozak⁶⁹, Stasiak⁷⁰, 2011, Mokras Grabowska⁷¹, 2014, Więckowski⁷²) należą:

- demograficzne i społeczne zróżnicowanie społeczeństw (liczba ludzi, ich wiek, czas wolny, styl życia oraz moda),
- wysokość zarobków,
- możliwości transportu i łączności, wzrost mobilności społeczeństwa,
- przemiany polityczne - zarówno w kwestiach integracji (np. zmiany funkcji granic, otwarcie, ruch bezwizowy) jak i destabilizacji oraz wojny,
- globalizacja i globalny charakter gospodarki,
- wzrost znaczenia gospodarki opartej na wiedzy (wzrost znaczenia innowacji, doświadczenia, emocji),
- szybka dyfuzja innowacji (technologii) i wzrost znaczenia powiązań sieciowych,
- przyspieszenie cyklu życia produktów (uległ skróceniu),
- konkurencja na rynku turystycznym (*w tym branding, symbolizm, reklama – mające wpływ na rosnące znaczenie turystycznej przestrzeni percepcyjnej*)⁷³

Często wymienianą przyczyną zmian zainteresowania daną przestrzenią turystyczną jest także moda.

Najnowsze wyraźne przemiany w turystyce zapoczątkowane zostały w okresie przejścia gospodarek industrialnych na gospodarki informacyjne (postindustrialne) i spowodowane były zasadniczą zmianą „klienta” gospodarki turystycznej, którym przestali być na masową skalę pracownicy fizyczni. W związku ze zmianą potrzeb wypoczywających (wg specjalistów pracownicy fizyczni najszybciej regenerują się wypoczywając biernie, a pracownicy umysłowi wykonując wysiłek fizyczny⁷⁴) pojawił się nowy model turystyki. Wg starego modelu turystyka masowa rozwijała się według paradygmatu 3S: *sea, sun, sand* (morze, słońce, piasek) - co było synonimem turystyki wypoczynkowej. Klasa robotnicza, z większym nasileniem po II wojnie światowej, masowo oddawała się biernemu odpoczynkowi najchętniej nad ciepłym morzem z urokliwą plażą. Dziś dla miejskiej klasy średniej najatrakcyjniejszą formą wypoczynku jest szeroko rozumiana przygoda. *Dla turystyki doby postindustrialnej istotne są: znaczenie (meaning), nowość (novelty) oraz tożsamość (identity). Współcześnie zaczyna też przeważać model atrakcyjności 4A (attractions, amenities, accomodation, acces) oraz model 3E (entertainment, excitement, education)*⁷⁵.

⁶⁷ Urry J., *Spojrzenie...*, 2007, op. cit.

⁶⁸ Ibidem.

⁶⁹ Kozak M., *Koncepcje...*, 2008., op. cit., Kozak M., *Turystyka i...*, 2009., op. cit., Kozak M., *Turystyka...*, 2010., op. cit.

⁷⁰ Stasiak A., *Współczesna...*, 2011., op. cit.

⁷¹ Mokras-Grabowska J., *Przestrzeń turystyczno-artystyczna Łodzi na przykładzie Galerii Urban Forms*, *Turyzm* 2014, 24/2, wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, s. 25-33., Mokras-Grabowska J. (red.), Tanaś S., *Od autentyczności do komercji - o doświadczeniu w turystyce*, „Warsztaty z Geografii Turyzmu” 2014, t. 4, Wyd. Uniwersytet Łódzki, Łódź, ss. 223

⁷² Więckowski M., *Przestrzeń turystyczna – próba nowego spojrzenia*, *Turyzm* 2014, 24/1

⁷³ Ibidem, s. 20.

⁷⁴ Urry J., *Spojrzenie...*, 2007, op. cit.

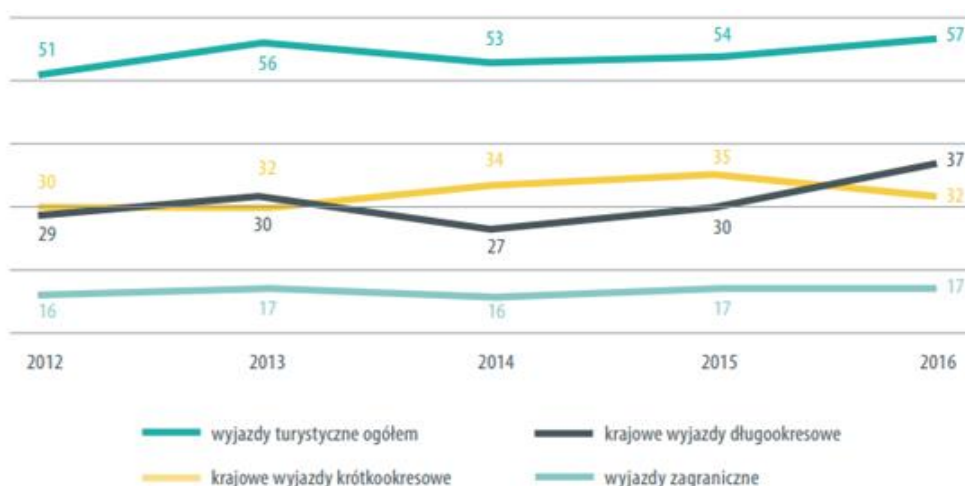
⁷⁵ Więckowski M., *Przestrzeń turystyczna – próba nowego spojrzenia*, *Turyzm* 2014, 24/1 s. 19.

Przemiany te nie są nagłe, a turystyka masowa 3S nie przestała budzić zainteresowania, ale nowe trendy mają konsekwencje dla obszarów przyjmujących turystów. Atrakcyjna przestrzeń turystyczna jest „opakowana” w usługi, które wraz z nią tworzą tzw. produkt. W starym modelu turystyki dla klienta istotna była zmiana otoczenia, ale jednocześnie wszelkie wygody, najlepiej w pakiecie *all – inclusive*, przez co następowała komercjalizacja i utowarowienie turystyki⁷⁶. W tradycyjnej turystyce największe znaczenie miały czynniki przyrodnicze oraz kulturowe (a także infrastruktura turystyczna). Obecnie rośnie znaczenie elementów, które trudno przypisać do tradycyjnego układu funkcjonowania turystyki⁷⁷. W społeczeństwach postindustrialnych, w wyniku postępujących przemian społecznych i gospodarczych, zaczyna dominować aktywny i zindywidualizowany model uprawiania turystyki⁷⁸. Upraszczaając, turysta XXI wieku oczekuje udziału w: wydarzeniach, życiu społeczności i napawania się atmosferą miejsca⁷⁹.

W konsekwencji [przemian społeczno – gospodarczych] przestrzeń turystyczna staje się zarówno zwykłym miejscem odpoczynku, jak też częścią sektora kreatywno-kulturowego⁸⁰. Nowy paradygmat rozwoju turystyki 3E generuje nowe modele zagospodarowania turystycznego. Przestrzeń turystyczna reaguje na trendy rynkowe przez co staje się dynamiczna w czasie i jakości. Podlega procesowi zużycia, inaczej określanego starzeniem się. Może przechodzić przemiany strukturalne, zwiększać lub zmniejszać swój zasięg przestrzenny.

W wyjazdach turystycznych w Polsce udział bierze połowa społeczeństwa (II.5). Współczesny turysta nie ma czasu na bardzo długi wypoczynek. Zarówno polskie jak i europejskie statystyki mówią o dużym udziale podróży krótkookresowych (do 3 dni) jak i średniookresowych (do 14 dni, na il. 5 opisane jako długookresowe), a wyraźnie mniejszym udziale wyjazdów długoterminowych (miesięcznych i dłuższych; nie uwzględnione na II.5). W Polsce bardzo często na czas wypoczynku wyjazdowego wybierane są tzw. długie weekendy, które w pozostałych państwach występują znacznie rzadziej. Dobrze zaplanowany wyjazd w trakcie długiego weekendu pozwala na korzystne rozplanowanie pozostałych dni urlopu.

Ilustracja 5. Uczestnictwo mieszkańców Polski w podróżach w latach 2012 – 2016 (w %)

Źródło: Ministerstwo Sportu i Turystyki, 2017

⁷⁶ Włodarczyk B., *Przestrzeń w turystyce...*, 2014, op. cit., Kozak M., *Koncepcje...*, 2008., op. cit., Kozak M., *Turystyka...*, 2010., op. cit.

⁷⁷ Kozak M., *Turystyka i...*, 2009., op. cit.

⁷⁸ Urry J., *Spojrzenie...*, 2007, op. cit.

⁷⁹ Urry J., *Spojrzenie...*, 2007, op. cit., Kozak M., *Turystyka i...*, 2009., op. cit.

⁸⁰ Włodarczyk B., *Przestrzeń turystyczna – pojęcie...* 2007, op. cit.,

W trakcie wyjazdu turysta „musi” wypocząć, a ponieważ, jak pokazują statystyki, wyjazd będzie raczej krótki, często obserwowane jest zagęszczanie doznań i czynności wykonywanych w jego trakcie. Turysta, nawet nieświadomie podążający za modą, będzie próbował zrealizować choć jeden z paradygmatów turystyki 3E bądź 4A i wybierze wczasy bądź wypoczynek aktywny, który będzie ekscytujący, rozrywkowy, a nawet edukujący. Aby osiągnąć satysfakcję turysta potrzebuje przestrzeni o wygodnym i szybkim dostępie komunikacyjnym oraz oferującej wiele udogodnień w trakcie jego pobytu. Pokonywanie dalekich dystansów przy ograniczonych możliwościach czasowych nie wchodzi w grę, dlatego też twórcy oferty turystycznej wychodzą naprzeciw potrzebom śpieszącego się turysty proponując odwiedzającym przestrzeń nieautentyczną, teatralną, skomercjalizowaną i „zmarkondalozowaną”⁸¹.

Warto zwrócić uwagę na fakt, że od czasu przystąpienia Polski do struktur Unii Europejskiej, wzrosła łatwość podróżowania oraz migracji zarobkowych. W tab. 3 (s.20) wśród najczęściej odwiedzanych krajów pojawiają się dwa (Niemcy oraz Wielka Brytania), które wybitnie kojarzą się z krajami emigracji zarobkowej Polaków. Istnieje tu związek przyczynowo skutkowy. Osiedlanie się ludności polskiej za granicami kraju wywołało wzrost liczby wyjazdów do Wielkiej Brytanii oraz Niemiec związanych z odwiedzinami rodzin bądź przyjaciół i znajomych. W trakcie takich wyjazdów eksploracja turystyczna ma znaczenie drugorzędne. Bywa, że turyści nie odwiedzają żadnej atrakcji turystycznej danego miejsca i spędzają czas jedynie ze swoją rodziną lub przyjaciółmi w sposób typowy dla osób goszczących, np. na zakupach, posiłkach, spacerach po okolicy i do miejsca pracy czy w inny sposób, pozostawiając odwiedzanie atrakcji turystycznych na końcu listy preferencji. Turysta XXI wieku jest w większej mierze klientem i kupcem niż podróżnikiem. Zakupem są „wakacje” a w ich trakcie pamiątki, przeżycia, doświadczenie, i inne atrakcje za jakie da się zapłacić⁸².

2.1.5 Negatywne aspekty działalności turystycznej

Każda działalność gospodarcza oprócz oczekiwanych zysków obciążona jest kosztami: ekonomicznymi, społecznymi, a także kosztami środowiskowymi. Uważa się, że turystyka ma taką samą presję środowiskową jak transport⁸³. W opinii autorki tej pracy ta presja jest nawet większa, ponieważ turystyka nie tylko wykorzystuje transport i jest gotowa udostępniać kolejne tereny do ruchu pasażerskiego, ale również przyspiesza urbanizację i tworzy wiele innych powiązań.

Najbardziej zagrożone presją turystyczną są miejsca, a nawet całe kraje wybitnie atrakcyjne krajobrazowo jak np. Dominikana, Tajlandia, Wietnam, Meksyk czy wyspy Oceanu Spokojnego. Często są to kraje rozwijające się, o mniejszej mocy gospodarczej niż czołówka światowa żadna wypoczynku. Rosnąca presja turystyczna prowadzi do wielu napięć. Dielemans⁸⁴ w swoim cyklu artykułów *Witajcie w raju* opisuje, m.in. sytuację w Tajlandii, gdzie nowe bungalowy budują uchodźcy z Birmy, pozostający pod kontrolą mafii czy też kontrowersyjne zjawisko sex turystyki, dla którego społeczeństwo zachodu znalazło usprawiedliwienie (osoby prostytuujące się są zaradne finansowo) - jednak w obu sytuacjach naruszana jest godność człowieka, a nawet łamane jego prawa.

Ważnym wątkiem artykułów szwedzkiej autorki jest opis funkcjonowania zachodnich sieci hotelowych w krajach gospodarzy. Dielemans podkreśla, że korporacje prowadzące hotele *all* –

⁸¹ Urry J., *Spojrzenie...* 2007, op.cit. Stasiak A., *Współczesna...*, 2011., op. cit., Stasiak A., *Turystyka...*, 2011., op. cit., Stasiak A., *Nowe...*, 2013., op. cit., Stasiak A., *Turystyka...*, 2011., op. cit.

⁸² Więckowski M., *Przestrzeń turystyczna – próba nowego spojrzenia*, *Turyzm* 2014, 24/1 s. 19.

⁸³ *Alejski, Turystyka... 1999.*, op. cit., Urry J., *Spojrzenie...*, 2007, op. cit.

⁸⁴ Dielemans J., *Witajcie w...*, 2011, op. cit.

inclusive najczęściej swój kapitał gromadzą w macierzystym kraju, za to inwestycja turystyczna bardzo mocno ingerująca w krajobraz i środowisko znajduje się na terenach krajów rozwijających się. Gospodarze, godząc się na budowę obiektu, oczekują aktywizacji gospodarczej terenów mało zabudowanych i zaludnionych, jednak turysta korzystający z plaży i obiektu all – inclusive często nie nawiązuje kontaktu z lokalną społecznością i nie wspiera gospodarki, ponieważ nie opuszcza hotelu. Powszechne jest grodzenie plaż hotelowych w celu „chronienia ich” przed rodzimą ludnością. Mimo wypaczenia ekonomicznych funkcji turystyki kraj goszczący inwestorów turystycznych często musi sobie sam poradzić z koniecznością budowy infrastruktury, zarówno transportowej (doprowadzającej do obiektu), jak i energetycznej i chyba najważniejszego z punktu widzenia środowiska – wodno-ściekowej oraz utylizacji odpadów⁸⁵.

W wyniku presji turystycznej pogłębiane są stereotypy na temat turystów i ludności lokalnej często uznawanej za „biedniejszą” czy nawet „mniej rozwiniętą”. Kolidacja cywilizacji rodzi frustrację wśród społeczności lokalnych równie często jak pogardę ze strony wypoczywających. Jedynym pozytywnym aspektem sytuacji jest zwiększenie świadomości środowiskowej i lokalnej, ale równie często społeczność lokalna reaguje na obecność turystów upadkiem norm moralnych, a tradycje i obyczaje zamieniają się w wieczory kultury regionalnej z pokazami tańców mających coraz mniej wspólnego z pierwowzorem⁸⁶.

Wyraźnym problemem ekonomicznym jest uzależnienie dochodu narodowego od sektora turystycznego. Turystyka dla krajów rozwijających się może przynosić nawet 25% dochodu narodowego, ale jest niestabilnym źródłem przychodu. W sytuacji konfliktu zbrojnego czy też katastrofy naturalnej, a nawet wcześniej wspomnianego zanieczyszczenia środowiska spowodowanego przez sam hotel, przychody z tej gałęzi gospodarki mogą skończyć się bardzo szybko. Zagrożeniem jest również moda i przeinwestowanie turystyczne. Najpopularniejsze destynacje często się zmieniają. W sytuacji przeludnienia plaży i nadmiernego jej zagospodarowania, turyści i biura podróży poszukują nowej „dziewiczej plaży”, pozostawiając po sobie chaos przestrzenny, zdewastowane środowisko i „dziurę” ekonomiczną. Touroperatorzy celowo wybierają „dziewicze plaże” krajów rozwijających się. W krajach Unii Europejskiej budowa hotelu jest znacznie droższa i musi spełnić wielokrotnie bardziej wygórowane wymagania środowiskowe⁸⁷. Chociaż i tu zdarzają się sytuacje nieprawidłowe.

Władze lokalne często poszukują inwestorów w branży turystycznej, licząc na ożywienie gospodarki. Oferują im unikalne zasoby środowiska, jednak system planowania przestrzennego, czy choćby kontroli i ochrony najcenniejszych zasobów czasem okazuje się niewydolny i przegrywa z presją kapitału. Przykładem może być znana w Polsce sieć Hoteli Gołębiwski, jednak nie jest to jedyny inwestor, którego można tu wymienić. Turystyka bardzo często wprowadza w przestrzeń obiekty wielokubaturowe. Niestety równie często te obiekty nie wpisują się w charakter lokalnej architektury. Agresywne w formie, burzą ład przestrzenny tworząc konflikty i krajobrazy nieharmonijne. W przypadku wycofania się ruchu turystycznego z danej destynacji społeczność lokalna pozostaje z problemem ponownego zagospodarowania tych obiektów i terenów zurbanizowanych przez przemysł turystyczny.

Negatywne zmiany przestrzenno-społeczne nie dotyczą jedynie obszarów o wysokich walorach naturalnych. Stają się również udziałem miast. Wenecja, Barcelona, Paryż czy polski

⁸⁵ Ibidem.

⁸⁶ Alejski W., Turystyka w obliczu wyzwań XXI wieku, Wydawnictwo Alibis, Kraków 1999, Dielemans J., Witajcie w raju Reportaże o przemyśle turystycznym, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2011, Urry J., Spojrzenie... 2007, op.cit.

⁸⁷ Dielemans J., Witajcie w..., 2011, op. cit.

Kraków, a nawet Świnoujście, to miasta, odczuwające bardzo wysoką presję turystyczną. Mieszkania i apartamenty na wynajem powoli stają się plagą w habitatach miejskich tych ośrodków. Społeczność lokalna nie może wytworzyć więzi sąsiedzkich z powodu dużej rotacji mieszkańców. W ten sposób zanika dbałość o przestrzeń miasta ze strony mieszkańców i w całości przenoszona jest na zarządców terenów.

2.2 Nowe formy zagospodarowania turystycznego jako produkt turystyczny

2.2.1 Zagospodarowanie turystyczne – przegląd definicji

Pierwszą w polskim piśmiennictwie i wciąż przywoływaną definicję terminu zagospodarowanie turystyczne zaproponował⁸⁸. Autor ten postrzegał zagospodarowanie turystyczne jako działalność:

- *mającą na celu ochronę i przystosowanie na potrzeby rynku turystycznego walorów turystycznych danej przestrzeni;*
- *zmierzającą do zapewnienia turystom możliwości dojazdu do obszarów, miejscowości i obiektów stanowiących cele wyjazdów turystycznych;*
- *zmierzającą do zapewnienia turystom niezbędnych warunków egzystencji w miejscu lub na szlaku będącym celem podróży (głównie zaspokojenie potrzeb noclegowo-żywnieniowych)⁸⁹.*

Autor zwraca również uwagę na efekty procesu zagospodarowania, jako pojawienie się określonej materialnej bazy turystyki (urządzeń turystycznych i infrastruktury turystycznej), którą dzieli względem funkcji. Infrastruktura o określonych funkcjach stanowi bazę turystyki. Rogalewski podaje 4 rodzaje bazy turystycznej:

- noclegową,
- żywieniową (gastronomiczną),
- komunikacyjną,
- towarzyszącą⁹⁰.

Pierwsze trzy typy są w powszechnym użyciu i nie budzą wątpliwości definicyjnych, jednak warto przytoczyć myśl autora rozwijającą element czwarty, czyli „bazę towarzyszącą turystyki”. W jej skład wchodzi obiekty, które:

- mają umożliwić turystom korzystanie z walorów turystycznych danego obszaru (np. wyciągi narciarskie),
- ułatwiają uprawianie turystyki (biura podróży i biura obsługi ruchu turystycznego),
- pełnią funkcje rozrywkowe (np. sale wystawowe, kina),
- świadczą usługi (np. stacje wodnego i górskiego pogotowia ratunkowego, posterunki policji, zakłady fryzjerskie, sklepy z pamiątkami).

Warszyńska i Jackowski⁹¹ szerzej postrzegają zakres pojęcia „zagospodarowanie turystyczne”. Zauważają wpływ zagospodarowania turystycznego *na układ przestrzenny oraz nasilenie ruchu turystycznego* interpretując je jako *wynik działalności mającej na celu*

⁸⁸ Rogalewski O., *Podstawy...*, 1972, op. cit. Rogalewski O., *Zagospodarowanie...*, 1974, 1979 op. cit.

⁸⁹ Rogalewski O., *Zagospodarowanie...*, 1974, 1979 op. cit., s. 11

⁹⁰ Rogalewski O., *Zagospodarowanie...*, 1974, 1979 op. cit., s. 12-13.

⁹¹ Autorzy terminu przestrzeń turystyczna, który po raz pierwszy pojawia się w: Warszyńska J., Jackowski A., *Podstawy...*, 1978, op. cit.,

przystosowanie przestrzeni do ruchu turystycznego⁹² oraz jeden z podstawowych elementów podaży turystycznej⁹³.

Tabela 4. Segmenty przemysłu turystycznego wg Sessa (1983)

Zasoby turystyczne	Infrastruktura ogólna	Urządzenia przyjmujące turystów (receptyjne)
<ul style="list-style-type: none"> • przyrodnicze • antropogeniczne 	<ul style="list-style-type: none"> • środki transportu • infrastruktura społeczna • infrastruktura techniczna 	<ul style="list-style-type: none"> • hotele, zajazdy, miasta i wsie • ośrodki wypoczynkowe tzw. Kondominia • obiekty zakwaterowania obsługi • placówki gastronomiczne
Urządzenia rozrywkowe i sportowe	Usługi związane z obsługą turystów	
<ul style="list-style-type: none"> • obiekty rekreacyjne i kulturalne • obiekty sportowe 	<ul style="list-style-type: none"> • biura podróży • biura promocji hotelowej i miejscowej • biura informacji turystycznej • wypożyczalnie samochodów 	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Kowalczyk, Derek⁹⁴ (2010)

Alberto Sessa [1983] zaproponował rozbudowaną klasyfikację przemysłu turystycznego (tab.4). Klasyfikacja ta nie jest popularna, ponieważ autor łączy zasoby (w tym walory) z urządzeniami i usługami, które na ogół omawia się jako osobne działy turystyki. Z punktu widzenia gospodarki przestrzennej jest to jednak ciekawe spojrzenie, ponieważ nie tworzy sztucznych podziałów, przyjmując, że przemysł turystyczny tworzy produkt, który jest sumą atrakcji, zagospodarowania, dostępności i reklamy miejsca, przez co rozbudowana klasyfikacja przemysłu turystycznego Sessa, jest warta zacytowania.

Do dziś nie rozstrzygnięto jednoznacznie czy zagospodarowanie turystyczne należy identyfikować z procesem planistycznym czy z efektem tego procesu. Niektórzy autorzy uznają obie interpretacje za poprawne. Przykładowo: Naumowicz⁹⁵ uważa, że zagospodarowanie turystyczne to proces przystosowania obszaru o walorach turystycznych do potrzeb turystów, z kolei Kachniarz i Niewiadomski⁹⁶ przez zagospodarowanie turystyczne rozumieją planowe rozmieszczenie infrastruktury turystycznej (ale jedynie noclegowej gastronomicznej i transportowej) na danym obszarze. Z ich definicją zgadza się i wykorzystuje do własnych publikacji Pawlikowska – Piechotka⁹⁷, a z kolei Gaworecki⁹⁸ zagospodarowanie turystyczne traktuje jako urządzenia, w których są świadczone usługi turystyczne obejmujące czynności społecznie pożyteczne służące zaspokojeniu materialnych i duchowych potrzeb turystycznych człowieka.

Kaczmarek, Stasiak i Włodarczyk⁹⁹ za zagospodarowanie turystyczne uznają *elementy, które zapewniają prawidłowe funkcjonowanie miejsca receptyjnego przy założeniu maksymalnego zaspokojenia potrzeb turystów*. W ich rozważaniach pojawia się pojęcie „przestrzeni gościnnej”,

⁹² Ibidem, s. 28.

⁹³ Ibidem, s. 252.

⁹⁴ za A. Sessa (1983) która na potrzeby niniejszej publikacji została stabelaryzowana.

⁹⁵ Naumowicz K. Turystyka. Zagadnienia teoretyczne. Skrypt dla studentów kierunku ekonomika i organizacja obrotu towarowego i usług, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 1990, s. 214

⁹⁶ Kachniarz T., Niewiadomski Z., Nowe podstawy prawne planowania przestrzennego, Instytut Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej, Warszawa 1994.

⁹⁷ Pawlikowska-Piechotka A., Zagospodarowanie turystyczne i rekreacyjne, Novae Res, Gdynia 2009, s. 15.

⁹⁸ Gaworecki W.W. (red.), Turystyka, PWE, Warszawa 2010.

⁹⁹ Kaczmarek J., Stasiak A., Włodarczyk B., *Produkt turystyczny...*, 2010, op. cit., s. 53.

którą definiują jako *sposób zagospodarowania obszaru umożliwiający bezpieczny i wygodny pobyt odwiedzających. Przestrzeń gościnna składa się z elementów materialnych (organizacja przestrzeni) oraz społecznych (mieszkańcy, pracownicy sektora usługowego, zarządzający obszarem)*¹⁰⁰ natomiast do jej cech należą:

- ład przestrzenny i wysoki poziom estetyki,
- uporządkowany, czytelny i powszechnie znany system informacji,
- brak barier i ogólna dostępność terenu,
- łatwy dostęp dla uczestników ruchu turystycznego, w tym osób niepełnosprawnych z upośledzeniem różnym.

Farciak i Pawlisiński podkreślają, że świadczenie usług wymaga infrastruktury (bazy turystycznej)¹⁰¹ z kolei Kowalczyk i Derek¹⁰² wyrażają pogląd, że w gospodarce wolnorynkowej silnie opartej na sferze usług, zagospodarowanie turystyczne należy traktować w sposób kompleksowy, jednocześnie poszerzają pogląd Farciaka i Pawlisińskiego proponując własną definicję zagospodarowania turystycznego, które jest *systemem połączonych ze sobą funkcjonalnie urządzeń turystycznych i usług (w niektórych przypadkach samych urządzeń bądź też samych usług), które występują na określonym obszarze, powstały w celu udostępnienia turystom walorów przestrzeni geograficznej (środowiska geograficznego) i które służą zaspokojeniu szeroko rozumianych potrzeb turystyczno – rekreacyjnych człowieka*^{103 104}.

Niekiedy w literaturze wyodrębniane jest pojęcie infrastruktury paraturystycznej (bazy paraturystycznej) traktowanej jako osobna grupa lub podgrupa infrastruktury towarzyszącej. Są to te obiekty, które pierwotnie miały za zadanie służyć stałym mieszkańcom danego obszaru, ale również turyści wykazują zapotrzebowanie na usługi w nich świadczone (np. banki, poczty, aquaparki, sklepy spożywcze, kina, teatry etc.)¹⁰⁵.

W opinii autorki zagospodarowanie turystyczne można definiować na dwa sposoby dynamiczny i statyczny. **W aspekcie dynamicznym zagospodarowanie turystyczne to celowe działanie, proces przystosowania przestrzeni do ruchu turystycznego.** Statycznie to obiekty, miejsca, przedmioty wykorzystywane przez turystów. **W ujęciu statycznym zagospodarowanie turystyczne jest tworem „przemysłu turystycznego”, a więc jego produktem** zaistniałym w przestrzeni. W ujęciu dynamicznym w procesie zagospodarowywania powstają produkty turystyczne oraz przestrzeń turystyczna.

¹⁰⁰ Kaczmarek J., Stasiak A., Włodarczyk B., *Przestrzeń gościnna – kilka uwag o konkurencyjności regionów [w:] Turystyka jako czynnik wzrostu konkurencyjności w dobie globalizacji*, Gołębski G. (red.), Wydawnictwo AE w Poznaniu, Poznań 2008, s. 140.

¹⁰¹ [w:] Kurek W. (red.) *Turystyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.

¹⁰² Kowalczyk A., Derek M., *Zagospodarowanie turystyczne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010.

¹⁰³ *Ibidem*, s. 18

¹⁰⁴ Dodatkowych wyjaśnień w tej definicji może wymagać termin „urządzenia turystyczne”. Kowalczyk powołuje się w tej kwestii na Rogalewskiego (Kowalczyk 2010) i przytacza jego podział na urządzenia stałe i przenośne nie tłumacząc przy tym czym te pierwsze są. Posiłkując się Ustawą o ochronie gruntów rolnych i leśnych art 4. pkt.21 można ustalić, że termin „urządzenia turystyczne” oznacza m.in. parkingi, pola biwakowe, wieże widokowe, kładki, szlaki turystyczne (ścieżki dydaktyczne) i miejsca widokowe.

¹⁰⁵ Rogalewski O., *Zagospodarowanie...*, 1974, 1979 op. cit., Płocka J., *Wybrane...*, cz.1, 2002., op. cit., Płocka J., *Wybrane...*, cz.2, 2002., op. cit., Kaczmarek J., Stasiak A., Włodarczyk B., *Przestrzeń gościnna – kilka uwag o konkurencyjności regionów [w:] Turystyka jako czynnik wzrostu konkurencyjności w dobie globalizacji*, Gołębski G. (red.), Wydawnictwo AE w Poznaniu, Poznań 2008. Kowalczyk A., Derek M., *Zagospodarowanie...*, 2010., op. cit.

2.2.2 Pojęcie produktu turystycznego – przegląd definicji

Według Słownika Języka Polskiego¹⁰⁶ produkt to dobro powstałe w wyniku procesu produkcji. Ten z kolei to zorganizowana działalność ludzka mającą na celu wytworzenie określonych dóbr materialnych. W poprzednim podrozdziale autorka zaproponowała, by **planowe działania przystosowywania terenu do obecności turystów nazywać zagospodarowaniem turystycznym, w wyniku którego powstają produkty turystyczne.**

Termin: „produkt turystyczny” jest wielokrotnie definiowany w literaturze polskiej i zagranicznej. Mruk i Rutkowski¹⁰⁷ zauważają, że mianem produktu określa się wszystko to, co można zaferować nabywcom do konsumpcji, użytkowania lub dalszego przerobu. Oprócz obiektów fizycznych do produktów zalicza się wszelkiego rodzaju usługi, czynności, miejsca, pomysły (projekty) technologiczne oraz idee. Zdefiniowanie pojęcia produktu turystycznego jest kłopotliwe, choć warto odnotować, że przekuło się ono do powszechnej świadomości i języka. Pracownicy branży turystycznej czyli osoby, które wytwarzają produkty turystyczne, pytani o to czym produkt jest mówią: „wszystkim na czym da się zarobić”¹⁰⁸. Naukowych prób zdefiniowania tego zjawiska jest więcej niż w przypadku rozważań nad pojęciem przestrzeni turystycznej – tym problemem zajmują się zarówno ekonomiści, jak też geografowie czy specjaliści od organizacji turystyki.

Wg amerykańskiego ekonomisty Philipa Kotlera produktem, z punktu widzenia konsumenta, jest wszystko to, co zaspokaja jego potrzeby i pragnienia¹⁰⁹. Sprzedaż produktu prowadzi do korzyści ekonomicznych producenta, a u klienta wywołuje satysfakcję. W. J. Stanton w szerokim ujęciu definiuje produkt turystyczny jako kompleks materialnych i niematerialnych właściwości, włączając w to jakość, standard, klasę, prestiż, cenę, znak firmowy, markę handlową i itp. które nabywca może zaakceptować, jeśli są zgodne z jego potrzebami, a poprzez ich zakup odczuwa osobistą satysfakcję¹¹⁰. Z kolei V. T. C. Middleton uważa, iż produkty w turystyce to *mieszanka pięciu składników: atrakcji i infrastruktury turystycznej w miejscu docelowym, dostępności do nich, wizerunku miejsca docelowego oraz ceny*¹¹¹. Podobne poglądy prezentują J. Ch. Holloway oraz Ch. Robinson, według których produkt turystyczny *jest produktem złożonym i obejmuje miejsce, usługę oraz pewne produkty materialne*¹¹².

Oferowane przez polską literaturę naukową definicje produktu turystycznego są zbliżone. G. Gołębski uważa, że *produktem turystycznym są wszystkie dobra i usługi tworzone i kupowane w związku z wyjazdem poza miejsce stałego zamieszkania i to zarówno przed rozpoczęciem podróży i w czasie pobytu poza swoją rodzinną miejscowością*¹¹³. Taka definicja jest klasyfikowana jako podejście strukturalne¹¹⁴. R. Łazarek w produkcie turystycznym widzi *jedność walorów turystycznych w miejscu docelowym podróży oraz komplementarnych dóbr i usług, które umożliwiają czasową zmianę stałego środowiska, a także umożliwiają i uprzyjemniają pobyt*

¹⁰⁶ Słownik Języka Polskiego, Tom 2 L – P, pod redakcją M. Szymczak, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1992.

¹⁰⁷ Mruk H., Rutkowski I., Strategia produktu, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne S.A., Warszawa 2001.

¹⁰⁸ Na podstawie wywiadów przeprowadzonych wśród osób związanych z branżą turystyczną, w 2013 r.

¹⁰⁹ Kotler Ph., Marketing. Analiza, planowanie, wdrażanie i kontrola, Gebethner, Warszawa 1994, s.7.

¹¹⁰ Panasiuk A. (red.), *Gospodarka...*, 2008, op. cit. s. 37.

¹¹¹ Middleton V.T.C., Tourism product, (w:) Tourism Marketing and Management Handbook, praca zb. pod red. S. Witt, L. Mountinho, Prentice Hall 1989, 573

¹¹² Holloway J. Ch., Robinson Ch., Marketing w turystyce, PWE, Warszawa 1997, s.114.

¹¹³ Gołębski G. Przedsiębiorstwo turystyczne w gospodarce wolnorynkowej, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2003, s.24

¹¹⁴ Zawadka J., Sieczko A., Balińska A., Turystyka..., 2014, op. cit.

w miejscu docelowym podróży¹¹⁵, natomiast A. Rapacz uznaje, że produkt turystyczny jest zestawem dóbr i usług (obok walorów turystycznych) umożliwiających turyście przybycie do miejsca występowania atrakcji turystycznych, pobyt w nim i wykorzystanie tych atrakcji¹¹⁶. Ciekawym podejściem jest wydzielenie produktu turystycznego sensu stricto i sensu largo, zaproponowane przez Medlika. Według tego autora produkt turystyczny sensu stricto jest sumą oddzielnych zakupów (np. nocleg, transport, usługa przewodnicka) lub pewnego rodzaju zestawem usług (np. zorganizowane wczasy all – inclusive). Produkt turystyczny sensu largo natomiast jest kompozycją tego, co turyści robią oraz walorów, urządzeń i usług dla nich przygotowanych. Produkt sensu largo jest przeżyciem, doświadczeniem podróży od momentu wyruszenia z domu do powrotu¹¹⁷.

Związek produktu turystycznego z przestrzenią zauważają Lewandowska i B. Hołderna-Mielcarek. Lewandowska pisze, że produkt turystyczny należy określać jako cały zestaw dóbr i usług (obok walorów turystycznych) umożliwiających turyście przybycie do miejsca występowania atrakcji turystycznych, pobyt i ich wykorzystanie i dalej: Produkt turystyczny może obejmować miejsce (obszar recepcji turystycznej), usługę (pojedynczą lub pakiet turystyczny składający się z kilku usług) i pewne produkty materialne. (...) Produkt turystyczny w miejscu recepcji obejmuje wszystkie atrakcje, świadczenia i usługi użytkowane bądź odwiedzane podczas przebywania w miejscu recepcji. Obejmuje także wszystko czego doświadcza odwiedzający¹¹⁸. Autorka zauważa, że produkt turystyczny może mieć wymiar przestrzenny, przy czym w zależności od rangi jest on bardziej lub mniej złożony np. produkt regionalny może być budowany przez różne podmioty: przedsiębiorstwa turystyczne, władze centralne, regionalne i lokalne, organizacje, w końcu mieszkańców. Za najważniejsze składniki produktu turystycznego Lewandowska uznaje:

- atrakcje turystyczne miejsca docelowego, np. środowisko naturalne, klimat, zabytki, interesujące obiekty architektoniczne, ogrody, centra handlowe, atrakcje kulturowe i religijne, a także kulturę i obyczaje mieszkańców;
- infrastrukturę miejsca docelowego (baza noclegowa, gastronomiczna, transport w miejscu docelowym, sieć handlu detalicznego, zakłady usługowe itp.);
- dostępność miejsca docelowego: środki transportu, a także infrastrukturę komunikacyjną;
- wizerunek miejsca docelowego, istniejący w świadomości potencjalnych klientów i mający ogromny wpływ na podejmowanie przez nich decyzji o wyjeździe w określone miejsce;
- cenę uzależnioną np. od standardu świadczonych usług, pory roku, miejsca, środka transportu, zaplecza gospodarczego¹¹⁹.

Podobny pogląd prezentuje B. Hołderna-Mielcarek, uznając iż: produkt turystyczny regionu jest produktem złożonym, kształtowanym przez wiele różnych podmiotów, składającym się z wielu pojedynczych elementów – częściowo podobnych, częściowo heterogenicznych, ale zawsze komplementarnych¹²⁰.

Z kolei Nowakowska definiuje produkt turystyczny jako dostępny na rynku pakiet materialnych i niematerialnych składników umożliwiających realizację celu wyjazdu

¹¹⁵ Łazarek R., *Ekonomika turystyki. Wybrane zagadnienia*, Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Warszawie, Warszawa 1999, s. 44.

¹¹⁶ Rapacz A., *Przedsiębiorstwo turystyczne. Podstawy i zasady działania*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1994, s. 66

¹¹⁷ Medlik S., *Leksykon podróży, turystyki i hotelarstwa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995.

¹¹⁸ Lewandowska A., *Produkt...*, 2005 op. cit., s.74

¹¹⁹ Lewandowska A., *Produkt...*, 2005, op. cit., s. 75

¹²⁰ Hołderna-Mielcarek B., *Regionalizacja produktu turystycznego. Cz. 2 : Instrumenty marketingowe w zastosowaniu organizacji regionalnych*, Rynek Turystyczny 1998; nr 13-14, s. 9-10, s.10.

turystycznego¹²¹. Składniki o jakich pisze można zinterpretować jako usługi i atrakcje turystyczne oraz bazę materialną turystyki.

Analiza wypowiedzi autorów prac naukowych może nasunąć wnioski, że produkt turystyczny faktycznie jest "wszystkim na czym da się zarobić", czyli połączeniem atrakcji i zagospodarowania turystycznego z usługami biur podróży, które nie muszą się mieścić w obszarze recepcji oraz usługami przewodnickimi, pilockimi, transportowymi czy też pocztowymi i bankowymi. Produktem turystycznym może być również zestaw publikacji takich jak przewodniki, mapy, broszury informacyjne a także gry terenowe i aplikacje mobilne do aktywnego udziału w zwiedzaniu oraz wszelkie wytwory przemysłu pamiątkarskiego.

Produkt turystyczny można definiować nie tylko w kategoriach czysto materialnych, ale także przez pryzmat przeżyć turysty, bowiem mimo, że występuje on w niezliczonej kombinacji elementów, zawsze powinien odpowiadać potrzebom turysty, które obejmują także przeżycia, emocje czy satysfakcję, których turysta oczekuje nabywając produkt¹²². *Produkt turystyczny jest więc też rozumiany jako suma wrażeń, która uzyskuje turysta podczas i po jego konsumpcji oraz jego złożone przeżycie od momentu opuszczenia miejsca zamieszkania do powrotu do niego*¹²³. Middleton dodatkowo zauważa, że z punktu widzenia potencjalnego klienta, rozważającego dowolną formę podróży, produkt może być zdefiniowany jako pakiet składników materialnych i niematerialnych, opartych na możliwościach spędzenia czasu w miejscu docelowym. Pakiet ten jest postrzegany przez turystę jako przeżycie dostępne za określoną cenę¹²⁴.

W publikacji autorów: Kaczmarek, Stasiak, Włodarczyk pt. „Produkt turystyczny”¹²⁵ gdzie za wyjątkiem definicji przedmiotu jako zbioru użyteczności związanych z podróżami turystycznymi, czyli dostępnymi na rynku dobrami i usługami turystycznymi umożliwiającymi ich planowanie, odbywanie, przeżywanie, a także gromadzenie doświadczeń z nimi związanych można odnaleźć instrukcję ich tworzenia i pomiaru efektu oddziaływania produktu. Autorzy proponują podział produktów na dwie grupy: proste oraz złożone¹²⁶. Produkty proste wytwarzane są najczęściej przez jeden podmiot gospodarczy, składają się z pojedynczej usługi lub dobra materialnego i dzielone są na:

- usługi, np. hotelarska, gastronomiczna, transportowa;
- rzeczy, dobra materialne, np. pamiątki, przewodniki, mapy;
- obiekty (dominująca atrakcja), np. muzeum, obiekt o dużych walorach architektonicznych, hala widowiskowo-sportowa, centrum konferencyjne, hotel, jaskinia, pomnik przyrody;
- wydarzenia, np. pokaz, wystawa, festiwal, impreza sportowa (Igrzyska Olimpijskie, mistrzostwa świata)¹²⁷.

Produkty złożone składają się z kilku lub wielu produktów elementarnych (prostych)¹²⁸ i mają wielu producentów lub organizatorów, wśród których wyróżnić można m.in: podmioty gospodarcze (np. touroperatorzy) instytucje *non profit* (organizacje pozarządowe), samorządy lokalne i inne. Finalny produkt powstaje w wyniku zestawienia kilku, a nawet kilkunastu produktów cząstkowych.

¹²¹ Nowakowska A., Turystyka, turysta, ruch turystyczny [w:] Gołębski G. (red.), *Kompendium...*, 2002., op. cit., s.67

¹²² Panasiuk A. (red.), *Gospodarka...*, 2008, op. cit., s. 121.

¹²³ Panasiuk A. (red.), *Gospodarka...*, 2008, op. cit., s. 36.

¹²⁴ Middleton V. T. C., *Marketing w turystyce*, Polska Agencja Rozwoju Turystyki, Warszawa 1996, s. 89.

¹²⁵ Kaczmarek J., Stasiak A., Włodarczyk B., *Produkt turystyczny...*, 2010, op. cit.

¹²⁶ Autorzy zastrzegają jednak, że nie zawsze kwalifikacja jest oczywista, bowiem spotykane są też produkty proste o wielu składnikach dóbr i usług ze sobą powiązanych, choć nie zawsze będą zaliczane do produktów złożonych.

¹²⁷ Kaczmarek J., Stasiak A., Włodarczyk B., *Produkt turystyczny...*, 2010, op. cit.

¹²⁸ W tej części definicji można dostrzec podobieństwo do przemyśleń Lewandowskiej (Lewandowska A., *Produkt...*, 2005, op. cit.)

Produkty złożone grupowane są w następujący sposób:

- Imprezy, które można utożsamiać z pakietem turystycznym (np. wycieczki, wczasy, rajdy).
- Miejsca lub regiony czyli „*wewnętrznie złożony zbiór elementów wyróżnionych ze względu na swoją konkretną lokalizację w przestrzeni, charakteryzującą się walorami turystycznymi*”¹²⁹. Turysta poprzez odwiedziny „nabywa” określone miejsce lub region (wypoczynku, zwiedzania) poprzez doświadczenie jego walorów turystycznych, korzystając z usług świadczonych przez różne podmioty gospodarcze w oparciu o istniejące zagospodarowanie turystyczne, dziedzictwo historyczne i kulturowe, gościnność i przychylność mieszkańców, a nawet wizerunek obszaru.
- Szlaki składające się z szeregu miejsc lub obiektów połączonych ze sobą infrastrukturą turystyczną. Szlaki najczęściej tworzone są według myśli przewodniej jaką może być określony temat.

Jak wynika z przytoczonych definicji i podziałów produkt turystyczny może mieć wymiar materialny (przedmioty, obiekty, systemy obiektów, a nawet regiony turystyczne) lub niematerialny (wydarzenia, oferty, usługi, wizerunek promocyjny). Autorka pragnie uzupełnić omówione definicje kładąc nacisk na przestrzenny i fizyczny wymiar ingerencji turystyki w krajobraz lokalny. Tym samym uznaje ona, że **produkt turystyczny jest efektem procesu zagospodarowania turystycznego mającego na celu stworzenie przestrzeni odwiedzanej przez turystów**. Definicja ta może również być stosowana w stosunku do idei i koncepcji rozwoju turystyki jeśli proces zagospodarowania uznamy za tożsamy z planowaniem i budowaniem strategii.

2.2.3 Relacje produktu turystycznego i przestrzeni

W każdej z przytoczonych definicji bardzo istotną rolę w budowie produktu turystycznego odgrywa przestrzeń. Przestrzeń nacechowana obecnością zagospodarowania oraz ruchu turystycznego może być określana jako przestrzeń turystyczna i to właśnie w tym podtypie przestrzeni oferowane są usługi dla turystów. Każda oferta turystyczna dotyczy konkretnej przestrzeni, której wyobrażenie wzmacniają wydarzenia kulturalne czy przekaz zawarty w przewodnikach, folderach reklamowych lub pamiętkach z wizerunkiem danego miejsca.

Produkty turystyczne można uszeregować w hierarchii wielkości przestrzennej. Najmniejszą jednostką będzie miejsce. Produkt turystyczny może stanowić atrakcję mieszczącą się w jednym obiekcie lub na terenie jednostki osadniczej czy też mniejszej miejscowości. Czasem może obejmować rezerwat, bądź wykopalisko, jednak zakres przestrzenny tej formy jest wyraźnie określony, najczęściej poprzez nazwę. Do kolejnych, większych przestrzennie produktów turystycznych można zaliczyć szlak, centrum czy też region turystyczny.

Na mapie atrakcji turystycznych bardzo wyraźnie zarysowują się centra turystyczne. Podobnie jak produkty miejscowe obejmują one często jedną miejscowość, różnica polega na rozpoznawalności miejsca i mnogości doświadczeń i atrakcji jakie to miejsce oferuje. Za przykład można podać Dubaj, Las Vegas, Paryż, Wenecję, Drezno czy z Polski: Warszawę, Kraków, Wrocław.

Atrakcje turystyczne tworzące produkty cząstkowe (miejsca) mogą zostać połączone ze sobą szlakiem turystycznym – tematycznym. Poprzez taki sposób promocji i próby dotarcia do odbiorców tworzą większy – liniowy produkt turystyczny. Szlaki turystyczne mają różną długość i różny motyw przewodni: najczęściej wiążą one, np. obiekty o określanych cechach

¹²⁹ Kaczmarek J., Stasiak A., Włodarczyk B., *Produkt turystyczny...*, 2010, op. cit.

architektonicznych (np. obiekty drewniane), funkcjonalnych (np. pomniki dawnego prawa, szlak cysterski) lub przyrodniczych (np. najwyższe szczyty). Szlaki tematyczne potrafią łączyć też miejsca o walorach dziedzictwa niematerialnego np. szlaki kuchni regionalnej, bądź być atrakcją samą w sobie jak np. szlak Via Regia czy też szlak pątniczy św. Jakuba do Santiago di Compostella. Szlaki są zaplanowane dla różnych środków transportu (piesze, rowerowe, konne, kajakowe, samochodowe i inne). Niektóre wykorzystują infrastrukturę ogólnie dostępną jak drogi kołowe i jedynie po obecności tablic informujących o zjazdach do atrakcji turystycznych możemy wywnioskować, że jesteśmy na szlaku turystycznym. Inne wyraźnie zostały wytyczone z myślą o turystach, np. szlaki piesze czy wodne.

Najwyższą formą przestrzenną produktów turystycznych jest region. Pod hasłem „region turystyczny” rozumiemy nie tylko obszar o wspólnych cechach geograficzno – historycznych, ale też pewną marketingową ideę poznania różnych miejsc położonych w danej krainie. Promocja regionu turystycznego podlega daleko idącej generalizacji i uproszczeniom. Są one tym większe im większy jest promowany region i im bardziej oddalony od potencjalnego nabywcy. Na przykład na rynku międzynarodowym mieszkańcom Europy jako regiony turystyczne polecane są całe państwa, półwyspy lub krainy historyczne jak np. Indie, Chiny, Półwysep Indochiński, Bliski Wschód, ale dla mieszkańców danego kraju region turystyczny może oznaczać województwo np. Dolny Śląsk, Pomorskie, Małopolskie, Śląskie, Bawaria, Liguria, Turyngia czy też krainę geograficzną np. Mazury, Polesie itp. Na terenie regionu turystycznego odwiedzający ma pewność skorzystania z produktów turystycznych o mniejszych formach przestrzennych oraz dostępu do produktów złożonych.

Według Liszewskiego¹³⁰ za region turystyczny uznawany jest obszar o wysokich walorach turystycznych i odpowiednim zagospodarowaniu w celu obsługi ruchu turystycznego. Zmyślony¹³¹ dodaje, że region turystyczny posiada liczne powiązania wewnętrzne tworzące typową dla niego strukturę. Obaj autorzy wskazują również na pewną jednolitość środowiska regionu turystycznego oraz wyznaczalność jego granic. Wg Kowalczyka¹³² przestrzeń turystyczna w skali makro jest regionem turystycznym, natomiast, jak dowiodła analiza literatury dotyczącej przestrzeni turystycznej, wytyczenie jej granic nie jest proste i często decyduje o nich zagospodarowanie turystyczne.

Na podstawie zaprezentowanych definicji można wyprowadzić wniosek, że działania na rzecz przystosowania przestrzeni do obecności turystów czyli wprowadzania zagospodarowania turystycznego, to te same działania, które mają na celu stworzenie przestrzennego produktu turystycznego. Oczywiście w globalnym kontekście proces tworzenia produktu turystycznego jest procesem szerszym niż zagospodarowanie i obejmuje takie działania jak zarządzanie, marketing i promocję, jednak te działania muszą zostać poprzedzone budową materialnej bazy atrakcji turystycznych w konkretnej fizycznej przestrzeni.

Utrzymanie zainteresowania produktem turystycznym jakim jest miejsce lub region, wiąże się ze stałymi i przemyślanymi działaniami promocyjnymi, jednak opartymi na właściwym i harmonijnym zagospodarowaniu. Region, który zaniedbuje jakość usług lub infrastruktury staje się mało konkurencyjny (mało gościnnie), w porównaniu do regionów, nawet sąsiednich, wprowadzających nowe produkty turystyczne i dbających o ich jakość. Można zatem wysnuć

¹³⁰ Liszewski S., *Przestrzeń turystyczna i osadnictwo turystyczne* [w:] *Kompendium wiedzy o turystyce*, Gołębski G. (red.), Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002, s. 77 – 109.

¹³¹ Kruczek Z., Zmyślony P., *Regiony Turystyczne*, Proskenia, Kraków 2010.

¹³² Kowalczyk A., Derek M., *Zagospodarowanie turystyczne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010.

wniosek, że celem współczesnego zagospodarowania turystycznego jest tworzenie nowych produktów turystycznych oraz utrzymanie w dobrej jakości komponentów przestrzeni turystycznej, tj. infrastruktury, środowiska oraz atrakcji turystycznych.

2.3 Przestrzeń turystyczna

2.3.1 Typy i rodzaje przestrzeni turystycznej

Jak zaznaczono we wcześniejszym rozdziale, turystyka, podobnie jak *każda forma działalności, definiuje przestrzeń, co skutkuje możliwością wyznaczania nieskończenie wielu przestrzeni i ich definicji*¹³³. Zagospodarowywanie terenu w celu zwiększenia ruchu turystycznego jest działaniem wytwarzającym nie tylko produkty turystyczne, ale również przestrzeń turystyczną.

W polskiej literaturze kilku wiodących autorów podejmowało próby definiowania przestrzeni turystycznej¹³⁴. Jedną z pierwszych i wciąż bardzo często cytowaną definicją jest propozycja Warszzyńskiej i Jackowskiego z 1978 roku. Autorzy przyjęli, że przestrzeń turystyczna jest to *część przestrzeni geograficznej i społeczno-ekonomicznej, w której zachodzą zjawiska turystyczne*¹³⁵. Ta definicja jest bardzo atrakcyjna i uniwersalna dzięki swej prostocie i kolejni badacze często przywołują ją w swoich rozważaniach. Uniwersalność tej definicji wynika także z faktu, że termin „zjawiska turystyczne”, autorzy pozostawiają bez dodatkowego komentarza czy wyjaśnienia. Zatem pomimo upływu prawie 40 lat od wypracowania tej definicji i znaczącej zmiany w zakresie otaczających nas „zjawisk turystycznych” definicja ta wciąż może być użyteczna.

W latach 90. XX w. nową definicję przestrzeni turystycznej w literaturze polskiej zaproponował Stanisław Liszewski. Przestrzeń turystyczną rozumie on jako *funkcjonalnie wyróżniającą się część (podprzestrzeń) przestrzeni geograficznej rozumianej w sensie largo, czyli jako przestrzeń na którą składają się elementy przyrodnicze powłoki ziemskiej (środowisko naturalne), trwałe elementy działalności gospodarczej człowieka w tym środowisku (środowisko gospodarcze) a także środowisko społeczne będące wynikiem działalności terytorialnych zbiorowości społecznych (narody, zbiorowości religijne i lokalne). Warunkiem powstania i rozwoju przestrzeni turystycznej są potrzeby wypoczynku, poznania i doznania przeżyć, które są głównymi atrybutami przemieszczeń turystycznych współczesnego człowieka. Inaczej mówiąc przestrzeń turystyczna jest wytworem człowieka użytkującego dla celów turystycznych środowisko geograficzne, które odkrywa i zagospodarowuje, motywując to potrzebą wypoczynku, poznania i chęci doznania różnorodnych przeżyć*¹³⁶. Jak zauważa Kowalczyk¹³⁷ koncepcja S. Liszewskiego może być wykorzystywana w ujęciu zarówno statycznym, jak i dynamicznym. W obrębie drugiego ujęcia, w 1995 roku S. Liszewski na podstawie intensywności zjawisk turystycznych i ich

¹³³ Więckowski M., Przestrzeń turystyczna – próba nowego spojrzenia, *Turyzm* 2014, 24/1. s. 17.

¹³⁴ Warszzyńska J., Jackowski A., *Podstawy...*, 1978, op. cit., Liszewski S., *Przestrzeń turystyczna*, 1995, op. cit. Liszewski S., *Przestrzenie turystyki i...*, 2006, op. cit., Włodarczyk B., *Przestrzeń turystyczna – cykliczność...*, 2006, op. cit., Włodarczyk B., *Przestrzeń turystyczna – pojęcie...* 2007, op. cit., Włodarczyk B., *Przestrzeń turystyczna – istota...*, 2009, op. cit., Włodarczyk B., *Przestrzeń turystyczna – kilka...*, 2011, op. cit., Włodarczyk B., *Procesy...*, 2011, op. cit., Liszewski S., *Przestrzeń turystyczna miasta (przykład Łodzi)*, *Turyzm* 1999, t. 9, z. 1, pp. 51-73., Liszewski S., *Przestrzeń turystyczna w ujęciu...*, 2005, op. cit., Kowalczyk A., *Geograficzne aspekty przestrzeni turystycznej (nowe spojrzenie na koncepcję przestrzeni turystycznej)*, [w:] M. Durydiwka, K. Duda-Gromada (red.), *Przestrzeń turystyczna. Czynniki, różnorodność, zmiany*, Uniwersytet Warszawski, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, Warszawa, pp. 29-38. 2011.

¹³⁵ Warszzyńska J., Jackowski A., *Podstawy...*, 1978, op. cit., s. 31.

¹³⁶ Liszewski S., *Przestrzeń turystyczna*, 1995, op. cit., s. 94., Liszewski S., *Przestrzeń turystyczna i osadnictwo...*, 2002, op. cit., s. 78,

¹³⁷ Kowalczyk A., *Geograficzne...*, 2011, op. cit.

oddziaływania na środowisko społeczno-gospodarcze oraz krajobraz wyróżnił pięć typów przestrzeni turystycznej (tab. 5)¹³⁸

- przestrzeń eksploracji turystycznej,
- przestrzeń penetracji turystycznej,
- przestrzeń asymilacji turystycznej,
- przestrzeń kolonizacji turystycznej,
- przestrzeń urbanizacji turystycznej¹³⁹.

Tabela 5. Charakterystyka typów przestrzeni turystycznej wg Liszewskiego

Typ przestrzeni	Cechy charakterystyczne			
	Ruch turystyczny	Zagospodarowanie turystyczne	Główna funkcja turystyczna	Wpływ turystyki na środowisko
Eksploracji	<i>Minimalny</i>	<i>Brak</i>	<i>Poznawcza</i>	<i>Nieszkodliwa</i>
Penetracji	<i>Od małego do masowego</i>	<i>Niewielkie</i>	<i>Poznawcza i wypoczynkowa</i>	<i>Uciążliwa</i>
Asymilacji	<i>Średni</i>	<i>Średnie dostosowane do możliwości środowiska</i>	<i>Wypoczynkowa i poznawcza</i>	<i>Obojętna</i>
Kolonizacji	<i>Duży</i>	<i>Duże często przekraczające możliwości środowiska</i>	<i>Wypoczynkowa</i>	<i>Przekształcająca (częściej szkodliwa i degradująca)</i>
Urbanizacji	<i>Średni</i>	<i>Duże</i>	<i>Mieszaniowa</i>	<i>Degradująca</i>

Źródło: Liszewski, 2002.¹⁴⁰

Liszewski w swoich rozważaniach nad każdą z wymienionych form przestrzeni turystycznej ocenia cechy charakterystyczne związane z wielkością ruchu turystycznego, ilością zagospodarowania turystycznego, motywacją turystów do odwiedzin czy też funkcją turystyczną oraz wpływem działalności turystycznej na środowisko (tab. 5). W niektórych przypadkach określa czas od pierwszego zbliżenia turystów do danego środowiska geograficznego. Klasyfikacja ta jest najpełniejsza spośród zidentyfikowanych przez autorkę uznała ona zatem, że warta jest przybliżenia (poniżej), zwłaszcza, że zawiera wyraźne odniesienia do problematyki zagospodarowania przestrzeni.

A. Przestrzeń eksploracji

Faza eksploracji (z łac. badania, poszukiwania, odkrywania) turystycznej nie niesie ze sobą zmiany strukturalnej w przestrzeni geograficznej. Turysta – eksplorator jest indywidualistą, obserwatorem, autorem późniejszych przewodników czy publikacji naukowych. Nie pozostawia po sobie trwałych inwestycji turystycznych, jednak jego obecność jest sygnałem nadchodzących zmian. Najbardziej widocznym przejawem pobytu odkrywców na terenach dziewiczych są zmiany mentalne ludności tubylczej (lokalnej). Zapoznaje się ona z nieznanymi wcześniej wzorcami

¹³⁸ ponownie wrócił do nich w 2002, 2006 i 2013 roku

¹³⁹ Liszewski S., *Przestrzeń turystyczna*, 1995, op. cit.,

¹⁴⁰ Liszewski S., *Przestrzeń turystyczna i osadnictwo...*, 2002, op. cit., s. 82,

zachowań, czy też dobrami materialnymi podróżującego jak np. aparat fotograficzny, a nawet niektóre elementy garderoby.

Dla każdego turysty przestrzeń eksploracji turystycznej jest inna. Można tu mówić o indywidualnej przestrzeni eksploracji. Oznacza ona obszary, które dany turysta odwiedza po raz pierwszy. Przestrzeń eksploracji turystycznej ma charakter nietrwały. Powrót turysty lub zwiększenie liczby przybywających, prowadzi do przejścia w kolejną fazę ewolucji przestrzeni.

B. Przestrzeń penetracji turystycznej

Obszar objęty penetracją turystyczną nie ma wielu znamion zagospodarowania turystycznego. Głównym motywem pojawiania się turystów w tej przestrzeni są cele poznawcze lub chęć krótkotrwałego wypoczynku. Pobyty turystyczne są często jednodniowe, a przykładowe aktywności to: wędkarstwo, grzybobranie, polowanie, odwiedzenie obszarów przyrodniczo cennych (park narodowy, krajobrazowy, rezerwat, itd.) czy też turystyka miejska. Obszary penetracji turystycznej są stale odwiedzane przez turystów, jednak ich liczba może być ograniczona brakiem odpowiedniej infrastruktury.

C. Przestrzeń asymilacji

Przestrzeń asymilacji ma cechy pozwalające turystyce na nawiązanie kontaktu z miejscową ludnością, poznawanie jej warunków życia, obyczajów itd. Co ważne, formami niepożądanymi w takiej przestrzeni są agresywne inwestycje turystyczne skierowane do masowego odbiorcy. „Zasymilowany” turysta, w kameralnym gronie, upodobnia się do osób zamieszkujących odwiedzane środowisko. Proces ten dotyczy głównie sfery społecznej i, by zaistnieć, potrzebuje większej ilości czasu – pobyków wypoczynkowych w środowisku i przestrzeni o cechach autochtonicznych. Przestrzeń asymilacji turystycznej często jest identyfikowana z obszarami wiejskimi świadczącymi usługi agroturystyczne. Niekiedy może się pojawić w strefach podmiejskich lub przy kompleksach leśnych (gajówki, leśniczówki). W przestrzeniach asymilacji rozwija się turystyka kulturowa oraz trasy dziedzictwa kulturowo – przyrodniczego.

D. Przestrzeń kolonizacji turystycznej

Przestrzeń skolonizowana przez turystykę to obszary o wybitnych atrakcjach turystycznych naturalnych lub nabytych. Należą do nich obszary nadmorskie w ciepłych strefach klimatycznych oraz obszary górskie umożliwiające całoroczny ruch turystyczny. Poprzez kolonizację turystyczną należy rozumieć proces trwałego przystosowania otoczenia do potrzeb turystów i odwiedzających, włącznie ze zmianami poprzedniego sposobu użytkowania. W wyniku kolonizacji turystycznej powstają miejscowości i kurorty turystyczne, których przestrzeń jest zdominowana przez bazę materialną turystyki i wypoczynku (obiekty noclegowe i gastronomiczne, parki rozrywki) oraz infrastrukturę transportową.

Liszewski zidentyfikował dwa modele rozwoju przestrzeni kolonizacji turystycznej. Pierwszy zakłada budowę obiektów bazy turystycznej na tzw. „surowym korzeniu”. Cechami wyróżniającymi takie budowle jest ich duża powierzchnia, pełne zaplecze usługowe (np. hotel z kawiarnią, restauracją, basenem i parkingiem dla gości), pewne odosobnienie w stosunku do terenów wcześniej zabudowanych oraz odmienność architektoniczna. W skrajnych przypadkach kolonizacja przekształca przestrzeń w ciąg miejscowości turystyczno – wypoczynkowych potocznie określanymi jako „hotelowe getto”. Drugi model rozwoju wiąże się z przekwalifikowaniem obiektów, a nawet całych obszarów np. rolniczych, bądź zdegradowanych w nowoczesne kompleksy usług turystycznych. Zjawiskiem często towarzyszącym kolonizacji turystycznej wg. drugiego modelu są: dostosowanie (adaptacja) obiektów do funkcji

turystycznych. Może to dotyczyć np. obiektów przemysłowych, czy pokojowych w miejscowościach, ale także przekształcenie bud pasterskich na schroniska lub karczmy górskie.

E. Przestrzeń zurbanizowana

Ostatnim, piątym typem przestrzeni turystycznej zidentyfikowanej przez Liszewskiego są obszary zurbanizowane turystycznie. Urbanizacja, na ogół łączona z procesem tworzenia się przestrzeni miejskiej, jest zjawiskiem wielopłaszczyznowym, prowadzącym do przekształceń nie tylko przestrzennych, ale również ekonomicznych, demograficznych i społecznych. Procesy urbanizacji turystycznej łączą się ściśle z kolonizacją turystyczną i są jej kulminacyjną fazą. W wyniku tego procesu przestrzeń turystyczna przyjmuje cechy morfologiczne przestrzeni podmiejskiej (rozproszenie). Dominującymi inwestorami na takich obszarach są osoby prywatne, wcześniej odwiedzające te tereny jako turyści. Zasadniczą różnicą w stosunku do etapu kolonizacji turystycznej jest nadawanie terenom indywidualnej funkcji mieszkaniowej. Urbanizacja turystyczna nastąpi jedynie w sytuacji, gdy tereny będą wcześniej odkryte, spopularyzowane i użytkowane turystycznie.

Początkowo Liszewski typy przestrzeni turystycznej definiował jako byty luźno powiązane ze sobą, nie wykazujące uporządkowanego etapowego i zamkniętego ciągu ewolucyjnego. Napominał natomiast, że zawsze jako pierwsza będzie się pojawiała przestrzeń eksploracji turystycznej, która bardzo szybko może przekształcić się w przestrzeń kolonizacji turystycznej, pomijając etap penetracji czy asymilacji. Takich obserwacji można było dokonać w obszarach, gdzie turystyka odegrała rolę dominującego kierunku rozwoju. Plany zagospodarowania terenu, jak również strategie rozwoju mogą powstrzymać rozwój turystyki w określonej przestrzeni lub aktywować ją w innym obszarze. Przesłankami do takich działań może być potrzeba ochrony krajobrazu kulturowego oraz obszarów przyrodniczo cennych, poprawa warunków ekonomicznych ludności lokalnej a także przekształcenia i innowacje wprowadzane na rynku turystycznym. W późniejszych latach, prawdopodobnie pod wpływem współpracy z Włodarczykiem, Liszewski przyznał, że zidentyfikowane przez niego typy przestrzeni (poza przestrzenią asymilacji) można ułożyć w ciąg ewolucyjny¹⁴¹.

Liszewski identyfikuje również 3 sposoby wprowadzania osadnictwa turystycznego:

- budowa na tzw. „surowym korzeniu”,
- przekształcenia wcześniej istniejących osiedli,
- wprowadzanie ruchu turystycznego na osiedla o nie zmienionej od wieków fizjonomii i morfologii.

W wyniku takiej działalności powstają:

- jednostki o całorocznym ruchu turystycznym – np. duże miasta, turyści napływają do nich niezależnie od pory roku,
- jednostki osadnicze o dwusezonowym ruchu turystycznym – większość miejscowości górskich, turyści pojawiają się w dwóch okresach: zimą poszukując atrakcji narciarskich, latem dla wędrówek pieszych i wspinaczki,
- jednostki osadnicze o ruchu turystycznym weekendowym – na ogół są to osady położone w pobliżu miast lub głównych szlaków komunikacyjnych. Turyści odwiedzają je w okresie od wiosny do jesieni z wyraźnym natężeniem w okresie weekendowym.

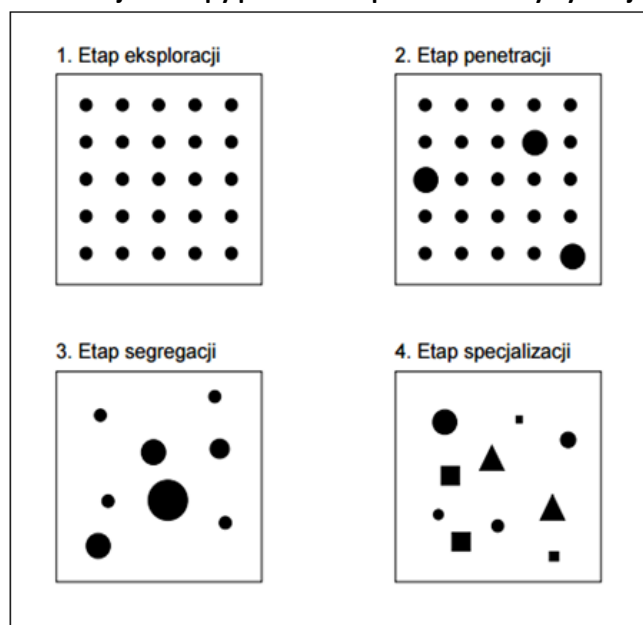
Szczególnie wiele uwagi przestrzeni turystycznej poświęcił B. Włodarczyk. Autor prowadząc analizy literatury polskiej i zagranicznej wypracował też jej autorską definicję. Jego zdaniem,

¹⁴¹ Liszewski S., *Przestrzenie turystyki i...*, 2006, op. cit.

przestrzeń turystyczna jest tą częścią przestrzeni geograficznej, w której występuje zjawisko ruchu turystycznego. Warunkiem koniecznym i wystarczającym do zaklasyfikowania części przestrzeni geograficznej jako przestrzeń turystyczną jest ruch turystyczny, niezależnie od jego wielkości i charakteru. Warunkiem dodatkowym umożliwiającym jej delimitację jest występowanie zagospodarowania turystycznego, którego wielkość i charakter pozwalają określić typ przestrzeni turystycznej¹⁴².

Z tą definicją nie zgadza się A. Kowalczyk. Zaznacza, że przestrzeń turystyczna pojawia się wówczas, gdy na danym terenie współwystępują trzy składowe – walory turystyczne, ruch turystyczny i – co nie jest obligatoryjne – zagospodarowanie turystyczne¹⁴³. Autor wprowadza hasło „geograficznej przestrzeni turystycznej”, którą traktuje jako odpowiednik terminu „region turystyczny” w znaczeniu zaproponowanym przez J. Warsznińską i A. Jackowskiego (1978) oraz S. Liszewskiego (2002,), a także Z. Kruczka i P. Zmyślonego (2010)¹⁴⁴ (zaznaczając, że istnieją wielowymiarowe przestrzenie turystyczne, odnoszące się do aspektów kulturowych, ekonomicznych czy filozoficznych przestrzeni. Kowalczyk identyfikuje 4 etapy eksploracji i dostosowywania się przestrzeni turystycznej do popytu turystycznego¹⁴⁵. Twierdzi, że ruch turystyczny ma charakter wybiórczy, a touroperatorzy wybierają z przestrzeni najatrakcyjniejsze miejsca w kolejnych krokach specjalizując je (il. 6).

Ilustracja 6. Etapy poznawania przestrzeni turystycznej

Źródło: Kowalczyk (2014, s.32, 2010)

Odmienne od Włodarczyka i Kowalczyka przestrzeń turystyczną definiuje Stasiak. Interesuje go aspekt przede wszystkim rozszerzania i (w mniejszym stopniu) kurczenia się przestrzeni turystycznej¹⁴⁶. Przestrzenie turystyczne dzieli według kryterium wieku. W ujęciu tego autora przestrzeń stara, to ta o wieloletnich tradycjach turystycznych, od dawna dostępna na rynku turystycznym, niejednokrotnie użyta, a nowa to taka, która dopiero się wykształcała.

¹⁴² Włodarczyk B., *Przestrzeń turystyczna – istota...*, 2009, op. cit., s. 74 – 75.

¹⁴³ Kowalczyk A., *Geograficzne...*, 2011, op. cit. s. 30

¹⁴⁴ Ibidem.

¹⁴⁵ Kowalczyk A., Derek M., *Zagospodarowanie...*, 2010, op. cit.

¹⁴⁶ Stasiak A., *Współczesna...*, 2011., op. cit., s.43

W każdej przestrzeni turystycznej wg Stasiaka można uprawiać turystykę wg znanych wzorców oraz nowych trendów. Koncepcję podziału na stare i nowe aktywności turystyczne odbywające się w starych i nowych przestrzeniach turystycznych pokazuje tab. 6.

Tabela 6. Stara i nowa przestrzeń turystyczna

		Aktywności turystyczne	
		Stare	Nowe
Przestrzeń turystyczna	Nowa	Stare aktywności np. krajoznawstwo, bierny wypoczynek w nowych przestrzeniach	Nowe aktywności np. snowboard, freeride, downhill, canyoning w nowych przestrzeniach
	Stara	Stara turystyka	Nowe aktywności w starej przestrzeni

Źródło: Stasiak (2011, s.41)

Stasiak zakłada, że globalnie przestrzeń turystyczna rośnie. Mimo że niektóre obszary z powodu degradacji „odpadają” z mapy turystycznej to przyrost zdecydowanie przewyższa proces kurczenia się. Stasiak zaznacza, że przestrzeniami turystycznymi stają się obszary wcześniej nie wykorzystywane przez turystykę (il.7) jak: cmentarze, miejsca katastrof ekologicznych lub gospodarczych, a nawet obszary działań wojennych oraz przestrzenie nieautentyczne jak centra sportowe oraz parki rozrywki często ulokowane w *destination center* (specjalnie zaprojektowanych i oryginalnie zagospodarowanych przestrzeniach, będących docelowym punktem podróży turystycznych)¹⁴⁷

Ilustracja 7. Poszerzenie przestrzeni turystycznej w wymiarze geograficznym

Źródło: Stasiak, Współczesna... 2011, s. 44

Autorką odnoszącą się w swych badaniach do zagadnień przestrzeni turystycznej jest również B. Meyer. Uważa ona, że przestrzeń turystyczna jest *wydzielana na podstawie kryterium*

¹⁴⁷ Ibidem.

funkcjonalnego, co oznacza, że każdy obszar, w ramach którego rozwija się funkcja turystyczna lub istnieją inne przejawy turystyki, jest przestrzenią turystyczną¹⁴⁸.

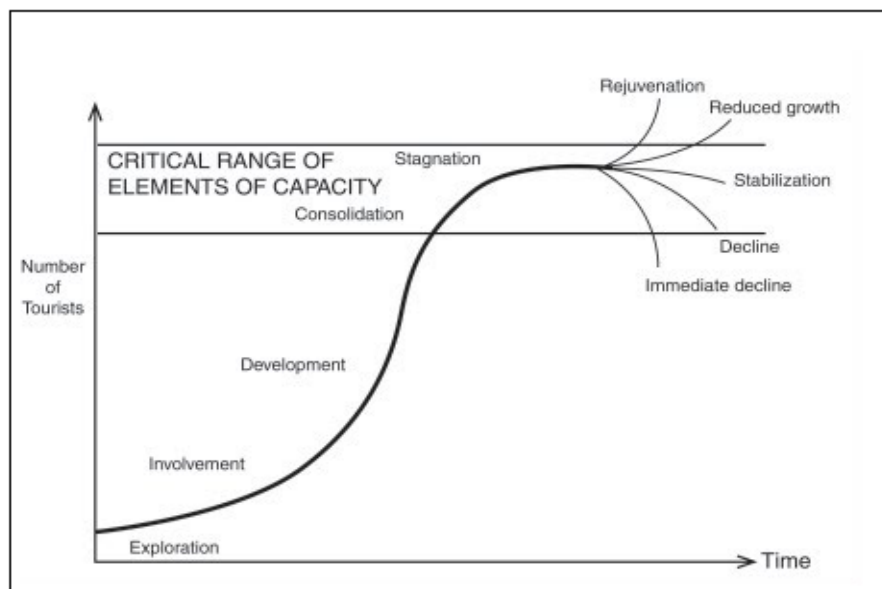
Jak wykazano wyżej, wielu autorów podejmowało próby zdefiniowania przestrzeni turystycznej i wskazania jej istotnych cech. Definicje są różne, jednak częściowo się zająbiają. O przestrzeni turystycznej można mówić w wymiarze funkcjonalnym lub fizycznym. Żeby fizyczną przestrzeń uznać za turystyczną należy zidentyfikować w niej (wg różnych autorów i w różnej hierarchii ważności): ruch turystyczny, walory i atrakcje turystyczne, i w końcu zagospodarowanie turystyczne. Autorka tej pracy za **przestrzeń turystyczną uznaje obszar (w rozumieniu fizycznym), który został poddany procesowi zagospodarowania turystycznego**. Zaznaczyć przy tym należy, że przestrzeń turystyczna jest jednym z produktów turystycznych i jak każdy produkt podlega prawom rynku.

2.3.2 Ewolucja przestrzeni turystycznej

Prezentowany w powyższym podrozdziale przegląd definicji przestrzeni turystycznej wskazuje, że pomimo różnorodnych podejść, u wszystkich przywołanych autorów podłożem dla jej definiowania i klasyfikacji są zaobserwowane procesy przekształceń (przestrzenie stare i nowe, kolejno zachodzące zjawiska penetracji, asymilacji eksploracji itd.).

Klasyczną pozycją przybliżającą dynamikę zmian w obszarach turystycznych jest koncepcja W. R. Butlera z 1980¹⁴⁹ roku współgrająca z marketingową teorią cyklu życia produktów na rynku. Koncepcja Butlera mówi o życiu i ewolucji obszaru turystycznego (il. 8). Autor szczegółowo przeanalizował etapy rozwoju kurortów turystycznych i wykazał cykliczność w rozwoju przestrzeni turystycznej, identyfikując 6 etapów jej rozwoju.

Ilustracja 8. Cykl życia obszaru turystycznego

Źródło: W. R. Butler (1980).

Etap pierwszy – eksploracja. W tej fazie nieliczni turyści odwiedzają obszar ze względu na zainteresowanie jego walorami naturalnymi lub kulturowymi. W przestrzeni nie ma atrakcji

¹⁴⁸ Meyer B., *Kształtowanie...*, 2008, op. cit. s.42.

¹⁴⁹ Butler R.W. *The Concept...*, 1980 op. cit., Butler R.W., *The tourism area...*, vol. 1, 2006 op. cit., Butler R.W., *The tourism area...*, vol. 2, 2006, op. cit.

turystycznych przygotowanych specjalnie dla turystów, a samo zjawisko (turystyki) nie ma ekonomicznego i społecznego wpływu na lokalnych mieszkańców.

Etap drugi – wciąganie. Mieszkańcy obszaru zaczynają angażować się w turystykę. Władze lokalne kierują swoje działania w stronę poprawy dostępności komunikacyjnej regionu dla turystów, inwestorzy lub mieszkańcy przygotowują miejsca noclegowe oraz punkty gastronomiczne z jakich mogą skorzystać turyści. Zarysowuje się sezon turystyczny.

Etap trzeci – rozwój. Wielkość ruchu turystycznego w szczycie sezonu może przewyższać liczbę mieszkańców obszaru. Tworzony jest produkt turystyczny poprzez skrupulatnie przygotowaną reklamę. Władze lokalne tracą kontrolę nad rozwojem turystyki. Pojawia się nieautentyczna przestrzeń turystyczna w postaci parków rozrywki, kasyn, wiosek tematycznych. Promocja naturalnych i kulturowych atrakcji wzmacnia markę miejsca. Mieszkańcy regionu doświadczają zmian przestrzennych, społecznych i ekonomicznych, jakich mogą nie pochwałać.

Etap czwarty – konsolidacja. Wzrost liczby turystów spada, ale przewyższa lokalną populację. Region jest ekonomicznie uzależniony od turystyki. Promuje się wizerunek miejsca z jego „złotego okresu”. Podmioty turystyczne funkcjonują w formie franczyzy lub w międzynarodowych systemach hotelowych. W przestrzeni obszarów i miejscowości turystycznych wykształcają się miejsca dedykowane „biednym” bądź „biznesowym” turystom. Wśród lokalnych mieszkańców można spotkać wiele osób krytycznie wypowiadających się na temat rozwoju turystyki oraz jej zadeklarowanych przeciwników.

Etap piąty – stagnacja. Liczba turystów osiąga swój szczyt. Chłonność turystyczna zostaje osiągnięta lub nawet przekroczona. Turystyka staje się źródłem problemów środowiskowych, ekonomicznych i społecznych. Przestrzeń turystyczna zostaje „oddzielona” od środowiska geograficznego. Nieautentyczne atrakcje turystyczne zastępują pierwotne atrakcje, dla których przybyli pierwsi turyści. Obszar jest wizualnie rozpoznawalny, ale nie jest już modny.

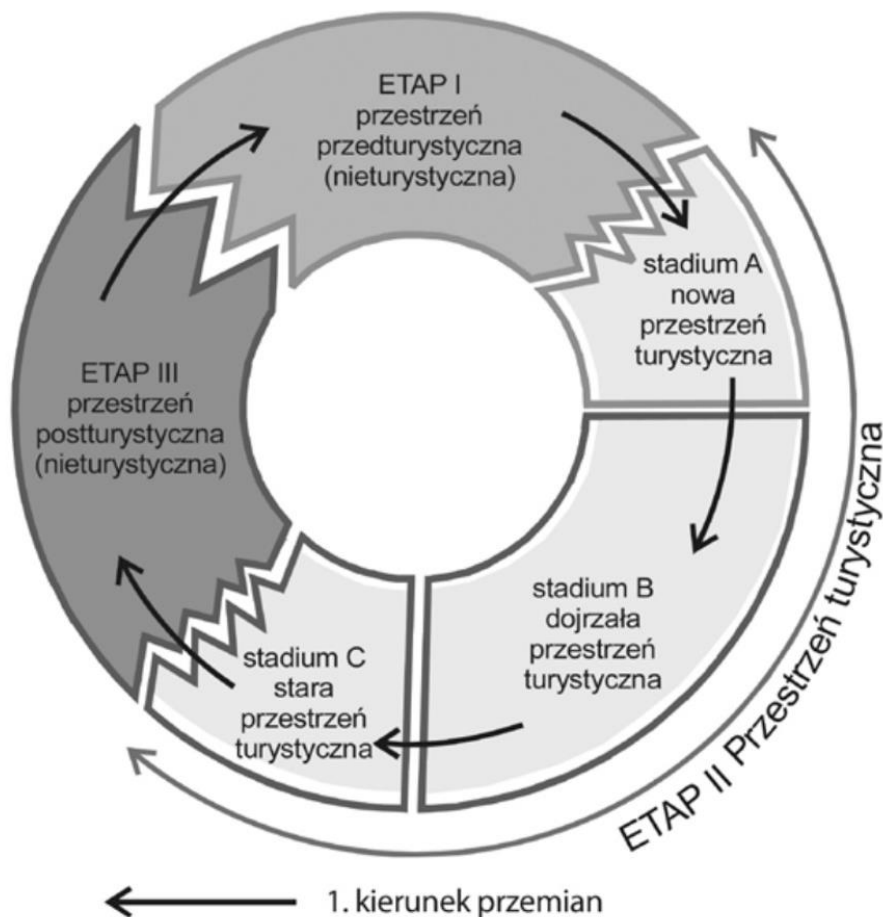
Etap szósty – odmłodzenie. Po osiągnięciu stagnacji Butler przewiduje 5 możliwych scenariuszy dalszego rozwoju przestrzeni turystycznej. Są to kolejno:

- 6A: Dynamiczny wzrost, który wymaga zmiany atrakcji turystycznych. Może wiązać się ze znalezieniem nowych atrakcji lub przebudową produktu turystycznego.
- 6B: Średni wzrost osiągnięty przez drobne modyfikacje.
- 6C: Stabilizacja turystyki na istniejącym poziomie z powodu niemożności pokonania barier rozwoju.
- 6D: Spadek atrakcyjności w wyniku nadużywania zasobów i braku inwestycji (w tym środowiskowych). Przestrzeń turystyczna nie jest w stanie konkurować z nowszymi atrakcjami. Ruch turystyczny ogranicza się do weekendowego lub jednodniowego. Obiekty turystyczne zajmowane są przez inne formy działalności np. hotele mogą stać się domami opieki dla ludzi starych lub mieszkaniem dla lokalnej społeczności. W najgorszym scenariuszu obszar może stać się terenem slumsów i wypaść z rynku turystycznego w całości.
- 6E: Natychmiastowy upadek turystyki, np. w wyniku wojny, katastrof naturalnych, chorób i innych czynników niesprzyjających rozwojowi gospodarczemu.

Warto zauważyć, że w fazie szóstej obszar się przekształca. Butler nie definiuje czy dany obszar wróci do któregoś z wcześniejszych etapów rozwoju czy pojawi się kolejny siódmy etap –

zwłaszcza w scenariuszach ponownego rozwoju. Jego myśl kontynuuje Włodarczyk¹⁵⁰ proponując swoje spojrzenie na cykl życia przestrzeni turystycznej (il. 9) i omawia je z punktu widzenia obszaru, a nie turysty.

Ilustracja 9. Cykl życia przestrzeni, w której pojawiają się zjawiska turystyczne

Źródło: Włodarczyk (2011, s. 69, 2009)

Włodarczyk proponuje trzy podstawowe etapy, które tworzą *pełny (zamknięty) cykl rozwoju przestrzeni geograficznej*¹⁵¹:

Etap I – przestrzeń przedturystyczna: przestrzeń nie posiada funkcji turystycznej, nie obserwuje się ruchu turystycznego, ale zakłada się, że zasoby tej przestrzeni sprzyjają rozwojowi przestrzeni turystycznej.

Etap II – przestrzeń turystyczna: w tym etapie ruch turystyczny jest nieodzowny. Czas funkcjonowania przestrzeni turystycznej dzielony jest na trzy stadia rozwoju.

- Stadium A – nowa przestrzeń turystyczna, funkcjonuje w krótkim okresie początkowym. „Nowość” [przestrzeni] może przejawiać się w kontekście stanu zagospodarowania turystycznego (czy szerzej: nowej infrastruktury), ale także w relacjach przestrzeń–turyści,

¹⁵⁰ Włodarczyk B., *Przestrzeń turystyczna – cykliczność...*, 2006, op. cit., Włodarczyk B., *Przestrzeń turystyczna – pojęcie...* 2007, op. cit., Włodarczyk B., *Przestrzeń turystyczna – istota...*, 2009, op. cit., Włodarczyk B., *Przestrzeń turystyczna – kilka...*, 2011, op. cit., Włodarczyk B., *Procesy...*, 2011, op. cit., Włodarczyk B., *Przestrzeń w turystyce...*, 2014, op. cit.

¹⁵¹ Włodarczyk B., *Procesy kształtujące przestrzeń turystyczną*, „Turizm” 2011,, t. 21, z. 1-2, s. 59-66, s. 61

którzy ją dopiero „odkryli” i rozpoczynają realizować w niej różnorodne aktywności turystyczne¹⁵².

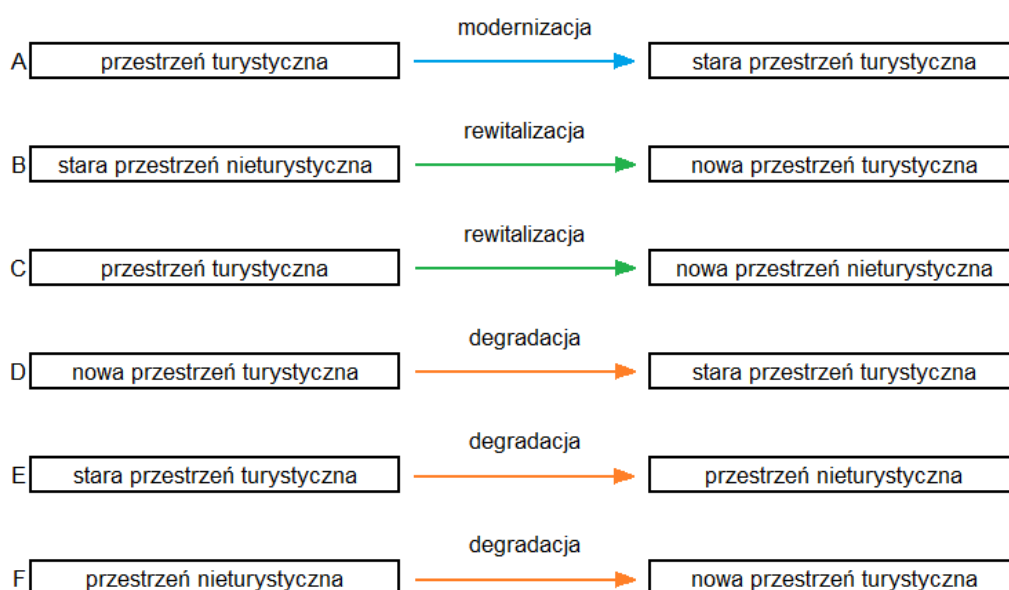
- Stadium B – dojrzała przestrzeń turystyczna, charakteryzuje się *optymalnymi* (z punktu widzenia środowiska przyrodniczego, możliwości recepcji i społeczności lokalnej, spełnienia oczekiwań gości-turystów) zagospodarowanie i wykorzystanie zasobów turystycznych¹⁵³.
- Stadium C – stara przestrzeń turystyczna, czyli przestrzeń wyeksploatowana często ulegająca degradacji zarówno na poziomie środowiska jak i infrastruktury. Na tym etapie istnieje możliwość modernizacji przestrzeni w celu podtrzymania zainteresowania turystów.

Etap III – przestrzeń postturystyczna: przestrzeń porzucona przez turystów, skazana na rozwój bez impulsów płynących z turystyki. Przestrzeń nieturystyczna może „wrócić do obiegu” i ponownie stać się przestrzenią przedturystyczną, a w konsekwencji turystyczną¹⁵⁴.

Jak sugeruje autor każda przestrzeń może stać się przestrzenią turystyczną oraz utracić te właściwości. Procesy odpowiedzialne za zmiany przestrzeni to:

- restrukturyzacja przybierająca postać modernizacji lub rewitalizacji lub
- degradacja prowadząca do upadku (il.10).

Ilustracja 10. Możliwe kierunki przemian związanych z przestrzenią turystyczną w zależności od charakteru procesu o nich decydującego

Źródło: Włodarczyk (2009, 2011)

Obecnie model życia obszaru turystycznego Butlera oraz typologie zaproponowane przez Włodarczyka i Liszewskiego należą do teoretycznego kanonu opisującego dynamikę zmian w przestrzeni turystycznej, w tym natężenie zjawisk związanych z tymi zmianami (ruch i zagospodarowanie turystyczne). Rozważania te, w wielu miejscach zbieżne, wyraźnie wskazują, że w określonym czasie od powstania, zazwyczaj następuje dynamiczny rozwój miejscowości

¹⁵² Ibidem.

¹⁵³ Ibidem.

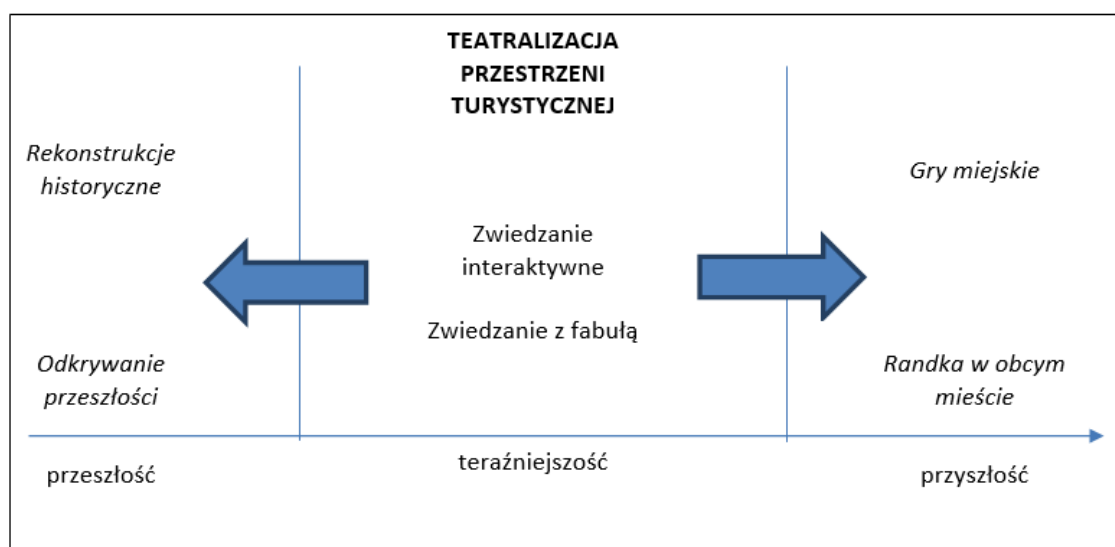
¹⁵⁴ Ibidem.

turystycznej, lecz po nim przychodzi okres stagnacji, który – jeśli nie zastosuje się działań „odmładzających” – może spowodować jej całkowite zniknięcie z mapy destynacji turystycznych jako niemodnej i nieatrakcyjnej.

2.3.3 Przestrzeń turystyczna a nieturystyczna

Ruch turystyczny występuje niemal wszędzie, więc istotne jest zadanie sobie pytania czy istnieje przestrzeń nieturystyczna? Literatura przedmiotu nie udziela jednoznacznej odpowiedzi na to pytanie. Badacze próbujący wyodrębnić przestrzeń turystyczną i nieturystyczną w danym regionie czy też miejscowości, napotykają na problem wyznaczenia granic, potocznie mówiąc „końca” przestrzeni turystycznej. Jak pokazuje tab. 6 oraz il. 7 i 9 nie ma klarownego klucza, który pomógłby w wyznaczeniu granic przestrzeni turystycznej i każda próba określenia tego, co jest przestrzenią turystyczną, a co nie, wymaga określenia precyzyjnych kryteriów, na których opiera się dana koncepcja. Dodatkowo jak zauważa Stasiak przestrzeń podlega procesowi teatralizacji (il. 11) przez co nawet przestrzenie nieturystyczne poprzez zwiedzanie z fabułą czy też zwiedzanie interaktywne mogą stać się dla odwiedzających przestrzenią turystyczną przenosząc nas w przeszłość danego miejsca lub ukazywać je nam jako atrakcyjne miejsce gier terenowych.

Ilustracja 11. Poszerzenie przestrzeni turystycznej w wymiarze czasowym.

Źródło: Stasiak (2011), s. 45.

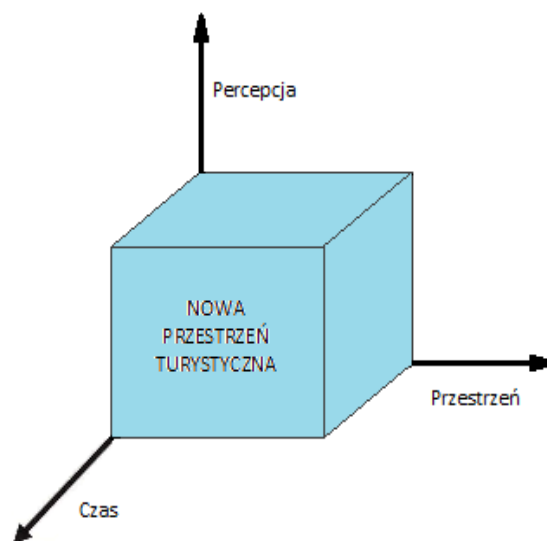
Do problemu przestrzeni nieturystycznej w swoich publikacjach odnosi się Włodarczyk¹⁵⁵. Określa ją jako tę część przestrzeni, która nie leży w sferze zainteresowania turystów, ze względu na jej całkowitą niedostępność. Więckowski¹⁵⁶ zauważa, że sam ruch turystyczny wydaje się jednak być warunkiem niewystarczającym do wyodrębniania przestrzeni turystycznej. Ruch turystyczny, nawet sporadyczny, występuje współcześnie z różnym natężeniem niemal wszędzie. Trudno dziś wskazać rodzaj anekumenu turystycznej, rozumiany jako miejsce czy obszar, do których nikt nie dociera. Kluczowe jest zatem określenie, czy dany ruch ma charakter turystyczny, czy jakiś inny,

¹⁵⁵ Włodarczyk B., *Przestrzeń turystyczna – cykliczność...*, 2006, op. cit., Włodarczyk B., *Przestrzeń turystyczna – pojęcie...* 2007, op. cit., Włodarczyk B., *Przestrzeń turystyczna – istota...*, 2009, op. cit., Włodarczyk B., *Przestrzeń turystyczna – kilka...*, 2011, op. cit., Włodarczyk B., *Procesy...*, 2011, op. cit., Włodarczyk B., *Przestrzeń w turystyce...*, 2014, op. cit.

¹⁵⁶ Włodarczyk B., *Przestrzeń turystyczna – pojęcie...* 2007, op. cit., Więckowski M., *Przestrzeń...* 2014 op. cit. s. 18, a także Włodarczyk B., *Przestrzeń turystyczna – pojęcie, wymiary, cechy*, *Turyzm* 2007, nr 17, z. 1-2, s. 145-158.

jaka jest jego sezonowość itp.? Te rozważania prowadzą też do pytania, czy obszar, w momencie gdy nie ma na nim żadnego turysty (np. poza sezonem turystycznym), jest w tym czasie przestrzenią turystyczną¹⁵⁷. Trudno nie zgodzić się z tymi wątpliwościami. Odpowiada na nie Stasiak, który zakłada, że przestrzeń turystyczna rozwija się nie tylko w aspekcie terytorialnym, ale również w czasie i percepcji turysty (il.12). Również, analizując koncepcję Butlera (il. 8.) można dojść do wniosków, że jakość przestrzeni turystycznej jest zmienna w czasie¹⁵⁸. Wzrost liczby turystów, a następnie ustabilizowanie ich liczby po czym obranie jednego z trzech głównych kierunków dalszych przemian musi być związane m.in. z procesami zmian strukturalnych i jakościowych przestrzeni turystycznej, zarówno analizowanej destynacji jak i ośrodków konkurencyjnych.

Ilustracja 12. Możliwości rozszerzenia przestrzeni turystycznej

Źródło: Stasiak (2011, s. 43)¹⁵⁹

Włodarczyk i Stasiak wskazują sygnały starzenia się przestrzeni, a nawet jej degradacji¹⁶⁰. Spadek ruchu turystycznego może doprowadzić do stagnacji i upadku miejscowości turystycznej. Stasiak również zauważa zawiązki między produktem turystycznym, a jakością przestrzeni¹⁶¹.

¹⁵⁷ Włodarczyk B., *Przestrzeń turystyczna – pojęcie...* 2007, op. cit., Więckowski M., *Przestrzeń...* 2014 op. cit. s. 18, za Włodarczyk B., *Przestrzeń...* 2007, op. cit.

¹⁵⁸ Butler R.W. *The Concept...* 1980 op. cit.,

¹⁵⁹ Stasiak A., *Współczesna...*, 2011., op. cit. s.43

¹⁶⁰ Włodarczyk B., *Przestrzeń turystyczna – cykliczność...*, 2006, op. cit., Włodarczyk B., *Przestrzeń turystyczna – pojęcie...* 2007, op. cit., Włodarczyk B., *Przestrzeń turystyczna – istota...*, 2009, op. cit., Włodarczyk B., *Przestrzeń turystyczna – kilka...*, 2011, op. cit., Włodarczyk B., *Procesy...*, 2011, op. cit., Włodarczyk B., *Przestrzeń w turystyce...*, 2014, op. cit. Stasiak A., *Szlaki turystyczne – zagospodarowanie, atrakcja czy produkt turystyczny?*, [w:] *Szlaki turystyczne a przestrzeń turystyczna*, pod red. P. Kuleczki, Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze Zarząd Główny, Warszawa 2007., Stasiak A., *O potrzebie rewolucji w polskim muzealnictwie XXI wieku*, [w:] *Kultura i turystyka – razem czy oddzielnie?*, pod red. A. Stasiaka, Wyd. WSTH w Łodzi, Łódź 2007., Stasiak A., *Współczesna...*, 2011., op. cit.

Stasiak A., *Turystyka...*, 2011., op. cit. Stasiak A., *Nowe...*, 2013., op. cit.

¹⁶¹ Stasiak A., *Strategie rozwoju produktu turystycznego obszaru*, [w:] *Polityka turystyczna*, red. naukowy A. Panasiuk, Wyd. Fundacja na rzecz US, Szczecin – Kopenhaga 2005., Stasiak A., *Szlaki...*, 2007., op. cit., Stasiak A., *O potrzebie...*, 2007., op. cit., Stasiak A., *Współczesna...*, 2011., op. cit.

Stasiak A., *Turystyka...*, 2011., op. cit. Stasiak A., *Nowe...*, 2013., op. cit.

Poprzez zjawisko teatralizacji (il. 11) i przy chęci wczucia się w rolę, można odwiedzać nie tylko rzeczywistą przestrzeń np. Dolnego Śląska, ale również przenieść się w przeszłość (dzięki np. rekonstrukcjom historycznym) lub w przyszłość (np. poprzez udział w grach miejskich). Czy jednak przestrzeń porzucona przez turystów staje się przestrzenią nieturystyczną, bo już nie ma czynnika wg którego była definiowana ta przestrzeń? Czy przestrzeń nieturystyczna pozostanie nią już na zawsze?

Wydaje się, że nie. Współczesne trendy turystyczne pozwalają sądzić, że każdy obszar (nawet ten obecnie nieturystyczny) może stać się przestrzenią turystyczną. Miasta, takie jak Las Vegas z niezliczonymi centrami rozrywki, czy też Dubaj z bajecznymi hotelami i pierwszym na świecie centrum narciarskim na pustyni, a także nasza rodzima Bazylika Matki Bożej Bolesnej Królowej Polski w Licheniu Starym, czy też Czarnobyl udowodniają, że przestrzenie turystyczne mogą powstawać na surowym korzeniu, w miejscach gdzie wcześniej „nic nie było”, podobnie mogą pojawiać się w miejscach gdzie wcześniej dominowała inna funkcja, przestrzeń była nieatrakcyjna, a nawet występowało promieniowanie radioaktywne.

Tabela 7. Porównanie definicji przestrzeni turystycznej wg różnych autorów

Cechy przestrzeni	Autor				
	Kowalczyk	Włodarczyk	Liszewski	Warszyńska, Jackowski	Mayer
Walory turystyczne	Muszą występować	Nie musi występować	Występuje	Występuje	Nie musi występować
Ruch turystyczny	Muszą występować	Muszą występować	Występuje	Występuje	Występuje
Zagospodarowanie turystyczne	Nie musi występować	Występuje jako 2ga zmienna	Występuje	Występuje	Występuje
Funkcje turystyczne	Występuje	Nie musi występować	Występuje	Muszą występować	Musi występować
Zjawiska turystyczne	Występuje	Nie musi występować	Występuje	Muszą występować	Występuje

Źródło: Opracowanie własne¹⁶²

Autorka tej pracy zauważa różnice i podobieństwa w definiowaniu oraz opisywaniu przestrzeni turystycznej przez różnych autorów (tab. 7). Próbując uaktualnić dotychczas dostępną wiedzę proponuje by uznać **proces zagospodarowania turystycznego, za ten który tworzy przestrzeń turystyczną i wprowadza nowe produkty turystyczne**. Przestrzeń turystyczna jest aktywna w czasie gdy spotyka się z zainteresowaniem turystów w postaci przyjazdów do danej miejscowości. **Ruch turystyczny**, który z natury jest dynamiczny, **jest ważnym wskaźnikiem atrakcyjności oraz dojrzałości przestrzeni turystycznej i produktów ją tworzących, a w konsekwencji także „wieku” i jakości tej przestrzeni**. Ruch turystyczny sygnalizuje również etap rozwoju turystyki na danym terenie. Dzięki wykorzystaniu prawidłowości zawartych w teoriach cyklu życia produktów i przestrzeni turystycznych uzyskujemy możliwość przygotowania się na kolejne etapy ewolucji danego regionu turystycznego. Dysponując

¹⁶² Na podstawie: Liszewski S., *Przestrzeń turystyczna i osadnictwo...*, 2002, op. cit., Liszewski S., *Przestrzenie turystyki i...*, 2006, op. cit., Liszewski S., *Treści...*, 2013, op. cit., Włodarczyk B., *Przestrzeń turystyczna – cykliczność...*, 2006, op. cit., Włodarczyk B., *Przestrzeń turystyczna – pojęcie...* 2007, op. cit., Włodarczyk B., *Przestrzeń turystyczna – istota...*, 2009, op. cit., Włodarczyk B., *Przestrzeń turystyczna – kilka...*, 2011, op. cit., Włodarczyk B., *Procesy...*, 2011, op. cit., Włodarczyk B., *Przestrzeń w turystyce...*, 2014, op. cit. Kowalczyk, 2000, 2010, Warszyńska J., Jackowski A., *Podstawy...*, 1978, op. cit., Mayer, 2008).

narzędziami do kształtowania takiej przestrzeni, jesteśmy w stanie kontrolować i utrzymywać przestrzeń turystyczną na pożądanym etapie rozwoju.

2.4 Narzędzia kształtowania przestrzeni turystycznej

2.4.1 Polityka turystyczna jako element polityki rozwoju

Prowadząc rozważania na temat przestrzeni turystycznej i nieturystycznej warto zauważyć, że większych regionów geograficznych (np. historyczny Śląsk lub region administracyjny taki jak województwo dolnośląskie) nie da się zaklasyfikować do jednego typu przestrzeni. Rozmieszczenie i gęstość atrakcji, produktów oraz infrastruktury turystycznej na dużym obszarze nie jest jednolite, przez co, punktowo, tempo rozwoju przestrzeni turystycznej jest różne. Przepuszczalnie stare i najsilniej eksploatowane turystycznie obszary będą występowały w strefie najliczniejszych i największych atrakcji turystycznych (np. głównego miasta, gór czy wybrzeża) i jednocześnie mogą one sąsiadować z obszarami nieturystycznymi, np. przemysłowymi lub rolniczymi, które z kolei mogą przejawiać potencjał do stania się obszarami turystycznymi w przyszłości, a być może nawet wyparcia przestrzeni „starych”.

Zdaniem Gorzelaka (2007) rozwojem mogą cieszyć się współcześnie te i tylko te obszary, które zdolne są do uzyskania przewagi konkurencyjnej, dzięki swej zdolności do innowacji technologicznej organizacyjnej czy produktowej. Do podobnych wniosków dochodzą¹⁶³ Pose i Tomaney (2006 – 2007), według których sukces odnoszą trzy kategorie regionów:

- obszary metropolitalne – które koncentrują usługi o wysokiej wartości dodanej oraz przyciągają inwestycje zagraniczne;
- pośrednie regiony przemysłowe – gdzie walorem są niższe koszty pracy niż w centrach metropolitalnych, duża dostępność zasobów ludzkich oraz dostępność komunikacyjna
- regiony turystyczne, zdolne do znalezienia niszy rynkowej w skali globalnej i dysponujące „zdrowym” przemysłem turystycznym.

Przestrzenie nieturystyczne, w których występują walory dla rozwoju turystyki stają się sferą gospodarki poprzez proces zagospodarowania przestrzennego, mającego na celu wytworzenie produktów turystycznych. Poprzez tworzenie produktu turystycznego środowisku nadawane są określone funkcje mające na celu zaspokojenie potrzeb turystycznych oraz, co ważne, generują dochód właśnie z turystyki. Większość podstawowych elementów zagospodarowania turystycznego powstała niezależnie od branży turystycznej i w chwili jej rozwoju została zaadoptowana do nowych funkcji np. budy pasterskie do funkcji schronisk, dukty leśne do szlaków, nieużytkowane tory do ścieżek rowerowych¹⁶⁴. Czy taki proces zagospodarowania przestrzeni pod turystykę jest kontrolowany? Czy ktoś, a jeśli tak to kto, kieruje powstawaniem atrakcji i produktów turystycznych na surowym korzeniu? Czy mogą to być samorządy, w rękach których dostępne są narzędzia planistyczne czy może jednak przedsiębiorcy lokalni?

¹⁶³ Pike A., Rodríguez-Pose A., Tomaney J., What Kind of Local and Regional Development and for Whom?, 2007 https://www.researchgate.net/publication/234045244_What_Kind_of_Local_and_Regional_Development_and_for_Whom [dostęp: 22.05.2022].

¹⁶⁴ Nowakowska A., Produkt turystyczny, w: Kompendium wiedzy o turystyce, red. G. Gołembski, PWN, Warszawa – Poznań 2002.

Według rejestru REGON, w Polsce pod koniec 2016 roku 98% z podmiotów turystycznych¹⁶⁵ sklasyfikowanych wg PKD (2007) zatrudniało poniżej 10 pracowników. Świadczy to o dużym rozdrobnieniu branży turystycznej i de facto małych możliwościach inwestycyjnych mikroprzedsiębiorstw.

Tabela 8. Liczba pracujących w turystyce w 2016 roku w podziale na liczbę zatrudnionych w zakładzie pracy.

	Liczba pracujących w 2016 roku				
	Ogółem	0-9	10-49	50-249	250=>
Polska	11855	11588	240	21	6
woj. dolnośląskie	1029	1005	21	3	-

Źródło: Tablice dotyczące podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON deklarujących prowadzenie działalności według stanu na 30 IX 2016 r.

Z uwagi na rozdrobnienie przedsiębiorstw turystycznych często pobieżnie ocenia się je jako mało konkurencyjne oraz nieznaczące w kształtowaniu przestrzeni turystycznej. Przyjęto się, że *jednym z uwarunkowań rozwoju turystyki jest system instytucji działających na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym*¹⁶⁶. Według Panasiuka główne zadania polityki turystycznej to *kształtowanie optymalnych rozmiarów i struktury ruchu turystycznego przy zastosowaniu praw ekonomicznych w sferze gospodarki turystycznej, koordynacja rozwoju turystyki z uwzględnieniem jej funkcji i różnorodności jej związków z innymi sferami funkcjonowania*¹⁶⁷. Chudoba¹⁶⁸ określa kierowanie turystyką, jako: *organizację imprez i warunków do ich dystrybucji, współuczestnictwo świadczeniu konkretnego rodzaju usług, współuczestnictwo w budowie obiektów i urządzeń turystycznych*.

Polityka w zakresie turystyki i zarządzania nią podzielona jest pomiędzy organy rządowe, samorządowe, wyspecjalizowane agendy oraz organizacje pozarządowe. Każda z instytucji posiada swoje cele i narzędzia do ich realizacji co prezentuje tab. 9. Różny jest również sposób finansowania działań proponowanych przez wymienione instytucje.

Tabela 9. Kompetencje władz, samorządów oraz przedsiębiorstw prywatnych w zarządzaniu sferą turystyki

Nazwa instytucji	Wybrane cele i działania
A. Organizacje na szczeblu krajowym	
Ministerstwo Sportu i Turystyki	<ul style="list-style-type: none"> • zabieganie o konkurencyjność krajowego produktu turystycznego, • opracowanie, wdrażanie i monitorowanie programów i decyzji dotyczących gospodarki turystycznej, • prowadzenie spraw związanych z zagospodarowaniem turystycznym kraju, • dbanie o bezpieczeństwo turystów, • prowadzenie spraw określonych ustawą o usługach turystycznych, • dostosowywanie prawa do standardów międzynarodowych, • patronat nad POT oraz uczestnictwo w międzynarodowych organizacjach, turystycznych np. UN WTO, Komitet Turystyki OECD, Bałtycka Komisja Turystyczna,

¹⁶⁵ Polska Klasyfikacja Działalności nie łączy wszystkich aktorów na rynku turystycznym w jeden sektor. Poza Sekcją N i działem 79 są: transport w Sekcji H – Transport i gospodarka magazynowa oraz Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi w Sekcji I. Usługi pilockie i przewodnickie również można rejestrować w różnych sekcjach.

¹⁶⁶ Zawadzka J., Sieczko A., Balińska A., Turystyka – Wybrane zagadnienia, Difin 2014. s. 140

¹⁶⁷ Panasiuk A. (red.), *Ekonomika...*, 2011, op. cit., s. 158.

¹⁶⁸ Chudoba T., Teoria turystyki a zarządzanie turystyką, Difin, Warszawa 2008 s.301.

	<ul style="list-style-type: none"> • działania badawcze i inne¹⁶⁹.
Polska Organizacja Turystyczna (POT)¹⁷⁰	<ul style="list-style-type: none"> • organizacja targów, wystaw, podróży studyjnych, • prowadzenie Systemu Informacji Turystycznej, • certyfikacja IT, • promocja w Internecie, • patronaty i konkursy¹⁷¹.
Polska Agencja Rozwoju Turystyki (PART)¹⁷²	<ul style="list-style-type: none"> • strategiczne programowanie rozwoju turystyki, • kreowanie produktu turystycznego, • podnoszenie kwalifikacji zasobów ludzkich, • planowanie marketingu, • programowanie rozwoju przestrzeni turystycznej, • przygotowywanie i realizowanie krajowych i międzynarodowych projektów dofinansowanych ze środków zewnętrznych¹⁷³.
Instytut Turystyki¹⁷⁴	<ul style="list-style-type: none"> • prace naukowo – badawcze, • wydawnictwa dotyczące przyjazdów turystów i ruchu turystycznego Polaków, • badanie rynku i opinii publicznej, • kształcenie ustawiczne kadr, • działalność biblioteczna, archiwalna, muzealna i kulturalna¹⁷⁵.
B. Organizacja turystyki na szczeblu regionalnym	
Urząd Wojewódzki	<ul style="list-style-type: none"> • nie jest zobligowany do prowadzenia bezpośredniej działalności związanej z rozwojem turystyki.
Urząd Marszałkowski	<ul style="list-style-type: none"> • wydawanie zezwoleń na działalność organizatorów pośredników turystycznych, • prowadzenie rejestru wyżej wymienionych, • występowanie w imieniu klientów w sprawach wpłaty środków z tytułu gwarancji, • zaszeregowanie obiektów hotelarskich do poszczególnych kategorii, • tworzenie strategii rozwoju, • badania nad rynkiem turystycznym, • prowadzenie Instytucji Kultury, które często są celem odwiedzin turystów • możliwość uzyskania dotacji, wygrania konkursu lub nagrody na/ za działalność turystyczną, • prowadzenie i nadzór punktów informacji turystycznej¹⁷⁶.
C. Organizacja Turystyki na szczeblu lokalnym	
Urząd Gminy	<ul style="list-style-type: none"> • prowadzenie ewidencji pól biwakowych oraz innych obiektów noclegowych, • kontrolowanie obiektów noclegowych, • zgłaszanie uchybień do marszałków województw, • wydawanie nakazu wstrzymania świadczeń w obiektach podległych,

¹⁶⁹ źródło: <https://www.msit.gov.pl/pl/turystyka/aktualnosci>

¹⁷⁰ Organizacja rządowa utworzona na mocy ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o Polskiej Organizacji Turystycznej. Podlega ministrowi właściwemu do spraw turystyki – obecnie Ministrowi Sportu i Turystyki.

¹⁷¹ źródło: <https://www.pot.gov.pl/pl/o-pot/polska-organizacja-turystyczna/statut>

¹⁷² Agencja działająca w formie prawnej spółki akcyjnej, w latach 1993-2014. W dniu 7 stycznia 2014 roku Nadzwyczajne Walne Zgromadzenie Akcjonariuszy postanowiło rozwiązać Spółkę i postawić ją w stan likwidacji. W 2016 roku strona internetowa podawała, że ponad 98% własności akcji agencji należało do POT

¹⁷³ źródło: <https://web.archive.org/web/20160109183956/http://part.com.pl/> (wersja archiwalna z 9 września 2016)

¹⁷⁴ Instytut Turystyki w Krakowie Sp. z o. o. jest firmą doradczą-szkoleniową działającą od 1991 roku na terenie całego kraju.

¹⁷⁵ źródło: <http://www.itk.krakow.pl/>

¹⁷⁶ źródło: Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach turystycznych Dz.U. 1997 Nr 133 poz. 884

	<ul style="list-style-type: none"> • gmina samodzielnie decyduje o strategii rozwoju i udziale turystyki w lokalnej gospodarce, • gmina tworząc studium i plan zagospodarowania wyznacza tereny przeznaczone pod realizację funkcji turystycznej, • gmina może tworzyć atmosferę przyjazną dla rozwoju turystyki, • gmina może wykonać inwestycje turystyczne np. stworzyć zagospodarowanie turystyczne w postaci szlaków lub wyciągów¹⁷⁷.
--	---

Źródło: opracowanie własne

Tabela 10. Kompetencje organizacji pozarządowych w zarządzaniu sferą turystyki

Nazwa instytucji	Wybrane cele i działania
A. Organizacje na szczeblu krajowym	
Polska Izba Turystyki (PIT)	<ul style="list-style-type: none"> • reprezentowanie interesów gospodarczych swoich członków, • działanie na rzecz interesów branży turystycznej, • obrona godności, praw i interesów gospodarczych swoich członków, • wspieranie rozwoju turystyki, a w szczególności organizowanie działań i podejmowanie przedsięwzięć sprzyjających materialnemu rozwojowi gospodarki turystycznej, • promowanie podnoszenia jakości usług turystycznych, • tworzenie warunków do wymiany doświadczeń, nawiązywania kontaktów i integracji członków Izby, • kształtowanie i upowszechnianie zasad etyki w działalności gospodarczej, • podnoszenie poziomu wiedzy i popularyzacja dorobku nauki w zakresie turystyki¹⁷⁸.
B. Organizacja turystyki na szczeblu regionalnym	
Regionalne Organizacje Turystyczne (ROT)	<ul style="list-style-type: none"> • kreowanie pozytywnego wizerunku regionu, • promocja i marketing, • tworzenie regionalnego systemu informacji turystycznej, • badania i analizy ruchu turystycznego, • inicjowanie i wspomaganie planów rozwoju i modernizacji infrastruktury turystycznej, • szkolenia i doskonalenie kadr dla potrzeb turystyki, • inspirowanie i współdziałanie w tworzeniu lokalnych organizacji turystycznych w gminach i powiatach¹⁷⁹.
Oddziały Polskiej Izby Turystyki	cele statutowe i działania pokrywają się z profilem Polskiej Izby Turystyki oraz Regionalnych Organizacji turystycznych.
C. Organizacja Turystyki na szczeblu lokalnym	
Związki gmin lub Powiat	<ul style="list-style-type: none"> • tworzenie spójnych i eksterytorialnych strategii rozwoju turystyki, • integracja gmin poprzez ujednoczenie infrastruktury turystycznej, np. szlaków rowerowych, pieszych, • działania na rzecz ochrony środowiska, • budowa systemu promocji i informacji turystycznej¹⁸⁰.
Lokalne	<ul style="list-style-type: none"> • integracja społeczności lokalnej, zbliżenie jednostek samorządu lokalnego

¹⁷⁷ źródło: Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach turystycznych Dz.U. 1997 Nr 133 poz. 884. W trakcie pisania pracy były prowadzone prace nad nowelizacją ustawy. Od dnia 1.07.2018 r. ustawa funkcjonuje pod nowym tytułem: Ustawa o usługach hotelarskich oraz usługach pilotów wycieczek i przewodników turystycznych Dz. U. z 2017 r. poz. 2361).

¹⁷⁸ źródło: <http://www.pit.org.pl/index.php?navi=001,002>

¹⁷⁹ źródło: <https://www.pot.gov.pl/pl/o-pot/wspolpraca-z-regionami/regionalne-organizacje-turystyczne>

¹⁸⁰ Panasiuk A. (red.), *Gospodarka...*, 2008, op. cit.,

<p>Organizacje Turystyczne (LOT)</p>	<p>i branży turystycznej,</p> <ul style="list-style-type: none"> • tworzenie i promocja produktu turystycznego, • gromadzenie i aktualizacja informacji, • utrzymanie i prowadzenie lokalnych punktów informacji turystycznej¹⁸¹.
<p>Lokalne Grupy Działania (LGD)</p>	<p>Każda LGD wprowadza swój status cele i działania istotne dla regionu. Najczęściej powtarzającymi się celami z zakresu turystyki są:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozwój agroturystyki i infrastruktury turystycznej, • promocja obszaru, • organizacja festynów, targów i publikacji, • wykorzystanie potencjału krajoznawczego, • rozwój i promocja produktów lokalnych i wyrobów rękodzieła¹⁸².

Źródło: opracowanie własne

Jak przedstawiono w tab. 9, organy administracji rządowej i samorządowej są odpowiedzialne za przygotowanie strategii rozwoju turystyki na szczeblu sobie właściwym. W praktyce dokumenty te często mają charakter opisu inwentaryzacyjnego lub jedynie ukazują pożądany kierunek zmian i cele rozwoju, nie wskazując narzędzi do ich osiągnięcia, w tym podmiotów jakie będą odpowiedzialne za wykonanie działań. Nagminnym mankamentem strategii „turystycznych” jest bardzo rozbudowana część wstępna z diagnozą stanu obecnego i minimalistyczna lub ogólnikowa część kierunkowa, często odnosząca się do paradygmatu rozwoju turystyki typu 3S¹⁸³. W istocie, w wielu przypadkach kompetencje w zakresie kształtowania przestrzeni i produktów turystycznych są trudne do sprecyzowania, a nawet rozpoznania. Zadania i obszary działań organizacji i jednostek zajmujących się turystyką często opisane są enigmatycznymi terminami, z których trudno wywnioskować na jakie praktyczne działania one się przekładają.

2.4.2 Samorząd terytorialny jako gospodarz przestrzeni turystycznej

Samorządność terytorialna powróciła do Polski w 1990 roku na mocy Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym¹⁸⁴. Współcześnie funkcjonujący model samorządności zakłada, że kolejne szczeble jednostek terytorialnych (gmina od 1990, powiat i województwo od 1998) będą zaspokajały potrzeby wspólnoty samorządowej poprzez wykonywanie zadań samorządu terytorialnego danego szczebla. Do takich zadań należą między innymi: planowanie przestrzenne w obrębie jednostki, planowanie strategiczne rozwoju oraz realizacja celów publicznych. Prócz zadań własnych samorządy wykonują również zadania zlecone (państwowe) oraz zadania przekazane na mocy odrębnych porozumień¹⁸⁵.

Narzędziem będącym w dyspozycji samorządów, mającym bezpośrednie oddziaływanie na przestrzeń (w tym turystyczną) są dokumenty kierunkowe polityki przestrzennej. Na poziomie gmin są to: studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego (SUiKZP) oraz akty prawa miejscowego w postaci miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (MPZP) oraz decyzji o warunkach zabudowy (tzw. WZ). Gminy w drodze tworzenia dokumentów

¹⁸¹ Ibidem.

¹⁸² Zawadka J., Sieczko A., Balińska A., *Turystyka...*, 2014, op. cit.

¹⁸³ Temat poruszony przez Kozak M., *Koncepcje...*, 2008., op. cit., Kozak M., *Turystyka i...*, 2009., op. cit., Kozak M., *Turystyka...*, 2010., op. cit.

¹⁸⁴ Dz. U. 1990 Nr 16 poz. 95.

¹⁸⁵ KONSTYTUCJA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ z dnia 2 kwietnia 1997 r., Rozdział VII SAMORZĄD TERYTORIALNY, Art. 166.

planowania przestrzennego mogą „zalegalizować” już funkcjonującą przestrzeń turystyczną bądź wyznaczyć tereny pod nową.

SUIKZP z definicji określa gospodarcze i przestrzenne perspektywy rozwoju gminy, więc powinno być zgodne ze strategią rozwoju lokalnego oraz planować z wyprzedzeniem pojawienie się przestrzeni turystycznej. Studium nie jest aktem prawa miejscowego, na jego podstawie nie wydaje się decyzji administracyjnych, jednak w kolejnym etapie, wymaga się zgodności z nim zarówno miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego jak też decyzji o warunkach zabudowy. Te dokumenty powinny służyć kształtowaniu przestrzeni w wymiarze szczegółowym. Oczywiście znacznie bardziej dojrzałym dokumentem jest MPZP, który określa przeznaczenie, warunki i zasady zagospodarowania i zabudowy terenu w tym także – w obrębie przestrzeni turystycznej, a także rozmieszczenie inwestycji celu publicznego.

Jednak w Polsce znacznie mniej niż połowa gmin posiada pełne pokrycie MPZP, dlatego w niektórych gminach znacznie powszechniej wykorzystuje się decyzje o warunkach zabudowy i lokalizacji inwestycji celu publicznego. Te, tak zwane „wuzetki” to dokumenty bardzo ograniczone, praktycznie nieuwzględniające szerszego kontekstu i często odpowiadające jedynie na potrzeby inwestora, jednak bardzo upowszechniły się pod rządami ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z 2003 r. i dla niektórych samorządów stały się dominującym instrumentem planowania przestrzennego¹⁸⁶. Niestety wydawanie tych decyzji cechuje wysoki poziom uznaniowości. Nie ma wyraźnej podstawy prawnej, wg której odmawia się wydania decyzji, nawet jeśli narusza ustalenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Krytycy ustawy wskazują od dawna, że tak skonstruowane przepisy prowadzą do sytuacji patogenicznych w zakresie inwestycji w przestrzeni.

Elementem polityki rozwoju lokalnego jest strategia rozwoju gminy. W tym dokumencie którym mogą być zaplanowane działania gminy względem sektora turystycznego. Ważnym elementem planowania jest wskazanie środków finansowania celów strategicznych i operacyjnych. Takie finansowanie może odbywać się ze środków własnych gminy, środków unijnych, krajowych lub środków pozyskanych w ramach realizacji projektów sektorowych, a także partnerstw publiczno-prywatnych. Mimo, że rozwój przestrzeni turystycznej nie jest obligatoryjnym obowiązkiem jednostki gminnej, wyznaczenie puli funduszy w prognozie finansowej i planach sektorowych powoduje zainteresowanie i uruchamia (bądź spowolnia) procesy kształtowania się przestrzeni turystycznej.

W zakresie zadań dotyczących turystyki, gminy mają ustawowo bardzo skromny i jedyny obowiązek a mianowicie inwentaryzację obiektów noclegowych, nałożony na nie przez ustawę o usługach turystycznych z dnia 29 sierpnia 1997r.¹⁸⁷). Gminy w swojej strukturze administracyjnej mogą mieć wyodrębniony wydział turystyki lub turystyki i promocji oraz wchodzić w partnerstwa z innymi jednostkami samorządowymi, pozarządowymi oraz z przedstawicielami przedsiębiorstw komercyjnych w celu budowy bądź rozpowszechniania informacji o produktach turystycznych.

Powiaty, mimo że są jednostkami nadrzędnymi wobec gmin, narzędzi do tworzenia przestrzeni turystycznej mają mniej. Przede wszystkim zostały one zupełnie wyłączone z hierarchicznego systemu planowania przestrzennego, a co za tym idzie zwolnione z wszelkich obowiązków w tym zakresie (ustawą o zagospodarowaniu przestrzennym z 1994r, co podtrzymała

¹⁸⁶ Dokumenty **Decyzja o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu (WziZT, tzw. decyzja WZ)** oraz **Decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego (ULICP)** zostały wprowadzone na podstawie ustawy z 27 marca 2003 o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (art. 4 ust. 2). Są wydawane dla terenów, na których nie obowiązuje MPZP.

¹⁸⁷ Dz. U. 1997 nr 133 poz. 884

ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z 2003r.) Podobnie jak gminy mogą wchodzić w różnego rodzaju partnerstwa i często prowadzą wydziały turystyki i promocji, jednak stworzenie strategii rozwoju, monitorowanie zagospodarowania turystycznego oraz tworzenie szlaków turystycznych na swoim terenie praktycznie wyczerpuje listę typowych działań tych jednostek samorządowych w sferze turystyki.

Większe możliwości, zwłaszcza finansowe, ale także w sferze planowania jak mają samorządy terytorialne na szczeblu wojewódzkim. Wśród dokumentów opracowywanych na tym poziomie mających wpływ na przestrzeń turystyczną można wymienić m.in. obligatoryjne:

- plan zagospodarowania przestrzennego województwa,
- strategię rozwoju województwa.

Urzędy marszałkowskie mają zazwyczaj w swych strukturach wydziały lub departamenty turystyki. Mogą również przygotowywać dokumenty sektorowe jak np. strategię rozwoju turystyki w województwie. W takich dokumentach często, jeśli dane województwo jest zróżnicowane pod kątem jakości przestrzeni turystycznej, wydziela się subregiony turystyczne (jak to ma miejsce, np. w przypadku województwa dolnośląskiego). We współpracy z innymi podmiotami (np. Regionalne Organizacje Turystyczne, firmy komercyjne, ośrodki badawcze, organizacje i fundacje pozarządowe oraz inne) przygotowuje się koncepcje regionalnych produktów turystycznych. Region turystyczny promowany jest przez wyselekcjonowane atrakcje i produkty turystyczne zgodnie z przyjętym kluczem. Czasem produkt regionalny przyjmuje formę szlaku turystycznego, np. Południowo Zachodni Szlak Cysterski, Szlak Zamków Piastowskich, Dolnośląska Autostrada Rowerowa czy Odrzański Szlak Rowerowy i promuje elementy przestrzeni o tej samej funkcji i pochodzeniu, które można odwiedzać według wyznaczonej trasy, jednak równie często produkt regionalny skupia się wokół idei odwiedzenia walorów danego regionu w swobodny sposób. Dolny Śląsk w ostatnich latach, w ramach kampanii społecznej promowany był hasłem: „Tajemniczy Dolny Śląsk. Nie do opowiedzenia. Do zobaczenia”. Władze województwa wspierają także niektóre subregionalne obszarowe produkty turystyczne, z których w województwie dolnośląskim wymienić można m.in. : Dolinę Pałaców I Ogrodów Ziemi Jeleniogórskiej, Dolinę Karpią, Wrzosową Krainę, czy Krainę Wygasłych Wulkanów. Regiony systematycznie promowane za pomocą jednego przyjętego hasła marketingowego stają się lepiej rozpoznawalne.

2.4.3 Turystyka a paradygmat zrównoważonego rozwoju

Od lat 80. ubiegłego wieku rozwój zrównoważony stał się obowiązującym kierunkiem rozwoju praktycznie każdej dziedziny gospodarki. World Commission on Environment and Development (WCED) zdefiniowała rozwój zrównoważony jako rozwój uwzględniający potrzeby obecnego pokolenia bez narażania przyszłych pokoleń na utratę możliwości zaspokojenia swoich potrzeb¹⁸⁸. Rozwój zrównoważony polega więc na *optymalnym wykorzystaniu zasobów i walorów środowiska, ale zgodnie z zasadami ich naturalnego funkcjonowania*¹⁸⁹.

Również w turystyce paradygmat zrównoważonego rozwoju wprowadzono do kanonu modeli rozwoju tej dziedziny.

Autorzy *Turystyki zrównoważonej*¹⁹⁰, przywołują definicje różnych autorów, z różnych dekad przełomu XX i XXI wieku, przy czym wydaje się, że poglądy R.W. Butlera są im najbliższe.

¹⁸⁸ Raport: Our Common Future, WCED, 1987

¹⁸⁹ Durydiwka M., Kowalczyk A. Region turystyczny a procesy globalizacji, *Turyzm* 2003, 13, 1, s. 21 – 42.

¹⁹⁰ Durydiwka M., Kowalczyk A. *Region...*, 2003, op. cit., s. 57

Butler jako turystykę zrównoważoną rozumie *zjawisko, w którym działania podejmowane przez turystów nie powodują strat lub trudnych do odwrócenia zmian w środowisku przyrodniczym, a jednocześnie przynoszą korzyści samym turystom, społecznościom zamieszkującym odwiedzane przez nich miejscowości i obszary a także osobom i instytucjom świadczącym usługi turystyczne*¹⁹¹.

W świetle zasad modelu zrównoważonego turystyka powinna być działalnością, która generować będzie możliwie najmniejsze szkody dla środowiska naturalnego i kultury lokalnej, a jednocześnie pomoże we wspieraniu rozwoju lokalnego, w tym tworzeniu miejsc zatrudnienia dla lokalnej społeczności. Największe organizacje zajmujące się wdrażaniem i monitorowaniem modelu turystyki zrównoważonej¹⁹² za cel takiej turystyki wskazują rozwój poprzez pozytywne doświadczenie dla społeczności lokalnych, firm turystycznych oraz dla samych turystów. W środowiskach z pogranicza nauki i biznesu¹⁹³ także promuje się cele wpisujące się w model turystyki zrównoważonej takie jak m.in. integrowanie działalności turystycznej z celami ochrony przyrody. Hasłami promującymi ten rodzaj turystyki są: kupuj lokalnie, szanuj kulturę, chroń dziedzictwo i oszczędzaj energię.

Warto podkreślić, że dotychczasowy rozwój turystyki wg modelu 3S był bardzo mocno oparty na walorach naturalnych otoczenia w jakim się wypoczywało, powodując duże obciążające dla środowiska naturalnego. Promowanie turystyki zrównoważonej można odbierać jako pragmatyczny wyraz chęci utrzymania ciągłości gospodarczej na danym terenie, a nawet uznać jej rozwój za konieczność w świetle ograniczonych walorów środowiskowych i jednoczesnej presji ze strony turystów na tereny dziewicze. Program Środowiskowy Organizacji Narodów Zjednoczonych¹⁹⁴ kładzie nacisk na skuteczne i długookresowe działania gospodarcze oraz sprawiedliwy podział korzyści ekonomicznych. Wzmocnienie gospodarcze ma zapewnić stabilność zatrudnienia i możliwość zarobkowania na usługach turystycznych. Szacunek dla tradycji, ochrona różnorodności biologicznej oraz dziedzictwa przyrodniczego, kulturowego i architektonicznego ma przyczyniać się do budowania zrozumienia międzykulturowego i tolerancji.

¹⁹¹ Durydiwka M., Kowalczyk A. *Region...*, 2003, op. cit., s.33.

¹⁹² Zaliczyć do nich można: Partnership for Global Sustainable Tourism Criteria zawiązane przez Rainforest Alliance, United Nations Environment Programme (UNEP), United Nations Foundation, United Nations World Tourism Organization (UNWTO) czy wcześniej wspomniane WCED

¹⁹³ Gołębski G. *Przedsiębiorstwo turystyczne w gospodarce wolnorynkowej*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2003.

¹⁹⁴ United Nations Environment Programme, UNEP – agenda ONZ powołana 16 grudnia 1972 roku rezolucją Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 2997 w celu prowadzenia działań w zakresie ochrony środowiska i stałego monitorowania jego stanu na świecie z siedzibą w Nairobi, Kenii.

3 Badanie mechanizmów powstawania nowych przestrzeni turystycznych na Dolnym Śląsku

3.1 Etapy rozwoju i przeobrażenia przestrzeni turystycznej Dolnego Śląska – zarys zagadnienia.

3.1.1 Przestrzeń przedturystyczna

Na rozwój przestrzenny, w tym rozwój przestrzeni turystycznej, wpływa wiele czynników, które są szeroko opisywane w geografii osadnictwa. Istotne znaczenie mają także uwarunkowania historyczne, dlatego chcąc lepiej zrozumieć współczesne procesy rozwoju przestrzeni turystycznej należy cofnąć się poza XX wiek, w którym nastąpił prawdziwy boom turystyki (w tym masowej) - do czasów, w których zarysowywały się dopiero pewne zjawiska będące załączkiem ruchu turystycznego.

Autorzy zajmując się zagadnieniami turystyki na Dolnym Śląsku¹⁹⁵ za główne czynniki rozwoju osadnictwa, a w konsekwencji przestrzeni i ruchu turystycznego, uważają m. in.:

- dogodne warunki naturalne sprzyjające osadnictwu,
- migracje ludności związane z ruchem religijnym oraz handlowym,
- rozwój zbieractwa minerałów i górnictwa,
- rozwój ziołolecznictwa,
- gospodarkę pasterską i leśną,
- rozwój nauk geograficzno – przyrodniczych,
- rozwój medycyny balneologicznej,
- budowę rezydencji przez klasy rządzące,
- rozwój i późniejszy zanik linii kolejowych,
- przesiedlenia ludności,
- działania rządowe i samorządowe.

Podróże handlowe oraz pielgrzymkowe uznawane są za najstarsze formy podróżowania i powszechnie uznaje się je za prekursorskie wyprawy turystyczne. Na Dolnym Śląsku archeolodzy odnotowali liczne dowody migracji ludności związanych z obrotem towarami oraz odwiedzinami miejsc kultu.

Na początku IV wieku p.n.e. na Śląsku wspólny krąg kulturowy tworzyli przybyli z obszaru Bohemii (Boiohaemum) Celtowie (przypuszczalnie z plemienia Bojów) Wandalowie-Silingowie (Vandali cognomine Silingi) z Pomorza (przybyli około I - IV w.) oraz Naharwalowie (Naharvali), którzy zamieszkiwali okolice góry Ślęży¹⁹⁶. W uproszczeniu, można uznać, że pierwszym miejscem pielgrzymkowym dla regionu Śląska był Masyw Ślęży na Przedgórzu Sudeckim o czym informuje nas spuścizna tamtych czasów odkrywana w licznych stanowiskach archeologicznych. Ślęża

¹⁹⁵ Potocki J., *Rozwój...*, 2004, op. cit., Potocki J., *Funkcje...*, 2009, op. cit., Mazurski K., *Historia turystyki...*, 2012, op. cit., Papiernik W. *Historia turystyki w Sudetach*, 2012. <https://skpawroclaw.files.wordpress.com/2017/11/historia-turystyki-papierniak.pdf> [dostęp: 20.05.2022].

¹⁹⁶ Łowmiański H., *Początki Polski: z dziejów Słowian w I tysiącleciu n. e.*, t. 5, PWN, Warszawa 1973.

stanowiła ośrodek pogańskiego kultu solarnego, którego początek datuje się na wczesną epokę brązu (XXII w. p.n.e. do VI w. p.n.e.), a upadek na okres chrystianizacji tych obszarów w X i XI w.¹⁹⁷

Oddziaływanie Masywu Ślęży jako miejsca sacrum było tak duże, że nawet po przyjęciu chrześcijaństwa góra wciąż pozostawała miejscem pielgrzymkowym. Wykorzenienie kultu odbywającego się na szczycie okazało się na tyle trudne, niemal niewykonalne, że w XII wieku podjęto decyzję o budowie kościoła i klasztoru augustianów na szczycie góry¹⁹⁸. Podobne przykłady „zwalczania” kultu solarnego oraz wierzeń pogańskich można odnaleźć w Sudetach Zachodnich - np. w Karkonoszach kult Rzepióra (nad źródłami Łaby) oraz Svatewida zwalczano kultem św. Wita. Oczywiście „nowa” wiara tworzyła też własne przestrzenie religijne. Ośrodkami pątniczymi stały się m.in.: Bardo, znane od XIII wieku z cudów przypisywanych figurze Matki Boskiej z Dzieciątkiem, (tzw. Tronującej Madonnie) oraz Wambierzyce gdzie od XIII wieku rozwijał się kult powiązany z rzeźbą Matki Boskiej Królowej Rodzin. Również Trzebnica od XIV wieku stała się miejscem pielgrzymkowym, ponieważ to tam złożono doczesne szczątki Świętej Jadwigi.

W czasach rzymskich (I-IV w.) przez teren Śląska przebiegały dwie odnogi szlaku bursztynowego. Miały one przebieg południkowy, a podróżujący nimi musieli pokonywać barierę przestrzenną jaką są Sudety. Za miejsca optymalne do ich przekroczenia wybrano Bramę Morawską oraz przesiekę na Przełęcz Międzyzleskiej (dzieli Masyw Śnieżnika i Góry Bystrzyckie, tym samym Sudety Środkowe i Sudety Wschodnie), skąd dalej szlak biegł na północ przez Wrocław (Budorigum) Kalisz (Calisia), Kujawy, do Sambii tj. nad Zalew Wiślany i Zalew Kuroński¹⁹⁹. Drugim ważnym szlakiem wpływającym na rozwój przestrzenny regionu była droga handlowa Via Regia (droga królewska, nazywaną też Droga Wysoką) o przebiegu równoleżnikowym, która łączyła hiszpańskie wybrzeża Atlantyku z Europą Środkową i terenami Księstwa Moskiewskiego. Jej przebieg częściowo pokrywał się z Camino de Santiago – szlakiem pątniczym św. Jakuba, który również prowadził nad Atlantyk do Santiago de Compostela²⁰⁰. Warto zauważyć, że główne miasta regionu, w tym Wrocław, rozwinęły się właśnie na tych trasach.

Prapoczątkiem rozwoju przestrzeni turystycznej w obszarach górskich były pierwsze próby kolonizacji i tworzenia dostępności komunikacyjnej tych obszarów. Wśród historyków nie ma zgody, co do słuszności tezy, iż Bolesław Krzywousty w trakcie swojej wyprawy na Czechy (1110r.) przeszedł przez Karkonosze, jednak Gall Anonim pisze: „*nową drogę wytyczył Bolesław do Czech przez okolice straszne, nogą ludzką nie tkniętą (...) góry chmur sięgające, pełne skał, strome, (...) na bagnach głębokich kładąc mosty*”²⁰¹ co może być zinterpretowane jako utworzenie lub wykorzystanie Śląskiej Drogi jako trasy przejścia wojsk²⁰². Śląska Droga to trasa prowadząca dawniej z osady, na terenie obecnej Jeleniej Góry, Cieplic przez Sosnowkę, Dobre Źródło na górze św. Anny, Przełęcz pod Czołem (obecna ul. Zamkowa w Karpaczu Górnym), Złotówkę (rejon schroniska Strzecha Akademicka), Równię pod Śnieżką, źródła Białej Łaby, następnie Przełęcz Vyrovka do Hostinne. W środowisku pasjonatów gór stawia się tezę, że Śląska Droga ma swoje początki w kulcie źródeł rzeki Łaby, jednak nie ma na to jeszcze wystarczających dowodów naukowych, natomiast wiadomo, że Śląska Droga w późniejszym okresie była drogą handlowo – górniczą. W XIII wieku trasę wydłużono o odcinek prowadzący do obecnego Karpacza Górnego i w rejon Kowar w celu zapewnienia dostępu do tamtejszych kopalń.

¹⁹⁷ Ibidem.

¹⁹⁸ Mazurski K., *Historia turystyki...*, 2012, op. cit.

¹⁹⁹ Łowmiański H., *Początki...*, 1973, op. cit., Mazurski K., *Historia turystyki...*, 2012, op. cit.

²⁰⁰ Mazurski K., *Historia turystyki...*, 2012, op. cit.

²⁰¹ Mazurski K., *Historia turystyki...*, 2012, op. cit. Papiernik W., *Historia...*, 2012. op. cit.

²⁰² Mazurski K., *Historia turystyki...*, 2012, op. cit. Papiernik W., *Historia...*, 2012. op. cit.

Czeska Ścieżka to z kolejna droga wzmiankowana pod koniec XV wieku wiodąca przez Karkonosze. Prowadziła przez Wleń (najstarsza obok Grodźca kasztelania w Sudetach Zach.), dolinę Kamienicy, Bobrowe Skąły, Piechowice, dolinę Kamiennej aż do rejonu obecnej Szklarskiej Poręby Średniej. Na południe prowadziła przez „czeski bród”, dalej „czeski most”²⁰³ w rejon schroniska Pod Łabskim Szczytem, zahaczała o źródła Łaby, dolinę Izerki, Rokytnice nad Izerą, w końcu dolinę Izery. Swoją genezę może mieć, podobnie jak Śląska Droga, w kulcie poświęconym źródłom Łaby, jednak w późniejszym czasie była wykorzystywana jako szlak łączący huty szkła po obu stronach Karkonoszy. Nazwę nadali jej Ślązacy udający się do Czech²⁰⁴.

3.1.2 Pierwsze przestrzenie turystyczne

Przestrzenie turystyczne, zarówno te tworzone planowo jak i rozwijające się samodzielnie powstają na bazie przestrzeni o różnych funkcjach. Proces tworzenia się przestrzeni turystycznej ma cechy ewolucji, stąd też trudno wyznaczyć datę przełomową jednoznacznie rozgraniczającą czas, w którym przestrzeń można określić jako turystyczną bądź nie. Przyczyny takiego stanu rzeczy można upatrywać zarówno w samym rozwoju zjawiska turystyki, której korzenie sięgają podróży handlowych i pielgrzymek przedchrześcijańskich jak i innych zjawisk społecznych, w tym osadniczych. Za czynniki prowadzące do wytworzenia właściwej przestrzeni turystycznej Dolnego Śląska uznać można:

- inicjację i rozkwit życia uzdrowiskowego,
- osadnictwo wyższych warstw społecznych w Dolinie Pałaców i Ogrodów,
- wędrówki piesze w góry za poszukiwaniem kopalin, skał i minerałów, ziół leczniczych oraz badania przyrodnicze,
- przekształcenia bud pasterskich na schroniska i budowy już tych właściwych,
- organizowanie się ludności w towarzystwa górskie,
- znakowanie tras wędrówek,
- rozwój sieci kolejowej.

Pod koniec XIX wieku na terenie dzisiejszego województwa dolnośląskiego można było naliczyć 14 miejscowości uzdrowiskowych (il.13). Uzdrowiska Śląskie, których tradycje lecznicze sięgają w wielu przypadkach nawet okresu średniowiecza²⁰⁵, były licznie odwiedzane przez gości ze Śląska, Prus a także z innych części świata, w tym z Polski, Wielkiej Brytanii, a nawet Ameryki. Ludność miejscowa trudniąca się tkactwem i sukiennictwem z chęcią proponowała swoje wyroby przyjeźdźcom²⁰⁶. Leczenie uzdrowiskowe XIX wieku było przywilejem najwyższych klas społecznych

²⁰³ Obecnie tą trasą podąża żółty szlak turystyczny.

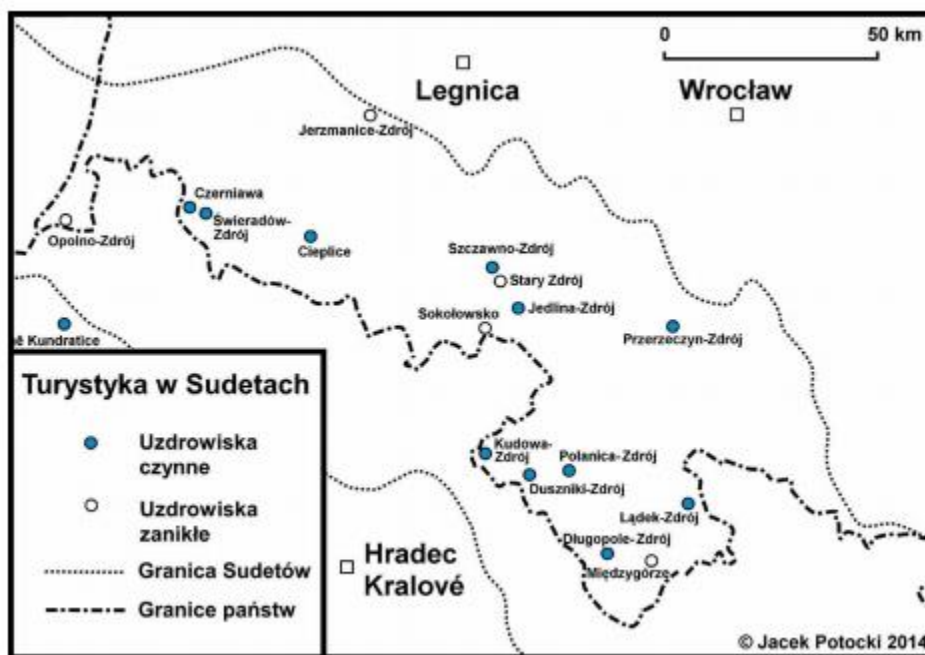
²⁰⁴ Mazurski K., *Historia turystyki...*, 2012, op. cit. Papiernik W., *Historia...*, 2012. op. cit.

²⁰⁵ Za najstarsze uzdrowiska regionu uznaje się Cieplice oraz Łądek Zdrój. Łądek, według źródeł historycznych, już w 1241 roku posiadał urządzenia kąpielowe, natomiast najstarszy zakład przyrodolecznicy „Jerzy” został wzniesiony w 1498r (Ciężkowski, 1998). Cieplice Zdrój były wzmiankowane w 1281 roku, kiedy to książę Bernard Lwówecki oddał strzegomskim joannitom Ciepłe Źródło wraz z 250 łanami ziemi, a ci w późniejszym okresie zadbali o rozwój uzdrowiska (Janczak, 1985). Wody ze Świeradowa były wzmiankowane po raz pierwszy w 1572 roku, natomiast wykorzystanie źródeł leczniczych Dusznik datuje się na XIII wiek (Brygier, Dudziak, 2010). Wody Starego Zdroju (Wałbrzych) musiały być znane już w XIV wieku (dokument z 1357 roku z klasztoru w Krzeszowie nazwa tę miejscowość po łacinie Aqua Antiqua czyli Stara Woda). Mazurski (Mazurski, Geografia... 2003., op. cit.) podaje, że wykopaliska archeologicznie wskazują ujęcia wody z I – III wieku w Szczawnie Zdroju, natomiast w 1597 roku właściwości lecznicze tych wód zbadał i potwierdził nadworny lekarz Hochbergów – Caspar Schwenckfeldt. Jedlina w 1723 roku stała się uzdrowiskiem, po czym w wyniku dynamicznego rozwoju otrzymała w 1768 roku prawa miejskie. W pierwszym dwudziestoleciu XIX wieku do listy uzdrowisk Śląskich dołączyły: Polanica (mimo że już w 1538 r. w Polanicy znanych było 7 źródeł, uzdrowisko zostało rozbudowane dopiero w 1828 roku (Jaśkiewicz, 1998)) oraz Przerzeczyn Zdrój, w którym dom zdrojowy powstał w 1827 r. Na terenie województwa istniały również dwa uzdrowiska gruźlicze w Sokołowsku i Międzyzdrojach jednak ich los zakończył się upadkiem funkcji uzdrowiskowo – turystycznych.

²⁰⁶ Staffa M., Karkonosze, seria „A to Polska właśnie”, wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław 1999.

i z pewnością wyraźnie zarysowaną modą. Kuracjusze przyjeżdżali do uzdrowisk nie tylko by poprawić samopoczucie, ale również, żeby prowadzić życie towarzyskie, kulturalne, a czasem nawet interesy. Profil leczniczy miejscowości kuracyjnych wymagał budowy infrastruktury, w tym kąpielowej jak: budynków łaźni, pijalni wód, zadaszonych hal spacerowych czy w końcu obiektów noclegowych i gospód. Jednak nie były to jedyne obiekty przystosowujące otoczenie do obecności kuracjuszy – turystów. Uzdrowiskowe życie towarzyskie toczyło się dzięki obecności i wykorzystaniu takiego zagospodarowania jak: parki z wytyczonymi ścieżkami spacerowymi, stawy z przystaniami dla łodzi i gondoli, muszle koncertowe oraz teatry zdrojowe. Ludzie spotykali się ze sobą w kawiarniach i kasynach, a prawdziwym rarytasem były, rzadziej dostępne, oranżerie. Leczenie uzdrowiskowe odbywało się poprzez bodźcowanie środowiskowe (klimat, wody mineralne, borowiny itp.), zmianę diety oraz ruch. Nie dziwi więc fakt, że współcześnie praktycznie z każdej miejscowości uzdrowiskowej wychodzą szlaki turystyczne prowadzące na punkty widokowe bądź doprowadzają do innych relatywnie blisko położonych atrakcji turystycznych. Szeroko o życiu uzdrowiskowym tamtej epoki pisze Kincel w książce „U Śląskich wód”, gdzie prezentuje informacje zaczerpnięte z pamiętników i relacji odwiedzających²⁰⁷.

Ilustracja 13. Uzdrowiska w Sudetach

Źródło: J. Potocki, 2014 s. 415

W pierwszej połowie XIX wieku na tereny Śląska sprowadził się król pruski Fryderyk Wilhelm III. W 1831 roku monarcha wybrał posiadłość u podnóża Karkonoszy (w miejscowości Mysłakowice) jako miejsce swojego wypoczynku letniego i przekształcił ją w rezydencję cesarską. Był to wyraźny sygnał (można tu nawet mówić o powstaniu trendu czy mody) do migracji wypoczynkowych dla szeroko pojętego „dworu”, który podążał za monarchą, oraz ludności niższych stanów. Zainteresowanie tymi terenami, jako obszarem budowy drugich – letnich i zimowych posiadłości, stało się w XIX wieku niewątpliwym impulsem rozwoju turystyki wypoczynkowej. W tym okresie powstały lub zostały wykupione i odremontowane m.in: Pałac

²⁰⁷ Kincel R., *U Śląskich...*, 1994, op. cit.

w Bukowcu, Pałac w Cieplicach, Pałac w Czernicy, Pałac w Dąbrowicy, Dwór w Janowicach Wielkich, Dwór Czarne w Jeleniej Górze, Pałac Paulinum w Jeleniej Górze, Pałac Dębowy w Karpnikach, Zamek w Karpnikach, Pałac Smyrna w Kowarach, Pałac w Ciszy (Kowary), Nowy Dwór w Radocinach (Kowary), Pałac i Dom Wdowy w Łomnicy, Pałac w Miłkowie, Dwór w Mniszkowie, Pałac w Pakoszowie, Pałac w Sobieszowie, Pałac na Wodzie w Stanisławowie Dolnym, Pałac w Stanisławowie Górnym, Pałac w Wojanowie. Obecnie obiekty te (wraz z innymi, także tymi o średniowiecznym rodowodzie) są zrzeszone w ramach fundacji i tworzą rozpoznawalny, dolnośląski produkt turystyczny o nazwie: Dolina Pałaców i Ogrodów Ziemi Jeleniogórskiej.

Wzmożony ruch turystyczny w okresie „złotego wieku uzdrowisk” oraz kolonizacji Ziemi Jeleniogórskiej przez pruskie wyższe warstwy społeczne stworzył popyt na usługi turystyczne. Potrzeby podstawowe (nocowanie oraz wyżywienie) szybko zostały zaspokojone, jednak przybywający poszukiwali także rozrywki i jedną z najbardziej powszechnych form spędzania wolnego czasu były wędrówki piesze.

Tereny górskie, na przestrzeni paru stuleci ich kolonizacji, były przystosowywane nie tylko do obecności wyższych warstw społecznych, jak królowie i ich dwór oraz kuracjusze, ale przede wszystkim osadników szukających w górach źródeł dochodu. Jedną z pierwszych grup byli Walończycy (tu szeroko rozumiani jako grupy ludności romańskiej, włoskiej i francuskiej, a nawet osadnicy z terenów obecnej Rumunii). Mieszkańcy bardziej zaawansowanej gospodarki i technologicznie Europy zachodniej i południowej, umiejący pozyskiwać surowce naturalne przybyli na Śląsk ok. XII – XIII wieku w trakcie wielkich migracji. Poszukiwacze minerałów znakowali i opisywali dojścia do gniazd i złóż minerałów za pomocą umownych symboli. Wielu przewodników wskazuje ich jako pierwszych znakarzy tras górskich. Identyfikacją znaków walońskich zajmował się w latach 1949-60 Tadeusz Steć docierając do fragmentów „ksiąg walońskich”, zwanych też „spiskami”, dostępnymi w archiwum we Wrocławiu i Trutnowie²⁰⁸.

Działalność górnicza wywołała pierwszą deforestację Sudetów. Górnictwo, hutnictwo oraz szklarstwo potrzebowały ogromnych ilości drewna. Piece hutnicze oraz szklarskie wymagały też węgla drzewnego. Przypuszczalnie pierwszymi drwalami byli sami górnicy, a wyrąb był prowadzony w okolicach kopalni. Szybko kończące się zapasy drewna zmusiły jednak drwali i/lub górników do zwożenia ściętego drzewa z wyższych partii gór. W Karkonoszach pojawiły się ryzy i klauzury wodne (kunszty wodne). Wprowadzony wówczas system dróg gospodarczych przez lata został utrwalany w postaci duktów leśnych, przez które przebiega część współcześnie znakowanych szlaków turystycznych. Warto zauważyć, że w wylesionych górach pozbawionych swojej pierwszej i pierwotnej funkcji siedliskowej rozwinął się kolejny ekosystem, trawiastych hal, która pozwoliła na zaistnienie na tym terenie następnej działalności gospodarczej oraz powstanie kolejnej klasy społeczno – ekonomicznej – pasterzy²⁰⁹.

Deforestacja zapoczątkowała krajobraz kulturowy w Sudetach. Wycięcie drzew otworzyło panoramy krajobrazowe oraz zwiększyło dostępności przestrzeni. Wyrąb drewna pod działalność górniczą – hutniczą doprowadził do powstania, nieistniejącego naturalnie w Sudetach piętra hal. Nakierowanie się ludności miejscowej na działalność pasterską zbiega się z okresem wojny trzydziestoletniej (1618 – 1638) w trakcie, której ludność uciekała przed rabującymi żołnierzami z niżej położonych wsi w góry. Pasterze na swój użytek budowali tzw. budy. To czeskie słowo określa domy wykonane z drewna, położone w górach, poza obrębem zwartej osady.

²⁰⁸ Potocki J., *Rozwój...*, 2004, op. cit., Potocki J., *Rozwój...*, 2004, op. cit.

²⁰⁹ Mazurski K., *Historia turystyki...*, 2012, op. cit., Potocki J., *Rozwój...*, 2004, op. cit., Potocki J., *Funkcje...*, 2009, op. cit., Potocki J., *Regres...* 2009, op. cit.

Funkcjonalnie budy były schronieniem zarówno dla zwierząt, jak i ludzi. W zaaranżowanej części mieszkalnej – żyło średnio 7 osób. Na przełomie XVIII/XIX w. po obu stronach Karkonoszy znajdowało się ok. 2000 bud pasterskich²¹⁰. Z czasem w tych sezonowych budowlach pasterskich zaczęto udzielać noclegów i w ten sposób ich funkcja stopniowo zmieniała się na schroniska turystyczne²¹¹. Do najbardziej znanych sudeckich schronisk o tej genezie należy Strzecha Akademicka, znana wcześniej jako buda Samuela lub Hampla. Po stronie czeskiej jest to Luční Bouda. W XVII wieku powstają również: domek nad Małym Stawem (obecnie schronisko Samotnia) oraz buda pod Łabskim Szczytem²¹². Podobne funkcje miała strażnica powyżej budy Samuela (Hampla) na Śląskiej Drodze, ale obiekt nie przetrwał do dziś (miejsce jest obecnie znane jako Spalona Strażnica)²¹³. W drugiej połowie XIX w. w miarę rozwoju przemysłu i po względnym ustabilizowaniu się sytuacji społecznej (koniec wojen śląskich) liczba mieszkańców bud spadała. Dla turystów coraz częściej dowożonych koleją do obszarów górskich zaczęto budować obiekty „na surowym korzeniu” (il.14.).

Ilustracja 14. : Schroniska wysokogórskie w Karkonoszach. Stan z 1938 r.

Źródło: J. Potocki, 2005²¹⁴, s. 118

Najważniejszym gospodarczym wydarzeniem XIX wieku na Śląsku była budowa linii kolejowych. W 1853 roku pociąg po raz pierwszy dojechał do Wałbrzycha, natomiast w latach 1866 – 1868 powstała Śląska Kolej Górská czyli połączenie Zgorzelec – Jelenia Góra – Wałbrzych. Do końca wieku pociągiem można było dojechać również do Międzyzlesia, Karpacza i Stronia Śląskiego,

²¹⁰ Potocki J., *Rozwój...*, 2004, op. cit., Potocki J., *Funkcje...*, 2009, op. cit., Potocki J., *Regres...* 2009, op. cit.

²¹¹ Suchodolski J., *Architektura...*, 2014, op. cit.

²¹² Pierwszy z nich powstał jako domek strażnika sztucznie zarybionego Małego Stawu, natomiast drugi jako strażnica na Czeskiej Ścieżce z racji konieczności kontroli migrantów pod kątem sanitarnym i ograniczenia możliwości zarażenia dżumą. Po epidemii z czasem i ta budowla zaczęła pełnić funkcje pasterskie.

²¹³ Potocki J., *Rozwój...*, 2004, op. cit., Suchodolski J., *Architektura...*, 2014, op. cit.

²¹⁴ Potocki J., *Przemiany sieci schronisk wysokogórskich w Karkonoszach*, [w: *Gospodarka Przestrzenna*, VIII], 2005.

a nawet przemieszczać się między Wałbrzychem a Kłodzkiem bez dojazdu do Wrocławia. W 1902 roku otwarto linię do Szklarskiej Poręby.

W tym czasie w regionie powstają licznie towarzystwa górskie skupiające osoby zainteresowane spędzaniem czasu w górach i pieszymi wędrówkami. Najbardziej znaczące organizacje to: Klub Czeskich Turystów (założony w 1889 roku, działa do dziś), po stronie niemieckiej Towarzystwo Karkonoskie, (niem. Riesengebirgsverein, RGV) działające od 1880 roku do drugiej wojny światowej, Kłodzkie Towarzystwo Górskie (niem. Glatzer Gebirgsverein, GGV) oraz Morawsko-Śląskie Sudeckie Towarzystwo Górskie (niem. Mährisch-Schlesischer Sudetengebirgsverein, w skrócie MSSGV lub SGV) założone w 1881 roku i działające podobnie jak RGV do drugiej wojny światowej²¹⁵. Standardowe działania statutowe wymienionych organizacji obejmowały popularyzację wiedzy krajoznawczej, ale również przygotowanie przestrzeni do odwiedzin turystów poprzez m.in. budowę wież widokowych, znakowanie tras, przystosowywanie bud pasterskich do funkcji noclegowych oraz budowę nowych schronisk²¹⁶. Towarzystwo Karkonoskie, w 1905 roku, w 25-lecie swej działalności wykonało jedną z najbardziej znanych tras z Karpacza Górnego na Śnieżkę zwaną do dziś Drogą Jubileuszową (il.15, obecnie szlak niebieski).

Ilustracja 15. Szczyt Śnieżki na początku XX wieku²¹⁷.

Źródło: ogólnodostępne zasoby internetowe²¹⁸.

Przełom wieków to w Niemczech również okres przeszczepiania wzorców sportowych z Europy zachodniej (Anglii). W siłę urosły kluby wioślarskie (1883), kolarskie (1884), pływackie (1886), atletyczne (1891), lekkoatletyczne (1898), piłki nożnej (1900), tenisa (1902), narciarskie (1905), a w góry przybywały osoby chcące uprawiać takie sporty zimowe jak łyżwiarstwo i saneczkarstwo, narciarstwo oraz wszelkie formy rekreacji zimowej jak zjazdy na saniach rogatych, kuligi, bobsleje, a nawet zwykłe zabawy na śniegu²¹⁹.

²¹⁵ Mazurski K., *Historia turystyki...*, 2012, op. cit., Potocki J., *Rozwój...*, 2004, op. cit., Papiernik W., *Historia...*, 2012. op. cit.

²¹⁶ Mazurski K., *Historia turystyki...*, 2012, op. cit., Potocki J., *Rozwój...*, 2004, op. cit., Potocki J., *Funkcje...*, 2009, op. cit., Suchodolski J., *Architektura...*, 2014, op. cit.

²¹⁷ Na ilustracji widać (od prawej) budynek starego obserwatorium meteorologicznego, Kaplicę św. Wawrzyńca, gospodę i schronisko po stronie czeskiej. Droga doprowadzająca do szczytu to Droga Jubileuszowa.

²¹⁸ https://pl.wikipedia.org/wiki/Wysokog%C3%B3rskie_Observatorium_Meteorologiczne_na_%C5%9Anie%C5%BCce#/media/Plik:Sc_hneekoppe_Observatorium_1900.jpg [dostęp: 20.05.2022]

²¹⁹ Przerwa T. Między lękiem a zachwytem. Sporty zimowe w Śląskich Sudetach i ich znaczenie dla regionu (do 1945 r.), Oficyna Wydawnicza Atut – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe, Wrocław 2012.

Okres pierwszej wojny światowej przyniósł częściowe spowolnienie gospodarcze, a działania wojenne lub zaniedbania z tego okresu doprowadziły do zniszczenia i spalenia części bud pasterskich wykorzystywanych jako sudeckie schroniska. Największe zmiany wprowadził Traktat Wersalski. Powstanie Czechosłowacji wpłynęło na ograniczenie ruchu turystycznego w strefie granicznej, jednak od lat 20. XX wieku w Sudetach na nowo podjęto działania mające na celu zwiększenie ruchu turystycznego. Góry zostały upolitycznione. Stałe połączenia na trasach pomiędzy Śląskiem a Berlinem oraz zmodernizowana infrastruktura sprawiły, że *wejście na Śnieżkę nie wymagało już noclegu, stąd stała się ona celem dla setek tysięcy ludzi. [...] Wierzchołek góry był jednocześnie areną różnorodnych zlotów i rajdów ugrupowań prawicowych, lewicowych, umiarkowanych i radykalnych, które wykorzystywały popularność turystyki karkonoskiej do wewnętrznej konsolidacji*²²⁰.

Budy pasterskie, które nie uległy degradacji na początku XX w. przebudowano na wysokogórskie obiekty hotelowo – gastronomiczne, licznie obrazowane na popularnych pocztówkach z gór. Pod koniec lat 30 XX wieku na Śląsku naliczono 60 komercyjnych schronisk górskich. Pomimo, że *ugruntowała się klasyczna forma schroniska sudeckiego o mieszanej konstrukcji: murowane przyziemie, na którym ustawiano kondygnacje drewniane czy też murowane szalowane drewnem oraz ustępowało zafascynowanie wzorami alpejskimi*²²¹, to na wcześniej wymienionej liście znajdowały się zarówno obiekty hotelowo gastronomiczne na ponad 100 osób jak i obiekty jednoizbowe. Wśród istniejących do dziś, rewitalizacji w tamtym okresie doczekały się takie obiekty jak: Schronisko pod Łabskim Szczytem (1922 – 1923), Samotnia (1934), czy chwilę wcześniej nowo wybudowana Strzecha Akademicka (1912)²²².

W okresie międzywojennym zmiany dotyczą również już dobrze zakorzeniony w Sudetach wypoczynek zimowy. Siermiężne biegi narciarskie wymagające od uczestników wytrzymałości i dużej krzepy w międzynarodowych środowiskach sportowych są krytykowane. W Sudetach aby umożliwić sportowcom poprawę technik biegowych i zjazdowych, a nawet usprawnić przygotowania olimpijskie w nowo powstających i rozwijanych od końca XIX w. ośrodkach szkoleniowych w Górach Bystrzyckich (Duszniki Zdrój), Górach Orlickich (Duszniki Zdrój) Karnonoszach (Karpacz, Szklarska Poręba) i Górach Izerskich (Świeradów Zdrój) zatrudniano trenerów m.in. ze Skandynawii. W efekcie w latach 20. i 30. XX wieku narciarstwo w Sudetach stało się tak popularne, że cyklicznie organizowano biegi patrolowe, maratony narciarskie oraz skijöring²²³, a adepci białego szaleństwa, zarówno sportowcy jak i narciarze turystyczni, zaczęli się skupiać w śląskich klubach narciarskich podobnie jak pół wieku wcześniej turyści piesi²²⁴.

Przeznaczenie tworzonej infrastruktury można było rozpoznać po nazwie. W przestrzeni funkcjonowały: schroniska narciarskie (Hütte), młodzieżowe (Herberge), gospody (Gasthaus, Gasthof) czy schroniska turystyczne o początkach jako budy pasterskie (Baude). Przyjaźni i muzykalni gospodarze (w schroniskach grano na skrzypcach, harfach i cytrach) prowadzili usługi gastronomiczne dla znacznie większej ilości gości niż mogły pomieścić pokoje.

W latach 30. XX wieku przy najważniejszych szlakach sudeckich ujednolicono system znakowania turystycznego (il. 16.). Na trasach umieszczono drewniane tabliczki w kształcie rombu. Romb dzielony na dwa pola tworzył trójkąty wskazujące odpowiednim kolorem cel wędrowni.

²²⁰ Ibidem, s. 27

²²¹ Przerwa T. Wędrowni po Sudetach. Szkice z historii turystyki śląskiej przed 1945r., Gajt Wydawnictwo, Wrocław 2005, s. 43

²²² Przerwa T. Wędrowni po Sudetach. Szkice z historii turystyki śląskiej przed 1945r., Gajt Wydawnictwo, Wrocław 2005.

²²³ Skijöring (określenie zapożyczone z języka norweskiego) jest to mieszany wyścig narciarski, w którym zespół z narciarzem tworzą konie, psie zaprzęgi lub motocykliści ciągnący zawodnika.

²²⁴ Przerwa T. Między..., Wrocław 2012, op. cit.

Tabliczki nigdy nie były celowo usuwane z otoczenia szlaków. Część z nich uległa zniszczeniu przez warunki atmosferyczne pozostałe zniknęły z pola widzenia turysty z powodu przyrostu naturalnego drzew, jednak miejscami można jeszcze odnaleźć ich pozostałości.

Ilustracja 16. Pozostałość przedwojennego znakowania rombowego w Złotym Jarze k. Złotego Stoku.

Autor: Jacek Potocki, 1994

3.1.3 Przestrzeń turystyczna w gospodarce centralnie planowanej

Decyzje administracyjne podjęte po II wojnie światowej wywołały na Dolnym Śląsku zmiany w sferze społeczno-gospodarczej, na każdej z możliwych płaszczyzn. W regionie przeprowadzono wymianę ludności, która oprócz oczywistych skutków demograficznych rzutowała na sposób wykorzystania przestrzeni. Osoby, które wysiedlono, znały specyfikę regionu i od pokoleń gospodarowały terenami Śląska. Ludność, którą wprowadzono, tę wiedzę musiała dopiero nabyć. Większość nowych kolonistów wywodziła się z nizin i terenów rolniczych oraz z obszarów słabiej rozwiniętych technologicznie, co nierzadko było przyczyną problemów adaptacyjnych, zwłaszcza w atrakcyjnych turystycznie i przemysłowo terenach Sudetów. Do lat 50. XX w. wciąż w użyciu były nazwy niemieckie przypominające o wcześniejszej przynależności państwowej. W społeczeństwie panowało poczucie niepewności i tymczasowości pobytu na Dolnym Śląsku. Obawiano się kolejnych zmian granic, marzono by powrócić na swoje „własne” ziemie. Takie nastroje nie zachęcały do inwestycji. Wśród ludności przesiedlonej brakowało osób, które chciałyby rozwijać przestrzeń turystyczną, a zamknięte granice państwa nie sprzyjały rozwojowi turystyki międzynarodowej. Niemcy, którzy wcześniej chętnie odwiedzali Sudety zostali pozbawieni tej możliwości, Polacy jeszcze ich nie odkryli. Pozostawioną przez poprzednich właścicieli bazę

gastronomiczną ukierunkowano na obsługę ludności miejscowej, natomiast niemieckie hotele, pensjonaty i schroniska prowadziła ludność z centralnej Polski²²⁵.

W powojennej Polsce w programie politycznym dominowała doktryna marksistowska i to jej podporządkowano rozwój gospodarczy. W 1947 roku wydano trzy ustawy regulujące stosunki handlowe w państwie²²⁶. Należały do nich ustawy: „o zwalczaniu drożyzny i nadmiernych zysków w obrocie handlowym”, „o obywatelskich komisjach podatkowych i lustratorach społecznych” oraz „o zezwoleniach na prowadzenie przedsiębiorstw handlowych i zawodowe wykorzystanie czynności handlowych”. Wynikiem "bitwy o handel" było zamknięcie połowy prywatnych sklepów w kraju, podwyższenie podatków, zwiększenie kwot ubezpieczeń pracowników i utrudnienie otrzymywania kredytów bankowych. W takich warunkach na rynku pozostały tylko duże podmioty o zasięgu ogólnokrajowym²²⁷. Nie mając narzędzi i możliwości tworzenia przestrzeni turystycznej podmioty prywatne praktycznie zaprzestały działalności w tej sferze.

Po „bitwie o handel” najważniejszymi podmiotami na rynku turystycznym były: Fundusz Wczasów Pracowniczych (FWP) dysponujący swoją bazą turystyczną, najstarsze Polskie Biuro Podróży „Orbis”, Spółdzielnia Turystyczno-Wypoczynkowa "Gromada", Polskie Towarzystwo Tatrzańskie (PTT) Polskie Towarzystwo Krajoznawcze (PTK)²²⁸ oraz Organizacja Młodzieży Uniwersytetów Robotniczych i Związek Harcerstwa Polskiego (ZHP).

Wyżej wymienione firmy państwowe i organizacje pożytku publicznego zaopiekowały się dostępną infrastrukturą turystyczną i przejęły obowiązki niemieckich i czeskich organizacji turystycznych działających na terenie Dolnego Śląska: prowadziły schroniska, wyznaczyły nowe szlaki, przygotowały kadrę. Turystyka, podobnie jak inne dziedziny życia społeczno-gospodarczego, stała się obszarem sterowanym centralnie, zgodnie z ideologią komunistyczną. Najczęściej realizowaną formą wypoczynku były wczasy rodzinne (nad polskim morzem, w polskich górach lub nad polskimi jeziorami) w ośrodku zakładu pracy lub jednej z wymienionych organizacji. Przygraniczny ruch turystyczny został ograniczony i był ściśle kontrolowany. Wprowadzono stały nadzór nad szlakami granicznymi, a indywidualny ruch turystyczny był źle widziany. Turystyka zagraniczna była bardzo utrudniona (paszporty były przechowywane przez państwo, obowiązywał ruch wizowy) i w skali masowej możliwa jedynie w kierunkach politycznie dozwolonych.

4 lutego 1949 roku na wniosek Komisji Centralnej Związków Zawodowych Sejm uchwalił ustawę powołującą do życia Fundusz Wczasów Pracowniczych²²⁹. Nowo powołany Fundusz pełnił funkcje przedsiębiorstwa turystycznego realizującego świadczenia urlopowe. Fundusz dysponował swoją własną bazą noclegową, a wyjazdy następowały na podstawie skierowań. Po prawie 20 latach działalności FWP dysponował ok. 52,8 tys. miejscami wczasowymi w 116 miejscowościach w Polsce i był w stanie ugościć 583 tys. wczasowiczów²³⁰. Oferta FWP obejmowała wyjazdy typu: *wczasy zwykłe lub rodzinne (14 dni, charakter bierny – pobytowy)*,

²²⁵ Osiński T. (red.), „Rewolucja społeczna” czy „dzika przebudowa”? Społeczne skutki przekształceń własnościowych w Polsce (1944–1956), IPN Lublin 2016.

²²⁶ Ustawa z dnia 2 czerwca 1947 r. o zwalczaniu drożyzny i nadmiernych zysków w obrocie handlowym. Dz.U. 1947 nr 43 poz. 218., Ustawa z dnia 2 czerwca 1947 r. o obywatelskich komisjach podatkowych i lustratorach społecznych. Dz.U. 1947 nr 43 poz. 219., Ustawa z dnia 2 czerwca 1947 r. o zezwoleniach na prowadzenie przedsiębiorstw handlowych i zawodowe wykonywanie czynności handlowych. Dz.U. 1947 nr 43 poz. 220.

²²⁷ Osiński T. (red.), „Rewolucja...”, 2016. op. cit. Mazurski K., *Historia turystyki...*, 2012. op. cit.

²²⁸ w 1950 Polskie Towarzystwo Krajoznawcze połączyło się z Polskim Towarzystwem Tatrzańskim tworząc jedną organizację PTTK (Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze), które skupia miłośników turystyki i krajoznawstwa

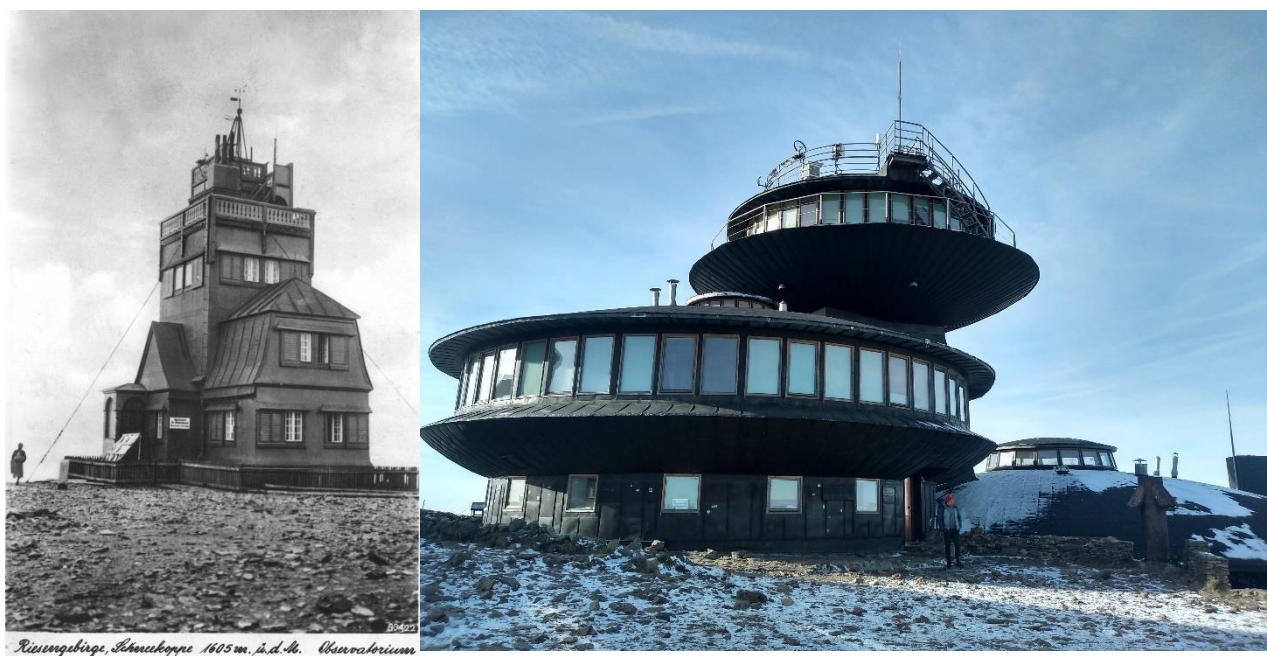
²²⁹ Ustawa z dnia 4 lutego 1949 r. o Funduszu Wczasów Pracowniczych Komisji Centralnej Związków Zawodowych w Polsce. Dz.U. 1949 nr 9 poz. 48.

²³⁰ Informator FWP, Wydawnictwo Związkowe CRZZ, Warszawa 1968.

wczasy krajoznawcze (7 – 14 dni, nastawione na zwiedzanie atrakcji turystycznych), wczasy miejskie (dla związkowców z małych miast i wsi – 7 dni), wczasy świąteczne (Wielkanoc) w okresie wiosennych ferii szkolnych, wczasy lecznicze prowadzone w 16 uzdrowiskach w kraju (21 dni), pobyty sanatoryjne w sanatoriach prowadzonych przez FWP (24 dni), wczasy przeciwgruźlicze w Głuchołazach, Szklarskiej Porębie (28 dni) oraz wczasy turystyczne (głównie wędrownie), prowadzone wspólnie z PTTK i z wykorzystaniem obiektów PTTK (7 – 14 dni)²³¹. Konkurencją dla FWP stały się ośrodki wypoczynkowe budowane bezpośrednio przez zakłady pracy lub związki zawodowe.

Turystyka okresu PRL w Polsce rozwijała się według paradygmatu wypoczynku klasy robotniczej i była mocno nacechowana ideologią komunistyczną. Nasza historia geopolityczna ma odbicie również w architekturze tamtego okresu. Podobnie jak w innych krajach demolodu i u nas pojawiły się obiekty oddające fascynację podbojem kosmosu (il. 17), będące pokłosiem rywalizacji boków polityczno-gospodarczych w ramach zimnej wojny.

Ilustracja 17. Budynek obserwatorium meteorologicznego na Śnieżce w 1942 oraz to samo miejsce w 2019r.

Źródło: fot. po lewej: ogólnodostępne zasoby internetowe²³², fot. po prawej: Aleksandra Głowczyńska, 2019.

Porównując polską sytuację ze światem zachodnim powinniśmy sięgnąć do źródeł brytyjskich i opisu zjawiska przez Urryego²³³. Podobieństwa koncepcyjne można dostrzec pomiędzy oczekiwaniami zachodnich klas robotniczych z okresu przelomu wieków (bierna forma wypoczynku, wg. paradygmatu 3s) a możliwościami oferowanym przez turystyką PRL-u. Główna różnica polegała na reglamentacji wyjazdów wakacyjnych. Za wczasy w PRL nie można było po prostu zapłacić – wypoczynek był organizowany przez państwo a od uczestników wymagano skierowań z zakładu pracy. Uprzywilejowane grupy stanowili przodownicy pracy, racjonalizatorzy oraz robotnicy i pracownicy umysłowi zatrudnieni w zakładach prowadzących produkcję

²³¹ Głowczyńska A., Zagospodarowanie i produkt turystyczny Dolnego Śląska, Dolny Śląsk Nr 17/2012. s. 173. Jarosz D., Państwowe organizowanie wypoczynku: Fundusz Wczasów Pracowniczych w latach 1945-1956, Polska 1944/45-1989. Studia i Materiały V/2001, s. 49 - 108.

²³² https://pl.wikipedia.org/wiki/Wysokog%C3%B3rskie_Obserwatorium_Meteorologiczne_na_%C5%9Anie%C5%BCce#/media/Plik:Śnieżka_Old_02.jpg [dostęp 20.05.2022]

²³³ Urry J., Spojrzenie... 2007, op.cit.

w priorytetowych dziedzinach przemysłu. Na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych zorganizowany wypoczynek „dla mas” był w społeczeństwie fascynującą i egzotyczną nowością, jednak już w czasach rządów Władysława Gomułki (1957 – 1971) wczasy stały się potrzebą społeczną i każda z grup społecznych wakacyjny wyjazd uważała za konieczny.

„Wakacje pod gruszą” najczęściej przyjmowały formę odpoczynku biernego, w otoczeniu pięknego krajobrazu górskiego bądź polskiego morza. Za alternatywę można uznać turystykę aktywną np. pieszą z elementami krajoznawstwa, często realizowaną w formach wieloosobowych rajdów bądź zlotów organizowaną przez takie podmioty jak PTTK czy młodzieżowe ZHP. Przestrzenie turystyczne tamtego okresu odznaczały się autentycznością przyrody, a zagospodarowanie turystyczne było mało zróżnicowane. Sterowanie wyjazdami na podstawie skierowań lub odbywanie wyjazdów do tego samego ośrodka wczasowego prowadzonego przez zakład pracy nie prowadziło do rywalizacji komercyjnej między regionami turystycznymi w kraju. Władze partii rządzącej, planując rozwój przestrzenny i gospodarczy kraju, nie dążyły do dywersyfikacji oferty turystycznej i budowy konkurencyjności regionów ani też do wspierania bardziej nowoczesnych produktów turystycznych - zresztą trendy turystyczne tego okresu też tego nie wymagały.

Pomimo zniszczeń w trakcie II wojny światowej, Niemcy pozostawili w Sudetach doskonale rozwiniętą bazę turystyczną, której nawet powojenne zorganizowane szabrownictwo i oficjalna akcja odzysku cegieł nie zdołały do końca zrujnować. W połowie lat 50. 75% majątku FWP stanowiły zabudowania ponemieckie²³⁴. Karpacz po przemianowaniu ponemieckich willi na socjalistyczne ośrodki wypoczynkowe o patriotycznych nazwach (np. Chrobry) – stał się stolicą zorganizowanego wypoczynku południowo zachodniej części Polski. Od lat pięćdziesiątych XX w. odpoczywała tu klasa robotnicza i inteligencja pracująca, a także najważniejsze osoby władzy ludowej, ci ostatni w komfortowym na owe czasy ośrodku w Bierutowicach (dziś Karpacz Górny).

Przestrzeń uzdrowska w okresie PRL-u pozostała neutralna ideologicznie, co więcej świeżo budowane powojenne państwo potrzebowało miejsc do leczenia obywateli. W 1974 roku został utworzony Zespół Uzdrowisk Kłodzkich, który oferował 800 łóżek w Polanicy Zdroju oraz podobną ilość w Dusznikach i Kudowie Zdroju. Przedsiębiorstwo Państwowe Uzdrowisko Łądek Zdrój – Długopole było przygotowane na kolejne 500 miejsc. W tamtym okresie Zespół Uzdrowisk Kłodzkich przyciągał 8% całego ruchu turystycznego w kraju (65% turystów pochodziło spoza Dolnego Śląska)²³⁵.

W latach 70. i 80. do dyspozycji turystów na terenie Dolnego Śląska było 700 km szlaków turystycznych, dobrze rozwinięta sieć schronisk i hoteli oraz ośrodków FWP (25% wszystkich miejsc noclegowych w skali kraju)²³⁶ i tych należących do zakładów pracy. Raczkowały ośrodki narciarskie Czarna Góra i Zieleniec. Za bieguny wzrostu przestrzeni turystycznej można uznać było Ziemię Kłodzką oraz Jeleniogórską. W okolicach Jeleniej Góry notowano w skali roku ok. 5 mln przyjeżdżających z kraju i z zagranicy (głównie NRD). Miejscami cieszącymi się największym zainteresowaniem były: Karpacz i Szklarska Poręba w Karkonoszach, Świeradów Zdrój w Górach Izerskich i Jelenia Góra²³⁷.

Przestrzeń turystyczna Dolnego Śląska w okresie dojrzałego PRL-u uległa przeobrażeniu. Nowością byli turyści z Polski o odmiennym profilu zainteresowań w porównaniu do ludności

²³⁴ Mazurski K., *Historia turystyki...*, 2012, op. cit., Potocki J., *Rozwój...*, 2004, op. cit., Papiernik W., *Historia...*, 2012, op. cit. Jarosz D., *Państwowe...* 2001, op. cit.

²³⁵ Mazurski K., Martynowski Z., *Sudety Ziemia Kłodzka i Góry Opawskie, Sport i Turystyka*, Warszawa 1978.

²³⁶ Mazurski K., *Historia turystyki...*, 2012, op. cit., Potocki J., *Rozwój...*, 2004, op. cit., Papiernik W., *Historia...*, 2012, op. cit.

²³⁷ Ibidem.

wcześniej odwiedzającej te tereny. Duża ilość odwiedzających powodowała szybkie zużycie obiektów infrastruktury turystycznej, a brak prywatnej własności i zarządców, którzy inwestowaliby w modernizację obiektów zatrzymały ich stan techniczny na poziomie przedwojennym. U schyłku gospodarki centralnie planowanej w strukturze wieku infrastruktury dominowały obiekty poniemieckie, niejednokrotnie wymagające już remontu i modernizacji, natomiast nowe inwestycje tworzące bazę hotelarsko – gastronomiczną, mimo początkowo przyzwoitego standardu, szybko się starzały i dziś kojarzą się one z czasami niedostatku. Przestrzeń turystyczna Dolnego Śląska na początku przemian ustrojowych była przestrzenią postarzałą i zużytą – stanowił więc problematyczny potencjał. W warunkach „nowej” gospodarki rynkowej zaczęły więc powstawać nowe produkty turystyczne.

3.1.4 Przestrzeń turystyczna w gospodarce wolnorynkowej

Duże zmiany na rynku turystycznym zachodzą po 1989 roku. Przejście na gospodarkę wolnorynkową, odcięcie dotacji państwa dla dużych przedsiębiorstw turystycznych, zmiana orientacji politycznej oraz otwarcie granic radykalnie przeobrażają gospodarkę i ruch turystyczny. Dobra passa w turystyce krajowej, stabilizacja w fazie wysokiego ruchu turystycznego i konsolidacja działań rozwojowych w przestrzeni turystycznej zostają przerwane. Okres przejściowy lat 90. jest bardzo trudny: niektórym (dotowanym) obszarom recepcji turystycznej grozi upadek, część z zakładów pracy, będących właścicielami własnych ośrodków wczasowych zostaje zamknięta, inne rezygnują z prowadzenia i finansowania własnej bazy turystycznej, sytuacja prawna FWP²³⁸ i innych dużych organizacji turystycznych, a także przedsiębiorstw uzdrowiskowych pozostaje niejasna.

Pierwsze lata gospodarki wolnorynkowej to również czas wymuszonej modernizacji dla wielu przewoźników transportu publicznego. PKP w latach 90. ubiegłego wieku zmagало się nie tylko z nowym problemem funkcjonowania w warunkach rynkowych, gdzie rentowność i przychód z prowadzonej działalności są filarami jej prowadzenia, ale również ze złym stanem trakcji, co niosło koszty koniecznych remontów. Prace remontowe powodowały wydłużanie się czasu przejazdów do wielu miejsc (były one niekiedy dłuższe niż w czasach międzywojennych!), ponadto zadłużone PKP obniżało koszty redukując liczbę połączeń do wielu miejsc, w tym miejscowości turystycznych, lub likwidując je całkowicie. Stan ten przez lata się utrwał, wskutek czego, na początku XXI wieku pociągami nie można już było dojechać z Jeleniej Góry do Karpacza, Kowar, Kamiennej Góry, z Ząbkowic Śląskich do Złotego Stoku czy z Wrocławia do Świeradowa Zdroju, albo przez Sobótkę do Świdnicy. Kolej, która w XIX wieku była motorem rozwoju przestrzeni turystycznej Sudetów, z końcem XX wieku przestała być atrakcyjnym środkiem transportu zarówno dla grup jak i turystów indywidualnych. Utrata dostępności komunikacyjnej stała się przyczyną odpływu turystów z wielu miejscowości sudeckich. Miejsca dominującego przewoźnika nie zastąpiła w pełni zbiorowa komunikacja autobusowa: PKS miała równie poważne problemy

238 FWP na podstawie ustawy z 1988r. zostało przekształcone w filar ogólnokrajowej organizacji międzyzwiązkowej. Po stanie wojennym jedyną oficjalnie działającą organizacją jest Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych, jednak Związek nie uzyskał statusu właściciela majątku FWP. W latach 90. na zlecenie ministra pracy i polityki socjalnej wyceniono majątek FWP na 104 mln złotych, a w lipcu 1997r. OPZZ utworzyło Fundusz Wczasów Pracowniczych SP. z o.o., do którego wniesiono majątek FWP. Sprawą zajęła się komisja NIK. Trybunał Konstytucyjny uznał te działania za sprzeczne z Konstytucją. Orzeczenie TK uprawomocniło się w styczniu 1999r., jednak do czasu zakończenia kontroli prowadzonej przez NIK nie uchwalono nowej ustawy o majątku FWP. Ostatnie działania w tej sprawie wykonane zostały w listopadzie 2001 r. Wszystkie udziały OPZZ w FWP sp. z o.o. zostały przekazane w formie darowizny Fundacji Porozumienie założonej przez OPZZ. Powstała spółka oraz nowa Fundacja, które wskazywane są jako przykład uwłaszczenia nomenklatury komunistycznej, a cały problem pozostaje sprawą kontrowersyjną [Artur Kowalski, "Nasz Dziennik" 2004-11-26].

z adaptacją do zmieniających się warunków rynkowych i podobnie jak PKP ograniczała ilość połączeń. Dominującym środkiem transportu dla turysty stał się samochód osobowy lub wynajęty autokar, stanowiący w licznych wypadkach jedyną opcję dotarcia do interesujących miejsc na Dolnym Śląsku.

Polska przestrzeń turystyczna, podporządkowana przez pięć dekad regułom gospodarki centralnie sterowanej nie rywalizowała z innymi przestrzeniami i regionami turystycznymi, a uwolnienie dostępności do paszportów i możliwość swobodnego przemieszczania się polskich turystów do dowolnie wybranego kraju wyzwoliło olbrzymią konkurencję, którą rodzima turystyka stopniowo przegrywała popadając w stan zapaści. Spadek zainteresowania turystyką krajową nie pozostał bez echa wśród podmiotów tworzących przestrzeń turystyczną. Spadło zainteresowanie działalnością w ramach PTTK, co wywołało m.in. problemem prowadzenia i utrzymania szlaków górskich oraz schronisk. Ogólnopolscy organizatorzy turystyki oraz spółdzielnie turystyczno – wypoczynkowe zaczęły tracić klientów na rzecz nowych biur podróży, często zorientowanych na destynacje zagraniczne. Problemem odczuwanym przez turystów było starzenie się zarówno obiektów, oferty, która pozostała monotonna i nienowoczesna, jak też kadry, która hołdowała starym modelom przewodnictwa i pilotażu. Zmiany nie oszczędziły również uzdrowisk. Obiekty sanatoryjne i lecznicze przeżywające swoją drugą młodość w latach 70. i 80. dwie dekady później, podobnie jak wyprzedawane zakładowe ośrodki wczasowe, zaczęły wymagać remontów (dla niektórych obiektów do dziś poszukuje się nowych właścicieli i funduszy), a zmiany organizacyjne i własnościowe wpłynęły na redukcję oferty w lecznictwie uzdrowiskowym. W latach 90. na rynku turystycznym pojawili się nowi gracze - od 1989 do branży powrócili inwestorzy prywatni, a wraz ze wzrostem świadomości obywatelskiej pojawiły się nowe stowarzyszenia i organizacje pozarządowe działające w obszarze kształcenia i organizacji turystyki, w końcu powołano również organizacje zarządzające turystyką. Za sprawą 3 ustaw: z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym²³⁹, z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa²⁴⁰ oraz ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym²⁴¹ zmienił się sposób zarządzania przestrzenią oraz sposób przepływu finansów, jakie mogły być w tą przestrzeń inwestowane, więc do grona podmiotów kształtujących przestrzeń turystyczną dołączyły także samorządy.

Działalność turystyczna doczekała się również swoich rozwiązań legislacyjnych. Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach turystycznych²⁴² definiowała sposób powoływania kadr turystycznych oraz warunki jakie powinny być spełniane przez touroperatorów – organizatorów turystyki. Ustawa nakłada obowiązek ewidencji i kontroli obiektów gastronomicznych oraz noclegowych różnego typu oraz organizatorów turystyki kolejno na gminy, starostwa i marszałków województw. Urzędy marszałkowskie przyjęły również na siebie rolę planistów w zakresie strategii rozwoju sektora turystycznego.

W 2005 roku przygotowano Program rozwoju turystyki dla Województwa Dolnośląskiego²⁴³, który w 2009 roku został zaktualizowany przez Polską Agencję Rozwoju Turystyki SA. Obecnie

²³⁹ Dz.U. 1990 nr 16 poz. 95 op. cit.

²⁴⁰ Dz.U. 1998 nr 91 poz. 576 op. cit.

²⁴¹ Dz.U. 1998 nr 91 poz. 578 op. cit.

²⁴² Dz.U. 1997 nr 133 poz. 884

²⁴³ Program Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego, Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, Wrocław 2005. Był opracowywany od 2003 roku w oparciu o: Rządową Strategię Rozwoju Turystyki w latach 2001 – 2006 wraz z programami operacyjnymi opracowywanymi przez Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej, Strategię Rozwoju Województwa Dolnośląskiego, Strategię Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego opracowaną przez Polską Agencję Rozwoju Turystyki S.A. w Warszawie na zlecenie Dolnośląskiej Organizacji Turystycznej we Wrocławiu przy współfinansowaniu Departamentu Turystyki Ministerstwa Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, Urzędu Miasta Wrocławia oraz Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska we Wrocławiu. Strategia ta opracowana została przez zespół

obowiązującym dokumentem jest właśnie Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego²⁴⁴, która dzieli województwo na tzw. Dolnośląskie Subregiony Turystyczne. Wg autorów aktualizacji strategii, realizacja projektów turystycznych w podziale subregionalnym przynosi bardzo dobre efekty. Trzynaście subregionów stworzonych na podstawie porozumień zawartych pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego a innymi podmiotami (organizacjami pozarządowymi, przedstawicielami branży turystycznej) nie pokrywa jednak całej powierzchni województwa (il. 18), generując turystyczne białe plamy na mapie regionu. Są też gminy, które stworzyły sieć porozumień i należą do więcej niż jednego subregionu. W takim przypadku obszary subregionów nakładają się na siebie. W ogólnej wizji subregiony miały za zadanie oferować pakiety produktów skierowanych do wyselekcjonowanych grup odbiorców, opartych o walory, atrakcje i elementy zagospodarowania charakterystyczne dla danego mikroregionu.

Ilustracja 18. Subregiony Turystyczne Dolnego Śląska.

Źródło: Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego, Warszawa 2009,²⁴⁵

konsultantów Polskiej Agencji Rozwoju Turystyki S.A. pod kierownictwem Tomasza Majki, w składzie: Marek Żukowski, Mariusz Płoński, Małgorzata Migdańska, Aneta Kondraszuk-Kropiwek, Joanna Tomaszewska oraz konsultantów zewnętrznych pod kierownictwem prof. dr hab. Jerzy Wyrzykowskiego w składzie: prof. dr hab. Janusz Marak, dr Bogdan Mikułowski, dr Kazimierz Klementowski, dr Piotr Gryszel, dr Zdzisław Paliga, Leszek Nowak. Program Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego opracowany został na lata 2004-2013. W sposób szczegółowy traktuje on lata 2004-2006 oraz wskazuje ogólne kierunki działań do roku 2013.

²⁴⁴ Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego, Polska Agencja Rozwoju Turystyki SA, ul. Stawki 2, 00-193 Warszawa 2009. Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego została przygotowana przez zespół ekspertów Polskiej Agencji Rozwoju Turystyki SA w składzie: Magdalena Ragus, Jacek Debis, Marta Wasiluk, Renata Konewicka, Monika Kamińska, Małgorzata Steckiewicz, Krystyna Czerniawska, a powodem jej powstania była nowa perspektywa finansowa UE, która przyniosła duże zmiany dotyczące zasad podziału Funduszy Europejskich. Dzięki nowej strategii były w Polsce wdrażane programy operacyjne (PO Innowacyjna Gospodarka, PO Kapitał Ludzki, PO Infrastruktura i Środowisko, PO Rozwój Polski Wschodniej, PO Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i przybrzeżnych obszarów rybackich, Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej, Program Pomoc Techniczna) oraz Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Dolnośląskiego. Ponadto uznano, że niezbędny jest dokument sankcjonujący podział regionu na 13 Dolnośląskich Subregionów Turystycznych. Dostęp: http://www.umwd.dolnyslask.pl/fileadmin/user_upload/Turystyka/Dokumenty/Badanie_ruchu_turystycznego_na_Dolnym_Slasku_w_2015_r..pdf [20.05.2022]

²⁴⁵ za Fedyk W. Dołęga A., Subregionalne, sieciowe produkty turystyczne Dolnego Śląska, w: Rola turystyki w gospodarce regionu, vol. II Usługi turystyczne jako podstawa gospodarki turystycznej, red. J.Marak, J.Wyrzykowski, Wyższa Szkoła Handlowa we Wrocławiu, Wrocław 2009r., str. 180-188;

Niewątpliwie w początkowym okresie gospodarki wolnorynkowej przestrzeń turystyczna Dolnego Śląska budowana (a właściwie odświeżana) była na terenach gdzie funkcje turystyczne rozwinęły się w XX, a nawet XIX wieku. W kolejnym stuleciu coraz wyraźniej daje się zauważyć, że zainteresowanie turystyczne będzie utrzymane, jeśli region będzie proponował wypoczynek według aktualnego paradygmatu turystyki, którym obecnie jest paradygmat 3e (entertainment, excitement, education)²⁴⁶. Dla turystów żądnych emocjonujących doświadczeń, poszukujących aktywności i nowej wiedzy przygotowywane są produkty turystyczne nowej generacji. Przestrzeń turystyczna Dolnego Śląska zmienia się na naszych oczach - zarówno w odniesieniu do zasięgu jak i różnorodności. Ewolucja przestrzeni turystycznej opisana przez Butlera i Włodarczyka zmusza „stare” miejscowości turystyczne do przeciwdziałania stagnacji, a kolejne gminy podpisują porozumienia na rzecz rozwoju turystyki tworząc nowe przestrzenie jej podporządkowane.

3.1.5 Ocena wykształcenia przestrzeni turystycznej na podstawie dostępnych źródeł statystycznych

Większość danych statystycznych dotyczących turystyki pochodzi z GUS i lokalnych Urzędów Statystycznych. Ministerstwo Sportu i Turystyki, POT bądź urzędy marszałkowskie czasem zlecają badania pogłębione zapraszając do współpracy Instytut Badań Rynku Konsumpcji i Koniunktur bądź prywatne firmy. Aktualne dane statystyczne dostępne na stronach domowych wyżej wymienionych podmiotów, a również w Banku Danych Lokalnych, Atlasie Regionów oraz na oficjalnej stronie GUS. Najczęściej dotyczą one najłatwiej policzalnych parametrów takich jak: ilość miejsc noclegowych (również w rozbiciu na kategorie), ilość lokali gastronomicznych, wyposażenie obiektów noclegowych, bądź ich wykorzystanie. Notowany jest również ruch turystyczny (zarówno krajowy i zagraniczny) w postaci udzielonych noclegów, a na stronach Ministerstwa Sportu i Turystyki można odnaleźć informacje dotyczące wydatków odwiedzających i szacowane wpływy z turystyki.

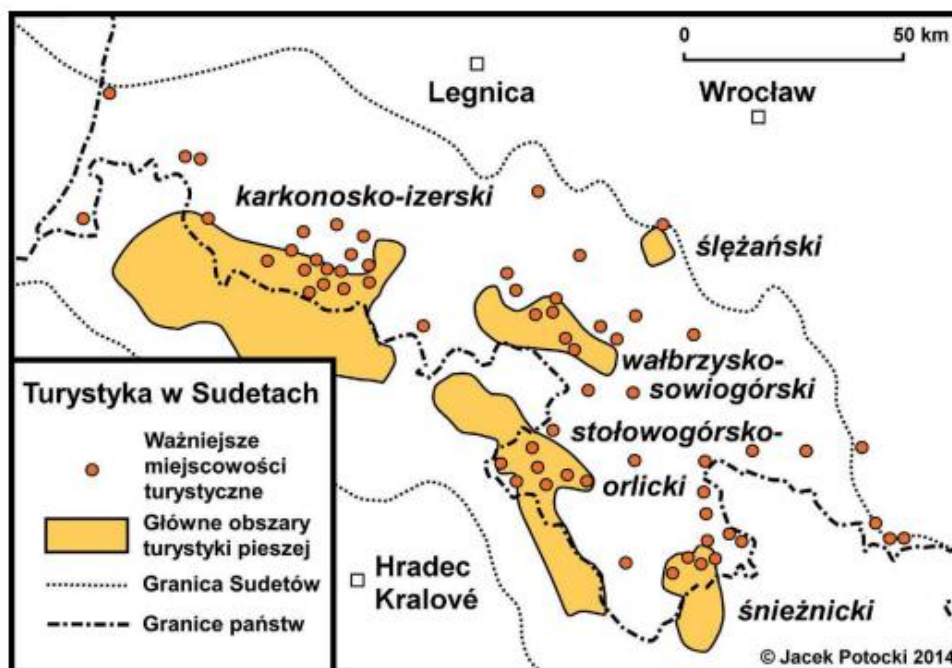
Takie dane, oczywiście cenne, mogą udzielić informacji o nasyceniu daną formą zagospodarowania terenu, a nawet na ich podstawie można wnioskować pośrednio o obecności przestrzeni turystycznej w danym regionie (il. 19), jednak niosą one mało informacji jakościowych dotyczących tych przestrzeni, konkretnego miejsca ich występowania czy zadowolenia turystów z ich użycia i niedogodności jakie ta grupa napotkała, co będzie przekładało się na procesy starzenia się bądź rozwijania, czy też odradzania się tej przestrzeni.

Podobnie wykorzystanie ogólnodostępnych danych statystycznych nie udziela odpowiedzi na pytanie: jakie procesy kształtują przestrzeń turystyczną oraz jaka jest rola planowania przestrzennego w budowie tej przestrzeni. W dostępnej statystyce pojawia się za to kilka wskaźników z jakimi planiści w ramach realizacji swoich zadań mogą się posłużyć, by lepiej zrozumieć funkcjonowanie planowanej przestrzeni. Wśród tych ważnych wskaźników warto zwrócić uwagę na informacje o rodzaju atrakcyjności przestrzeni, ilości turystów i stopniu wykorzystania bazy noclegowej czy ilości i jakości infrastruktury turystycznej. Osoby planujące rozwój przestrzenny powinny być zaznajomione z ilością odwiedzających oraz chłonnością danego regionu. Zarówno w przypadku rosnącego zainteresowania i małej podaży miejsc noclegowych oraz innej infrastruktury, jak również w przypadku dużego zainwestowania i małej liczby

²⁴⁶ Kozak, Turystyka i... 2009 op. cit.

odwiedzających, bądź niepełnego wykorzystania już istniejących miejsc noclegowych te informacje powinny zostać prześledzone.

Ilustracja 19. Obszary koncentracji ruchu turystycznego wg. Jacka Potockiego²⁴⁷

Źródło: Potocki J., Zagospodarowanie turystyczne Sudetów, Wrocław 2014, s. 410.

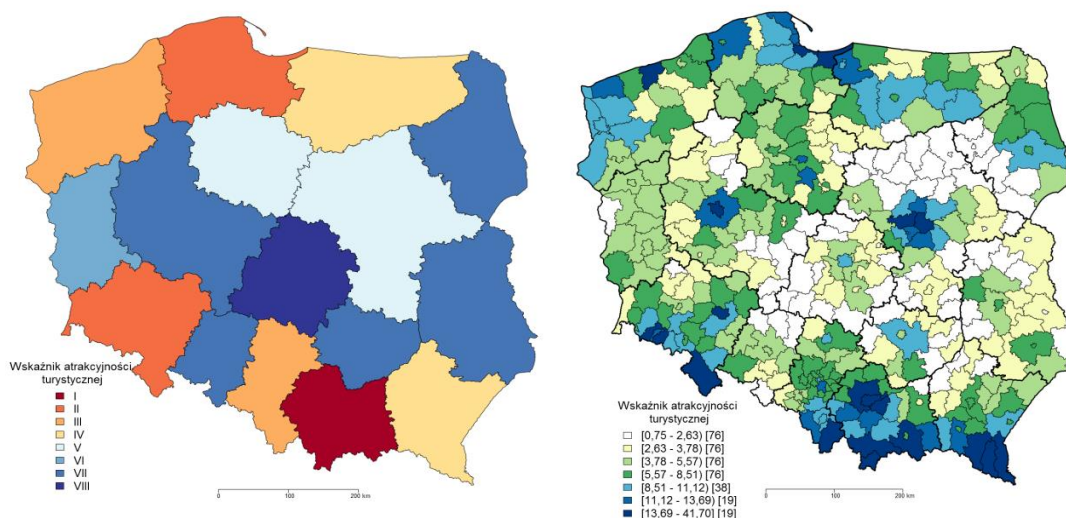
3.1.5.1 Przestrzeń turystyczna w perspektywie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

Według danych statystycznych GUS, Dolny Śląsk jest jednym z najbardziej atrakcyjnych turystycznie województw w kraju (il.20). Analiza danych zawartych na ilustracji 20 i 21 pozwala zauważyć, że wynika to w dużej mierze z tzw. renty położenia. Najbardziej atrakcyjnymi pod względem turystycznym okazują się te województwa, które posiadają dostęp do Morza Bałtyckiego (zachodniopomorskie, pomorskie), są krainami jeziornymi o urozmaiconej rzeźbie terenu (warmińsko-mazurskie w pasie pojezierzy), bądź – jak Dolnośląskie, Małopolskie, Śląskie i Podkarpackie – obejmują pasma gór.

Zróźnicowanie atrakcyjności turystycznej wewnątrz województw pokazuje wskaźnik atrakcyjności turystycznej – WAT (il.21). W pierwszej dziesiątce znalazły się aż 4 miasta (Warszawa [1], Kraków [2], Gdańsk [5], Wrocław [7]), których źródłem atrakcyjności są przede wszystkim walory kulturowe. Pozostałe lokaty zajmują powiaty górskie, w tym 3 z województwa małopolskiego: (nowosądecki [3], tatrzański [4], powiat nowotarski [6]), oraz 2 z województwa dolnośląskiego (kłodzki [8], i jeleniogórski [10]).

²⁴⁷ Obszary koncentracji turystyki pieszej oraz ważniejsze miejscowości turystyczne wyznaczone zostały w oparciu o kryterium stopnia rozwoju bazy noclegowej. W oparciu o to kryterium wyróżniono w polskich Sudetach 64 miejscowości, w których pojemność recepcyjna wyniosła co najmniej 200 miejsc noclegowych (według stanu z 2007 r.). Źródło: Potocki J., Zagospodarowanie turystyczne Sudetów, [w:] Sudety i Przedgórze Sudeckie. Środowisko, ludność, gospodarka (red. A. Marek, I. J. Olszak), Wyd. Silesia, Wrocław 2014, s. 410.

Ilustracja 20. (po lewej) Wskaźnik atrakcyjności turystycznej województw oraz Ilustracja 21. (po prawej) Wskaźnik atrakcyjności turystycznej uwzględniający otoczenie i poprawkę transgraniczną

Źródło: Analiza walorów turystycznych powiatów i ich bezpośredniego otoczenia, GUS, 2017 s. 21 i 16²⁴⁸.

Wśród 19 powiatów z najwyższej grupy decylowej (tab. 11) 3 znajdują się w województwie dolnośląskim, co świadczy o dużym potencjale turystycznym tych miejsc. W przypadku rozszerzenia grupy poddawanej analizie, powiaty z województwa dolnośląskiego będą bardziej atrakcyjne niż powiaty nizinne z centrum kraju.

Tabela 11. Górna grupa decylowa powiatów o najwyższym wskaźniku WAT uwzględniającego wpływ otoczenia i poprawkę transgraniczną oraz udziały poszczególnych wskaźników (WAK, WAS, WAB z odpowiednimi wagami) uporządkowana wg województw.

Miejsce w rankingu	Powiat	Województwo	WAT	WAK	WAS	WAB	Udział WAK	Udział WAS	Udział WAB
7	Wrocław	Dolnośląskie	20,1	32,8	2,8	28,9	65%	6%	29%
8	Kłodzki	Dolnośląskie	19,6	12,1	30,4	13	25%	62%	13%
10	Jeleniogórski	Dolnośląskie	19,1	16	16,8	30,1	33%	35%	32%
2	Kraków	Małopolskie	37,6	54,7	5,8	67,1	58%	6%	36%
3	Nowosądecki	Małopolskie	21,9	12,6	35,1	14,3	23%	64%	13%
4	Tatrzański	Małopolskie	21,9	13	29,5	24,3	24%	54%	22%
6	Nowotarski	Małopolskie	20,1	10,9	33,2	12,2	22%	66%	12%
9	Krakowski	Małopolskie	19,1	24,1	10	27,3	50%	21%	29%
13	Wielicki	Małopolskie	15,9	23,3	4,9	23	59%	12%	29%
1	Warszawa	Mazowieckie	41,7	58,1	5,4	81,5	56%	5%	39%
12	Warszawski Zachodni	Mazowieckie	16	16,9	9,1	28,2	42%	23%	35%
11	Bieszczadzki	Podkarpackie	17,6	5,7	36	4,5	13%	82%	5%
14	Leski	Podkarpackie	15,6	5,3	31,4	4,7	14%	80%	6%
16	Sanocki	Podkarpackie	15,1	10,3	25,7	3,6	27%	68%	5%
5	Gdańsk	Pomorskie	20,6	27,2	8,7	31,1	53%	17%	30%
19	Nowodworski	Pomorskie	13,7	9,6	20,4	8,4	28%	60%	12%

²⁴⁸ Dostęp:

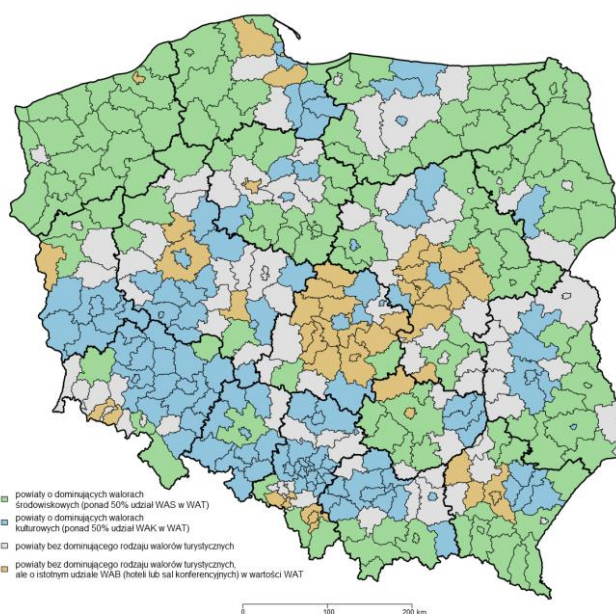
https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5732/7/1/1/analiza_walorow_turystycznych_powiatow_i_ich_bezposredniego_otoczenia.pdf [24.05.2020]

15	Żywiecki	Śląskie	15,3	6,1	28,1	8,2	16%	73%	11%
17	Poznań	Wielkopolskie	14,9	20,5	3,5	26,7	55%	9%	36%
18	Kołobrzski	Zachodniopomorskie	13,9	2,1	23,2	18,8	6%	67%	27%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: „Analiza walorów turystycznych powiatów i ich bezpośredniego otoczenia na podstawie danych statystycznych m.in. z zakresu bazy noclegowej, kultury i dziedzictwa narodowego oraz przyrodniczych obszarów chronionych”, GUS, 2017.

W 2017 roku GUS zaprezentował mapę generalizującą walory turystyczne Polski. Według oceny walorów turystycznych (il. 22), województwo dolnośląskie posiada zarówno walory środowiskowe (dominują w powiatach: kłodzkim, wałbrzyskim i bolesławieckim) jak i tereny o walorach kulturowych (duża część województwa obejmująca tereny od Przedgórze Sudeckiego na południu przez Nizinę Śląska po administracyjne granice na północy i wschodzie). Na mapie opracowanej przez GUS widnieją również powiaty, którym, statystycznie, nie został przyporządkowany jeden dominujący rodzaj walorów turystycznych. Do tej grupy należą powiaty: dzierzoniowski, kamiennogórski, złotoryjski, lwówecki, lubański, zgorzelecki oraz miasta Jelenia Góra i Wałbrzych, które naturalnie należą do zbioru przestrzeni turystycznych województwa. Powiat jeleniogórski wyróżnia się dużym zagospodarowaniem turystycznym. Na tym terenie mimo ponadprzeciętnych walorów kulturowych i środowiskowych w paśmie Karkonoszy wskaźnik bazy noclegowej okazał się decydujący. Poszukując odpowiedzi o jakość i stopień wykształcenia przestrzeni turystycznej warto na to zwrócić szczególną uwagę.

Ilustracja 22. Powiaty o dominujących walorach kulturowych, środowiskowych oraz powiaty bez dominującego rodzaju walorów turystycznych.

Źródło: Analiza walorów turystycznych powiatów i ich bezpośredniego otoczenia, GUS, 2017 s. 17²⁴⁹

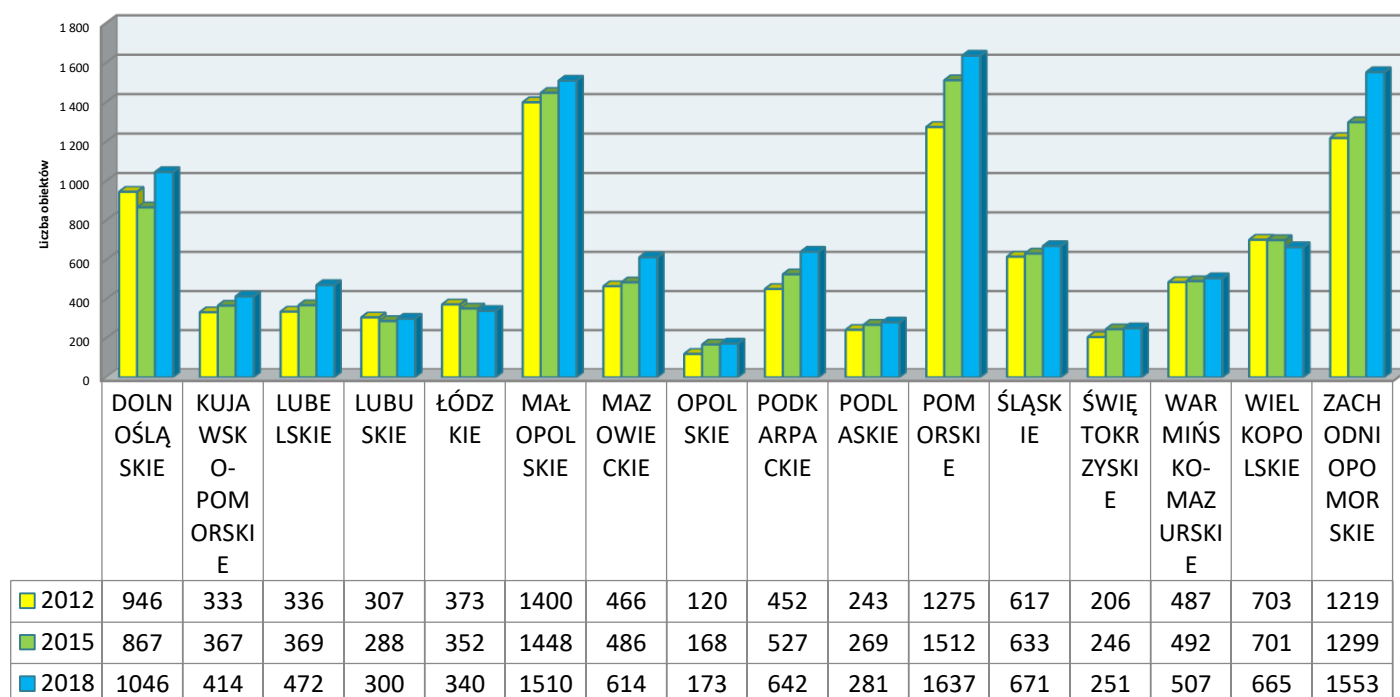
O przestrzeni turystycznej wnioskować można na podstawie obecności bazy noclegowej i gastronomicznej w regionie. Główny Urząd Statystyczny odnotował w 2018 roku w Polsce 11 076 obiektów noclegowych w różnym standardzie. Jest to wzrost w stosunku do poprzednich lat

²⁴⁹ Dostęp:

https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5732/7/1/1/analiza_walorow_turystycznych_powiatow_i_ich_bezposredniego_otoczenia.pdf [27.05.2020]

(w 2012 roku tych obiektów było 9 483, z kolei w 2015 – 10 024). Najwięcej obiektów noclegowych w 2018 roku odnotowano w województwach pomorskim i zachodniopomorskim. Województwo Dolnośląskie było czwarte w rankingu, zajmując miejsce pomiędzy województwami o najwyższej liczbie obiektów noclegowych a województwami o średniej i niskiej liczbie tych obiektów (il.23).

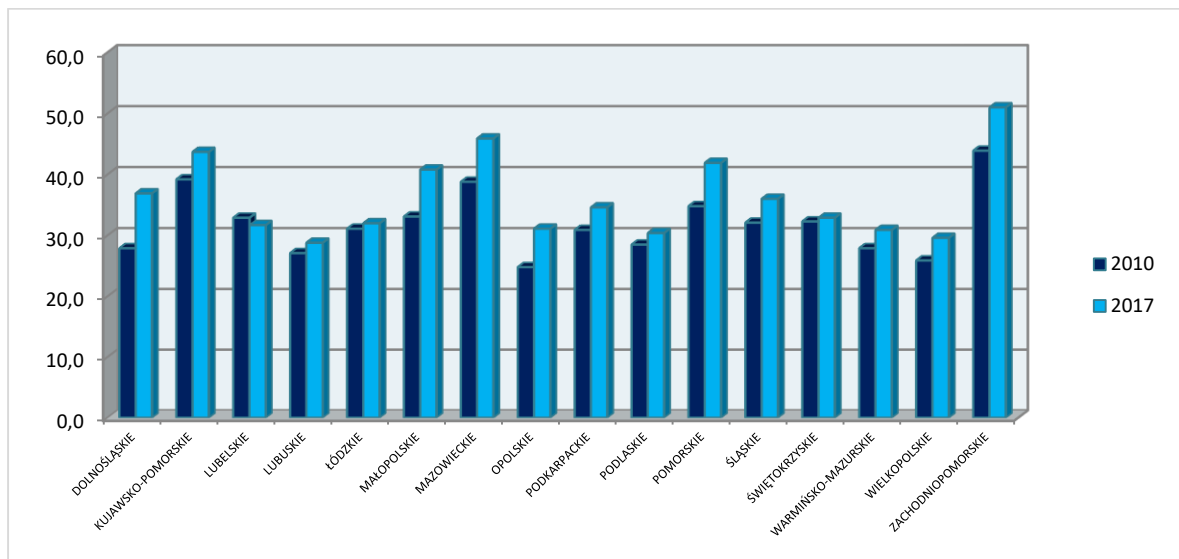
Ilustracja 23. Obiekty turystyczne (dane na dzień 31 lipca danego roku)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, 2019.

Przyrost liczby obiektów świadczących usługi noclegowe w województwie dolnośląskim jest nieharmonijny i zmienia się w czasie. W 2012 roku, gdy we Wrocławiu odbywały się Mistrzostwa Europy w Piłce Nożnej 2012, miejsc noclegowych było więcej niż w kolejnych latach. Stopień wykorzystania czy też zapełnienia bazy noclegowej przez turystów również jest płynny (il.24). Mimo wzrostu w ostatnim okresie, można oczekiwać, że część z przyjezdnych z 2012 roku odwiedziła Wrocław jedynie z okazji rozgrywanych meczy UEFA Euro 2012 i w kolejnych latach nie będzie planowała pobytu w naszym województwie. Wrocław podobnie oddziaływał na rynek destynacji i eventów turystycznych w 2016 gdy miasto zostało wybrane Europejską Stolicą Kultury oraz w 2017 roku gdy był gospodarzem World Games.

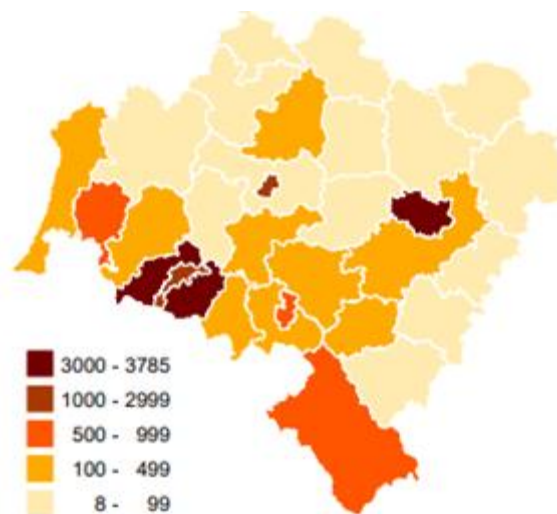
Ilustracja 24. Stopień wykorzystania miejsc noclegowych ogółem wg województw.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, 2019.

Nie tylko przyrost liczby miejsc noclegowych jest w województwie nieharmonijny. Również występowanie i zagęszczenie infrastruktury turystycznej jest zróżnicowane (il.25). W 2016 r., podobnie jak w latach wcześniejszych, ok. 70% turystycznych obiektów noclegowych skupionych było w obszarze południowym województwa, w powiatach graniczących z Czechami (zgorzelecki, lubański, lwówecki, jeleniogórski, kamiennogórski, wałbrzyski i kłodzki) oraz w Jeleniej Górze. Poza Wrocławiem równie wysoki wskaźnik gęstości bazy noclegowej zanotowano jedynie w powiecie jeleniogórskim (na 100 km² przypadało 3081 miejsc noclegowych), kolejne miejsca w rankingu należą do Jeleniej Góry i Legnicy (odpowiednio 2115 i 1967). Wyraźnie mniej obiektów turystycznych funkcjonowało w północnej części województwa, tj. w powiatach: górowskim, wołowskim, głogowskim i polkowickim (łącznie 16 obiektów tj. 1,7% ogółu) i podobnie w powiatach wschodnich oleśnickim, oławskim i strzelińskim, graniczących z województwem opolskim (na nie przypada 20 obiektów tj. 2,1%).

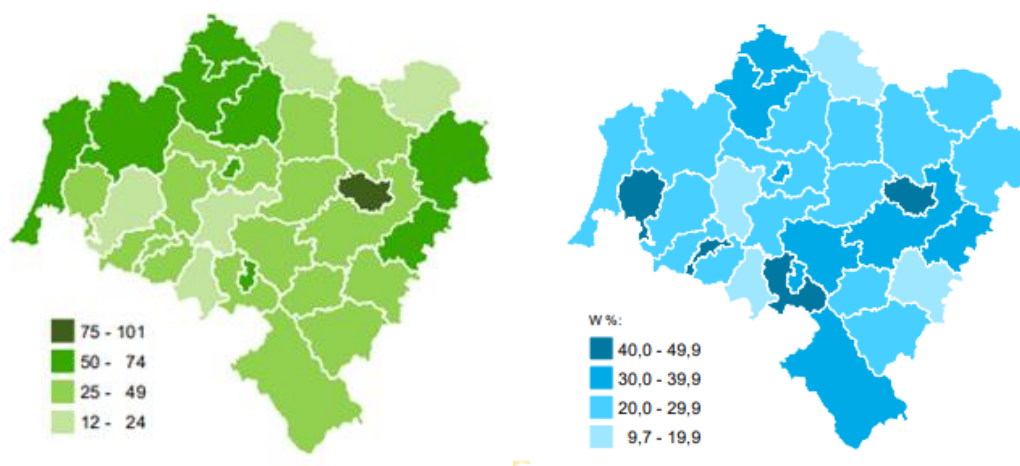
Ilustracja 25. Wskaźnik gęstości bazy noclegowej w 2016 roku (liczba miejsc noclegowych na 100 km²)

Źródło: Turystyka w Województwie Dolnośląskim w 2016 r. Urząd Statystyczny we Wrocławiu, Informacja Sygnalna, Wrocław, maj 2017 r. s. 2

Pod względem wskaźnika rozwoju bazy noclegowej (liczba osób korzystających z noclegów w obiektach turystycznych w przeliczeniu na 1 miejsce noclegowe, il.26) w 2016 roku na terenie województwa wyróżniały się Wrocław (101), Wałbrzych (72) i Legnica (68). Są to miejsca gdzie również podaż miejsc noclegowych jest duża. Inaczej wygląda sytuacja na północy i wschodzie województwa. W powiatach oławskim (70), oleśnickim (60), głogowskim (50) i polkowickim (50) miejsc noclegowych było najmniej na terenie Dolnego Śląska, jednak są to obiekty o dużym stopniu wykorzystania (il. 27). Są też powiaty takie jak: zgorzelecki (71), bolesławiecki (60), i lubiński (58), które mają zarówno wyróżniającą się gęstość sieci noclegowej jak i wysoki wskaźnik rozwoju bazy noclegowej. Najniższe wartości wskaźnika rozwoju bazy noclegowej wystąpiły w powiatach górskim i milickim.

Ilustracja 26 (po lewej) Wskaźnik rozwoju bazy noclegowej w 2016 roku (liczba korzystających z noclegów na 1 miejsce) oraz Ilustracja 27 (po prawej) Stopień wykorzystania miejsc noclegowych w 2016 roku.

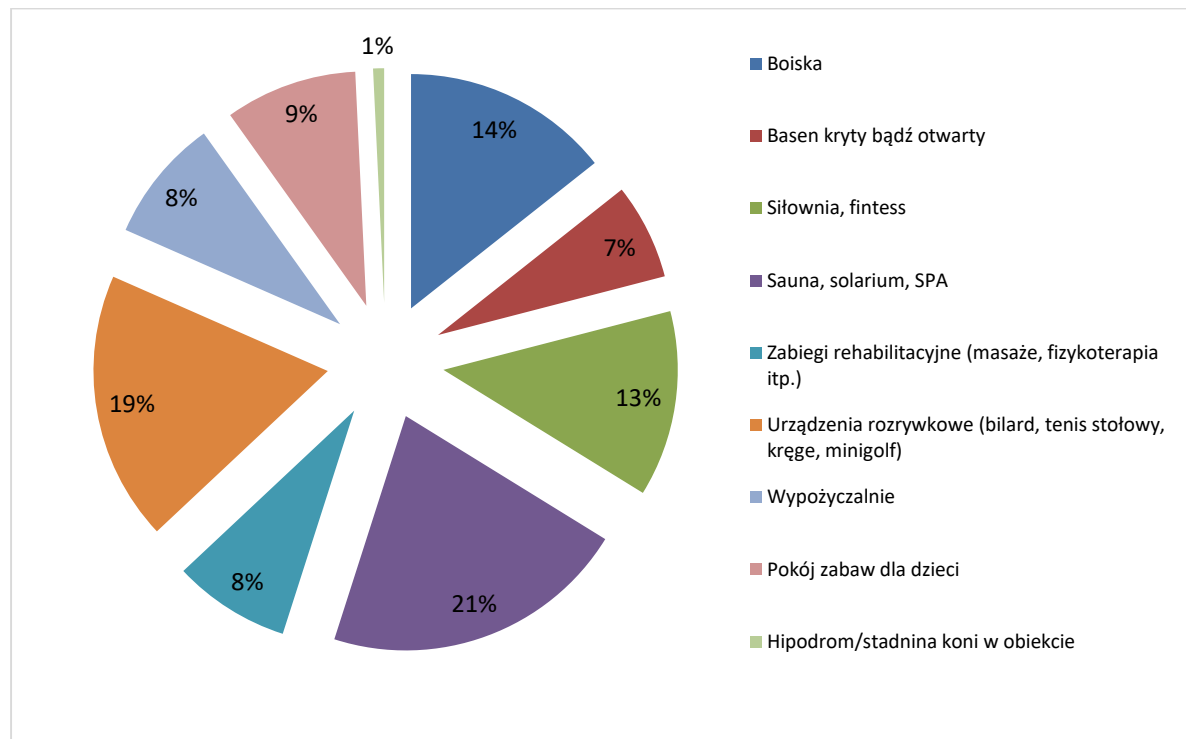
Źródło: Turystyka w Województwie Dolnośląskim w 2016 r. Urząd Statystyczny we Wrocławiu, Informacja Sygnalna, Wrocław, maj 2017r. s. 3 i 4

Warto zauważyć, że region jeleniogórski i lubański mimo dużej gęstości bazy noclegowej osiąga niskie wyniki jeśli chodzi o jej wykorzystanie, co może świadczyć o przeinwestowaniu w infrastrukturę noclegową na tych terenach lub silną sezonowość oferty. W 2016 r. w turystycznych obiektach noclegowych udzielono 8106,9 tys. noclegów, w tym 16,6% turystom zagranicznym.

Stopień wykorzystania miejsc noclegowych w województwie dolnośląskim nie odbiega od średniej krajowej i ma dynamiczną tendencję rosnącą. Stopień liczony jest jako relacja między liczbą udzielonych noclegów a ogólną liczbą miejsc noclegowych (w tym przypadku w 2016 roku) dla całego województwa. Średnie wykorzystanie oszacowano na poziomie 36,2%. *Najlepsze wykorzystanie miejsc noclegowych odnotowano w zakładach uzdrowiskowych – 71,3%, w hostelach – 44,2% i w hotelach – 39,0%, przy czym w hotelach pięciogwiazdkowych osiągnęło poziom 54,8%. Stopień wykorzystania miejsc noclegowych wyższy niż przeciętny w województwie wystąpił w 3 powiatach: wałbrzyskim (46,0%), lubańskim (45,5%) i kłodzkim (39,9%) oraz we Wrocławiu (49,9%) i Jeleniej Górze (41,5%). Natomiast najłabiej miejsca noclegowe wykorzystywano w powiecie górskim oraz strzelińskim.*

Współczesne obiekty noclegowe rozwijają wiele funkcji dodatkowych. Jedną z najbardziej podstawowych jest zaplecze gastronomiczne oraz sportowo – rekreacyjne. Ilustracja 28 obrazuje procentowy udział obiektów o różnym wyposażeniu (poza gastronomicznym) na Dolnym Śląsku.

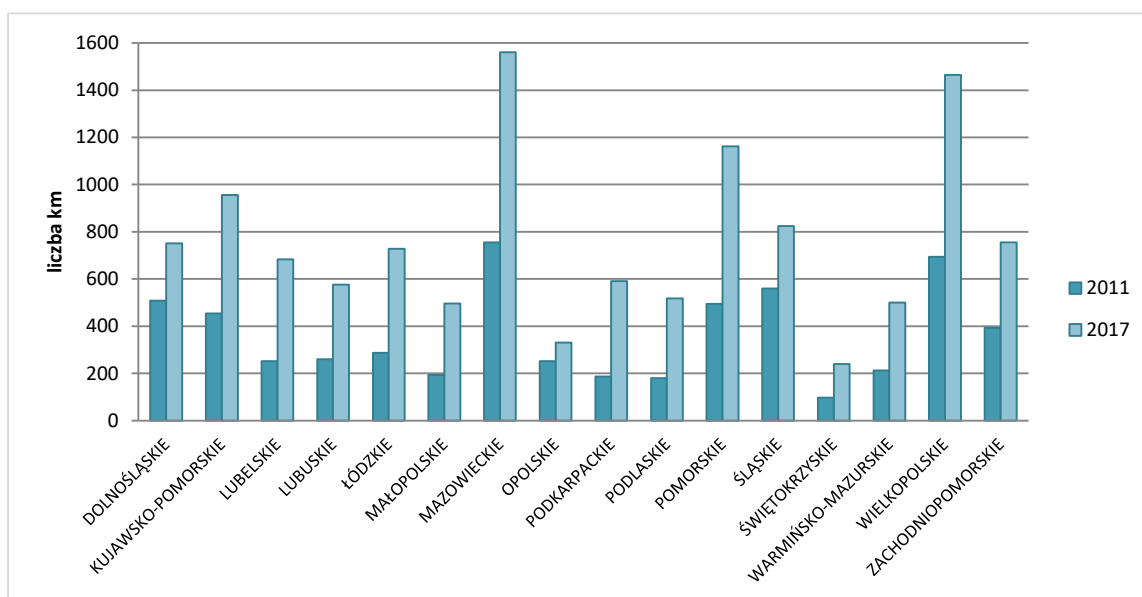
Ilustracja 28. Zaplecze sportowo – rekreacyjne obiektów noclegowych na Dolnym Śląsku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, 2019.

W 2011 roku GUS po raz pierwszy zebrał dane dotyczące długości dróg rowerowych. W okresie 6 lat (il.29) na terenie województwa wybudowano ponad 240 km nowych tras rowerowych (wzrost z 509,1 w 2011 roku do 751,7 w 2017 roku) co daje niemal 377 km tras rowerowych na każde 10 tys. km kwadratowych. Statystyka ogólna nie oddaje w pełni charakteru i rozkładu omawianych ścieżek – nie zawsze służą one funkcji czysto turystycznej, choć z pewnością – tam gdzie istnieją - w znaczącym stopniu wspierają walory przestrzeni turystycznej. Najwięcej dróg rowerowych jest i powstaje we Wrocławiu – w 2011 roku było ich 197,9 km w 2017 249,9 km co stanowi odpowiednio niemal 39% i 33% całej długości dróg rowerowych w województwie. Rozwój sieci dróg rowerowych jest tendencją ogólnopolską (il. 29). Województwa przodujące w rozwoju infrastruktury rowerowej to: mazowieckie, wielkopolskie i pomorskie. Podobnie jak dla Dolnego Śląska, wśród liderów również najwięcej ścieżek rowerowych dostępnych jest w stolicach regionów, gdzie uzupełniają miejskie układy komunikacyjne. Publikacje statystyczne wymienione do tej pory nie prowadzą raportów dotyczących tras rowerowych typu singletrack bądź downhill, choć na terenie województwa można zaobserwować ich dynamiczny rozwój (najwięcej tras pojawiło się w: Gminie Świeradów Zdrój, Powiecie Wałbrzyskim i Powiecie Kłodzkim Boguszów Gorce).

Ilustracja 29. Długość ścieżek rowerowych (dróg dla rowerów)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, 2019.

3.1.5.2 *Badania regionalne.*

Pogłębioną analizę rozwoju przestrzeni turystycznej oferuje raport „Badanie ruchu turystycznego na Dolnym Śląsku w ujęciu powiatowym i subregionalnym wg „Aktualizacji Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego²⁵⁰”. W dokumencie, za wyjątkiem danych statystycznych GUS, prezentowane są wyniki 3 badań ilościowych wykonanych za pomocą trzech metod badawczych: CATI, PAPI i CAWI²⁵¹.

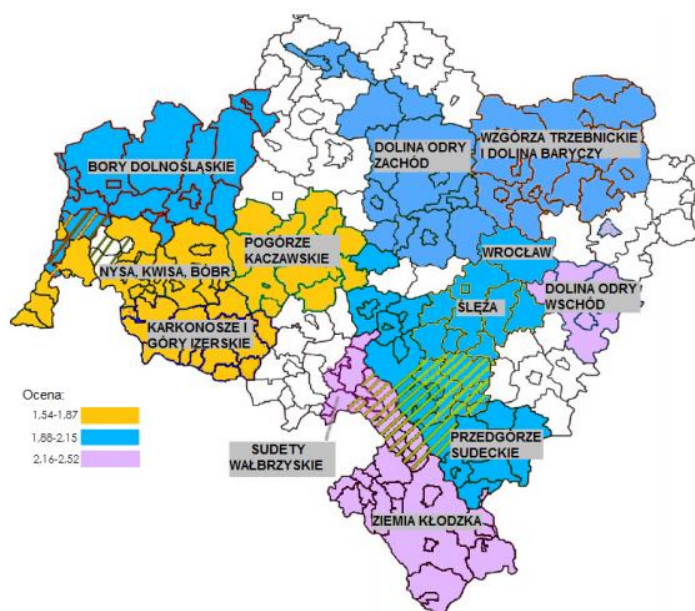
W raporcie, ruch turystyczny w 2014 roku oszacowano na liczbę przewyższającą 2,4 mln turystów, korzystających z noclegów na Dolnym Śląsku. Wśród tej liczby turystów odwiedzających województwo dolnośląskie ponad 510 tys. (prawie 1/5) pochodziło z zagranicy. Część z tych turystów została objęta badaniem kwestionariuszowym.

Zdaniem respondentów biorących udział w wywiadach zdecydowana większość subregionów poprawiła swoją atrakcyjność turystyczną w okresie 2012-2015. Respondenci oceniali subregiony w skali od – 3 do + 3. Jak można zauważyć na ilustracji (Il. 30), każdy z regionów otrzymał sumaryczne oceny pozytywne. Najslabiej zostały ocenione subregiony Karkonoszy i Gór Iżerskich, Nysy, Kwisy i Bobru oraz Pogórza Kaczawskiego, najlepiej Doliny Odry Wschód oraz Ziemi Kłodzkiej i Sudetów Wałbrzyskich.

²⁵⁰ Badanie ruchu turystycznego na Dolnym Śląsku w ujęciu powiatowym i subregionalnym wg „Aktualizacji Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego”, Grupa Biostat: dr Katarzyna Tkocz-Wolny, Andrzej Kempa, Katarzyna Piosek, Magdalena Sosnowska, Zdzisław Wolny, na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, Wydział Turystyki, Wrocław 2015.

²⁵¹ Techniki zbierania informacji. CATI (ang. computer-assisted telephone interviewing) wywiad telefoniczny wspomagany komputerowo, PAPI (ang. Paper & Pen Personal Interview) bezpośredni indywidualny wywiad kwestionariuszowy, CAWI (ang. Computer-Assisted Web Interview) wywiad przy pomocy strony WWW.

Ilustracja 30. Oceny całościowej oferty turystycznej w układzie subregionalnym

Źródło: „Badania ruchu turystycznego na Dolnym Śląsku w ujęciu powiatowym i subregionalnym wg Aktualizacji Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego”, Urząd Marszałkowski, 2015²⁵²,

Tabela 12. Dostępność elementów oferty turystycznej województwa (oceny wybrane).

Oceniany element	2012	2015
Transport lokalny	0,5	1,39
Baza noclegowa	1,91	1,45
Baza gastronomiczna	1,45	1,49
Obiekty rozrywkowe	0,13	1,49
Obiekty sportowo - rekreacyjne	0,6	1,74
Usługi przewodnickie	1,07	1,45
Imprezy kulturalne / wydarzenia	0,85	0,88
Atrakcje i walory turystyczne	1,97	1,32
Czytelność oznakowania turystycznego	1,57	1,28
Gościnność i otwartość mieszkańców	2,21	1,4
Informacja turystyczna	1,07	1,46

Źródło: Opracowane własne na podstawie „Badania ruchu turystycznego na Dolnym Śląsku w ujęciu powiatowym i subregionalnym wg Aktualizacji Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego”, s. 58

W dokumencie zauważa się znaczące i w przeważającej części pozytywne zmiany dokonujące się w subregionach (tab. 12), a nawet można przygotować analizę SWOT dla regionu (tab. 13.) Przykładowo dla Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy, Pogórza Kaczawskiego oraz Sudetów Wałbrzyskich podkreślona została rola zaangażowania samorządu lokalnego oraz środowiska turystycznego w tworzenie produktów. Subregiony w opinii większości respondentów są atrakcyjne, znane i promowane. Respondenci deklarowali również, iż poziom atrakcyjności podniósł się w Ziemi Kłodzkiej (duża inicjatywa przedsiębiorców), Borach Dolnośląskich (sprawne wykorzystywanie funduszy unijnych i promocja) oraz Przedgórzu Sudeckim (m.in. dzięki

²⁵²dostęp: http://www.umwd.dolnyslask.pl/fileadmin/user_upload/Turystyka/Dokumenty/Badanie_ruchu_turystycznego_na_Dolnym_Slasku_w_2015_r..pdf [27.06.2020]

działaniom samorządowo-społeczno-prywatnym, które tworzą wspólną ofertę turystyczną). Zdaniem większości respondentów wywiadów pogłębionych subregiony Karkonosze i Góry Izerskie, Śląża, Dolina Odry Wschód, Nysa, Kwisa, Bóbr oraz Dolina Odry Zachód nie podniosły poziomu swojej atrakcyjności.

Tabela 13. Mocne i słabe strony Dolnego Śląska jako przestrzeni turystycznej w opinii badanych przez Biostat.

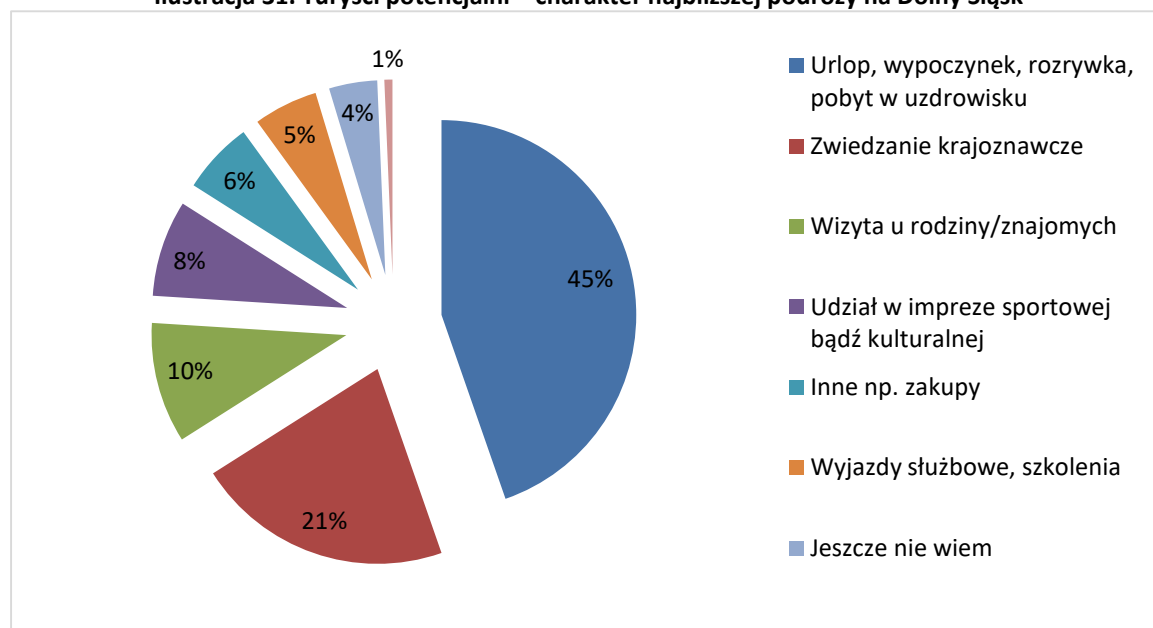
Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • zasoby przyrodnicze, • zasoby kulturowe, • zasoby bazy noclegowej, • położenie, • zagospodarowanie szlaków, • powstawanie coraz większej liczby produktów turystycznych i miejsc wartych odwiedzenia • rewitalizacja miast, • nowe tereny rekreacyjne, • mnogość sklepów branżowych, • zasoby ludzkie. 	<ul style="list-style-type: none"> • infrastruktura, głównie komunikacyjna, • informacja turystyczna, • niedostateczna promocja, • rozproszenie instytucji, które zajmują się turystyką na Dolnym Śląsku, • brak organizacji turystycznej i miejsca, które skupiałyby ludzi, zajmujących się promocją i turystyką, • brak zintegrowanej strony internetowej z potrzebnymi informacjami o regionie, • popularność innych miast i miejscowości, • wysokie ceny usług i produktów turystycznych.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • rosnąca dostępność komunikacyjna, • promocja Dolnego Śląska, • promowanie działalności turystycznej przedsiębiorców, • promowanie ofert dla rozwoju firm, • budowanie i promowanie współpracy pomiędzy już istniejącymi produktami, • promocja na nowych rynkach, • poprawa i rozbudowa infrastruktury turystycznej, • stworzenie portalu internetowego, • poprawa komunikacji z Dolnym Śląskiem, • stworzenie skonsolidowanej bazy najważniejszych imprez kulturalnych regionu, • dbałość o merytoryczne wyszkolenie pracowników branży turystycznej. 	<ul style="list-style-type: none"> • formalne problemy ograniczające wykorzystanie dostępnych funduszy, • niedostateczne inwestycje, które mogłyby poprawić warunki, • budżet poszczególnych regionów, • transport na Dolny Śląsk (połączenia pomiędzy miastami), • brak wiary we własne siły wśród przedsiębiorców branży turystycznej, • brak badań klimatologicznych odnośnie statusu uzdrowisk, • niewystarczająca skuteczność współpracy.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Badania ruchu turystycznego na Dolnym Śląsku w ujęciu powiatowym i subregionalnym wg Aktualizacji Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego”, 2015.

W badaniu analizowano poziom zadowolenia z elementów oferty turystycznej, jej dostępności, jakości oraz ceny. Większość zmiennych dla województwa w 2015 roku została oceniona wyżej niż w badaniach z 2012r., jednak niepokoić może fakt, że poprawie uległ stan infrastruktury a pogorszeniu oferta w zakresie atrakcji turystycznych (o ponad 0,5 punktu) oraz poziom życzliwości, gościnności i otwartości mieszkańców (spadek o ponad 1 punkt). Oznakowanie turystyczne najwyraźniej postarzało się na przestrzeni tych trzech lat, ponieważ spadła ocena jego czytelności, podobnie jak dostępności noclegów (o ponad 0,5 punktu) – co z kolei świadczyć może o dużym ich wykorzystaniu. Największy wzrost średniej oceny można zaobserwować w odniesieniu do dostępności obiektów rozrywkowych (przeskok o ponad 1 punkt).

Pomimo raportowanego w województwie dolnośląskim spadku życzliwości dla turystów planują oni przyjazdy. Najczęściej podawane powody to rozrywka, krajoznawstwo, chęć udziału w imprezie sportowej lub kulturalnej (Il. 31).

Ilustracja 31. Turyści potencjalni – charakter najbliższej podróży na Dolny Śląsk

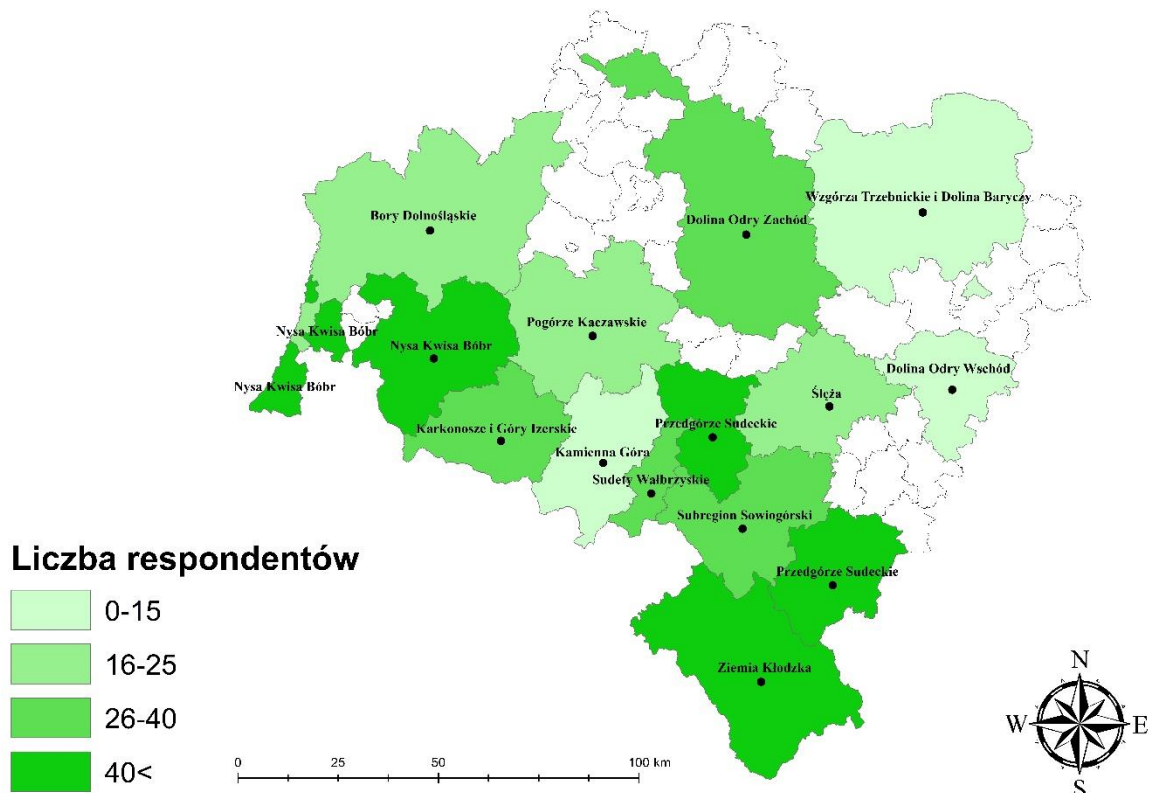
Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Badania ruchu turystycznego na Dolnym Śląsku w ujęciu powiatowym i subregionalnym wg Aktualizacji Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego”.

3.1.5.3 *Badania autorskie.*

Wnioski wynikające z raportu omawianego w poprzedzającej części są zbieżne z wynikami badań prowadzonych przez autorkę w 2013r. Były to badania prowadzone na zlecenie i we współpracy z Dolnośląską Organizacją Turystyczną, w okresie od lipca do grudnia 2013 roku. Badania tym razem skierowane były do pracowników szeroko rozumianego sektora turystycznego na Dolnym Śląsku (z wyłączeniem miasta Wrocław), a baza wyjściowa do badań obejmowała ponad 3000 podmiotów, od których uzyskano ok. pół tysiąca odpowiedzi zwrotnych. Podobnie jak w *Badaniu ruchu turystycznego na Dolnym Śląsku w ujęciu powiatowym i subregionalnym*, celem badań pracy była diagnoza wykształcenia przestrzeni turystycznej w województwie dolnośląskim oraz zidentyfikowanie czynników wywołujących spowolnienie bądź przyspieszenie jej rozwoju. Badanie prowadzone było metodą ustrukturyzowanego wywiadu telefonicznego, do którego zaproszono głównie pracowników sektora noclegowego i gastronomicznego jako osoby, związane z branżą, mające bezpośredni kontakt z turystami, jednak nie uczestniczące bezpośrednio w tworzeniu nowych produktów turystycznych.

Najwięcej respondentów reprezentowało subregion Ziemi Kłodzkiej, kolejno Przedgórze Sudeckiego oraz Nysy Kwisy i Bobru (il.32). Już samo przygotowanie badania potwierdziło, że Dolny Śląsk, jak pokazują statystyki, jest zróżnicowany pod względem gęstości bazy noclegowej. Dla niektórych subregionów (bądź powiatów nie tworzących subregionów) nie odnaleziono w 2013 r. więcej niż 20 potencjalnych respondentów, a w niektórych obszarach ankietowanych było jeszcze mniej (poniżej 10) i te nie zostały poddane analizie statystycznej.

Ilustracja 32. Rozmieszczenie respondentów.

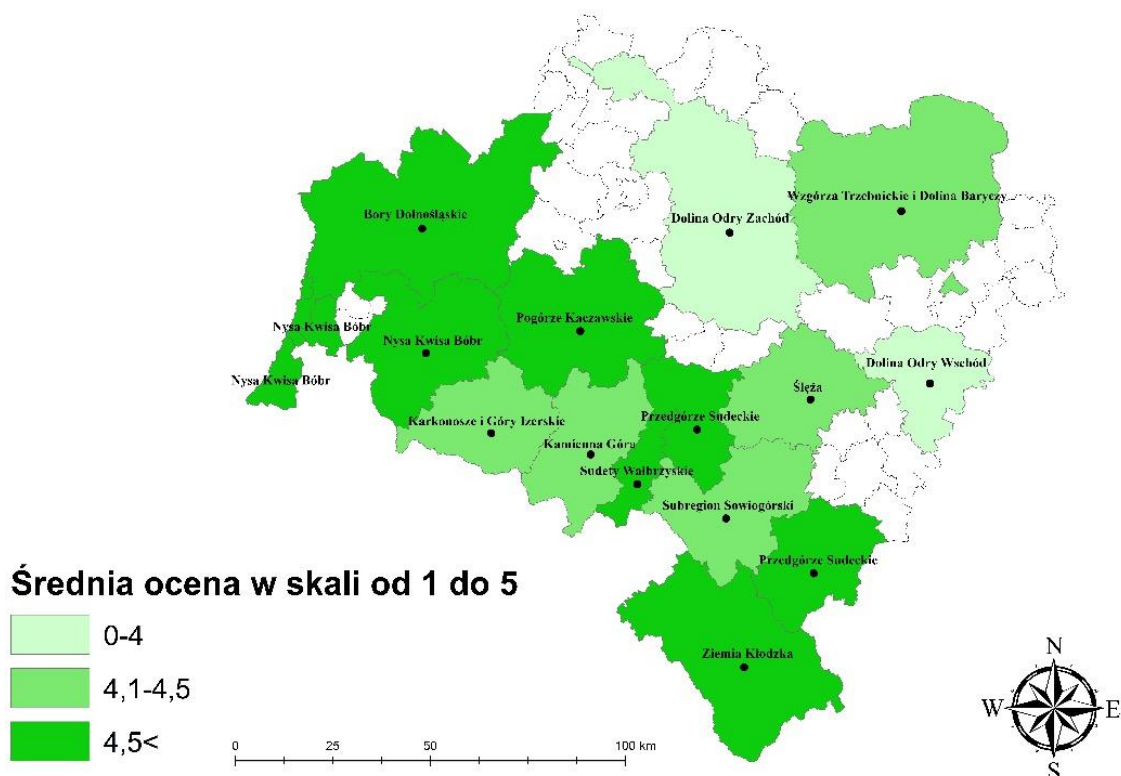
Źródło: Aleksandra Głowczyńska, Tajemniczy Dolny Śląsk – dlaczego promocja nie przynosi efektów?, materiały prezentowane na Międzynarodowych Targach Turystycznych, Wrocław, 2015

W ankiecie zawarto 49 pytań w podziale na 4 grupy tematyczne. Pytania dotyczyły przestrzeni turystycznej, jej atrakcyjności i wyposażenia. Ankietowani zostali również poproszeni o ocenę współpracy z jednostkami samorządowymi oraz między różnymi sektorami gospodarki we własnym mikroregionie. Ankietowani mogli zgodzić się z prezentowanym stwierdzeniem w skali od 1 do 5, ocenić swoje zadowolenie (również w tej skali), odpowiedzieć na pytania zamknięte wg przyjętego schematu odpowiedzi, a na koniec udzielić odpowiedzi otwartej.

Ankietowani wysoko ocenili atrakcyjność turystyczną swojego miejsca pracy (il.33). Większość miejscowości w regionie otrzymała ocenę powyżej „dobrej”. Co ciekawe, jeden z najliczniej odwiedzanych subregionów (*Karkonosze i Góry Izerskie*) swój potencjał turystyczny ocenił niżej niż subregiony sąsiednie. Również w *Górach Sowich* ocena respondentów była niższa niż oceny sąsiadów. Najniżej oceniły się subregiony wokół Wrocławia. Autorka pracy uważa, że jest to wynik presji jaką wywiera atrakcyjność dużego miasta na tereny okoliczne, a także pochodna braku odpowiedniego zagospodarowania turystycznego tych obszarów. Potwierdzają to wyniki wywiadu. Ankietowani z subregionów: *Dolina Odry Wschód* oraz *Dolina Odry Zachód* proponowali osobom odwiedzającym ten teren poszukiwanie atrakcji turystycznych głównie we Wrocławiu.

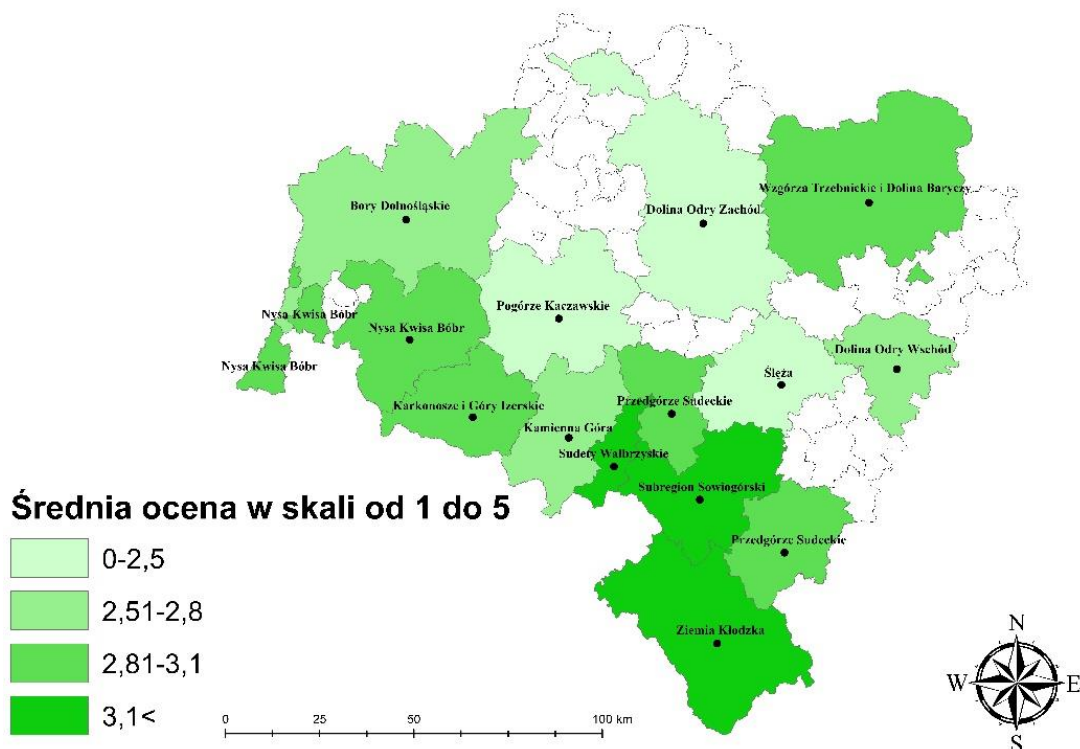
W 2013 roku respondenci nisko ocenili udział nowych produktów na rynku turystycznym (il.34). Większość subregionów oceniła przyrost i jakość nowych form zagospodarowania w dolnej części skali co mogło oznaczać zarówno ich brak jak i trudności w ich identyfikacji. Najlepsze oceny, choć i tak przeciętne, przypadły subregionom *Trzebnicy i Doliny Bobru*, *Karkonoszy i Gór Izerskich*, *Nysy, Kwisy i Bobru*, *Przedgórze Sudeckiego*, a najwyższe odnotowano (w środku skali) dla *Ziemi Kłodzkiej* oraz *Ziemi Wałbrzyskiej* – czyli subregionów *Sudetów Wałbrzyskich* i *Gór Sowich*.

Ilustracja 33. Ocena atrakcyjności turystycznej miejscowości zatrudnienia.

Źródło: Aleksandra Głowczyńska, Tajemniczy Dolny Śląsk – dlaczego promocja nie przynosi efektów?, materiały prezentowane na Międzynarodowych Targach Turystycznych, Wrocław, 2015

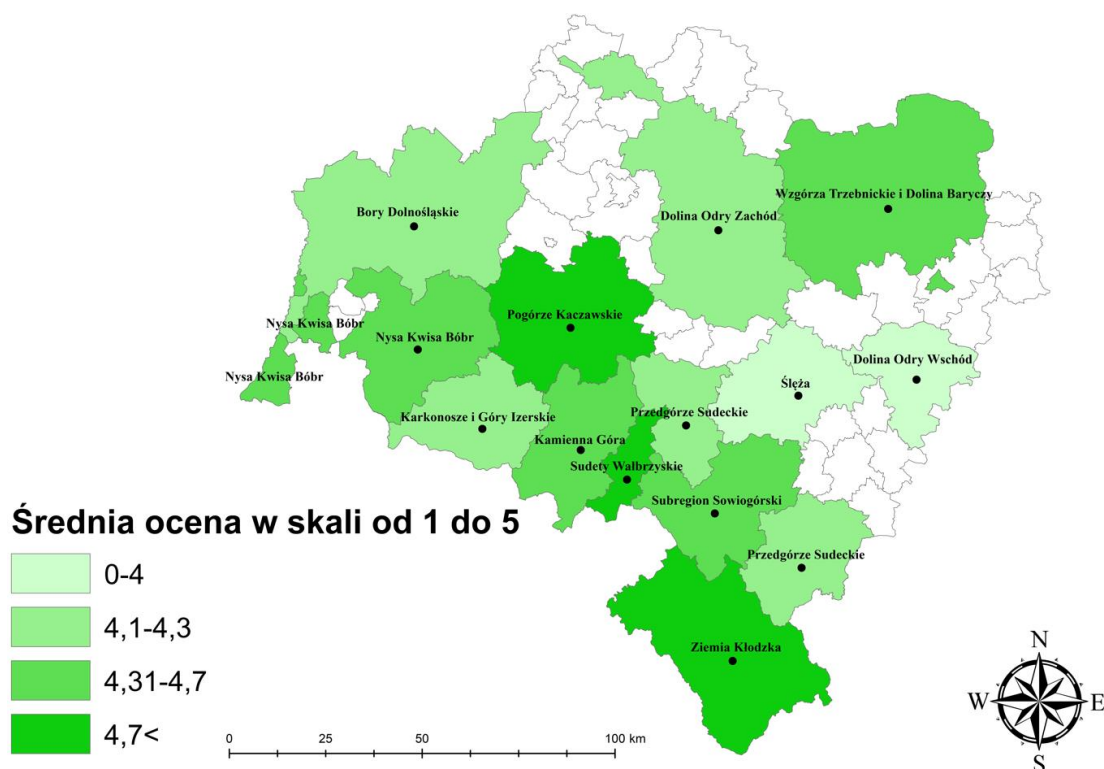
Ilustracja 34. Ocena obecności nowych produktów turystycznych

Źródło: Aleksandra Głowczyńska, Tajemniczy Dolny Śląsk – dlaczego promocja nie przynosi efektów?, materiały prezentowane na Międzynarodowych Targach Turystycznych, Wrocław, 2015

Ostatnie z wymienionych subregionów należą również do tych, gdzie najsilniej manifestowano oczekiwanie na większą ilość turystów (il.35). Z kolei najczęściej odwiedzany region *Karkonoszy i Gór Izerskich* najbardziej powściągliwie wyrażał oczekiwanie na większą ilość turystów, podobnie jak tereny wokół Wrocławia czy subregion *Borów Dolnośląskich*.

Ilustracja 35. Oczekiwanie większej ilości turystów.

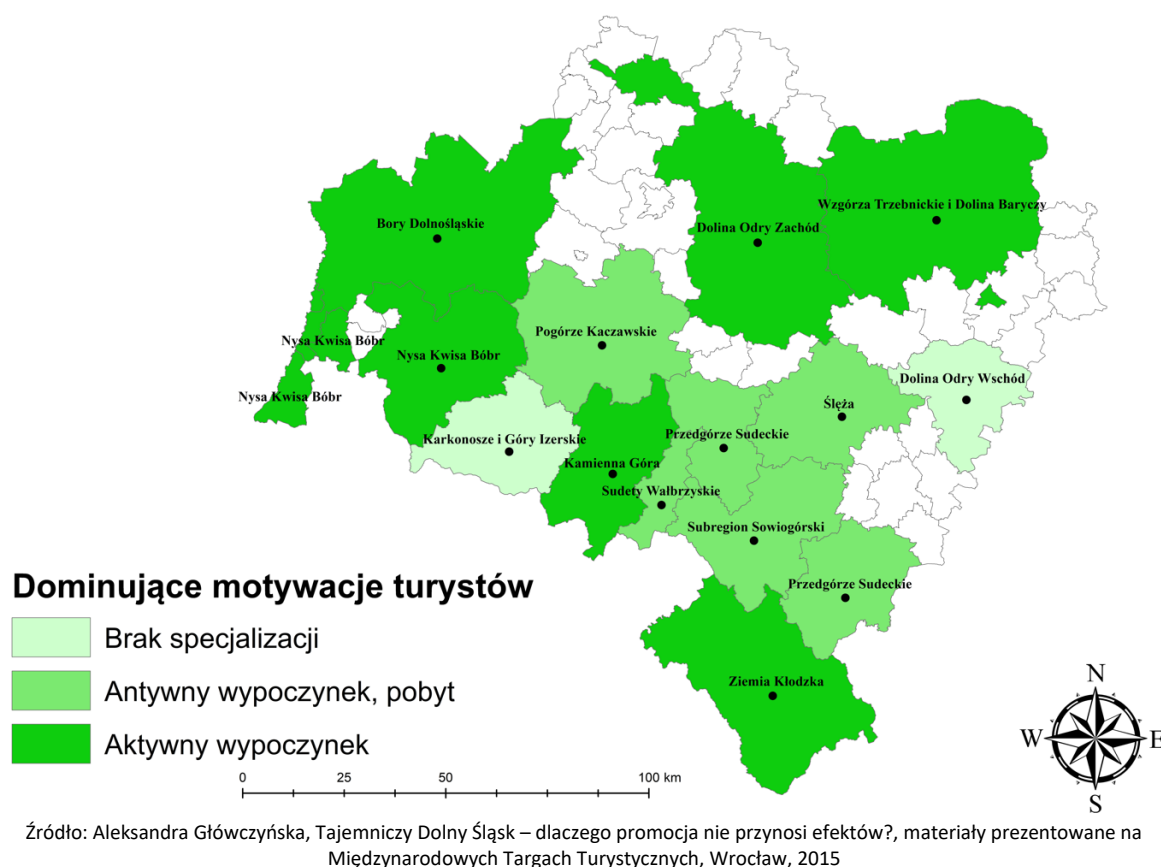
Źródło: Aleksandra Głowczyńska, *Tajemniczy Dolny Śląsk – dlaczego promocja nie przynosi efektów?*, materiały prezentowane na Międzynarodowych Targach Turystycznych, Wrocław, 2015

Turyści odwiedzający Dolny Śląsk wybierają często aktywny wypoczynek (il.36). Ankietowani za aktywny wypoczynek uznali: rekreację ruchową, sport, turystykę kwalifikowaną jak również krajoznawstwo i wszelkie przejawy mobilności turysty w miejscu docelowym. Stale rozwijana infrastruktura turystyczna dostępna w subregionach wspomaga taki sposób spędzania czasu. Zastanawia fakt, że wśród przedstawicieli branży turystycznej nie był dostrzegany ruch turystyczny generowany przez kuracjuszy, który mógłby być typowy dla subregionu *Ziemia Kłodzkiej*, czy Sudetów Wałbrzyskich bądź Gór Izerskich. Zastanawiający był odnotowany w badaniu brak specjalizacji dwóch subregionów: Dolina Odry Wschód oraz Karkonosze i Góry Izerskie.

W najczęściej odwiedzanych (wg wcześniej opisanych wskaźników GUS-u) *Karkonosze i Góry Izerskie*, wybitne w skali regionu walory środowiskowe i kulturowe, przyćmione zostały przez oferowane tam walory infrastruktury turystycznej. Respondenci biorący udział w badaniu prowadzonym przez autorkę zauważyli, że trudno wskazać motywacje i powody dla których turyści odwiedzają ten region. Odwiedzający pytani o formę wypoczynku zaznaczali, że w góry przyciąga ich zarówno chęć poznania regionu jak i szkolenia biznesowe czy też obecność basenu w obiekcie hotelowym. Faktem jest obecność zarówno dużego ruchu turystycznego jak i zagospodarowania

turystycznego. Brak specjalizacji i kierowanie oferty turystycznej do każdej grupy odbiorców jest negatywnie odbierane przez mieszkańców i badanych. Respondenci wypowiadali się krytycznie nt. działań samorządowych, prowadzących jedynie do zwiększenia liczby turystów bez poszanowania zasad zrównoważonego rozwoju. Ostatecznie, w przestrzeni subregionu rozwijają się różne formy przestrzenne produktów turystycznych nowej generacji, mające za cel zaspokoić każdą z możliwych potrzeb turystów.

Ilustracja 36. Dominujące motywacje turystów.

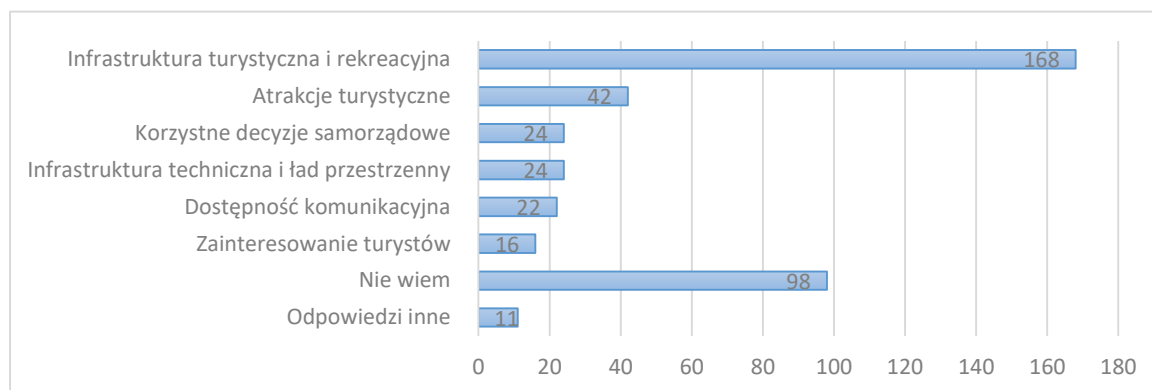

Drugim subregionem o braku wyraźnej specjalizacji jest Subregion *Doliny Odry Wschód*. Ruch turystyczny na tych terenach jest jednym z najmniejszych w województwie i najczęściej ma charakter turystyki jednodniowej bądź krótkopobytowej z noclegami, ale dla turystów odwiedzających Wrocław. Brak specjalizacji może wynikać z dominacji Wrocławia nad terenami mniej atrakcyjnymi kulturowo, małej ilości infrastruktury jaka jest dostępna w na tym obszarze i – podobnie jak w przypadku *Karkonoszy* – braku jednolitej wizji kierunku, w jakim subregion chce się turystycznie rozwijać.

Wschodnie rubieże województwa mają wyraźnie niższy stopień zagospodarowania turystycznego i zdecydowanie krótszą historię obecności turystyki na ich obszarze. Wśród pracowników branży turystycznej panuje przekonanie (89% wskazań), że większa ilość infrastruktury i zagospodarowania turystycznego przyciągnęłaby większą ilość turystów. Co ciekawe respondenci zapytani o to co można dodać do otoczenia, by było atrakcyjne turystycznie

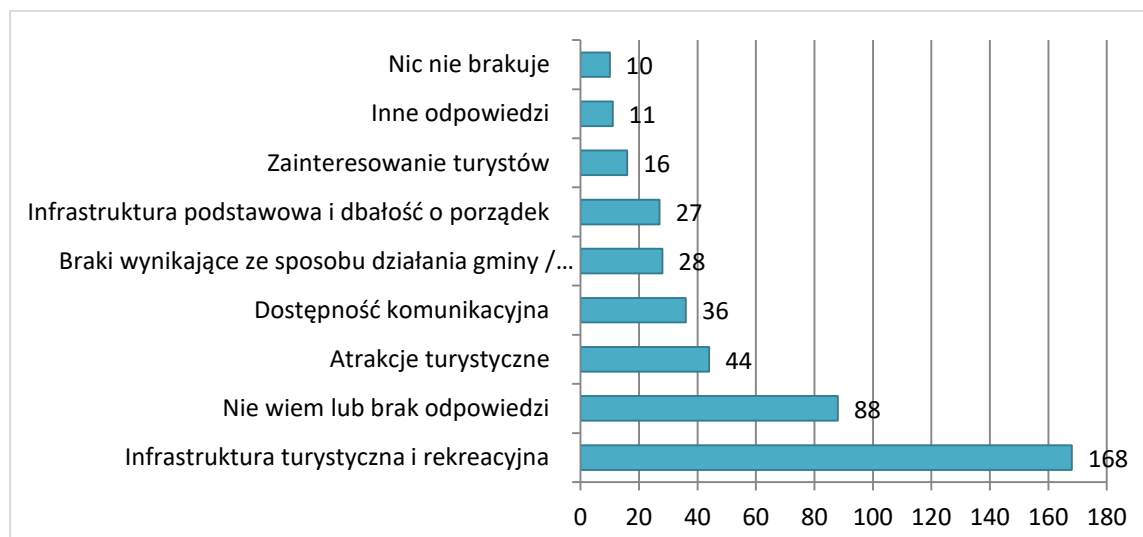
często nie potrafili wskazać konkretnego elementu przestrzeni, którego ich zdaniem brakuje (il.37). Miej trudności sprawiło im wskazywanie obiektów wymagających poprawy (il.38). Pomijając ich oczekiwania jako mieszkańców (jakość dróg, chodników i oświetlenia) największa liczba odpowiedzi dotyczyła poprawy infrastruktury turystycznej, t.j. wyposażenia w miejsca do uprawiania sportu i rekreacji jak kąpieliska, baseny, miejsca SPA & Wellness, zwiększenie ilości szlaków turystycznych i wypożyczalni sprzętu do turystyki aktywnej, oraz poprawę informacji turystycznej. Często wskazywano również problem małego poczucia atrakcyjności oraz dostępności komunikacyjnej.

Ilustracja 37. Brakujące komponenty otoczenia

Źródło: Aleksandra Głowczyńska, Tajemniczy Dolny Śląsk – dlaczego promocja nie przynosi efektów?, materiały prezentowane na Międzynarodowych Targach Turystycznych, Wrocław, 2015

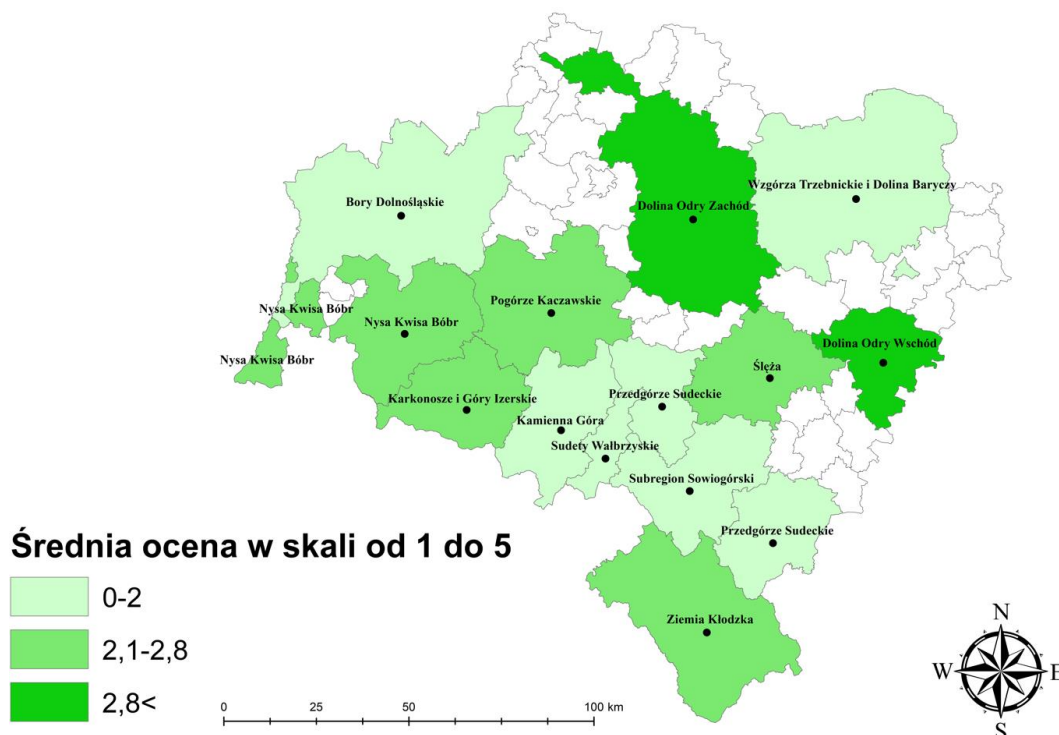
Ilustracja 38. Obszary wymagające poprawy.

Źródło: Aleksandra Głowczyńska, Tajemniczy Dolny Śląsk – dlaczego promocja nie przynosi efektów?, materiały prezentowane na Międzynarodowych Targach Turystycznych, Wrocław, 2015

Ankietowani mówili o braku dostępu do szeroko pojętej rozrywki (il. 37, il. 38, il. 39) i jedynie obszary dobrze skomunikowane z Wrocławiem lub położone w jego sąsiedztwie wskazały miasto jako przestrzeń w jakiej można z niej skorzystać. Badani podkreślali rolę tego czynnika w wyborze miejsca wypoczynku osób młodych. Respondenci zapytani o to, co można poprawić, aby przyciągnąć większą ilość turystów do danego subregionu zauważali, że za wyjątkiem wcześniej wymienionych braków, oferta ich najbliższego otoczenia nie jest dedykowana osobom młodym.

Ilustracja 39. Ocena dostępu do rozrywki

Źródło: Aleksandra Głównczyńska, Tajemniczy Dolny Śląsk – dlaczego promocja nie przynosi efektów?, materiały prezentowane na Międzynarodowych Targach Turystycznych, Wrocław, 2015

Respondenci również często wskazywali turystykę aktywną jako potencjał, który warto rozwijać. Ilość szlaków pieszych i infrastruktury otaczającej te szlaki uznana została za przeciętną bądź satysfakcjonującą, jednak w przypadku szlaków wodnych i konnych ta ocena była niższa i wskazywała na potencjalną niszę rozwojową. Infrastruktura turystyki rowerowej została oceniona wyżej niż poprzednie kategorie – ilość tego typu inwestycji przeprowadzonych w województwie od czasu badania zapewne spowodowałaby zupełnie inny wynik gdyby ponowić badanie w 2018 roku.

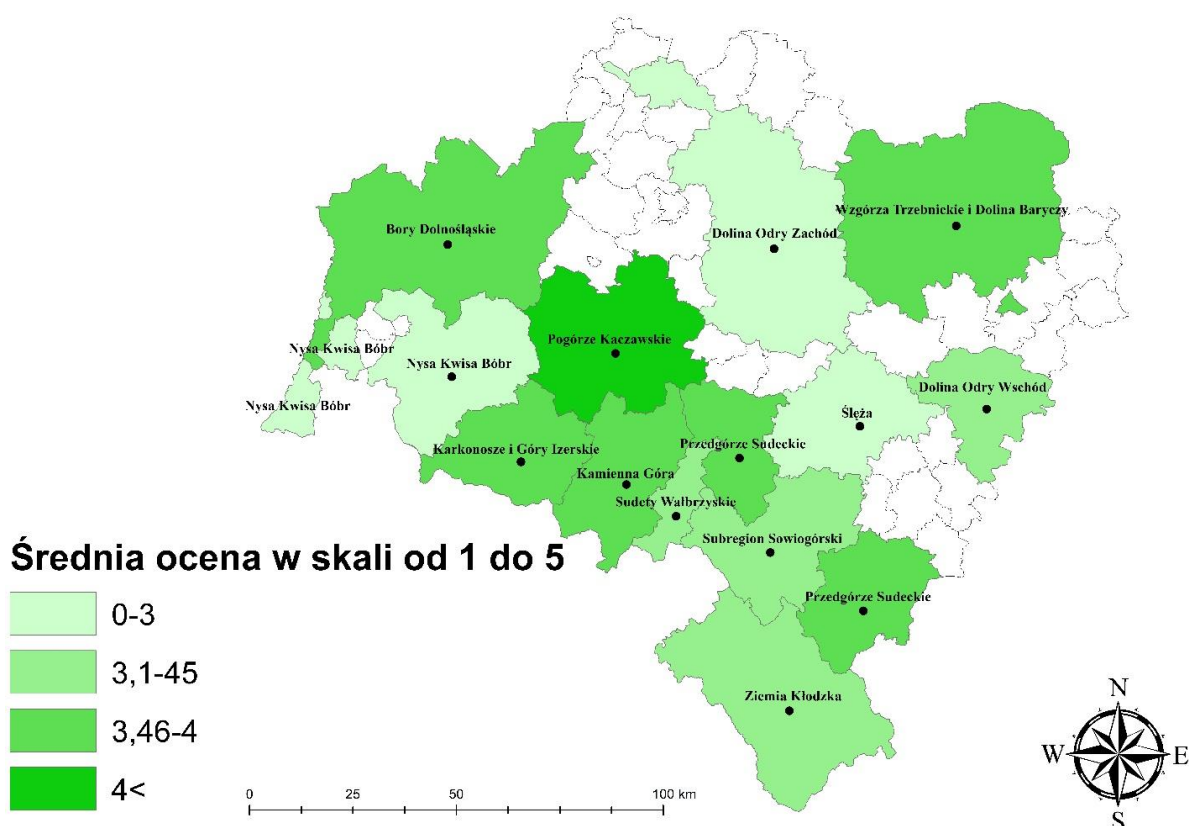
Mimo, że wiele obszarów wymagających poprawy związanych jest bezpośrednio z polityką przestrzenną prowadzoną na danym obszarze, ankietowani pytani o dokumenty planistyczne na ogół nie posiadali wiedzy na ten temat i nie dostrzegali w narzędziach planistycznych szans na rozwiązanie wskazywanych problemów. Jedynie 45% pracowników sektora turystycznego miało pewność, że gmina, w której pracują posiada SUIKZP (17% odpowiedziało, że „nie ma”, kolejne 38% „nie wiem”), w 33% przypadków respondenci mieli pewność, że SUIKZP dotyczy terenów na jakich znajduje się obiekt (20% było pewnych, że SUIKZP dotyczy ich terenów, a kolejne 47% tego nie wiedziało). Połowa osób wskazała odpowiedź „tak” na pytanie czy gmina (w jakiej pracują) posiada MPZP (15% było pewnych, że „nie” a kolejne 35% udzieliło odpowiedzi „nie wiem”). Respondenci pytani o to czy MPZP bezpośrednio dotyczy obiektu w jakim pracują najczęściej wskazywali odpowiedź „nie wiem” (32% odpowiadało „tak” i kolejne 24% nie). Z najmniejszym zainteresowaniem pracowników branży turystycznej spotkał się dokument dotyczący strategii rozwoju gminy – 58% badanych przyznało, że nie zna treści tego dokumentu, a kolejne 15% nie wiedziało czy ją zna.

Badanie obejmowało także ocenę relacji różnych sektorów życia publicznego i gospodarczego z branżą turystyczną. Współpraca z jednostkami samorządowymi

w województwie w 2013 roku oceniana była jako słaba bądź przeciętna, zarówno w odniesieniu do samorządów gminnych jak i powiatowych (Il. 40, Il. 41, Il. 42.) .

Co ciekawe, nawet w subregionach o najwyższym potencjale i ruchu turystycznym współpraca na linii samorząd – sektor turystyczny nie została wysoko oceniona. Dla przykładu: najczęściej odwiedzany subregion *Karkonosze i Góry Izerskie*, czy równie atrakcyjny obszar *Ziemi Kłodzkiej*, w rankingu oceny współpracy na wyżej wymienionej linii, wyprzedzone zostały przez np. mikroregion *Kamienna Góra* (który nawet nie stworzył powiązań subregionalnych), oraz subregiony *Przedgórze Sudeckie* i *Pogórze Kaczawskie*. Ta sytuacja dotyczy zarówno współpracy gminy jak i starostwa powiatowego z sektorem turystycznym..

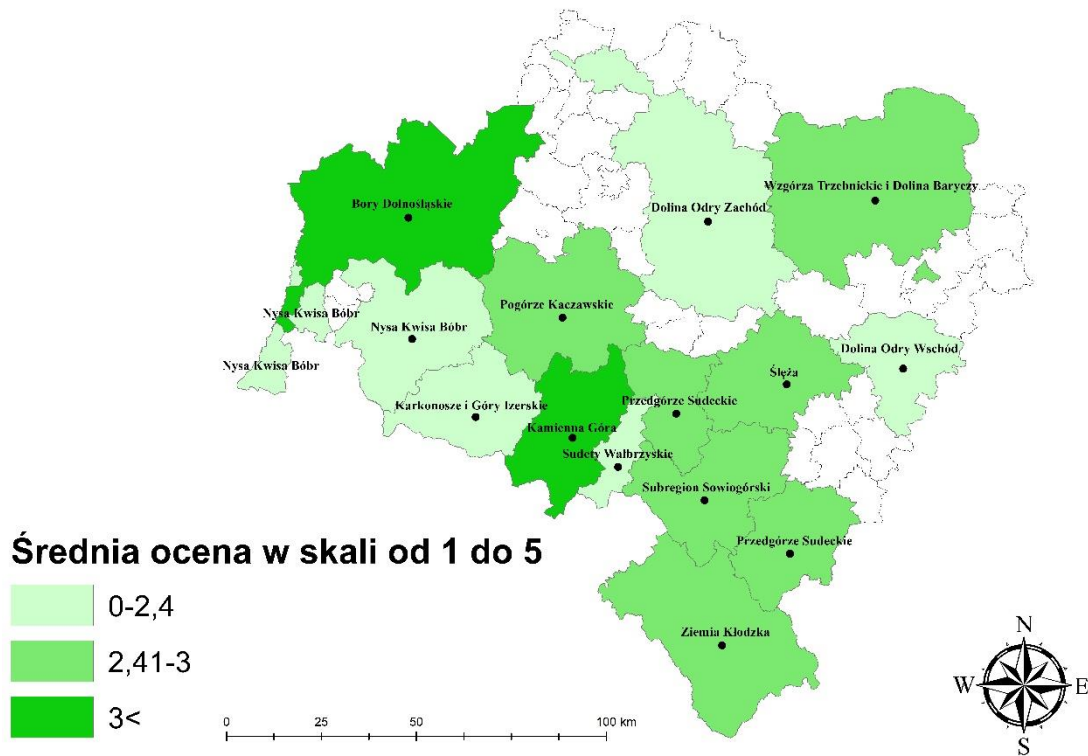
Ilustracja 38. Ocena współpracy z gminą

Źródło: Aleksandra Głowczyńska, *Tajemniczy Dolny Śląsk – dlaczego promocja nie przynosi efektów?*, materiały prezentowane na Międzynarodowych Targach Turystycznych, Wrocław, 2015

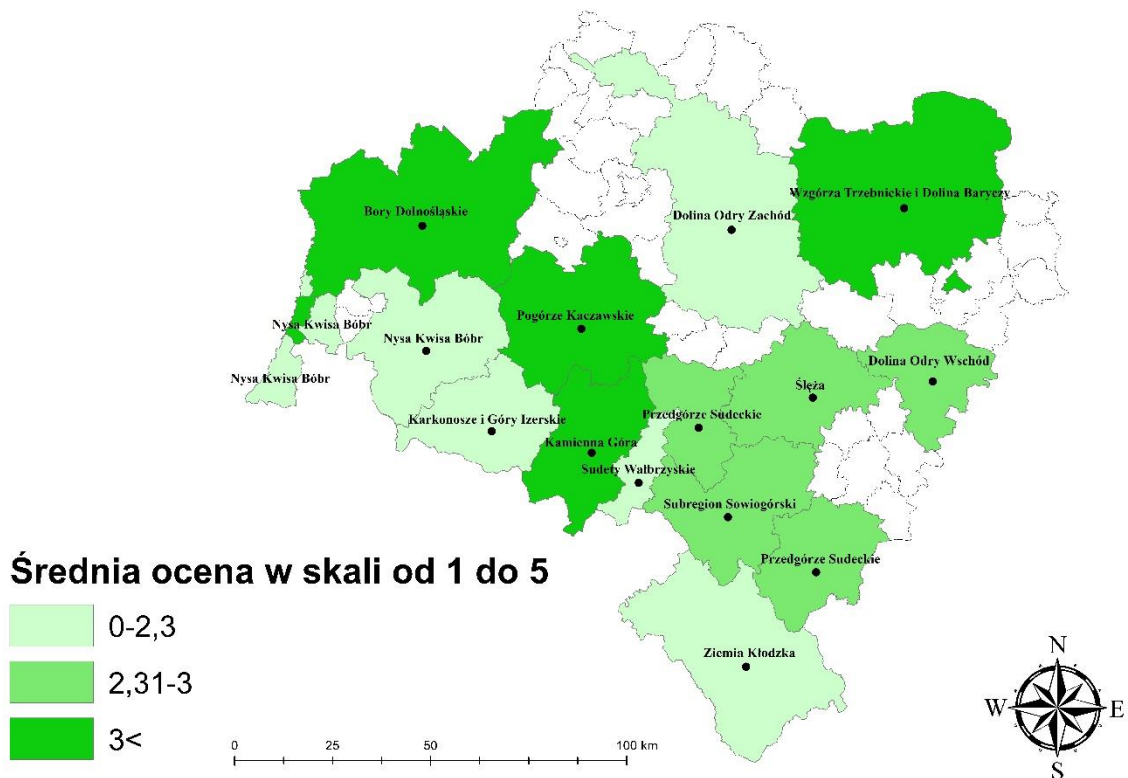
Nieco wyżej niż z samorządami, ale wciąż na zaledwie przeciętnym poziomie, oceniana była współpraca z punktami informacji turystycznej (Il.43). Najbardziej krytyczni w tym zakresie byli respondenci w subregionach: *Doliny Odry Wschód* i *Doliny Odry Zachód* a najlepiej oceniono punkty informacji turystycznej w subregionie *Pogórze Kaczawskie* które wybijają się również jako wzorcowe w zakresie współpracy z organizacjami pozarządowymi.

Ilustracja 39. Ocena współpracy ze starostwem powiatowym.

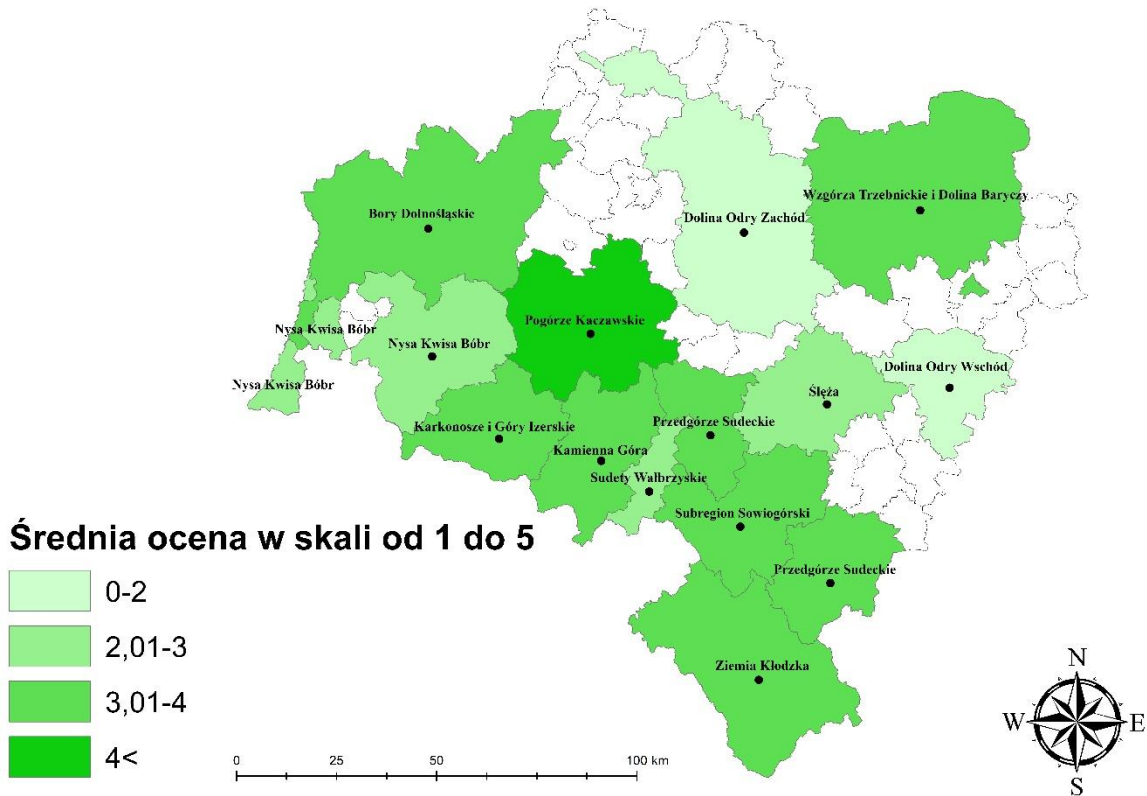
Źródło: Aleksandra Głowczyńska, Tajemniczy Dolny Śląsk – dlaczego promocja nie przynosi efektów?, materiały prezentowane na Międzynarodowych Targach Turystycznych, Wrocław, 2015

Ilustracja 40. Ocena pracy wydziału promocji.

Źródło: Aleksandra Głowczyńska, Tajemniczy Dolny Śląsk – dlaczego promocja nie przynosi efektów?, materiały prezentowane na Międzynarodowych Targach Turystycznych, Wrocław, 2015

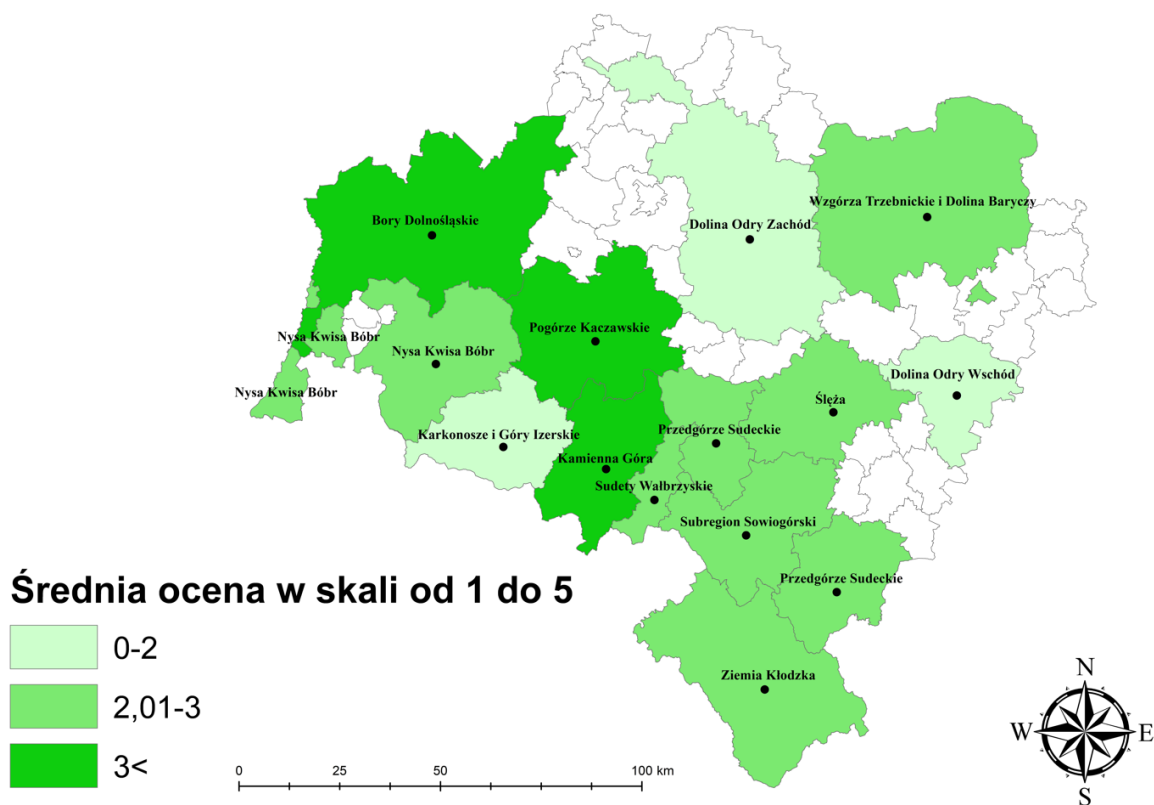
Ilustracja 41. Współpraca z punktem informacji turystycznej

Źródło: Aleksandra Głowczyńska, Tajemniczy Dolny Śląsk – dlaczego promocja nie przynosi efektów?, materiały prezentowane na Międzynarodowych Targach Turystycznych, Wrocław, 2015

Zdaniem autorki, bardzo ważnym elementem budowania lokalnych produktów turystycznych jest zaangażowanie społeczności lokalnej. Respondenci ocenili udział społeczności lokalnych (LGD) i stowarzyszeń pozarządowych w budowie produktów turystycznych jako niski. Zauważalne działania prowadzone były w subregionach: *Bory Dolnośląskie*, *Pogórze Kaczawskie* oraz *Kamienna Góra*. Badanie wykazało, że w subregionach: *Karkonosze i Góry Izerskie*, *Dolina Odry Wschód* oraz *Dolina Odry Zachód* opinia lokalnych mieszkańców na temat rozwoju turystyki nie jest brana pod uwagę, a ich działania nierzadko tłumione m.in. poprzez konkurencyjne działania inwestorów komercyjnych o większym portfelu inwestycyjnym, a nawet samych samorządów.

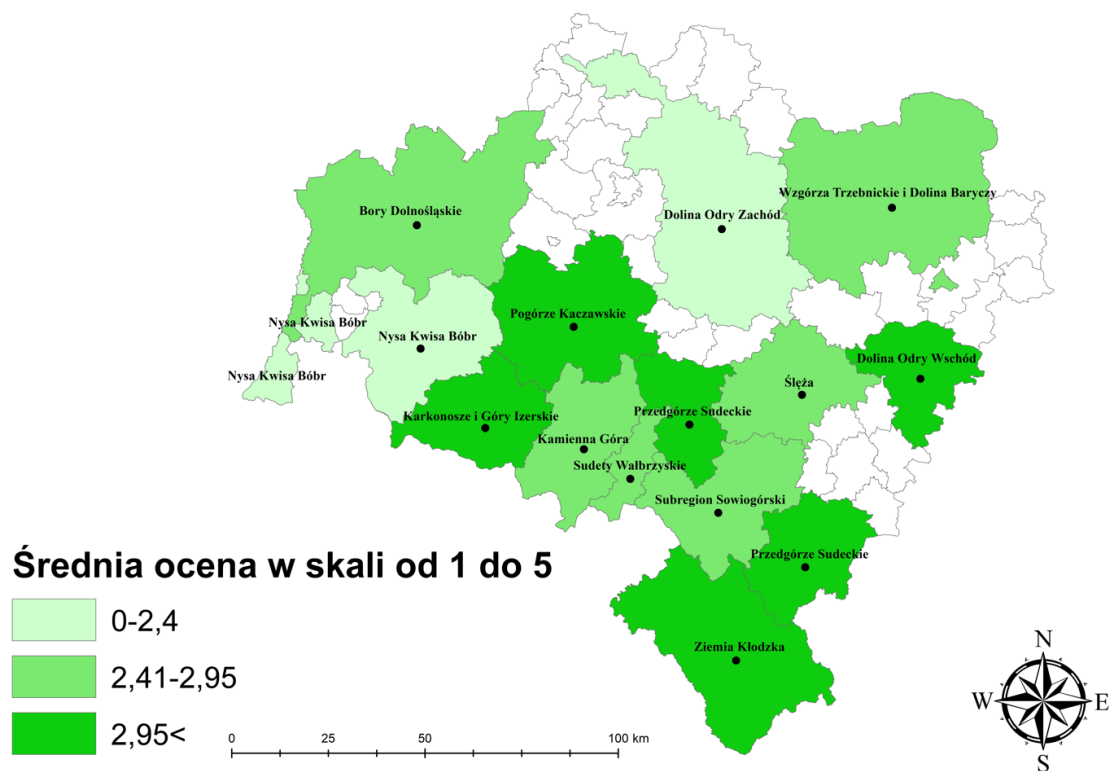
Ilustracja 42. Ocena współpracy z organizacjami pozarządowymi

Źródło: Aleksandra Głowczyńska, Tajemniczy Dolny Śląsk – dlaczego promocja nie przynosi efektów?, materiały prezentowane na Międzynarodowych Targach Turystycznych, Wrocław, 2015

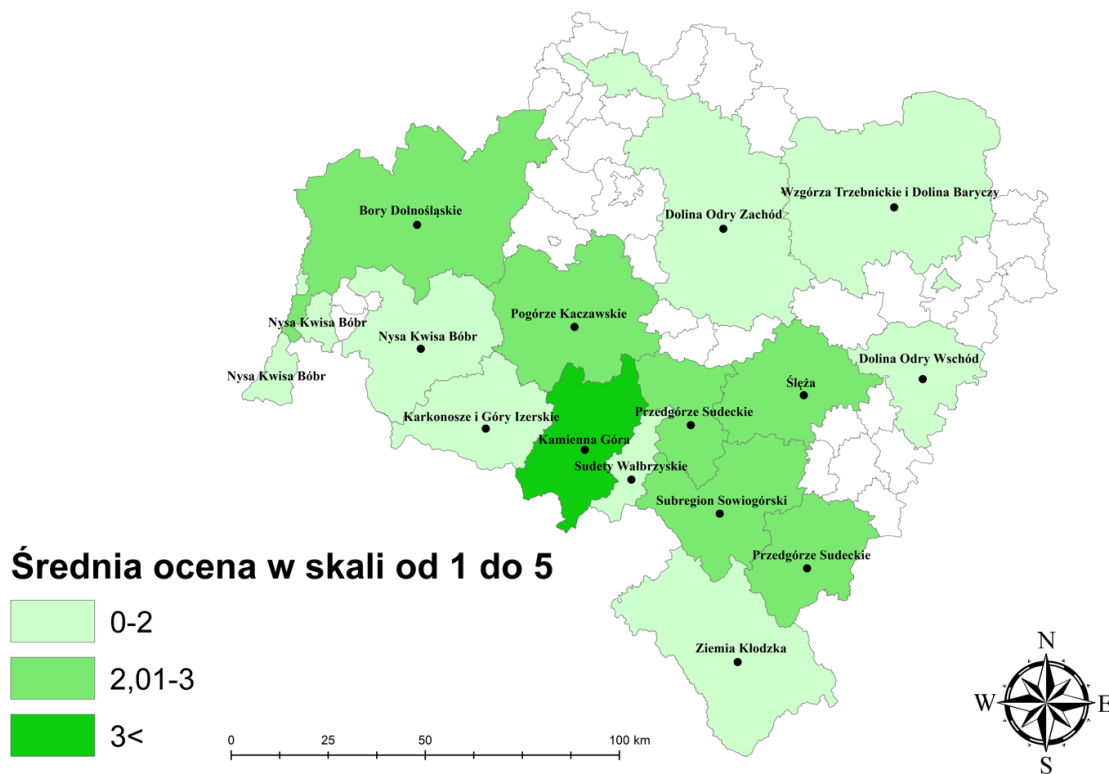
Badanie nie ujawniło silniejszych powiązań sektora turystycznego z innymi sektorami gospodarki. Nawet współpraca z sektorem usługowym, która powinna być wysoka (wszak turysta korzysta z wielu usług jednocześnie), oceniana była w dolnej części skali, podobnie jak współpraca z przemysłem (Il. 45 i Il. 46, Il. 47, Il. 48)

Ilustracja 43. Ocena współpracy z sektorem usługowym.

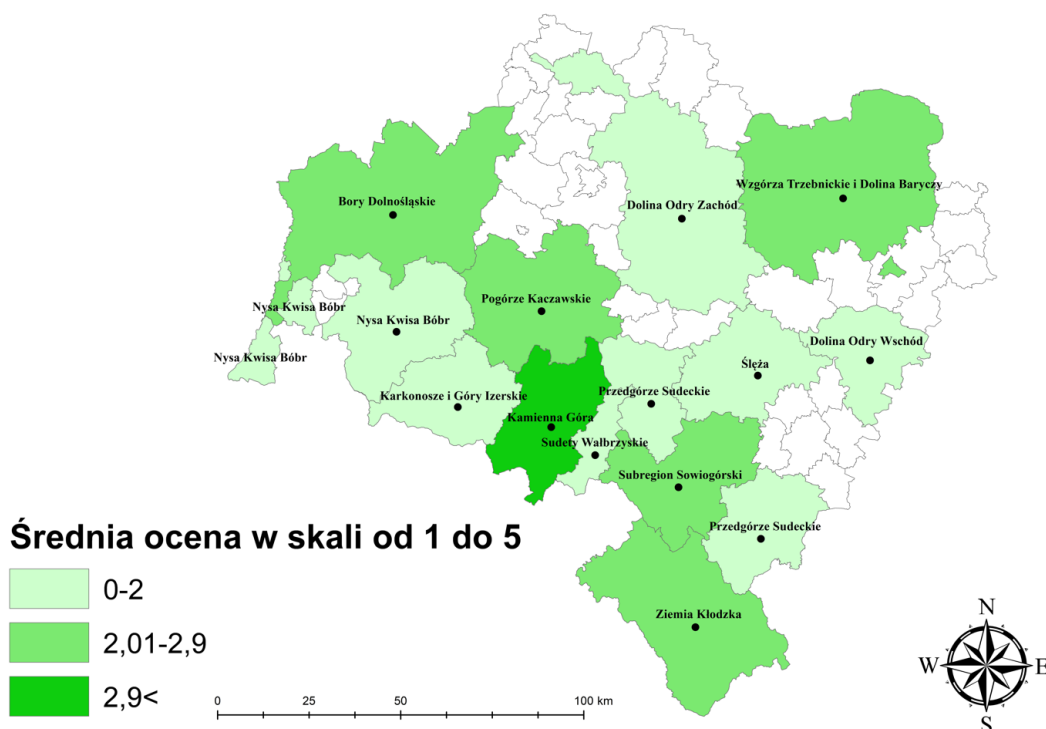
Źródło: Aleksandra Głowczyńska, Tajemniczy Dolny Śląsk – dlaczego promocja nie przynosi efektów?, materiały prezentowane na Międzynarodowych Targach Turystycznych, Wrocław, 2015

Ilustracja 44. Ocena współpracy z sektorem przemysłowym.

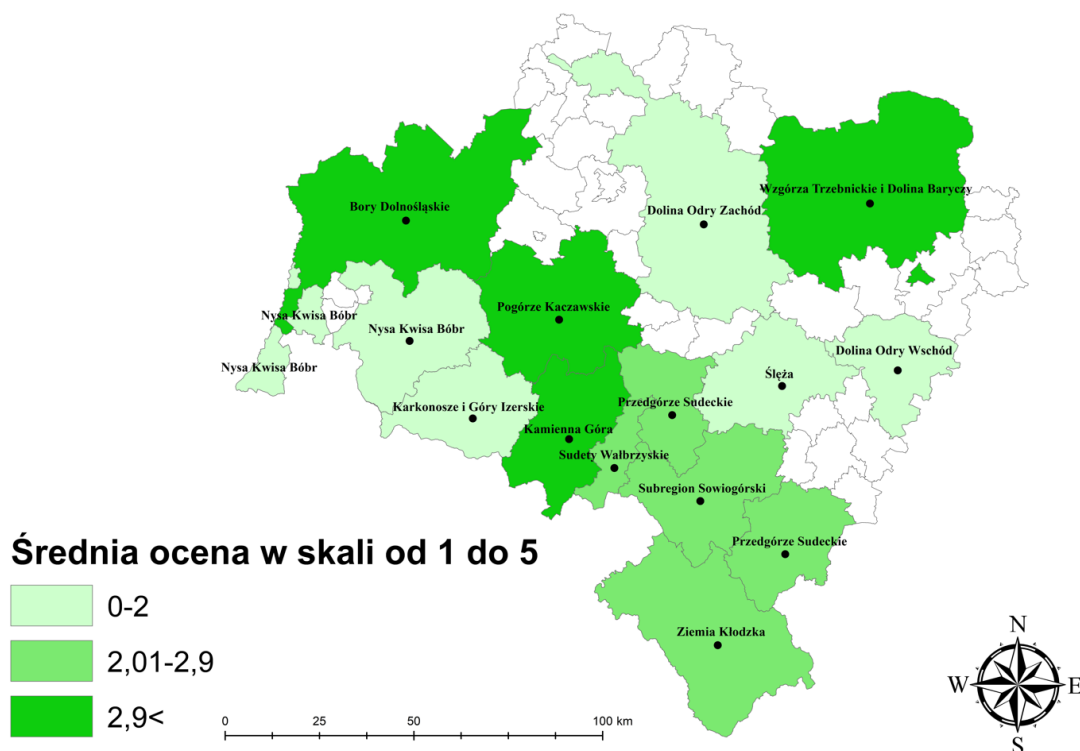
Źródło: Aleksandra Głowczyńska, Tajemniczy Dolny Śląsk – dlaczego promocja nie przynosi efektów?, materiały prezentowane na Międzynarodowych Targach Turystycznych, Wrocław, 2015

Ilustracja 45. Ocena rozwoju regionalnego przemysłu pamiątkarskiego.

Źródło: Aleksandra Głównczyńska, Tajemniczy Dolny Śląsk – dlaczego promocja nie przynosi efektów?, materiały prezentowane na Międzynarodowych Targach Turystycznych, Wrocław, 2015

Ilustracja 46. Ocena wykorzystania regionalnych produktów rolnych przez sektor turystyczny

Źródło: Aleksandra Głównczyńska, Tajemniczy Dolny Śląsk – dlaczego promocja nie przynosi efektów?, materiały prezentowane na Międzynarodowych Targach Turystycznych, Wrocław, 2015

Obraz regionu jaki wyłonił się na podstawie badań przeprowadzonych przez autorkę pracy był w dużej mierze zbieżny z tym, jaki ujawniają dane statyczne i inne badania pogłębione jak „Badanie ruchu turystycznego na Dolnym Śląsku w ujęciu powiatowym i subregionalnym wg „Aktualizacji Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego”. Wykazały one dominację Wrocławia nad terenami sąsiednimi, a także najwyższe predyspozycje do rozwoju turystyki w subregionie *Karkonosze i Góry Izerskie*.

Jednak obserwowane już w 2013 r., zjawiska mogą prowadzić do niepokojących wniosków dotyczących jakości i stopnia rozwoju przestrzeni turystycznej. W najatrakcyjniejszych subregionach prowadzona jest intensywna kolonizacja turystyczna, niestety często nie wykazująca konkretnego kierunku i pomijająca zasady zrównoważonego rozwoju oraz potrzeby mieszkańców. Z kolei subregiony ościenne, o mniejszych walorach środowiskowych i kulturowych, a szczególnie te gdzie samorządy i społeczności lokalne nie podejmują działań na rzecz turystyki, nikną w starciu konkurencyjnym i nie są dostrzegane jako istotne destynacje turystyczne.

Na podstawie przeprowadzonych badań oraz analizy dostępnych danych statystycznych można wyciągać wnioski na temat rozwoju województwa w zakresie turystyki. Obraz jaki się wyłonił z prowadzonych analiz wskazuje, że rozwój przestrzeni turystycznej z pewnością nie jest równomierny i w województwie są subregiony tylko potencjalnie „turystyczne”, które dopiero wprowadzają przestrzeń turystyczną (np. *Pogórze Kaczawskie, Bory Dolnośląskie, Trzebnica i Dolina Baryczy, Powiat Kamiennogórski*) jak i takie, które notują duży ruch turystyczny przy zanikającej roli walorów środowiskowych i kulturowych (*Karkonosze i Góry Izerskie*). Przeprowadzone badania statystyczne potwierdzają również dynamiczny rozwój turystyki na Ziemi Wałbrzyskiej (Subregiony: *Sudetów Wałbrzyskich, Sowiogórski*) oraz *Przedgórze Sudeckiego*, jak również stagnację na *Ziemi Kłodzkiej*. Wśród respondentów z obszarów, na których funkcja turystyczna jest wprowadzana oraz tych dynamicznie ją rozwijających nastroje inwestycyjne oraz zadowolenie z prowadzonej działalności były lepsze niż dla obszarów stagnacji oraz tych, które utraciły kontrolę nad rozwojem przestrzeni turystycznej bądź w ogóle jej nie tworzą.

4 Nowe produkty turystyczne na Dolnym Śląsku – mechanizmy powstania i oddziaływanie

4.1 Nowe produkty turystyczne na Dolnym Śląsku – zakresienie pola badawczego oraz kryteria wyboru produktów turystycznych do analizy

Na terenie Dolnego Śląska, w latach po transformacji ustrojowej, pojawiło się wiele nowych atrakcji, które przyciągają uwagę turystów. Tabela 14. przedstawia zbiór 72 atrakcji, które zidentyfikowano, a następnie wyselekcjonowano w oparciu o własne doświadczenia zawodowe autorki oraz poszukiwania badawcze, które objęły m.in. wskazania i rekomendacje płynące z następujących grup:

- wiodących touroperatorów w regionie,
- środowiska pilotów i przewodników,
- Dolnośląskiej i Polskiej Organizacji Turystycznej.

Badanie uwzględniło również bieżące doniesienia prasy popularnej i branżowej oraz zasobów internetowych. Obiekty, których poszukiwała autorka pracy musiały spełniać również założone wstępne kryteria:

- powstały bądź zostały na nowo rozplanowane po roku 1989 a przed 2019,
- spełniają definicję produktu turystycznego (patrz rozdział II część trzecia)
- posiadają wyraźny wymiar przestrzenny (możliwość identyfikacji ich charakteru liniowego, obszarowego lub punktowego),
- ich dominująca funkcja nie zalicza się do usług noclegowych i gastronomicznych,
- pochodzą spoza terenu Wrocławia – główne miasto regionu nie zostało objęte badaniami terenowymi w niniejszej pracy.

Rynek produktów i atrakcji turystycznych jest niezwykle dynamiczny i nieustannie podlega zmianom. Autorka jest świadoma, że prezentowana lista może być niepełna, jednak stanowi zbiór, który pozwala na obserwację zasadniczych trendów – zarówno przestrzennych jak i tematycznych – w kształtowaniu nowych produktów.

Na terenie Dolnego Śląska najczęściej powstają obiekty sportowo – rekreacyjne, różnego rodzaju obiekty muzealne i wystawiennicze, wyraźnie widać także tendencję do zagospodarowywania nieczynnych obiektów pokopalnianych. Już w trakcie prowadzenia badań terenowych, a potwierdziła to analiza ich wyników, zauważalna stała się zależność pomiędzy typem inicjatora powstania produktu turystycznego a czynnikami lokalizacyjnymi i skutkami przestrzennymi inwestycji. Z tego to powodu wyniki prezentowane w tabelach statystycznych w kolejnych podrozdziałach podają zarówno informacje ogólne, jak i szczegółowe dla wyróżnionych grup inwestorów jakimi okazali się hobbyści, inwestorzy komercyjni, grupy społeczne oraz samorządy różnego szczebla.

W tabeli 14 zestawiono informacje takie jak: nazwa własna obiektu, jego lokalizacja (miejscowość) oraz przybliżona data powstania (rok). Określono także typ atrakcji, który pośrednio podpowiada w jaki sposób korzysta się z obiektu, a także sklasyfikowano inwestora, który powołał produkt do życia.

Wśród inicjatorów inwestycji jako pierwsze pojawiają się osoby kierowane pasją hobby. Najliczniejszą oraz stale aktywną grupą są inwestorzy prywatni, tworzący inwestycje turystyczne w celach komercyjnych. Ci gracze w przestrzeni turystycznej współpracują z samorządami. Z kolei samorządy lokalne, wraz ze społecznościami lokalnymi uaktywniły się jako twórcy przestrzeni turystycznych po wstąpieniu do Unii Europejskiej i otwarciu dostępu do strumienia finansowania z tego źródła.

Tabela 14. Produkty turystyczne nowej generacji na Dolnym Śląsku²⁵³

Lp	Nazwa obiektu	Miejscowość	Typ atrakcji	Rok powstania	Inicjator inwestycji
1	Western City Karpacz	Ściegny k. Karpacza	Park rozrywki	1995	Hobbysta
2	Chata walońska	Szklarska Poręba	Żywe muzeum	1995	Hobbysta
3	Kompleks Rzeczka w Walimiu	Walim	Trasa podziemna	1995	Gmina i społeczność lokalna
4	Czarna Góra S.A.	Stronie Śląskie	Obiekt sportowo - rekreacyjny	1996	Grupa kapitałowa
5	Muzeum Górnictwa Nowa Ruda	Nowa Ruda	Trasa podziemna	1996	Inwestor prywatny
6	Muzeum Broni i Militariów	Witoszów Dolny	Żywe muzeum i skansen	1996	Hobbysta
7	Podziemne miasto Osówka	Głuszycza	Trasa podziemna	1996	Gmina i społeczność lokalna
8	Muzeum Kopalnia Złota w Złotym Stoku	Złoty Stok	Trasa podziemna	1999	Inwestor prywatny
9	Adrenalina Park	Sokolniki	Park rozrywki	2001	Inwestor prywatny
10	Winnica Jaworek	Miękinia	Gospodarstwo rolne	2001	Inwestor prywatny
11	Ranczo Grapa Nowe Łąki k. Pielgrzymki	Pielgrzymka	Park rozrywki	2001	Wspólnota wyznaniowa
12	Stara Kopalnia Uranu w Kletnie	Kletno	Trasa podziemna	2002	Gmina
13	Muzeum Motoryzacji Zamek Topacz	Ślęza	Kolekcja	2002	Grupa kapitałowa
14	Centrum Muzealno-Turystyczne „Olbrzym” Włodarz	Jugowice Górne	Trasa podziemna	2003	Gmina i społeczność lokalna
15	Park Miniatur Zabytków Dolnego Śląska	Kowary	Park rozrywki	2003	Hobbysta
16	Gradi Golf Club Pałac Brzeźno	Brzeźno	Obiekt sportowo - rekreacyjny	2003	Hobbysta
17	Ogród Japoński	Jarków	Ogród	1980 / 2003 ²⁵⁴	Inwestor prywatny
18	Centrum Rekreacji i Sportu Kolorowa Spółka z o.o.	Karpacz	Obiekt sportowo - rekreacyjny	2003	Inwestor prywatny
19	Labirynt w kukurydzy	Kobierzyce	Park rozrywki	2005	Inwestor prywatny
20	Cyrkland w Miłkowie	Miłków	Park rozrywki	2005	Inwestor prywatny
21	Karkonoskie Drezyny Ręczne Dworzec Kolejowy w Karpaczu	Karpacz	Żywe muzeum	2005	Hobbysta
22	Winnica Adoria	Zachowice	Gospodarstwo rolne	2005	Inwestor prywatny

²⁵³ Kolorem błękitnym zaznaczono w tabeli obiekty poddane analizie kwestionariuszowej dostępnej w II tomie pracy.

²⁵⁴ Założenie ogrodowe powstało w 1980 roku jednak produktem turystycznym stało się w 2003 roku.

23	Ekomuzeum Dymarki (Żelazna wieś Tarchalice)	Tarchlice	Żywe muzeum	2005	Grupa lokalna
24	Ekomuzeum Wrzosowa Chata w Borówkach	Borówki	Żywe muzeum	2006	Inwestor prywatny
25	Port Uraz	Uraz	Obiekt sportowo - rekreacyjny	2006	Inwestor prywatny
26	Ekomuzeum Wrzosowa Kraina	7 obiektów w różnych miejscowościach	Żywe muzeum	2006	Grupa lokalna
27	Leśny Park Przygody Skalisko	Złoty Stok	Park rozrywki	2006	Inwestor prywatny
28	Park Linowy Trollandia - Szklarska Poręba	Szklarska Poręba	Park rozrywki	2006	Grupa kapitałowa
29	Ekomuzeum Wsi Dolnośląskiej, Szkółkarstwa i Sadownictwa w Mściwojowie	Mściwojów	Żywe muzeum	2006	Grupa lokalna
30	SKI & SUN Świeradów Zdrój	Świeradów Zdrój	Obiekt sportowo - rekreacyjny	2007	Grupa kapitałowa
31	Park Dinozaurów w Karłowie	Karłów	Park rozrywki	2007	Inwestor prywatny
32	Inicjatywa Ekomuzealna Wieś Rybacka w Dziewinie	Dziewin	Żywe muzeum	2007	Grupa lokalna
33	Zamek Śląskich Legend	Pławna Górna	Teatr lalek	2008	Hobbysta
34	Zieleniec Ski Arena	Duszniki Zdrój	Obiekt sportowo - rekreacyjny	2008	Grupa kapitałowa
35	Park Linowy Tarzan	Karpacz	Park rozrywki	2008	Inwestor prywatny
36	Pole Golfowe – Toya	Wisznia Mała	Obiekt sportowo - rekreacyjny	2008	Inwestor prywatny
37	Park Kulturowy Kotliny Jeleniogórskiej (Dolina Pałaców i Ogrodów)	30 miejscowości na ziemi jeleniogórskiej	Zabytek historii	2008	Związek gmin, fundacja
38	Stawy Milickie	Ruda Sułowska	Żywe muzeum i skansen	2009	Marszałek województwa
39	Szczytna - Pole Golfowe i Golfowa Wioska	Szczytna	Obiekt sportowo - rekreacyjny	2009	Inwestor prywatny
40	Stacja Narciarska Spalona	Spalona k. Bystrzycy Kłodzkiej	Obiekt sportowo - rekreacyjny	2009	Gmina i społeczność lokalna
41	Rodzinny Park Rozrywki Esplanada	Szklarska Poręba	Park rozrywki	2009	Inwestor prywatny
42	Ekomuzeum Dziadoszan w Wietszycach	Wietszyce	Żywe muzeum	2009	Inwestor prywatny
43	Arka Noego	Pławna Górna	Instalacja artystyczna	2010	Hobbysta
44	Muzeum przesiedleńców i wypędzonych	Pławna Średnia	Kolekcja	2010	Hobbysta
45	Ski Raft Spływy Pontonowe Przełomem Bardzkim	Bardo	Obiekt sportowo - rekreacyjny	2010	Inwestor prywatny
46	Rafting Bardo	Bardo	Obiekt sportowo - rekreacyjny	2010	Inwestor prywatny
47	Dinopark Szklarska Poręba	Szklarska Poręba	Park rozrywki	2010	Inwestor prywatny
48	Trasy rowerowe w Dolinie Baryczy	Ruda Sułowska	Obiekt sportowo - rekreacyjny	2010	Marszałek województwa
49	Muzeum Powozów i Zaprzęgów w Galowicach	Galowice	Kolekcja	2011	Hobbysta

50	Karkonoskie Tajemnice	Karpacz	Muzeum	2011	Inwestor prywatny
51	Park Bajek Wilcza Poręba	Karpacz	Park rozrywki	2012	Inwestor prywatny
52	Projekt Arado	Kamienna Góra	Trasa podziemna	2012	Inwestor prywatny
53	Kopalnia Liczyrzepa	Kowary	Trasa podziemna	2012	Inwestor prywatny
54	Krośnicka Kolej Wąskotorowa	Krośnice	Skansen	2013	Gmina i społeczność lokalna
55	Park linowy i minigolf w Kletnie	Kletno	Park rozrywki	2013	Inwestor prywatny
56	Kopalnia Niklu, Chryzoprazu i Opalu w Szklarach Huta	Szklary	Trasa podziemna	2013	Inwestor prywatny
57	Średniowieczny Park Techniki w Złotym Stoku	Złoty Stok	Park rozrywki	2013	Inwestor prywatny
58	Chata na głowie	Miłków	Park rozrywki	2014	Inwestor prywatny
59	Sudecka Zagroda Ekologiczna	Dobków	Żywe muzeum	2014	Społeczność lokalna
60	ZOO Lubin - Centrum Edukacji Przyrodniczej w Lubinie	Lubin	Żywe muzeum	2014	Urząd miasta
61	Podziemna Trasa Turystyczna Kopalnia Podgórze	Kowary	Trasa podziemna	2014	Inwestor prywatny
62	Ekomuzeum Rzemiosła w Dobkowie	Dobków	Żywe muzeum	2014	Inwestor prywatny
63	Ogród Japoński "Siruwia" (Sylwia)	Przesieka	Ogród	2014	Inwestor prywatny
64	Laboratorium Frankensteina	Ząbkowice Śląskie	Muzeum	2014	Urząd miasta
65	Centrum Nauki i Sztuki Stara Kopalnia	Wałbrzych	Trasa podziemna oraz Muzeum i Centrum Edukacji	1999/2014 ²⁵⁵	Urząd miasta
66	Ośrodek Sportowo - Rekreacyjny "Dzikowiec"	Boguszów Gorce	Obiekt sportowo - rekreacyjny	2009/2014 ²⁵⁶	Gmina
67	Minieuroland Park Miniatur	Kłodzko	Park rozrywki	2015	Inwestor prywatny
68	Single track Świeradów Zdrój	Świeradów Zdrój	Obiekt sportowo - rekreacyjny	2015	Gmina i społeczność lokalna
69	Muzeum Techniki i Budowli z Klocków Lego oraz Muzeum Konsol Gier Video	Karpacz	Muzeum	2015	Inwestor prywatny
70	Podziemna Trasa Turystyczna "Kopalnia Wiry"	Wirki gm. Marcinowice	Trasa podziemna	2017	Inwestor prywatny
71	Wioska Lapońska	Borowice	Park rozrywki	2017	Inwestor prywatny
72	Dolnośląskie Centrum Sportów Jakuszyce	Szklarska Poręba	Obiekt sportowo - rekreacyjny	2020	Marszałek województwa

Źródło: Opracowanie własne.

Początkowo do badania zakwalifikowano ponad 70 obiektów turystycznych (tab. 14). Jak wskazują zebrane dane, proces tworzenia produktów turystycznych nowej generacji odznacza się zauważalną dynamiką. Wyrażna granica związana ze zmianą tej dynamiki miała miejsce po wejściu Polski do Unii Europejskiej. Od czasu zmiany systemu gospodarczego (od 1989 do 2004) na Dolnym Śląsku przybyło 18 nowych rozpoznawalnych atrakcji turystycznych, natomiast w kolejnym

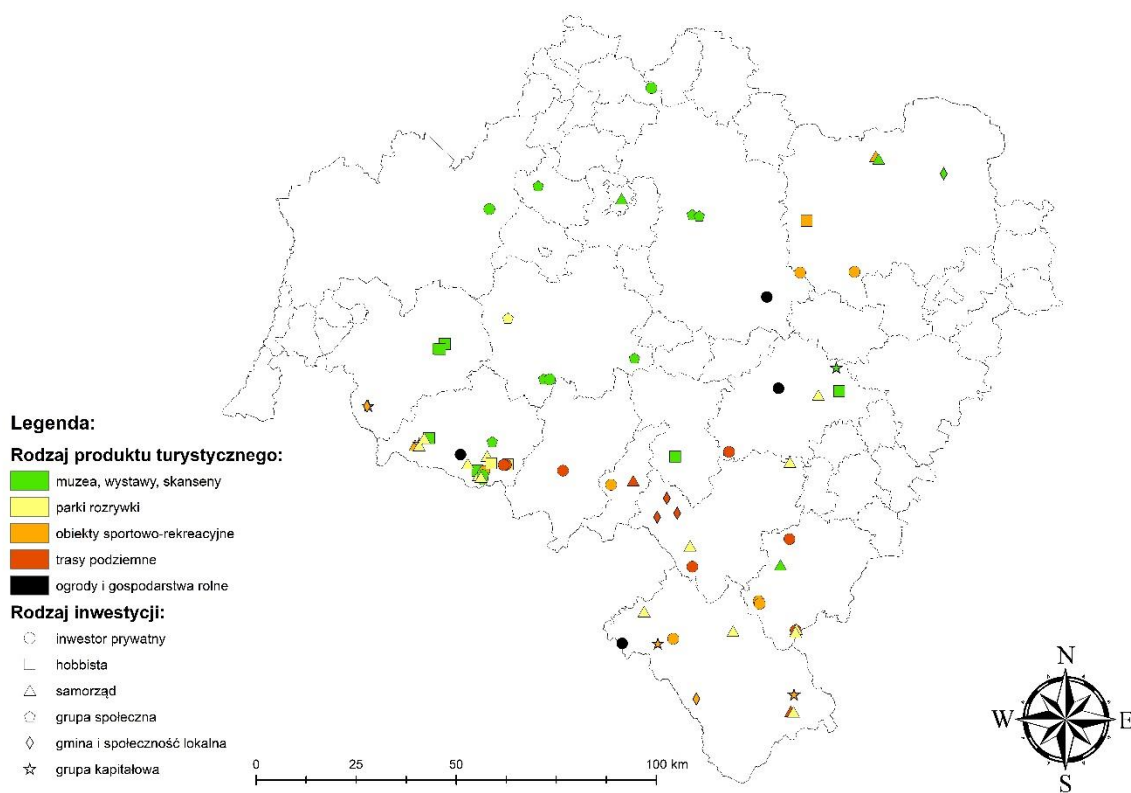
²⁵⁵ Pierwszy obiekt muzealny powołano do życia na terenie dawnej kopalni w 1999 roku. W 2014 roku obiekt przeszedł całkowitą modernizację tak dalece zmieniającą przestrzeń i funkcje obiektu, że można uznać tą datę za kolejne otwarcie.

²⁵⁶ Pierwsze elementy infrastruktury na górze Dzikowiec powstały w 2009 roku, a jego rozbudowa o kolejne elementy przestrzenne i związane z nim funkcje została zakończona w 2014 roku.

piętnastolecie od 2004 roku do chwili zamknięcia edycji pracy w 2019 roku przybyły aż 54 obiekty. Nie wszystkie nowo powstające obiekty turystyczne są trwałe. W okresie prowadzenia badań (2011 – 2018) dwa z badanych obiektów postawione zostały w stan likwidacji działalności gospodarczej, a kolejne dwa fizycznie zamknięto. Pod koniec 2018 roku w jednym z zamkniętych obiektów reaktywowano działalność.

Nowe produkty turystyczne są rozmieszczone nierównomiernie na terenie Dolnego Śląska (il. 49). Na wschodnich i zachodnich rubieżach województwa nowych produktów turystycznych, o trwałym charakterze przestrzennym, nie zidentyfikowano. Pojawia się tam za to nowa infrastruktura turystyczna typu wieże widokowe, szlaki rowerowe czy też tablice z informacjami krajoznawczymi, które są zarówno odpowiedzią na pojawiający się ruch turystyczny jak i bodźcem do jego zwiększenia. Obszary objęte nieodpłatnym zagospodarowaniem turystycznym zapewne w przyszłości będzie można klasyfikować jako produkty w myśl definicji przyjętej w tej pracy.

Ilustracja 47. Rozmieszczenie nowych produktów turystycznych na Dolnym Śląsku.

Źródło: opracowanie własne przy użyciu ARC GIS.

Nowe produkty turystyczne najliczniej pojawiły się na obszarze już przystosowanym do ruchu turystycznego - Sudetów oraz ich przedgórze. Istniejący ruch turystyczny kapitalizują również właściciele obiektów ulokowanych przy szlakach tranzytowych i komunikacyjnych. Świeże inwestycje zrealizowano w obszarze Wału Trzebnickiego oraz w Dolinie Baryczy, przez co wyraźnie zaczyna tworzyć się pierścień wypoczynku weekendowego wokół Wrocławia.

4.2 Selekcja grupy badawczej

Spośród wstępnie zidentyfikowanych obiektów wyłoniono grupę, która poddana została szczegółowej analizie. W celu wyselekcjonowania wąskiej grupy badawczej zastosowano kolejny klucz kryteriów. Finalnie, do grupy zaliczono obiekty, które:

- były wyznaczalne w przestrzeni – zrezygnowano z obiektów mieszczących się wewnątrz budynków, nieciągniętych powierzchniowo i obiektów, dla których wystąpił problem określenia zasięgu,
- powstały jako pierwsze w danym rodzaju (typie),
- posiadały najbardziej rozwiniętą ofertę dodatkową.

Ponadto zadbano, aby grupa badawcza była zrównoważona, co osiągnięto poprzez dobór obiektów, które:

- reprezentowały różne subregiony turystyczne,
- miały różną genezę powstania,
- reprezentowały tereny o różnym stopniu wykształcenia przestrzeni turystycznej oraz nasyceniu ruchem turystycznym,

O włączeniu do grupy badawczej zdecydowały także czynniki dodatkowe, takie jak:

- otrzymanie przez dany obiekt wyróżnienia lub nagrody od DOT i/lub POT,
- szczególne rekomendacje pracowników sektora turystycznego,
- obserwowane szczególne oddziaływanie na branżę usług turystycznych w postaci tworzenia klastra turystycznego.

Świadomie zrezygnowano z włączenia do grupy badawczej gospodarstw rolnych, w szczególności winnic, uznając działalność turystyczną w nich jako poboczną.

Szczegółowa analiza objęła następujące działania badawcze:

- inwentaryzację w terenie,
- wykonanie dokumentacji fotograficznej,
- wywiady z właścicielami i/lub pracownikami badanych obiektów,
- wywiady z pracownikami gmin, którzy pełnili funkcje w działach planowania przestrzennego lub promocji / rozwoju turystyki,
- analizę dokumentów planistycznych i strategicznych gmin,
- analizę dokumentów strategicznych dotyczących rozwoju turystyki na poziomie subregionalnym i regionalnym.

Wyniki analiz przedstawione zostały w formie katalogu obiektów, który stanowi drugi tom niniejszej pracy. W badaniu posłużono się autorską matrycą badawczą stanowiącą tzw. kartę obiektu. Konstrukcja karty obejmuje 3 główne sekcje:

obok informacji zbiorczych rozwarstwione zostały według typów inwestorów, których sklasyfikowano w czterech grupach jako:

- hobbystów,
- inwestorów komercyjnych,
- grupy społeczne,
- samorządy (różnego szczebla).

Grupa obiektów objętych badaniem powstawała w ciągu 23 lat. Większość badanych obiektów już „okrzepla” na rynku i osiągnęła satysfakcjonujący poziom rozwoju, mimo że część z nich powstała stosunkowo niedawno (niemalże połowa grupy badanej istnieje nie dłużej niż 10 lat, a dwie trzecie powstało po wejściu Polski do Unii Europejskiej).

W badanej grupie największą część (około jednej trzeciej) stanowiły obiekty sportowo – rekreacyjne, równie liczną grupę stanowiły obiekty muzealne oraz parki rozrywki, a najmniejsza część z badanych obiektów pełniła funkcje edukacyjne bądź łączyła wszystkie z wymienionych. Wyraźnie zauważalną tendencją jest zajmowanie obiektów podziemnych dla funkcji turystycznych.

Nowe produkty turystyczne dedykowane są praktycznie każdej grupie odbiorców jeśli chodzi o wiek czy też stopień zorganizowania grupy. Podobnie jak dla pozostałych obiektów turystycznych wyraźnie zarysowuje się wysoki i niski sezon odwiedzin uwarunkowany termicznymi porami roku, jednak badanej grupie dostęp do obiektów nie zawsze jest „ciągły”. Z niektórych atrakcji turyści można skorzystać jedynie po uprzednim telefonicznym umówieniu niezależnie od sezonu.

Duża część obiektów wykształciła cały wachlarz funkcji dodatkowych, jest licznie odwiedzana i rozpoznawana przez turystów. W grupie można odnaleźć obiekty, które już osiągnęły taki poziom bezpieczeństwa rynkowego, który umożliwia dalszy, dynamiczny rozwój (np. poprzez tworzenie filii), ale też jest grupa obiektów na etapie wprowadzania i budowy pozycji rynkowej dla swojej funkcji bazowej. Mimo relatywnie krótkiego przedziału czasowego badania, w grupie odnaleźć można również obiekty, które się postarzały czyli przekroczyły etap maksymalnego zainteresowania oferowaną funkcją, a nawet takie, które już zamknięto (czasowo bądź na stałe).

Tabela 15. Informacje podstawowe o obiektach.

Informacje podstawowe o obiektach turystycznych zakwalifikowanych do badań szczegółowych						
Badane cechy		Ogółem	W tym powstałe z inicjatywy:			
			Hobbysta	Inwestor Komercyjny	Grupa społeczna	Samorząd
Okres powstania	ponad 20 lat temu	6	2	3	1	0
	10 do 19 lat temu	10	4	5	1	0
	Od 5 do 9 lat temu	8	1	2	1	4
	Mniej niż 5 lat temu	6	0	3	0	3
	Przed wejściem do UE	10	4	6	0	0
	Po wejściu do UE	20	2	7	3	7
Typ atrakcji	Muzeum	6	1	3	1	1
	Parki rozrywki	6	2	4	0	0
	Obiekty sportowo - rekreacyjne	11	3	4	0	4
	Obiekty rekreacyjne	2	0	2	0	0

	Inne (powyższe funkcje mieszane)	2	1	0	0	1
	Obiekty z funkcją edukacyjną	3	0	0	2	1
Grupa odbiorców	Oferta skierowana do wielu grup	18	4	9	2	3
	Turyści aktywni	11	3	3	1	4
Biletowanie	Tak	23	5	13	1	4
	Nie	8	2	1	2	3
Sezonowość	Obiekt całoroczny	14	2	8	1	3
	Obiekt otwarty w sezonie letnim	12	1	7	2	2
	"Poza sezonem" otwierany za potrzebą i/lub w weekendy	15	6	5	1	3
Obecny etap rozwoju	Wprowadzany	9	0	4	0	5
	Rozwijający się	1	0	0	0	1
	Rozwinięty	17	4	9	3	1
	Starzejący się	1	0	1	0	0
	Obiekt czasowo zamknięty	2	1	1	0	0
Rozwój przestrzeni turystycznej w miejscowości	Obiekt wywołał rozwój przestrzeni w miejscu gdzie jej nie było	11	5	3	2	1
	Obiekt wzmocnił atrakcyjność rzadko uczęszczanej przestrzeni turystycznej	7	0	4	0	3
	Obiekt wykorzystuje potencjał atrakcyjnej przestrzeni turystycznej	4	1	2	0	1
	Obiekt ożywił starą przestrzeń turystyczną	4	1	1	0	2
	Obiekt funkcjonuje w klastrze	4	0	3	1	0
Siła oddziaływania obiektu	Obiekt samodzielnie tworzy lokalne centrum turystyczne	16	3	8	3	2
	Obiekt współtworzy i wzmacnia najbliższe centrum turystyczne	9	2	5	0	2
	W okolicy brak wyraźnie zarysowanego centrum turystycznego, a obiekt nie ma potencjału by je stworzyć	2	0	0	0	2
	Obiekt o małej wadze atrakcyjności usytuowany w centrum turystycznym	2	0	2	0	0
Najbliższe sąsiedztwo jako potencjalny klaster turystyczny	Brak sąsiadów z sektora turystycznego lub sąsiedztwo niewykorzystane (brak współpracy)	13	4	7	0	2
	Konkurencja	3	1	2	0	0
	Współpraca	16	1	7	3	5

Źródło: opracowanie własne.

Produkty turystyczne nowej generacji powodują rozwój przestrzeni turystycznej - w jednej trzeciej przypadków nawet w miejscach gdzie wcześniej nie była ona zarysowana. Bardzo często nowe obiekty turystyczne wzmacniają potencjał już istniejącej lub postarzałej przestrzeni turystycznej, bądź prowadzą do zagęszczenia w niej ruchu turystycznego. Najbardziej rozwinięte obiekty współpracują ze sobą niekiedy tworząc klastry.

Produkty turystyczne nowej generacji, najczęściej samodzielnie, tworzą lokalne centra turystyczne działając ożywczo na przestrzeń miejscowości. W jednej trzeciej przypadków obiekty te stworzono w miejscach, gdzie wcześniej ruch turystyczny nie był notowany lub był minimalny i w tej sytuacji nowe produkty turystyczne mogą stać się zalążkiem klastra bądź przestrzeni turystycznej. Z kolei dla kolejnej jednej trzeciej nowe produkty turystyczne nie odbiegają poziomem atrakcyjności od już istniejącego centrum turystycznego poprzez co współtworzą i wzmacniają jego potencjał.

Większa część nowych produktów turystycznych już została wpleciona w sieć produktów regionalnych, jednak najczęściej współpraca nie jest nawiązywana w bezpośrednim sąsiedztwie. W prawie połowie przypadków inwestorzy nie wykorzystują potencjału najbliższego otoczenia, bądź ich sąsiedztwo nie posiada potencjału dla współpracy (otwarte przestrzenie rolne, tereny przemysłowe). Paradoksem może wydawać się fakt, że ożywienie przestrzeni może stać się przyczyną lokalnych konfliktów przestrzennych. Odnotowanymi stronami konfliktu są zazwyczaj turyści i stali mieszkańcy bądź podmioty turystyczne. Obecność sąsiada o podobnym profilu działalności może zaowocować konkurencją bądź współpracą. Współpraca najczęściej przyjmuje formę ulg cenowych dla turystów odwiedzających inne współpracujące obiekty, tworzenie szlaków tematycznych czy szeroko rozumianą promocję i reklamę.

4.3.2 Uwarunkowania funkcjonalno – przestrzenne (sekcja druga)

Specyfiką produktów turystycznych nowej generacji jest fakt, że w ponad połowie przypadków o ich lokalizacji nie decydują bezpośrednio walory przyrodnicze czy kulturowe, ale inne, takie jak: cena gruntu, dostępność komunikacyjna czy też bliskość od dobrze prosperującego centrum turystycznego (tab.16). Oczywiście, są takie typy produktów, których funkcja bazuje bezpośrednio na walorach środowiskowych (jak np. obiekty sportowo – rekreacyjne wykorzystujące nachylenie terenu) czy też kulturowych (jak np. trasy podziemne w obiektach pokopalnianych), jednak różnego rodzaju parki rozrywki mają zdecydowanie dużo bardziej swobodną lokalizację.

Za miejsca najczęściej wybierane na lokalizację nowych produktów turystycznych wybierane są obszary znajdujące się na peryferiach miejscowości (dwie trzecie lokalizacji). Ma to swoje uzasadnienie nie tylko we wcześniej wymienionej cenie gruntów, ale również w uwarunkowaniach funkcjonalnych i przestrzennych centrum, gdzie często brakuje miejsca na turystyczną inwestycję o większej powierzchni. Czasem wybór miejsca poza centrum miejscowości ułatwia wizualny dostęp do obiektu (np. z drogi dojazdowej) jednak nie jest to regułą.

Tabela 16. Uwarunkowania funkcjonalno – przestrzenne

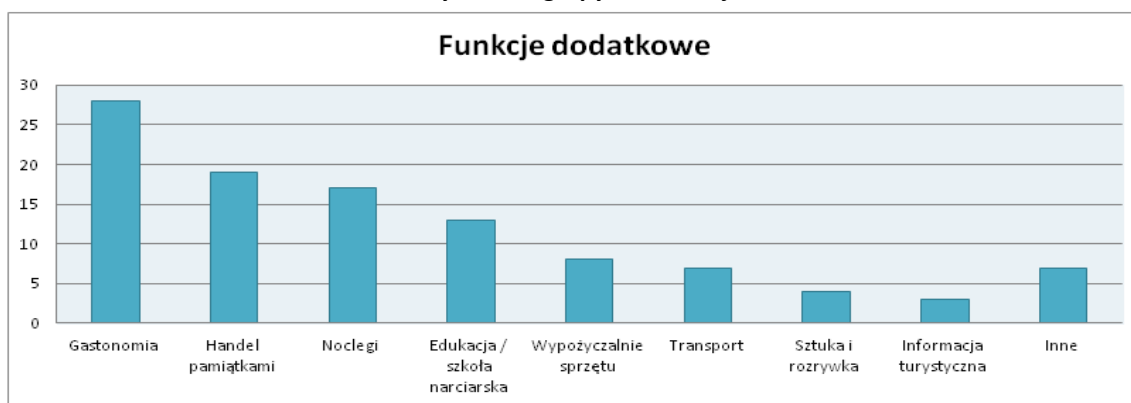
Uwarunkowania funkcjonalno – przestrzenne w obiektach turystycznych zakwalifikowanych do badań szczegółowych						
Badane cechy		Obiekty ogółem	Hobbysta	Komercyjny	Grupa społeczna	Samorząd
Czynniki lokalizacyjne	walory przyrodnicze	9	2	3	2	3
	walory kulturowe	12	0	5	2	5
	korzyści klastra turystycznego	7	0	7	0	0
	inne	8	5	3	0	0
Lokalizacja	w centrum	9	1	4	3	1
	poza centrum	19	5	8	0	6
	obiekt rozproszony	2	1	1	0	0
Infrastruktura otoczenia	Gastronomia	11	1	6	1	3
	Noclegi	14	4	7	1	2
	Przystanki komunikacji publicznej	8	2	4	0	2
	Sklep	10	5	4	0	1
	Szlaki turystyczne	14	6	3	2	3
	Wypożyczalnia sprzętu rekreacyjnego	7	0	5	0	2
	Inne nie istotne dla rozwoju turystyki	13	2	5	2	4
	Inne neutralne lub pożądane	12	0	5	1	6
Ilość funkcji dodatkowych	1 do 2	7	0	5	1	1
	3 do 4	11	3	4	2	2
	więcej niż 5	12	4	4	0	4
Możliwości rozwoju przestrzennego	Brak	8	4	2	2	0
	Ograniczone	12	1	8	1	2
	Duże	10	2	3	0	5
Konflikty przestrzenne	Funkcjonalny	10	2	5	1	2
	Funkcjonalno - estetyczny	2	2	0	0	0
	Estetyczny	3	0	2	0	1
	Obiekt neutralny	14	3	5	2	4
Drogowa	Zła i przeciętna	12	3	5	2	2
	Dobra i bardzo dobra	18	4	8	1	5
Samochodowy transport zbiorowy	Brak lub niedostateczny	16	5	4	3	4
	Słaby	10	1	7	0	2

	Dobry	4	1	2	0	1
Kolej	Brak	24	5	12	3	4
	Dobra	3	1	0	0	2
	Stacja bardzo oddalona	3	1	1	0	1
Ścieżki rowerowe	Brak	30	6	14	3	7
	Wytyczone	1	1	0	0	0
Szlaki piesze	Prowadzą "pod obiekt"	14	3	7	0	4
	Prowadzą przez miejscowość	12	3	3	3	3
	Brak	3	1	2	0	0
Parking	Niewyznaczony	4	0	2	2	0
	Mały	9	5	3	1	2
	Wystarczający	16	3	8	0	5
Miejsce na postój roweru	Niewyznaczone	28	7	13	3	5
	Wyznaczone	2	0	0	0	2

Źródło: opracowanie własne.

Obszary peryferyjne to tereny, na których brakuje partnerów do współpracy. Infrastruktura otoczenia najczęściej jest niewystarczająca, dlatego też obiekty tworzą liczne funkcje dodatkowe, do których należą usługi gastronomiczne i noclegi, informacja turystyczna, wypożyczalnie sprzętu sportowego oraz różnego rodzaju usługi szkoleniowo-edukacyjne (np. zajęcia nauki jazdy na nartach itp. Il. 50).

Ilustracja 48. Funkcje dodatkowe tworzone przez produkty turystyczne nowej generacji agregacja wyników z grupy badawczej

Źródło: opracowanie własne.

Prowadzone analizy ujawniły, że prawie w każdym przypadku, w trakcie wyboru lokalizacji, inwestorzy zignorowali kontekst sąsiedztwa swojej inwestycji. Aż w połowie przypadków nowopowstałe produkty turystyczne już są stroną konfliktu przestrzennego, pomimo faktu, że są budowane poza centrum miejscowości gdzie ilość podmiotów zgłaszających potrzeby wykorzystania przestrzeni jest mniejsza. Połowa obiektów boryka się z problemami funkcjonalnymi bądź generuje dysonans estetyczny. Nowe produkty turystyczne najczęściej nie mają możliwości rozwoju przestrzennego, bądź są to możliwości ograniczone (dwie trzecie

spośród badanych). Barierą w zajęciu nowych terenów najczęściej jest już istniejące zagospodarowanie terenów sąsiednich, czy też bariery terenowe jak rzeka lub stromo nachylone zbocze. Obiekty, które zostały pozytywnie zaopiniowane w dokumentacji oceny oddziaływania na środowisko, a właściciele nie zgłosili problemów w funkcjonowaniu obiektu zostały uznane w badaniu za neutralne dla otoczenia.

Do większości nowych produktów turystycznych można dotrzeć jedynie prywatnym środkiem transportu (ewentualnie autokarem turystycznym), a w trakcie podróży turysta z dużym prawdopodobieństwem spotka się z ograniczeniami takimi jak niska przepustowość i jakość drogi, niedostateczne oznakowanie oraz niewystarczająca pojemność parkingu. Słaby, niedostateczny, bądź całkowity brak samochodowego transportu zbiorowego to problem 86% produktów, natomiast kolejne 80 % nie jest dostępna za pośrednictwem kolei. Wśród obiektów osiągalnych komunikacją publiczną duża część położona jest w znacznym oddaleniu od przystanku, a samochodowy transport zbiorowy (autobusy i busy) jest niepraktyczny z powodu małej ilości połączeń. Jeszcze mniejsze możliwości mają podróżujący koleją.

Turysta pieszy chcąc odwiedzić nowy produkt turystyczny w większości przypadków odnajdzie szlak turystyczny, bądź prywatne drogowskazy, kierujące do atrakcji. Niestety większość obiektów jeszcze nie jest przygotowana do obsługi rowerzystów. Osoby, które chciałyby odwiedzić nowe produkty turystyczne rowerem, będą musiały poruszać się ogólnodostępnymi drogami (tylko w jednym z 29 przypadków obiekt położony jest przy utwardzonej ścieżce rowerowej), a na miejscu zauważą brak stojaków na sprzęt co utrudnia możliwości zabezpieczenia i dozoru roweru.

Produkty turystyczne nowej generacji często powstają poza centrum miejscowości więc, z powodu licznych braków infrastrukturalnych oraz podstawowego zagospodarowania turystycznego w najbliższym otoczeniu, same wykształcają szereg funkcji dodatkowych. Każdy obiekt samodzielnie musi zadbać o toalety dla gości (nie uwzględnione w tabeli 16. ponieważ posiada je każdy obiekt), a zdecydowana większość o swój własny parking przed obiektem. Najwięcej funkcji dodatkowych wykształcają obiekty sportowo – rekreacyjne jak np. stacje narciarskie. W budynkach wyciągów zaplanowano przestrzenie dla restauracji, szkół jazdy i wypożyczalni sprzętu. Powstają one również w najbliższym sąsiedztwie takich kompleksów. Często letnią ofertą takich miejsc są lokalne trasy rowerowe o różnym poziomie trudności (*single track* bądź *downhill*)

4.3.3 Uwarunkowania planistyczne (sekcja trzecia)

Jednym z kluczowych zadań badawczych niniejszej pracy jest zbadanie w jakim stopniu produkty turystyczne powstające w przestrzeni Dolnego Śląska oparte są o świadomie kształtowaną politykę przestrzenną, bądź jak na tę politykę wpływają. Oceny dokonano w oparciu o analizę dokumentów planistycznych, zwłaszcza poziomu lokalnego, których zapisy zostały skonfrontowane z szeroko pojętą sytuacją przestrzenną badanych obiektów. Mając na uwadze fakt, że turystyka staje się coraz ważniejszym sektorem gospodarczym dla wielu gmin, zasadnym byłoby oczekiwanie, że nowe przestrzenie turystyczne będą elementem planowania strategicznego i przestrzennego. Ponadto przeprowadzone obserwacje wskazują, że produkty turystyczne nowej generacji powstają nie tylko w przestrzeniach zaadoptowanych do nowych funkcji (przykładowo obiekty pokopalniane udostępniane jako trasy turystyczne), ale także na tzw. surowym korzeniu (inwestycje budowane od podstaw), często w przestrzeniach otwartych, poza

obszarami zurbanizowanymi wymagającymi zaplanowania. Mając na uwadze koszty związane z prowadzeniem działalności planistycznej pojawia się społeczne oczekiwanie poprawnego i skutecznego wykorzystania narzędzi planistycznych. Niestety wyniki analizy danych z tabeli 17. wykazują, że rola tego narzędzia jest mała.

W połowie przypadków (14 obiektów) nowe produkty turystyczne powstawały na terenach nie posiadających Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego (dalej SUIKZP). Warto zaznaczyć, że w mijających latach nie tylko obiekty małopowierzchniowe były realizowane w ten sposób, ale również obiekty wielkopowierzchniowe. Gminy, które uzupełniały dokumentację planistyczną po budowie obiektów turystycznych, najczęściej zatwierdziły kolejnym dokumentem studium (lub jego aktualizacją) stan użytkowania, jednak dużo częściej zapisy dokumentu są ogólne niż precyzyjnie wyznaczają przestrzeń turystyczną określając jej jakość (tak się dzieje w przypadku stacji narciarskiej w Boguszowie Gorcach terenów rekreacyjnych w Rudzie Sułowskiej, gondoli na Stóg Izerski, stacji narciarskiej w Zieleńcu, czy stacji narciarskiej Czarna Góra w Siennej). W wielu wypadkach te ogólne zapisy wskazują zagospodarowanie w formie funkcji turystycznej jako alternatywę bądź uzupełnienie w stosunku do funkcji mieszkaniowej czy innej (np. przemysłowej) działalności gospodarczej (Borówki, Karpacz, Kowary, Uraz, Szklarska Poręba).

Wśród obiektów powstających zgodnie z zaleceniami SUIKZP 8 powstało na terenach gdzie SUIKZP wyznaczało funkcje turystyczne, sportowe bądź rekreacyjne współgrające z profilem działalności produktu, a kolejne 5 powstało na terenach gdzie te funkcje były dopuszczone np. poprzez szerokie zapisy dotyczące przyzwolenia na prowadzenie usług w obszarach mieszkaniowych (takie rozwiązania zastosowano w Karpaczu, Kłodzku, Pławnej, Podgórzynie i Wałbrzychu). Trzy obiekty powstały na terenach o innej funkcji niż była przewidziana w zapisach SUIKZP – są to Stacja Narciarska w Spalonej²⁵⁷, zajmująca tereny przewidziane pod zabudowę domkami wypoczynkowymi, oraz pałac w Brzeźnie i spichlerz w Galowicach gdzie jako nadrzędne wyznaczono funkcje mieszkaniowe przy jednoczesnym objęciu terenów ochroną konserwatorską.

Wywiady prowadzone z właścicielami nowych produktów turystycznych wykazały, że czasem to inicjatywa inwestora prowadzi do zmian zapisów planistycznych. W dwóch przypadkach (Miasteczko Portowe Uraz oraz przystań pontonowa w Bardzie) to hobbyści nawiązali dialog z samorządem, wskutek którego zaistniały odpowiednie zapisy w SUIKZP. W Urazie wcześniejsze SUIKZP tereny dawnej mariny rzecznej, o wyraźnie innej morfologii, uznawało za tereny pod zabudowę mieszkaniową. Inwestor swoimi działaniami doprowadził do zmiany zapisów SUIKZP i tereny te zostały przekwalifikowane pod rozwój funkcji usługowych (bez ukierunkowania na turystyczne). Co ciekawe, w MPZP który powstał wcześniej niż SUIKZP, ale wciąż przed modernizacją starego portu, właściciel otrzymał zgodę na wykorzystanie terenu jako przestrzeni turystycznej o charakterze usług sportowych (a więc niezgodnie ze Studium!). W Bardzie SUIKZP powstawało w podobnym okresie co przystań rzeczna. Po uzgodnieniach stron, w dokumencie rozplanowano rozwój przestrzeni turystycznej w oparciu o przystań pontonową.

²⁵⁷ Stacja Narciarska w Spalonej była budowana w oparciu o inicjatywę osób prowadzących Schronisko Jagodno przez pierwszą i drugą dekadę XXI w. W 2007 roku MPZP zaplanowało zabudowę terenu domkami wypoczynkowymi. Od tego czasu gmina pozyskała fundusze krajowe i europejskie na rozwój stacji, również pod kątem turystyki rowerowej, jednak realizacja zapisów planistycznych zniweczy wysiłek włożony w rozwój tego miejsca odbierając przestrzeń do realizacji imprez rekreacyjno-sportowych.

Tabela 17. Uwarunkowania planistyczne – lokalizacja, sposób powstania, rola SUIKZP

Właściwości przestrzeni w jakiej powstają produkty turystyczne oraz sposób ich powstania						
Cechy		Ogółem	Hobbysta	Komercyjny	Grupa społeczna	Samorząd
Lokalizacja	W centrum	9	1	5	3	1
	Poza centrum	20	5	9	0	6
Sposób powstania	Na surowym korzeniu	12	2	9	0	1
	Modernizacja bez zmiany funkcji	8	2	1	0	5
	Adaptacja obiektu do nowej funkcji	10	4	2	3	1
Rola SUIKZP w budowie przestrzeni turystycznej wokół nowego produktu						
		Ogółem	Hobbysta	Komercyjny	Grupa społeczna	Samorząd
Obiekty budowane na obszarach objętych SUIKZP		14	4	6	1	3
w tym:						
<i>Funkcja obiektu zgodna z przeznaczeniem terenu w SUIKZP</i>		8	2	4	0	2
<i>Funkcja obiektu dopuszczona w SUIKZP</i>		4	1	2	0	1
<i>Obiekty turystyczne zrealizowane na terenach o innej funkcjonalności wg zapisów SUIKZP</i>		3	1	0	1	1
Obiekty budowane na obszarach bez SUIKZP		14	4	4	2	4

Źródło: opracowanie własne

Przeprowadzona analiza i wyniki przedstawione w tabeli 17. prowadzą do wniosku, że raczej nie ma związku pomiędzy lokalizacją i sposobem powstawania obiektów turystycznych oraz budową przestrzeni turystycznej, a działaniami planistycznymi związanymi z uchwalaniem SUIKZP. Od wejścia w życie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym w 2003 roku²⁵⁸, to raczej możliwości budżetowe gmin decydowały o zdolności stworzenia SUIKZP, a nie potrzeby rozplanowania przestrzeni turystycznych. Te przestrzenie są w połowie przypadków dostrzegane ub przyzwala się na ich zaistnienie, w postaci funkcji uzupełniających, jednak wielokrotnie najczęściej jest to usankcjonowanie stanu już zaistniałego.

Połowa obiektów (nie jest to jednak ten sam zbiór co w przypadku obiektów powstających w oparciu o SUIKZP) powstała na terenach objętych przez MPZP. Na przestrzeni lat, od czasu budowy nowych produktów turystycznych do 2018 roku, 7 gmin uzupełniło dokumenty planistyczne o MPZP, a kolejne 2 obiekty powstały w oparciu o MPZP sporządzone „na żądanie”. Do czasu zakończenia edycji tej pracy 6 obiektów pozostawało na terenach nie objętych MPZP (tab. 18).

W dziesięciu przypadkach (czyli jedynie w jednej trzeciej z całej grupy badanej, tj. w miejscowościach Boguszów Gorce, Galowice, Jakuszyce, Krośnice, Miłków, Sokolniki, Ślęza, Świeradów Zdrój oraz Uraz) MPZP posiadał rygorystyczne bądź precyzyjne zapisy dotyczące funkcji, warunków zabudowy oraz innych ustaleń. W pięciu przypadkach (Borówki, Dobków, dwie inwestycje w Karpaczu, Podgórzyn), produkty turystyczne powstawały na terenach mieszkaniowo-usługowych, dla których zezwolono na różnorodną działalność gospodarczą.

²⁵⁸ Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, Dz.U. 2003 Nr 80 poz. 717.

MPZP obejmujące Stację Narciarską w Spalanej przewiduje inne jej zagospodarowanie. MPZP powieli zapisy SUIKZP dla tego terenu przewidując zabudowę polany domkami letniskowymi. Otwiera to konflikt pomiędzy osobami korzystającymi z polany w trakcie zawodów i imprez masowych odbywających się na powietrzu a inwestorami prywatnymi i komercyjnymi, nastawionymi na rozwój bazy wypoczynkowej i hotelarstwa w obrębie polany. Te zapisy tworzą zagrożenie, dla przyjętego i dobrze odbieranego produktu turystycznego, który był tworzony we współpracy międzynarodowej (szlaki po stronie polskiej – zarówno lenie jak i narciarstwa biegowego – łączą się z czeskimi), pochłonął wysiłek i finanse organizatorów. Zapisy MPZP (i SUIKZP) są dodatkowo o tyle nietrafne, że wyparcie z przestrzeni terenów dla imprez na otwartym powietrzu i zastąpienie ich terenami zabudowy nie tylko nadwyręży funkcjonowanie głównej atrakcji okolicy, ale także brutalnie zaburzy walory krajobrazowe Gór Bystrzyckich.

Zauważalną tendencją jest opracowywanie MPZP „na życzenie”²⁵⁹. W trzech przypadkach (Jakuszyce, gondola na Stogu Izerskim, wyciąg na Dzikowiec) MPZP zostały stworzone dla obiektów turystycznych przed ich powstaniem i objęły swoim zasięgiem jedynie obszary realizacji inwestycji. Jednak MPZP „na życzenie” powstają również dla inwestycji już zrealizowanych. Stało się tak w przypadku stacji narciarskiej w Zieleńcu oraz Siennej (kompleks Czarna Góra). Często takie obiekty, lecz nie jedynie te, są rozplanowywane wielokrotnie. Samorządowy obiekt na Dzikowcu planowany był na podstawie 2 dokumentów SUIKZP oraz 3 MPZP, dla stacji narciarskiej w Siennej też przygotowywano liczne „aktualizacje” (a w istocie modernizacje!) dokumentów planistycznych i oczekiwana jest kolejna aktualizacja MPZP. Nowe Centrum Sportów Jakuszyce już posiada 2 dokumenty MPZP i wiele wskazuje, że nie będą one ostatnie. Gmina Świerzawa trzykrotnie aktualizowała SUIKZP, natomiast tereny dawnej fabryki dywanów w Kowarach, podobnie jak tereny Krośnickiej Kolejki Wąskotorowej oraz tereny przyległe do „Zamku Topacz” z Muzeum Motoryzacji, zostały już dwukrotnie uwzględniane w aktualizowanych MPZP.

Tabela 18. Uwarunkowania planistyczne – lokalizacja, sposób powstania, rola MPZP.

Rola MPZP w budowie przestrzeni turystycznej wokół nowego produktu					
	Ogółem	Hobbysta	Komercyjny	Grupa społeczna	Samorząd
Obiekty budowane na obszarach objętych MPZP	15	1	7	3	5
W tym:					
<i>MPZP posiadał rygorystyczne / precyzyjne zapisy dotyczące funkcji i zasad zagospodarowania terenu zgodne z funkcją obiektu</i>	10	1	5	1	3
<i>MPZP posiadał liberalne zapisy dotyczące funkcji i zasad zagospodarowania terenu (funkcja dopuszczona)</i>	5	0	3	2	0
<i>Obiekt sprzeczny z zapisami MPZP (choć taka sytuacja nie powinna zasadniczo zaistnieć)</i>	1	0	0	0	1
<i>Obiekty na terenach, dla których uchwalono MPZP „na życzenie” – jedynie dla obszaru inwestycji, bez uwzględnienia kontekstu otoczenia, które nie ma MPZP</i>	7	1	3	0	3
Obiekty budowane na obszarach bez MPZP	15	6	5	0	1
W tym:					

²⁵⁹ Należy to rozumieć jako tendencję do tworzenia dokumentów ograniczonych do ścisłych terenów inwestycji, a także liczne aktualizacje tych dokumentów.

<i>Obiekty na terenach, dla których uchwalono MPZP po realizacji obiektu „na życzenie” – jedynie dla obszaru inwestycji, bez uwzględnienia kontekstu otoczenia, które nie ma MPZP</i>	2	0	2	0	0
<i>Obiekty na terenach, dla których uchwalono MPZP po realizacji dla szerszego obszaru</i>	7	2	4	0	1
Obiekty na obszarach bez MPZP do 2019 roku	6	4	1	0	1

Źródło: opracowanie własne

Dwa spośród badanych obiektów nie zostały uwzględnione w tabelach 17 i 18 ze względu na ich specyfikę. Pierwszym jest sieć szlaków rowerowych Single Track opłatających Świeradów Zdrój poprowadzona na terenach należących do Lasów Państwowych. Jako ścieżki leśne praktycznie nie wprowadzające elementów zabudowy, a jedynie kładki i oznakowanie nie wymagają one regulacji w SUIKPZ oraz MPZP. Drugim obiektem jest poniemiecka sieć sztolni znana jako projekt Riese. Tereny kompleksu Riese kwalifikującego się, na razie, jako jedyny model fuzyjny zarządzane są przez różne podmioty i znajdują się na terenach Gminy Walim oraz Gminy Głuszycza, które są właścicielami terenu. Trzema obiektami zarządzają dzierżawcy: w dwóch przypadkach są nimi podmioty stworzone przez gminę do prowadzenia działalności turystycznej w sztolniach, w trzecim przypadku wieloletnim dzierżawcą była Spółka Olbrym, która w 2019 roku otrzymała wypowiedzenie dzierżawy obiektu²⁶⁰. Miejscowości Głuszycza oraz Walim zaczęły obsługiwać turystów odwiedzających Riese na długo przed opracowaniem SUIKPZ oraz MPZP. W celu uzupełnienia dokumentacji przystąpiono do opracowania MPZP dla obiektu Włodarz, które jest przygotowane wspólnie przez obie gminy. Dokumentacja planistyczna sankcjonuje przestrzeń turystyczną na tym terenie nie przewidując jej rozwoju czy ewolucji terytorialnej.

Podsumowując tę część analizy można zasadniczo powielić wnioski jakie pojawiły się po analizie dokumentacji SUIKPZ. Zatem, również w przypadku MPZP, to raczej bieżąca konieczność jest czynnikiem decydującym w kwestiach potrzeby stworzenia dokumentu, a nie długofalowa potrzeba prowadzenia spójnej polityki przestrzennej. MPZP mają różny stopień precyzji w określaniu warunków zabudowy i funkcjonalności terenu jednak żaden z nich nie opisuje precyzyjnie zasad, w oparciu o które powinna być kreowana przestrzeń turystyczna, z uwzględnieniem potrzeb jej uczestników: turystów oraz lokalnych mieszkańców.

MPZP przygotowywane są zarówno dla obiektów już istniejących jak i planowanych. Najczęściej przedstawiają obraz statyczny. Autorka w dokumentach MPZP nie odnalazła informacji o planowanej chłonności turystycznej lub już istniejącej przestrzeni turystycznej oraz oddziaływania ruchu turystycznego na środowisko lokalne czy komfort życia mieszkańców. W większości przypadków dokumenty powielają powszechne sformułowania na temat rozwiązań związanych z zaopatrzeniem energetycznym, wodnym oraz odprowadzaniem nieczystości dla okresowo zwiększonej populacji, jednak nie są to przemyślenia i zapisy dedykowane. Najczęściej planowana przestrzeń turystyczna, niezależnie od oczekiwanej wielkości ruchu turystycznego, jest planowana w oparciu o już istniejącą infrastrukturę sanitarną i techniczną. Takie rozwiązania mogą okazać się krótkowzroczne.

Zdecydowanie częściej (niż w SUIKPZ czy MPZP) zapisy dotyczące nowych produktów turystycznych pojawiają się w strategiach rozwoju gmin (tab.19). Najczęściej uwzględnianymi w strategiach atrakcjami turystycznymi są obiekty wielkopowierzchniowe. Dwie trzecie z puli

²⁶⁰ Tereny Włodarza miały z dniem 1.10.2019 na powrót zostać przekazane Lasom Państwowym, jednak Spółka Olbrym oddała sprawę do sądu. Do czasu zakończenia edycji pracy wyrok w sprawie nie zapadł.

badanych obiektów jest co najmniej wymienione w tych dokumentach, a niekiedy uwzględnione jako strategiczne przestrzenie rozwoju gminy, miejsce ważnych wydarzeń społecznych, a nawet wskazane jako obszary przyszłych inwestycji. Zastanawiające jest to, że niekiedy obiekty nie uwzględniane w SUIKZP i nieposiadające MPZP są bardzo szeroko opisywane jako potencjał rozwoju lokalnego w strategiach rozwoju gmin. Takie sytuacje dotyczą m.in. gmin Bardo, Kłodzko czy Złoty Stok.

Tabela 19. Uwarunkowania planistyczne – rola dokumentów strategicznych

Nowe produkty turystyczne w planach rozwoju						
Badane cechy		Ogółem	Hobbysta	Komercyjny	Grupa społeczna	Samorząd
Strategia rozwoju gminy	Brak elektronicznego dostępu do strategii	1	0	0	1	0
	Brak zapisów dot. obiektu	9	1	6	1	1
	Obiekt jest jedynie wymieniany	5	2	0	0	3
	Obiekt uwzględniony jako potencjał strategiczny	14	3	7	1	3
	Aktualizacja strategii już uwzględnia produkt	1	1	0	0	0
Koncepcja subregionalna	Brak zapisów o obiekcie	10	0	5	1	4
	Obiekt jest jedynie wymieniany	2	1	1	0	0
	Obiekt uwzględniony jako potencjał strategiczny	15	4	6	2	3
	Brak koncepcji	3	2	1	0	0

Źródło: opracowanie własne.

W badaniu poszukiwano także odniesienia do nowopowstających przestrzeni turystycznych w wojewódzkich dokumentach strategicznych. Analiza wykazała, że uwzględniane są w nich jedynie produkty najdłużej obecne na rynku. Program rozwoju w oparciu o subregiony był promowany przez Dolnośląską Organizację Turystyczną oraz samorząd województwa w perspektywie lat 2007-2013, kiedy to stanowił element systemu wdrażania Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia (NSRO) i był współfinansowany z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, w ramach polityki spójności Unii Europejskiej. Jak wspomniano, strategia nie została opracowana dla wszystkich subregionów, a te z kolei nie objęły zasięgiem całego województwa. Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego z 2009 roku zakładała jeszcze rozwój w oparciu o subregiony turystyczne jednak po zakończeniu okresu budżetowego oraz po zmianach kadrowych zarówno w Urzędzie Marszałkowskim jak i w DOT zarzucono dalsze prace planistyczne przy użyciu tej metody. Poszukując wizji dalszego rozwoju turystyki przy braku aktualizacji strategii zapoczątkowanych przez Wydział Turystyki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego posilkować się można jedynie ogólną strategią rozwoju województwa, Planem zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego oraz dokumentami planistycznymi i koncepcyjnymi rozwojowymi opracowanymi zwłaszcza przez specjalistyczną jednostkę: Instytut Rozwoju Terytorialnego.

W 2011 roku uchwalona została Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2020. Dokument zakładał rozwój turystyki poprzez stworzenie spójnego systemu informacji turystycznej, wykorzystanie turystyki jako nośnika edukacji oraz podniesienie jakości promocji

turystycznej na rynku europejskim. Rozwój turystyczny proponowano na tenarach inwestycyjnych Ziemi Kłodzkiej, Aglomeracji Wałbrzyskiej, Aglomeracji Jeleniogórskiej, Krainie Baryczy i Wzgórz Trzebnickich oraz w Dolinie Odry²⁶¹. Duży nacisk kładziono zarówno na rozwój małych inicjatyw turystycznych i szkolenia kadr, jak również na odświeżanie wizerunku dolnośląskich uzdrowisk. W dokumencie poruszono coraz bardziej istotne kwestie energetyczne i emisyjne postulując działania przeciwdziałające dewastacji krajobrazu sudeckiego poprzez elektrownie wiatrowe, zaproponowano alternatywne sposoby pozyskiwania energii oraz podano propozycje zmniejszenia emisji niskiej. Korzystne dla rozwoju turystyki były planowane działania związane z poprawą jakości transportu poprzez zwiększenie liczby połączeń kolejowych, a także rozbudowa i modernizacja lokalnych lotnisk, udostępnienie Odry do żeglugi czy też szeroki program inwestycji w szlaki rowerowe.

W 2018 roku uchwalono aktualizację dokumentu w postaci Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030. Strategia wiele miejsca poświęca koncepcji budowy szlaków rowerowych zintegrowanych z trasami europejskimi oraz rozbudowę i dywersyfikację tras turystycznych również dla narciarzy, turystów konnych czy wodniaków. Mimo, że turystyka traktowana jest jako ważny filar rozwoju województwa aktualizacja SRWD proponuje mniej przedsięwzięć związanych z jej rozwojem niż poprzedniczka, pomija i nie wraca już do wizji rozwoju wg subregionów turystycznych.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego z dnia 27 marca 2014 roku, podobnie jak SRWD, za tereny turystyczne uznaje obszar Sudetów oraz obszary wokół Wrocławia, szczególnie wzdłuż Doliny Odry i Baryczy, Wzgórz Trzebnickich oraz Borów Dolnośląskich. PZPWD zakłada wykorzystanie potencjału turystycznego i uzdrowiskowego regionu dla jego rozwoju gospodarczego poprzez: budowę, rozwój i modernizację infrastruktury turystycznej, realizację regionalnego centrum szkolenia kadr dla turystyki z zapleczem infrastruktury szkoleniowej, poprawę dostępności dolnośląskiej przestrzeni turystycznej (w tym trasy rowerowe), aktywizację turystyczną Odry i jej dorzecza co jest zgodne z zapisami SRWD. PZPWD podnosi też kwestie negatywnych zjawisk związanych z turystyką jak dekapitalizacja istniejącej infrastruktury technicznej oraz równoległe rosnąca presja ruchu turystycznego na najcenniejsze obszary chronione. Aktualizacja PZPWD z 2020 roku²⁶² powieli zaproponowane wcześniej rozwiązania dodatkowo kładąc nacisk na ochronę klimatu i środowiska, integrację obszarów turystycznych z głównym ośrodkiem miejskim (Wrocław) oraz włączanie turystyki do zielonej infrastruktury (ponownie rozwój sieci szlaków rowerowych oraz poniesienie dostępności w komunikacji zbiorowej).

Analiza sekcji trzeciej wykazuje, że dokumenty planistyczne i strategiczne mają ograniczoną rolę w budowie przestrzeni turystycznej i, co zaskakujące, dotyczy to zarówno przestrzeni kreowanych przez inwestorów prywatnych jak też same gminy. Przestrzeń turystyczna powstaje na ogół spontanicznie, wyzwalana przez panującą w danym momencie koniunkturę. Dokumenty nie wskazują na istnienie spójnej i dalekosiężnej polityki rozwoju turystyki w przestrzeni gmin, nawet tych najbardziej atrakcyjnych. Często następuje zjawisko odwrotne – zjawiska zaistniałe w przestrzeni są sankcjonowane przez dokumenty planistyczne, czasami stają się zaczynem rozwoju turystycznego szerszych obszarów.

²⁶¹ Dokument zakładał aktualizację programu subregionalnego, jednak wewnątrz proponował własny podział funkcjonalny województwa na obszary inwestycyjne.

²⁶² Przyjęty uchwałą nr XIX/482/20 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 16 czerwca 2020 r. w sprawie uchwalenia Planu zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego.

4.4 Modele tworzenia nowych przestrzeni turystycznych

Badania przedstawione w poprzednim rozdziale pokazują, że podobnie jak dawniej miasta czy zakłady przemysłowe, nowo tworzone przestrzenie turystyczne, a w szczególności produkty turystyczne, silnie uzależnione są od czynników lokalizacyjnych. Najbardziej znacząca ich grupa to bez wątpienia walory środowiskowe (przyrodnicze) oraz walory kulturowe, które tworzą potencjał turystyczny danej gminy czy regionu, jednak nie są to jedyne czynniki. Oczekiwania turystów do przeżywania rozrywki wpływają na powstawanie atrakcji i produktów turystycznych nie związanych bezpośrednio z wyżej wymienionym czynnikiem. Obiekty rozrywkowe, rekreacyjne czy edukacyjne powstają w lokalizacjach swobodnych, bez fundamentu wysokich walorów przyrodniczych czy kulturowych. O ich powstawaniu decydują takie czynniki jak: cena gruntu, dostępność komunikacyjna, odległość od klastra turystycznego i dobrze wykształconej przestrzeni turystycznej, a także istniejący kapitał społeczny lub determinacja pojedynczych inwestorów, co potwierdza hipotezę, że w **dynamicznie rozwijającej się gospodarce wolnorynkowej współistnieją różne modele powstawania przestrzeni turystycznej**.

Przeprowadzone badania pozwoliły na identyfikację kilku modeli powstawania przestrzeni turystycznej. Zauważono, że poszczególne typy inwestorów w sposób odmienny waloryzują czynniki lokalizacyjne, w związku z czym wybierają pod inwestycje turystyczne obszary o innych właściwościach, różnią ich motywacje, zasobność portfela, horyzont czasowy zamierzeń, a także świadomość wpływu własnych działań na przestrzeń i uwarunkowań lokalnej polityki przestrzennej. Potwierdza to hipotezę, zakładającą, że **powstawanie przestrzeni turystycznych nie jest zdeterminowane jednoznacznie zdefiniowanym zestawem warunków wejściowych**. Działania, motywacje i możliwości inwestorów prowadzą do odmiennych efektów w skali sąsiedztwa, miejscowości czy nawet szerszego otoczenia, czasami wzmacniając potencjał turystyczny szeroko pojętego „miejsca”, a czasami generując konflikty o podłożu przestrzennym. Autorka wyróżnia 5 sposobów (modeli) powstawania przestrzeni turystycznej. Za grupy inicjujące przestrzeń turystyczną uznała: hobbystów, inwestorów komercyjnych (których można podzielić na dwie podgrupy różniące się zasobnością portfela: małych przedsiębiorców prywatnych oraz duże grupy kapitałowe), grupy społeczne oraz samorządy lokalne. Autorka ma świadomość, że jest to podział teoretyczny (choć wywiedziony z badań empirycznych) i w rzeczywistości niejednokrotnie mamy do czynienia z modelami hybrydowymi, a także zmiennymi w czasie. Podział ten jednak wydaje się zasadny jako specyficzny filtr pozwalający lepiej zrozumieć zachowania inwestorów turystycznych w przestrzeni i ich konsekwencje.

4.4.1 Inicjatywy hobbystów

Pionierami inwestycji turystycznych nowej generacji byli pasjonaci. Pierwsze atrakcje tworzone przez hobbystów datowane są na drugą połowę lat 90. ubiegłego wieku. Atrakcje otwierane w takich miejscach jak Ściegny k. Karpacza (Western City), Szklarska Poręba (Chata Walońska), Kowary (Park Miniatur Zabytków Dolnego Śląska), a później w Pławnej (Zamek Śląskich Legend), Bardzie (Ski raft – spływy Przełomem Bardzkim) i Brzeźnie (Gradi Golf Club) czy nadodrzańskiej miejscowości Uraz (Port Uraz, obecnie Miasteczko Portowe) długo rozwijały swoją

pełną ofertę funkcji i usług. W tej grupie inwestorów potrzeba realizacji własnej pasji była najważniejszym czynnikiem wyzwalającym działanie. Inwestorzy hobbyści najczęściej nie korzystali z żadnej formy wsparcia finansowego ze środków publicznych (budżetu państwa czy Unii Europejskiej) ponieważ część z tworzonych przez nich obiektów powstała zanim te fundusze stały się dostępne. Potrzeba stworzenia przestrzeni do realizacji własnej pasji, często daleka od pewności przychodu ekonomicznego, jest główną i najsilniejszą motywacją do budowy nowych obiektów w tej grupie.

Produkty turystyczne stworzone przez hobbystów mają szerokie grono odbiorców ponieważ nie są w sposób wykluczający dedykowane konkretnym odbiorcom, a na rynku funkcjonują jak obiekty komercyjne udostępniane za opłatą, głównie w sezonie letnim bądź w oparciu o wcześniejsze umówienie się. Wśród zbadanych w tej grupie przestrzeni turystycznych nie ma jednego najczęściej wybieranego typu produktu turystycznego. Najczęściej realizowane pasje dotyczą aktywności ruchowej, rekreacyjnej bądź działalności artystycznej czy też kolekcjonerstwa bądź modelarstwa. Cechą wspólną wszystkich obiektów powstających z inicjatywy hobbystów jest oddalenie od centrum miejscowości oraz lokalizacja na terenach z natury „nieturystycznych”. Hobbyści, w każdej zajmowanej przestrzeni, swoją inwestycją zapoczątkowali ruch turystyczny, a wraz z upływem czasu przyczynili się do wykrystalizowania bardziej dojrzałej (uzupełnionej o ofertę usług dodatkowych) przestrzeni turystycznej. Przestrzeń turystyczna wokół obiektów hobbystów najczęściej kreowana jest przez nich samych. Brak podstawowej infrastruktury turystycznej najczęściej działał jako bodziec do tworzenia firm – córek poszerzających wachlarz świadczeń oferowanych przez inwestora.

Wybór lokalizacji najczęściej był podyktowany takimi czynnikami jak: niska cena dzierżawy bądź wykupu gruntu, chęć osiedlenia się i życia w okolicy nowo powstającego obiektu, walory przyrodnicze, które są niezbędne do realizacji pasji czy też innych czynników wpływających na niskie koszty inwestycyjne. Warto zaznaczyć, że hobbyści w wywiadach często przyznawali, że nawet z pozoru niewielka inwestycja w zajmowaną przestrzeń i realizacja pasji pochłaniała całe ich wypracowane wcześniej zaplecze finansowe. Niestety przestrzenie wybierane wg takiego klucza najczęściej (wśród wszystkich grup badanych) okazują się mało perspektywiczne i generują liczne konflikty funkcjonalno – estetyczne. Tereny zajmowane przez produkty hobbystów są na ogół za małe, by sprzyjać ich rozwojowi: po udanych latach na rynku ilość odwiedzających turystów wzrasta, a chłonność przestrzeni wyczerpuje się przy znikomych perspektywach pozyskania sąsiednich gruntów. Ponadto nowe przestrzenie tego typu powstają na terenach peryferyjnych, które często mają dużo niższą estetykę niż wizerunkowo dopracowany produkt turystyczny, są słabo wyposażone w infrastrukturę i mają znikomą dostępność komunikacyjną, co przekłada się na konieczność dotarcia do atrakcji prywatnym autem bądź autokarem turystycznym. Nadmierny ruch kołowy i ograniczona liczba miejsc parkingowych prowadzą do konfliktów funkcjonalnych w miejscowości.

Produkty powoływane do życia przez hobbystów w większości przypadków powstały przed uchwaleniem dokumentów planistycznych dla danego terenu. W czterech na sześć szczegółowo badanych przypadkach tereny te do dziś nie posiadają MPZP. W treściach SUIKZP obiekty te są na ogół pomijane, bądź jedynie wymieniane i tylko załącznik graficzny dokumentu czasem honoruje obecny stan użytkowania. W miejscowości Uraz, właściciel chcący uregulować zapisy planistyczne, które pozwoliłyby na modernizację przestrzeni samodzielnie musiał wyjść z taką inicjatywą. Działania jakie chciał podjąć na terenie miasteczka portowego obejmowały m. in. utwardzenie drogi prowadzącej od drogi gminnej do nabrzeża. Inwestycja w 500 metrów

drogi o nawierzchni asfaltowej została sfinansowana ze środków własnych. Dla odmiany w dokumentach strategicznych, zarówno tych tworzonych na poziomie gminy jak i województwa, dużo częściej dostrzega się potencjał tych przestrzeni, a w połowie przypadków w oparciu o nie planowane są kolejne działania.

Obiekty turystyczne tworzone przez hobbystów przez lata funkcjonowania stały się jedną ze składowych podstawowych przestrzeni turystycznych Dolnego Śląska. Artysta taki jak Dariusz Miliński, „dziwak” z Pławnej, bądź pasjonat architektury w miniaturze, Marian Piasecki czy też ekscentryczny szeryf westernowego miasteczka Jerzy Pokój stworzyli wręcz markowe produkty turystyczne regionu. Ich pasje i zainteresowania, a także sposób życia niejednokrotnie budzą zainteresowanie odwiedzających. Pomimo problemów, również tych przestrzennych napotykanym w związku z realizacją swojej pasji, gospodarze tych przestrzeni stali się przedsiębiorcami skutecznie prowadzącymi swoje działalności o szerokim wachlarzu usług. W niektórych przypadkach (np. spływy pontonowe w Bardzie, marina rzeczna w porcie Uraz czy pole golfowe w pałacu Brzeźno) stworzone atrakcje okazują się na tyle angażujące, że postać inwestora umyka oczom turystów. W zmieniających się warunkach rynkowych nowe produkty turystyczne hobbystów przechodzą metamorfozę i zaczynają funkcjonować jak obiekty komercyjne. Inwestycje hobbystów nie tylko rozwijają pasje i zainteresowania właściciela, ale również stanowią źródło utrzymania i dochodu, często całej rodziny.

4.4.2 Inwestorzy komercyjni

Inwestorzy komercyjni, jako podmioty kształtujące przestrzeń turystyczną Dolnego Śląska, pojawili się równoległe z działającymi na własną rękę hobbystami. Największą różnicą między tymi grupami są pobudki skłaniające do inwestycji. O ile hobbyści są (lub byli) bardziej zainteresowani realizacją swojej pasji niż zarobkowaniem na niej, dla inwestorów komercyjnych ten drugi aspekt jest zawsze najistotniejszy.

Inwestorów komercyjnych można podzielić na dwie grupy według kryterium zasobności portfela. Grupy kapitałowe odpowiedzialne są za stworzenie takich produktów jak: Zamek Topacz w Ślęży, stacja narciarska SKI & SUN w Świeradowie Zdroju, stacja narciarska Zieleniec, stacja narciarska Czarna Góra. Mali inwestorzy komercyjni są odpowiedzialni za produkty takie jak: Karkonoskie Tajemnice w Karpaczu, Park Bajek w Karpaczu, Centrum Sportu i Rekreacji Kolorowa w Karpaczu, Ogród Japoński Siuriwa w Podgórzynie, Chata na Głowie w Miłkowie, Park Miniatur Minieuroland w Kłodzku czy Kopalnia Złota i Średniowieczny Park Techniki w Złotym Stoku oraz inne, nie poddane szczegółowej analizie w niniejszej pracy.

Inwestorzy komercyjni najczęściej tworzą obiekty rozrywkowe (parki rozrywki), bądź sportowo rekreacyjne jak np. stacje narciarskie czy parki linowe, natomiast rzadziej tworzą obiekty wystawienniczo – muzealne. Oferta dedykowana jest zazwyczaj jak największej grupie odbiorców, obiekty są obowiązkowo płatne i najczęściej całoroczne. Atrakcje proponowane przez inwestorów komercyjnych są szybko wprowadzane na rynek i uzyskują pełną funkcjonalność w niedługim czasie od rozpoczęcia działalności celem maksymalizacji zysków. Wybór lokalizacji inwestycji ma duże znaczenie. Nowe produkty turystyczne tej grupy są często tworzone w już dobrze funkcjonującej przestrzeni turystycznej – często w takiej, w której już są zarysowane klastry, bądź mnogość atrakcji jest tak duża, że kolejna inwestycja może powstać i funkcjonować bez konieczności kosztownej promocji, a kapitalizując rentę położenia wynikającą z sąsiedztwa marki wypracowanej przez inne podmioty. W przestrzeniach „nieturystycznych”, w których niemożliwe

jest nawiązanie współpracy, a nowe obiekty są dopiero załączkami nowych przestrzeni turystycznych, praktycznie jedynym pojawiającym się typem atrakcji są stacje narciarskie i inne wielkoprzestrzenne formy obiektów sportowo-rekreacyjnych.

Inwestorzy komercyjni pragmatycznie wybierają lokalizację swoich produktów turystycznych. Część z obiektów ma lokalizację swobodną – inwestorzy zwracają uwagę na dostępność komunikacyjną czy też korzyści klastra turystycznego rozwijającego się w okolicy. Dzieje się tak zwłaszcza w przypadku inwestycji niskobudżetowych jak parki rozrywki czy prywatne muzea. Inwestorzy wysokobudżetowi częściej decydują się na wykorzystanie walorów środowiskowych – są one istotne w przypadku budowy już wspomnianych stacji narciarskich. Wykorzystywane są również walory kulturowe, które poprzez zagospodarowanie turystyczne włączone zostaną do przestrzeni odwiedzanych przez turystów. Najczęściej wykorzystywane w tym celu są obiekty podziemne. W tej grupie nie ma wyraźnych preferencji dotyczących bliskiej relacji nowych przestrzeni z centrum miejscowości. Niektóre produkty powstają w samym centrum miejscowości (kurortu), ale są również takie, które z powodu swojego rozmiaru i walorów jakie wykorzystują muszą być lokowane poza nim. Z pewnością inwestorzy komercyjni oddziałują na siebie nawzajem, ponieważ to w tym modelu powstawania produktów turystycznych infrastruktura otoczenia jest najbogatsza i najbardziej urozmaicona. Mimo najróżnorodniejszej infrastruktury otoczenia (w porównaniu do pozostałych modeli) obiekty komercyjne rozwijają liczne funkcje dodatkowe i w największej ilości przypadków posiadają znaczne możliwości rozwoju przestrzennego, mimo generowanych konfliktów funkcjonalnych. Zaobserwowane konflikty przestrzenne dotyczą na ogół przeciążenia ruchem turystycznym infrastruktury podstawowej w otoczeniu obiektów.

Dostępność komunikacyjna to problem dla dużej części województwa. Inwestorzy komercyjni zdają sobie sprawę, z faktu, że turyści nie będą docierać do ich obiektów koleją, w związku z czym wychodzą na przeciw oczekiwaniom turystów podróżujących indywidualnie samochodem poprzez wytyczanie parkingów. Co ciekawe, w tej grupie jeszcze nie dostrzeżono potrzeb osób podróżujących rowerem – wyznaczonych miejsc do postoju rowerów brakuje we wszystkich badanych przypadkach.

Produkty komercyjne, wykazujące duże zapotrzebowanie na przestrzeń, są uwzględniane w dokumentach strategicznych. Co prawda na ogół nie dzieje się to na etapie opracowywania SUIKZP, ale to w tej grupie najwięcej obiektów posiada MPZP, często już aktualizowane, a w niektórych przypadkach nawet parokrotnie (m.in. w odpowiedzi na kolejne etapy rozbudowy obiektu). Inwestorzy komercyjni dbając o prawidłowy rozwój swojej inwestycji współpracują z jednostkami samorządowymi celem uzgodnienia warunków zabudowy, dalszego rozwoju i funkcjonowania. W części przypadków MPZP przygotowywane dla obiektów (bądź całych miejscowości) posiadają bardzo liberalne zapisy, jednak zdarzają się również bardziej rygorystyczne i przemyślane propozycje.

Relacje inwestor – samorząd często determinowane są przez wielkość inwestycji oraz zasobność portfela inwestora. Przy dużych inwestycjach samorządy często same poszukują, bądź tworzą grupę kapitałową, która zrealizuje inwestycję zapisaną w strategii rozwoju gminy bądź nawet województwa. Przy małych inwestorach samodzielnie wychodzących z propozycjami nowych produktów turystycznych role się odwracają. Mali inwestorzy, podobnie jak hobbyści, najczęściej występują w roli wnioskodawców i są zmuszeni do wykonania szeregu czynności formalnych jakich często nie byli świadomi w chwili tworzenia koncepcji produktu. Sektor prywatny jest żywo zainteresowany realizacją postanowień strategii rozwoju zarówno gmin jak

i województwa. Takie zainteresowanie przekłada się na możliwości pozyskania środków zewnętrznych. Grupa inwestorów komercyjnych często sięga po dofinansowania budżetowe oraz środki unijne. Udział komercyjnych produktów turystycznych w przestrzeni Dolnego Śląska jest duży i w kolejnych latach z pewnością nie spadnie.

4.4.3 Inicjatywy samorządów

Samorządy w swojej naturze mają wiele obowiązków względem przestrzeni, społeczności lokalnej, a także kosztów własnych. Każda inwestycja turystyczna musi posiadać swoje źródło finansowania. Inwestycje nie zaspakajające bieżących potrzeb mieszkańców będą znajdowały się na dalszych miejscach listy priorytetów. Czynnikiem wyzwalającym aktywność samorządów w roli inicjatora przestrzeni turystycznych była, i wciąż jest, możliwość korzystania z funduszy zewnętrznych, głównie europejskich. Wiele inwestycji turystycznych, badanych w tej pracy, powstało z ramienia samorządów z wykorzystaniem środków z Programu Infrastruktura i Środowisko w horyzoncie czasowym 2007 – 2013r.

W tej grupie na ogół tworzona jest podstawowa infrastruktura turystyczna jak np. ścieżki rowerowe, wieże widokowe, wyciągi, centra edukacji lub sportu. Samorządy dążą do wzmocnienia i udostępnienia naturalnych i historycznych walorów turystycznych regionu. Najczęściej te walory są już obudowane podstawową infrastrukturą i bazą turystyczną jednak jej wiek i stan techniczny wymaga modernizacji i odświeżenia.

Projekty rozpisane na kolejne lata i transze budżetowe na ogół powstają powoli i etapowo. Bardzo często mają znikomą oprawę komercyjną co jest wymuszane przez zapisy związane z udzieleniem dofinansowania. Problemem pozostaje dostępność komunikacyjna. Produkty i atrakcje położone na peryferiach gmin bardzo często jeszcze nie doczekały się drogi dojazdowej odpowiedniej jakości i przepustowości co wynika z kolejności inwestycyjnej w danym projekcie. W sąsiedztwie na ogół brakuje podmiotów z jakimi można nawiązać współpracę.

Przestrzenie turystyczne tworzone przez samorządy są szkieletem lub uzupełnieniem sieci turystycznej jaka może istnieć na danym terenie. Większość z obiektów jest uwzględniana w strategiach rozwoju oraz posiada MPZP (a nawet kilka). Tylko połowa z obiektów jest na terenach objętych SUIKZP.

4.4.4 Grupy społeczne

Grupy społeczne to bardzo interesujący, ale najrzadziej spotykany inicjator produktów turystycznych. Przyczyną może być wciąż jeszcze niski poziom kapitału społecznego w Polsce, ale także fakt, że nie każda – nawet prężnie działająca grupa społeczna – zainteresowana jest rozwojem turystyki w najbliższym otoczeniu. Mimo to, w kilku rejonach województwa współpraca sąsiedzka bądź grona ludzi zrzeszonych wokół jednej idei zaowocowały stworzeniem wartościowych obiektów turystycznych, np. w Dobkowie (Sudecka Zagroda Edukacyjna), Borówkach (Gajówka Głuszczyca będąca częścią projektu społecznego Wrzosowa Kraina) i Galowicach (Muzeum Powozów i Zaprzęgów). Obiekty tworzone przez grupy społeczne najczęściej posiadają funkcje edukacyjne, a inwestycje prowadzone są przy znaczącym wsparciu środków unijnych bądź budżetowych. Ekomuzea oraz centra edukacyjne, otwarte głównie w sezonie letnim, dedykowane są wszystkim zainteresowanym, a odpłatność dotyczy najczęściej

prowadzonych tam lekcji bądź warsztatów. Taka forma odpłatności za atrakcję często wynika z zapisów warunkujących dofinansowanie inwestycji.

Organizacje pozarządowe skupiające osoby zainteresowane budową produktów turystycznych najczęściej wybierają miejsca, gdzie wcześniej nie było ruchu turystycznego. Aktywizacja społeczności lokalnej, odejście od zawodów rolniczych oraz aktywizacja przestrzeni turystycznej często są głównymi celami działań takich organizacji. Tej grupie inicjatorów produktów turystycznych często towarzyszy idea zrównoważonego rozwoju, dlatego też nie dziwi fakt, że najbliższe sąsiedztwo jest zaangażowane w rozwój produktu, a on szybko osiąga wysoki poziom rozwoju i staje się centrum turystycznym.

Grupy społeczne wykorzystują i opierają swoją działalność o walory przyrodnicze i kulturowe, tworząc przestrzenie autentyczne. Na tak nielicznej grupie badanej trudno wnioskować o tendencjach dotyczących wybieranych lokalizacji, niemniej jednak badane obiekty zlokalizowane są w centrum wsi, które przed ich powołaniem nie były rozpoznawalnymi miejscami na mapie turystycznej. W tej grupie tylko jeden obiekt znajduje się w odległości godziny drogi od centrum Wrocławia, pozostałe 2 obiekty leżą w dużym oddaleniu od aglomeracji. Dostęp do tych obiektów jest możliwy jedynie za pomocą transportu indywidualnego bądź autokaru turystycznego, a w pobliżu nie ma czynnych linii kolejowych. Produkty turystyczne budowane przez tą grupę jeszcze nie zostały wyposażone w ścieżki rowerowe, parkingi dla aut i rowerów, a wcześniej wytyczone szlaki turystyczne tylko „przypadkowo” prowadzą do obiektów.

Infrastruktura otoczenia dla produktów z tej grupy jest skromna, typowa dla wsi. Same produkty rozwinęły niedużą ilość funkcji dodatkowych, aczkolwiek dostępne usługi są wystarczające, aby zapewnić podstawowe potrzeby średnio licznej grupy turystów. Lokalizacja w centrum wsi najczęściej nie daje możliwości dalszego rozwoju przestrzennego, jednak obiekty nie generują konfliktów przestrzennych. Grupy społeczne wykorzystują już istniejące budynki do nowych funkcji edukacyjno-turystycznych. Ich działania raczej nie są dostrzegane i odnotowywane na poziomie SUIKZP. W gminach gdzie rozwinęła się działalność pozarządowa tworząca produkty turystyczne istnieją MPZP. Zapisy tych dokumentów są dość liberalne i niezobowiązujące podchodzą do kwestii rozwoju turystyki, a miejscowościom w jakich się rozwinęła przypisuje się profil produkcji rolnej jako dominujący. Co ciekawe, pomimo dużego zaangażowania społeczności lokalnej w tworzenie produktów turystycznych ich działania niekoniecznie są opisywane i planowane w strategiach rozwoju. W dwóch przypadkach strategie rozwoju bardzo szeroko opisują działalność grupy lokalnej i planują jej kolejne zadania, w trzecim przypadku są całkowicie ignorowane. Na poziomie województwa i strategii rozwoju subregionalnego te produkty są dostrzegane.

Integracja społeczności lokalnej wokół idei budowy centrum edukacyjnego, ekomuzeum bądź innej przestrzeni turystycznej w miejscowości jest wartością dodaną i bardzo trudną do osiągnięcia. W wielu sytuacjach trudno sprowokować społeczność lokalną do takich działań. Kluczowa wydaje się postać lidera takiej grupy oraz jego koneksji poza miejscowością budowy produktu, np. przy projekcie Sudeckiej Zagrody Edukacyjnej liderzy projektu zaprosili do współpracy wielu naukowców, niezwiązanych na stałe z tym miejscem, podobnie jak w fundacji Gallen w Galowicach gdzie inicjatywa oddolna dotycząca odnowy spichlerza i udostępnienia w nim kolekcji powozów wyszła także od osób spoza miejscowości. W przypadku „wrzosowej krainy” inicjatorami i liderami projektu były osoby spoza społeczności lokalnej, skupione w legnickiej Fundacji Zielona Akcja oraz wrocławskiej Fundacji Ekorozwoju. Inaczej sprawa się ma z bractwem

walońskim i Chatą Walońską – w tym przypadku lider pochodził i zamieszkiwał Szklarską Porębę, niestety jego śmierć spowodowała kilkuletnie wygaszenie działalności bractwa.

Podobnie jak w przypadku hobbystów, grupy społeczne również potrzebują relatywnie tanich przestrzeni do realizacji pomysłów, ale wybierają one znacznie częściej takie, które posiadają autentyczne walory kulturowe i środowiskowe, często latami czekające na interwencję w postaci remontu czy odbudowy. Sprzyja temu zapewne większa niż w przypadku osób prywatnych dostępność środków publicznych. Działalność grup społecznych wpływa ożywczo na lokalną przestrzeń i życie mieszkańców, jednak sposób finansowania (częste dofinansowania budżetowe lub źródła unijne) wymuszają rozwój wyłączający możliwość zarobkowania na potencjalnych funkcjach dodatkowych. Po czasie obowiązywania tych ograniczeń nowe produkty turystyczne generowane przez grupy społeczne mogą, choć nie muszą, stać się obiektami komercyjnymi.

4.4.5 Model fuzyjny (hybrydowy)

Zmienność nurtów turystycznych jak i samej gospodarki, a także pojawiające się nowe akty prawne i trendy planistyczne dają podstawę by sądzić, że opisane modele były charakterystyczne dla okresu ujętego w pracy. Autorka, zamykając badania, dostrzega możliwość rozwoju kolejnego modelu funkcyjnego łączącego współpracę różnych podmiotów: samorządowych, komercyjnych i społeczności lokalnych (reprezentowanych chociażby przez hobbystów) w procesie budowy przestrzeni turystycznej. Taki model, nazwijmy go fuzyjny, będzie tworzony przez więcej niż jeden podmiot gospodarczy, a przyczyny i pobudki powołania do życia produktu i przestrzeni turystycznej generalnie będzie można określić jako dążenie do maksymalizacji korzyści społecznych (zachowanie pamięci o dorobku kulturowo – cywilizacyjnym, zachowanie różnorodności ekologicznej, edukacja, integracja społeczna, poziom zdrowia) lub korzyści materialnych (maksymalizacja zysków inwestora)

Na terenie województwa już można spotkać produkty turystyczne tworzące zintegrowany przestrzennie klaster turystyczny, którego autorami są różne podmioty, bądź spółki córki jak np. Kopalnia Złota w Złotym Stoku, czy też obiekty pretendujące do klasyfikacji jako model fuzyjny – kompleks Riese działający na terenie dwóch gmin i prowadzony przez trzy podmioty czy stacja narciarsko rowerowa w Świeradowie Zdroju bądź Czarna Góra w Siennej.

4.4.6 Rola planowania przestrzennego w budowaniu przestrzeni turystycznej

Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym nie definiuje wprost samej istoty planowania, jednakże wskazuje, że zapewnienie ładu przestrzennego i zrównoważonego rozwoju stanowią jego podstawowe cele²⁶³. Poprzez ład przestrzenny „*należy rozumieć takie ukształtowanie przestrzeni, które tworzy harmonijną całość oraz uwzględnia w uporządkowanych relacjach wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno-estetyczne*”²⁶⁴. Zatem, należy wnioskować, że rolą planowania przestrzennego powinno być kształtowanie przyszłego rozwoju obszarów zgodnie z wytyczoną w polityce rozwoju, przewidywalną trajektorią funkcjonalno-gospodarczą i w oparciu o wyżej wskazane zasady.

²⁶³ Art. 1, pkt. ust 2.

²⁶⁴ Art. 2, pkt. 1.

Przeprowadzona w niniejszej pracy analiza powstawania nowych produktów i przestrzeni turystycznych na obszarze województwa dolnośląskiego, wykazała jednak, zgodnie z założoną na początku hipotezą, że **planowanie przestrzenne jest ograniczonym i nie jedynym narzędziem budującym przestrzeń turystyczną**. Hipotezę tę potwierdzają przede wszystkim: brak kompletnej dokumentacji planistycznej dla wielu obiektów, słabe powiązanie SUIKZP i MPZP, a nawet niezgodność zainwestowania z zapisami tych dokumentów. Ponadto, w wielu wypadkach MPZP powstawało po rozpoczęciu, a czasami nawet po zrealizowaniu inwestycji. Zaobserwować można nieszczegółowe opisy funkcji i warunków zabudowy w dokumentach planistycznych, a także nietrwałość planów (wielokrotne aktualizacje). W badanym okresie nie da się dostrzec (oczekiwanej w planowaniu) zależności pomiędzy dokumentami wytyczającymi politykę przestrzenną i zasady zagospodarowania, a sposobem powstawania obiektów (dane tab. 17). W większości wypadków badane przestrzenie turystyczne, dla których zidentyfikowano MPZP powstały przed jego sporządzeniem i dokumentacja planistyczna jedynie zatwierdziła ich obecność. Działo się tak zarówno dla obiektów rewitalizowanych jak i budowanych na surowym korzeniu. Fakty te świadczą o spontanicznym powstawaniu wielu przestrzeni turystycznych, dla których wtórnie „porządkuje się” stan prawny w zakresie planowania przestrzennego, sankcjonując uprzednie decyzje inwestycyjne. Prawdopodobną przyczyną braku dokumentacji planistycznej są możliwości budżetowe gmin, dla których dokumentacja planistyczna nie jest priorytetem wśród różnych potrzeb i tak przeważnie przewyższających możliwości finansowe jednostki. Jednak, działania samorządów wydają się być, nazbyt często, powodowane raczej presją inwestycyjną niż przemyślaną, długofalową polityką przestrzenną. Potwierdzają to wielokrotne aktualizacje dokumentów. Zaobserwować w nich można zmieniające się, w relatywnie krótkich odstępach czasu, kierunki rozwoju i koncepcje zagospodarowania. Na wartość planowania przestrzennego jako narzędzia budującego przestrzeń turystyczną wpływa również jakość dokumentacji, która odzwierciedla znajomość terenu i jego potencjału oraz oczekiwania interesariuszy. Niska jakość dokumentów planistycznych zawierających standardowe, powielane zapisy, niejednokrotnie nieuprawnione w specyficznym krajobrazowo miejscu, są powszechnie krytykowaną bolączką polskiego planowania.

Również nie w pełni wykorzystywaną w planowaniu jest gotowość i umiejętność twórców planów do zaangażowania społeczności lokalnej w budowę skutecznej i możliwej do realizacji wizji rozwoju (w tym wypadku turystyki) na danym terenie. Partycypacja społeczna często jest spychana na margines i znajduje się wśród czynności niechcianych i obowiązkowych w trakcie tworzenia dokumentacji planistycznej. W wielu przypadkach nie ma realnego wpływu, w innych z kolei stawia inwestora w roli petenta. Brak zaangażowania w życie lokalne i budowa wizji rozwoju „zza biurka” często daje efekt stagnacji, utrzymania status quo.

Strategie rozwoju często bezkrytycznie planują rozwój turystyki. Czytając te dokumenty autorka wielokrotnie spotkała się z wyolbrzymioną, wręcz mityczną, wizją rozwoju turystyki praktyczne na każdym obszarze, bez realistycznej oceny rzeczywistych możliwości. Co ciekawe wiele dolnośląskich produktów turystycznych o wielkim potencjale nie jest w nich uwzględniane. Fundamentów budowy nowego potencjału turystycznego w dokumentach strategicznych upatruje się w rozwoju bazy noclegowej, która sama w sobie nie stworzy potencjału turystycznego oraz marki regionu. Lista innych najczęściej pojawiających się błędów przedstawiają się następująco:

- miejscowości, które nie mają silnej marki turystycznej i nie są wystarczająco atrakcyjne planowane są jako miejsca wielodniowego wypoczynku;

- źle identyfikuje się odbiorcę produktu turystycznego (przykładowo gminy sąsiadujące z Wrocławiem pozycjonują się jako miejsca wypoczynku wielodniowego, z noclegami);
- małe miejscowości również mają ambicję oferowania pobytów wielodniowych, choć ich zwiedzanie zajmuje kilka godzin;
- zakłada się, że rozbudowanie oferty noclegowej, w tym agroturystyki, przy braku jakichkolwiek innych atrakcji dla turysty wpłynie dodatnio na ruch turystyczny;
- w strategiach notorycznie pomijany jest rozwój bazy gastronomicznej, która w przypadku wypoczynku jednodniowego jest dużo ważniejsza niż baza noclegowa;
- na terenach o małych i przeciętnych walorach krajobrazowych planuje się szlaki turystyczne gdy brakuje oferty kulturalnej zachęcającej do ich odwiedzin.

Autorzy strategii i lokalnych programów rozwoju mimo wielu potknięć podnoszą kwestie rozwoju turystyki na terenie gmin. Dokumenty, które tworzą mają różną skuteczność i mimo, że często małą to jednak poruszają to zagadnienie jako istotne. Problemem, z którym boryka się współczesne planowanie jest tempo przemian, jakie zachodzą w społeczeństwie i samych trendach turystycznych. Długofalowy proces planowania nie nadąża za tymi zmianami. W tej sytuacji priorytetem powinna być daleko idąca ostrożność inwestycyjna, a w planowaniu przestrzeni turystycznej (lub potencjalnie turystycznej) kwestie ochrony środowiska i krajobrazu powinny zajmować kluczowe miejsce. Niestety w polskich warunkach ta przestrzeń zagospodarowywana jest bardzo szybko, w sposób nieprzemyślany, co skutkuje jej dewastacją poprzez obecność całego wachlarza jarmarcznych, typowo komercyjnych, inwestycji „na których da się zarobić” od straganów z pamiątkami z Chin na kolejnych domach na głowie kończąc.

Niestety, SUIKZP oraz MPZP nie mają mocy powstrzymania rozwoju przestrzeni turystycznej. Za przykład miejscowości gdzie funkcja turystyczna jest dominująca i wypiera interesy mieszkańców można uznać Karpacz. Zasadniczy konflikt funkcjonalno-przestrzenny w sąsiedztwie Karkonoskiego Parku Narodowego powstaje w wyniku sprzecznych dążeń do zwiększenia ruchu turystycznego poprzez wzbogacenie oferty usługowej w mieście i budowę wyciągów, tras zjazdowych i biegowych oraz innych obiektów usługowych w górach, a także mnożenia inwestycji turystycznych, zarówno bazy noclegowej jak i nowych atrakcji turystycznych. Na te planistyczne i strategiczne preferencje nakładają się dążenia Karkonoskiego Parku Narodowego do utrzymania wysokiego reżimu ochronnego terenów górskich poprzez drastyczne ograniczenie warunków działalności inwestycyjnej w górach, w efekcie czego następuje ograniczanie przestrzeni dla rozwoju funkcji życiowych mieszkańców Karpacza na rzecz przestrzeni turystycznej. Istotnym problemem miejscowości jest wielkość ruchu turystycznego, który w sezonie wysokim (lipiec – sierpień, grudzień – styczeń) zrównuje się z liczbą mieszkańców miejscowości (ok. 5 500 osób dziennie). W tym czasie dramatycznie spada przepustowość dróg, chłonność parkingów oraz rozrasta się powierzchnia handlowo – usługowa. Rozwiązanie konfliktu wymaga zaangażowania wielu podmiotów i mimo konsultacji społecznych prowadzonych dla przygotowanych dokumentów strategicznych i planistycznych problem wciąż narasta. W tej kwestii trudno ocenić czy gminy nieświadomie czy wręcz celowo przygotowują bardzo szerokie i liberalne przepisy planistyczne, w których mieści się większość inwestycji, jednak w tej sytuacji narzędziem skuteczniej chroniącym krajobraz kulturowy oraz środowiskowy wydają się przepisy dotyczące ochrony krajobrazu.

Z racji swej natury dokumenty planistyczne i strategiczne nie są w stanie ochronić przestrzeni turystycznej przed zjawiskiem starzenia się. Autorka pracy uważa, że w tym procesie, zależnym głównie od inicjatywy kreatywnych inwestorów, narzędzia planistyczne mogą pełnić

funkcje wspomagające, nie będą jednak wiodącymi. Ważne, by dokumentacja planistyczna nie przyczyniała się do tworzenia konfliktów przestrzennych pomiędzy planowanymi a już występującymi formami zagospodarowania a także, tworząc nowe przestrzenie turystyczne na surowym korzeniu, rozwiązywała wszelkie kwestie w duchu rozwoju zrównoważonego.

4.5 Wnioski

Współczesna przestrzeń turystyczna Dolnego Śląska jest nieharmonijna i niejednolita. Rozwija się dwutorowo, z różną prędkością, nie zachowując ciągłości. Terenami najbardziej skolonizowanymi turystycznie są regiony o największych walorach środowiskowych i krajobrazowych znajdujących się na południu województwa. Obszary te można uznać za „starą” i rewitalizowaną przestrzeń turystyczną. Na przeciwległym biegunie znajdują się „nowe” i „świeże” przestrzenie turystyczne budowane na surowym korzeniu, lub w obiektach pierwotnie „nieturystycznych” udostępnionych po poprzednich użytkownikach. Takich przestrzeni powstało najwięcej w bliskich okolicach Wrocławia, choć nie jedynie.

Taki obraz rozwoju przestrzeni turystycznej można dopasować do rozważań teoretycznych prezentowanych w drugim rozdziale tego tomu. Przestrzeń turystyczna na Dolnym Śląsku z jednej strony powiększa się, ponieważ zagospodarowywane pod turystykę są tereny wcześniej nie pełniące takich funkcji, z drugiej strony istnieją tereny „stare” uzależnione od ruchu turystycznego, zagrożone odpływem turystów. Obserwowanym remedium na starzenie się i stagnację a w ich wyniku odpływ ruchu turystycznego, jest proces teatralizacji przestrzeni, zauważalny na rynku usług przewodnickich i animacji turystów, czy też makdonaldyzacji i disneylandyzacji produktów turystycznych.

Przestrzeń turystyczna jest modernizowana i doposażana w kolejne atrakcje. Proces ten można obserwować zarówno pod postacią działań mających na celu przygotowanie obiektów np. pokopalnianych, pofolwarczych czy też zamków i pałaców do funkcji turystycznych i sportowych jak również jako rozwój różnego rodzaju atrakcji nieautentycznych i komercyjnych jak parki rozrywki.

Produkty turystyczne nowej generacji konkurują z klasyczną ofertą krajoznawczą swoim sptyconym przekazem i łatwą formą odbioru. Nagromadzenie tych najbardziej komercyjnych i nieautentycznych form zauważalne jest w miejscach turystycznie już zagospodarowanych o wysokich walorach gdzie występuje ruch turystyczny. Druga grupa obiektów opierająca się na autentycznych walorach regionu pojawia się na terenach gdzie ruch turystyczny jeszcze nie zaistniał, bądź jest bardzo mały. Potwierdza to słuszność postrzegania zagospodarowania turystycznego jako procesu planowego i ukierunkowanego działania, mającego na celu tworzyć przestrzeń turystyczną. W XXI wieku rozwój turystyki następuje nie tylko poprzez budowę podstawowej infrastruktury turystycznej jak hotele, restauracje, szlaki czy też dojazd do nich, ale również poprzez uwypuklanie walorów krajoznawczych w obiektach edukacyjnych, a nawet budowie przestrzeni turystycznej wokół obiektu o walorach nieautentycznych.

W procesie tworzenia przestrzeni turystycznej udział biorą różni uczestnicy. Na podstawie cech wspólnych autorka pracy, potwierdzając słuszność hipotezy w niej postawionej, wydzieliła pięć modeli budowy przestrzeni turystycznej. Autorka uważa, że podobnie jak przestrzeń turystyczna i gospodarka ogólna modele będą podlegały zmianom i ewolucji. Przymuszcza, że

przyszłości ulegną spłaszczeniu i zamiast podziału na inwestorów hobbistycznych, grupy społeczne, samorządy oraz inwestorów komercyjnych czy też modele fuzyjne będzie można je klasyfikować jako model korzyści społecznych oraz model maksymalizacji zysków inwestora (komercyjny).

Planowanie przestrzenne jeszcze nie jest silnym i skutecznym narzędziem do planowania przestrzeni turystycznej. Jej złożoność i uległość wobec trendów wymykają się spod kontroli narzędzi planistycznych, zwłaszcza tych, jakie obecnie posiadamy w Polsce, jednak autorka zauważa trend coraz większego wykorzystania tego narzędzia. Na przestrzeni ostatnich lat wiele samorządów uzupełniło braki w dokumentacji planistycznej, nowe produkty choć częściowo budowane są w oparciu o dokumentację planistyczną (choćby tę „na żądanie”), zwiększył się procent inwestycji budowanych na terenach już objętych SUIKZP oraz MPZP. Można przypuszczać, że machina planistyczna wkrótce nabierze rozpędu, a najlepszym kluczem do utrzymania „świeżości” przestrzeni turystycznej będzie utrzymanie ładu przestrzennego opartego o unikatowy, autentyczny i regionalny krajobraz, pozbawiony szybko starzejących się enklaw działalności zarobkowej „na byle czym”.

Streszczenie

Modele tworzenia przestrzeni turystycznej i rola planowania przestrzennego w tworzeniu produktów turystycznych Dolnego Śląska w latach 1989 – 2019

Autor: mgr Aleksandra Głowczyńska

Promotor: dr hab. inż. arch. Magdalena Belof, profesor PWr

Słowa kluczowe: planowanie przestrzenne, przestrzeń turystyczna, zagospodarowanie turystyczne, produkt turystyczny, narzędzia i mechanizmy, modele.

Turystyka to działalność, która swoim zasięgiem obejmuje różne sfery życia. Dotyczy, każdego z nas, ponieważ każdy z nas bywał i będzie turystą, co przełoży się na efekty gospodarcze, społeczne, funkcjonalne i przestrzenne. Po transformacji ustrojowej (1989 r.) na terenie województwa dolnośląskiego pojawiło się wiele obiektów, które wymykały się jednoznacznej klasyfikacji rozdzielającej atrakcje turystyczne od zagospodarowania turystycznego. Taki stan rzeczy był bodźcem do stworzenia tej pracy.

Treścią niniejszej rozprawy doktorskiej jest naukowe poszukiwanie odpowiedzi na pytanie jak powstają nowe formy zagospodarowania turystycznego? Czy są wyrazem, lub choćby elementem spójnej polityki przestrzennej samorządów czy być może w większym stopniu manifestacją niekontrolowanych zachowań pojedynczych podmiotów nastawionych na zysk w rozwijającej się branży turystycznej? Zakres terytorialny poszukiwań badawczych został ograniczony do obszaru województwa dolnośląskiego, a zakres czasowy określony na lata 1989 – 2019, które stanowią pierwsze 30 lecie po transformacji ustrojowej. Praca ma charakter zarówno poznawczy jak też użytkowy.

Zasadniczym celem naukowym pracy jest rozpoznanie procesów i mechanizmów tworzenia nowych przestrzeni turystycznych oraz odnalezienia prawidłowości w ich powstaniu. Autorka na wstępnym etapie założyła, iż w dynamicznie rozwijającej się gospodarce wolnorynkowej zaistnieją różne modele powstawania przestrzeni turystycznej, ich powstawanie nie jest zdeterminowane jednoznacznie określonym zestawem warunków wejściowych, a planowanie przestrzenne jest ograniczonym i nie jedynym narzędziem budującym przestrzeń turystyczną Dolnego Śląska. Te założenia stały się podstawą do zbudowania hipotez pracy. Dla ukierunkowania badań sformułowano następujące pytania pomocnicze: co pobudza powstawanie przestrzeni turystycznej na Dolnym Śląsku? Czy powstawanie nowych przestrzeni turystycznych regionu jest wynikiem działań planowych? Czy i jakim stopniu istniejące warunki (tj. układy funkcjonalno-przestrzenne, walory krajobrazu, obszary chronione) wpływają na wykształcanie się nowych przestrzeni turystycznych województwa?

Praca opisuje zjawiska współczesne, dlatego też jedną z najważniejszych metod użytych w pracy są badania terenowe, w tym metody obserwacji, swobodnego wywiadu z uczestnikami i twórcami przestrzeni turystycznej i pomiary. Badania empiryczne uzupełniały metody studiów

i analiz literatury, w tym piśmiennictwa naukowego i dokumentacji planistycznej. Metody analizy i syntezy danych pozwoliły na selekcję obiektów do badań szczegółowych, które zobrazowane zostały w katalogu 30 obiektów. Całość pracy powstała w nurcie rozumowania abdukcyjnego.

W strukturze pracy można wyróżnić 4 części opisane w 4 rozdziałach oraz katalog obiektów, który stanowi tom drugi pracy. Pierwsza część skupia się na wprowadzeniu i zawiera uzasadnienie wyboru tematu, zakres pracy, cele i hipotezy, informacje o metodologii prowadzonych badań oraz zarys literatury przedmiotu.

Część druga prezentuje tło teoretyczne pracy. Autorka w opisie tu funkcje turystyki oraz prowadzi dyskusję nt. różnic w definiowaniu podstawowych terminów wykorzystywanych w pracy, takich jak: przestrzeń turystyczna, zagospodarowanie turystyczne czy produkt turystyczny. Opisano tu także narzędzia i mechanizmy planowania i kreowania przestrzeni turystycznej przez samorządy terytorialne oraz inne podmioty, na które nałożono zadania związane z rozwojem, promocją i kontrolą sektora turystycznego. Autorka opracowuje też własne definicje niektórych pojęć porządkując duży chaos pojęciowy i odpowiadając na potrzebę aktualizacji terminów pojęć i ponownego ich zaadaptowania ich do zjawisk współczesnych

Część badawcza następuje po części drugiej. W rozdziałach 3. i 4. oraz na kartach obiektów (tom II), autorka opisuje etapy tworzenia się przestrzeni turystycznej na Dolnym Śląsku, zarówno w ujęciu historycznym jak również współcześnie, koncentrując się okresie 1989 – 1919, określonym jako ramy czasowe podane w tytule pracy. Rozdział 3 rozpoczyna analiza czynników wpływających na rozwój przestrzeni turystycznej regionu, po czym następuje analiza ogólnodostępnych statystyk GUS oraz prezentacja wyników własnych badań ankietowych autorki. Obraz jaki wyłania się z danych zawartych w rozdziale trzecim nie dostarcza satysfakcjonujących informacji o jakości przestrzeni turystycznej, jednak wskazuje, że ta przestrzeń rozwija się nieharmonijnie i nierównomiernie na terenie województwa. Badania jakościowe przeprowadzone na wyselekcjonowanej grupie obiektów prezentuje rozdział czwarty, poświęcony omówieniu wyników badań terenowych pogłębionych poprzez studia kameralne nad dokumentacją planistyczną i strategiczną. Rozdział otwierają informacje o metodzie selekcji obiektów badanych. Autorka kolejno prezentuje informacje zbiorcze na temat poszczególnych, dobranych kryteriów badawczych po czym dokonuje szczegółowej analizy wyników badań, wcześniej skatalogowanych w tomie drugim. W tym rozdziale autorka również prezentuje modele tworzenia przestrzeni turystycznej, które można uznać za największe osiągnięcie pracy oraz dokonuje oceny roli planowania przestrzennego w procesie budowania tej przestrzeni. W ostatnim podrozdziale pracy znajdują się wnioski, które stanowią czwartą część w strukturze pracy.

Abstract

Models of creating tourism space and the role of spatial planning in creating tourist products of Lower Silesia in the years 1989 – 2019.

Autor: mgr Aleksandra Głowczyńska

Promotor: dr hab. inż. arch. Magdalena Belof, profesor PWr

Keywords: tourism space, tourism development, tourism product, tools and mechanisms for planning tourism space, models

Tourism is an activity that spans various aspects of life. It concerns each and every one of us, because each of us has been and will be a tourist, which will translate into economic, social, functional and spatial effects. After the system transformation (1989), in the Lower Silesian voivodship, appeared many objects that escaped clear classification differentiating tourist attractions from tourist development. This situation was the stimulus for the creation of this thesis.

The content of this dissertation is a scientific search for an answer to the question: how are new forms of tourism development created? Are they an expression, or at least an element, of a coherent spatial policy of local authorities, or are they perhaps more a manifestation of the uncontrolled behaviour of individual profit-oriented actors in the growing tourism industry? The territorial scope of the research has been limited to the area of the Lower Silesian Voivodeship, and the temporal scope has been defined as the years 1989 - 2019, which are the first 30 years after the political transformation. The work is both cognitive and utilitarian in nature.

The fundamental scientific objective of the work is to identify the processes and mechanisms of creating new tourist spaces and to find regularities in their creation. At the initial stage, the author assumed that in a dynamically developing free market economy there will be various models of tourism space creation, that their creation is not determined by a clearly defined set of input conditions, and that spatial planning is a limited and not the only tool for building tourism space in Lower Silesia. These assumptions became the basis for building the theses of the study. To guide the research, the following auxiliary questions were formulated: what stimulates the creation of tourism space in Lower Silesia? Is the emergence of new tourism spaces in the region the result of planned activities? To what extent do existing conditions (i.e. functional and spatial systems, landscape values, protected areas) influence the formation of new tourism spaces in the voivodeship?

The work describes contemporary phenomena, therefore one of the most important methods used in the work is field research, including observation methods. free interview with participants and creators of tourism space and measurements. Empirical research was complemented by methods of literature study and analysis, including scientific literature and planning documentation. The methods of data analysis and synthesis allowed the selection of sites for detailed research, which were illustrated in a catalogue of 30 sites . The entire work was developed in the current of abductive reasoning.

The structure of the work can be distinguished by 4 parts described in 4 chapters and an object catalogue, which constitutes volume two of the work. The first part focuses on the introduction and contains the rationale for the choice of the topic, the scope of the work, the aims and theses, information on the methodology of the research carried out and an outline of the literature on the subject.

The second part presents the theoretical background of the work. The author describes here the functions of tourism and discusses differences in defining basic terms used in the thesis, such as: tourism space, tourism development or tourism product. It also describes the tools and mechanisms of planning and creating tourism space by local governments and other entities charged with the development, promotion and control of the tourism sector. The author also elaborates her own definitions of some terms, bringing order to the great conceptual chaos and responding to the need to update the terms of concepts and re-adapt them to contemporary phenomena

The research part follows the second part. In Chapters 3 and 4, as well as in the object pages (Volume II), author describes the stages of the formation of tourism space in Lower Silesia, both historically and contemporarily, focusing on the period 1989-1919, defined as the time frame given in the title of the work. Chapter 3 begins with an analysis of factors influencing the development of tourism space in the region, followed by an analysis of generally available Central Statistical Office statistics and a presentation of the results of the author's own survey. The picture that emerges from the data in Chapter 3 does not provide satisfactory information on the quality of tourism space, however, it indicates that this space is developing disharmoniously and unevenly in the voivodeship. Qualitative research conducted on a selected group of objects is presented in the fourth chapter, devoted to the discussion of the results of field research deepened by chamber research on planning and strategic documentation. The chapter opens with information on the methods of target selection. The author presents, successively, collective information on individual, good research criteria, followed by a detailed detailed analysis of research results, previously cataloged in the second volume. In this chapter, the author also presents models of creating tourism space that can be used for effective work and assess the role of spatial planning in the process of creating this space. In the last subchapter of the work, conclusions are presented, which are the fourth part of the work.

Spis Tabel:

Tabela 1. Światowy ruch turystyczny. Kraje o największych wydatkach na turystykę (dane za: 2017) kraje najczęściej odwiedzane (dane za: 2017) oraz kraje o największym dochodzie z ruchu turystycznego (dane za: 2016) według Rankingu Światowej Organizacji Turystyki.....	18
Tabela 2. Wielkość wydatków na turystykę oraz znaczenie gospodarki turystycznej w Polsce. ...	20
Tabela 3. Zagraniczne wyjazdy mieszkańców Polski według krajów w latach 2015-2016 (w mln)	20
Tabela 4. Segmenty przemysłu turystycznego wg Sessa (1983)	27
Tabela 5. Charakterystyka typów przestrzeni turystycznej wg Liszewskiego	35
Tabela 6. Stara i nowa przestrzeń turystyczna.....	39
Tabela 7. Porównanie definicji przestrzeni turystycznej wg różnych autorów	46
Tabela 8. Liczba pracujących w turystyce w 2016 roku.....	48
Tabela 9. Kompetencje władz, samorządów oraz przedsiębiorstw prywatnych	48
Tabela 10. Kompetencje organizacji pozarządowych w zarządzaniu sferą turystyki.....	50
Tabela 11. Górna grupa decylova powiatów o najwyższym wskaźniku WAT uwzględniającego wpływ otoczenia i poprawkę transgraniczną oraz udziały poszczególnych wskaźników (WAK, WAS, WAB z odpowiednimi wagami) uporządkowana wg województw.....	72
Tabela 12. Dostępność elementów oferty turystycznej województwa (oceny wybrane).	79
Tabela 13. Moce i słabe strony Dolnego Śląska jako przestrzeni turystycznej w opinii badanych przez Biostat.	80
Tabela 14. Produkty turystyczne nowej generacji na Dolnym Śląsku	96
Tabela 15. Informacje podstawowe o obiektach.	102
Tabela 16. Uwarunkowania funkcjonalno – przestrzenne	105
Tabela 17. Uwarunkowania planistyczne – lokalizacja, sposób powstania, rola SUIKZP	109
Tabela 18. Uwarunkowania planistyczne – lokalizacja, sposób powstania, rola MPZP.	110
Tabela 19. Uwarunkowania planistyczne – rola dokumentów strategicznych	112

Spis ilustracji:

Ilustracja 1. Wielkość ruchu turystycznego na świecie w wybranych latach.	5
Ilustracja 2. Międzynarodowe przeloty turystyczne w latach 1950 – 2016 z zaznaczeniem regionów świata.	18
Ilustracja 3. Porównanie przychodów z turystyki w 2006 i 2016 roku dla wybranych krajów	19
Ilustracja 4. Procentowy przyrost liczby przedsiębiorstw w Unii Europejskiej w latach	19
Ilustracja 5. Uczestnictwo mieszkańców Polski w podróżach w latach 2012 – 2016 (w %)	23
Ilustracja 6. Etapy poznawana przestrzeni turystycznej	38
Ilustracja 7. Poszerzanie przestrzeni turystycznej w wymiarze geograficznym	39
Ilustracja 8. Cykl życia obszaru turystycznego	40
Ilustracja 9. Cykl życia przestrzeni, w której pojawiają się zjawiska turystyczne	42
Ilustracja 10. Możliwe kierunki przemian związanych z przestrzenią turystyczną w zależności od charakteru procesu o nich decydującego	43
Ilustracja 11. Poszerzanie przestrzeni turystycznej w wymiarze czasowym.	44
Ilustracja 12. Możliwości rozszerzania przestrzeni turystycznej	45
Ilustracja 13. Uzdrowiska w Sudetach	58
Ilustracja 14. : Schroniska wysokogórskie w Karkonoszach. Stan z 1938 r.	60
Ilustracja 15. Szczyt Śnieżki na początku XX wieku.	61
Ilustracja 16. Pozostałość przedwojennego znakowania rombowego w Żłotym Jarze k. Żłotego Stoku.	63
Ilustracja 17. Budynek obserwatorium meteorologicznego na Śnieżce w 1942 oraz to samo miejsce w 2019r.	65
Ilustracja 18. Subregiony Turystyczne Dolnego Śląska.	69
Ilustracja 19. Obszary koncentracji ruchu turystycznego wg. Jacka Potockiego	71
Ilustracja 20. (po lewej) Wskaźnik atrakcyjności turystycznej województw oraz	72
Ilustracja 21. (po prawej) Wskaźnik atrakcyjności turystycznej uwzględniający otoczenie i poprawkę transgraniczną	72
Ilustracja 22. Powiaty o dominujących walorach kulturowych, środowiskowych oraz powiaty bez dominującego rodzaju walorów turystycznych.	73
Ilustracja 23. Obiekty turystyczne (dane na dzień 31 lipca danego roku).....	74
Ilustracja 24. Stopień wykorzystania miejsc noclegowych ogółem wg województw.....	75
Ilustracja 25. Wskaźnik gęstości bazy noclegowej w 2016 roku (liczba miejsc noclegowych na 100 km ²)	75
Ilustracja 26 (po lewej) Wskaźnik rozwoju bazy noclegowej w 2016 roku (liczba korzystających z noclegów na 1 miejsce) oraz Ilustracja 27 (po prawej) Stopień wykorzystania miejsc noclegowych w 2016 roku.....	76
Ilustracja 28. Zaplecze sportowo – rekreacyjne obiektów noclegowych na Dolnym Śląsku.	77
Ilustracja 29. Długość ścieżek rowerowych (dróg dla rowerów).....	78
Ilustracja 30. Oceny całościowe oferty turystycznej w układzie subregionalnym	79
Ilustracja 31. Turyści potencjalni – charakter najbliższej podróży na Dolny Śląsk	81
Ilustracja 32. Rozmieszczenie respondentów.	82
Ilustracja 33. Ocena atrakcyjności turystycznej miejscowości zatrudnienia.	83
Ilustracja 34. Ocena obecności nowych produktów turystycznych	83
Ilustracja 35. Oczekiwanie większej ilości turystów.	84
Ilustracja 36. Dominujące motywacje turystów.	85

Ilustracja 37. Brakujące komponenty otoczenia	86
Ilustracja 40. Ocena współpracy z gminą	88
Ilustracja 41. Ocena współpracy ze starostwem powiatowym.	89
Ilustracja 42. Ocena pracy wydziału promocji.....	89
Ilustracja 43. Współpraca z punktem informacji turystycznej.....	90
Ilustracja 44. Ocena współpracy z organizacjami pozarządowymi.....	91
Ilustracja 45. Ocena współpracy z sektorem usługowym.....	92
Ilustracja 46. Ocena współpracy z sektorem przemysłowym.....	92
Ilustracja 47. Ocena rozwoju regionalnego przemysłu pamiątkarskiego.	93
Ilustracja 48. Ocena wykorzystania regionalnych produktów rolnych przez sektor turystyczny.....	93
Ilustracja 49. Rozmieszczenie nowych produktów turystycznych na Dolnym Śląsku.	99
Ilustracja 50. Funkcje dodatkowe tworzone przez produkty turystyczne nowej generacji agregacja wyników z grupy badawczej.....	106

Bibliografia:

1. Aitchison C., MacLeod N. E., Shaw S.J., *Lesure and tourism landscapes: social and cultural geographies*, Routledge, London 2000.
2. Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego, Polska Agencja Rozwoju Turystyki SA, ul. Stawki 2, 00-193 Warszawa 2009.
3. Alejski W., *Turystyka w obliczu wyzwań XXI wieku*, Wydawnictwo Alibis, Kraków 1999.
4. Ashworth G.J., Voogd H., *Selling the City*, Belhaven Press, London, New York 1990.
5. Aubert – Gamet V., Cova B., *Servicespaces: from modern non-places to postmodern common places*, *Journal of Business Research* 1999, No 44 s. 37 – 45.
6. Bachvarov M. *Region turystyczny – nowa treść w starej formie?*, *Turyzm* 2003, 12 s. 5 – 19.
7. *Badanie ruchu turystycznego na Dolnym Śląsku w ujęciu powiatowym i subregionalnym wg „Aktualizacji Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego”*, Grupa Biostat: dr Katarzyna Tkocz-Wolny, Andrzej Kempa, Katarzyna Piosek, Magdalena Sosnowska, Zdzisław Wolny, na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, Wydział Turystyki, Wrocław 2015.
8. Biesiekierski T., Jacek Suchodolski J., Trocka-Leszczyńska E., *Architektura na obszarze Sudetów: Sudety Środkowe, Wschodnie i Przedgórze Sudeckie*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 1999.
9. Boruszczak M., *Polityka samorządu lokalnego w dziedzinie turystyki*, WSTiH, Gdańsk 2000.
10. Butler R.W., *The Concept of a Tourist Area Cycle of Evolution: Implications for Management of Resources*, *The Canadian Geographer* 1980, No. 24.
11. Butler R.W., *The tourism area life cycle, vol. 1: Applications and modifications*, *Aspects of Tourism* 28, Channel View Publications, Clevedon – Buffalo – Toronto 2006.
12. Butler R.W., *The tourism area life cycle, vol. 2: Conceptual and theoretical issues*, *Aspects of Tourism* 28, Channel View Publications, Clevedon – Buffalo – Toronto 2006.
13. Butowski L. *Turystyka w polityce spójności gospodarczej i społecznej Unii Europejskiej w latach 1994 – 1999 i 2000 – 2006 Uwarunkowania teoretyczne zakres rzeczowy, finansowy i przestrzenny*, Difin, Warszawa 2009.
14. Chronis A. *Constructing heritage at the Gettysburg storiage*, *Annals of Tourism Research* 2005, 32, 2 s. 386 – 406.
15. Chudoba T., *Teoria turystyki a zarządzanie turystyką*, Difin, Warszawa 2008.
16. Clark T.N.,(red.) Loyd R., Wong K.K. Jain P., *Amenities drive urban growth [w:] The city as an entertainment machine. Reserch In Urban Policy* 2003, 9, Elsevier, Kilmington, s. 293 – 324.
17. Czerwiński J. *Podstawy turystyki*, Seria wydawnicza Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy, Legnica 2007.
18. De Bres K. *Cowtowns or cathedral precincts? Two models for contemporary urban tourism*, *Area* 1994, 26, 1, s. 56 – 67.
19. Derek M. *Funkcja turystyczna jako czynnik rozwoju lokalnego w Polsce*, rozprawa doktorska wykonana pod kierunkiem Prof. dr. hab. Andrzeja Kowalczyka UW, WGiSR Warszawa 2008.
20. Derek M., *Funkcja turystyczna jako czynnik rozwoju lokalnego w Polsce*. WGiSR, Warszawa 2008.
21. Dielemans J., *Witajcie w raj* Reportaż o przemyśle turystycznym, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2011.
22. Dudek M. *Las Vegas – sto lat od pustyni do imperium hotelarskiego*, *Turystyka i Hotelarstwo* 2005, 7, s. 9 – 52.
23. Dudek M. *Miasta – kasyna w USA*, *Turystyka i Hotelarstwo* 2006, 9, s. 105 – 131.
24. Dudziak T., Potocki J., *Rozwój sieci szlaków turystycznych w Sudetach*, *Śląski Labirynt Krajoznawczy* 7, PTTK, Wrocław 2005.
25. Durydiwka M., Kowalczyk A. *Region turystyczny a procesy globalizacji*, *Turyzm* 2003, 13, 1, s. 21 – 42.

26. Dziedzic E., Obszar recepcji turystycznej jako przedmiot zarządzania strategicznego, „Monografie i Opracowania SGH” 1998, nr 442.
27. Dziegieć E. Urbanizacja turystyczna terenów wiejskich w Polsce, *Turyzm* 1995, 5, 1, s. 5 – 56.
28. Dziemanowicz W. Konkurencyjność gmin w kontekście relacji władze lokalne – inwestorzy zagraniczni, Wyd. UW, Warszawa 2008.
29. Evans N., Cambell D., Stonehouse G., *Strategic Management for Travel and Tourism*, Butterworth – Heinemann, Oxford 2003.
30. Forsyth T. Environmental responsibility and business regulation: the case of sustainable tourism, *The Geographical Journal* 1997, 163, 3, s. 270 – 280.
31. Gaworecki W.W. (red.), *Turystyka*, PWE, Warszawa 2010.
32. Gołębski G. (red.), *Kompendium wiedzy o turystyce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.
33. Gołębski G. (red.), *Metody stymulowania rozwoju turystyki w ujęciu przestrzennym*, Wydawnictwo AE w Poznaniu, Poznań 2002.
34. Gołębski G. *Przedsiębiorstwo turystyczne w gospodarce wolnorynkowej*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2003.
35. Gorzelak G., Tucholska A.(red.), *Rozwój, region, przestrzeń*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego- EUROREG, Warszawa 2007.
36. Gospodarek J. *Prawo turystyczne w zarysie*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz – Warszawa 2003.
37. Grzeszczak J. Bieguny wzrostu a formy przestrzeni spolaryzowanej, *Prace Geograficzne* 173, IGiP PAN, Warszawa 1999.
38. Holloway J. Ch., Robinson Ch., *Marketing w turystyce*, PWE, Warszawa 1997.
39. Hołderna-Mielcarek B., Determinanty rozwoju kongresowych form ruchu turystycznego. *Problemy Turystyki /Problems of Tourism/* 1998, nr 1-2, s. 29-47
40. Hołderna-Mielcarek B., Regionalizacja produktu turystycznego. Cz. 2 : Instrumenty marketingowe w zastosowaniu organizacji regionalnych, *Rynek Turystyczny* 1998; nr 13-14, s. 9-10
41. Ivars J. *Tourism planning in Spain: evolution and perspectives*, *Annals of Tourism Research* 2004, 31, 2, s. 313 – 333.
42. Jarosz D., Państwowe organizowanie wypoczynku: Fundusz Wczasów Pracowniczych w latach 1945-1956, *Polska 1944/45-1989. Studia i Materiały V/2001*, s. 49 - 108.
43. Kachniarz T., Niewiadomski Z., *Nowe podstawy prawne planowania przestrzennego*, Instytut Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej, Warszawa 1994.
44. Kaczmarek J., Stasiak A., Włodarczyk B., *Produkt turystyczny. Pomysł, organizacja, zarządzanie*, PWE, Warszawa 2010.
45. Kaczmarek J., Stasiak A., Włodarczyk B., *Przestrzeń gościnna – kilka uwag o konkurencyjności regionów [w:] Turystyka jako czynnik wzrostu konkurencyjności w dobie globalizacji*, Gołębski G. (red.), Wydawnictwo AE w Poznaniu, Poznań 2008.
46. Kincel R, *U śląskich wód. Z dziejów śląskich uzdrowisk i ich tradycji polskich*, Racibórz 1994.
47. Kincel R., *Sarmaci na Śnieżce*, Ossolineum, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1973.
48. Kot J., *Zarządzanie rozwojem gmin a praktyka planowania strategicznego*, Wydawnictwo UŁ, Łódź 2003.
49. Kotler Ph., *Marketing. Analiza, planowanie, wdrażanie i kontrola*, Gebethner, Warszawa 1994.
50. Kotus J., *Badania socjologiczne w poznaniu struktur i procesów społecznych dla potrzeb gospodarki przestrzennej*, w: Rogacki H. (red. nauk.) *Koncepcje teoretyczne i metody badań geografii społeczno – ekonomicznej i gospodarki przestrzennej*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2001.

51. Kowalczyk A. Atrakcyjność turystyczna krajobrazu kulturowego [w:] Znaczenie badań krajobrazowych dla zrównoważonego rozwoju. Profesorowi Andrzejowi Richlingowi w 70. Rocznicę urodzin i 45 – lecie pracy naukowej. UW, WGiSR, s. 121 – 132, Warszawa 2007.
52. Kowalczyk A., Derek M., Zagospodarowanie turystyczne, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010.
53. Kowalczyk A., Fenomenologia przestrzeni turystycznej, *Turyzm* 2014, 24, s. 9-15,9-15.
54. Kowalczyk A., *Geografia turystyki*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1997.
55. Kowalczyk A., 'Geograficzne' aspekty przestrzeni turystycznej (nowe spojrzenie na koncepcję przestrzeni turystycznej), [in:] M. Durydiwka, K. Duda-Gromada (eds), *Przestrzeń turystyczna. Czynniki, różnorodność, zmiany*, Uniwersytet Warszawski, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, Warszawa, pp. 29-38. 2011,
56. Kozak M., Koncepcje rozwoju turystyki, *Studia regionalne i lokalne* 2008, 9, wyd. 31, str. 38-59.
57. Kozak M., Turystyka: niewykorzystana szansa rozwojowa regionów? *Studia regionalne i lokalne* 2010, 11, wyd. 42, str. 43-59.
58. Kozak M., Turystyka i polityka turystyczna a rozwój: między starym a nowym paradygmatem, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2009.
59. Krakowiak B., Latosińska J., Liszewski S., Makowska-Iskierka M., Wiluś R., Wojciechowska J., Włodarczyk B., *Research into tourism space in Poland at the „Geographical Centre” in Łódź*, [w:] T. Marszał (red.), *Spatial Development of Contemporary Poland*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2014, s. 91–118
60. Kruczek Z., Sacha S., *Geografia atrakcji turystycznych Polski*, Oficyna wydawnicza Ostoja, Kraków 1994.
61. Kruczek Z., Zmyślony P., *Regiony Turystyczne*, Proskenia, Kraków 2010.
62. Kunicki Z., *Turystyka. Wszystko o...*, KAW, Warszawa 1975.
63. Kupiec L., Gołębiowska A., Wyszowska D., *Gospodarka przestrzenna. T. IV Infrastruktura społeczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2004.
64. Kurek W. (red.) *Turystyka na obszarach górskich Europy*, IGiGP UJ, Kraków 2004.
65. Kurek W. (red.) *Turystyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.
66. Lewandowska A., *Produkt na rynku usług turystycznych*, [w:] A. Panasiuk, *Marketing usług turystycznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005.
67. Lijewski T., Mikułowski B., Wyrzykowski J., *Geografia turystyki Polski*, PWE, Warszawa 2008.
68. Lisowski A. (red.), *Zmiany przestrzenne i funkcjonalne obszarów miejskich*, *Prace i studia Geograficzne* 35, UW WGiSR Warszawa 2005.
69. Liszewski S., *Festiwal Nauki, Techniki i Sztuki w Łodzi jako wydarzenie*, [w:] B. Krakowiak, A. Stasiak (red.), *Kultura i turystyka – w kręgu wydarzeń*, Regionalna Organizacja Turystyczna Województwa Łódzkiego, Instytut Geografii Miast i turystyki UŁ, Łódź 2014, s. 89–102
70. Liszewski S., *Miejska przestrzeń eksploracji turystycznej. Przykład Łodzi (Urban 'Tourism Exploration Space': The Example of Łódź)*, *Turyzm* 2009, t. 19, z. 1-2, s. 59- 65 (57-62)
71. Liszewski S., *Miejska przestrzeń turystyczna. Metody badań. Ewolucja i jej prawidłowości*, *Turyzm* 2014, 24/1, s. 37–48; *Urban space research methods: evolution of patterns*, pp. 35–44
72. Liszewski S., *Nowe przestrzenie w miastach (na obszarach zurbanizowanych)*, [w:] I. Jażdżewska red., *Nowe przestrzenie w miastach, ich organizacja i funkcje*, XIX Konwersatorium Wiedzy o Mieście, Wyd. UŁ, Łódź 2006, s. 33-34
73. Liszewski S., *Przestrzenie turystyki i ich transformacja we współczesnym świecie*, *Turyzm* 2006, t. 16, z. 2, pp. 7-20.
74. Liszewski S., *Przestrzenie turystyki i osadnictwo turystyczne*, [w:] *Kompendium wiedzy o turystyce*, G. Gołębski red., Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009, s. 95-128
75. Liszewski S., *Przestrzeń turystyczna i osadnictwo turystyczne* [w:] *Kompendium wiedzy o turystyce*, Gołębski G. (red.), Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002, s. 77 – 109

76. Liszewski S., Przestrzeń turystyczna miasta (przykład Łodzi), *Turyzm* 1999, t. 9, z. 1, pp. 51-73.
77. Liszewski S., Przestrzeń turystyczna Polski. Koncepcja regionalizacji turystycznej, [w:] *Współczesne problemy przemian strukturalnych przestrzeni geograficznej*, I. Jażewicz red., Wydawnictwo Naukowe Akademii Pomorskiej w Słupsku, Słupsk 2009, s. 59-69
78. Liszewski S., Przestrzeń turystyczna Polski. Koncepcja regionalizacji turystycznej. [w:] *Współczesne problemy przemian strukturalnych przestrzeni geograficznej*. Red. I. Jażewicz. Akademia Pomorska w Słupsku, Słupsk 2009.
79. Liszewski S., Przestrzeń turystyczna w ujęciu podmiotowym. Przyczynek do dyskusji o przestrzeni w geografii, [w:] W. Maik, K. Rembowska, A. Suliborski (red.), *Geografia jako nauka o przestrzeni, środowisku i krajobrazie*, t. 1. Podstawowe idee i koncepcje w geografii, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź 2005, pp. 50-60.
80. Liszewski S., Przestrzeń turystyczna, *Turyzm* 1995, t. 5, z. 2, pp. 87-103.
81. Liszewski S., red., *Geografia urbanistyczna*, Wyd. II, Wyd. Naukowe PWN S.A., Warszawa 2012, 428s.
82. Liszewski S., Szanse i zagrożenia doliny rzeki Odry jako regionu turystycznego, [w:] S. Ciok, D. Ilnicki (red.), *Przekształcenia regionalnych struktur funkcjonalno-przestrzennych*, t. VIII/1 – Regionalny wymiar integracji europejskiej, Wrocław 2004, s. 73–86.
83. Liszewski S., Treści, formy, przestrzenie i klasyfikacja turystyki (artykuł dyskusyjny), [w:] R. Wiluś, J. Wojciechowska (red.), *Nowe – stare formy turystyki w przestrzeni*, Warsztaty z Geografii Turystyki, tom 3, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013, s. 9–19.
84. Liszewski S., Urbanizacja turystyczna, nowa forma organizacji przestrzeni geograficznej, [w:] B. Górz, red., *Urbanizacja i społeczeństwo*, Instytut Geografii Akademia Pedagogiczna w Krakowie, P. W. Stabil, Kraków 2006, s. 165–178.
85. Liszewski S., Wpływ przemian ustrojowych na zmiany funkcji turystycznej małych miejscowości. Studia przypadku: Spała i Uniejów w województwie łódzkim, [w:] G. Gołębowski, A. Niezgoda (red.), *Turystyka wobec zmian współczesnego świata. Zmiany, bariery, innowacje*, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Poznań 2014, s. 155–169.
86. Łazarek M., Łazarek R., *Śladami historii turystyki: od starożytności do współczesności*, Drukarnia Akademicka, Lublin 2005.
87. Łazarek R., *Ekonomika turystyki. Wybrane zagadnienia*, Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Warszawie, Warszawa 1999.
88. Mac Cannell D., *Turysta. Nowa teoria klasy próżniaczej*, Warszawskie wydawnictwo Literackie MUZA S.A., Warszawa 2002.
89. Markowski T., *Zarządzanie rozwojem miast*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999.
90. Mazurski K.R., *Geneza i przemiany turystyki*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Zarządzania, Wrocław 2006.
91. Mazurski K.R., *Geografia turystyczna Sudetów*, OW Sudety, Wrocław 2003.
92. Mazurski K.R., *Historia turystyki sudeckiej*, Oficyna Wydawnicza „Wierchy” Centralnego Ośrodka Turystyki Górskiej PTTK, Kraków 2012.
93. Mazurski K.R., *Tereny zielone uzdrowisk sudeckich*, OW Sudety, Wrocław 2003.
94. Medlik S., *Leksykon podróży, turystyki i hotelarstwa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995.
95. Middleton V. T. C., *Marketing w turystyce*, Polska Agencja Rozwoju Turystyki, Warszawa 1996.
96. Middleton V.T.C., *Tourism product*, (w:) *Tourism Marketing and Management Handbook*, praca zb. pod red. S. Witt, L. Mountinho, Prentice Hall 1989.
97. Młynarczyk Z., Zajadacz. A. (red.), *Uwarunkowania i plany rozwoju turystyki*, Tom III Walory i atrakcje turystyczne Potencjał turystyczny Plany rozwoju turystyki, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2009.

98. Mokras-Grabowska J., Przestrzeń turystyczno-artystyczna Łodzi na przykładzie Galerii Urban Forms, *Turyzm* 2014, 24/2, wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, s. 25-33.
99. Mokras-Grabowska J. (red.), Tanaś S., Od autentyczności do komercji - o doświadczaniu w turystyce, „Warsztaty z Geografii Turyzmu” 2014, t. 4, Wyd. Uniwersytet Łódzki, Łódź, ss. 223
100. Mruk H., Rutkowski I., *Strategia produktu*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne S.A., Warszawa 2001.
101. Naumowicz K., *Turystyka. Zagadnienia teoretyczne*. Skrypt dla studentów kierunku ekonomika i organizacja obrotu towarowego i usług, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 1990.
102. Nowakowska A., *Produkt turystyczny*, w: *Kompendium wiedzy o turystyce*, red. G. Gołębki, PWN, Warszawa – Poznań 2002.
103. Osiński T. (red.), „Rewolucja społeczna” czy „dzika przebudowa”? Społeczne skutki przekształceń własnościowych w Polsce (1944–1956), IPN Lublin 2016.
104. Papiernik W. (2012), *Historia turystyki w Sudetach*. <https://skpswroclaw.files.wordpress.com/2017/11/historia-turystyki-papierniak.pdf> [dostęp: 20.05.2022]
105. Panasiuk A., *Determinanty i modele kształtowania roli państwa w gospodarce turystycznej*, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Zeszyty Naukowe nr 16, Kraków 2014.
106. Panasiuk A. (red.), *Ekonomika turystyki i rekreacji*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa wyd. I 2006, wyd. II 2011.
107. Panasiuk A. (red.), *Gospodarka turystyczna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.
108. Parysek J.J., *Podstawy gospodarki lokalnej*. WN UAM, Poznań 1997.
109. Pawlikowska-Piechotka A., *Planowanie przestrzeni turystycznej*, *Novae Res*, Gdynia 2014.
110. Pawlikowska-Piechotka A., *Zagospodarowanie turystyczne i rekreacyjne*, *Novae Res*, Gdynia 2009.
111. Pike A., Rodríguez-Pose A., Tomaney J., *What Kind of Local and Regional Development and for Whom?*, 2007 https://www.researchgate.net/publication/234045244_What_Kind_of_Local_and_Regional_Development_and_for_Whom [dostęp: 22.05.2022].
112. Płocka J., *Wybrane zagadnienia z zagospodarowania turystycznego*, cz.1, Toruń 2002.
113. Płocka J., *Wybrane zagadnienia z zagospodarowania turystycznego*, cz.2, Toruń 2002,
114. Płocka J.: *Turystyka. Wybrane zagadnienia*. Wydawnictwo ESCAPE Magazine 2009.
115. Płocka J.: *Wybrane zagadnienia z zagospodarowania turystycznego*. Biblioteka CKU, Toruń 2006.
116. Potocki J., Dudziak T., *Zarys dziejów znakowania szlaków turystycznych w Sudetach*. [w:] Kuleczka P. (red.), *Szlaki turystyczne a przestrzeń turystyczna*. Wyd. PTTK „Kraj”, Warszawa 2007, s. 201–214.
117. Potocki J., *Funkcje turystyki w kształtowaniu transgranicznego regionu górskiego Sudetów*, Wydawnictwo Wrocławskie Towarzystwo Naukowe, Jelenia Góra - Wrocław 2009.
118. Potocki J., Kachniarz M., Szutka K., Ziablicki T., *Przemiany struktury przestrzennej i dylematy rozwojowe Karpacza jako miasta turystycznego*, *Acta Universitatis Lodzianis, Folia Geographica Oeconomica* 2013, 15, s. 139-150.
119. Potocki J., *Karkonosze, Orłowicz i polski model turystyki górskiej*, [w:] *Wczoraj, dziś i jutro turystyki aktywnej i specjalistycznej* (red. A. Stasiak, J. Śledzińska, B. Włodarczyk), Wyd. PTTK "Kraj", Warszawa 2015, s. 69-73.
120. Potocki J., *Kształtowanie sieci turystycznych szlaków pieszych w Sudetach po II wojnie światowej i jego ważniejsze uwarunkowania*. [w:] Mateusiak A. (red.), *Zarys dziejów turystyki i przewodnictwa w Sudetach*. Wydawnictwo AD REM, Jelenia Góra 2013, s. 21–43.
121. Potocki J., *Potencjał regionu karkonoskiego dla edukacji w kształtowaniu ładu przestrzennego*. [w:] *Edukacja dla zrównoważonego rozwoju*, (red. T. Bartniczak, S. Zaremba-Warnek), . T. IV, *Edukacja dla środowiska*, Wyd. *Ekonomia i Środowisko*, Białystok 2010, s. 377-384.

122. Potocki J., Pressure on natural environment in major tourist locations of the Karkonosze Mts. in light of demographic trends and expansion of the tourist function of the region, *Opera Corcontica* 2010, 47, Suppl. 1, s. 277-282.
123. Potocki J., Przemiany sieci schronisk wysokogórskich w Karkonoszach, *Gospodarka Przestrzenna* 2005, VIII, s. 115-123.
124. Potocki J., Przemiany użytkowania terenu w Karkonoszach w ciągu ostatnich 100 lat (podłoże społeczno-ekonomiczne, środowiskowe konsekwencje), *Opera Corcontica* 2000, 37, s. 642-649.
125. Potocki J., Regres funkcji turystycznej – przykłady z Dolnego Śląska, *Gospodarka Przestrzenna* XII, 1, Stowarzyszenie na rzecz Promocji Dolnego Śląska, Wrocław 2009, s. 108-114.
126. Potocki J., Restrukturyzacja przemysłu a degradacja krajobrazu – przykłady z terenu Sudetów, [w:] *Współczesne problemy polityki ekonomicznej* (red. J. Sokołowski, Z. Przybyła), Jaremen Press, Jelenia Góra 2007, s. 322- 328.
127. Potocki J., Rozwój zagospodarowania turystycznego Sudetów od połowy XIX wieku do II wojny światowej, *Wydawnictwo Turystyczne PLAN*, Jelenia Góra 2004.
128. Potocki J., Sudety jako region turystyczny, „Przegląd Urbanistyczny” 2015, R. VII, T. IX: 28-29.
129. Potocki J., Sudety jako transgraniczny region turystyczny wobec procesów integracyjnych, *Biuletyn KPZK PAN* 2008, vol. 236, s. 133-140.
130. Potocki J., Szcześniak E., Rozwój przestrzenny wałbrzyskiego zespołu miejskiego i jego wpływ na przemiany systemu przyrodniczego, [w:] *System przyrodniczy w zarządzaniu rozwojem obszarów metropolitalnych* (red. Markowski T., Drzazga D.), *Studia KPZK PAN, CXXIII*, Warszawa 2009, s. 162-171.
131. Potocki J., Śnieżka jako cel wędrówek i miejsce kultu religijnego, [w:] *Kultura i turystyka, sacrum i profanum* (red. J. Mokras-Grabowska, J. Latosińska), *Regionalna Organizacja Turystyczna Województwa Łódzkiego*, Łódź 2016, s. 101-115.
132. Potocki J., Zagospodarowanie turystyczne Sudetów, [w:] *Sudety i Przedgórze Sudeckie. Środowisko, ludność, gospodarka* (red. A. Marek, I. J. Olszak), *Wyd. Silesia*, Wrocław 2014, s. 407-426.
133. Potocki J., Znaczenie transportu kolejowego w dostępności komunikacyjnej miast sudeckich, *Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania* 2014, 37, 3., *Uniwersytet Szczeciński*, s. 235-245.
134. *Program Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego*, *Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego*, Wrocław 2005.
135. Przecławski K. (red.) *Turystyka a człowiek i społeczeństwo*, *Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych*, Warszawa 1984.
136. Przecławski K. *Człowiek a turystyka. Zarys socjologii turystyki* ALBIS, Kraków 1997.
137. Przerwa T. *Między lękiem a zachwytem. Sporty zimowe w Śląskich Sudetach i ich znaczenie dla regionu (do 1945 r.)*, *Oficyna Wydawnicza Atut – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe*, Wrocław 2012.
138. Przerwa T. *Wędrówka po Sudetach. Szkice z historii turystyki śląskiej przed 1945r.*, *Gajt Wydawnictwo*, Wrocław 2005.
139. Przesmycka E. red., *Architektura przyszłości*, *Wrocławskie Wydawnictwo Naukowe ATLA2*, Wrocław 2014.
140. Ranozek W., Widawski K., *Rozwój i oferta usług turystyki uzdrowiskowej po polskiej i czeskiej stronie Sudetów*. *Prace Geograficzne* 2011 / 2012, 125, *Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ*, Kraków.
141. Rapacz A., *Przedsiębiorstwo turystyczne. Podstawy i zasady działania*, *Wydawnictwo Naukowe PWN*, Warszawa 1994.
142. *Raport o stanie gospodarki turystycznej w latach 2007 – 2011* MSiT Warszawa 2013.

143. Ritzer G., Makdonaldyzacja społeczeństwa (The McDonaldization of society: an investigation into the changing character of contemporary social life, 1993), Wyd. Muza, Warszawa, wyd. I: 1997, wyd. II (nowe tłum.) 2003.
144. Ritzer G., Magiczny świat konsumpcji (Enchanting a disenchanted world. Revolutionizing the Means of Consumption, 1999), Wyd. Muza, Warszawa 2001, 2004.
145. Rogalewski O., Podstawy gospodarki przestrzennej w turystyce, "Ruch Turystyczny - Monografie", z. 13, SGPiS, Warszawa 1972.
146. Rogalewski O., Zagospodarowanie turystyczne, WSiP, Warszawa 1974, 1979.
147. Różycki P., Zarys wiedzy o turystyce, Proksenia, Kraków wyd. I 2006, wyd. II 2009.
148. Staffa M., Karkonosze, seria „A to Polska właśnie”, wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław 1999.
149. Stasiak A., Kreowanie markowego produktu turystycznego obszaru, [w:] O procesie powstawania inicjatywy klastrowej Krainy Miodowo-Mlecznej. Rekapitulacja działań (2000-2009), pr. zb. pod red. Marii Śmigielskiej i Marii Żurek, Starostwo Powiatowe w Kluczborku, Kluczbork 2009.
150. Stasiak A., Nowe przestrzenie i formy turystyki w gospodarce doświadczeń (New spaces and forms of tourism in experience economy), *Turyzm/Tourism* 2013, 23/2, s. 65–74, pp. 59–67.
151. Stasiak A., O potrzebie rewolucji w polskim muzealnictwie XXI wieku, [w:] *Kultura i turystyka – razem czy oddzielnie?*, pod red. A. Stasiaka, Wyd. WSTH w Łodzi, Łódź 2007.
152. Stasiak A., Obszar jako produkt turystyczny, [w:] *Konkurencyjność polskiego produktu turystycznego (Competitiveness of the polish tourism produkt)*, red. naukowy K. Pieńkos, Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Warszawa 2005.
153. Stasiak A., Produkt turystyczny w gospodarce doświadczeń (Tourist product in experience economy), *Turyzm/Tourism* 2013 23/1, s. 29–38, pp. 27–36.
154. Stasiak A., Strategie rozwoju produktu turystycznego obszaru, [w:] *Polityka turystyczna*, red. naukowy A. Panasiuk, Wyd. Fundacja na rzecz US, Szczecin – Kopenhaga 2005.
155. Stasiak A., Szlaki turystyczne – zagospodarowanie, atrakcja czy produkt turystyczny?, [w:] *Szlaki turystyczne a przestrzeń turystyczna*, pod red. P. Kuleczki, Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze Zarząd Główny, Warszawa 2007.
156. Stasiak A., Turystyka rodzinna w świecie ponowoczesnym, [w:] J. Śledzińska, B. Włodarczyk (red.), *Turystyka rodzinna a zachowania prospołeczne*, Wyd. PTTK Kraj, Warszawa 2011.
157. Stasiak A., Współczesna przestrzeń turystyczna, [w:] M. Durydiwka, K. Duda-Gromada (red.), *Przebieg turystyczny. Czynniki, różnorodność, zmiany*, Uniwersytet Warszawski, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, Warszawa 2011.
158. Stasiak A., Włodarczyk B., Miejsca spotkań kultury i turystyki, [w:] B. Krakowiak, A. Stasiak, B. Włodarczyk (red.), *Kultura i turystyka – miejsca spotkań*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013, s. 29–46.
159. *Strategia Rozwoju Krajowego Produktu Turystycznego Polski. Raport końcowy*, Warszawa 1999.
160. Suchodolski J., *Architektura schronisk górskich w Sudetach*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2005, 2014.
161. Suchodolski J., *Regionalizm w kształtowaniu formy architektury współczesnej na obszarze Sudetów*, Prace Naukowe Instytutu Architektury i Urbanistyki Politechniki Wrocławskiej, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 1996.
162. Suchodolski J., *Regionalna architektura zajazdów i schronisk na Ziemi Wałbrzyskiej*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2011.
163. Trocka-Leszczyńska E., *Międzygórze: dzieje i architektura*. Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2006.
164. Trocka-Leszczyńska E., Nykiel J., *Możliwości zachowania cech architektury regionalnej w Kotlinie Kłodzkiej*, *Materiały Budowlane*, nr 11, 2015. s.169 - 171.
165. Trocka-Leszczyńska E., Nykiel J., *Przyszłość regionalizmu w Sudetach w świetle konkursów architektonicznych*. [w:] *Przyszłość Architektury*. Wydział Architektury Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2014, s. 79 – 94.

166. Trocka-Leszczyńska E. (red.) E. Przesmycka, Przyszłość Architektury, Wydział Architektury Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2014.
167. Trocka-Leszczyńska E., Tożsamość architektoniczna wiejskiej zabudowy mieszkaniowej w regionie sudeckim. „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki” 2001, t. 46, z. 3, s. 299 – 308.
168. Trocka-Leszczyńska E., Wiejska zabudowa mieszkaniowa w rejonie sudeckim, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 1995.
169. Urry J., Spojrzenie turysty, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.
170. Warszyńska J., Jackowski A., Podstawy geografii turystyki, PWN, Warszawa 1978.
171. Welcome Host, Scottish Tourist Board, Edinburgh 1993.
172. Więckowski M., Przestrzeń turystyczna – próba nowego spojrzenia, Turyzm 2014, 24/1.
173. Włodarczyk B., Kaczmarek J., Stasiak A., Produkt turystyczny, Wyd. PWE, Warszawa 2005.
174. Włodarczyk B., Krajobraz i przestrzeń turystyczna miasta, Folia Turistica 2011, nr 25(2), s. 291-310.
175. Włodarczyk B., Miasto i przestrzeń turystyczna, [w:] B. WŁODARCZYK (red.), Turystyka. Księga jubileuszowa w 70. rocznicę urodzin Profesora Stanisława Liszewskiego, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2011, s. 105–120.
176. Włodarczyk B., Procesy kształtujące przestrzeń turystyczną, Turyzm 2011, t. 21, z. 1-2, s. 59-66.
177. Włodarczyk B., Przestrzeń turystyczna – cykliczność, „aktorzy”, determinanty rozwoju, Turyzm 2006, nr 16, z. 2, s. 41-64.
178. Włodarczyk B., Przestrzeń turystyczna – istota, koncepcje, determinanty rozwoju, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2009.
179. Włodarczyk B., Przestrzeń turystyczna – kilka słów o istocie pojęcia, [w:] M. Duridiwka, K. Duda-Gromada (red.), Przestrzeń turystyczna. Czynniki, różnorodność, zmiany, Uniwersytet Warszawski, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, Warszawa 2011, s. 15–27.
180. Włodarczyk B., Przestrzeń turystyczna – pojęcie, wymiary, cechy, Turyzm 2007, nr 17, z. 1-2, s. 145-158.
181. Włodarczyk B., Przestrzeń w turystyce, turystyka w przestrzeni – o potrzebie podziałów i klasyfikacji (Space in tourism, tourism in space: on the need for definition, delimitation and classification), Turyzm 2014, 24/1 s. 25-36, pp. 25–34
182. Wodejko S. Ekonomiczne zagadnienia turystyki, Prywatna Wyższa Szkoła Handlowa, Warszawa 1997.
183. Wojciechowski E., Samorząd terytorialny w warunkach gospodarki rynkowej, PWN, Warszawa 1997.
184. Zawadka J., Sieczko A., Balińska A., Turystyka – Wybrane zagadnienia, Difin 2014.

Źródła internetowe:

1. <https://abouttourism.wordpress.com/2013/04/05/chinese-travel-market-the-world/>
2. http://stats.areppim.com/stats/stats_tour_exp.htm
3. <http://starktourism.com/worlds-top-tourism-spenders-2016-potential-source-markets/>
4. <http://starktourism.com/wp-content/uploads/2017/04/top-spenders.png>
5. <https://news.gtp.gr/2017/04/18/unwto-china-worlds-top-tourism-spender/>
6. <https://news.gtp.gr/2018/04/24/unwto-worlds-top-tourism-spenders-2017-infographics/>
7. <https://www.gov.pl/web/sport-turystyka/turystyka-w-polsce-2016-2>
8. <https://www.gov.pl/web/sport-turystyka/charakterystyka-podrozy-mieszkancow-polski-w-2016-r-2>
9. <https://www.msit.gov.pl/pl/turystyka/badania-ryнку-turystycz/2859,Turystyka-w-Polsce-w-2015-r.html>
10. <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/turystyka/>

11. <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ceny-handel/handel/ruch-graniczny-oraz-wydatki-cudzoziemcow-w-polsce-i-polakow-za-granica-w-2017-roku,15,4.html>
12. <http://stat.gov.pl/z-prac-studialnych/opracowania-eksperymentalne/analiza-walorow-turystycznych-powiatow-i-ich-bezposredniego-otoczenia,7,1.html>
13. [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Trends_in_nights_spent_at_EU-28_tourist_accommodation_establishments,_EU-28,_2005-2016_\(index_2005%3D100\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Trends_in_nights_spent_at_EU-28_tourist_accommodation_establishments,_EU-28,_2005-2016_(index_2005%3D100).png)
14. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Tourism_statistics/pl#62.25_mieszka.C5.84c.C3.B3w_UE_odby.C5.82o_1.2C_2_mld_podr.C3.B3.C5.BCy_turystycznych
15. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Tourism_industries_-_employment
16. <http://stat.gov.pl/z-prac-studialnych/opracowania-eksperymentalne/analiza-walorow-turystycznych-powiatow-i-ich-bezposredniego-otoczenia,7,1.html>
17. <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/turystyka/>
18. <http://article.sapub.org/10.5923.j.tourism.20140301.03.html>
19. <https://aboutourism.wordpress.com/2013/04/05/chinese-travel-market-the-world/>
20. http://stats.areppim.com/stats/stats_tour_exp.htm
21. <http://starktourism.com/worlds-top-tourism-spenders-2016-potential-source-markets/>
22. <https://ftnnews.com/images/stories/other/2016/unwto-barometer15-16.jpg>
23. <https://news.gtp.gr/2018/04/24/unwto-worlds-top-tourism-spenders-2017-infographics/>
24. <http://media.unwto.org/content/international-tourism-2017-tourist-arrivals-and-tourism-receipts-region>
25. <https://ourworldindata.org/tourism>
26. https://d1dmfej9n5lgmh.cloudfront.net/msport/article_attachments/attachments/93113/original/ulotka_Turystyka_w_Polsce_2015.pdf?1463480955
<https://www.msit.gov.pl/pl/turystyka/aktualnosci/7400,Turystyka-w-Polsce-2016.html>
27. [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Tourism_receipts,_2006_and_2016_\(%25_of_GDP\)_world18.png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Tourism_receipts,_2006_and_2016_(%25_of_GDP)_world18.png)
28. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Tourism_industries_-_economic_analysis
29. <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284416226>

Wydział Architektury Politechniki Wrocławskiej
Katedra Urbanistyki i Procesów Osadniczych

Aleksandra Głowczyńska

**Modele tworzenia przestrzeni turystycznej i rola planowania przestrzennego w tworzeniu
produktów turystycznych Dolnego Śląska w latach 1989 – 2019.
Tom II**

Praca doktorska pod kierunkiem
dr hab. inż. arch. Magdaleny Belof

Wrocław, 2019

KARTA OBIEKTU NR 1: BARDO - SPŁYWY PONTONOWE

INFORMACJE PODSTAWOWE	
Nazwa:	Ski Raft Spływy Pontonowe Przełomem Bardzkim
Rok powstania:	2009; oficjalne otwarcie: 19.06.2010r.
Właściciel / inwestor	Ski-Raft Sp. z o.o. 57-256 Bardo, ul. Noworudzka 4/6 Prezes Zarządu: Dubiel Mariusz Adam
Adres	ul. Skalna Przystań Wodna Ski-Raft Bardo Folwark Szyfrów: Ławica 24 k/Kłodzka
Dane kontaktowe	Tel. +48 725 300 303 E-mail: kontakt@ski-raft.pl
Gmina i Powiat	Bardo, Ząbkowicki
Subregion turystyczny	Przedgórze Sudeckie
Rozwój przestrzeni turystycznej w miejscowości	Bardo przed wprowadzeniem produktu było miejscowością tranzytową i pielgrzymkową dzięki czemu występował w nim ruch turystyczny. Zainteresowanie i zróżnicowanie turystów wyraźnie wzrosło po pojawieniu się atrakcji.
Relacje między produktem, a centrum miejscowości	 Współrzędne GPS: N 50°30', E 16°44'
Mechanizm tworzenia przestrzeni turystycznej	Inicjatywa hobbysty / małego przedsiębiorcy
Sposób powstania	Inicjatywa powstała z funduszy własnych właściciela. Władze gminy wsparły przedsiębiorstwo przez budowę placu przy miejskiej przystani kończącej spływ. Plac jest wykorzystywany jako parking i miejsce manewrów ze sprzętem wodnym.
Opis atrakcji	Spływy pontonowe i kajakowe Nysą Kłodzką na odcinku 15 km Ławica – Bardo. Ostatnio do oferty dołączył Folwark Szyfrów. Jest to atrakcja typu <i>escape room</i> bazująca na historii regionu. Znajduje się na początku trasy spływu.
Grupa odbiorców	Grupy zorganizowane, rodziny z dziećmi, turyści indywidualni
Biletowanie	Tak
Godziny otwarcia	w sezonie od godziny 9:00 do 16:00 październik – listopad 9:00 do 13:00
Sezonowość	kwiecień – wrzesień; po umówieniu telefonicznym spływy odbywają się cały rok
Obecny etap rozwoju	Oferta została rozbudowana o funkcje dodatkowe, prawdopodobnie wciąż będzie rozbudowywana.

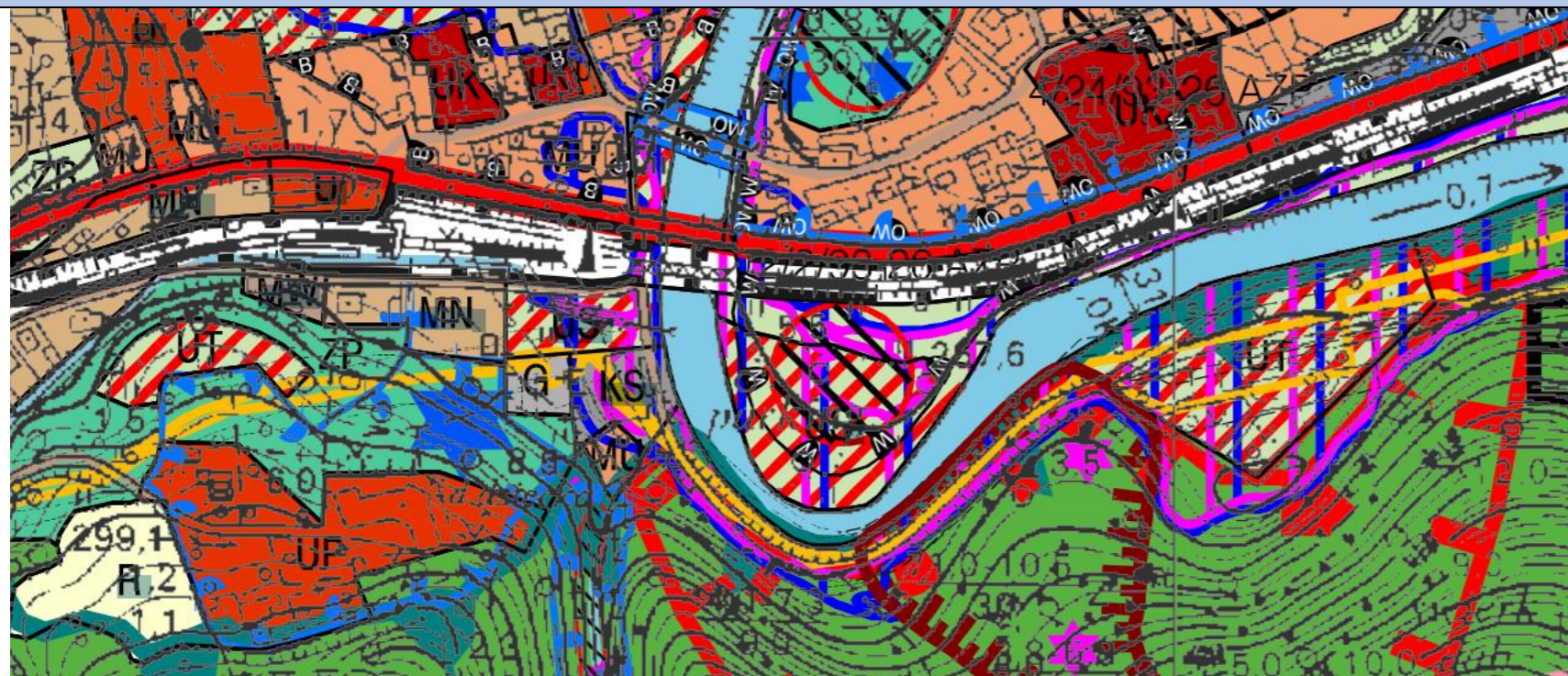
ILUSTRACJE
 <p>Il. 1.1. Przystań wodna w Bardzie widziana z Góry Bardzkiej</p>
 <p>Il. 1.2. Parking dla gości, w tle pontony do spływu</p>
 <p>Il. 1.3. Przystań wodna w Bardzie kasa oraz punkt gastronomiczny</p>
 <p>Il. 1.4. Nietypowy drogowy skaz nad miejscem odbioru pontonów ze spływu. W tle bazylika oraz mosty nad Nysą Kłodzką.</p> <p style="text-align: center;">Il. Aleksandra Głowczyńska, 2014</p>

UWARUNKOWANIA FUNKCJONALNO - PRZESTRZENNE		
Obszar	Produkt obszarowo - liniowy z wyraźnie zaznaczonym punktem początkiem i końcem trasy. Długość trasy: ok 15 km	
Sposób użytkowania	Funkcja podstawowa	Sport i rekreacja
	Funkcje uzupełniające	Usługi handlowe (pamiątki) Usługi gastronomiczne Usługi transportowe Wypożyczalnia sprzętu sportowego Rozrywka
	Typ atrakcji	Spływy i przystań rzeczna
Dostępność komunikacyjna	Drogowa	Dobra
	Samochodowy transport zbiorowy	Przeciętny
	Kolej	Dobra
	Ścieżki rowerowe	Brak
	Szlaki piesze	Wyznaczone, przechodzą obok obiektu
	Parking	Utwardzony
Miejsce na postój roweru	Niewyznaczone	
Ogólna charakterystyka otoczenia	Początek spływu: Przystań Wodna Ławica / Przystań Wodna Opolnica. Dolina rzeki Nysa Kłodzka. Tereny wiejskie oraz zadrzewione o wyraźnym nachyleniu stoku do lustra wody. Koniec spływu Przystań Wodna Bardo. Obiekt znajduje się praktycznie pod wiaduktami (drogi krajowej nr 8: Kudowa-Zdrój – Budzisko; linia kolejowa nr 276: Wrocław Główny – Międzyzlesie) prowadzącymi nad Nysą Kłodzką. Tereny z racji swojej funkcji położone bezpośrednio nad wodą w otoczeniu stoków górskich od strony południowo – wschodniej. Zabudowa miejska występuje po zachodnio południowej stronie wyraźnie powyżej lustra wody	
Czynnik lokalizacyjny	Walory przyrodnicze - rzeka	
Możliwości ekspansji przestrzennej	Ograniczona	
Infrastruktura otoczenia	Stacja PKP, droga krajowa, sklepy wielobranżowe, szlaki piesze	
Konflikty przestrzenne	Funkcjonalny. Parking dla samochodów styka się z przestrzenią przechowywania i manewru pontonami. W szczycie sezonu wyraźnie brakuje miejsc parkingowych.	
Inne	Firma samodzielnie prowadzi działania zapewniające drożność szlaku wodnego oraz jego oznakowanie. W ostatnich latach pojawiła się konkurencyjna firma oferująca analogiczne usługi. Rywalizacja między podmiotami jest duża i dostrzegalna w przestrzeni. Miejscowość została "obwieszona" reklamami spływów pontonowych informujących o drodze dojazdu.	

UWARUNKOWANIA PLANISTYCZNE

Sposób powstania | Na surowym korzeniu

SUiKZP: Uchwała Nr XX/131/08 z dnia 06.08.2008 r. w sprawie zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Bardo.

Ilustracja 1.5. Fragment załącznika graficznego do uchwały Nr XX/131/08 z dnia 06.08.2008 r.

Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Nie
Czy tekst uchwały SUiKZP precyzyjnie uwzględnia produkt?	Nie
Funkcja terenu zajmowanego przez produkt	US – Usług sportowych
Komentarz	Obowiązujące SUiKZP zostało wykonane przed powstaniem produktu turystycznego. Na terenach zajmowanych przez produkt przewidziano tereny usług sportowo – rekreacyjnych. Autorzy w tekście SUiKZP przewidywali rozwój sektora turystycznego w oparciu o zwiększenie liczby miejsc noclegowych na terenach łączących funkcje mieszkalne z usługowymi.

MPZP – brak MPZP dla miejscowości

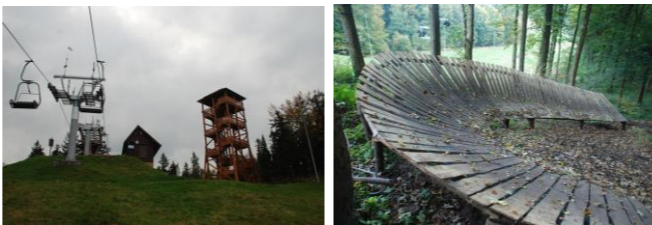
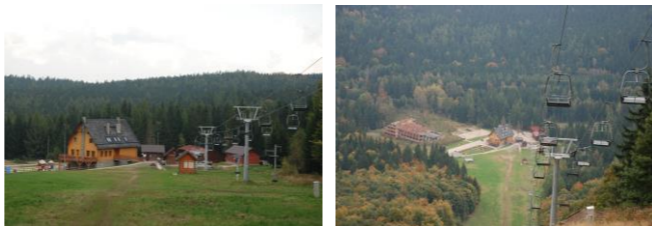

Lokalna Strategia Rozwoju Gminy Bardo na lata 2016-2022

Czy strategia wymienia produkt?	Tak
Produkt w ogólnej wizji rozwoju turystyki w gminie	LSR opisuje produkt jako fragment <i>Szlaku Wodnego Nysy Kłodzkie</i> oraz z nazwy jako <i>Spywy pontonowe Przystań Wodna SKI-RAFT przy ul. Skalnej w Bardzie oraz Rafting przy ulicy Grunwaldzkiej</i> . Produkt jest uznany całościowy i nie ma propozycji jego zmian lub rozbudowy. Do LSR została przeprowadzona ankieta wśród mieszkańców Gminy Bardo. Ankietowani pytani o najpilniejsze potrzeby wskazali rozwój turystyki na 5 miejscu (w kolejności pojawiły się odpowiedzi: bezrobocie, stan dróg i chodników, sieć wodociągowa, sieć kanalizacyjna,) natomiast obszar turystyki i rekreacji wymieniono jako pierwszy, który potrzebuje rewitalizacji. Na tej podstawie stworzono Założenia do planu rewitalizacji Gminy Bardo i w aspekcie przestrzenno – urbanistycznym wskazano konieczność działań dotyczące rozwoju infrastruktury społecznej, kulturalnej i turystycznej. Turystyka pojawia się również z zagadnieniami ekonomicznymi i społecznymi strategii.

Źródła: <http://www.ski-raft.pl> [12.02.2018] <http://bip.gmbardo.finn.pl/bipkod/008/029/001> [12.02.2018] <http://bip.gmbardo.finn.pl/bipkod/008/029/002> [12.02.2018]
<http://bip.gmbardo.finn.pl/res/serwisy/pliki/14590605?version=1.0> [12.02.2018]

KARTA OBIEKTU NR 2: BOGUSZÓW GORCE - DZIKOWIEC

INFORMACJE PODSTAWOWE	
Nazwa	Ośrodek Sportowo-Rekreacyjny Góra Dzikowiec w Boguszowie-Gorcach
Rok powstania:	Wyciąg oddany do użytku 17 lutego 2009, Budynek Obsługi Ruchu Turystycznego 1 maja 2014
Właściciel / inwestor	Gmina Miasto Boguszów Gorce
Operator	Zakład Gospodarki Mieszkaniowej Sp. z o.o. w Boguszowie-Gorcach
Adres	ul. Bema (Hala Ośrodkowa), 58-372 Boguszów-Gorce
Dane kontaktowe	tel. 74-8447-032
Gmina i Powiat	Miasto Boguszów Gorce, Wałbrzyski
Subregion turystyczny	Sudety Wałbrzyskie
Rozwój przestrzeni turystycznej w miejscowości	Miejscowość wciąż do „odkrycia” stały mały ruch turystyczny rozwija się wraz z rozwojem ośrodka
Relacje między produktem, a centrum miejscowości	 <p style="text-align: center;">Współrzędne GPS: N: 50° 42' 5" E: 16° 25' 11"</p>
Mechanizm tworzenia przestrzeni turystycznej	Inwestycja gminy
Sposób powstania	Pod koniec lat 80. XX wieku na zlecenie Dolnośląskiego Gwarectwa Węglowego wykonano przecinkę na zboczu Dzikowca i wybudowany został orczykowy wyciąg narciarski. W kolejnych latach wyciąg przejął prywatny przedsiębiorca, ale z powodu małego obłożenia na przełomie wieków wyciąg zamknięto. W wyniku dewastacji nie nadawał się do użytku. W 2002 roku na drodze sądowej władze samorządowe Boguszowa-Gorców odzyskały zbocze dzierżawione wrocławskiemu przedsiębiorcy i przekazały je Zakładowi Gospodarki Mieszkaniowej Sp. z o.o. w Boguszowie-Gorcach, który jest obecnym operatorem ośrodka. Gmina powoli prowadzi prace inwestycyjne poszukując na nie środków unijnych.
Opis atrakcji	Najważniejszym elementem Ośrodka Sportowo – Rekreatywny jest kolej jednoliniowej "Dzikowiec". Wyciąg (stacja dolna: 590 m n.p.m., górna 590 m n.p.m.) ma długość (po stoku) 779.68 m i jest wyposażony w krzeselka dwuosobowe. W ośrodku przygotowano trasy biegowe i zjazdowe oraz ścieżki rowerowe i downhill dla zaawansowanych rowerzystów górskich. Do dyspozycji pozostaje Budynek Obsługi Ruchu Turystycznego, zamknięty poza weekendami
Grupa odbiorców	rowerzyści, narciarze, turysta weekendowy
Biletowanie	Tak
Godziny otwarcia	Wyciąg: sobota, niedziela oraz święta w godz. 10:00 - 17:00 Restauracja jest czynna czwartek-niedziela w godz. 9:00 - 21:00.
Sezonowość	Obiekty udostępnione przez cały rok dla turystów weekendowych
Obecny etap rozwoju	Oferta podstawowa jest przygotowana, ale wciąż są plany rozwoju, ruch turystyczny mały, weekendowy, od pewnego czasu na stałym poziomie.

ILUSTRACJE
 <p style="text-align: center;">II. 2.1. Górna stacja wyciągu krzeselkowego na Dzikowiec i II. 2.2. Wieża widokowa oraz element trasy rowerowej "down hill"</p>
 <p style="text-align: center;">II. 2.3. Infrastruktura u podnóża szczytu II. 2.4. Wyciąg krzeselkowy na Dzikowiec</p>
 <p style="text-align: center;">II. 2.5. Droga dojazdowa do atrakcji.</p>
 <p style="text-align: center;">II. 2.6.: Wyznaczony parking przed obiektem oraz teren poroziobkowy służący jako dziki parking w przypadku dużej ilości aut.</p> <p style="text-align: center;">II. Aleksandra Główczyńska, 2014</p>

UWARUNKOWANIA FUNKCJONALNO - PRZESTRZENNE		
Powierzchnia	Obiekt rozproszony, powierzchniowo - liniowy	
Sposób użytkowania	Funkcja podstawowa	Sport i rekreacja
	Funkcje uzupełniające	Usługi gastronomiczne Usługi hotelarskie Wypożyczalnia sprzętu
	Typ atrakcji	Kompleks sportowo turystyczny
Dostępność komunikacyjna	Drogowa	Słaba
	Samochodowy transport zbiorowy	Brak
	Kolej	5 km do najbliższej stacji
	Ścieżki rowerowe	poziomie trudności
	Szlaki piesze	W okolicy, ale omijają obiekt
	Parking	Nieuporządkowany
	Miejsce na postój roweru	Niewyznaczone
Ogólna charakterystyka otoczenia	Kompleks znajduje się na stokach Masywu Dzikowca i u jego podnóża. Dominuje teren zalesiony. Droga dojazdowa przecina się z linią kolejową. W oddaleniu miasto Boguszów Gorce.	
Czynniki lokalizacyjne	Walory przyrodnicze	
Możliwości ekspansji przestrzennej	Duże	
Infrastruktura otoczenia	Obiekt znajduje się na terenie Nadleśnictwa Wałbrzyski w Parku Krajobrazowym Sudetów Wałbrzyskich. Do centrum miejscowości jest ok. 5 km. W Boguszowie można skorzystać z komunikacji publicznej, ze sklepu, noclegów oraz gastronomii w niskim standardzie.	
Konflikty przestrzenne	Konflikt własnościowy. Gmina Mioszów sprzedała parcelę na grzbiecie góry poprzedniemu dzierżawcy przez co w 2005 roku cała inwestycja stała pod znakiem zapytania. Konflikt estetyczno – użytkowy. Do obiektu prowadzi droga o wyjątkowo złej nawierzchni, a miejsc parkingowych jest za mało przy rosnącym zainteresowaniu. Odpady budowlane szpecą krajobraz i są wykorzystywane jako miejsce postojowe gdy parking wytyczony jest zapełniony. Problem funkcjonalny – teren jest nieprzyjazny dla turysty pieszego. W Boguszowie Gorcach są 3 stacje kolejowe, ale z żadnej z nich nie wytyczono szlaku turystycznego do wierzby widokowej, czy też bezpiecznej drogi do dolnej stacji wyciągu. W terenie nie ma również szlaku pieszego, który łączył by te 2 punkty ze sobą. Osoba, która „zgubi się” i dotrze do wierzby na szczycie, aby zejść do BORT będzie poruszała się po stoku narciarskim lub trasie downhillowej co stanowi zagrożenie dla każdego z użytkowników i jest zabronione. Nie zaobserwowano na konfliktów z mieszkańcami. Tereny przylegające są w zarządzie Lasów Państwowych objętych ochroną Natura 2000.	
Inne	Z najbliższej drogi krajowej, jak również wojewódzkiej nie ma znaków dojazdu do atrakcji (pojawiają się dopiero w samym mieście). Poza obszarem zabudowanym do obiektu można się dostać drogą utwardzoną w złym stanie technicznym.	

UWARUNKOWANIA PLANISTYCZNE

Sposób powstania

Modernizacja

SUiKZP: Uchwała Nr XVIII/102/12 Rady Miejskiej w Boguszowie-Gorcach z dnia 31 maja 2012 r. w sprawie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Boguszów-Gorce

Il. 2.8. Fragment załącznika graficznego do uchwały Nr XVIII / 102 / 12
Dostęp <http://www.bip.boguszow-gorce.pl/dokumenty/1217>

Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?

Tak

Czy tekst uchwały SUIKZP precyzyjnie uwzględnia produkt?

Tak

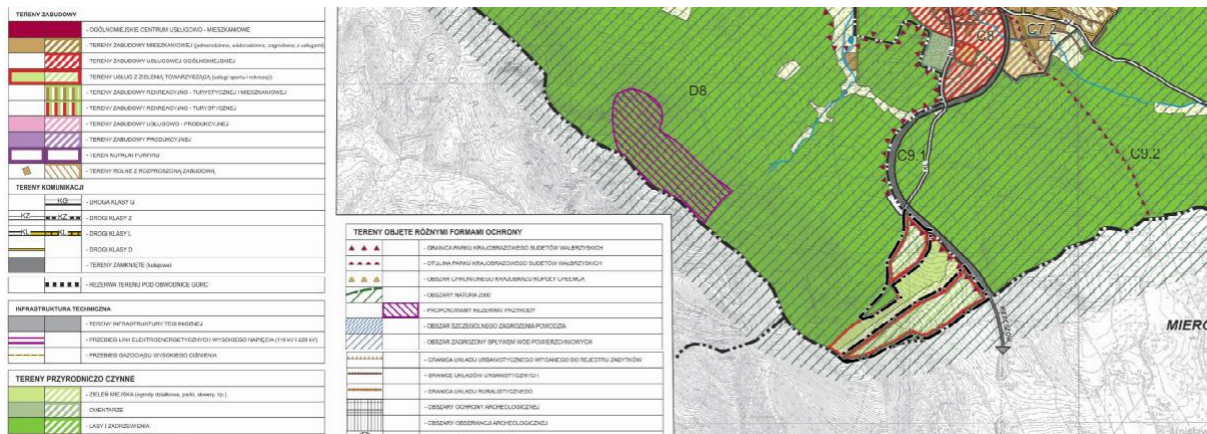
Funkcja obszaru produktu turystycznego:

- Tereny usług z zielenią towarzyszącą (usług sportu i rekreacji)
- Lasy i zadrzewienia

Komentarz

SUiKZP wielokrotnie wymienia obiekt jako tworzący potencjał turystyczny. Zakłada rozbudowę produktu, aby mógł pełnić funkcje całorocznego ośrodka rekreacyjno – sportowego o znaczeniu regionalnym. SUIKZP postuluje utworzenie dodatkowego przystanku kolejowego w okolicach produktu.

SUiKZP: Pierwsza Zmiana Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Boguszów-Gorce przyjęta Uchwałą Nr XIX/124/16 Rady Miejskiej w Boguszowie-Gorcach z dnia 25 lutego 2016 r.

Il. 2.9. Fragment załącznika graficznego uchwały nr XIX/124/16

Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?

Tak

Czy tekst uchwały SUIKZP precyzyjnie uwzględnia produkt?

Tak, zmiana wywołana została przez produkt

Funkcja obszaru produktu turystycznego:

- US – usługi sportowe
UT – usługi turystyczne
RL – tereny lasów, dolesień, zadrzewień, cieków wodnych.

Komentarz

W pierwotnym SUIKZP wyznaczono fragment jednostki „Stary Lesieniec - D8”, obejmujący jedynie istniejące zagospodarowane, w tym wyciąg i wąską trasę zjazdową. Przystąpienie do sporządzenia Pierwszej Zmiany Studium wynikało z potrzeby powiększenia istniejącego Ośrodka Sportowo-Rekreacyjnego „Góra Dzikowiec”. W Pierwszej Zmianie Studium poszerzono teren przewidziany pod stację narciarską i zakazano lokalizacji nowych budynków, jednocześnie dopuszczając budowę inne obiektów budowlanych w rozumieniu definicji Prawa budowlanego. Na Zmianę Studium ustala również zakaz działań mogących doprowadzić do zniszczenia siedlisk. Na linii kolejowej relacji Wałbrzych – Mieroszów w pobliżu wyciągu narciarskiego na górę Dzikowiec wnioskowana jest lokalizacja przystanku kolejowego

MPZP: Uchwała Rady Miejskiej w Boguszowie-Gorcach z dnia 28 czerwca 2002 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Boguszów-Gorce w granicach administracyjnych

Czy dokument jest obowiązujący

Nie

Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?

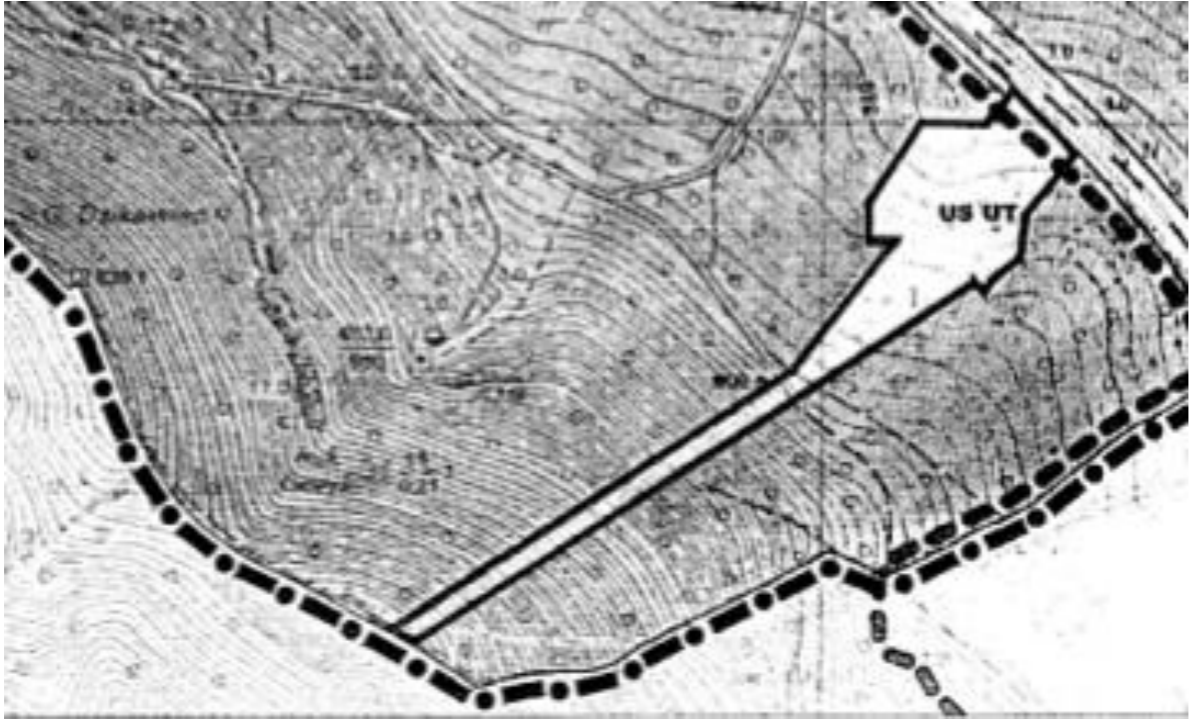
Nie

Czy produkt zajmuje teren jednolity funkcjonalnie

Tak

Czy zapisy uchwały MPZP są zgodne z profilem funkcjonalnym produktu?

Tak

Funkcja podstawowa	US – tereny usług sportu i rekreacji UT – tereny usług turystyki i rekreacji	
 <p>Il. 2.10. Fragment załącznika do uchwały Rady Miejskiej w Boguszowie-Gorcach z dnia 28 czerwca 2002 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Boguszów-Gorce w granicach administracyjnych. Dostęp: https://sip.lex.pl/#/act/50542768?unitId=zal(1)</p>	Funkcje dodatkowe	<ul style="list-style-type: none"> • budowę obiektów i urządzeń dla potrzeb sportu i rekreacji wraz z urządzeniami związanymi z ich obsługą oraz zielenią, • usługi komercyjne handlu i gastronomii, niezajmujące więcej niż 10% powierzchni terenu, służące obsłudze tego terenu, • urządzenia towarzyszące, • zieleń urządzoną, • obiekty małej architektury • realizację motelu z urządzeniami towarzyszącymi, • pola biwakowego z urządzeniami towarzyszącymi, • zabudowę letniskową; warunkiem możliwości realizacji zabudowy letniskowej jest podłączenie do miejskiej sieci kanalizacji sanitarnej, do czasu jej realizacji, dopuszcza się lokalne oczyszczalnie ścieków lub szczelne zbiorniki bezodpływowe, • funkcję uzupełniającą mieszkaniową (wyłącznie jako lokale mieszkalne właścicieli lub zarządców obiektów), • zieleń o funkcjach rekreacyjnych i ochronnych, • urządzenia komunikacji i infrastruktury technicznej, pełniące służebną rolę wobec przeznaczenia podstawowego, • miejsca parkingowe - terenowe, • urządzenia towarzyszące oraz elementy reklamowe, sytuowane zgodnie z przepisami szczególnymi,
Warunki zabudowy	<ul style="list-style-type: none"> • zakazuje się wprowadzania zabudowy mieszkaniowej i mieszkaniowo usługowej • obiektów szkodzących środowisku • ustala się wysokość i formę zabudowy • % minimalnej powierzchni biologicznie czynnej 	
Komentarz	MPZP z 2002 roku zawiera zapisy odwzorowujące stan zagospodarowania przestrzennego z przełomu wieków.	

MPZP: Uchwała Nr LVII/365/10 Rady Miejskiej w Boguszowie-Gorcach z dnia 10 listopada 2010 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru usług rekreacyjno-turystycznych położonego na terenie miasta Boguszów-Gorce w rejonie Góry Dzikowiec, obręb nr 6 Stary Lesieniec

Il. 2.11 (na kolejnej stronie) Fragment załącznika graficznego miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru usług rekreacyjno-turystycznych położonego na terenie miasta Boguszów-Gorce w rejonie Góry Dzikowiec, obręb nr 6 Stary Lesieniec	Czy dokument jest obowiązujący	Nie
	Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Tak
	Czy produkt zajmuje teren jednolity funkcjonalnie	Nie
	Czy zapisy uchwały MPZP są zgodne z profilem funkcjonalnym produktu?	Tak, MPZP zostało przygotowane dla obiektu
	Funkcja podstawowa	<ul style="list-style-type: none"> • 1UT, 2UT - tereny usług rekreacyjno-turystycznych; • 3ZL - teren leśny; • KD - droga dojazdowa.

	<p>Funkcje dodatkowe</p>	<ul style="list-style-type: none"> • 1UT - ustala się lokalizację zbiornika wodnego i urządzenia do naśnieżania stoku, • 2UT - ustala się realizację obiektów i urządzeń związanych z rekreacją oraz turystyką (tj. wyciąg narciarski, trasy zjazdowe, budynki obsługi ruchu turystycznego i obsługi technicznej, hotel, parkingi) oraz urządzeń towarzyszących: dojść, dojazdów, obiektów małej architektury, ogrodzeń, placu zabaw, a także urządzeń infrastruktury technicznej, w tym urządzeń komunikacji elektronicznej;
	<p>Warunki zabudowy</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ustala się wysokość, charakter i formę zabudowy oraz materiały wykonania • minimalną powierzchnię biologicznie czynną • zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego • zasady modernizacji, rozbudowy i budowy systemów komunikacji i infrastruktury technicznej
	<p>Komentarz</p>	<p>MPZP z 2010 roku planuje tereny dolnej stacji wyciągu oraz stoku oraz parkingów. Projekt nie zakłada budowy tras downhillowych. W dużej mierze jest opisem stanu faktycznego na tamten okres.</p>

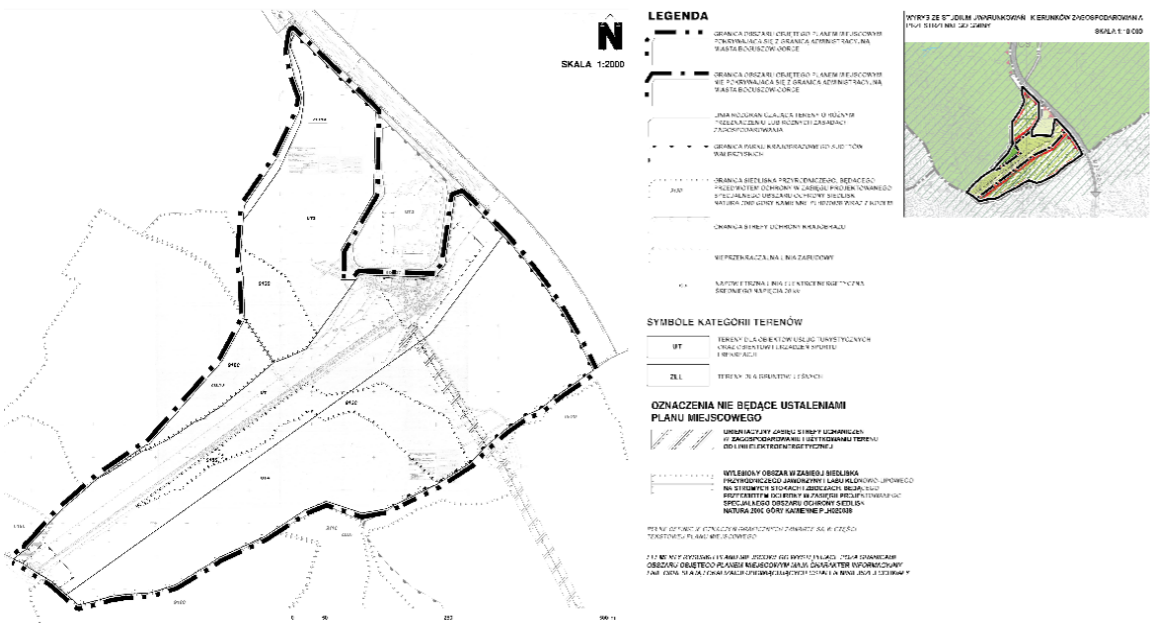
MPZP: Uchwała Nr XLII/270/14 Rady Miejskiej w Boguszowie-Gorcach z dnia 29 maja 2014 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla rejonu Kuźnic Świdnickich w mieście Boguszów-Gorce.

	<p>Czy dokument jest obowiązujący</p>	<p align="center">Tak</p>
	<p>Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?</p>	<p align="center">Tak</p>
	<p>Czy produkt zajmuje teren jednolity funkcjonalnie</p>	<p align="center">MPZP nie obejmuje produktu</p>
	<p>Czy zapisy uchwały MPZP są zgodne z profilem funkcjonalnym produktu?</p>	<p align="center">Tak</p>
	<p>Funkcja podstawowa</p>	<ul style="list-style-type: none"> • "ZLU" przeznaczają się dla obiektów i urządzeń związanych z gospodarką leśną. • "ZLL" przeznaczają się dla gruntów leśnych.
	<p>Funkcje dodatkowe</p>	<ul style="list-style-type: none"> • parkingi
<p>Warunki zabudowy</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ustala się wysokość i formę zabudowy • maksymalna powierzchnia zabudowy • zasady ochrony środowiska przyrodniczego 	
<p>Komentarz</p>	<p>MPZP z 2014 roku zostało przygotowane dla terenów otaczających wyciąg. Na terenach okolicznych nie przewidziano funkcji turystycznych.</p>	

II. 2.12. Fragment załącznika do uchwały nr XLII/270/14 Rady Miejskiej w Boguszowie-Gorcach z dnia 29 maja 2014 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla rejonu Kuźnic Świdnickich w mieście Boguszów-Gorce.

<http://www.bip.boguszow-gorce.pl/dokumenty/2843>

MPZP: Uchwała Nr XXI/136/16 Rady Miejskiej w Boguszowie-Gorcach z dnia 25 kwietnia 2016 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla rejonu Kuźnic Świdnickich w mieście Boguszów-Gorce część II

 <p>II. 2.13. Załącznik graficzny do uchwały nr XXI/136/16 Rady Miejskiej w Boguszowie-Gorcach z dnia 25 kwietnia 2016 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla rejonu Kuźnic Świdnickich w mieście Boguszów-Gorce - część II</p>	<p>Czy dokument jest obowiązujący</p> <p>Tak</p>	<p>Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?</p> <p>Tak</p>
	<p>Czy produkt zajmuje teren jednolity funkcjonalnie</p> <p>Nie</p>	<p>Czy zapisy uchwały MPZP są zgodne z profilem funkcjonalnym produktu?</p> <p>Tak, MPZP zostało przygotowane dla obiektu</p>
	<p>Funkcja podstawowa</p>	<ul style="list-style-type: none"> "UT" przeznaczona jest dla obiektów usług turystycznych oraz obiektów sportu i rekreacji
	<p>Funkcje dodatkowe</p>	<ul style="list-style-type: none"> park linowy wykorzystujący m.in. istniejące drzewa jako oparcie konstrukcji trasy narciarstwa zjazdowego urządzenia związane z narciarstwem zjazdowym ciągi piesze, rowerowe, narciarstwa biegowego, konne szlaki turystyczne, w tym ścieżki dydaktyczne zieleń i obiekty małej architektury miejsca parkingowe
<p>Warunki zabudowy</p>	<ul style="list-style-type: none"> ustala się wysokość i formę zabudowy minimalną powierzchnię działki budowlanej zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego dziedzictwa kulturowego i zabytków zasady kształtowania zabudowy oraz wskaźniki zagospodarowania terenu, a także zasady ochrony i kształtowania ładu przestrzennego oraz wymagania wynikające szczegółowe zasady i warunki scalania i podziału nieruchomości położonych na terenach o przeznaczeniu innym niż rolne lub leśne szczególne warunki zagospodarowania terenów oraz ograniczenia w ich użytkowaniu sposoby i terminy tymczasowego zagospodarowania, urządzania i użytkowania terenów zasady modernizacji, rozbudowy i budowy systemów komunikacji i infrastruktury technicznej 	
<p>Komentarz</p>	<p>MPZP z 2016 roku zostało przygotowane 8 lat po otwarciu wyciągu. Plan rozszerza teren obecnie zajmowany przez produkt turystyczny. Projekt nie zakłada rozbudowy ścieżek innych elementów infrastruktury np. ścieżek downhillowych.</p>	

Strategia rozwoju Miasta Boguszów – Gorce na lata 2014 -2020

<p>Czy strategia wymienia produkt?</p>	<p>Tak, wielokrotnie</p>
<p>Produkt w ogólnej wizji rozwoju turystyki w gminie</p>	<p>SRM rozwoju zakłada, że dalszy rozwój zagospodarowania turystycznego – w szczególności infrastruktury turystycznej i okoturystycznej Ośrodka „Góra Dzikowiec” powinien nastąpić. SRM proponuje wizję Bogusza Gorce jako liczącego się ośrodka obsługi ruchu turystycznego regionu Dolnego Śląska, zbudowanego na potencjale Ośrodka Góry Dzikowiec. Strategia przewiduje wykorzystanie Dzikowca jako miejsca: turystyki rowerowej: trasa czerwona Dzikowiec - Chełmiec – Mniszek, trasy w masywie Dzikowca i Lesistej Wielkiej, trasa Boguszów-Gorce - Czarny Bór - Witków Śląski, trasy w masywie Chełmca, trasy na górze Mniszek, trasy downhillowe, trasa MTB cross country, turystyki narciarskiej: trasy biegowe i zjazdowe są zlokalizowane w obrębie góry Dzikowiec. SRM przewiduje zwiększenie dostępności do kompleksu Dzikowiec oraz nowo powstających obiektów.</p>

Strategia Rozwoju Turystyki w Gminach: Wałbrzych, Świebodzice, BoguszówGorce, Szczawno-Zdrój, Jedlina-Zdrój, Mieroszów, Walim, Głuszycza oraz w Powiecie Wałbrzyskim na tle Subregionu Turystycznego „Góry Wałbrzyskie”

Produkt turystyczny opisywany jest w strategii parokrotnie i eksponowane są jego wszystkie zalety. SRT planuje wykorzystywać produkt jako miejsce sportowych imprez masowych o rosnącej randze oraz *Utworzenie produktu turystycznego „Sudety Wałbrzyskie – regionalny ośrodek sportów zimowych” w oparciu o zmodernizowaną i nowowytwarzaną infrastrukturę tras zjazdowych i wyciągów narciarskich oraz torów saneczkowych uzupełnianą usługami noclegowymi i gastronomicznymi oraz wypożyczalnią sprzętu i punktami serwisowymi. Produkt ten może być uzupełniony ofertą szkółek narciarskich i ofertą profesjonalnej bazy treningowej np. opartej o Dzikowiec.*

Źródła: <http://www.dzikowiec.info/o-dzikowcu/51.html> [16.02.2018] <http://www.bip.boguszow-gorce.pl/dokumenty/menu/71> [16.02.2018] <http://www.bip.boguszow-gorce.pl/dokumenty/4453> [16.02.2018] [https://sip.lex.pl/#/act/51661284?unitId=zal\(1\)](https://sip.lex.pl/#/act/51661284?unitId=zal(1)) [16.02.2018] http://www.umwd.dolnyslask.pl/fileadmin/user_upload/Turystyka/Dokumenty/Rozwoj/Strategia_03_03_2009_ogolna.pdf [16.02.2018] [https://sip.lex.pl/#/act/51860389?unitId=zal\(1\)](https://sip.lex.pl/#/act/51860389?unitId=zal(1)) [16.02.2018]

KARTA OBIEKTU NR 3: BORÓWKI - WRZOSOWA CHATA

INFORMACJE PODSTAWOWE	
Nazwa	Ekomuzeum Wrzosowa Chata w Borówkach
Rok powstania	2006
Właściciel	Gospodarstwo Agroturystyczne „Gajówka Głuszec” Bogumiła Naruszewicz
Adres	Borówki 25 59-706 Gromadka
Dane kontaktowe	tel. 075 73 82 460, 691 728 419 e-mail: bogusiana@wp.pl
Gmina i Powiat	Gromadka, Bolesławiecki
Rozwój przestrzeni turystycznej w miejscowości	Miejscowość nie pełniła funkcji turystycznych przed pojawieniem się obiektu.
Subregion turystyczny	Bory Dolnośląskie
 Relacje między produktem, a centrum miejscowości	 Współrzędne GPS N 51° 21' 41" E 15° 43' 27", Źródło: https://www.google.com/maps
Mechanizm powstanie produktu	Działania społeczności lokalnej oraz pasjonatów i hobbystów
Sposób powstania	Gajówka Głuszec rozpoczęła działalność w ramach działań dwóch organizacji pozarządowych Fundacji Ekologicznej „Zielona Akcja” oraz Fundacji Ekorozwoju tworząc projekt „Wrzosowa Kraina”. Pani Bogumiła Naumowicz przy pomocy trenerów przekształciła swoje gospodarstwo rolne w „Gajówkę Głuszec” prowadząc Ekomuzeum Wrzosowa Chata. Tereny przynależne do gospodarstwa mają małą wartość bonitacyjną gleb dlatego właściciele zupełnie zrezygnowali z klasycznej działalności rolniczej i planują rozszerzyć swoją ofertę o noclegi dla osób z końmi.
Opis atrakcji	Na produkt turystyczny składa się Ekomuzeum i pracownia zielarska. Ekomuzeum przyjęło formę uprawy ziół i stanowi część ogrodu gospodarstwa. Pracownia zielarska zajmuje dawne pomieszczenia gospodarcze. W 2011 roku gospodarstwo zostało rozbudowane o ofertę noclegową i usługi agroturystyczne w budynku dawnej stajni. Gospodyni dzieli się swoją wiedzą dotyczącą ziół oraz serwuje potrawy z konfiturami własnej produkcji
Grupa odbiorców	Rodziny z dziećmi, grupy zorganizowane, sympatycy agroturystyki
Biletowanie	Nie, opłata pobierana jest za warsztaty i posiłki
Godziny otwarcia	Zgodnie z zapotrzebowaniem
Sezonowość	maj – październik
Obecny etap rozwoju	Obiekt rozwinięty, posiada stałe grono odbiorców

ILUSTRACJE
 Il. 3.1. Aranżacja ogrodu.
 Il. 3.2. Właścicielka Gajówki oprowadza po Ekomuzeum
 Il. 3.3. Pracownia zielarska w Gajówce Głuszec
 Il. 3.4. Goście agroturystyki czekający na podwieczorek. W tle zabudowania gospodarstwa z salami warsztatowymi. Il. Aleksandra Głowczyńska 2011

UWARUNKOWANIA FUNKcjONALNO - PRZESTRZENNE		
Obszar	Obiekt powierzchniowy – ponad 50 ha	
Sposób użytkowania	Funkcja podstawowa	Edukacja ekologiczna
	Funkcje uzupełniające	Agroturystyka (gastronomia i noclegi), Handel (produktami lokalnymi)
	Typ atrakcji	Żywe Muzeum
Dostępność komunikacyjna	Drogowa	Dobra
	Samochodowy transport zbiorowy	Słaby
	Kolej	Brak
	Ścieżki rowerowe	Brak
	Szlaki piesze	W formie Green ways
	Parking	Parę stanowisk dla aut osobowych
	Miejsce na postój roweru	Niewyznaczone
Ogólna charakterystyka otoczenia	W najbliższym sąsiedztwie zabudowa wiejska strony zachodniej grunty lub nieużytki rolne, las. Od północy w dalszym sąsiedztwie zbiornik wodny Młyński Staw Ślęza oraz jej dopływy	
Czynniki lokalizacyjne	Umiarkowane walory przyrodnicze	
Możliwości ekspansji przestrzennej	Istnieje możliwość rozwoju przestrzennego	
Infrastruktura otoczenia	Green ways	
Konflikty przestrzenne	Układ zabudowy i własności w miejscowości nie pozwala na stworzenie miejsca parkingowego dla większej ilości autokarów, czy samochodów osobowych. Wzrost ruchu turystycznego z pewnością doprowadzi do spadku przepustowości dróg lokalnych i bezpieczeństwa dla poruszających się mieszkańców miejscowości. W miejscowości brak wyznaczonych chodników dla pieszych.	
Inne	Produkt powstał jako efekt działań Grupy Partnerskiej „Wrzosowa Kraina”. Grupa powstała w 2004 roku, z inicjatywy Fundacji Ekologicznej „Zielona Akcja” oraz Burmistrza Gminy i Miasta Przemków. Objęła swoim działaniem obszar Przemkowskiego Parku Krajobrazowego, na terenie 3 gmin: Przemków, Gromadka i Chocianów i realizują wspólną wizję zrównoważonego rozwoju turystyki. W 2006 roku powstała w ramach realizacji I Schematu Pilotażowego Programu Leader+ Fundacja "Wrzosowa Kraina". Grupa Partnerska stworzyła cały szereg produktów turystycznych, które ściśle ze sobą współpracują, tworzą wspólny kalendarz imprez oraz promują się nawzajem.	

UWARUNKOWANIA PLANISTYCZNE

Sposób powstania

Adaptacja gospodarstwa rolnego

**SUiKZP Uchwała nr XXXI/161/2008 Rady Gminy Gromadka z dnia 29 grudnia 2008 r.
w sprawie uchwalenia zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Gromadka.**

Il. 3.5. Fragment studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości Borówki w Gminie Gromadka.

http://www.gromadka.pl/images/gmina/suikzp/suikzp_gromadka_2015.jpg

Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?

Tak

Czy tekst uchwały SUiKZP precyzyjnie uwzględnia produkt?

Tak

Funkcja obszaru produktu turystycznego:

Istniejące obszary zabudowy (z dopuszczeniem usług)

- mieszkaniowej jednorodzinnej
- zagrodowej

Tereny w granicy rolno – leśnej przeznaczone pod zalesienie

Komentarz

SUiKZP wymienia produkt i zakłada dalsze ograniczanie terenów rolniczych gminy, przede wszystkim na rzecz dolesień, rozwoju zabudowy mieszkaniowej, zabudowy z zakresu turystyki i rekreacji, a także, w wybranych obszarach zabudowy gospodarczo-usługowej. W zakresie turystyki i rekreacji gmina Gromadka planuje działania promocyjne dążąc jednocześnie do zwiększenia atrakcyjności turystycznej terenów gminy o największych walorach kulturowych i krajobrazowych. Dokumenty planistyczne łączą tereny turystyczne z terenami mieszkaniowo – usługowymi i terenami usługowymi, oraz terenami aktywizacji gospodarczej.

MPZP Uchwała Nr XXVIII/190/05 Rady Gminy Gromadka z dnia 31 marca 2005 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Gromadka.

Czy dokument jest obowiązujący

Tak

Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?

Tak

Czy produkt zajmuje teren jednolity funkcjonalnie

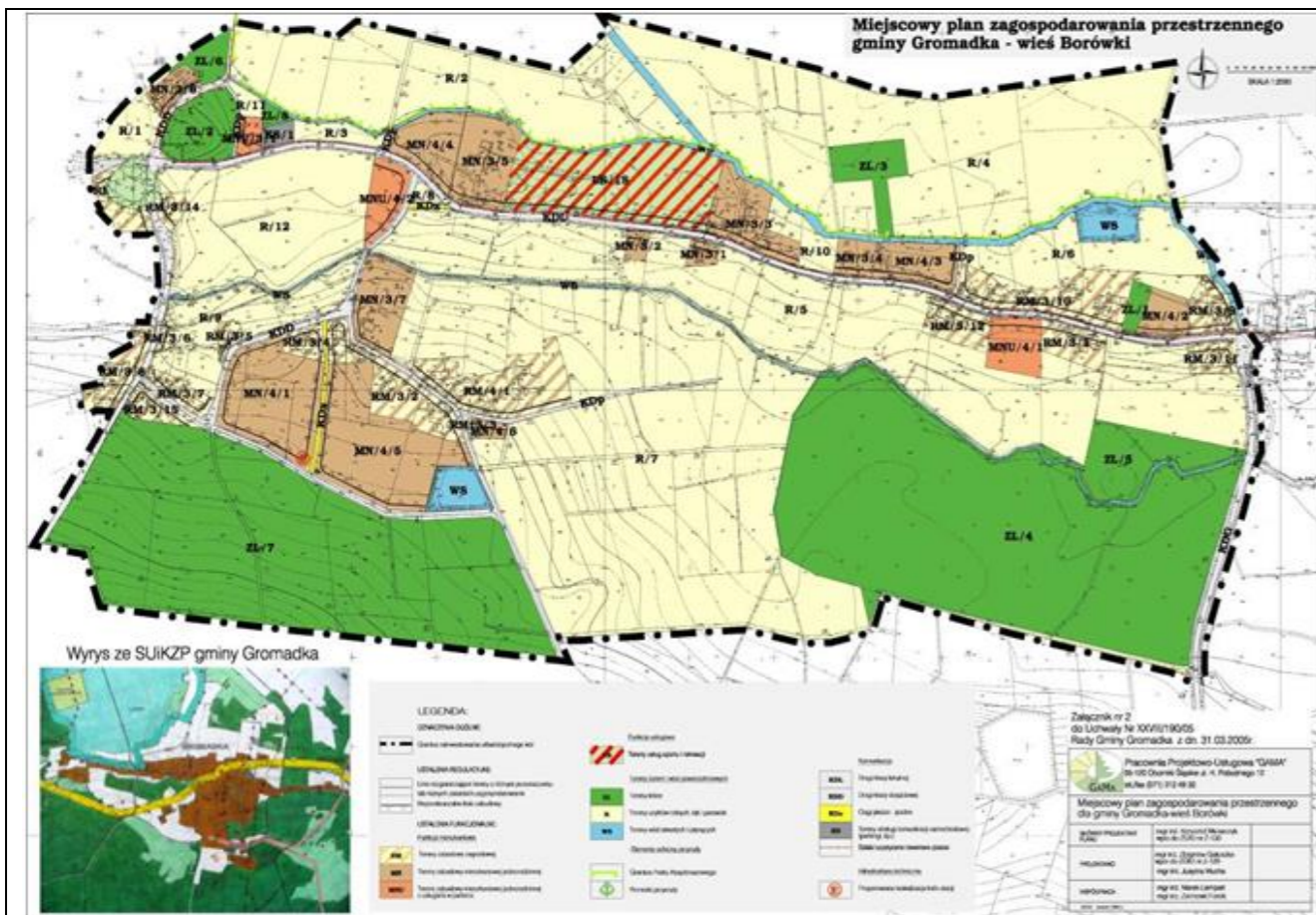
Tak

Czy zapisy uchwały MPZP są zgodne z profilem funkcjonalnym produktu?

Nie

Funkcje podstawowe

- RM/3/(1-15) – przeznaczenie podstawowe – tereny istniejącej zabudowy zagrodowej w gospodarstwach rolnych, hodowlanych i ogrodniczych

Il. 3.6. Fragment załącznika graficznego do uchwały Nr XXVIII/190/05 Rady Gminy Gromadka z dnia 31 marca 2005 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Gromadka.

Dostęp: http://www.gromadka.pl/images/gmina/mpzp/PLAN_Gromadka.pdf
http://www.gromadka.pl/imZP_Borowki.jpg

Funkcje dodatkowe

- dopuszczalne kierunki przekształceń: adaptacje istniejących budynków mieszkalnych i gospodarczych na cele zabudowy mieszkaniowej oraz usług towarzyszących, zgodnie z obowiązującymi przepisami szczególnymi,
- ZI/(1-4) – przeznaczenie podstawowe – tereny zieleni izolacyjnej, niskiej wzdłuż ciągów komunikacyjnych oraz wokół terenów intensywnej działalności produkcyjno-wytwórczej, baz, składów i magazynów – wymagane zadrzewienie terenu,
- przeznaczenie uzupełniające RM: a) usługi nie wymagające wielokrotnego w ciągu doby (ponad 2 kursy) i uciążliwego (ponad 3,5 tony) transportu dostawczego, b) urządzenia towarzyszące, c) zieleni urządzona
- przeznaczenie uzupełniające dla ZL: a) dopuszcza się lokalizację plenerowych urządzeń sportowo-rekreacyjnych, z wyłączeniem możliwości lokalizacji towarzyszących obiektów kubaturowych, b) dopuszcza się prowadzenie sieci napowietrznej i podziemnej infrastruktury technicznej, zgodnie z obowiązującymi przepisami szczególnymi

Warunki zabudowy

- ustala się wysokość i formę zabudowy
- wykorzystanie terenów niezabudowanych
- zasady ochrony środowiska przyrodniczego
- zabrania się lokalizowania w granicach działek obiektów i urządzeń usługowych lub hodowlanych, stwarzających zagrożenie lub uciążliwości dla mieszkańców i środowiska przyrodniczego,
- ustala się maksymalny wskaźnik intensywności zabudowy oraz minimalny udział powierzchni biologicznie czynnej
- określa się sposób grodzienia oraz materiałów, z których będą ogrodzenia wykonane
- obowiązek wydzielenia w obrębie własności miejsc postojowych dla samochodów użytkowników stałych i przebywających okresowo
- dla ZL: ustala się zakaz lokalizacji obiektów kubaturowych, ustala się zakaz prowadzenia upraw roślin przeznaczonych do konsumpcji

Komentarz MPZP z 2005 roku nie wyklucza działalności turystycznej na terenach zabudowy zagrodowej, jednak brak szczegółowych zapisów i planów stymulujących rozwój przestrzeni turystycznej w regionie.

Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego Borów Dolnośląskich

Koncepcja opisuje obiekt i uznaje pozamaterialne walory kulturowe (wybitne postacie, legendy, tradycje, obyczaje, przepisy kulinarne) za kluczowe w budowie produktu turystycznego regionu. Koncepcja odnosi się do działań członków LGD Wrzosowa Kraina, szczególnie eksponując regionalne produkty żywnościowe dostępne m. in. w gospodarstwach agroturystycznych w tym w Ekomuzeum.

Działania społeczności lokalnej

Gminny Ośrodek Kultury i Sportu organizuje życie kulturalne, sportowe i turystyczne na terenie gminy i poza jej obszarem. Oferuje różnorodne formy zajęć pozwalających na aktywne spędzenie czasu wolnego zarówno dzieci jak i dorosłych, rozszerzanie swoich pasji i doskonalenie talentów. Ośrodek koordynuje i prowadzi pod względem muzycznym i choreograficznym dwa zespoły folklorystyczne "Ale-Babki" z miejscowości Różniewice oraz "Niezapominajki" z miejscowości Ośta. Ośrodek zarządza również basenem kąpielowym. Zespół pracowników redaguje biuletyn gminny "Życie gminne". GOKiS współtworzył Grupę Partnerską "Wrzosowa Kraina", która została zainicjowana we wrześniu 2004 r. z inicjatywy Fundacji Ekologicznej „Zielona Akcja” oraz Burmistrza Gminy i Miasta Przemków. Działa ona na obszarze 3 gmin: Gromadka, Przemków i Chocianów - porozumienie 30 partnerów. Lokalna Grupa Działania „Wrzosowa Kraina” chce urzeczywistnić wizję rozwoju obszaru – realizując w tym celu projekty finansowane z różnych źródeł. Będą to projekty uzupełniające działania realizowane w ramach osi 4 PROW I realizujące cele zapisane w LSR. Przewidywane źródła finansowania projektów: Regionalny Program Operacyjny dla woj. dolnośląskiego, Europejski Fundusz Społeczny, w szczególności Program Operacyjny Kapitał Ludzki, Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko (PO IŚ), Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka (PO IG), Norweski Mechanizm Finansowy, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Fundusz Inicjatyw Obywatelskich, inne krajowe i zagraniczne źródła finansowania.

Źródła: <http://www.ekomuzeum.wrzosowakraina.pl/> [7.02.2018] <http://www.gromadka.pl/zagospodarownie-przestrzenne.html> [7.02.2018] http://www.gromadka.pl/images/gmina/mpzp/MPZP_Borowki.jpg [7.02.2018] http://www.gromadka.pl/images/gmina/mpzp/PLAN_Gromadka.pdf [7.02.2018] http://www.gromadka.pl/images/gmina/suikzp/tekst_suikzp_gromadka_2015.pdf [7.02.2018] http://www.gromadka.pl/images/gmina/suikzp/suikzp_gromadka_2015.jpg [7.02.2018] http://www.gromadka.pl/images/gmina/suikzp/tekst_suikzp_gromadka_2015.pdf [7.02.2018] <http://www.wrzosowakraina.pl/Files/File/download/LSR.pdf?t=1> [7.02.2018] <http://gromadka.netgis.pl/> [7.02.2018]

KARTA OBIEKTU NR 4: POLE GOLFOWE PRZY PAŁACU BRZEŻNO

INFORMACJE PODSTAWOWE	
Nazwa:	Gradi Golf Club Pałac Brzeżno
Rok powstania:	2003
Właściciel / inwestor	Stowarzyszenie Kultury Fizycznej Prezes zarządu: Zbigniew Grabowski
Adres	Brzeżno 1 55-110 Prusice
Dane kontaktowe	Telefon: (+48) 71 312 59 77 repcja@palac-brzezno.pl
Gmina i Powiat	Prusice, Trzebnicki
Subregion turystyczny	Wzgórza Trzebnickie i Dolina Baryczy
Rozwój przestrzeni turystycznej w miejscowości	Miejscowość nie posiadała funkcji turystycznych przed pojawieniem się produktu
 Relacje między produktem, a centrum miejscowości	 Współrzędne GPS: N 51°21'41", E 16°52'7"
Mechanizm tworzenia przestrzeni turystycznej	Inicjatywa hobbysty
Sposób powstania	Główny budynek pałacu pochodzi z początku XIX wieku. Po II Wojnie Światowej pałac został splądrowany po czym zainstalowano w nim Państwowe Gospodarstwo Rolne, funkcjonujące do 1990 roku, po czym pałac popadał w ruinę. W 1999 został zakupiony przez Marzenę i Krzysztofa Gradeckich, którzy systematycznie prowadzą adaptację obiektu pod usługi hotelarskie, gastronomiczne oraz spa & wellnes. Nową funkcją 3,5 hektarowego parku przypałacowego z licznymi oczkami wodnymi i pomnikami przyrody jest 18 dołkowe pole golfowe Gradi.
Opis atrakcji	Elegancki pałacyk kusi ofertą elitarnego wypoczynku przy grze w golfa oraz relaksu w strefie Spa & Welles. Kilka razy w roku organizowane są turnieje i mistrzostwa w golfie.
Grupa odbiorców	Golfiści, turysta weekendowy, turysta biznesowy, VIP
Biletowanie	Nie, opłata jest pobierana za świadczone usługi
Godziny otwarcia	9.00 do 18.00
	Restauracja 12:00 – 17:00
	WELLNESS & SPA środa – niedziela – 16:00 – 21:00
Sezonowość	Duże zróżnicowanie w ciągu roku. Największe zainteresowanie obiektem w trakcie turniejów i mistrzostw golfa.
Ocena etapu rozwoju	Obiekt o bogatej ofercie, zainteresowanie i rozpoznawalność obiektu niewielka, ale rosnące zainteresowanie ze strony turystów.

ILUSTRACJE

Il. 4.1. Pałac Brzeżno

Il. 4.2. Pałac Brzeżno z lotu ptaka

Il. 4.3. Pole golfowe przy Pałacu Brzeżno

Il. 4.3 Plan pola golfowego

Źródła ilustracji zasoby internetowe
<http://www.palacbrzezno.pl/palac-i-okolica-brzezna/>,
<http://www.palacbrzezno.pl/gradi-golf-club/> [dostęp: 21.05. 2015]

UWARUNKOWANIA FUNKCJONALNO - PRZESTRZENNE		
Obszar	Obiekt powierzchniowy ok. 1 ha	
Sposób użytkowania	Funkcja podstawowa	Sport i rekreacja
	Funkcje uzupełniające	Usługi gastronomiczne
		Usługi noclegowe
		Usługi transportowe
		Wellness & spa
		Rozrywka
	Typ atrakcji	Pole golfowe
Dostępność komunikacyjna	Drogowa	Przeciętna
	Komunikacja publiczna	Bardzo słaba
	Kolej	Brak
	Ścieżka rowerowa	Brak
	Szlaki piesze	Brak
	Parking	Mały, utwardzony
	Miejsce na postój roweru	Niewyznaczone
Ogólna charakterystyka otoczenia	Zabudowa wiejska po PGR i historyczna (pałacyk oraz folwark), tereny rolnicze.	
Czynniki lokalizacyjne	Walory przyrodnicze i dziedzictwo kulturowe.	
Możliwości ekspansji przestrzennej	Duże	
Infrastruktura otoczenia	Brak, w otoczeniu jedynie funkcje mieszkaniowe i produkcji rolnej, usługi jedynie w pałacu i lokalnym sklepiku wiejskim.	
Konflikty przestrzenne	Estetyczny i funkcjonalny. Obiekt płożony w oddaleniu od komunikacji publicznej. Droga lokalna jest wąska. W miejscowości nie ma chodników. Pomiędzy pałacem a drogą dojazdową ulokowane są magazyny o niskiej estetyce wyraźnie kontrastujące z odnowionym obiektem. Obiekty mieszkaniowe w dalszej części wsi typowe dla rozwiązań na terenach dawnych PGR - niskie bloki mieszkalne.	
	 <p>Il. 4.5. Niska estetyka otoczenia prowadzącego do pałacu.</p> <p>Il. 4.5. Źródło: https://www.google.pl/maps 2015 street view. [dostęp: 21.05. 2015]</p>	
Inne	Elementy objęte ochroną konserwatorską: BRZEŻNO 1. Brzeżno Zespół dworskofolwarczny: XIX/XX Biała a. Brzeżno Pałac Nr 1 ok. 1830, 1913 605/W z dn. 11.06.87 b. Brzeżno Stodoła Nr 1 poł. XIX c. Brzeżno Oficyna mieszk., d. stajnia i wozownia Nr 3 ok. 1910 Wkład a d. Brzeżno Park dworski 1 poł. XIX, ok. 1870 402/W z dn. 16.05.78 2. Brzeżno Dom mieszk. Nr 19 ok. 1905 a. Brzeżno Stodoła Nr 19 XIX/XX.	

KARTA OBIEKTU NR 5: DOBKÓW - SUDECKA ZAGRODA EDUKACYJNA

INFORMACJE PODSTAWOWE	
Nazwa	Sudecka Zagroda Ekologiczna Centrum Edukacji Regionalnej
Rok powstania	2014
Właściciel	Stowarzyszenie Kaczawskie
Adres	Dobków 66, 59-540 Świerzawa
Dane kontaktowe	tel. +48 75 617 14 68, kontakt@sudeckazagroda.pl
Gmina i Powiat	Świerzawa, Złotoryjski
Subregion turystyczny	Pogórze Kaczawskie
Rozwój przestrzeni turystycznej w miejscowości	W miejscowości zdecydowanie zwiększył się ruch turystyczny po wprowadzeniu obiektu
Relacje między produktem, a centrum miejscowości	 <p style="text-align: center;">Współrzędne GPS: N 50° 59' 15", E 15° 57' 32"</p>
Mechanizm tworzenia przestrzeni turystycznej	Inwestycja społeczności lokalnej
Sposób powstania	W 2010 roku Stowarzyszenie Kaczawskie rozpoczęło starania o utworzenie ośrodka edukacji regionalnej pn. Sudecka Zagroda Edukacyjna. Dzięki pracy sprzymierzeńców, wolontariuszy, lokalnego samorządu oraz przy wsparciu środków EU i krajowych w 2013r. rozpoczęto budowę centrum edukacji i aktywizacji lokalnej społeczności. W 2014 roku Zagroda otworzyła swoje drzwi jako nowoczesny obiekt edukacyjny. Bardzo duża część prac, w szczególności dotyczących przygotowania programu edukacyjnego Zagrody, wykonywana jest społecznie przez specjalistów, naukowców i pedagogów z całej Polski. Poszczególne projekty realizowane są dzięki wsparciu funduszy europejskich i krajowych, składkom członków, środkom przekazywanym przez darczyńców oraz wpływów z 1% podatku.
Opis atrakcji	Sudecka Zagroda Edukacyjna powstała w poniemieckim folwarku. Przekazuje wiedzę w sposób interaktywny, dynamiczny, przy użyciu modeli, wizualizacji cyfrowych i samodzielnie przeprowadzanych doświadczeń. Zagroda wykorzystuje dziedzictwo geologiczne regionu: ślady trzech okresów aktywności wulkanicznej, zalewów morskich, pustyń i zlodowaceń, które ukształtowały okoliczne wzgórza.
Grupa odbiorców	Grupy szkolne, rodziny z dziećmi, turysta weekendowy
Biletowanie	Nie, opłata pobierana jest za warsztaty i usługę przewodnicką dla grup
Godziny otwarcia	Wtorek – niedziela: 10:00-17:00
Sezonowość	Otwarty całorocznie z maksimum zwiedzających w sezonie letnim oraz w weekendy
Obecny etap rozwoju	Obiekt powstał przy wsparciu Unii Europejskiej oraz Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej we Wrocławiu. Liczba odwiedzających rośnie, oferta wciąż się kształtuje.

ILUSTRACJE
 <p>Il. 5.1. Sudecka Zagroda Edukacyjna przed remontem.</p>
 <p>Il. 5.2. Sudecka Zagroda Edukacyjna na początku działalności.</p>
  <p>Il. 5.3. Sudecka Zagroda Edukacyjna – front budynku dawniej i Il. 5.4. obecnie</p>
  <p>Il. 5.5. Wykorzystanie podwórza przed Sudecką Zagrodą Edukacyjną dawniej i Il. 5.6. obecnie</p>
  <p>Il. 5.7. Wykorzenianie wewnątrz budynku Sudeckiej Zagrody Edukacyjnej przed i Il. 5.8. po remoncie. Źródła il.: http://sudeckazagroda.pl/galeria/ [dostęp: 21.05.2022]</p>

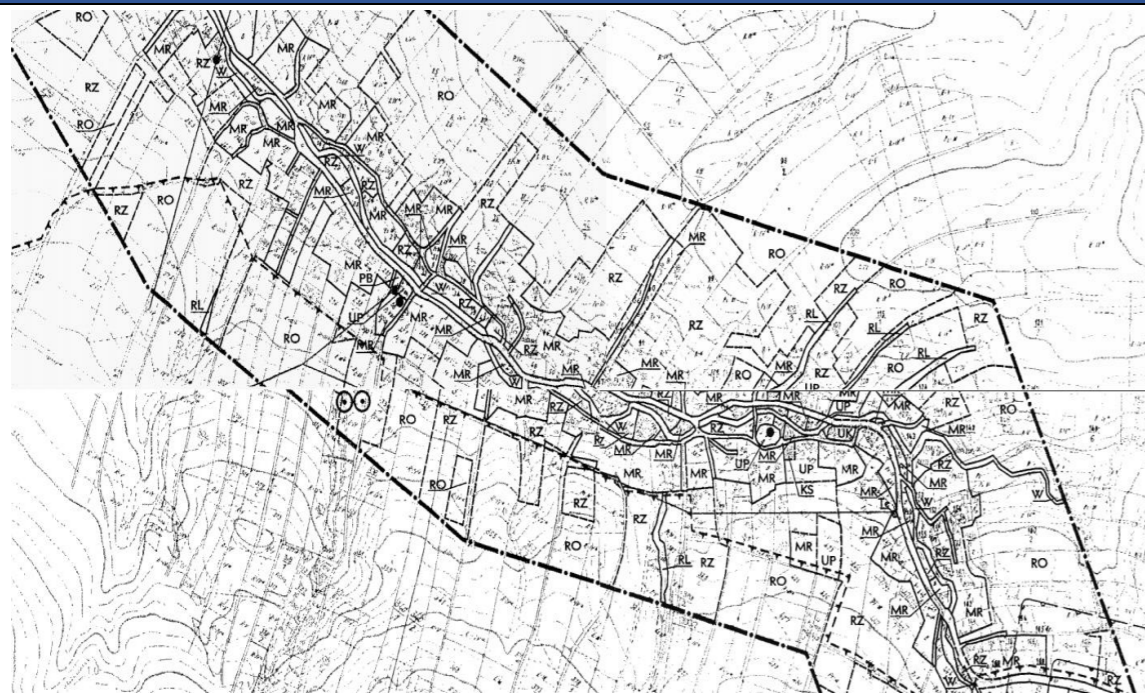
UWARUNKOWANIA FUNKCYJALNO - PRZESTRZENNE		
Obszar	Obiekt punktowy ok. 0,3 ha	
Sposób użytkowania	Funkcja podstawowa	Edukacja
	Funkcje uzupełniające	Informacja turystyczna Handel pamiątkami
	Typ atrakcji	Żywe Muzeum
Dostępność komunikacyjna	Drogowa	Przeciętna
	Komunikacja publiczna	Niedostateczna
	Kolej	Brak
	Rower	Wytyczone lokalne ścieżki rowerowe
	Parking	Niewyznaczony („pod kościołem”)
	Miejsce na postój roweru	Niewyznaczone
Ogólna charakterystyka otoczenia	Dobków jest wsią łańcuchową, położoną w małej dolinie rzeki Bukownicy. Zagroda Edukacyjna jest położona w centrum wsi, niedaleko kościoła, na stoku o południowej ekspozycji. Poza wsią rozciągają się pola, miejscami urozmaicone przez zadrzewienia.	
Czynniki lokalizacyjne	Walory przyrodnicze i kulturowe, działania społeczności	
Możliwości ekspansji przestrzennej	Małe	
Infrastruktura otoczenia	Agroturystyka, restauracja, Eko-muzeum Rzemiosła w Dobkowie - czyli muzeum bez murów, eksponatów, ani sztywnych godzin otwarcia. Spacerując oznakowanymi ścieżkami Dobkowa można wziąć udział w warsztatach rzemieślniczych i plastyczne oraz odwiedzić pasiekę i posmakować lokalnych specjałów.	
Konflikty przestrzenne	Stworzenie zagrody zdecydowanie wpłynęło na poprawę jakości ładu przestrzennego. Zainteresowanie obiektem rośnie i Stowarzyszenie chętnie by rozszerzyło ofertę, jednak teren okoliczny jest już zagospodarowany przez inne budowle i właścicieli. Turyści korzystający z atrakcji wykorzystują plac obok kościoła i atrakcji turystycznej. W przypadku dużego napływu gości indywidualnych brak miejsc postojowych może wywołać utrudnienia w komunikacji.	
Inne	Stowarzyszenie Kaczawskie jest organizacją pożytku publicznego działającą od 2004 roku na obszarze Gór i Pogórza Kaczawskiego, zwanego Krainą Wygasłych Wulkanów. Wiele działań dedykowanych jest promocji regionu, aktywizacji społeczności lokalnych oraz edukacji ekologicznej, społecznej i regionalnej.	

UWARUNKOWANIA PLANISTYCZNE

Sposób powstania	Adaptacja
SUIKZP:	
<p>Uchwała Nr 282/XLIII/98 Rady Miasta i Gminy Świerzawa z dnia 4 czerwca 1998 roku w sprawie uchwalenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Świerzawa</p> <p>Uchwała Nr IX/40/2011 Rady Miasta i Gminy Świerzawa z dnia 29 czerwca 2011 roku w sprawie uchwalenia zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Świerzawa z dnia 29 czerwca 2011 roku</p> <p>Uchwała Nr X/43/2011 Rady Miasta i Gminy Świerzawa z 31 sierpnia 2011 roku w sprawie uchwalenia zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Świerzawa</p> <p>Uchwała Nr XXVIII/150/2017 Rady Miasta i Gminy Świerzawa z dnia 30 marca 2017 roku w sprawie uchwalenia zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Świerzawa</p>	

Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Od obowiązującego – Nie, od poprzednich Tak
Czy tekst uchwały SUIKZP precyzyjnie uwzględnia produkt?	Nie, w żadnym z wypadków
Komentarz	Gmina i Miasto Świerzawa bazuje na SUIKZP z 1998 roku, do którego wprowadziła już 4 zmiany. Na terenie gminy planowany jest rozwój turystyki, ale żaden z dokumentów nie profiluje tego rozwoju w kierunku edukacji jaką prowadzi Zagroda. Inwestycja nie była planowana w żadnej z uchwał. SUIKZP nie przewidują rozbudowy przestrzeni turystycznej w oparciu o nią.

MPZP: Uchwała Rady Miasta i Gminy Świerzawa z dnia 24 września 2003 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Świerzawa

Il. 5.9. Fragment załącznika graficznego do Uchwały Rady Miasta i Gminy Świerzawa z dnia 24 września 2003 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Świerzawa

Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Nie
Czy zapisy uchwały MPZP są zgodne z profilem funkcjonalnym produktu?	Nie
Czy dokument jest obowiązujący	Tak
Czy produkt zajmuje teren jednolity funkcjonalnie	Tak
Funkcja podstawowa	<p>Dopuszcza się:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) lokalizację terenów o funkcji usługowej w odległości minimum 65 m od osi gazociągu określonego w ust. 1, 2) lokalizację zabudowy mieszkaniowej oraz terenów o funkcji produkcji, baz i składów w odległości minimum 50 m od osi gazociągu określonego w ust. 1.
Funkcje dodatkowe	<ul style="list-style-type: none"> • infrastruktura techniczna • parkingi
Warunki zabudowy	<ul style="list-style-type: none"> • określono formę, intensywność i wysokość zabudowy • % powierzchni zielonej • zasady podziału na działki budowlane • zasady tworzenia cmentarzy oraz odprowadzania wód powierzchniowych
Komentarz	MPZP nie wyklucza budowy obiektu, jednak zapisy są bardzo ogólne i pozwalają na powstanie różnorodnych inwestycji zarówno usługowych jak i mieszkaniowych.

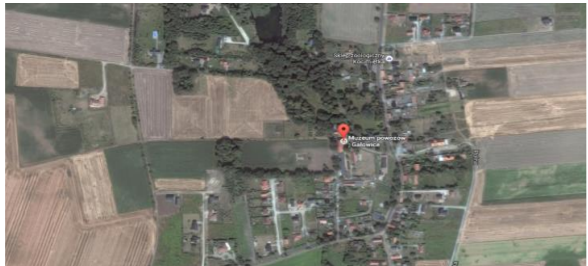
Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Świerzawa przyjęta Uchwałą XLVI/224/2010 Rady Gminy Świerzawa z dnia 10 listopada 2010 roku.

Czy strategia wymienia produkt?	Tak	Produkt w ogólnej wizji rozwoju turystyki w gminie	Strategia stawia sobie za jeden z celów stworzenie Sudeckiej Zagrody Edukacyjnej oraz rozwój turystyki edukacyjno – rowerowej na terenie gminy
---------------------------------	------------	--	--

Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego Pogórza Kaczawskiego

<p>Koncepcja nie uwzględnia produktu ani jego profilu.</p> <p>W 1. Celu strategicznym planowany jest rozwój wszelkich możliwych rodzajów turystyki (rekreacyjna-wypoczynkowa, specjalistyczna, piesza, rowerowa, konferencyjna, krajoznawcza i kulturowa, zdrowotna /w tym spa i Welles/, turystyka wiejska i agroturystyka) poza turystyką edukacyjną. W kolejnych pięciu: planowany jest rozwój infrastruktury turystycznej oraz budowa systemów wsparcia, zintegrowany system promocji regionu oraz oparcie gospodarki regionu na sektorze turystycznym.</p> <p>Źródła: http://sudeckazagroda.pl/o-zagrodzie/ [19.02.2018] http://partnerstwokaczawskie.pl/ [19.02.2018] http://www.bip.swierzawa.pl/index.php?option=34&cat_id=14&menu_id=30&page=2 [19.02.2018] http://swierzawa.pl/index.php?option=34&cat_id=99&menu_id=149&page=2 [19.02.2018] http://www.swierzawa.pl/index.php?option=18&action=articles_show&art_id=157&page=5&menu_id=11&menu_art_id=42 [19.02.2018] http://www.umwd.dolnyslask.pl/turystyka/dla-branzy/program-rozwoju-turystyki-dla-województwa-dolnoslaskiego/ [19.02.2018] http://www.swierzawa.pl/ZP/150.pdf [19.02.2018]</p>	
---	--

KARTA OBIEKTU NR 6: GALOWICE - MUZEUM ZAPRZĘGÓW

INFORMACJE PODSTAWOWE	
Nazwa	Muzeum Powozów i Zaprzęgów w Galowicach
Rok powstania	2011
Właściciel / inwestor	Fundacja Gallen
Adres	Leśna 5, 55-020 Galowice
Dane kontaktowe	muzeum@gallen.pl, fundacja@gallen.pl tel. +48 71 316 41 16
Gmina i Powiat	Żórawina, Wrocławski
Subregion turystyczny	Ślęza
Rozwój przestrzeni turystycznej w miejscowości	Miejscowość nie pełniła funkcji turystycznych, wprowadzenie obiektu zaowocowało rozwojem przestrzeni turystycznej
Relacje między produktem, a centrum miejscowości	 Współrzędne GPS: 50°58'59"N 17°00'06,37"E
Mechanizm tworzenia produktu turystycznego	Hobbysta
Sposób powstania	Grupa miłośników powozów założyła Fundację Gallen, która dysponuje kolekcją bryczek, sań i karet. Organizacja pożytku publicznego powołała w roku 2011 Muzeum Powozów Galowice.
Opis atrakcji	Muzeum prezentuje częściowo prywatną kolekcję dr. Tadeusza Kołacza. Kolekcja tworzona od 1977 roku obecnie liczy około 60 pojazdów.
Grupa odbiorców	Grupy szkolne, rodziny z dziećmi, grupy zorganizowane, indywidualni
Biletowanie	Tak
Godziny otwarcia	Poniedziałek – nieczynne Wtorek - piątek 10.00 -16.00 Sobota - niedziela 11.00 -17.00 (od 19 marca)
Sezonowość	Maj – wrzesień
Obecny etap rozwoju	Obiekt zaczął być rozpoznany na rynku. Oferta zwiedzania rozbudowywana o imprezy okolicznościowe w restauracji jaka znajduje się w przyziemiu. Właściciel wicząc powiększa kolekcje o kolejne powozy.

ILUSTRACJE
 <p>II. 6.1. Spichlerz mieszczący Muzeum Powozów i Zaprzęgów w Galowicach.</p>
 <p>II. 6.2. Spichlerz mieszczący Muzeum Powozów i Zaprzęgów w Galowicach.</p>
 <p>II. 6.3. Konflikty przestrzenne: niska estetyka otoczenia</p> <p>II. Aleksandra Głowczyńska, 2016</p>

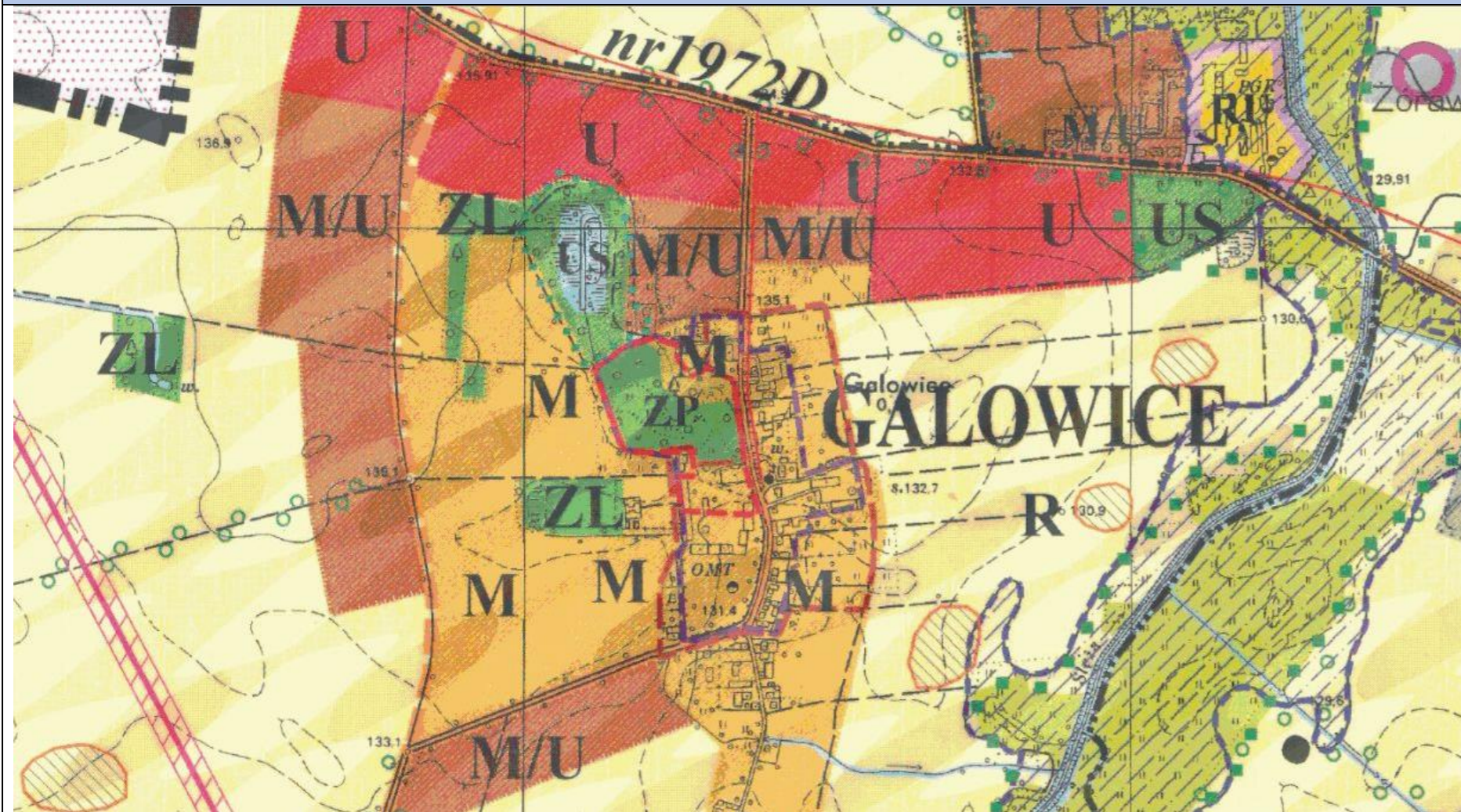
UWARUNKOWANIA FUNKCJONALNO - PRZESTRZENNE		
Obszar	Obiekt punktowy – około 40 arów	
Sposób użytkowania	Funkcja podstawowa	Muzealna
	Funkcje uzupełniające	Usługi gastronomiczne Informacja turystyczna Handel (pamiątkami)
	Typ atrakcji	Muzeum
Dostępność komunikacyjna	Drogowa	Przebiegająca
	Samochodowy transport zbiorowy	Brak
	Kolej	Brak
	Ścieżki rowerowe	Brak
	Szlaki piesze	Brak
	Parking	Niewyznaczony
	Miejsce na postój roweru	Niewyznaczone
Ogólna charakterystyka otoczenia	Pałac, inna zabudowa folwarczna, zabudowania wiejskie, nieczynne tory kolejki wąskotorowej, ogrody przydomowe i pola	
Czynniki lokalizacyjne	Walory kulturowe	
Możliwości ekspansji przestrzennej	Brak	
Infrastruktura otoczenia	Brak	
Konflikty przestrzenne	Funkcjonalne: Miejsca postoju nie zostały wyznaczone, brak parkingu dla autokarów turystycznych, estetyczne: otoczenie obiektu	
	  II. 6.4 i 6.5 Barokowa brama wjazdowa blokująca wjazd do obiektu dla wyższych pojazdów oraz brak wyznaczonego parkingu za nią.	

UWARUNKOWANIA PLANISTYCZNE

Sposób powstania

Adaptacja

SUIKZP Uchwała Nr XXXVI/286/14 Rady Gminy Żórawina z dnia 9 maja 2014 roku Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Żórawina

Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Tak
Czy tekst uchwały SUIKZP precyzyjnie uwzględnia produkt?	Nie
Funkcja obszaru produktu turystycznego	ZP – zielen parkowa M – zabudowa mieszkaniowa
Komentarz	SUIKZP określa obiekt jako składową zespołu pałacowo parkowego. Nie planuje rozwoju turystyki na tym terenie. Wprowadza za to strefy ochrony konserwatorskiej oraz obostrzenia wynikające z ich obecności.

Il.6.6. Fragment załącznika graficznego do uchwały Nr XXXVI/286/14 Rady Gminy Żórawina z dnia 9 maja 2014 roku Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Żórawina

MPZP Uchwała nr 955 Rady Gminy Żórawina z dnia 29 grudnia 2003 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Galowice - obszar "A"

Czy dokument jest obowiązujący	Nie	Czy produkt zajmuje teren jednolity funkcjonalnie	Nie
Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Nie	Czy zapisy uchwały MPZP są zgodne z profilem funkcjonalnym produktu?	Tak, teren jest planowany pod usługi turystyczne
Funkcja podstawowa	UTk – teren usług o charakterze nieprodukcyjnym Zezwala się na adaptację istniejących obiektów zabytkowych na cele usług o charakterze nieprodukcyjnym, a w szczególności: obsługi turystyki i rekreacji, opieki zdrowotnej, kultury itp. - usługi o szczególnym, nieuciążliwym charakterze niegenerującym nasilonego ruchu pojazdów samochodowych, adaptacja na cele usługowe wymaga uzgodnienia z Dolnośląskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków we Wrocławiu.		Funkcje dodatkowe nie określone

	<p>Warunki zabudowy</p> <ul style="list-style-type: none"> • zagospodarowanie terenu może nastąpić w oparciu o kompleksowy projekt, obejmujący całość terenu, realizowany w sposób spójny przez inwestora • ustala się zakaz lokalizacji obiektów o charakterze tymczasowym: garaży, komórek i innych pomieszczeń gospodarczych • nawierzchnie utwardzone w obrębie terenu należy wykonywać wyłącznie brukiem kamiennym • wszelkie działania inwestycyjne oraz przebudowy i rozbiórki obiektów należy uzgadniać z Dolnośląskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków we Wrocławiu
<p>Il. 6.7. Fragment miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Galowice - obszar "A" Spichlerz mieszczący Muzeum Powozów znajduje się w rejestrze zabytków, a całe założenie pałacowo – folwarczne znajduje obszarze ochrony konserwatorskiej „B”. Dla terenu przewidziano użytkowanie usługowe nieprodukcyjne. Dostęp: https://www.wrosip.pl/index.php/plany-miejscowe/realty/185-planalias185.html</p>	<p>Komentarz</p> <p>MPZP określa obiekt jako składową zespołu pałacowo parkowego. Przewiduje się tu zabudowę usługową o charakterze nieprodukcyjnym.</p>

Strategia Rozwoju Gminy Żórawina Załącznik do Uchwały Rady Gminy Żórawina nr XIV/97/2005 z dnia 12 lipca 2005 roku

<p>Czy strategia wymienia produkt?</p>	<p>Nie, nie przewiduje również rozwoju turystyki na tym terenie.</p>
<p>Produkt w ogólnej wizji rozwoju turystyki w gminie</p>	<p>SRG nie opisuje obiektu, ani nie przewiduje jego powstania. Zauważa natomiast, że funkcje turystyczne na terenie gminy dotychczas nie występowały. Za taki stan rzeczy SGR wymienia: brak większych atrakcji krajobrazowych, niewielki stopień lesistości, brak zbiorników wodnych, jednocześnie w dokumencie zauważa się, że dolina rzeki Ślęzy przyciąga ludzi w sezonie letnim. Jej brzegi służą za do miejsca biwakowania, szczególnie w okolicach Komorowic i Marcinkowic. Niewielki zbiornik wodny w obrębie Wilczkowa służy jako miejsce wypoczynku okolicznych mieszkańców. Tereny te wskazywane są do uporządkowania i zagospodarowania np. poprzez wytyczenie parkingów, dróg dojazdowych, aby mogły służyć jako miejsca wypoczynku sobotnio – niedzielnego dla mieszkańców gminy oraz przy odpowiednim systemie informacji turystycznej jako punkty docelowe wycieczek weekendowych mieszkańców Wrocławia.</p>

Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego "Ślęza"

Koncepcja poleca obiekt jako planowany do otwarcia w 2009 roku przez Fundację Gallen, podkreśla się dostosowanie obiektu dla osób niepełnosprawnych. W koncepcji ze stycznia 2009 zaproponowano 3 cele główne, które może realizować obiekt:

- tworzenie i promocja oferty turystycznej w oparciu o walory przyrodniczo - kulturowe regionu
- podjęcie współpracy przedsiębiorców, organizacji NGO oraz mieszkańców subregionu na rzecz rozwoju jego oferty turystycznej
- stworzenie infrastrukturalnych podstaw rozwoju turystyki w oparciu o specyfikę produktu lokalnego

Źródła: <https://serwis.wrosip.pl/imap/> [10.02.2018] https://www.bip.zorawina.pl/uploads/131/STUDIUM_GMINY_-_GRAFICZNE.jpg [10.02.2018] <https://www.bip.zorawina.pl/webcm/studium> [10.02.2018] <http://mpzp24.pl/studia-uwarunkowan-i-kierunkow-zagospodarowania-przestrzennego/woj-dolnoslaskie/450-pow-wroclawski/1517-studium-gminy-zorawina> [10.02.2018] <http://www.muzeumgalowice.pl/kontakt> [10.02.2018] https://www.bip.zorawina.pl/file4webcm/5748/Pobierz_dokument.pdf [10.02.2018] https://www.bip.zorawina.pl/file4webcm/10949/Tekst_Studium.pdf

KARTA OBIEKTU NR 7: GŁUSZYCA - JUGOWICE - WALIM, PONIEMIECKI KOMPLEKS RIESE

INFORMACJE PODSTAWOWE	
Nazwa i czas powstania	Tajemnicze Podziemne Miasto Osówka, 1996, modernizacja 2008 Centrum Muzealno – Turystyczne „Olbrzym”, 2003 Sztolnie Walińskie Kompleks Rzeczką, 1995
Właściciel	Tajemnicze Podziemne Miasto Osówka: Sierpnica, 58-340 Głuszyca Centrum Muzealno – Turystyczne Włodarz Sp. z o.o.: Górna 71, 58-321 Jugowice, Sztolnie Walińskie Kompleks Rzeczką: ul. 3-go Maja 26, 58-320 Walim
Gmina i Powiat	Walim i Głuszyca, Wałbrzyski
Subregion turystyczny	Sudety Wałbrzyskie
Rozwój przestrzeni turystycznej w miejscowości	Stały, umiarkowanie natężony ruch turystyczny.
Relacje między produktem, a centrum miejscowości	 Współrzędne GPS: N: 50° 42' 5" E: 16° 25' 11"
Mechanizm tworzenia przestrzeni turystycznej	Inwestycja hobbystów i władz gmin
Sposób powstania	Obiekty o nieznanym przeznaczeniu zbudowane przez III Rzeszę pochodzą z okresu II Wojny Światowej (1943–1945). W czasie wycofywania frontu zniszczono dokumentację obiektów oraz zasypano część sztolni. Pierwsze sztolnie udostępniono dla turystów w 1995 roku, a rosnące zainteresowanie turystyczne zaowocowało dalszym przystosowaniem do ruchu turystycznego.
Opis atrakcji	Na część podziemną, składają się sztolnie, hale i chodniki udostępnione w 3 atrakcjach turystycznych. We Włodarzu i Głuszyca (Osówka) podziemia zalane są wodą i eksplorowane przy pomocy łodzi. W części naziemnej zobaczyć można elementy torowisk, betoniarni i składów cementu, fundamenty po barakach, rampy przeładunkowe. Obiekty: Kompleks Rzeczką oraz Tajemnicze Miasto Osówka połączone są czarnym szlakiem turystycznym.
Grupa odbiorców	grupy szkolne, pasjonaci militariów, rajdów off – road, turysta weekendowy
Biletowanie	Tak
Godziny otwarcia	od 9.00 do 18.00
Sezonowość	Otwarty całorocznie z maksimum zwiedzających maj – wrzesień
Obecny etap rozwoju	Produkt rozpoznawalny na rynku, oferta wykształcona, ale wciąż rozwijana, ruch turystyczny od pewnego czasu na podobnym poziomie.

ILUSTRACJE
 <p>II. 7.1. Kasa biletowa Centrum</p>
 <p>II. 7.2. Tablica informacyjna przy drodze prowadzącej do Centrum Muzealno Turystycznego „Olbrzym”.</p>
 <p>II. 7.3. Główny plac i wejście do sztolni w Centrum Olbrzym.</p>
 <p>II. 7.4. Główny plac centrum – teren odpoczynku II. Aleksandra Głowczyńska, 2014</p>

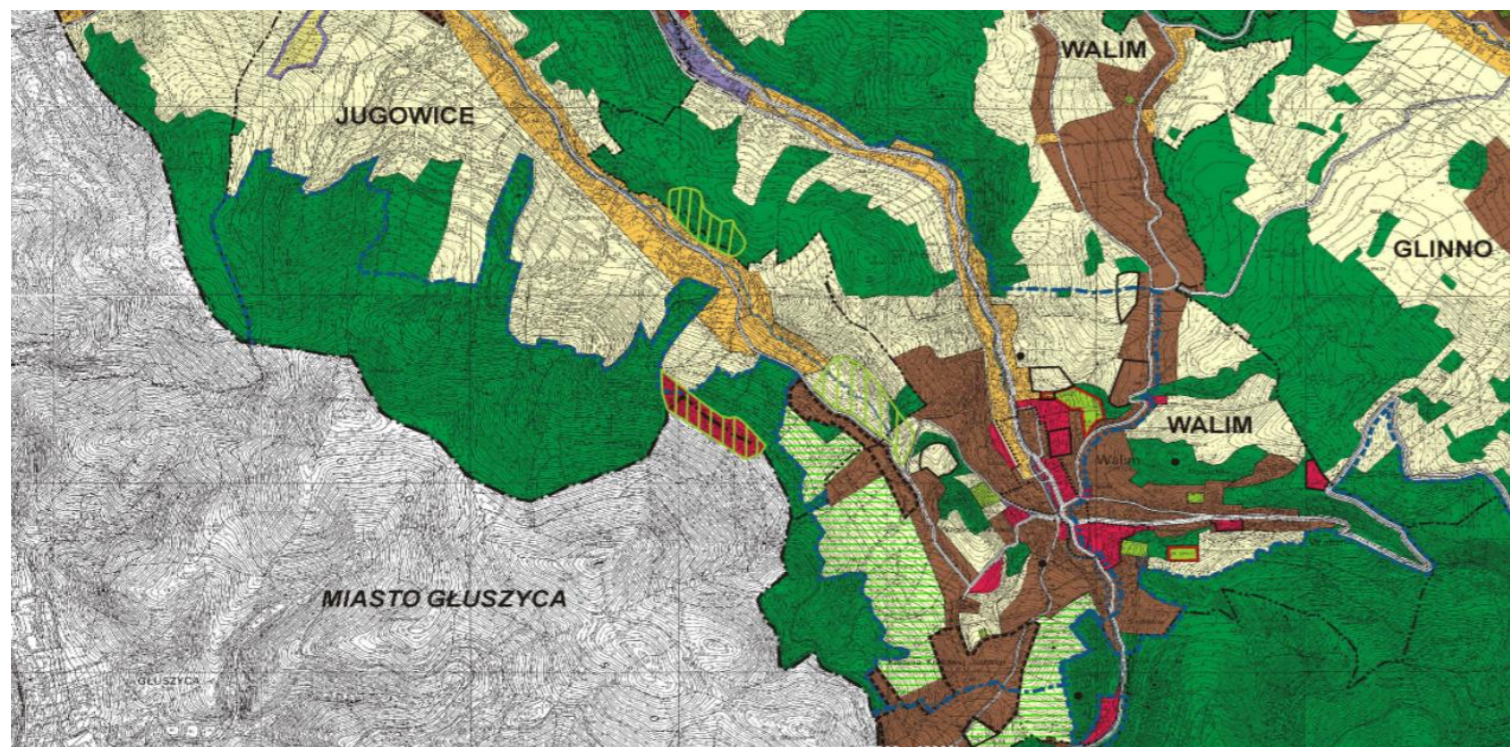
UWARUNKOWANIA FUNKCJONALNO - PRZESTRZENNE		
Powierzchnia	Trasy podziemne	
Sposób użytkowania	Funkcja podstawowa	Podziemna trasa turystyczna
	Funkcje uzupełniające	Usługi gastronomiczne
	Typ atrakcji	Obiekt pomilitarny z funkcją parku rozrywki
Dostępność komunikacyjna	Drogowa	Słaba
	Komunikacja publiczna	Brak
	Kolej	Brak
	Ścieżka rowerowa	Brak
	Szlaki piesze	Wyznakowany
	Parking	Wytyczony
	Miejsce na postój roweru	Niewyznaczone
Ogólna charakterystyka otoczenia	Obszary zalesione o dużych różnicach wysokości i ekspozycji stoków. Znaczne oddalenie od zabudowy miejscowości – wisi łańcuchowych.	
Czynniki lokalizacyjne	Walory kulturowe	
Możliwości ekspansji przestrzennej	Na powierzchni ograniczone przez MPZP, po ziemię możliwa jedynie gdy zostaną rozpoznane nowe komory i tunele niedokończonej budowl.	
Infrastruktura otoczenia	Szlaki turystyczne piesze i rowerowe. Obiekt znajduje się na terenie Parku Krajobrazowego Gór Sowich. W miejscowościach poza parkiem można skorzystać ze sklepu, noclegów oraz gastronomii.	
Konflikty przestrzenne	Funkcjonalny. Droga powiatowa prowadząca do obiektów Włodarz i Osówka jest wąska, w 1. przypadku jednokierunkowa dla pojazdów o większych gabarytach. Problemem są zakręty o dużym kącie trudne do pokonania dla np. autokarów wycieczkowych. Poszerzenie drogi nie jest planowane z uwagi na rzeźbę terenu i strukturę własnościową.	
Inne	Tereny wokół należą do Lasów Państwowych (Nadleśnictwo Wałbrzych). Trwają prace geologiczne i geodezyjne, które mogą zaowocować odnalezieniem kolejnych sztolni w Masywie Włodarza. Jeśli zostaną odnalezione kolejne obiekty najprawdopodobniej trafią pod opiekę Gminy Głuszyca, która poprzez Przedsiębiorstwo Turystyczne udostępnia kompleks Osówka lub Gminy Walim, która poprzez Centrum Kultury i Turystyki udostępnia trasy podziemne w Walimiu.	

UWARUNKOWANIA PLANISTYCZNE I STRATEGICZNE

Sposób powstania

Adaptacja

**SUIKZP:
Uchwała XL/231/2009 Rady Gminy Walim z dnia 26 października 2009 roku**

Il. 7.5. Fragment SUIKZP Gminy Walim. Dostęp: zasoby internetowe gminy. <http://bip.walim.pl/?a=150> [2016]

Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Tak
Czy tekst uchwały SUIKZP precyzyjnie uwzględnia produkt?	Tak
Funkcja obszaru produktu turystycznego	Tereny usług turystycznych
Komentarz	<p>Obiekt znajduje się na terenach leśnych. Wokół wejścia do sztolni teren przekwalifikowano na tereny usług turystycznych. W dokumencie planuje się rozwój przestrzeni turystycznej jako części przestrzeni mieszkaniowej gdzie dopuszcza się: realizację bazy recepcyjnej oraz urządzeń sportowo-rekreacyjnych, realizację parkingów przy wejściach na szlaki turystyczne i do urządzeń sportowo - rekreacyjnych, oraz preferuje się: zmiany funkcji istniejących obiektów na cele letniskowe, realizację zabudowy letniskowej, realizację zabudowy mieszkaniowej, przekształcenia oraz realizację usług nieuciążliwych, zabezpieczanie parkingów w obrębie posesji. Szczególne wytyczne przygotowano dla Parku Krajobrazowego Gór Sowich. Preferowane działania to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zagospodarowanie istniejących szlaków turystycznych • wyposażenie terenu parku w nowe, spacerowe drogi turystyczne tj.: szlaki piesze, szlaki rowerowe, szlaki do jazdy konnej, szlaki narciarskie, zimowy szlak dla skuterów śnieżnych. • trasowanie dróg turystycznych w taki sposób, by wzajemnie się na siebie nie nakładały • realizację miejsc wypoczynku oraz punktów widokowych przy drogach turystycznych. <p>Na terenie sąsiadującym z parkiem i w jego obrębie dopuszcza się:</p> <ul style="list-style-type: none"> • realizację parkingów samochodowych przy drogach publicznych przecinających park • odtworzenie istniejących w przeszłości szałasów i schronów jako miejsc niezbędnych do wypoczynku, szczególnie w okresie zimowym.

**SUIKZP
Uchwała XII/129/99 Rady Miejskiej Głuszyca z dnia 30 grudnia 1999 r. zmieniona:
Uchwałą Nr XVI/104/2015 z dnia 24.11.2015 r.
Uchwałą Nr XLIV/302/2017 z dnia 28 listopada 2017 r..**

Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Tak	Czy tekst uchwały SUIKZP precyzyjnie uwzględnia produkt?	Tak
Komentarz	Obiekt jest wymieniany w SUIKZP parokrotnie i planuje się <i>objęcie go szczególną ochroną</i> a również upatruje się w nim szansy na rozwój gospodarczy. Kolejne aktualizacje dokumentu poszerzają teren przeznaczony pod osadnictwo o funkcji turystycznej często łącząc je z rekreacją i funkcją mieszkaniowo usługową.		

MPZP :
UCHWAŁA RADY GMINY W WALIMIU z dnia 30 grudnia 2004 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru usług turystycznych, obsługujących zespół podziemi "Olbrzym" w Górach Sowich, w części położonej w Gminie Walim, w obrębie wsi Jugowice
UCHWAŁA RADY MIEJSKIEJ W GŁUSZYCY z dnia 17 grudnia 2004 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru usług turystycznych, obsługujących zespół podziemi "Olbrzym" w Górach Sowich, w części położonej w obrębie Głuszyca, gmina Głuszyca

Czy dokument jest obowiązujący	Tak	Funkcja podstawowa	<p><i>Gmina Walim</i></p> <p>a) dla terenów nieleśnych:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1 ZLp - Teren zadrzewiony. Użytkowanie bez zmian, • 2 MN - Teren niezagospodarowany. Ustala się przeznaczenie terenu pod zabudowę mieszkaniową jednorodzinną (budynek mieszkalny wraz z zabudową gospodarczą) związaną z obsługą funkcji turystycznej, <p>b) dla terenów leśnych (Nadleśnictwo Wałbrzych):</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1 ZL - Teren leśny. Użytkowanie bez zmian,
Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Tak		

Czy produkt zajmuje teren jednolity funkcjonalnie	Nie		<ul style="list-style-type: none"> 3 ZL/UT - Teren leśny częściowo zagospodarowany urządzeniami obsługi turystycznej (obiekty małej architektury) oraz zielenią towarzyszącą. Ustala się przeznaczenie terenu pod zagospodarowanie turystyczne. W tym: A - Teren częściowo zagospodarowany urządzeniami obsługi turystycznej. Ustala się lokalizację obiektów zagospodarowania turystycznego z zielenią towarzyszącą (parkingi, obiekty małej architektury, wejścia podziemi itp.), KD-D - Droga gminna. Ustala się przebieg drogi bez zmian, KDW - Istniejąca droga wewnętrzna. Ustala się przebieg drogi bez zmian.
Czy zapisy uchwały MPZP są zgodne z profilem funkcjonalnym produktu?	Tak	Funkcja podstawowa	<p>Miasto Głuszycza</p> <ul style="list-style-type: none"> 2 ZL - teren leśny oraz dojścia piesze do podziemi (sztolni). Użytkowanie bez zmian. 3 ZL/UT - teren leśny częściowo zagospodarowany urządzeniami obsługi turystycznej (obiekty małej architektury) oraz zielenią towarzyszącą. Ustala się przeznaczenie terenu pod zagospodarowanie turystyczne, w tym: <ul style="list-style-type: none"> A. teren częściowo zagospodarowany urządzeniami obsługi turystycznej. Ustala się lokalizację obiektów zagospodarowania turystycznego z zielenią towarzyszącą (parkingi, obiekty małej architektury, wejścia podziemi itp.). B. tereny zieleni leśnej. Użytkowanie terenu bez zmian.

	Warunki zabudowy	<ul style="list-style-type: none"> forma oraz wysokość budynków nie przewiduje się scalania lub podziału nieruchomości w obszarze objętym miejscowym planem, zasady ochrony i kształtowania ładu przestrzennego, ochrony środowiska przyrody i krajobrazu kulturowego, ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, zasady modernizacji, rozbudowy i budowy systemów komunikacji i infrastruktury technicznej.
	Komentarz	<p>Obiekt znajduje się na terenie granicznym dwóch gmin. Obie uchwały MPZP o tym samym rysunku graficznym. Teksty uchwał różnią się opisem przeznaczenia terenu. W obu przypadkach teren jest przewidziany jako przestrzeń turystyczna, w ramach której obowiązuje zakaz budowy obiektów wielkogabarytowych. Przyzwolenie istnieje na parterowe budowie o przeznaczeniu turystycznym (sanitariaty, punkty gastronomiczne, itp) z zaleceniem by budować je w miejscach już wcześniej wykorzystywanych w ten sposób. Obiekt leży na terenie Lasów Państwowych oraz Parku Krajobrazowego Gór Swoich co zapewne wpłynęło na takie decyzje planistyczne.</p>

Il. 7.6. Załącznik graficzny do uchwały w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru usług turystycznych, obsługujących zespół podziemi "Olbrzym" w Górach Sowich.

MPZP dla Tajemniczego Miasta Osówka w Sierpcy – brak dokumentu MPZP dla Walimia – nieczytelne			
Strategia Rozwoju Gminy Walim 2007-2013 Strategia Rozwoju Gminy Walim na lata 2012-2020		Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Głuszycza na lata 2004 – 2013 Strategia Rozwoju Gminy Głuszycza na lata 2012-2020	
Czy strategia wymienia produkt?	Tak	Czy strategia wymienia produkt?	Nie w sposób bezpośredni
Produkt w ogólnej wizji rozwoju turystyki w gminie	<p>SRG Walim 2007-2013 napomina o potencjale turystycznym jaki tworzy kompleks Riese. SRG nie proponuje działań w oparciu o produkt. SRG Walim na lata 2012-2020 planuje <i>rozwój produktów turystycznych wokół „Riese</i>, poprzez:</p> <ul style="list-style-type: none"> stworzenie informacji turystycznej dla gmin tajemniczego trójkąta, wytyczenie i budowa ścieżek edukacyjno – turystycznych uwzględniających atrakcje turystyczne, 	Produkt w ogólnej wizji rozwoju turystyki w gminie	<p>PRLG Głuszycza na lata 2004 – 2013 nie wymienia sztolni w masywie Włodarza, ale dużo uwagi poświęca się Tajemniczemu Podziemnemu Miastu „Osówka”. PRLG zakłada rozwój turystyki aktywnej, w tym tworzenie szlaków MTB, w okolicach kompleksów Riese.</p> <p>SRG Głuszycza na lata 2012-2020 Strategia powstała w ramach projektu „Partnerstwo Tajemniczy Trójkąt”. W dokumencie wymieniana jest większość obiektów Riesie, jednak najwięcej</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • <i>rozwój produktu turystycznego – „sowa”,</i> Klaster jaki ma powstać wokół Riese dedykowany jest turystyce aktywnej: <i>od wiosny do jesieni</i> w regionie ma dominować <i>turystyka piesza, rowerowa, nordic wal king, zimą – narciarstwo zjazdowe, biegowe, snowboard</i>, aby osiągnąć taki efekt proponowane działania takie jak: <ul style="list-style-type: none"> • <i>utworzenie wioski sportów zimowych w Rzeczcze z torem saneczkowym. budowa tras do narciarstwa biegowego i turystyki rowerowe, wytyczenie i zmapowanie szlaków MTB, stworzenie miejsc do uprawy sportów ekstremalnych</i> • <i>inwestycje w tereny nad Jeziorem Bystrzyckim (odbudowa mostu i obiektów rekreacyjno – wypoczynkowych)</i> • <i>utworzenia centrum drezynowego w Jugowicach, i otrawcie kolei turystycznej,</i> • <i>wzbogacenia oferty Zamku Grodno oraz stworzenia miejsca do rodzinnego wypoczynku nad „gliniakiem” w Zagórze Śląskim</i> 		<p>uwagi poświęca się sztolniom z Osówki. Gmina chce rozwijać ten krajoznawczy produkt turystyczny, ale ponownie bardzo dużo uwagi i planowanych działań jest w sektorze turystyki aktywnej z dużym wskazaniem na MTB.</p>
<p>Strategia Subregionu Sowiogórskiego Koncepcja rozwoju subregionalnego produktu turystycznego</p>		<p>Strategia Rozwoju Turystyki w Gminach: Wałbrzych, Świebodzice, Boguszów Gorce, Szczawno – Zdrój, Jedlina – Zdrój, Mioszów, Walim, Głuszyca oraz w Powiecie Wałbrzyskim na tle Subregionu Turystycznego „Góry Wałbrzyskie”</p>	
<p>Strategia wymienia obiekty pomilitarne z Kompleksu Riese jako dobrze wykształcony produkt turystyczny: 3) <i>Zabytki przemysłu i techniki – Tajemnicze podziemne fabryki Gór Sowich (kompleks Riese), mosty i kolej zębata, betonowa wieża na wielkiej sowie, parowozownia Dzierżoniów, kompleks zabudowań folwarcznych w Bielawie, zapora wodna i most na jeziorze Bystrzyckim, kopalnie srebra z bogatą tradycją turystyczną kopalni "Silberloch" to miejsca rozsiane po całym subregionie. Te unikalne zabytki na skalę krajową ulokowane w krajobrazie górski pozwala zagospodarować kilka dni ciekawskim turystom.</i> 4) <i>Obiekty militarne - Twierdza w Srebrnej Górze, tajemnie II wojny światowej związane z kompleksem „Riese” są to miejsca w których każdy ma możliwość poznania kawałka historii tych ziem. Ogrom budowli Twierdzy w Srebrnej Górze, niewyjaśnione tajemnice Kopeksu podziemnych poniemieckich fabryk wciąż badanych przez grupy eksploratorów z całej Polski to obiekty charakterystyczne dla tego regionu.</i> Strategia posiada klasyczne rozwiązania jeśli chodzi o cele strategiczne i operacyjne. Brak informacji o konkretnych działaniach względem obiektów lub z ich udziałem.</p>		<p>Strategia wymienia produkt turystyczny, jednak jego opis jest dość lakoniczny: <i>Jugowice – Włodarz – największy podziemny obiekt projektu Riese – obiekt o podobnym charakterze jak Podziemna Trasa Turystyczna w Walimiu.</i> Planowane cele i działania całkowicie ignorują kompleks. Wizja turystyki w regionie opisana jest hasłami „ Sudety Wałbrzyskie...”:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Centrum turystyki aktywnej” • Regionalny ośrodek sportów zimowych” • Po zdrowie i urodę” • Centrum turystyki konferencyjnej” 	
<p>Źródła: https://sip.lex.pl/#/act/50723471?unitId=zal(1) [21.02.2018] http://sipmap.lex.pl/dane/miejscowe/2013/1198725/z1.pdf [21.02.2018] http://sipmap.lex.pl/dane/miejscowe/2005/391798/z1.pdf [21.02.2018] http://bip.walim.pl/?a=150 [21.02.2018] https://um.walbrzych.pl/sites/default/files/pliki/news/bk-001-2.pdf [21.02.2018] http://bip.walim.pl/?p=document&action=show&id=2877&bar_id=1825 [21.02.2018] http://www.umwd.dolnyślask.pl/fileadmin/user_upload/Turystyka/Dokumenty/Rozwoj/Strategia_Gory_Sowie.pdf [21.02.2018] http://www.bip.gluszyca.pl/kierunki-strategii-rozwoju-plan-rozwoju-lokalnego/5673 [9.04.2018] http://sztolnie.pl/ [9.04.2018] http://www.bip.gluszyca.pl/pliki/XX-107-2012z1.pdf [9.04.2018] http://sipmap.lex.pl/dane/miejscowe/2005/391798/z1.pdf [9.04.2018] http://www.bip.gluszyca.pl/uchwaly-rady-miejskiej-kadencji-2014-2018/5778 [9.04.2018]</p>			

KARTA OBIEKTU NR 8: JAKUSZYCE - DOLNOŚLĄSKIE CENTRUM BIATHLONOWE

INFORMACJE PODSTAWOWE	
Nazwa:	Dolnośląskie Centrum Sportów Jakuszyce
Rok powstania:	Obiekt budowany w latach 2018 - 2022
Właściciel / inwestor	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego Ministerstwo Sportu i Turystyki
Adres	Szosa Czeska, 58-580 Szklarska Poręba
Architekci	Miastoprojekt Wrocław i ETC Architekci
Realizacja	Dolnośląski Park Innowacji i Nauki SA i Stowarzyszenie Bieg Piastów
Gmina i Powiat	Szklarska Poręba, Jeleniogórski
Subregion turystyczny	Karkonosze i Góry Izerskie
Rozwój przestrzeni turystycznej w miejscowości	Obiekt planowany poza obszarem zabudowanym miejscowości o tradycjach turystycznych sięgających XIX wieku. Sama polana wykorzystywana jest do spotów zimowych od ponad 40 lat.
Relacje między produktem, a centrum miejscowości	 Współrzędne GPS: N 50° 48' 48" E 15° 25' 42"
Mechanizm tworzenia przestrzeni turystycznej	Inwestycja samorządu wojewódzkiego
Sposób powstania	W 1976 roku Julian Gozdowski zorganizował pierwszy Bieg Piastów z Polany Jakuszyckiej. Impreza przekształciła się w coroczne zawody narciarskie. Od parku lat na Polania odbywają się coraz bardziej rozpoznawalne imprezy sportowe w tym Maratony Narciarskie z cyklu o Puchar Świata. Nowe zagospodarowanie turystyczne ma dodatkowo podnieść rangę miejsca i imprez.
Opis atrakcji	Nowe obiekty na Polanie Jakuszyckiej mają służyć jako centrum sportów zimowych, miejsce dla turystów i narciarzy amatorów, a w lecie rolkarzy i rowerzystów. Integralną częścią obiektu będzie stacja kolejowa. W założeniach inwestycyjnych połączenia kolejowe do Jakuszyca tak z polskiej jak i czeskiej strony, mają być częste i rozwiązywać problem parkingu na Polanie. Koncepcja zakłada powstanie boiska piłkarskiego w standardzie orlika, bieżni lekkoatletycznej, rolkostrady i krytej pływalni. W głównym obiekcie dostępne będą miejsca noclegowe, sale konferencyjne i szkoleniowe oraz wymagane przepisami organizacji narciarskich tunele dla zawodników i trenerów łączące szatnie z częścią treningową oraz strefą startu i strzelnicą. W budynku zaplanowano również centrum odnowy biologicznej z saunarium i dużą siłownią.
Grupa odbiorców	Sportowcy zawodowi i amatorzy, narciarze, rowerzyści, rolkarze, turysta weekendowy, rodziny z dziećmi
Biletowanie	Oferta w przygotowaniu
Godziny otwarcia	Oferta w przygotowaniu
Sezonowość	Obiekt całoroczny
Obecny etap rozwoju	Wokół Polany Jakuszyckiej spontanicznie rozwijały się obiekty służące obsłudze ruchu turystycznego i sportowego oraz imprez o tym charakterze od lat 90. Obecnie tą początkowo chaotycznie zabudowaną przestrzeń porządkuje się poprzez realizację wizji multizadaniowego centrum sportowego. W pierwotnych założeniach inwestycja miała być zakończona w 2020 roku i funkcjonuje od tamtego okresu, jednak teren jeszcze nie został uporządkowany i sprawia wrażenie placu budowy.

ILUSTRACJE

Il. 8.1., Il. 8.2. Wizualizacje terenu Dolnośląskiego Centrum Sportowego Jakuszyce. Źródło: materiały prasowe

Il. 8.3., Il. 8.4. Wizualizacje pawilonu Dolnośląskiego Centrum Sportowego Jakuszyce. Źródło: materiały prasowe

Il. 8.5., Il. 8.6. Dolnośląskie Centrum Sportowe Polana Jakuszycka w maju 2022 roku. Źródło: <https://www.facebook.com/polanajakuszycka/> [dostęp: 22.05.2022]

UWARUNKOWANIA FUNKcjONALNO - PRZESTRZENNE		
Obszar	Obecnie ok. 100 km tras biegowych Oferta w przygotowaniu – 60 km tras	
Sposób użytkowania	Funkcja podstawowa	Sport i rekreacja
	Funkcje uzupełniające	Usługi handlowe Usługi gastronomiczne Usługi noclegowe Kompleks Spa & Welless Przestrzeń do wynajęcia Szkoła narciarska Wypożyczalnia sprzętu Stacja kolejowa
Dostępność komunikacyjna	Typ atrakcji	Kompleks sportowo turystyczny
	Drogowa	Dobra
Dostępność komunikacyjna	Samochodowy transport zbiorowy	Obecnie mały
	Kolej	Tak
	Ścieżki rowerowe	Tak
	Szlaki piesze	Tak
	Parking	Tak
	Miejsce na postój roweru	Tak
Ogólna charakterystyka otoczenia	Trasy na terenach leśnych, blisko granicy państwowej na południowy zachód od Szklarskiej Poręby.	
Czynniki lokalizacji	Walory przyrodnicze	
Możliwości ekspansji przestrzennej	Ograniczane ze względu na walory środowiskowe, jednak wciąż bardzo duże	
Infrastruktura otoczenia	Linia kolejowa, parkingi, stacja paliw.	
Konflikty przestrzenne	Ruch turystyczny może być źródłem hałasu i zaśmiecenia co niekorzystnie wpłynie na jakość siedlisk.	
Inne	Projekt jest odpowiedzią na zapotrzebowanie licznych kół i klubów zrzeszających zawodowych sportowców, amatorów turystyki aktywnej oraz kibiców. Trasy już obecnie zaprojektowane wykraczają poza granice kraju łącząc się ze szlakami po stronie Czeskiej.	
	Projekt będzie realizowany przez Dolnośląski Park Innowacji i Nauki SA oraz stowarzyszenie Bieg Piastów. Koszt inwestycji szacowany jest na 80 do 100 mln zł. Połowę środków ma przekazać Ministerstwo Sportu, które będzie współpracować przy realizacji przedsięwzięcia. Reszta ma pochodzić z budżetu Urzędu Marszałkowskiego, Funduszu Ochrony Środowiska oraz środków sponsorskich. Projekt ma zostać wykonany w technologii BIM, czyli budynki zostaną zaprojektowane jako bryły 3D, zamiast klasycznego rysunku architektonicznego.	

UWARUNKOWANIA PLANISTYCZNE

Sposób powstania	Modernizacja i rozbudowa już wykorzystywanego terenu	Dokument w oparciu, o który stworzono produkt turystyczny	MPZP
------------------	--	---	------

**SUiKZP Uchwała Nr XII/90/07 Rady Miejskiej w Szklarskiej Porębie
z dnia 10 września 2007r. w sprawie zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego**

Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Nie	Czy tekst uchwały SUiKZP precyzyjnie uwzględnia produkt?	Tak
--	------------	--	------------

Komentarz
 SUiKZP nie obejmuje rysunkiem terenu Polany, ale wymienia obszar jako najistotniejszy jeśli chodzi o istniejące narciarskie trasy biegowe. *Tworzą one rozbudowaną infrastrukturę, wykorzystującą istniejące drogi (zwykle leśne) oraz dukty. Trasy poprowadzone zostały strefami występowania tzw. "gwarantowanej pokrywy śnieżnej". Uczyniono to na podstawie wieloletnich obserwacji miejsc długotrwałego zalegania śniegu, wytyczając tam liczne odcinki alternatywne. Wśród istniejących tras wyróżniane są trasy przeznaczone do wykorzystania przez mniej zaawansowanych narciarzy (tzw. narciarskie trasy spacerowe) oraz trasy wycynowe. W omawianym rejonie organizowane są corocznie masowe zawody narciarskie, znane pod nazwą "Biegu Piastów". Zapleczem organizacyjno-usługowym dla narciarskiej turystyki biegowej jest w tym rejonie ośrodek zlokalizowany w Jakuszycach.*

**MPZP UCHWAŁA Nr LVI/689/2014 Rady Miejskiej w Szklarskiej Porębie z dnia 30 października 2014r.
w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla Ośrodka Narciarstwa Biegowego i Biathlonu w Szklarskiej Porębie**

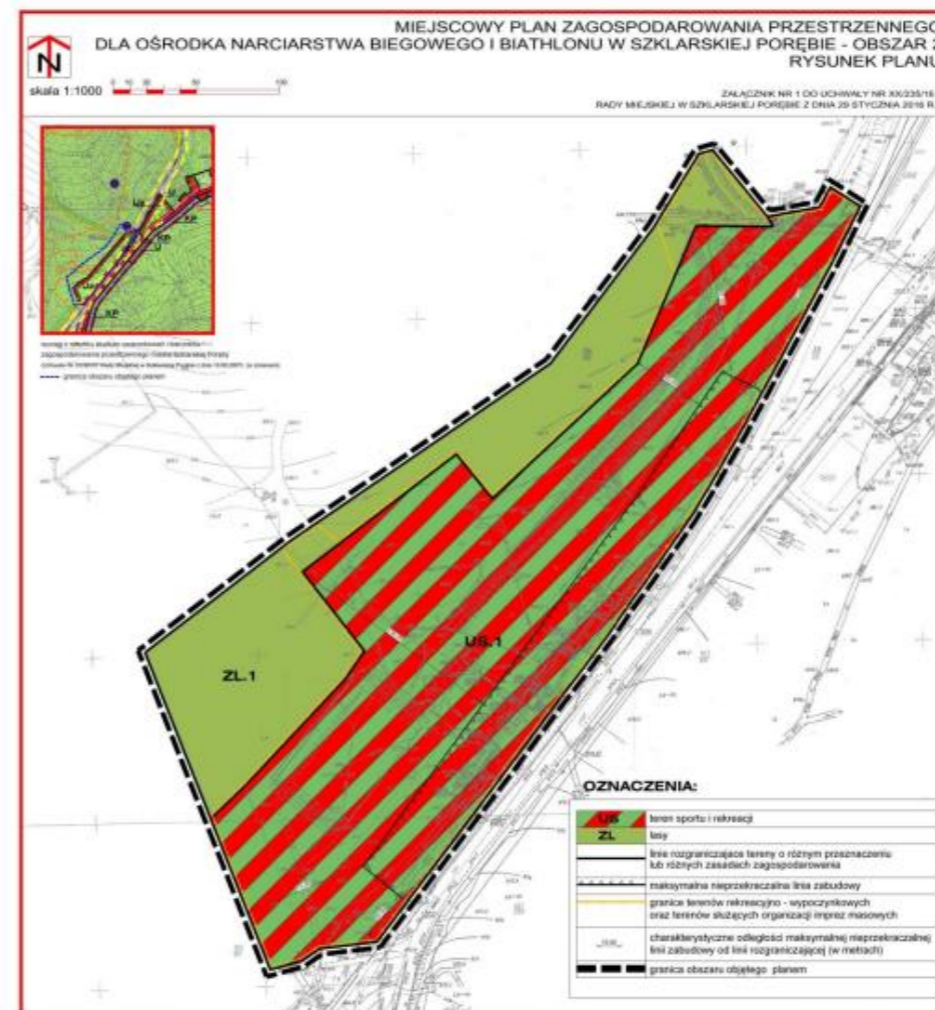
II. 8.6 Fragment złącznika graficznego do uchwały LVI/689/2014 z dnia 30 października 2014 r.

Czy produkt zajmuje teren jednolity funkcjonalnie	Nie
Czy dokument jest obowiązujący	Nie
Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Nie, MPZP powstało pod inwestycję
Czy zapisy uchwały MPZP są zgodne z profilem funkcjonalnym produktu?	Tak

<p>Funkcje podstawowe:</p> <p>1) teren o symbolu US.1: a) przeznaczenie podstawowe - teren sportu i rekreacji; b) przeznaczenie uzupełniające: – infrastruktura techniczna, – drogi wewnętrzne i parkingi;</p> <p>2) teren o symbolu UT.1: a) przeznaczenie podstawowe - teren usług turystyki; b) przeznaczenie uzupełniające: – infrastruktura techniczna, – drogi wewnętrzne i parkingi;</p> <p>3) tereny o symbolu KP.1 oraz KP.2: a) przeznaczenie podstawowe - tereny parkingów; b) przeznaczenie uzupełniające: – infrastruktura techniczna, – ciągi piesze;</p> <p>4) teren o symbolu K.1: a) przeznaczenie podstawowe - teren infrastruktury technicznej - kanalizacja; b) przeznaczenie uzupełniające - nie dopuszcza się;</p> <p>5) teren o symbolu KD/GP.1: a) przeznaczenie podstawowe - teren drogi publicznej klasy głównej ruchu przyspieszonego, stanowiący odcinek drogi krajowej nr 3; b) przeznaczenie uzupełniające: – infrastruktura techniczna, – parkingi, – ciągi piesze;</p>	<p>Funkcje podstawowe:</p> <p>6) tereny o symbolu KD/L.1; KD/L.2 oraz KD/L.3: a) przeznaczenie podstawowe - tereny dróg publicznych klasy lokalnej; b) przeznaczenie uzupełniające - infrastruktura techniczna;</p> <p>7) teren o symbolu KDW.1: a) przeznaczenie podstawowe - teren drogi wewnętrznej - droga gospodarcza lasów państwowych; b) przeznaczenie uzupełniające - szlak turystyczny, rowerowy oraz trasa narciarstwa biegowego;</p> <p>8) teren o symbolu KK.1: a) przeznaczenie podstawowe - teren kolei - odcinek linii kolejowej nr 311 b) przeznaczenie uzupełniające - infrastruktura techniczna;</p> <p>9) tereny o symbolu ZL.1; ZL.2 oraz ZL.3: a) przeznaczenie podstawowe - lasy; b) przeznaczenie uzupełniające - zagospodarowanie dopuszczone w lasach ochronnych zgodnie z przepisami odrębnymi, w tym trasy narciarstwa biegowego, szlaki turystyczne piesze i rowerowe;</p> <p>10) teren o symbolu Z.WS.1: a) przeznaczenie podstawowe: – teren zieleni nieurządzonej; – wody powierzchniowe śródlądowe; b) przeznaczenie uzupełniające - infrastruktura techniczna;</p>
---	---

Warunki zabudowy: ustala się formę i wysokość zabudowy, wskaźnik intensywności zabudowy działki, zasady podziału na działki, zasady obsługi w zakresie infrastruktury technicznej i komunikacji

Komentarz		MPZP zostało przygotowane pod inwestycję
MPZP UCHWAŁA Nr XX/235/16 Rady Miejskiej w Szklarskiej Porębie z dnia 29 stycznia 2016 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla Ośrodka Narciarstwa Biegowego i Biathlonu w Szklarskiej Porębie - obszar 2		
Czy dokument jest obowiązujący	Tak	
Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Nie, MPZP powstało pod inwestycję	
Czy produkt zajmuje teren jednolity funkcjonalnie	Nie	
Czy zapisy uchwały MPZP są zgodne z profilem funkcjonalnym produktu?	Tak	
Funkcja podstawowa	Ustala się następujące przeznaczenia terenów: 1) teren o symbolu US.1: a) przeznaczenie podstawowe - teren sportu i rekreacji; b) przeznaczenie uzupełniające: – infrastruktura techniczna, – drogi wewnętrzne i parkingi; 2) teren o symbolu ZL.1: a) przeznaczenie podstawowe - lasy; b) przeznaczenie uzupełniające - zagospodarowanie dopuszczone w lasach ochronnych zgodnie z przepisami odrębnymi, w tym trasy narciarstwa biegowego, szlaki turystyczne piesze i rowerowe;	
Warunki zabudowy	<ul style="list-style-type: none"> ustala się wysokość i formę zabudowy minimalną powierzchnię działki budowlanej % powierzchni biologicznie czynnej wykorzystanie terenów niezabudowanych sposób planowania miejsc parkingowych szerokość dróg wewnętrznych dla terenu o symbolu ZL.1 ustala się zakaz zabudowy; 	
Komentarz	MPZP zostało przygotowane pod inwestycję.	

Il. 8.7. Załącznik graficzny do uchwały XX/235/16z dnia 29 stycznia 2016r.

Strategia „Szklarska Poręba W Perspektywie Rozwoju Turystyki, Sportu i Kultury” suplement do Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Szklarska Poręba, październik 2011

Czy strategia wymienia produkt?	Jakuszyce jako międzynarodowy ośrodek narciarstwa biegowego pojawia się jednokrotnie
Produkt w ogólnej wizji rozwoju turystyki w gminie	W strategii padają 2 lakoniczne zdania wg których: w Szklarskiej Porębie planuje się rozbudowę tras narciarskich oraz przekształcenie Szklarskiej Poręby na ośrodek biegów narciarskich.

Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego Karkonosze i Góry Izerskie 2008 - nie uwzględnia inwestycji, ale produkt wpisuje się w proponowane działania

Źródła: <http://www.gazetawroclawska.pl/dolny-slask/a/dolny-slask-13-mld-zl-na-inwestycje-w-jakuszycach-> [6.03.2018] <http://www.24igora.pl/artykul,19568> [6.03.2018] <http://sportsinwinter.pl/mistrzostwa-swiata-pierwsza-impreza-na-nowej-polanie-jakuszyckiej/> [6.03.2018] <http://bieg-piastow.pl/> [6.03.2018] <http://wroclaw.wyborcza.pl/wroclaw/7,35771,21661133,w-jakuszykach-powstanie-centrum-sportowe-za-100-mln-zl-wizualizacje.html> [6.03.2018] <https://wroclaw.onet.pl/w-jakuszykach-powstanie-centrum-sportowe-za-100-mln-zl/lq9xb00> [6.03.2018] http://www.goryizerskie.pl/?file=art&art_id=118 [6.03.2018] [https://sip.lex.pl/#/act/51691763?unitId=zal\(1\)](https://sip.lex.pl/#/act/51691763?unitId=zal(1)) [6.03.2018] [https://sip.lex.pl/#/act/51846599?unitId=zal\(1\)](https://sip.lex.pl/#/act/51846599?unitId=zal(1)) [6.03.2018] <http://www.szklarskaporeba.pl/files/sprawy%20miejskie/Szklarska%20Porba%20w%20perspektywie%20rozwoju%20TSiK.pdf> [6.03.2018]

KARTA OBIEKTU NR 9: KARPACZ - KARKONOSKIE TAJEMNICE

INFORMACJE PODSTAWOWE	
Nazwa:	Karkonoskie Tajemnice
Rok powstania	2011, w 2017 przerwa w działalności po czym powrót na rynek.
Właściciel / inwestor	Karkonoskie Tajemnice Spółka Cywilna
Adres	ul. Mickiewicza 1a; 58-540 Karpacz
Dane kontaktowe	tel. 75 76 19 999 tel. 880 005 003 karkonoskietajemnice@gmail.com
Gmina i Powiat	Karpacz, Jeleniogórski
Subregion turystyczny	Karkonosze i Góry Izerskie
Rozwój przestrzeni turystycznej w miejscowości	Miejscowość skolonizowana turystycznie, w szczycie sezonu liczba turystów wielokrotnie przewyższa liczbę mieszkańców.
Relacje między produktem, a centrum miejscowości	 Współrzędne GPS: N 50°46'26" E 15°45'
Mechanizm tworzenia przestrzeni turystycznej	Mały inwestor komercyjny
Sposób powstania obiektu	Inwestycja komercyjna o niejasnej genezie powstania. Wykonanie aranżacji wnętrz i lalek powierzono lokalnym artystom m. in. Dariuszowi Milińskiemu. Obiekt od 2017 roku zamknięty, ponieważ jest zabezpieczeniem majątkowym w sprawie sądowej.
Opis atrakcji	Miejsce prezentujące historie, legendy oraz podania, które dotyczą obszaru Karkonoszy i Sudetów. Przestrzeń została zaaranżowana przez artystów oraz wyposażona technicznie (dźwięk, muzyka, światło, panele interaktywne). Goście doświadczają "magii Ducha Gór" dzięki współpracy właściciela z Dariuszem Milińskim – artystą z Pławnej.
Grupa odbiorców	Grupy szkolne, rodziny z dziećmi
Biletowanie	Tak
Godziny otwarcia	Codziennie od 10:00 do 18:00
Sezonowość	Sezon letni maj – październik; zimowy grudzień – marzec
Obecny etap rozwoju	Obiekt po wprowadzeniu na rynek, wykorzystywał już istniejący ruch turystyczny w miejscowości. W 2017 roku, najprawdopodobniej z powodów prawnych, był czasowo zamknięty. Po okresie izolacji i wstrzymywania ruchu turystycznego z powodów pandemii COVID-19 jest ponownie dostępny do zwiedzania.

ILUSTRACJE

Il. 9.1. Pomnik Ducha Gór przed siedzibą Karkonoskich Tajemnic.

Il. 9.2. Najbliższe otoczenie atrakcji.
Il.9.1, il.9.2 Aleksandra Głowczyńska, 2015

Il. 9.3. Front budynku muzeum od strony wschodniej.

Il. 9.4. Aranżacje wnętrza obiektu.
Źródło il. 9.3, il. 9.4 : zasoby internetowe.

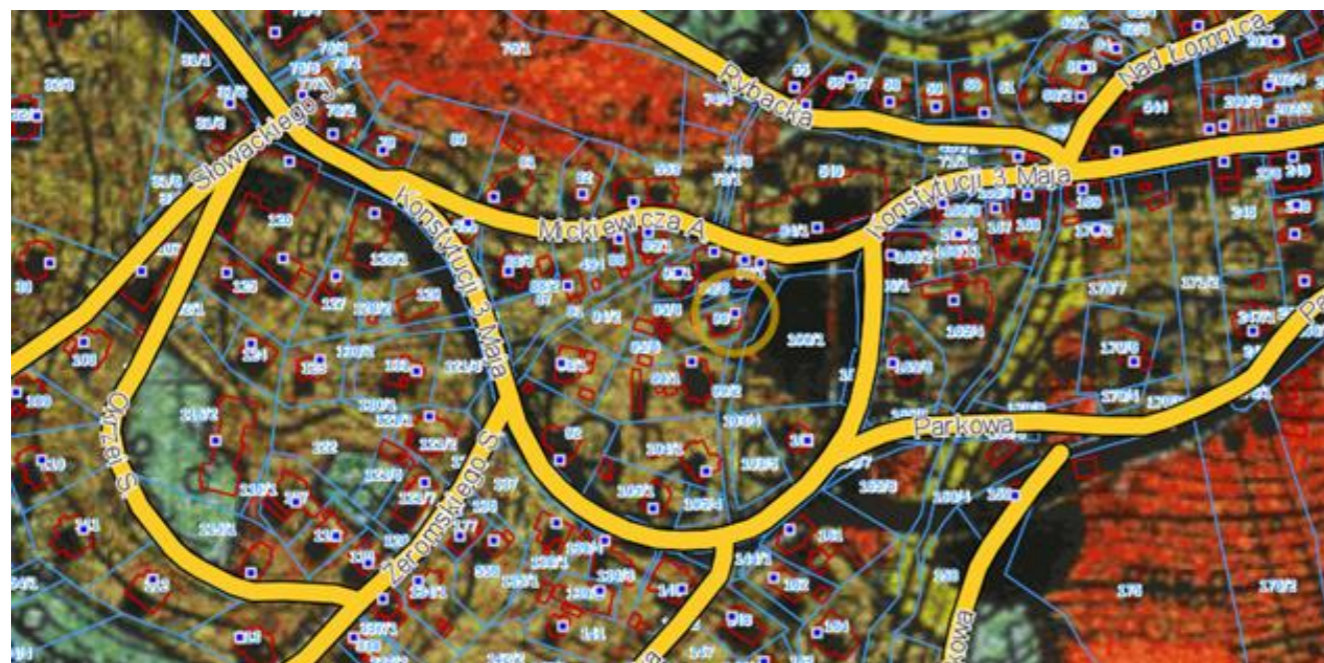
UWARUNKOWANIA FUNKCJONALNO - PRZESTRZENNE		
Obszar	Obiekt punktowy – około 4 ary	
Sposób użytkowania	Funkcja podstawowa	Ekspozycja
	Funkcje uzupełniające	Usługi handlowe (pamiątki)
Dostępność komunikacyjna	Typ atrakcji	Żywe muzeum
	Drogowa	Dobra
	Samochodowy transport zbiorowy	Słaby
	Kolej	Brak
	Ścieżki rowerowe	Brak
	Szlaki piesze	Obecne, ale nie prowadzą pod obiekt
	Parking	Miejski
	Miejsce na postój roweru	Niewyznaczone
Ogólna charakterystyka otoczenia	Budynek znajduje się w centrum miejscowości wśród zabudowań mieszkaniowo usługowych. Swoją architekturą nie nawiązuje do otoczenia.	
Czynniki lokalizacyjne	Efekt klastra w miejscowości turystycznej	
Możliwości ekspansji przestrzennej	Brak	
Infrastruktura otoczenia	Pełna, w centrum miejscowości (hotele, pensjonaty, schroniska, bary, restauracje, muzea oraz innego rodzaju atrakcje turystyczne, wypożyczalnie sprzętu narciarskiego i rowerowego, szkoły narciarskie, sklepy sportowe i wielobranżowe)	
Konflikty przestrzenne	Bezpośrednich konfliktów przestrzennych wywołanych przez obiekt Karkonoskie Tajemnice nie zaobserwowano. Utrudnieniem w korzystaniu z niego jest brak parkingu, typowy dla całej miejscowości. Zasadniczy konflikt funkcjonalno-przestrzenny w mieście powstaje w wyniku sprzeczności wynikającej z dążenia do goszczenia i zwiększenia liczby turystów odwiedzających miejscowość a ukształtowaniem terenu, który jest zarówno bodźcem przyciągającym odwiedzających jak i barierą przestrzenną w dalszej rozbudowie, a również terenem, na którym Karkonoski Park Narodowy chce utrzymać wysoki reżim ochronny. W miesiącach o najwyższym ruchu turystycznym liczba przyjezdnych jest na tyle duża (kilkukrotnie wyższa niż liczba mieszkańców), że potrzeby społeczności lokalnej są wypierane z przestrzeni miejscowości.	

UWARUNKOWANIA PLANISTYCZNE

Sposób powstania

Na surowym korzeniu

SUIKZP Uchwała Nr XVIII/156/12. Rady Miejskiej Karpacza z dnia 23 marca 2012 r. w sprawie uchwalenia zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Karpacz.

Il. 9.5. Fragment SUIKZP dostępny na stronie: <http://karpacz.e-mapa.net>

Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Tak
Czy tekst uchwały SUIKZP precyzyjnie uwzględnia produkt?	Nie
Funkcja obszaru produktu turystycznego:	MU – mieszkaniowo usługowa

Komentarz

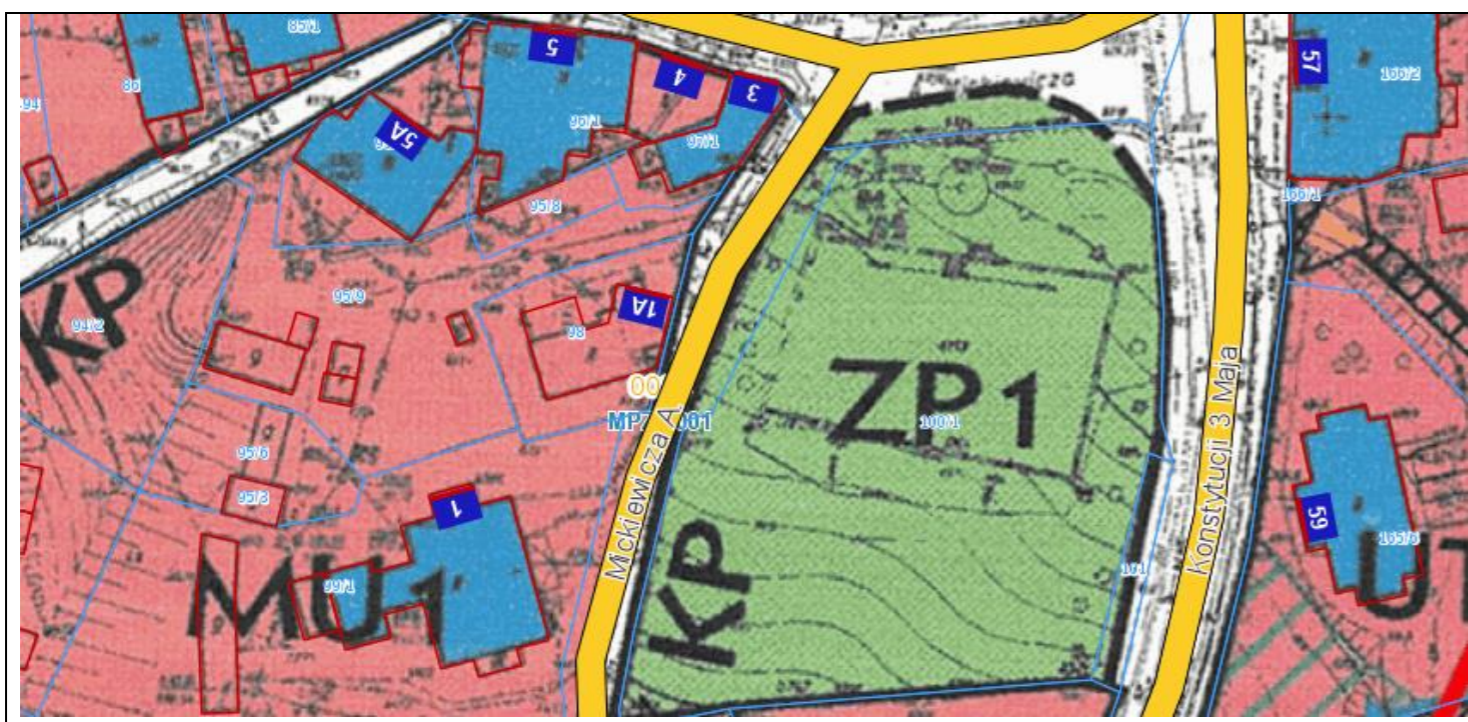
Obiekt nie jest opisany w SUIKZP. Dla obszaru centrum miasta wyznacza się następujące kierunki rozwoju:

- nie dopuszcza się – lokalizacji funkcji uciążliwych; lokalizacji obiektów bez zapewnienia odpowiedniej liczby parkingów na działce;
- ogranicza się – przebudowę i rozbudowę istniejących obiektów; kształt i wielkości kubatur dla obiektów w obszarach ograniczonej zabudowy;
- przewiduje się – lokalizację obiektów usługowych i usługowo - mieszkaniowych; przekształcenie części terenów leśnych w parki leśne oraz lokalizację obiektów (szczególnie komunalnych) na terenach lasów;
- wymaga się – korekty układu komunikacyjnego; określenia obszaru strefy i ustalenia zasad ochrony konserwatorskiej; prowadzenia sieci infrastruktury technicznej pod powierzchnią terenu;

Plany ujęte w SUIKZP zwiększają zapotrzebowanie na tereny usług sportu i rekreacji w stopniu przewyższającym standardowe wskaźniki planistyczne. Tekst SUIKZP uznaje, że bieżąca podaż terenów usług sportowych i rekreacji wynosząca 88 ha jest optymalnym zabezpieczeniem planów rozwojowych miasta w zakresie rozwoju turystyki kwalifikowanej i rekreacji.

MPZP Uchwała Rady Miejskiej w Karpaczu z dnia 11 grudnia 2003 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego jednostki A - Centrum Karpacza

Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Nie	Czy produkt zajmuje teren jednolity funkcjonalnie	Tak
Czy dokument jest obowiązujący	Tak	Czy zapisy uchwały MPZP są zgodne z profilem funkcjonalnym produktu?	Tak

	Funkcje podstawowe	<p>MU 1 – wszystkie lub jedną z wymienionych funkcji:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mieszkalnictwo wielorodzinne – wyłącznie jako istniejące, • mieszkalnictwo jednorodzinne, • usługi turystyki i usługi komercyjne. <p>Zagospodarowanie terenu: budynki i budowle przeznaczone pod funkcje podstawowe i dopuszczalne</p> <ul style="list-style-type: none"> • zielen urządzona, terenowe urządzenia sportu i rekreacji (budowle), • miejsca czasowego gromadzenia odpadów, • dojścia oraz dojazdy i drogi wewnętrzne, • urządzenia infrastruktury technicznej , w tym na wydzielonych działkach, • miejsca postojowe dla samochodów, garaże
<p>II. 9.6 Fragment MPZP dla miejscowości Karpacz z obejmujący lokalizację produktu.</p>	Funkcje dodatkowe	<ul style="list-style-type: none"> • Zielen parkowa. • Usługi publiczne <p>Utrzymuje się obecne funkcje terenu odmienne od funkcji podstawowych i dopuszczalnych, pod warunkiem spełnienia wymogów określonych w § 5.</p>

Warunki zabudowy	<ul style="list-style-type: none"> • Ustala się formę i wysokość zabudowy • Wskaźnik intensywności zabudowy działki • Zasady podziału na działki • Zasady obsługi w zakresie infrastruktury technicznej i komunikacji • Szczególne warunki zagospodarowania (ochrona konserwatorska i środowiskowa) 	Komentarz	<p>Obiekt zbudowano na terenach o głównej funkcji mieszkaniowej z dopuszczeniem usług turystycznych i komercyjnych. Są to bardzo szerokie i ogólne zapisy zezwalające na powstawanie obiektów o bardzo różnorodnych funkcjach. MPZP nie przyczyna się wydatnie do kształtowania ładu przestrzennego w mieście.</p>
------------------	--	-----------	--

Strategia rozwoju gminy Karpacz na lata 2005-2013

Czy strategia wymienia produkt?	Nie, strategia nie planuje powstania obiektu
Produkt w ogólnej wizji rozwoju turystyki w gminie	Gmina nie planuje rozwoju turystyki w oparciu o produkt.

**Aktualizacja Strategii Rozwoju Gminy Karpacz na lata 2005 – 2013
w Celu Wypracowania Strategicznych Kierunków Rozwoju Gminy Karpacz na lata 2013-2020
propozycja aktualizacji zapisów celów z zakresu sportu, turystyki i kultury**

Czy strategia wymienia produkt?	Nie
Produkt w ogólnej wizji rozwoju turystyki w gminie	Wybrane przez gminę cele strategiczne są na tyle ogólne i szerokie, że każda inwestycja będzie je realizowała.

Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego Karkonosze i Góry Izerskie 2008

Koncepcja nie uwzględnia inwestycji
<p>Źródła: http://bip.karpacz.eu/public/get_file_contents.php?id=179170 [19.02.2018] http://bip.karpacz.eu/public/get_file_contents.php?id=124903 [19.02.2018] http://karpacz.e-mapa.net/ [19.02.2018] http://mpzp.igeomap.pl/doc/jeleniagora/karpacz/00.pdf [19.02.2018] http://www.umwd.dolnyslask.pl/turystyka/dla-branzy/program-rozwoju-turystyki-dla-województwa-dolnoslaskiego/ [19.02.2018] http://sipmap.lex.pl/mapy/panel/2004/312129/p02_r01_z1.pdf [19.02.2018] https://sip.lex.pl/#/act/50643777 [19.02.2018]</p>

KARTA OBIEKTU NR 10: KARPACZ - KOLOROWA

INFORMACJE PODSTAWOWE	
Nazwa	Centrum Rekreacji i Sportu Kolorowa Spółka z o.o.
Rok powstania	2003
Właściciel / inwestor	Centrum Rekreacji i Sportu Kolorowa Spółka z o.o.
Adres	ul. Parkowa 10, 58-540 Karpacz
Dane kontaktowe	tel.: 75 76 19 098 tel./fax: 75 76 19 024 e-mail: biuro@kolorowa.pl
Gmina i Powiat	Karpacz, Jeleniogórski
Subregion turystyczny	Karkonosze i Góry Izerskie
Rozwój przestrzeni turystycznej w miejscowości	Miejscowość skolonizowana turystycznie, w szczycie sezonu liczba turystów wielokrotnie przewyższa liczbę mieszkańców.
Relacje między produktem, a centrum miejscowości	 Współrzędne GPS: N 50°46' E 15°45',
Mechanizm tworzenia przestrzeni turystycznej	Mały inwestor komercyjny
Sposób powstania obiektu	Inwestycja komercyjna
Sposób powstania	Kompleks sportowo – rekreacyjny dla początkujących narciarzy i snowboardzistów. W sezonie ciepłym udostępniany jest sztuczny tor saneczkowy, zimą stok narciarski.
Opis atrakcji	Stok wyposażony w szereg atrakcji sportowo - rozrywkowych. Dostępne są: całoroczny Alpine Coaster (800m zjazdu, 11 wiraży), letnia rynnna saneczkowa (1060m zjazdu, 2 tunele i wiraż ślimakowy), oświetlony stok narciarski dla początkujących i zaawansowanych (długość 350m, nachylenie 22%) wypożyczalnia nart oraz szkoła narciarstwa i snowboardu.
Grupa odbiorców	Grupy szkolne, rodziny z dziećmi
Biletowanie	Tak
Godziny otwarcia	codziennie od 9.00 do zmroku, jednak nie dłużej niż do 20.00
Sezonowość	Wyraźnie zarysowany sezon letni maj – październik oraz zimowy grudzień – marzec
Obecny etap rozwoju	Obiekt ma wypracowaną ofertę, którą odświeża co jakiś czas dodając kolejny tor zjazdowy, cieszy się dużym zainteresowaniem turystów

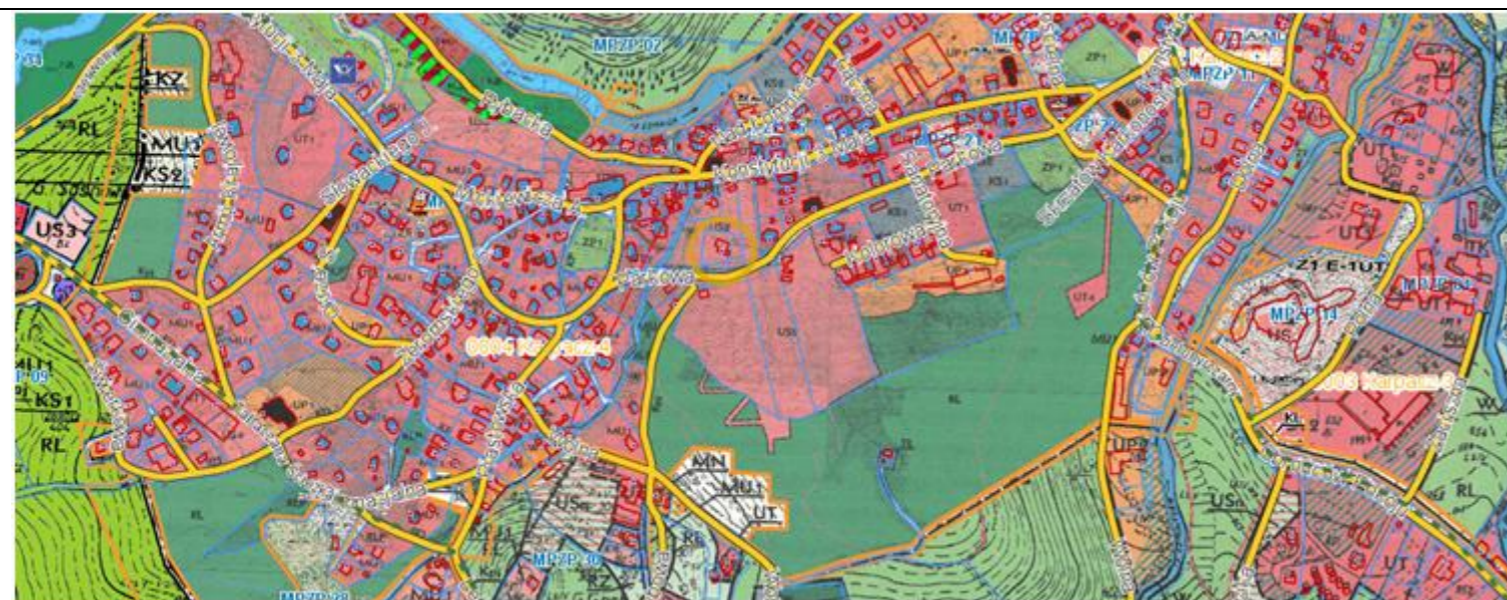
ILUSTRACJE
  <p>Il. 10.1. oraz il. 10.2. Centrum Kolorowa – widok z ulicy Konstytucji 3-go maja</p>
 <p>Il. 10.3. Stok zajmowany przez Centrum Rekreacji i Sportu</p>
 <p>Il. 10.4. Rynnna saneczkowa i obwodnica śródmiejska przebiegająca pod stokiem.</p> <p style="text-align: center;">Il. Aleksandra Głowczyńska, 2015</p>

UWARUNKOWANIA FUNKCJONALNO - PRZESTRZENNE		
Obszar	Obiekt powierzchniowy około 3 ha	
Sposób użytkowania	Funkcja podstawowa	Sport i rekreacja
	Funkcje uzupełniające	Usługi gastronomiczne Szkoła narciarska Wypożyczalnia sprzętu
	Typ atrakcji	Kompleks sportowo turystyczny
Dostępność komunikacyjna	Drogowa	Dobra
	Samochodowy transport zbiorowy	Słaby
	Kolej	Brak
	Ścieżki rowerowe	Brak
	Szlaki piesze	Obecne, ale nie prowadzą pod obiekt
	Parking	Miejski
	Miejsce na postój roweru	Niewyznaczone
Ogólna charakterystyka otoczenia	Stoki o ekspozycji północnej, znajdują się w centrum miejscowości wśród zabudowań mieszkaniowo usługowych. Od paru lat pod stokiem prowadzi obwodnica śródmiejska wiodąca w kierunku Karpacza Górnego do Hotelu Gołębiowski.	
Czynniki lokalizacyjne	Walory przyrodnicze – stok, efekt klastra w miejscowości turystycznej.	
Możliwości ekspansji przestrzennej	Brak	
Infrastruktura otoczenia	Pełna, w centrum miejscowości (hotele, pensjonaty, schroniska, bary, restauracje, muzea oraz innego rodzaju atrakcje turystyczne, wypożyczalnia sprzętu narciarskiego i rowerowego, szkoły narciarskie, sklepy sportowe i wielobranżowe)	
Konflikty przestrzenne	Bezpośrednich konfliktów przestrzennych wywołanych przez obiekt nie zaobserwowano. Utrudnieniem w korzystaniu z niego jest brak parkingów, typowy dla całej miejscowości. Budowa obwodnicy zmieniła geodynamikę stoku, jednak obecność obwodnicy nie stanowi zagrożenia dla wykorzystania produktu. Budowa szosy pod stokiem rozwiązała problem bezpieczeństwa w strefie kas (kolejka ustawiająca się do atrakcji "wylewa się" obecnie od strony deptaku, nie jezdnii). Zasadniczy konflikt funkcjonalno-przestrzenny w mieście powstaje w wyniku sprzeczności wynikającej z dążenia do goszczenia i zwiększenia liczby turystów odwiedzających miejscowość a ukształtowaniem terenu, który jest zarówno bodźcem przyciągającym odwiedzających jak i barierą przestrzenną w dalszej rozbudowie, a również terenem, na którym Karkonoski Park Narodowy chce utrzymać wysoki reżim ochronny. W miesiącach o najwyższym ruchu turystycznym liczba przyjezdnych jest na tyle duża (kilkukrotnie wyższa niż liczba mieszkańców), że potrzeby społeczności lokalnej są wypierane z przestrzeni miejscowości.	

UWARUNKOWANIA PLANISTYCZNE I STRATEGICZNE

Sposób powstania		Na surowym korzeniu		
SUIKZP Uchwała Nr XVIII/156/12. Rady Miejskiej Karpacza z dnia 23 marca 2012 r. w sprawie uchwalenia zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Karpacz.				
	Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?		Tak	
	Czy tekst uchwały SUIKZP precyzyjnie uwzględnia produkt?		Nie	
	Funkcja obszaru produktu turystycznego		US – usługi sportowe	
	Komentarz Obiekt nie jest opisany w SUIKZP. Dla obszaru centrum miasta wyznacza się następujące kierunki rozwoju: <ul style="list-style-type: none"> nie dopuszcza się – lokalizacji funkcji uciążliwych; lokalizacji obiektów bez zapewnienia odpowiedniej liczby parkingów na działce; ogranicza się – przebudowę i rozbudowę istniejących obiektów; kształt i wielkości kubatur dla obiektów w obszarach ograniczonej zabudowy; przewiduje się – lokalizację obiektów usługowych i usługowo - mieszkaniowych; przekształcenie części terenów leśnych w parki leśne oraz lokalizację obiektów (szczególnie komunalnych) na terenach lasów; wymaga się – korekty układu komunikacyjnego; określenia obszaru strefy i ustalenia zasad ochrony konserwatorskiej; prowadzenia sieci infrastruktury technicznej pod powierzchnią terenu; Plany ujęte w SUIKZP zwiększają zapotrzebowanie na tereny usług sportu i rekreacji w stopniu przewyższającym standardowe wskaźniki planistyczne. Tekst SUIKZP uznaje, że bieżąca podaż terenów usług sportowych i rekreacji wynosząca 88 ha jest optymalnym zabezpieczeniem planów rozwojowych miasta w zakresie rozwoju turystyki kwalifikowanej i rekreacji.			
MPZP Uchwała Rady Miejskiej w Karpaczu z dnia 11 grudnia 2003 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego jednostki A - Centrum Karpacza				
Czy dokument jest obowiązujący	Tak		Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Tak
Czy produkt zajmuje teren jednolity funkcjonalnie	Tak		Czy zapisy uchwały MPZP są zgodne z profilem funkcjonalnym produktu?	Tak
Funkcja podstawowa	US 2 – tereny sportu i rekreacji: <ul style="list-style-type: none"> zieleni urządzonej wydzielone tereny zieleni dla celów sportu i rekreacji, terenowe urządzenia sportu i rekreacji (budowle), dojścia oraz dojazdy i drogi wewnętrzne, urządzenia infrastruktury technicznej, w tym na wydzielonych działkach, miejsca postojowe dla samochodów. 		Funkcje dodatkowe	<ul style="list-style-type: none"> usługi turystyczne i komunikacyjne utrzymuje się obecne funkcje terenu odmienne od funkcji podstawowych i dopuszczalnych, pod warunkiem spełnienia wymogów określonych w § 5.
			Warunki zabudowy	<ul style="list-style-type: none"> ustala się formę i wysokość zabudowy wskaźnik intensywności zabudowy działki zasady podziału na działki zasady obsługi w zakresie infrastruktury technicznej i komunikacji szczególne warunki zagospodarowania (ochrona konserwatorska i środowiskowa)

Il. 10.5: Fragment SUIKZP dostępny na stronie: <http://karpacz.e-mapa.net>

Ilustracja Fragment MPZP dla miejscowości Karpacz. Dostęp na stronie <http://karpacz.e-mapa.net>

Komentarz

MPZP generalnie jest zgodne z profilem funkcjonalnym obiektu. W ramach planowanego obszaru występuje konflikt funkcjonalny. Dokument przewiduje możliwość utworzenia parkingów u podóża stoku w miejscu gdzie znajduje się od 2012 roku deptak. Innym rozwiązaniem na parking byłoby wydzielenie go w obrębie stoku co niekorzystnie wpłynie na odbiór atrakcji. Obiekt zajmuje cały obszar US 2 wyznaczony dla niego w MPZP.

Strategia rozwoju gminy Karpacz na lata 2005-2013

Czy strategia wymienia produkt?	Nie
Produkt w ogólnej wizji rozwoju turystyki w gminie	Gmina planuje działania w kierunku budowy infrastruktury sportowo-rekreacyjnej (sala sportowa, basen kryty, zwiększyć ilość wyciągów narciarskich) i lepszego wykorzystania obecnej infrastruktury. Nowe obiekty mogą stać się konkurencyjne dla Kolorowej, jeśli będą miały ten sam profil.

Aktualizacja Strategii Rozwoju Gminy Karpacz na lata 2005 – 2013 w Celu Wypracowania Strategicznych Kierunków Rozwoju Gminy Karpacz na lata 2013-2020 propozycja aktualizacji zapisów celów z zakresu sportu, turystyki i kultury

Czy strategia wymienia produkt?	Nie
Produkt w ogólnej wizji rozwoju turystyki w gminie	Gmina planuje działania, prowadzące do znacznej poprawy wykorzystania i poprawy stanu technicznego istniejącej infrastruktury, wykorzystania walorów naturalnych oraz utworzenie nowej niezbędnej, nowoczesnej infrastruktury rekreacyjnej, turystycznej, sportowej i kulturalnej. Cele są ogólne i wiele inwestycji może zostać uznanych za te, które realizują strategię.

Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego Karkonosze i Góry Izerskie 2008

Koncepcja wymienia i charakteryzuje produkt. W oparciu o obiekt możliwa jest realizacja takich celów jak:

Rozwój produktu turystyka rekreacyjna-wypoczynkowa

Rozwój produktu turystyka narciarska

Źródła: http://bip.karpacz.eu/public/get_file_contents.php?id=179170 [19.02.2018] http://bip.karpacz.eu/public/get_file_contents.php?id=124903 [19.02.2018] <http://karpacz.e-mapa.net/> [19.02.2018] <http://mpzp.igeomap.pl/doc/jeleniagora/karpacz/00.pdf> [19.02.2018] <http://www.umwd.dolnoslask.pl/turystyka/dla-branzy/program-rozwoju-turystyki-dla-województwa-dolnoslaskiego/> [19.02.2018] http://sipmap.lex.pl/mapy/panel/2004/312129/p02_r01_z1.pdf [19.02.2018] <https://sip.lex.pl/#/act/50643777> [19.02.2018] <http://kolorowa.pl/> [19.02.2018]

KARTA OBIEKTU NR 11: KARPACZ - PARK BAJEK

INFORMACJE PODSTAWOWE	
Nazwa	Park Bajek
Rok powstania	2012
Właściciel / inwestor	Tomasz i Janusz Stanek
Adres	Wilcza 2, 58-540 Karpacz
Dane kontaktowe	Tel. +48 75 72 205 05 Tel. +48 783 959 868 Email: janus.stanek@gmx.de Email: tom.stanek@gmx.de
Gmina i Powiat	Karpacz, Jeleniogórski
Subregion turystyczny	Karkonosze i Góry Izerskie
Rozwój przestrzeni turystycznej w miejscowości	Miejscowość skolonizowana turystycznie, w szczycie sezonu liczba turystów wielokrotnie przewyższa liczbę mieszkańców.
	
Relacje między produktem, a centrum miejscowości	Współrzędne GPS: N 50°46'36" E 15°45'21", Źródło: https://www.google.com/maps
Mechanizm tworzenia przestrzeni turystycznej	Mały inwestor komercyjny
Sposób powstania obiektu	Inwestycja komercyjna.
Opis atrakcji	Park rozrywki prezentujący postacie z baśni: "Królowa Śniegu", "Calineczka", "Jaś i Małgosia", "Talary z gwiazd", "Żabi król", "Czerwony kapturek", Śpiąca królewna, "Kopciuszek", „Kot w butach”, „Roszpunka” i „Pinokio”. W parku duży plac zabaw miniaturowa Śnieżka, tunel z ukrytym "Skarbem Ducha Gór", gry wodne trampoliny i tor pontonowy oraz gabloty prezentujące różne rodzaje grzybów.
Grupa odbiorców	Rodziny z dziećmi, grupy szkolne
Biletowanie	Tak
Godziny otwarcia	od 10:00 do 18:00
Sezonowość	maj – wrzesień
Obecny etap rozwoju	Produkt rozbudowuje ofertę, wykorzystuje już istniejący ruch turystyczny w miejscowości.

ILUSTRACJE

Il. 11.1. Wejście do Parku Bajek

Il. 11.2. Teren Parku Bajek w okresie zimowym
Il. 11.1, 11.2 Aleksandra Głowczyńska, 2015

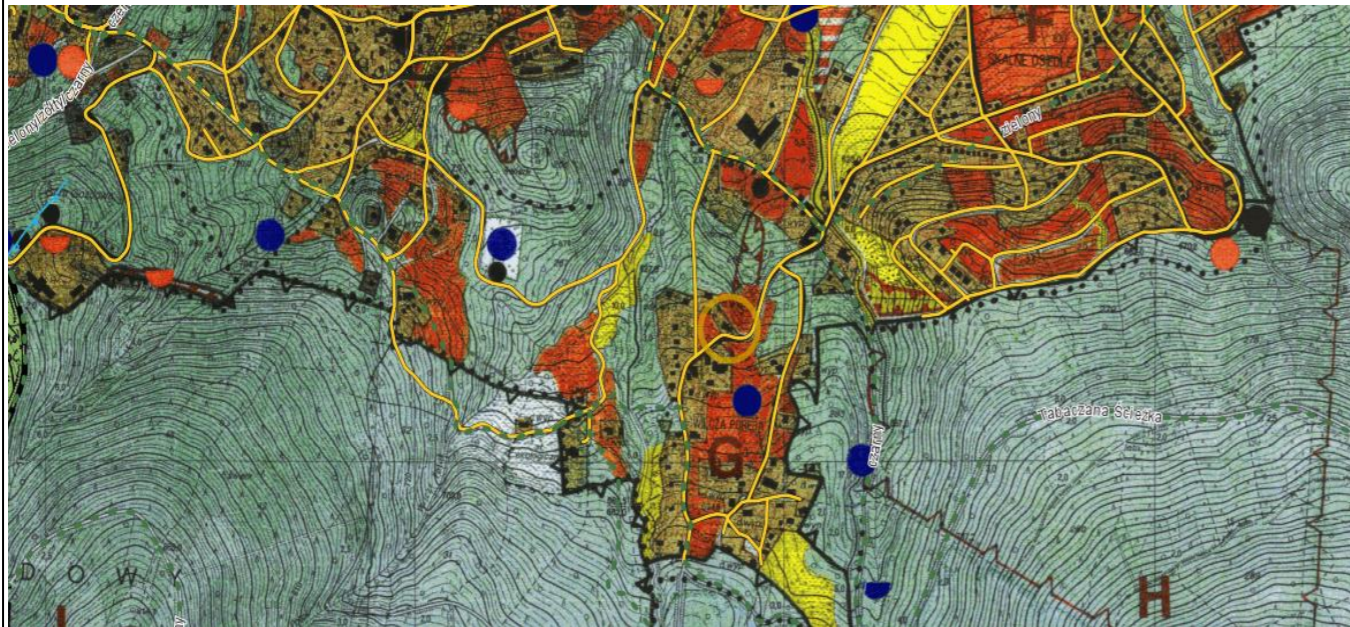
Il. 11.3. Plan Parku Bajek. Źródło: strona domowa <http://www.parkbajek.pl> 2017

UWARUNKOWANIA FUNKCJONALNO - PRZESTRZENNE		
Obszar	Obiekt powierzchniowy około 2,5 ha	
Sposób użytkowania	Funkcja podstawowa	Ekspozycja
	Funkcje uzupełniające	Usługi handlowe (pamiątki)
		Usługi noclegowe
Typ atrakcji	Usługi gastronomiczne	Edukacja
		Rekreacja
Dostępność komunikacyjna	Drogowa	Dobra
	Samochodowy transport zbiorowy	Niedostateczny
	Kolej	Brak
	Ścieżki rowerowe	Brak
	Szlaki piesze	Brak
	Parking	Dzielony z pensjonatem
	Miejsce na postój roweru	Niewyznaczone
Ogólna charakterystyka otoczenia	Budynek znajduje się na peryferiach miejscowości wśród zabudowań o funkcji mieszkaniowo usługowej (pensjonaty). Od wschodu tereny zadrzewionej.	
Czynniki lokalizacyjne	Efekt klastra w miejscowości turystycznej	
Możliwości ekspansji przestrzennej	Ograniczone przez sąsiedztwo	
Infrastruktura otoczenia	Najbliższe otoczenie zdominowane przez pensjonaty i zabudowę mieszkaniową. W centrum miejscowości pełna infrastruktura turystyczno - usługowa.	
Konflikty przestrzenne	Brak wyraźnie zarysowanych w tej części miejscowości. Występują niedogodności dla turystów w postaci małej przepustowości i złej nawierzchni drogi dojazdowej oraz znikomą dostępnością komunikacyjną tej części miasta. Zasadniczy konflikt funkcjonalno-przestrzenny wyraźnie widoczny w centrum miejscowości powstaje w wyniku sprzeczności wynikającej z dążenia do goszczenia i zwiększenia liczby turystów odwiedzających miejscowość a ukształtowaniem terenu, który jest zarówno bodźcem przyciągającym odwiedzających jak i barierą przestrzenną w dalszej rozbudowie, a również terenem, na którym Karkonoski Park Narodowy chce utrzymać wysoki reżim ochronny. W miesiącach o najwyższym ruchu turystycznym liczba przyjezdnych jest na tyle duża (kilkukrotnie wyższa niż liczba mieszkańców), że potrzeby społeczności lokalnej są wypierane z przestrzeni miejscowości.	

UWARUNKOWANIA PLANISTYCZNE

Sposób powstania Na surowym korzeniu

SUIKZP Uchwała Nr XVIII/156/12. RADY MIEJSKIEJ KARPACZA z dnia 23 marca 2012 r. w sprawie uchwalenia zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Karpacz.

Il.11.4. Fragment SUIKZP dostępny na stronie: <http://karpacz.e-mapa.net>

Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Nie
Czy tekst uchwały SUIKZP precyzyjnie uwzględnia produkt?	Nie
Funkcja obszaru produktu turystycznego	MU – mieszkaniowo usługowa
Komentarz	<p>Obiekt nie jest opisany w SUIKZP. Dla obszaru wyznacza się następujące kierunki rozwoju:</p> <ul style="list-style-type: none"> nie dopuszcza się – lokalizacji funkcji uciążliwych; lokalizacji obiektów bez zapewnienia odpowiedniej liczby parkingów na działce; ogranicza się – przebudowę i rozbudowę istniejących obiektów; kształt i wielkości kubatur dla obiektów w obszarach ograniczonej zabudowy; przewiduje się – lokalizację obiektów usługowych i usługowo - mieszkaniowych; przekształcenie części terenów leśnych w parki leśne oraz lokalizację obiektów (szczególnie komunalnych) na terenach lasów; wymaga się – korekty układu komunikacyjnego; określenia obszaru strefy i ustalenia zasad ochrony konserwatorskiej; prowadzenia sieci infrastruktury technicznej pod powierzchnią terenu;

MPZP Uchwała Nr XXV/155/04 Rady Miejskiej w Karpaczu z dnia 16 marca 2004r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego jednostki G – Wilcza Poręba.

Czy dokument jest obowiązujący	Tak	Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Tak
Czy produkt zajmuje teren jednolity funkcjonalnie	Tak	Czy zapisy uchwały MPZP są zgodne z profilem funkcjonalnym produktu?	Tak

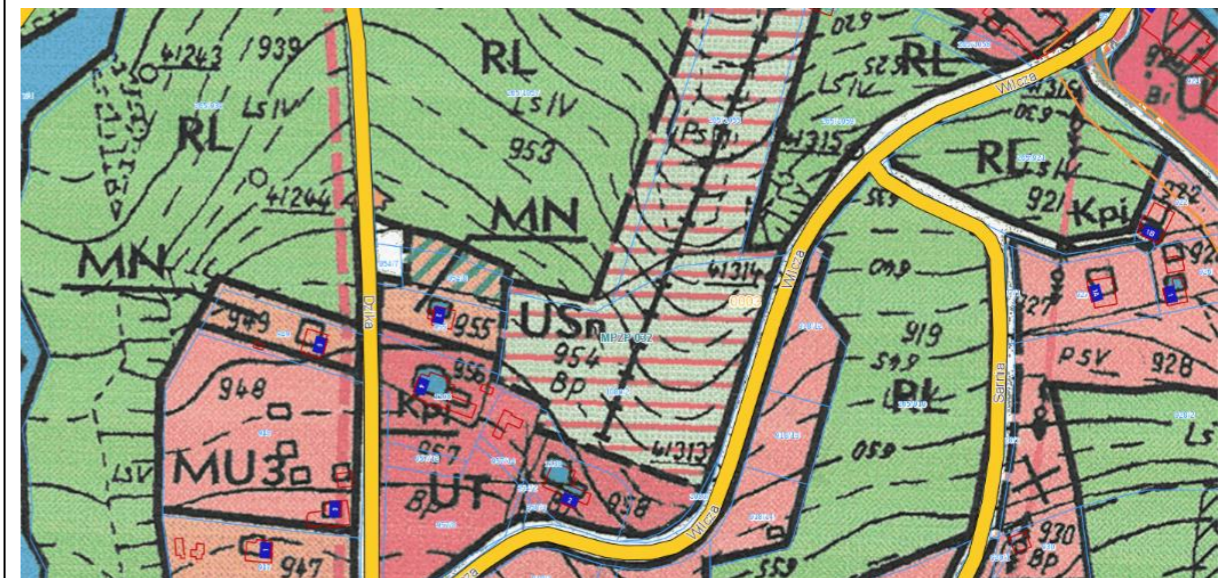
Funkcja podstawowa

Użytkowanie podstawowe:

- usługi turystyki (wg art. 3 ustawy o usługach turystycznych),
- administracja, obsługa działalności gospodarczej i społecznej,
- handel detaliczny,
- gastronomia,
- usługi nieprodukcyjne związane z konsumpcją indywidualną, za wyjątkiem stacji obsługi samochodów i stacji paliw,
- usługi informatyczne i łączności,
- usługi badawczo-rozwojowe,
- usługi edukacyjne,
- usługi ochrony zdrowia,
- usługi rekreacji, sportu, kultury i rozrywki.

Zagospodarowanie terenu:

- budynki i budowle przeznaczone pod funkcje podstawowe i dopuszczalne,
- zieleń urządzone,
- terenowe urządzenia sportu i rekreacji (budowle),
- dojścia oraz dojazdy i drogi wewnętrzne,
- urządzenia infrastruktury technicznej, w tym na wydzielonych działkach,
- miejsca postojowe dla samochodów, garaże.

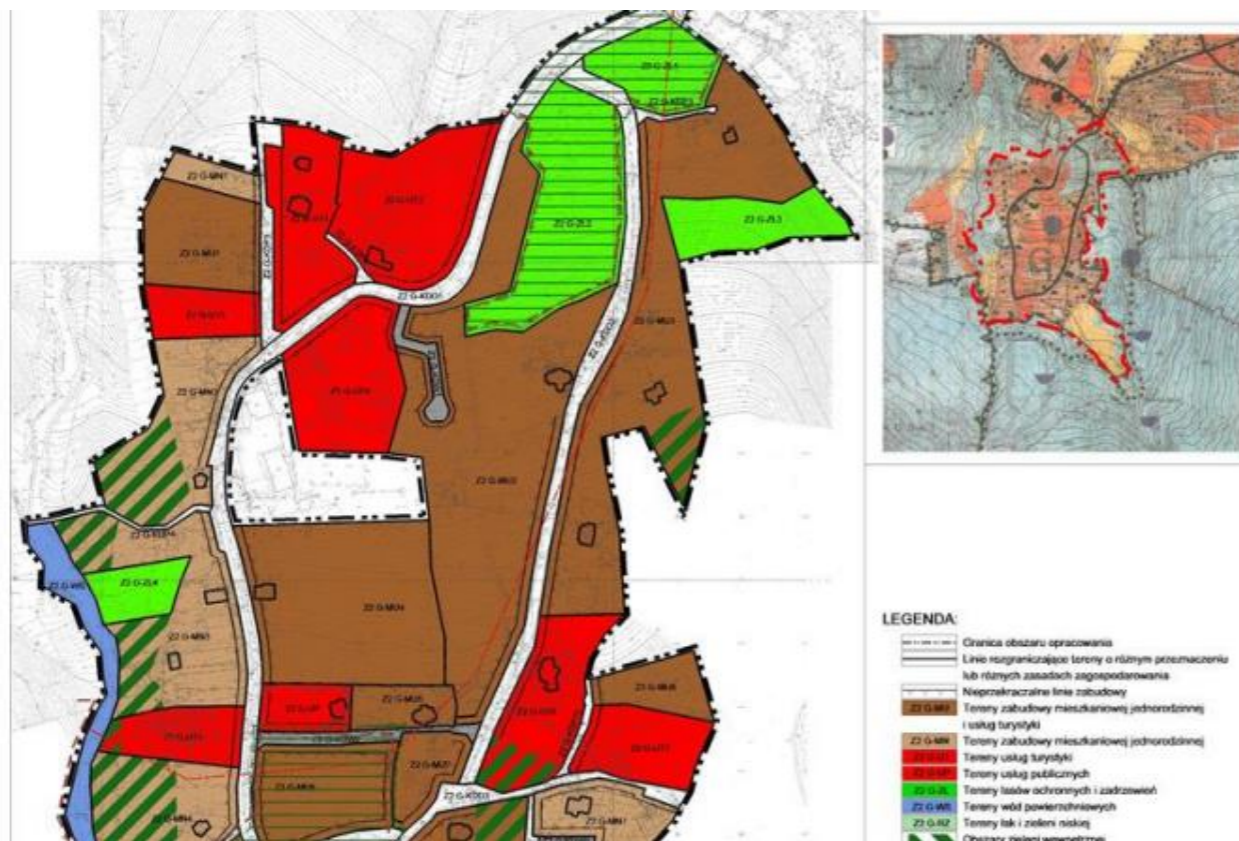

Il. 11.5. Fragment MPZP dla miejscowości Karpacz. Dostęp na stronie <http://karpacz.e-mapa.net>

Funkcje dodatkowe	<ul style="list-style-type: none"> • usługi publiczne • mieszkalnictwo utrzymuje się obecne funkcje terenu odmienne od funkcji podstawowych i dopuszczalnych, pod warunkiem spełnienia wymogów określonych w § 5	Komentarz	Zapisy MPZP są bardzo liberalne. Szerokie i ogólne zapisy zezwalają na powstawanie obiektów o bardzo różnorodnych funkcjach.
Warunki zabudowy	<ul style="list-style-type: none"> • Ustala się formę i wysokość zabudowy • Wskaźnik intensywności zabudowy działki • Zasady podziału na działki • Zasady obsługi w zakresie infrastruktury technicznej i komunikacji • Szczególne warunki zagospodarowania (ochrona konserwatorska i środowiskowa) 		

MPZP Uchwała Nr XXV/221/12 Rady Miejskiej w Karpaczu z dnia 29 października 2012 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego jednostki G - Wilcza Poręba w Karpaczu

Czy dokument jest obowiązujący	Tak	Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Nie
Czy produkt zajmuje teren jednolity funkcjonalnie	Nie	Czy zapisy uchwały MPZP są zgodne z profilem funkcjonalnym produktu?	Tak

Ilustracja: Fragment MPZP dla miejscowości Karpacz.

Dostęp na stronie: <http://sipmap.lex.pl/dane/miejscowe/2013/1225129/z1.pdf>

Funkcja podstawowa	Z2 G – UT – tereny usług turystyki
Funkcje dodatkowe	<ul style="list-style-type: none"> • usługi publiczne • mieszkalnictwo • utrzymuje się obecne funkcje terenu odmienne od funkcji podstawowych i dopuszczalnych, pod warunkiem spełnienia wymogów określonych w § 5. • zieleń, • parkingi, • obiekty, urządzenia i sieci infrastruktury technicznej, • ciągi komunikacyjne
Warunki zabudowy	<ul style="list-style-type: none"> • ustala się formę i wysokość zabudowy • wskaźnik intensywności zabudowy działki • zasady ochrony środowiska, przyrody i ochrony zdrowia ludzi • zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej i krajobrazu kulturowego. • zasady ochrony i kształtowania ładu przestrzennego • wymagania wynikające z potrzeb kształtowania przestrzeni publicznej • szczegółowe zasady i warunki scalania i podziału nieruchomości • zasady budowy, rozbudowy i modernizacji systemów komunikacji i infrastruktury technicznej • szczególne zasady i warunki zagospodarowania terenów oraz ograniczenia w ich użytkowaniu, w tym zakaz zabudowy
Komentarz	MPZP wprowadza bardzo szerokie i ogólne zapisy zezwalające na powstawanie obiektów o bardzo różnorodnych funkcjach.

Strategia rozwoju gminy Karpacz na lata 2005-2013

Czy strategia wymienia produkt?	Nie, strategia nie planuje powstania obiektu
Produkt w ogólnej wizji rozwoju turystyki w gminie	Gmina nie planuje rozwoju turystyki w oparciu o produkt.

**Aktualizacja Strategii Rozwoju Gminy Karpacz na lata 2005 – 2013 w Celu Wypracowania Strategicznych Kierunków Rozwoju Gminy Karpacz
na lata 2013-2020 propozycja aktualizacji zapisów celów z zakresu sportu, turystyki i kultury**

Czy strategia wymienia produkt?	Nie
Produkt w ogólnej wizji rozwoju turystyki w gminie	Gmina nie planuje rozwoju turystyki w oparciu o produkt, choć ten generalnie da się przypisać do celów proponowanych w strategii.
Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego Karkonosze i Góry Izerskie 2008	
Koncepcja nie uwzględnia inwestycji, ani rozwoju przestrzeni turystycznych w oparciu o taki profil atrakcji.	
Źródła: http://bip.karpacz.eu/public/get_file_contents.php?id=179170 [19.02.2018] http://bip.karpacz.eu/public/get_file_contents.php?id=124903 [19.02.2018] http://karpacz.e-mapa.net/ [19.02.2018] http://mpzp.igeomap.pl/doc/jeleniagora/karpacz/00.pdf [19.02.2018] http://www.umwd.dolnyslask.pl/turystyka/dla-branzy/program-rozwoju-turystyki-dla-województwa-dolnoslaskiego/ [19.02.2018] http://sipmap.lex.pl/mapy/panel/2004/312129/p02_r01_z1.pdf [19.02.2018] https://sip.lex.pl/#/act/50643777 [19.02.2018] http://mpzp.igeomap.pl/doc/jeleniagora/karpacz/08.pdf [19.02.2018] http://www.parkbajek.pl/ [19.02.2018] http://mpzp.igeomap.pl/doc/jeleniagora/karpacz/01.pdf [19.02.2018] https://www.karpacz.pl/img/news/debata-publiczna-strategia-rozwoju-gminy-karpacz-na-lata-2014-2020-16442.pdf [19.02.2018]	

KARTA OBIEKTU NR 12: KŁODZKO - PARK MINIATUR

INFORMACJE PODSTAWOWE	
Nazwa	Minieuroland Park Miniatur
Rok powstania	2015
Właściciel / inwestor	JM PARK Sp Z O. O. Prezes Zarządu: Jarosław Mieczysław Ptaszkiewicz
Adres	ul. Noworudzka 11; 57-300 Kłodzko
Dane kontaktowe	tel. 792 444 333 e-mail: biuro@minieuroland.pl
Gmina i Powiat	Kłodzko Miasto, Kłodzki
Subregion turystyczny	Ziemia Kłodzka
Rozwój przestrzeni turystycznej w miejscowości	Dotychczasowa przestrzeń turystyczna w Kłodzku skupiała się w centrum miejscowości na osi Most Gotycki (Młynówka) – Rynek – Twierdza. Wyraźny regres turystyczny w latach 90 i na początku XXI wieku. W mieście tworzy się nowe centrum usługowe – Galeria Twierdza przy trasie nr 8, tam też jest położony Park Miniatur. Istnieją plany połączenia funkcjonalnego obu przestrzeni, jednak jeszcze nie są zrealizowane.
Relacje między produktem, a centrum miejscowości	 <p style="text-align: center;">Współrzędne GPS: N 50° 27' 14" E 16° 37' 52"</p>
Mechanizm tworzenia przestrzeni turystycznej	Mały inwestor komercyjny
Sposób powstania	Inwestycja komercyjna.
Opis atrakcji	Park miniatur prezentuje zabytki ze świata i z Dolnego Śląska. Park liczy ponad 30 miniatur - docelowo planowanych jest ponad 100 makiet. Arboretum tworzy ponad 500 gatunków drzew i krzewów. Dostępny plac zabaw dla dzieci, liczne fontanny.
Grupa odbiorców	Grupy szkolne, rodziny z dziećmi, grupy zorganizowane
Biletowanie	tak
Godziny otwarcia	9.00 do 16.00
Sezonowość	Otwarty całorocznie z maksimum zwiedzających w sezonie letnim
Obecny etap rozwoju	Obiekt rozwijany. W 2019 roku, w grudniu, jeden z budynków użytkowych uległ spaleni, jednak rośnie zainteresowanie turystyczne

ILUSTRACJE

Il. 12.1. Minieuroland budynek główny i ogród kwiatowy.

Il. 12.2. Minieuroland na tle terenów rolnych. Na pierwszym planie widać plac zabaw dla dzieci.

Il. 12.3. Dysfunkcja przestrzenna powodowana przez inwestycję.
Źródło: <http://minieuroland.pl/galeria/>, 2015

UWARUNKOWANIA FUNKCJONALNO - PRZESTRZENNE		
Obszar	Obiekt powierzchniowy – około 2 ha	
Sposób użytkowania	Funkcja podstawowa	Ekspozycja
	Funkcje uzupełniające	Usługi gastronomiczne Usługi handlowe (pamiątki)
	Typ atrakcji	Park miniatur
Dostępność komunikacyjna	Drogowa	Dobra
	Samochodowy transport zbiorowy	Dostateczna, chociaż przystanki w dużym oddaleniu
	Kolej	W dużym oddaleniu
	Ścieżki rowerowe	Brak
	Szlaki piesze	Brak
	Parking	Tak
	Miejsce na postój roweru	Niewyznaczone
Ogólna charakterystyka otoczenia	Tereny rolnicze, obwodnica Kłodzka i droga krajowa nr 8, Galeria Handlowa Twierdza	
Czynniki lokalizacyjne	Droga tranzytowa	
Możliwości ekspansji przestrzennej	Duże	
Infrastruktura otoczenia	Galeria handlowa, bary szybkiej obsługi, parkingi, obwodnica miasta	
Konflikty przestrzenne	<p>Obiekt odróżnia się od otoczenia. Z zewnątrz prezentuje się jako element obcy, dysfunkcyjny. Parking do obiektu został ulokowany po przeciwnej stronie uczęszczanej drogi wojewódzkiej. Obszar szczelnie wygrodzony o wyraźnie innym przeznaczeniu funkcjonalno-przestrzennym w stosunku do najbliższego otoczenia.</p> <p>Il. 12.4. Tereny przewidziane przez inwestycję Minieuroland. Źródło: http://minieuroland.pl/galeria/minieuroland/budowa-parku/, 2015</p>	

UWARUNKOWANIA PLANISTYCZNE

Sposób powstania	Na surowym korzeniu
SUIKZP Uchwała Nr XXXIV/209/2000 Rady Miejskiej w Kłodzku z dnia 21 września 2000 roku w sprawie Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kłodzka Zmienione: Uchwałą XLI/331/2005 z dnia 25 sierpnia 2005 Uchwałą IV/47/2011 z dnia 27 stycznia 2011r.	

Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Nie	Czy tekst uchwały SUIKZP precyzyjnie uwzględnia produkt?	Nie
	Il. 2.4. (po lewej): Fragment studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Kłodzko Miasto XXXIV/209/2000 z dnia 21 września 2005 r. Źródło: zasoby internetowe gminy. Funkcja obszaru produktu turystycznego: US – usługi sportowe UT – usługi turystyczne RL – tereny lasów, dolesień, zadrzewień, cieków wodnych.	Komentarz	Żaden z dokumentów nie przewidywał atrakcji tego typu. SUIKZP z 2000, 2005 i 2011 roku za cel główny stawiały ożywienie gospodarcze i zapewnienie zrównoważonego rozwoju Gminy Kłodzko w oparciu <i>rozwój funkcji turystycznej, natomiast przewidywała rozwój rolnictwa, usług i nieuciążliwego przemysłu</i> . Studium z 2011 r. nie przewiduje działań, które mają przybliżyć ten cel. Sam zapis wydaje się być bardzo enigmatyczny. Gmina Kłodzko Miasto klasyfikuje Park Miniatur Minieuroland za jedną z wiodących inwestycji usługowych miasta (pozostałe to: pływalnia miejska i Galeria handlowa Twierdza Kłodzka, bar Mc Donalds).

MPZP brak planu dla wybranej działki

Strategia Rozwoju Miasta Kłodzko 2030 oraz Diagnoza do Strategii z 2016 roku

Czy strategia wymienia produkt?	Tak
Produkt w ogólnej wizji rozwoju turystyki w gminie	SRM Kłodzko Diagnoza z 2016 roku obala mit, że Kłodzko stanie się miejscem wielodniowego wypoczynku. Realistycznie wyciągnięte wnioski pozwalają ustalić, że: <ul style="list-style-type: none"> • Kłodzko nie posiada silnej marki turystycznej i nie jest wystarczająco atrakcyjne jako centrum noclegowe dla turystów planujących dłuższy pobyt w Kotlinie Kłodzkiej, • miasto jest odwiedzane przez turystów, ale pobyt w nim jest jednodniowy i stanowi uzupełnienie podstawowej oferty turystycznej, • Kłodzko musi przyciągać większą liczbę turystów, czemu winno służyć wzbogacenie oferty kulturalnej, • lokalni przedsiębiorcy powinni oferować produkty lokalne i regionalne oraz wyroby miejscowego rzemiosła. SRM Kłodzko 2030 zakłada odświeżenie produktu turystycznego miasta (Kłodzko Ogólnoturystycznie: Twierdza, trasa podziemna i inne zabytki), i nie mówi o nowej atrakcji. Twórcy SRM trafnie dostrzegają problem jakim jest tworzenie się nowego centrum przy obwodnicy miasta jaką tworzy droga nr 8. Centrum handlowe (Galeria Twierdza) przy drodze przelotowej oraz park miniatur przyciągają uwagę nie tylko mieszkańców, ale również turystów, wyprowadzając z historycznego centrum obie grupy odbiorców. SRM, aby przeciwdziałać sytuacji proponuje Model pasmowy rozwoju miasta. Jest to koncepcja <i>oparta na dwóch filarach: Galerii Twierdzy</i> (okolice parku miniatur) <i>i strefy dworców – autobusowego i kolejowego</i> . [...] <i>Priorytetem założenia pasmowego jest aktywizacja stref pomiędzy Galerią a rynkiem. Zalecane jest nie tyle przechwycenie, co rozwinięcie części jej potencjału w kierunku (wschodnim) centrum. Żywotność Galerii ma przynieść żywotność starej części miasta i spowodować wzrost aktywności interesariuszy w jej obrębie (zarówno inwestorów jak i użytkowników)</i> . Problemem w realizacji zadania może być dystans ok. 2 km w linii prostej pomiędzy Galerią i parkiem miniatur a historycznym centrum. Przestrzeń ta zajęta jest przez ogródki działkowe, a otoczona przez osiedla mieszkaniowe, więc obecnie trudno mówić o ciągłości funkcjonalnej przestrzeni. SRM omawia również kwestie przepływu ludności w mieście oraz konieczności wytyczenia miejsc parkingowych dla przyjeżdżających turystów.

Koncepcja Rozwoju Subregionalnych Produktów Turystycznych Ziemi Kłodzkiej z 2009 roku

Koncepcja nie proponuje budowy obiektu, ani rozwoju przestrzeni turystycznej w tej części miasta.

Źródła: <http://minieuroland.pl/> [20.02.2018] <http://planzagospodarowania.pl/miejscowosci/dolnoslaskie/klodzki/klodzko> [20.02.2018] <http://www.klodzko.pl/pl/dla-inwestora/profil-gospodarczy/84-lad-przestrzenny> [20.02.2018] <http://www.um.bip.klodzko.pl/pi/umklodzko/15170.pdf> [20.02.2018] http://www.umwd.dolnoslask.pl/fileadmin/user_upload/Turystyka/Dokumenty/Rozwoj/Subregion_Ziemi_Klodzkiej.pdf [20.02.2018] <http://www.um.bip.klodzko.pl/index.php?n=i&id=8371&akcja=info&menu=295> [20.02.2018] http://www.klodzko.pl/images/aktualnosci/2016/Strategia_Klodzko_2030.pdf [20.02.2018] <http://www.klodzko.pl/images/aktualnosci/2016/diagnoza.pdf> [20.02.2018]

KARTA OBIEKTU NR 13: KOWARY - PARK MINIATUR

INFORMACJE PODSTAWOWE	
Nazwa:	Park Miniatur Zabytków Dolnego Śląska
Rok powstania:	2003
Właściciel / inwestor	Marian Piasecki
Adres	ul. Zamkowa 9 58-530 Kowary
Dane kontaktowe	tel. +48 75 75 222 42 tel. +48 661 699 699 e-mail: poczta@park-miniatur.com
Gmina i Powiat	Kowary, Jeleniogórski
Subregion turystyczny	Karkonosze i Góry Izerskie
Rozwój przestrzeni turystycznej w miejscowości	Miejscowość ponownie atrakcyjna turystycznie po latach regresu spowodowanego zamknięciem linii kolejowej oraz spadkiem zainteresowania turystyką pieszą górską.
Relacje między produktem, a centrum miejscowości	 Współrzędne GPS: N: 50° 47' 55", E: 15° 50' 2"
Mechanizm tworzenia przestrzeni turystycznej	Inwestycja hobbysty
Sposób powstania	Marian Piasecki stworzył obiekt na bazie pasji modelarskiej i zainteresowań zaszczyconych przez ojca. Budowa modeli zamków i pałaców z Dolnego Śląska oraz opowiadanie o nich była również rozrywką w chwilach spędzonych z wnukiem. Prywatna kolekcja szybko stała się dużą atrakcją turystyczną.
Opis atrakcji	Park miniatur prezentuje modele zamków, pałaców, klasztorów oraz ratuszy z terenu Dolnego Śląska oraz okolic. Wykonane są w skali 1:25, za wyjątkiem modelu Karkonoszy wraz ze Śnieżką (1602), której gabaryty wymagały skali 1:50. Do dyspozycji turystów są przewodnicy opowiadający o każdej z atrakcji.
Grupa odbiorców	Wszyscy
Biletowanie	Tak
Godziny otwarcia	09:00 - 18:00
Sezonowość	Maj – październik
Obecny stan rozwoju	Oferta w pełni wykształcona, wielofunkcyjna, od lat cieszy się dużym zainteresowaniem turystów. Brak możliwości rozwoju przestrzennego na tym terenie oraz nowa kolekcja modeli latarni morskich dała impuls do budowy filii parku miniatur w Niechorzu.

ILUSTRACJE
 <p>Il. 13.1. Miniatura pałacu w Łomnicy (po lewej) oraz Il. 13.2. miniatura pałacu w Wojanowie (po prawej). W tle widoczny budynek kawiarni. (Il. Aleksandra Głowczyńska, 2015)</p>
 <p>Il. 13.3. Wejście do parku i miniatury latarni morskich przygotowywanych do Parku Miniatur w Niechorzu. W tle zakłady Kempf. (Il. Aleksandra Głowczyńska, 2012)</p>
 <p>Il. 13.4. Przewodnik z grupą turystów zwiedzająca Park Miniatur Zabytków Dolnego Śląska. W tle pawilon z ekspozycją zadaszoną i kawiarnią a za nim obiekty zakładu budowy pojazdów samochodowych Kempf</p> <p style="text-align: center;">Il. Aleksandra Głowczyńska, 2015</p>

UWARUNKOWANIA FUNKcjONALNO - PRZESTRZENNE		
Obszar	Obiekt punktowy ok. 0,8 ha	
Sposób użytkowania	Funkcja podstawowa	Ekspozycja
	Funkcje uzupełniające	Usługi gastronomiczne Usługi handlowe (pamiątki) Edukacja – informacja turystyczna
	Typ atrakcji	Park miniatur
Dostępność komunikacyjna	Drogowa	Przeciętna
	Samochodowy transport zbiorowy	Bardzo słaba
	Kolej	Brak
	Ścieżki rowerowe	Brak
	Szlaki piesze	Doprowadzone
	Parking	Wytyczony utwardzony
	Miejsce na postój roweru	Niewyznaczone
Ogólna charakterystyka otoczenia	Obiekt wydzielony z obszaru fabryki dywanów. Tereny przemysłowe w bezpośrednim sąsiedztwie. Dalej zabudowa jednorodzinna i wielorodzinna z możliwością funkcji usługowej od strony zachodniej oraz obszary łąk i pastwisk przyrodniczo cennych wraz z zadrzewieniami i lasami od strony wschodniej.	
Czynniki lokalizacyjne	Niska cena gruntu	
Możliwości ekspansji przestrzennej	Duże	
Infrastruktura otoczenia	W promieniu kilku kilometrów hotele, pensjonaty, bary, restauracje, muzea oraz innego rodzaju atrakcje turystyczne, wypożyczalnie sprzętu narciarskiego i rowerowego, szkoły narciarskie, sklepy sportowe i wielobranżowe. Przy wjeździe do atrakcji stopniowo pojawiają się coraz to liczniejsze drogowskazy do innych produktów turystycznych.	
Konflikty przestrzenne	Estetyczny i funkcjonalny. Droga dojazdowa ma uszkodzoną nawierzchnię i prowadzi przez tereny przemysłowe o niskiej estetyce. Obiekt nie ma już możliwości rozwoju przestrzennego na obecnie zajmowanym terenie pomimo potrzeby rozbudowy obiektu. Szansą na dalszy rozwój jest zajęcie okolicznych gruntów rolnych (16 ha, w dyspozycji Agencji Nieruchomości Rolnych). Wg planów zagospodarowania działka jest przeznaczona na działalność usługową z niską zabudową, jednak Park Miniatur ma małe szanse zwycięstwa w konkursie sprzedażowym jeśli ten byłby ogłoszony. Władze miasta i gminy poszukują rozwiązania sytuacji. Właściciel w trakcie rozmów z dziennikarzami nie był przychylny zmianie lokalizacji Parku Miniatur.	
	 <p>Il. 13.5. Droga dojazdowa do Parku Miniatur – Il. 13.6. dawne zabudowania fabryki dywanów. (Il. Aleksandra Głowczyńska, 2015).</p>	

UWARUNKOWANIA PLANISTYCZNE

Sposób powstania	Adaptacja
------------------	-----------

**SUiKZP: Uchwała Nr NR LIII/244/13 Rady Miejskiej w Kowarach z dnia 27 czerwca 2013 r.
w sprawie uchwalenia zmiany w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Kowary**

Il.13.5. Fragment załącznika graficznego SUiKZP wg uchwały nr LIII/244/13 Rady Miejskiej W Kowarach z dnia 27 czerwca 2013r. Dostęp: <http://mkowary.e-mapa.net/>

Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Tak
Czy tekst uchwały SUiKZP precyzyjnie uwzględnia produkt?	Nie
Funkcje terenu zajmowanego przed produkt	Tereny aktywności gospodarczej
Komentarz	SUiKZP nie wymienia produktu turystycznego. Planowane działania w zakresie turystyki i rekreacji obejmują <i>uzupełniające turystyczne szlaki piesze, rowerowe oraz trasy dla narciarstwa biegowego</i> , które mogą być zaplanowane w okolicy obiektu, jednak nie jest to wyraźnie zaplanowane.

**MPZP: Uchwała Rady Miejskiej w Kowarach z dnia 30 lipca 2007 r.
w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Kowary dla jednostki urbanistycznej Kowary Centrum B
(Skarga Wojewody Dolnośląskiego NK.II.0914-13/91/07 z dnia 17 września 2007 r. do WSA we Wrocławiu na uchwałę)**

Czy dokument jest obowiązujący	Tak	Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Tak
Czy produkt zajmuje teren jednolity funkcjonalnie	Tak	Czy zapisy uchwały MPZP są zgodne z profilem funkcjonalnym produktu?	Tak , bardzo ogólnie

Il. 13.6 Fragment załącznika graficznego miejscowego planu zagospodarowania

Funkcja podstawowa	U/P – tereny usług komercyjnych i produkcji <ul style="list-style-type: none"> w ramach usług turystyki dopuszcza się lokalizację domów wczasowych, hoteli, moteli i pensjonatów, dopuszcza się zmiany rodzaju realizowanych usług na inne usługi komercyjne lub publiczne, z zastrzeżeniem zgodności nowych funkcji z wymogami obowiązujących przepisów szczególnych,
Funkcje dodatkowe	<ul style="list-style-type: none"> usługi publiczne; działalność rzemieślnicza; bazy transportowe i przeładunkowe; obiekty składowe i magazynowe; obiekty małej architektury; zielen izolacyjna; ogrodzenia; urządzenia rekreacyjno-sportowe; urządzenia towarzyszące: ulice wewnętrzne prywatne, miejsca parkingowe, urządzenia infrastruktury technicznej, zabudowa gospodarcza i garażowa, rowy melioracyjne, utwardzone ścieżki piesze i rowerowe.
Komentarz	MPZP zatwierdza stan obecny użytkowania.

**MPZP: Uchwała Nr XXXIII/163/08 RADY MIEJSKIEJ W KOWARACH z dnia 12 listopada 2008 r.
w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Kowary dla jednostki urbanistycznej KOWARY CENTRUM B**

Czy dokument jest obowiązujący	Tak	Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Tak
Czy produkt zajmuje teren jednolity funkcjonalnie	Tak	Czy zapisy uchwały MPZP są zgodne z profilem funkcjonalnym produktu?	Tak, bardzo ogólnie
		Funkcja podstawowa	U/P – tereny usług komercyjnych i produkcji <ul style="list-style-type: none"> • w ramach usług turystyki dopuszcza się lokalizację domów wczasowych, hoteli, moteli i pensjonatów, • dopuszcza się zmiany rodzaju realizowanych usług na inne usługi komercyjne lub publiczne, z zastrzeżeniem zgodności nowych funkcji z wymogami obowiązujących przepisów szczególnych,
		Funkcje dodatkowe	<ul style="list-style-type: none"> • usługi publiczne; • działalność rzemieślnicza; • bazy transportowe i przeładunkowe; • obiekty składowe i magazynowe; • obiekty małej architektury; • zieleń izolacyjna; • ogrodzenia; • urządzenia rekreacyjno-sportowe; • urządzenia towarzyszące: ulice wewnętrzne prywatne, miejsca parkingowe, urządzenia infrastruktury technicznej, zabudowa gospodarcza i garażowa, rowy melioracyjne, utwardzone ścieżki piesze i rowerowe.
		Komentarz	MPZP powiela zapisy poprzedniego MPZP dla obszaru parku miniatur.

Il.13.7 Fragment załącznika graficznego do uchwały nr XXXIII/163/08 Rady Miejskiej w Kowarach z dnia 12 listopada 2008 r.
Dostęp: <http://sipmap.lex.pl/dane/miejscowe/2009/740332/z3.pdf>

**Strategia Rozwoju Gminy Miejskiej Kowary Załącznik do uchwały Rady Miejskiej Kowar nr XL/273/02 z dnia 27.06.2002
Miasto Kowary Strategia Rozwoju Miasta Kowary na lata 2008-2015 Aktualizacja Załącznik do uchwały Rady Miejskiej w Kowarach nr XXI/97/07 z dnia 28.12.2007**

Czy strategia wymienia produkt?	Starsza nie, nowa tak
Produkt w ogólnej wizji rozwoju turystyki w gminie	Park miniatur pojawia się jako ponadlokalny ośrodek turystyczny w drugiej z przygotowanych strategii. Jest on uznawany za jeden z filarów rozwoju turystyki na tym terenie, jednak warto zwrócić uwagę, że miasto w żaden oficjalny sposób nie konsultowało się z hobbystą w celu rozplanowania i rozwoju tego produktu.

Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego Karkonosze i Góry Izerskie 2008

Park Miniatur Zabytków Dolnego Śląska jest opisany w strategii następująco: *Celem tego przedsięwzięcia jest stworzenie atrakcji turystycznej jak również Centrum Informacyjnego Euroregionu Nysa. Odwiedzający ten Park mają możliwość zapoznania się z obiektami architektonicznymi takimi jak pałace, klasztory, kościoły, starówki miast dolnośląskich itp. [...] Zieleń, piękno otaczającej przyrody jak również bardzo filigranowe odtworzenie szczegółów, bardzo uatrakcyjnają i tak już piękne zabytki naszego regionu.* Parokrotnie obiekt jest wymieniany jako inwestycja gminy (co mija się z prawdą). Koncepcja nie zakłada rozbudowy przestrzeni turystycznej w oparciu o ten obiekt.

Źródła: <http://mpzp.igeomap.pl/doc/jeleniagora/kowary/00.pdf> [15.04.2018] <https://www.park-miniatur.com/pl/aktualnosci/pan-marian-piasecki-honorowym-obywatelem-miasta-kowary> [15.04.2018]
<http://www.jelonka.com/news/single/init/article,21846>[15.04.2018] <http://www.umwd.dolnyslask.pl/turystyka/dla-branzy/program-rozwoju-turystyki-dla-województwa-dolnoslaskiego/> [15.04.2018]
<http://sipmap.lex.pl/dane/miejscowe/2009/740332/z3.pdf> [15.04.2018] http://www.bip.kowary.pl/public/get_file_contents.php?id=70764 [15.04.2018] <http://www.bip.kowary.pl/public/?id=39875> [15.04.2018]

KARTA OBIEKTU NR 14: KROŚNICE - KROŚNICKA KOLEJ WĄSKOTOROWA

INFORMACJE PODSTAWOWE	
Nazwa:	Krośnicka Kolej Wąskotorowa
Rok powstania:	2013
Właściciel / inwestor	Centrum Edukacyjno – Turystyczno – Sportowe w Krośnicach (jednostka Gminy Krośnice)
Adres	Parkowa 30, 56-300 Krośnica
Dane kontaktowe	tel. 71 74 00 055 e-mail: info@kolejka.krosnice.pl
Gmina i Powiat	Krośnice, Milicki
Subregion turystyczny	Wzgórza Trzebnickie i Dolina Baryczy
Rozwój przestrzeni turystycznej w miejscowości	Miejscowość próbuje wprowadzać na swoim terenie funkcje turystyczne. Po wprowadzeniu obiektu ruch turystyczny wzrósł
Relacje między produktem, a centrum miejscowości	 Współrzędne GPS: 51.474510 N, 17.374775 E
Mechanizm tworzenia produktu turystycznego	Inwestycja gminy
Sposób powstania	Kolejka powstała w ramach projektu nr RPDS.06.02.00-02-043/09 współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013. Priorytet VI, działanie 6.2 „Turystyka aktywna”. Projekt został zrealizowany w całości i objął budowę kolejki wąskotorowej i stawów rekreacyjnych na terenie zespołu pałacowo-parkowego Krośnice – Wierzchowice.
Opis atrakcji	Kolej kursuje na terenie zespołu pałacowo-parkowego dawnej rezydencji rodziny Volmersteinów w Krośnicach (obecnie siedziba urzędu gminy). Kolej zaplanowano jako pętlę o niemal trzykilometrowej długości, na której znajduje się pięć przystanków osobowych z umieszczonymi tablicami edukacyjnymi.
Grupa odbiorców	Grupy szkolne, rodziny z dziećmi, turysta weekendowy
Biletowanie	Tak
Godziny otwarcia	Poniedziałek - piątek 08:00–16:00 Sobota i niedziela 10:00–18:00
Sezonowość	Otwarty poza okresem zimowym z maksimum zwiedzających w sezonie letnim oraz w weekendy
Obecny etap rozwoju	Inwestycja zakończona bez konkretnych planów rozwojowych.

ILUSTRACJE

Il. 14.1. Stacja Stawy oraz drogi wewnętrzne obsługujące park

Il. 14.2. Zwrotnica kolejowa oraz budynek Centrum Edukacyjno-Turystyczno-Sportowego w Krośnicach

Il. 14.3. Strefa odpoczynku

Il. 14.4. Krośnicka Kolej Wąskotorowa peron główny

Il. Aleksandra Głowczyńska, 2017

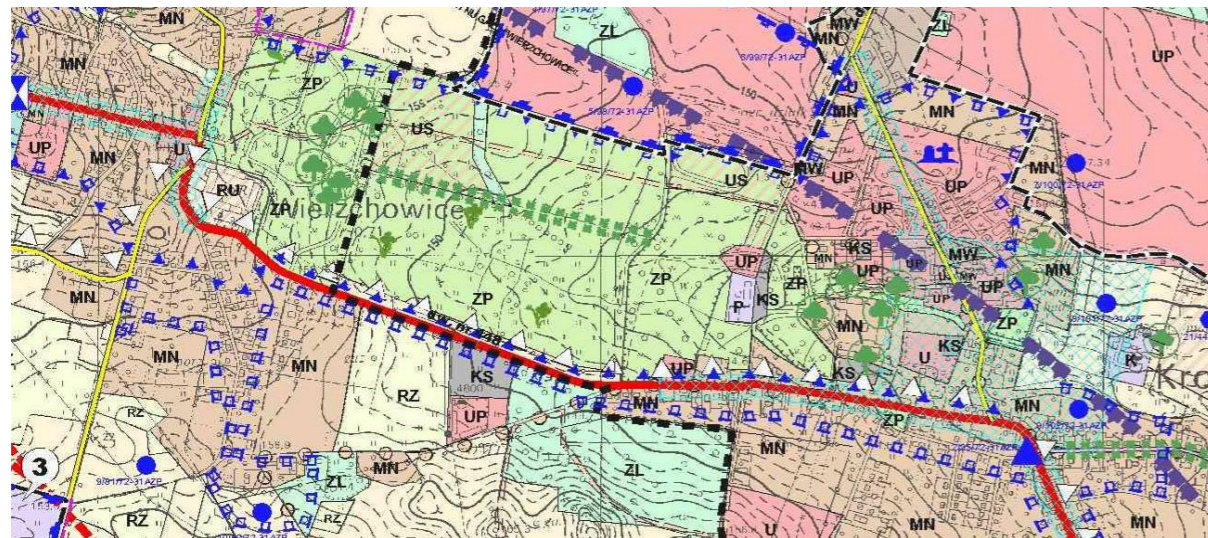
UWARUNKOWANIA FUNKCJONALNO - PRZESTRZENNE

Obszar	Kolejka: obiekt liniowy ok. 3 km. Całość produktu turystycznego: obiekt powierzchniowy ok. 25 ha	
Sposób użytkowania	Funkcja podstawowa	Atrakcja turystyczna
	Funkcje uzupełniające	Informacja turystyczna
	Typ atrakcji	Skansen / żywe muzeum
Dostępność komunikacyjna	Drogowa	Dobra
	Samochodowy transport zbiorowy	Niedostateczny
	Kolej	Brak.
	Ścieżki rowerowe	Tak
	Szlaki piesze	Wyznakowane po obiekcie
	Parking	Jest
	Miejsce na postój roweru	Niewyznaczone
Ogólna charakterystyka otoczenia	Produkt znajduje się na peryferiach Krośnic i sąsiaduje z miejscowością Wierzchowice. W najbliższym otoczeniu droga tranzytowa, stacja benzynowa, tereny parku.	
Czynniki lokalizacyjne	Walory przyrodniczo – kulturowe	
Możliwości ekspansji przestrzennej	Duże	
Infrastruktura otoczenia	W miejscowości: stacja benzynowa, motel, urząd gminy, informacja turystyczna, toalety, wyznakowane trasy rowerowe i piesze, plac zabaw dla dzieci, stawy.	
Konflikty przestrzenne	Nie zaobserwowano	
Inne	Krośnicka Kolej Wąskotorowa nawiązuje do historycznego szlaku Wrocławskiej Kolei Dojazdowej, silnie związanej z krajobrazem Stawów Milickich, której trasa przebiegała na północ od Krośnic (nie przechodziła przez wieś, najbliższa stacja to Ruda Milicka).	

UWARUNKOWANIA PLANISTYCZNE

Sposób powstania | Modernizacja parku przypałacowego

**SUIKZP Zmiana Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Krośnice
wprowadzona w życie na mocy uchwały Nr XIII/98/08 Rady Gminy Krośnice z dnia 23 kwietnia 2008**

Il. 14.5. Fragment załącznika graficznego do uchwały nr XIII/98/08 Gminy Krośnice z dnia 23 kwietnia 2008 roku
Źródło: zasoby internetowe gminy. http://krosnice.biuletyn.net/files/bip_pliki/2011_08/BIPF4AB2B23F9A610Z/Studium_rysunek.jpg

Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?		Nie
Czy tekst uchwały SUIKZP precyzyjnie uwzględnia produkt?		Nie
Funkcja obszaru produktu turystycznego:	ZP – obszary zieleni urządzonej Dopuszcza się lokalizację: a) pojedynczych, wolnostojących obiektów architektonicznych (budynki mieszkalne o cechach rezydencji, budynki usług publicznych, sportu i rekreacji), b) obiektów małej architektury, c) urządzeń rekreacyjno-sportowych takich jak: ścieżki zdrowia, ścieżki rowerowe, boiska	
Komentarz	SUIKZP nie planuje powstania KKW, ale przy Centrum Turystyczno Sportowym w Krośnicach (właściciel kolejki) planowana jest budowa schroniska młodzieżowego, a na terenie całej gminy planuje się zwiększenie liczby pieszych i rowerowych szlaków turystycznych oraz rozwój oferty agroturystycznej. Zapisy SUIKZP są dość liberalne dlatego też produkt realizuje postanowienia dokumentu.	

**MPZP Uchwała Nr XXX/215/2010 Rady Gminy Krośnice z dnia 24 lutego 2010 r.
w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obrębu wsi Krośnice**

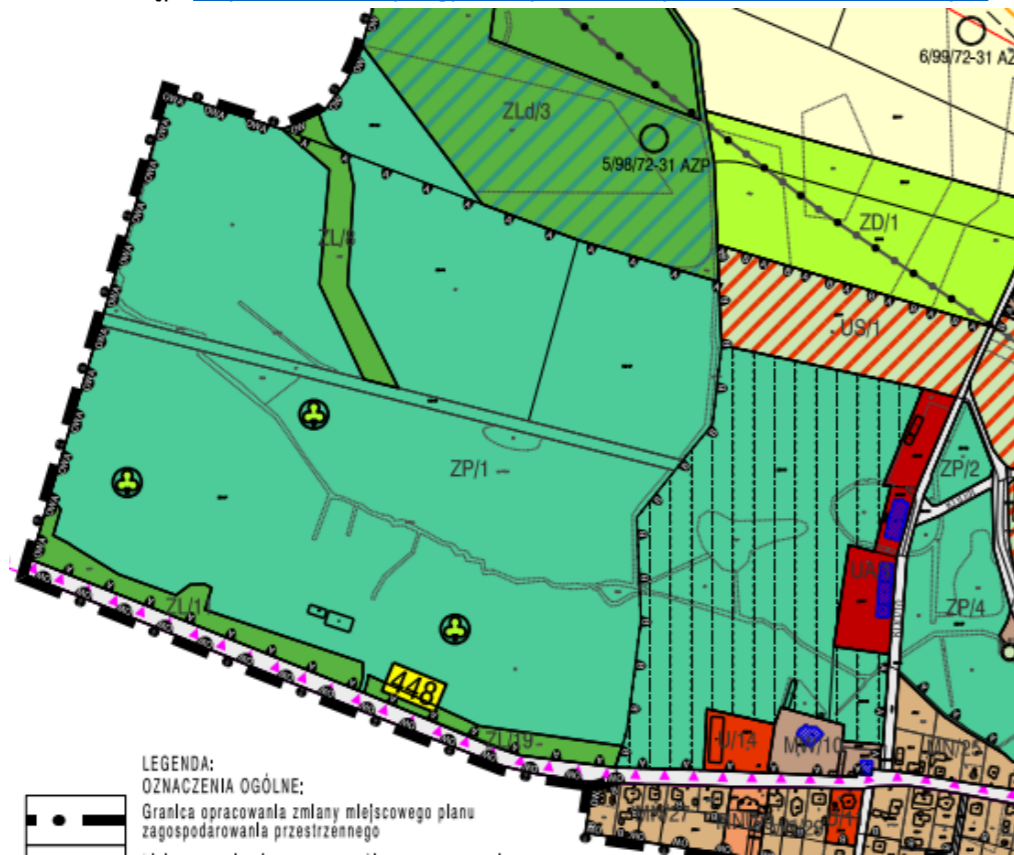
Il. 14.6. Fragment miejscowego planu zagospodarowania z 2010 roku.

Czy dokument jest obowiązujący		Nie
Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?		Nie
Czy produkt zajmuje teren jednolity funkcjonalnie		Nie
Czy zapisy uchwały MPZP są zgodne z profilem funkcjonalnym produktu?		Tak, kolejka jest częścią terenów zieleni urządzonej
Funkcja podstawowa	ZU – zieleni urządzonej, rozumiana jako zaplanowane i urządzone zespoły zieleni o charakterze reprezentacyjnym, rekreacyjnym lub ochronnym, takie jak: parki, zieleńce, skwery i zespoły zieleni izolacyjnej,	
Funkcje dodatkowe	<ul style="list-style-type: none"> • usługi handlu detalicznego i gastronomii o powierzchni użytkowej nie przekraczającej 10% powierzchni terenu; na terenie oznaczonym symbolem ZP2 dopuszcza się zwiększenie powierzchni użytkowej usług do 30% powierzchni terenu, • usługi kultury, edukacji oraz turystyki na terenie oznaczonym symbolem • terenowe urządzenia sportu i rekreacji, • zbiorniki wodne w tym staw rekreacyjny wraz z niezbędną infrastrukturą, • budowle hydrotechniczne, takie jak mosty, pomosty, przystanie, tarasy, • parkingi terenowe lokalizowane na obrzeżach terenów, w bezpośrednim sąsiedztwie dróg publicznych, • turystyczna kolejka wąskotorowa wraz z niezbędną infrastrukturą, • urządzenia towarzyszące, w tym obiekty higieniczno-sanitarne. 	
Warunki zabudowy	Określono: <ul style="list-style-type: none"> • formę, intensywność oraz linię zabudowy, • zasady ochrony i kształtowania środowiska, przyrody, • zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, • zasady modernizacji, rozbudowy i budowy systemów komunikacji i infrastruktury technicznej. 	

	Komentarz	<p>MPZP powstało jako dokumentacja wspierająca i uzupełniająca projekt budowy kolejki w oparciu o finansowanie zewnętrzne ze środków UE. Zapisz MPZP są dość liberalne. W tekście pięciokrotnie jest mowa o budowie KKW. Produkt pojawia się jako funkcja podstawowa lub uzupełniająca dla terenów takich jak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • UP1 – funkcja podstawowa: turystyczna kolejka wąskotorowa wraz z niezbędną infrastrukturą; • US – funkcja uzupełniająca • ZU – funkcja uzupełniająca • KDd1 - KDd11 – funkcja uzupełniająca
--	------------------	---

**MPZP Uchwała Nr XXXIII/186/2017 Rady Gminy Krośnice z dnia 31 stycznia 2017 r.
w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego na obszarze Gminy Krośnice, w części obrębu Krośnice.**

II. 14.7. Fragment miejscowego planu zagospodarowania z 2017 roku.
Dostęp: <https://krosnice.pl/rgposil/rysunek%20planu%20-%20Krosnice.pdf>

Czy dokument jest obowiązujący	Tak
Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Tak
Czy produkt zajmuje teren jednolity funkcjonalnie	Nie
Czy zapisy uchwały MPZP są zgodne z profilem funkcjonalnym produktu?	Tak, kolejka jest częścią terenów zieleni parkowej
Funkcja podstawowa	ZP/1-8 – przeznaczenie podstawowe – tereny zieleni parkowej.
Funkcje dodatkowe	<ul style="list-style-type: none"> • dopuszcza się lokalizację plenerowych urządzeń sportowo-rekreacyjnych, placów zabaw z wyłączeniem możliwości lokalizacji towarzyszących obiektów kubaturowych • dopuszcza się rekreacyjne użytkowanie w postaci wąskiej kolei torowej;
Warunki zabudowy	<ul style="list-style-type: none"> • ustala się zakaz lokalizacji obiektów kubaturowych (mieszkalnych, usługowych, produkcyjnych i gospodarczych); • dla terenu parku pałacowego obowiązuje dodatkowo reżim ochronny
Komentarz	<p>Nowe MPZP w porównaniu do poprzedniego dokumentu zostało uproszczone i skrócone. W obecnie obowiązującym MPZP obiekt wymanianany jest już tylko raz (na terenach ZP/1). W MPZP nie przewidziano terenów, dla których ta funkcja turystyczna byłaby podstawową. W aktualnie obowiązującym MPZP nie ma już zaznaczonego przebiegu linii kolejowej, pojawiły się natomiast pomniki przyrody.</p>

Strategia Rozwoju Gminy Krośnice Uchwała nr XII/84/08 Rady Gminy Krośnice z dnia 5 marca 2000r.

Czy strategia wymienia produkt?	Nie
Produkt w ogólnej wizji rozwoju turystyki w gminie	W 2008 roku, na 5 lat przed otwarciem KKW w SRGK nie planowano inwestycji oraz nie dostrzegano potencjału wynikającego z tradycji kolejnictwa wąskotorowego na tym terenie. W aktualizacji SUIKZP uchwalonym miesiąc później, również nie ma zapisów o KKW.

Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy

W koncepcji liczne odwołania do historii kolejnictwa wąskotorowego w regionie. Sam obiekt jest przywołany w tabeli prezentującej działania gmin w ramach Programu realizacyjnego rozwoju subregionalnego produktu turystycznego Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy dla gminy Krośnice. Wartość inwestycji określona jest na 2,75 mln złotych. Koncepcja przewiduje dalszy rozwój komunikacji oparty o ten środek lokomocji.

Źródła: <https://bip.krosnice.pl/?bip=1&cid=67&bsc=N> [10.02.2018] <http://www.geomilicz.pl/> [10.02.2018] <http://mpzp24.pl/studia-uwartunowan-i-kierunkow-zagospodarowania-przestrzennego/woj-dolnoslaskie/449-pow-milicki/1504-studium-gminy-krosnice-23-04-2008r> [10.02.2018] http://krosnice.biuletyn.net/fls/bip_pliki/2014_06/BIPF4FB6269AF7D8CZ/2007-2008_strategia_rozwoju_gminy.pdf [10.02.2018] http://krosnice.biuletyn.net/fls/bip_pliki/2011_07/BIPF4A87CC2C65FF5Z/20071016143306_strategia_rozwoju_gminy.pdf [10.02.2018] http://www.umwd.dolnoslask.pl/fileadmin/user_upload/Turystyka/Dokumenty/Rozwoj/KONCEPCJA_SUBREG_PRODUKTU_TURYST.pdf [10.02.2018] https://www.krosnice.pl/asp/pl_start.asp?typ=14&sub=38&subsub=145&menu=145&strona=1 [10.02.2018] [https://sip.lex.pl/#/act/51189634?unitId=zal\(1\)](https://sip.lex.pl/#/act/51189634?unitId=zal(1)) [10.02.2018] [https://sip.lex.pl/#/act/52125465?unitId=zal\(1\)](https://sip.lex.pl/#/act/52125465?unitId=zal(1)) [10.02.2018]

KARTA OBIEKTU NR 15: MIŁKÓW - CHATA NA GŁOWIE

INFORMACJE PODSTAWOWE	
Nazwa:	Chata na głowie
Rok powstania:	2014
Właściciel / inwestor	Adam Pruszyński
Adres	Miłków 71; 58-535 Miłków
Dane kontaktowe	Tel. 530 782 000
Gmina i Powiat	Podgórzyn, Jeleniogórski
 Relacje między produktem, a centrum miejscowości	 Współrzędne GPS: N 50°48'26.1" E 15°45'50.8"
Subregion turystyczny	Karkonosze i Góry Izerskie
Rozwój przestrzeni turystycznej w miejscowości	Miejscowość tranzytowa, w szczycie sezonu odwiedzana jest przez wielu turystów.
Mechanizm tworzenia produktu turystycznego	Mały inwestor prywatny
Sposób powstania	Właściciele pozyskali fundusze unijne w ramach projektu pt. „Budowa unikalnej atrakcji turystycznej w postaci Domu Na Głowie we wsi Miłków w powiecie jeleniogórskim” według priorytetu 1: Wzrost konkurencyjności dolnośląskich przedsiębiorstw; Działania 1.1 Inwestycje dla przedsiębiorstw; Schematu 1.1.D1 Dotacje inwestycyjne dla MŚP zwiększające atrakcyjność turystyczną regionu, w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007 – 2013.
Opis atrakcji	Dom jednorodzinny o bryle odwróconej o 180 stopni w nachyleniu 9 stopni do podłoża. Dom jest murowany, kompletnie umeblowany i wyposażony w przedmioty codziennego użytku. Do oferty w ostatnim czasie dodano również chatkę grawitacyjną wirującą z prędkością 8 razy na minutę.
Grupa odbiorców	Turysta weekendowy, rodziny z dziećmi
Biletowanie	Tak
Godziny otwarcia	od 10:00 do 17:00
Sezonowość	Maj – wrzesień
Obecny etap rozwoju	Obiekt wciąż rozwijany. W ostatnim okresie właściciel poszerzył ofertę turystyczną o handel przenośnymi chatkami grawitacyjnymi.

ILUSTRACJE
 Il. 15.1. Tereny inwestycji w 2015 roku, parking i kasa.
 Il. 15.2. Dom na głowie i restauracja w 2015 roku
 Il. 15.3. Chata na głowie oraz Chatka grawitacyjna w 2022 roku, źródło: http://chatanaglowie.eu/ dostęp: 22.05.2022 Il. Aleksandra Głowczyńska, 2015

UWARUNKOWANIA FUNKCJONALNO - PRZESTRZENNE		
Powierzchnia	40 arów	
Sposób użytkowania	Funkcja podstawowa	Rekreacja
	Funkcje uzupełniające	Usługi gastronomiczne,
	Typ atrakcji	Park rozrywki
Dostępność komunikacyjna	Drogowa	Dobra
	Samochodowy transport zbiorowy	Słaby
	Kolej	Brak
	Ścieżki rowerowe	Brak
	Szlaki piesze	Brak
	Parking	Nietwardzony na kilka stanowisk
	Miejsce na postój roweru	Niewyznaczone
Ogólna charakterystyka otoczenia	Obiekt sąsiaduje z nieczynną linią kolejową, dalej tereny rolne oraz zabudowa wiejska z pałacem przekształconym na hotel. Obiekt jest dobrze widoczny z drogi wojewódzkiej nr 366.	
Czynniki lokalizacji	Efekt klastra, obiekt położony, w sąsiedztwie drogi dojazdowej w kierunku Karpacza	
Możliwości ekspansji przestrzennej	Duże	
Infrastruktura otoczenia	W promieniu kilku kilometrów hotele, pensjonaty, bary, restauracje, muzea oraz innego rodzaju atrakcje turystyczne, wypożyczalnie sprzętu narciarskiego i rowerowego, szkoły narciarskie, sklepy sportowe i wielobranżowe. W Miłkowie Pałac (hotel) Spiż, sklepy, przystanek komunikacji publicznej.	
Konflikty przestrzenne	Obiekt zakłóca krajobraz, jest dominantą w przestrzeni tej części miejscowości. Docelowo ma zostać obudowany ogrodzeniem. To działanie ma mieć na celu wykluczyć fotografowanie obiektu bez zakupu biletu.	
Inne	Atrakcja dość rozpowszechniona w Polsce, prowadzona przez różnych inwestorów w 5 różnych miejscowościach. Obiekt przez pewien okres proponował usługę noclegową wewnątrz atrakcji jako innowację, jednak na chwilę obecną propozycja zniknęła z oferty. W trakcie inwestycji właściciel napotkał na problemy związane z zakwalifikowaniem obiektu w projekcie budowlanym co wydłużyło formalności. Właściciel obiektu jest w posiadaniu sąsiednich działek i w trakcie wywiadu bezpośredniego wyjawiał, że planuje zbudować "dom czarownicy" oraz inne obiekty, wzorując się na zachodnioeuropejskich parkach rozrywki. Te plany jeszcze nie zostały zrealizowane, ale na terenie działki pojawiła się chatka rotacyjna, a właściciel obiektu jest gotowy odsprzedawać zarówno pomysł jak i gotowe obiekty do innych parków rozrywki tego typu.	

UWARUNKOWANIA PLANISTYCZNE

Sposób powstania	Na surowym korzeniu			
SUIKZP zostało uchwalone przez Radę Gminy Podgórzyn w dniu 28.IX.2002 roku - Uchwałą nr XLII/417/2002 r., zmiana Studium sporządzana została na podstawie Uchwały Nr XLIX/367/14 Rady Gminy Podgórzyn z dnia 11 września 2014 r.				
 <p>Ilustracja: Fragment SUIKZP dla Miłkowa obejmujący lokalizację inwestycji. Dostęp: http://podgorzyn.bip.net.pl/?a=616</p>	Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Nie		
	Czy tekst uchwały SUIKZP precyzyjnie uwzględnia produkt?	Nie		
	Funkcja obszaru produktu turystycznego	UZ – tereny usług z zielenią towarzyszącą		
	Komentarz	<p>W SUIKZP nie pada nazwa obiektu, ani nie ma planów rozwoju związanych z rozwojem zgodnym z profilem obiektu. Dla działki zajmowanej przez Chatę na Głowie studio określa minimalny udział 50% powierzchni zielonej. SUIKZP jako usługi proponuje m.in.: turystykę i hotelarstwo, sport i rekreację, oświatę i ochronę zdrowia oraz opiekę społeczną. Jako funkcje dopuszczalne podaje się m.in. parking, infrastrukturą techniczną, ciągi komunikacyjne oraz mieszkalnictwo ograniczone do potrzeb funkcji podstawowej.</p> <p>W SUIKZP za <i>barierę dla rozwoju usług turystycznych</i> uznaje się <i>nadmierne ograniczenia w aktualnie obowiązującym planie zagospodarowania przestrzennego</i></p>		
MPZP Uchwała nr XXI/163/12 Rady Gminy Podgórzyn z dnia 20 czerwca 2012 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla wsi Miłków w Gminie Podgórzyn - obszar planistyczny "A"				
 <p>Il. 15.5 Fragment załącznika graficznego do uchwały nr XXI/163/12 Rady Gminy Podgórzyn z dnia 20 czerwca 2012 r.</p>	Czy dokument jest obowiązujący	Nie		
	Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Nie		
	Czy produkt zajmuje teren jednolity funkcjonalnie	Nie		
	Czy zapisy uchwały MPZP są zgodne z profilem funkcjonalnym produktu?	Tak		
	Funkcja podstawowa	UZ – tereny usług z zielenią towarzyszącą		
	Funkcje dodatkowe	<ul style="list-style-type: none"> • lokale mieszkalne w ilości maksimum 2 lokale / działkę budowlaną, • zabudowa gospodarcza towarzysząca przeznaczeniu podstawowemu, • drogi wewnętrzne, • wody powierzchniowe śródlądowe - cieki oraz oczka wodne i stawy, • sieci i urządzenia infrastruktury technicznej, 		
	Warunki zabudowy	<ul style="list-style-type: none"> • wskaźnik terenów biologicznie czynnych • ustala się typ, wysokość i formę oraz materiały zabudowy • minimalną i maksymalną powierzchnię zabudowy w obrębie działki i jej intensywność • liczbę budynków w obrębie działki lub terenu, • warunki przebudowy, rozbudowy lub nadbudowy • wymagania dla ogrodzeń od strony przestrzeni publicznej • Zasady lokalizacji nośników reklamowych za wyjątkiem • Zasady zagospodarowania w strefach obserwacji archeologicznej • zasady ochrony środowiska przyrodniczego 		
Komentarz	MPZP określa dość restrykcyjnie warunki zabudowy terenu, jednak nie uchroniło to miejscowości przed zaburzeniami ładu przestrzennego.			
Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Podgórzyn na lata 2016-2023				
Czy strategia wymienia produkt?	Nie			
Produkt w ogólnej wizji rozwoju turystyki w gminie	Obiekt nie jest uwzględniony w programie. W programie nie przewidziano budowy i promocji tego obiektu, skupiono się natomiast na już istniejących produktach turystycznych, oraz rozbudowie lub tworzeniu infrastruktury podstawowej (np. szlaki).			
<p>Źródła: http://www.umwd.dolnyslask.pl/turystyka/dla-branzy/program-rozwoju-turystyki-dla-województwa-dolnoslaskiego/ [20.02.2018] http://podgorzyn.bip.net.pl/?p=document&action=show&id=558&bar_id=616 [20.02.2018] http://podgorzyn.bip.net.pl/?a=616 [20.02.2018] https://sip.lex.pl/#/act/51465430?unitId=zal(1) [20.02.2018] http://www.chatanaglowie.pl/o-nas.html [20.02.2018] http://podgorzyn.bip.net.pl/?p=document&action=show&id=1389&bar_id=1232 [20.02.2018] https://sip.lex.pl/#/act/51459481?unitId=zal(1) [20.02.2018]</p>				

KARTA OBIEKTU NR 16: PŁAWNA - MIEJSCE MAGICZNE

INFORMACJE PODSTAWOWE	
Nazwa:	Pławna Miejsce Magiczne: Zamek Śląskich Legend 2008 Muzeum Przesiedleńców i Wypędzonych 2012 Arka Noego 2015
Rok powstania:	2008
Właściciel / inwestor	Dariusz Miliński
Adres	59-623 Pławna Dolna 93
Dane kontaktowe	www.zamekslaskichlegend.pl , plawna9@op.pl tel. 75 789 03 48 lub 793 794 638
Gmina i Powiat	Lubomierz, Lwówecki
Subregion turystyczny	Nysa Kwisa Bóbr
Rozwój przestrzeni turystycznej w miejscowości	Miejscowość posiada walory krajoznawcze, ale ruch wyraźny turystyczny pojawia się dopiero po inwestycji Milińskiego, która tworzy przestrzeń turystyczną. Do miejscowości doprowadzono ścieżkę rowerową. Subregion do odkrycia przez turystów.
Relacje między produktem, a centrum miejscowości	 Współrzędne GPS: N 51°21'41", E 16°52'7"
Mechanizm tworzenia przestrzeni turystycznej	Inwestycja hobbysty
Sposób powstania	Dariusz Miliński z zawodu jest artystą plastykiem mogącym poszczycić się przeszło 200 wystawami indywidualnymi i ponad 100 zbiorowymi w Polsce, Niemczech, Francji, Belgii i USA. W Pławnej założył grupę artystyczną "Pławna 9", oraz jest odpowiedzialny za projekt Pławna Miejsce Magiczne, na który składają się: Zamek Legend Śląskich, Muzeum Przesiedleńców i Arkę Noego. Artysta uważany jest za animatora kultury i sam w sobie jako osobowość stanowi atrakcję miejscowości.
Opis atrakcji	Zamek Śląskich Legend to teatr lalek. W zamyśle miał być „soczewką skupiającą wszystkie najpiękniejsze podania i legendy tego regionu”. Po spektaklu można samemu animować wielkie marionetki lub pod okiem instruktorów zgłębić tajniki kowalstwa, litografii, ceramiki, malarstwa i rzeźbiarstwa w drewnie lub kamieniu. W Arce Noego umieszczono muzeum tematyczne. Są tam dzieła sztuki sakralnej, ludowej i relikwiarze. Całości dopełnia film popularnonaukowy o poszukiwaniach Arki Przymierza. Prywatne Muzeum Przesiedleńców i Wypędzonych zostało stworzone w starym domostwie rodziny Dietrich z XVIII wieku. Zbiory pokazują stroje i zajęcia ludzi zamieszkujących tereny Dolnego Śląska z okresu przed przesiedleniami związanymi ze zmianą granicy w 1945 roku.
Grupa odbiorców	Grupy szkolne, turysta weekendowy, rodziny z dziećmi, pasjonaci sztuki.
Biletowanie	Tak
Godziny otwarcia	Codziennie od 9:00 do 18:00, w porze wakacyjnej od 9:00 do 20. w porze wakacyjnej od 9:00 do 20.
Sezonowość	maj – październik
Obecny etap rozwoju	Oferta rozwinięta, parofunkcyjna, od paru lat przyciąga uwagę turystów.

ILUSTRACJE	
	
<p>Il. 16.1. Zamek Śląskich Legend widziany od strony parkingu przy Cafe Galerie Miliński oraz zdjęcie przedstawiające budynek z okresu przesiedleń (Il. Aleksandra Głowczyńska, 2014)</p>	
	
<p>Il. 16.2. Arka Noego. Fotografia od strony kościoła św. Tekli (północnej) oraz jej wnętrze z dziełami Dariusza Milińskiego (Il. Aleksandra Głowczyńska, 2014)</p>	
	
<p>Il. 16.3. Ścieżki rowerowe i tablice informacyjne sąsiadujące z obiektami Dariusza Milińskiego</p>	
	
<p>Il. 16.4. Aranżacja terenu sąsiadującego z Cafe Galerie Miliński widziana ze ścieżki rowerowej. (Il. Aleksandra Głowczyńska, 2014)</p>	

UWARUNKOWANIA FUNKCJONALNO - PRZESTRZENNE		
Obszar	Obiekty punktowe rozrzucone w przestrzeni miejscowości	
Sposób użytkowania	Funkcja podstawowa	Edukacja poprzez zabawę
	Funkcje uzupełniające	Usługi handlowe Usługi gastronomiczne Usługi noclegowe Galeria obrazów
	Typ atrakcji	Otwarta pracownia artystyczna / teatr
Dostępność komunikacyjna	Drogowa	Średnia
	Samochodowy transport zbiorowy	Słaby
	Kolej	Brak
	Ścieżki rowerowe	Bezpośrednio przy Zamku Śląskich Legend
	Pieszne szlaki turystyczne	Brak
	Parking	Nieutwardzony
Miejsce na postój roweru	Niewyznaczone	
Ogólna charakterystyka otoczenia	Krajobraz podgórski. Obiekty rozmieszczone są pomiędzy zabudową wsi łańcuchowej w różnych częściach miejscowości. W krajobrazie wyraźnie dominuje kościół pw. św. Tekli znajdujący się na szczycie wzgórza nad Arką Noego. Droga 297 tworzy nieciągłość przestrzenną artakcji rozdzielając galerię obrazów z Zamkiem Śląskich Legend. Poza zabudową wiejską tereny rolnicze w tym łąki i pastwiska.	
Czynniki lokalizacyjne	Inne: ceny gruntów	
Możliwości ekspansji przestrzennej	Bardzo ograniczone	
Infrastruktura otoczenia	Ścieżka rowerowa, sklep, usługi gastronomiczne i noclegowe.	
Konflikty przestrzenne	Funkcjonalny: w miejscowości brakuje chodników przez co poruszanie się pomiędzy obiektami jest mało komfortowe i niebezpieczne. Dystrans pomiędzy najbardziej oddalonym obiektem jakim jest Muzeum Przesiedleńców i Wypędzonych do Zamku Śląskich Legend oraz Kawiarni z Galerią Obrazów wynosi aż 1,5 km.	
	<p>Il. 16.5. Brak chodnika i przejścia dla pieszych między kawiarnią a Zamkiem Śląskich Legend.</p> 	
Inne	<p>Po lewej Il. 16.6. zużyta część dekoracji artystycznych przy tablicy wjazdowej Pławna Miejsce Magiczne. Po prawej Il. 16.7. drogowy znak do dalszej części atrakcji stworzonej przez Milińskiego.</p> 	
	Mieszkańcy miejscowości przychylnie patrzą na działalność artysty, ponieważ uczynił Pławna miejscem rozpoznawalnym i odwiedzanym przez turystów co wzmocniło przepływ ludzi i kapitału. Działalność Milińskiego może działać aktywizująco na klaster turystyczny.	

UWARUNKOWANIA PLANISTYCZNE

Sposób powstania | Zamek Śląskich Legend – adaptacja Muzeum Przesiedleńców i Wypędzonych – adaptacja Arka Noego – na surowym korzeniu

SUiKZP: Uchwała Nr XXXVIII/173/08 Rady Miejskiej Gminy Lubomierz z dnia 29 GRUDNIA 2008 r. o zmianie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta I Gminy Lubomierz

Il.16.5. Fragment załącznika graficznego do uchwały Nr XXXVIII/173/08 Rady Miejskiej Gminy Lubomierz z dnia 29 grudnia 2008 r.

Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Nie
Czy tekst uchwały SUiKZP precyzyjnie uwzględnia produkt?	Nie
Funkcja obszaru produktu turystycznego:	Tereny zabudowy mieszkaniowej z możliwością prowadzenia usług
Komentarz	W SUiKZP nie ma informacji o produkcie. Wg mapy SUiKZP obiekty znajdują się w terenie zabudowy mieszkaniowej z możliwością prowadzenia działalności usługowej. SUiKZP zakłada, że podstawowymi funkcjami gminy będą: funkcja mieszkaniowa, usługowa, przemysłowa, rolna i turystyczna, nie wyznaczając w Pławnej tej ostatniej.

MPZP: brak MPZP dla miejscowości

Strategia Rozwoju Gminy i Miasta Lubomierz na lata 2011-2020

Czy strategia wymienia produkt?	Tak
Produkt w ogólnej wizji rozwoju turystyki w gminie	Zamek Śląskich Legend jest wymieniany jako mocne strony gminy Lubomierz. W gminie planuje się rozwój sektora turystycznego w ramach trzeciego celu strategicznego: rozwój turystyki gwarantem rozwoju gminy Lubomierz.

System Identyfikacji Wizualnej Subregion Nysa-Kwisa-Bóbr

Dokument prezentuje logotyp subregionu. Brak dalszego opracowania.

Źródła: http://www.umwd.dolnyślask.pl/fileadmin/user_upload/Turystyka/Dokumenty/Rozwoj/SIW_NYSA_KWISA_BOBR.pdf [20.02.2018] https://bip-files.idcom-web.pl/sites/3101/wiadomosci/153366/files/zalacznik_do_uchwaly_nr_22.pdf [20.02.2018] http://bip.lubomierz.pl/wiadomosci/1654/wiadomosc/80052/uchwala_nr_xxxviii17308_rady_miejskiej_gminy_lubomierz_z_dnia_29 [9.04.2018] <https://sip.lex.pl/#/map?search=p%C5%82awna&plan=2664485¢er=%7B%22lat%22:51.057583281140545,%22lng%22:15.5952026999999959%7D&zoom=14> [9.04.2018]

KARTA OBIEKTU NR 17: PODGÓRZYN - OGRÓD JAPOŃSKI

INFORMACJE PODSTAWOWE	
Nazwa:	Ogród Japoński "Siruwia" (Sylwia)
Rok powstania	2014
Właściciel / inwestor	Sylwia i Jakub Kurowscy
Adres	Przesieka ul. Brzozowe Wzgórze 8B.
Dane kontaktowe	kontakt@siruwia.pl Jakub Kurowski tel. +48 509 789 426 Sylwia Kośmider-Kurowska tel. +48 509 843 069
Gmina i Powiat	Podgórzyn, Jeleniogórski
Subregion turystyczny	Karkonosze i Góry Izerskie
Rozwój przestrzeni turystycznej w miejscowości	Miejscowość wykorzystywana turystycznie przed pojawieniem się produktu. Produkt przyczynił się do dynamicznego wzrostu odwiedzających.
	 Współrzędne GPS: N 50° 48' 9" E 15° 40' 40"
Relacje między produktem, a centrum miejscowości	
Mechanizm tworzenia przestrzeni turystycznej	Mały inwestor prywatny
Sposób powstania	Inwestycja miała na celu poszerzyć ofertę gospodarstwa agroturystycznego, które jest głównym źródłem dochodu właścicieli.
Opis atrakcji	Ogród japoński "Siruwia" znajduje się na wysokości 600 m. n.p.m. W zamyśle właścicieli ogród ma sugerować krajobraz japoński poprzez małe pagórki, wodospady (jeden z nich ma 6 m wysokości), ścieżki, plaże, mostki i latarnie. Do ogrodu prowadzi Brama Tori. Kolekcja roślinna to około 600 krzewów, rośliny iglaste i byliny. Wymodelowanie japońskiego krajobrazu wymagało przywiezienia 50 tys. ton różnorodnego kamienia. Dla odwiedzających przygotowano ławki i stoły w miejscach odpoczynku. W sezonie letnim odbywają się cykliczne koncerty o różnej tematyce, można też zobaczyć pokazy strojów historycznych z Kraju Kwitnącej Wiśni. W ogrodzie można wykonać ślubną sesję zdjęciową.
Grupa odbiorców	Wszyscy
Biletowanie	Tak
Godziny otwarcia	10:00 - 18:00
Sezonowość	maj – październik
Obecny etap rozwoju	Początkowo obiekt wzbudził duże zainteresowanie, które ustabilizowało się na umiarkowanym poziomie. Od 2015 roku obiekt powiększony o "Najwyższy park zabaw dla dzieci", w którym prowadzone są animacje dla dzieci przez bohaterów stylizowanych na japońskich wojowników.

ILUSTRACJE

<p>Po lewej Il. 17.1.: droga dojazdowa do Ogrodu Japońskiego. Po prawej Il. 17.2.: wejście z Bramą Tori prowadząca</p>

<p>Il. 17.3. Parking przed ogrodem Japońskim oraz Il.17.4 tablica informacyjna.</p>

<p>Il. 17.5. Ścieżka edukacyjna stworzona przez właściciela agroturystyki oraz ogrodu</p>

<p>Il. 17.6. Szlak turystyczny koloru czarnego i niebieskiego przechodzący obok ogrodu.</p>
<p>Il. Aleksandra Głowczyńska, 2015</p>

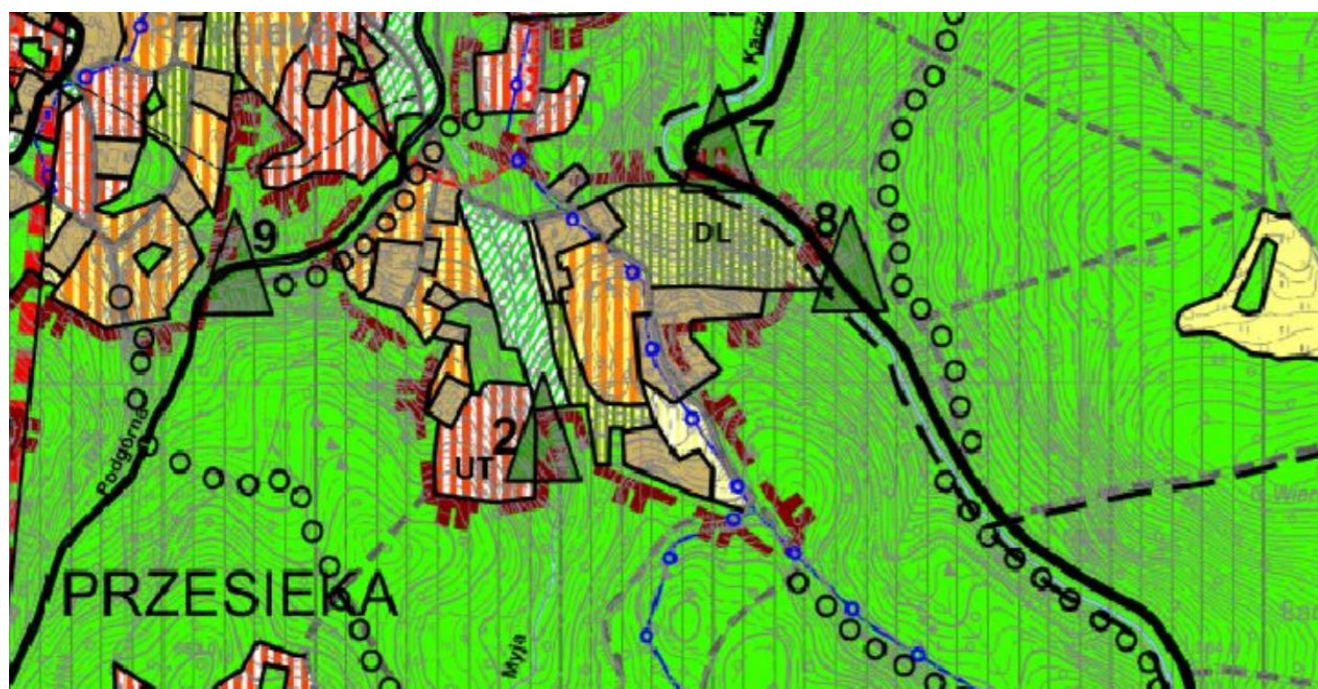
UWARUNKOWANIA FUNKCJONALNO - PRZESTRZENNE		
Obszar	Powierzchnia około 1,5 ha	
Sposób użytkowania	Funkcja podstawowa	Rekreacja
	Funkcje uzupełniające	Usługi gastronomiczne Usługi noclegowe Edukacja Sprzedaż krzewów
	Typ atrakcji	Ogród tematyczny
Dostępność komunikacyjna	Drogowa	Słaba
	Samochodowy transport zbiorowy	Brak
	Kolej	Brak
	Ścieżki rowerowe	Brak
	Szlaki piesze	Doprowadzają do obiektu
	Parking	Nieutwardzony na kilkanaście stanowisk
	Miejsce na postój roweru	Niewyznaczone
Ogólna charakterystyka otoczenia	Ogród wcina się w zadrzewiony stok górski o ekspozycji północnej. Lokalizacja jest bardzo oddalona od centrum miejscowości. Do ogrodu prowadzi stroma droga. Najbliższe otoczenie stanowią domy jednorodzinne lub pensjonaty. Tereny zabudowane pozostają poniżej ogrodu	
Czynniki lokalizacyjne	Efekt klastrera i walory przyrodnicze (w dużo mniejszym stopniu)	
Możliwości ekspansji przestrzennej	Ograniczone	
Infrastruktura otoczenia	W bezpośrednim sąsiedztwie agroturystyka oraz pokoje na wynajem. Brak lokali gastronomicznych w tej części miejscowości.	
Konflikty przestrzenne	Powstanie obiektu spowodowało wzrost natężenia ruchu drogowego. Z powodu małej szerokości, licznych zakrętów i bardzo dużego nachylenia drogi atrakcja w ogóle nie jest dostępna dla autokarów. Liczne rozmieszczone reklamy oraz tablice dojazdowe przyciągają duże grono odwiedzających, jednak trud włożony w pokonanie drogi dojazdowej oraz wielkość ogrodu (wg zebranych opinii) rozczarowuje i nie zachęca do kolejnej wizyty. Gmina Podgórzyn nie jest przychylna inwestycji i wybranej lokalizacji, ponieważ nie ma możliwości finansowych i terenowych na rozbudowę dróg dojazdowych oraz zwiększenia ich przepustowości.	
	 	
	Il. 17.7., 17.8. Droga dojazdowa do agroturystyki i ogrodu japońskiego.	
Inne	Ogród jest uzupełnieniem działalności agroturystycznej prowadzonej przez rodzinę Kurowskich.	

UWARUNKOWANIA PLANISTYCZNE

Sposób powstania

Na surowym korzeniu

SUIKZP: Uchwała Nr XLII/417/2002 Rady Gminy Podgórzyn z dnia 28.IX.2002 roku.
Zmiany SUIKZP sporządzone zostały na podstawie: Uchwała Nr XLIX/367/14 Rady Gminy Podgórzyn z dnia 11 września 2014 r.
Uchwała Nr XXXIV/264/16 Rady Gminy Podgórzyn z dnia 19 grudnia 2016 roku.

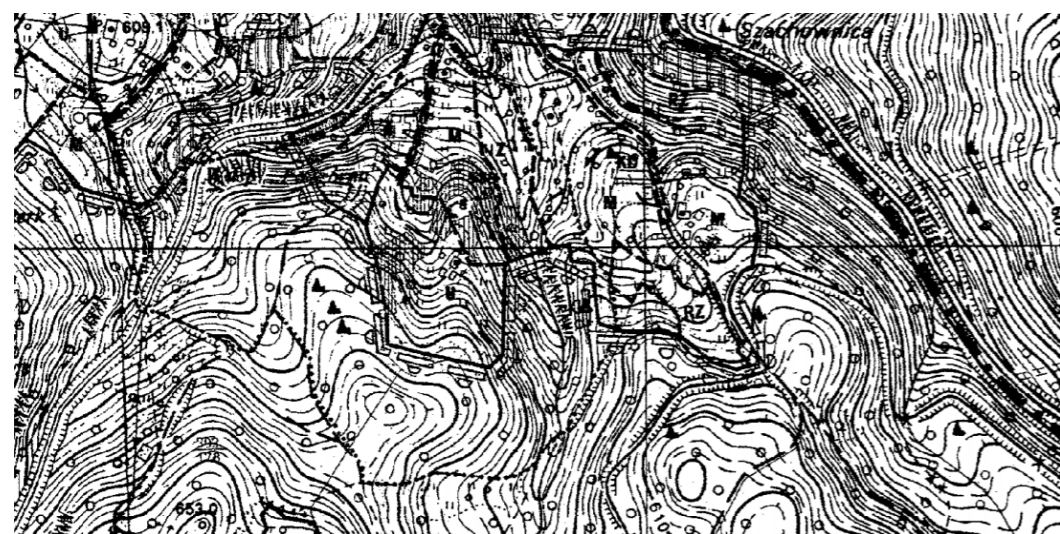

Il. 17.9. Fragment załącznika graficznego do uchwały nr XLII/417/2002 r. z późniejszymi zmianami.

Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Nie
Czy tekst uchwały SUIKZP precyzyjnie uwzględnia produkt?	Nie
Funkcja obszaru produktu turystycznego	R – Rolnicza przestrzeń produkcyjna pozostała.
Komentarz	<p>SUIKZP nie wymienia i nie planuje rozwoju produktu turystycznego. Dla wybranego terenu proponuje:</p> <p><i>R - rolnicza przestrzeń produkcyjna wyłączona z zabudowy kubaturowej, na której dopuszcza się: • lokalizację obiektów i urządzeń infrastruktury technicznej, • przeznaczanie na stawy hodowlane i zalesianie, • wyznaczanie szlaków turystycznych, trasy i ścieżek rowerowych, punktów widokowych, lokalizację obiektów związanych z agroturystyką, itp. nie kolidujących zasadniczo z podstawową funkcją terenu.</i></p> <p>SUIKZP rozwój turystyki wiąże ze sportowo – rekreacyjnym zagospodarowaniem zbiornika "Sosnówka" poprzez wyciągi narciarskie, ścieżki rowerowe, szlaki turystyczne i punkty widokowe. Za barierę dla rozwoju usług turystycznych uznaje się: ⇒ niedostateczną infrastrukturę techniczną, ⇒ nadmierne ograniczenia w aktualnie obowiązującym planie zagospodarowania przestrzennego.</p>

MPZP Uchwała Nr XXI/163/12 Rady Gminy Podgórzyn z dnia 20 czerwca 2012 r.

w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla wsi Miłków w Gminie Podgórzyn - obszar planistyczny "A"

Il. 17.10. Fragment załącznika graficznego do uchwały nr XXI/163/12 Rady Gminy Podgórzyn z dnia 20 czerwca 2012 r.

Czy dokument jest obowiązujący	Tak
Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Nie
Czy produkt zajmuje teren jednolity funkcjonalnie	Tak
Czy zapisy uchwały MPZP są zgodne z profilem funkcjonalnym produktu?	Nie
Funkcja podstawowa	<ul style="list-style-type: none"> • <i>RZ - tereny otwarte obejmujące użytki rolne, zadrzewienia i zakrzaczenia śródpolne, drogi dojazdowe do gruntów rolnych oraz nieużytki,</i>
Funkcje dodatkowe	<ul style="list-style-type: none"> • <i>zachowanie istniejącej zabudowy z prawem jej modernizacji i adaptacji do potrzeb funkcji agroturystycznej,</i> • <i>możliwość lokalizacji terenowych urządzeń sportowych i rekreacyjnych na gruntach niechronionych, w myśl obowiązujących przepisów szczególnych.</i>
Warunki zabudowy	<p><i>Określone zostały:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Funkcja zabudowy • Forma oraz wysokość • Powierzchnia działki
Komentarz	Produkt nie był planowany w MPZP, ani innych dokumentach gminy. Produkt powstał na terenach, które były dostępne dla inwestora, ale nie były planowane jako turystyczne czy chociaż usługowe.

		Produkt tworzy konflikt przestrzenny związany z użytkowaniem drogi gminnej, której przepustowość jest mniejsza niż zainteresowanie turystyczne.
Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Podgórzyn na lata 2016-2023		
Czy strategia wymienia produkt?	Nie	
Produkt w ogólnej wizji rozwoju turystyki w gminie	Obiekt nie jest uwzględniony w programie. Program skupia się na rewitalizacji zaniedbanych obiektów architektonicznych oraz ochronie środowiska naturalnego. W programie nie przewidziano budowy i promocji tego obiektu, skupiono się na rozbudowie lub tworzeniu infrastruktury podstawowej (np. szlaki).	
Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego Karkonosze i Góry Izerskie 2008		
Koncepcja nie uwzględnia inwestycji, ani rozwoju przestrzeni turystycznych w oparciu o taki profil atrakcji.		
Źródła: http://www.umwd.dolnyslask.pl/turystyka/dla-branzy/program-rozwoju-turystyki-dla-województwa-dolnoslaskiego/ [20.02.2018] http://podgorzyn.bip.net.pl/?p=document&action=show&id=558&bar_id=616 [20.02.2018] http://podgorzyn.bip.net.pl/?a=616 [20.02.2018] https://sip.lex.pl/#/act/51465430?unitId=zal(1) [20.02.2018] http://www.chatanaglowie.pl/o-nas.html [20.02.2018] http://podgorzyn.bip.net.pl/?p=document&action=show&id=1389&bar_id=1232 [20.02.2018] https://sip.lex.pl/#/act/51459481?unitId=zal(1) [20.02.2018]		

KARTA OBIEKTU NR 18: RUDA SUŁOWSKA - STAWY MILICKIE

INFORMACJE PODSTAWOWE	
Nazwa:	Stawy Milickie – Ruda Sułowska
Rok powstania	2009
Właściciel / inwestor	Stawy Milickie S.A. – Województwo Dolnośląskie
Adres	Ruda Sułowska 20, 56-300 Milicz
Dane kontaktowe	tel.: (+48) 71/ 38 47 110; tel.:(+48) 71/ 38 32 482 mail: biuro@stawymilickie.pl
Gmina i Powiat	Milicz, Milicki
Subregion turystyczny	Wzgórze Trzebnickie i Dolina Baryczy
Rozwój przestrzeni turystycznej w miejscowości	Obiekt wprowadzany na rynek, stały umiarkowanie natężony ruch turystyczny
Relacje między produktem, a centrum miejscowości	 Współrzędne GPS: N 50° 30' 42" E 17° 6' 44"
Mechanizm tworzenia przestrzeni	Inwestycja samorządu województwa dolnośląskiego
Sposób powstania	W sierpniu 2009 roku zawarte zostało trójstronne porozumienie pomiędzy Agencją Nieruchomości Rolnych, województwem dolnośląskim oraz wojewodą dolnośląskim w sprawie utworzenia spółki akcyjnej Stawy Milickie na bazie likwidowanego Państwowego Zakładu Budżetowego Stawy Milickie. W listopadzie 2010 roku województwo dolnośląskie zawiązało spółkę akcyjną Stawy Milickie z siedzibą w Rudzie Sułowskiej. 11 października 2011 roku Minister Skarbu Państwa podpisał decyzję o nieodpłatnym przekazaniu pakietu akcji o łącznej wartości 135,8 mln zł województwu dolnośląskiemu. Dzięki tej decyzji od 16 listopada 2011 roku województwo stało się 100% akcjonariuszem spółki. Od początku działalności obiekt był przewidziany do udostępnienia turystom.
Opis atrakcji	Atrakcja powstała w oparciu o największy kompleks stawów rybnych w Europie o osiemsetletniej tradycji. Produkt powstał na obrzeżach Parku Krajobrazowego „Dolina Baryczy”, który należy do największych w Polsce (87 040 ha). Z kolei rezerwat Stawy Milickie należy do największych chroniących ptaki (5324,31 ha). Dla gości Centrum Edukacyjno – Turystycznego NATURUM przygotowany jest szereg atrakcji odwołujących się do tradycji rybactwa regionu oraz walorów przyrodniczych wyżej wymienionych obszarów chronionych w postaci takiego zagospodarowania jak: Muzeum Tradycji i Rybactwa, płuczka, staw pokazowy, zwierzynek edukacyjny, oraz plac zabaw, ścieżki zmysłów oraz Hotel Naturum, Gospoda 8 Ryb.
Grupa odbiorców	Wszyscy
Biletowanie	Nie
Godziny otwarcia	Poniedziałek - piątek 12:00 – 18:00 Sobota i niedziela 10:00 – 18:00 Plac zabaw: codziennie 9:00 – 18:00
Sezonowość	Otwarty całorocznie z maksimum zwiedzających w sezonie letnim oraz w weekendy
Obecny etap rozwoju	Produkt rozpoznawalny na rynku, oferta wykształcona, ale wciąż rozwijana, ruch turystyczny na ustabilizowanym poziomie.

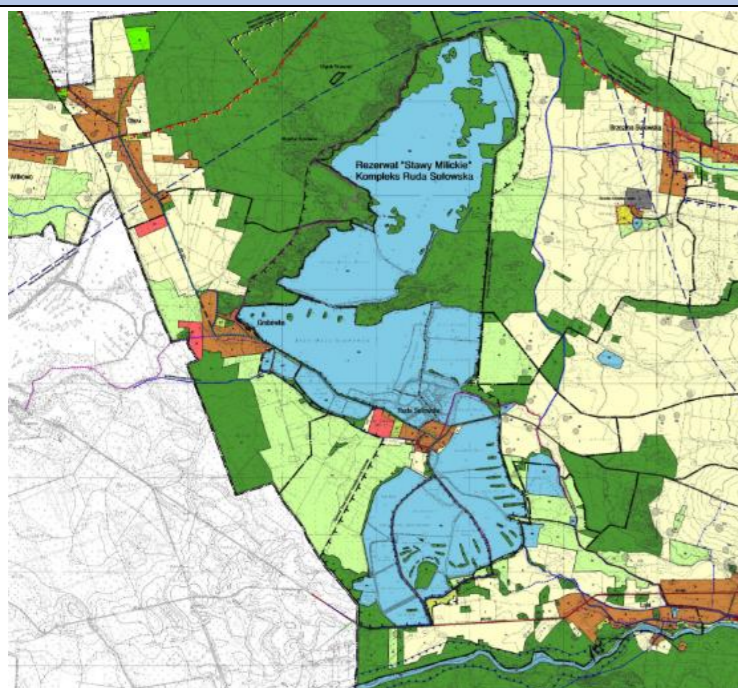
ILUSTRACJE
 <p>II. 18.1., 18.2. Stawy rybne z elementami zagospodarowania</p>
 <p>II. 18.3. Plac zabaw dla dzieci oraz Muzeum Tradycji Rybactwa w tle oraz II. 18.4. Chata Rybaka</p>
 <p>II. 18.5. Stawy rybne z elementami zagospodarowania</p>
 <p>II. 18.6. Gospoda 8 ryb oraz hotel NATURUM</p>
<p>II. Aleksandra Głowczyńska, 2017</p> <p>II. 18.11. Mapa Centrum Edukacyjno – Turystycznego. źródło: http://www.cet.stawymilickie.pl/pl,mapa,cet,naturum,77.html 2017</p>

UWARUNKOWANIA FUNKCJONALNO - PRZESTRZENNE		
Obszar	Obiekt powierzchniowy Najbliższe otoczenie: 21 ha Powierzchnia całkowita: powyżej 200 ha	
Sposób użytkowania	Funkcja podstawowa	Centrum edukacyjno - turystyczne
	Funkcje uzupełniające	Usługi gastronomiczne Usługi noclegowe Edukacja regionalna Ochrona środowiska Informacja turystyczna
Dostępność komunikacyjna	Typ atrakcji	Skansen / żywe muzeum
	Drogowa	Średnia
	Samochodowy transport zbiorowy	Niedostateczny
	Kolej	Brak
	Ścieżki rowerowe	W budowie
	Ślaki piesze	Wytyczone
Miejsce na postój roweru	Parking	Tak
	Miejsce na postój roweru	Wyznaczone
Ogólna charakterystyka otoczenia	Tereny otaczające mają charakter rolniczy, zaznaczają się zabudowania gospodarcze oraz mieszkaniowe. Ze względu na dużą powierzchnię produkt sąsiaduje również z lasem, stawami a za jedną z jego granic można uznać rzekę.	
Czynniki lokalizacyjne	Walory przyrodnicze i kulturowe (stawy rybne)	
Możliwości ekspansji przestrzennej	Istnieją, ale są ograniczone przez występującą zabudowę oraz warunki ochrony środowiska.	
Infrastruktura otoczenia	Produkt skupia całą infrastrukturę turystyczną i paraturystyczną miejscowości. To w ramach jego powstania przygotowano: parkingi, toalety, place zabaw, ścieżki zdrowia. Poza produktem w miejscowości znajduje się kilka punktów małej działalności gospodarczej nie związanej z turystyką.	
Konflikty przestrzenne	Otoczenie produktu wymaga uporządkowania. Szlak kajakowy doprowadzający do atrakcji prowadzi przez tereny o niskiej estetyce. II. 18.7., 18.8. Niska estetyka otoczenia przystani kajakowej II. Aleksandra Głowczyńska 2017 II. 18.9., 18.10. Niska estetyka otoczenia przystani kajakowej II. Aleksandra Głowczyńska 2017	
Inne	Inwestycja była realizowana przy wykorzystaniu środków z funduszy Unijnych.	

UWARUNKOWANIA PLANISTYCZNE

Sposób powstania | Zróżnicowany. Adaptacja w przypadku: stawów rybnych, budynków Muzeum Tradycji Rybactwa. Na surowym korzeniu: hotel oraz gospoda

SUiKZP Uchwała Nr XV/80/2015 Rady Miejskiej w Miliczu z dnia 14 lipca 2015 r. w sprawie uchwalenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Milicz

Il.18.12. Fragment załącznika graficznego do uchwały XV/80/2015 Rady Miejskiej w Miliczu z dnia 14 lipca 2015 r. w sprawie uchwalenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Milicz

Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?

Tak

Czy tekst uchwały SUIKZP precyzyjnie uwzględnia produkt?

Nie

Funkcje obszaru produktu turystycznego

ZP – obszary zieleni urządzonej
UTr – tereny usług turystyki wodnej
UT – tereny usług turystyki
WS – tereny wód powierzchniowych śródlądowych (rzeki, stawy, strumienie)

Komentarz

W SUIKZP nie uwzględnia produktu z nazwy. Dla większości terenów wyznaczono jako funkcję wykorzystanie rekreacyjne i turystyczne zbiorników wodnych oraz prowadzenia gospodarki rybackiej wraz z obiektami i urządzeniami towarzyszącymi z zastrzeżeniem o konieczności przestrzegania nakazów, zakazów i ograniczeń wynikających z ochrony przyrody.

MPZP – w przygotowaniu

Komentarz | Inwestycja samorządu województwa została zrealizowana bez MPZP. Wg strategii rozwoju gminy z 2014 roku w planach jest przygotowanie MPZP dla miejscowości.

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Milicz na lata 2014-2020

Czy strategia wymienia produkt?

Nie

Produkt w ogólnej wizji rozwoju turystyki w gminie

SZRG ogólnie opisuje Rezerwat Stawy Milickie, ale nie wymienia żadnego elementu nowej infrastruktury Rudy Sułowskiej. Szczegółowo wymieniane są za to szlaki rowerowe (w tym te, które przebiegają przez Rudę Sułowską).

Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy

Koncepcja wielokrotnie wymienia nazwę miejscowości oraz podaje informacje dotyczące kompleksu stawów. W oparciu o obiekt mogą być realizowane cele strategiczne takie jak:

1. Tworzenie i doskonalenie produktu turystyki kulturowej
2. Tworzenie i doskonalenie produktu turystyki aktywnej [...]
5. Budowa marki produktu turystycznego Subregionu.

Źródła: <http://www.cet.stawymilickie.pl/index.php?idS=57&ln=pl> [23.03.2018]

<https://sip.lex.pl/#/map?search=ruda%20su%C5%82owska&plan=2778510¢er=%7B%22lat%22:51.51909852805014,%22lng%22:17.108492322303853%7D&zoom=14> [23.03.2018]

<http://www.dbpoleca.barycz.pl/products/view/294#scroll-to> [23.03.2018] <http://bip.milicz.pl/Article/id,584.html> [23.03.2018] <http://bip.milicz.pl/Article/get/id,25446.html> [23.03.2018]

<http://www.umwd.dolnyslask.pl/turystyka/dla-branzy/program-rozwoju-turystyki-dla-województwa-dolnoslaskiego/> [23.03.2018]

KARTA OBIEKTU NR 19: SIENNA - STACJA NARCIARSKA CZARNA GÓRA

INFORMACJE PODSTAWOWE	
Nazwa:	Czarna Góra S.A.
Rok powstania	1996
Właściciel / inwestor	Czarna Góra S.A. Prezes Zarządu Stanisław Haczekiewicz
Adres	ul. Sienna 11 57-550 Stronie Śląskie
Dane kontaktowe	tel./fax (074) 884 34 01 e-mail: biuro@czarnagora.pl
Gmina i Powiat	Stronie Śląskie, Kłodzki
Subregion turystyczne	Ziemia Kłodzka
Rozwój przestrzeni turystycznej w miejscowości	Miejscowość zyskała na popularności turystów od czasu powstania obiektu. Wcześniejszy ruch turystyczny zdecydowanie mniejszy.
Relacje między produktem, a centrum miejscowości	 Współrzędne GPS: N 50° 15' 25" E 16° 49' 25"
Mechanizm tworzenia przestrzeni turystycznej	Inwestor komercyjny
Sposób powstania	Gmina Stronie Śląskie projektowała Ośrodek Narciarski Czarna Góra na początku lat 90', a otwarcia doczekał się w 1996 roku. Od czasu powstania przeprowadzono modernizacje oraz udostępniono tereny okoliczne do budowy apartamentowców. Nowe inwestycje mają na celu rozwój infrastruktury narciarskiej oraz rowerowej, dalszy rozrost bazy noclegowej i zaplecza gastronomicznego. Konkurencja ze strony innych ośrodków jest duża, więc szuka się rozwiązań mających na celu podtrzymanie obłożenia turystycznego przez cały rok.
Opis atrakcji	Centrum sportowo rekreacyjne zostało zaplanowane dla gości o różnym poziomie przygotowania i umiejętności. Przewidziano trasy dla dzieci i dorosłych. Rośnie zainteresowanie rowerzystów tym terenem.
Grupa odbiorców	rowerzyści, narciarze, turysta weekendowy, rodziny z dziećmi
Biletowanie	Tak
Godziny otwarcia	W sezonie niskim: 10.00 – 16.00 W sezonie wysokim: 9:00 - 22:00
Sezonowość	Wyraźnie zarysowany sezon letni i zimowy
Obecny etap rozwoju	Obiekt rozwinięty. Próbuje poszerzyć swoją ofertę, by utrzymać grono odbiorców, o których konkuruje z nowoczesnymi stacjami po stronie czeskiej oraz Zieleńcem.

ILUSTRACJE

Il. 19.1. Mapa tras narciarskich na Czarnej Górze. Źródło: <http://www.czarnagora.pl/osrodek-narciarski/wazne-informacje/kamery-pogoda> (2015) oraz Il. 19.2. trasy rowerowe na Czarnej Górze. Źródło: <http://www.parkrowerowy.pl> (dostęp: 2015)

Il. 19.3, Il. 19.4. Tereny rekreacji latem.
Źródło: <http://www.domek-na-wzgorzu.pl> (dostęp: 2015)

UWARUNKOWANIA FUNKcjONALNO - PRZESTRZENNE		
Obszar	Obiekt powierzchniowo – liniowy Szacowana długość wszystkich tras narciarskich ok. 13 km Powierzchnia kurortu – powyżej 50 ha	
Sposób użytkowania	Funkcja podstawowa	Sport i rekreacja
	Funkcje uzupełniające	Usługi handlowe Usługi gastronomiczne Usługi noclegowe Szkoła narciarska Wypożyczalnia sprzętu
	Typ atrakcji	Kompleks sportowo turystyczny
Dostępność komunikacyjna	Drogowa	Słaba
	Samochodowy transport zbiorowy	Brak
	Kolej	Brak
	Ścieżki rowerowe	Tak
	Szlaki piesze	Liczne do obiektu
	Parking	Tak, jednak zbyt mały
Miejsce na postój roweru	Niewyznaczone	
Ogólna charakterystyka otoczenia	Kompleks znajduje się na stokach Czarnej Góry w Masywie Śnieżnika i u jego podnóża. W miejscowości kilka budynków mieszkalnych, liczne obiekty noclegowe. Poza zabudowa dominuje teren zalesiony. Ekspozycja terenu w większości północna lub północno-wschodnia. W oddaleniu miasto Stronie Śląskie.	
Czynniki lokalizacyjne	Warunki przyrodnicze	
Możliwości ekspansji przestrzennej	Ograniczony we względu na ochronę walorów środowiskowych.	
Infrastruktura otoczenia	Wypożyczalnia sprzętu i szkoły narciarskie, sklepy sportowe, karczma, pizzeria, hotele i pensjonaty.	
Konflikty przestrzenne	Brak wyraźnych spowodowanych przez obiekt już istniejący. Tereny wyznaczone jako działki budowlane lub dla usług turystycznych są objęte ochroną siedliskową. Plany rozbudowy zostały negatywnie zaopiniowane przez RDOŚ. Problemem jest jakość dróg lokalnych oraz brak chodników.	
Inne	W latach 70. XXw. powstała koncepcja dużego ośrodka narciarskiego, umiejscowionego w Masywie Śnieżnika. Wspólny projekt stacji narciarskich Czarna Góra, Kamienica i Lądek Zdrój, wspierany przez gminy Stronie Śląskie i Lądek Zdrój, nawiązuje do tej koncepcji. Planowany Ski Region Śnieżnik to trzy ośrodki narciarskie, na które można wykupić jeden karnet. Gospodarze proponują przemieszczać się pomiędzy ośrodkami darmowym Ski Busem, który w założeniu miał kursować co 2 godziny jednak rozkład jazdy nie jest dostępny. Czarna Góra jest wiodącym ośrodkiem w grupie.	

UWARUNKOWANIA PLANISTYCZNE

Sposób powstania

Na surowym korzeniu

SUiKZP: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i Gminy Stronie Śląskie część obrębu wsi Sienna Przyjęte Uchwałą Nr XXXVII/292/13 Rady Miejskiej Stronia Śląskiego z dnia 25.11.2013

Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?

Tak

Czy tekst uchwały SUIKZP precyzyjnie uwzględnia produkt?

Tak

Funkcja obszaru produktu turystycznego

US – usługi sportowe
UT – usługi turystyczne
RL – tereny lasów, dolesień, zadrzewień, cieków wodnych.

Il. 19.4. Fragment XII Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości Sienna przyjęte Uchwałą nr XXXIX/253/2017 z dnia 29.06.2017 roku.

<http://bip.stronie.dolnyslask.pl/dokument,iddok,1715,idmp,188,r,r>

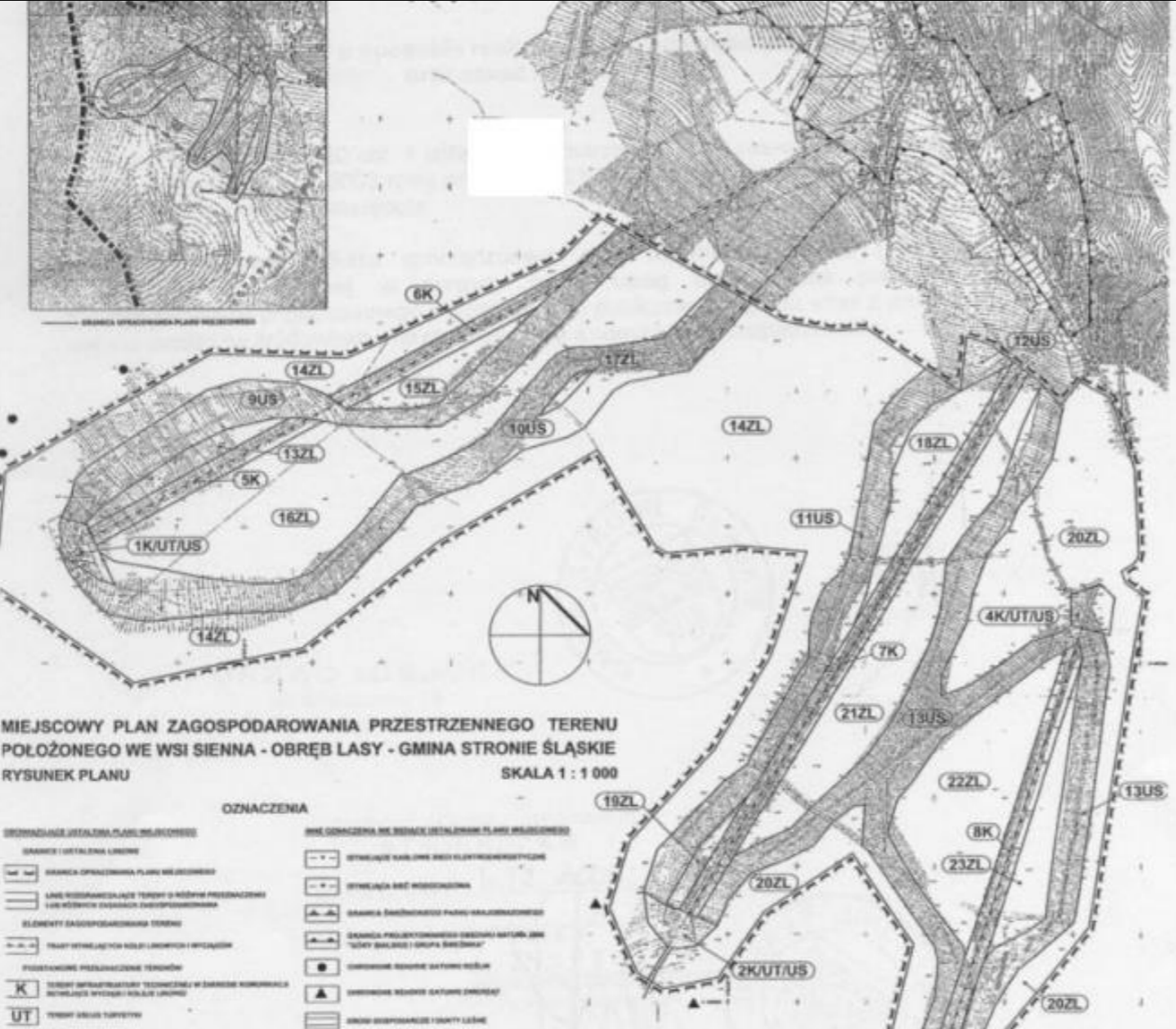
Komentarz

Tereny Czarnej Góry od lat są objęte planami budowy infrastruktury sportowo turystycznej dostosowanej do obsługi ruchu narciarskiego a w ostatnich latach również rowerowego.

SUiKZP zakłada rozwój funkcji turystyczno – sportowej jako dominującej dla regionu. Obszary włączone do Ski regionu zostały przekwalifikowane z funkcji mieszkalnej na pensjonatowo – rekreacyjną lub przeznaczone na szeroko pojęte usługi turystyczno – sportowe, związane z budową nowych kolei i wyciągów narciarskich oraz tras zjazdowych. Tereny te są również przyrodniczo cenne dlatego ochroną muszą być objęte wszystkie elementy środowiska przyrodniczego. Do dnia dzisiejszego wykonano 9 studiów i 7 planów miejscowych dla tego obszaru. Najczęściej wprowadzane zmiany to poszerzenie strefy usługowo turystycznej.

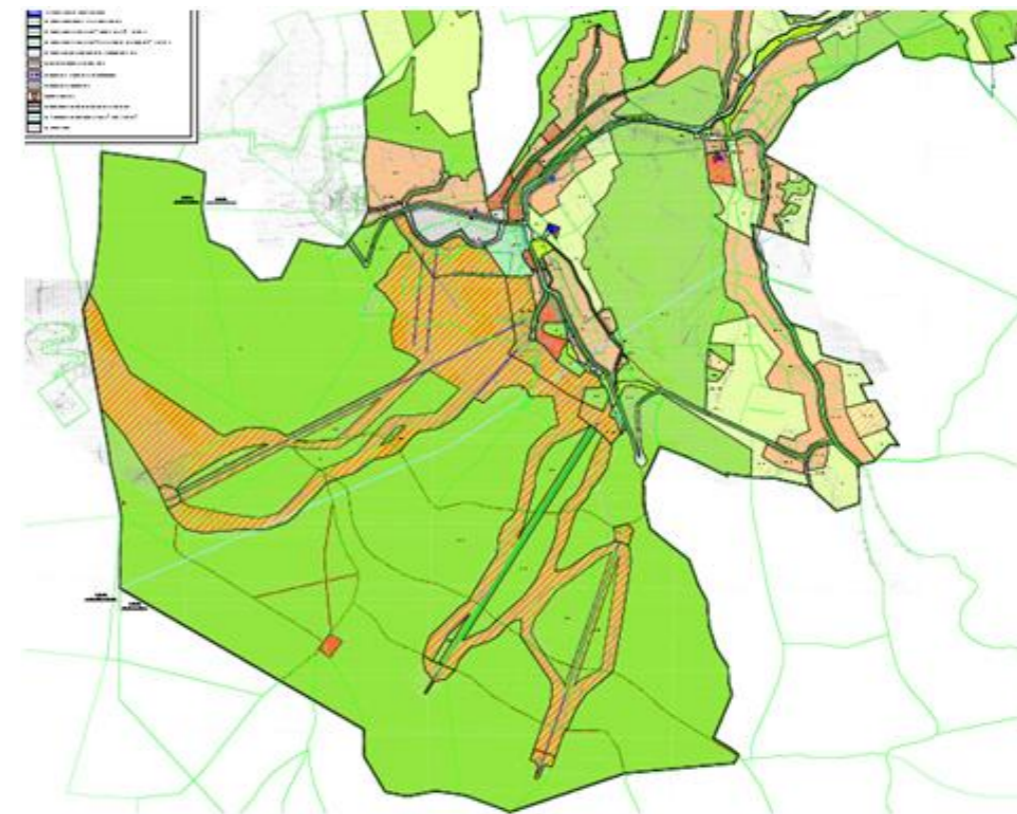
Planowane działania: budowa kolei gondolowej na Śnieżnik przez górę Płaczkę, rozwój ośrodka Czarna Góra, poprzez budowę drugiej nitki kolei krzeselkowej, która połączy Kletno z Czarną Górą.

**MPZP Uchwała Nr XLV/272/09 Rady Miejskiej w Stroniu Śląskim z dnia 30 listopada 2009 r.
w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego we wsi Sienna - Obręb Lasy - gmina Stronie Śląskie.**

Czy dokument jest obowiązujący	Nie	Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Nie
Czy produkt zajmuje teren jednolity funkcjonalnie	Nie	Czy zapisy uchwały MPZP są zgodne z profilem funkcjonalnym produktu?	Tak
		Funkcja podstawowa	<p>Funkcja obszaru produktu turystycznego: UT – tereny usług turystyki, US – tereny usług sportu i rekreacji, K – tereny infrastruktury technicznej w zakresie komunikacji, ZL – tereny lasów;</p> <ul style="list-style-type: none"> 1K/UT/US, 2K/UT/US, 3K/UT/US, 4K/UT/US – tereny infrastruktury technicznej w zakresie komunikacji, usług turystyki i usług sportu 5K, 6K, 7K, 8K, - tereny infrastruktury technicznej w zakresie komunikacji – istniejące koleje linowe i wyciągi narciarskie wraz z urządzeniami technicznymi i obiektami towarzyszącymi 9US, 10US, 11US, 12US, 13US - tereny usług sportu i rekreacji – trasy zjazdowe 14ZL, 15ZL, 16ZL, 17ZL, 18ZL, 19ZL, 20ZL, 21ZL, 22ZL, 23ZL – tereny lasów <p>Funkcje dodatkowe: na terenach przyległych do wybranej działki zezwala się na infrastrukturę dodatkową związaną z przeznaczeniem podstawowym sąsiednich terenów</p>
<p>II. 19.5. Fragment miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego położonego we wsi Sienna -Obręb Lasy Gmina Stronie Śląskie wg uchwały XLV/272/09 z dnia 30 listopada 2009 r. Dostęp: https://sip.lex.pl/#/act/51152458?unitId=zal(1)</p>		Warunki zabudowy	<ul style="list-style-type: none"> zasady odprowadzania całości ścieków bytowych do istniejącego kolektora zbiorczego we wsi sienna, zasady odprowadzania wód deszczowych powierzchniowo do istniejących rowów melioracyjnych, zasady zaopatrzenia w energię elektryczną w oparciu o istniejące sieci energetyczne i stacje transformatorowe, zasady gospodarowania odpadami komunalnymi i ich usuwania zasady i ustalenia w zakresie ochrony środowiska

II. 19.6. Projekt nowego MPZP dla miejscowości Sienna z 2016 roku
Źródło; Urząd Gminy Stronie Śląskie.

Czy dokument jest obowiązujący	Do roku 2018 nie został uchwalony	Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Tak
Czy produkt zajmuje teren jednolity funkcjonalnie	Nie	Czy zapisy uchwały MPZP są zgodne z profilem funkcjonalnym produktu?	Tak

II. 19.6. Fragment załącznika graficznego do projektu nowego MPZP dla miejscowości Sienna z 2016 roku

Komentarz: MPZP z 2009 roku uwzględniła przebieg tras narciarskich. MPZP z 2016 roku ogranicza tereny usług turystycznych na rzecz siedlisk gatunków zagrożonych. Projekt od roku 2018 nie został uchwalony.

Strategia Rozwoju Gminy Stronie Śląskie na lata 2013 – 2022

Czy strategia wymienia produkt?	Tak, główne jako już zrealizowane inwestycje
Produkt w ogólnej wizji rozwoju turystyki w gminie	W regionie planuje się poprawę infrastruktury technicznej, w tym drogowej, wodnej, kanalizacyjnej oraz internetowej, co z pewnością podniesie standard dojazdu do miejscowości. Planowany rozwój funkcji turystyczno-rekreacyjnych zakłada realizację aż 40 zadań, które podniosą presję środowiskową związaną z obecnością większej liczby turystów. W Siennej planowana jest budowa ścieżki spacerowej Czarna Góra – Śnieżnik.

Strategia rozwoju Powiatu Kłodzkiego

Cele stawiane w strategii obejmują poprawę stanu komunikacji oraz infrastruktury technicznej. Celem głównym w tym zakresie problemów jest przede wszystkim ochrona dziedzictwa kulturowego i eksponowanie cech historyczno – kulturowej tożsamości przestrzeni powiatu oraz odpowiednie przygotowanie ludności do nowej wiodącej funkcji turystycznej poprzez stworzenie należytych warunków kształcenia kadry obsługującej turystów. Największy wpływ na przestrzeń wokół stacji narciarskiej będą miały działania:

- wykorzystanie linii kolejowej Wrocław – Kłodzko – Stronie Śląskie, pociągi turystyczne, retro, itp.
- podniesienie standardu zabudowy mieszkaniowej,
- budowa obiektów infrastruktury turystycznej np. baza hotelowa, gastronomiczna, urządzenia sportowe, parkingi itp.)podniesienie standardu oferowanych usług

Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego Ziemi Kłodzkiej

Koncepcja opisuje Sienną jako miejsce do aktywnego wypoczynku, gdzie przygotowano liczne trasy rowerowe, piesze trasy górskie i spacerowe. W zimie region przygotowany jest do odwiedzin narciarzy, miłośników snowboardu czy ekstremalnego snow-bikingu. W koncepcji marketingowej zakłada się stworzenie produktu Zeroborder (szlaki turystyki aktywnej i centra sportów ekstremalnych, projekty związane z wypoczynkiem na terenach otwartych jak również w ramach istniejących lub nowobudowanych obiektów i infrastrukturze służących aktywnemu wypoczynkowi).

Źródła: http://www.umwd.dolnyslask.pl/fileadmin/user_upload/Turystyka/Dokumenty/Rozwoj/Subregion_Ziemi_Klodzkiej.pdf [16.02.2018] <http://bip.stronie.dolnyslask.pl/index,idmp,39,r,r> [16.02.2018] <http://bip.stronie.dolnyslask.pl/dokument,iddok,1715,idmp,188,r,r> [16.02.2018] [http://bip.stronie.dolnyslask.pl/dokument.php?iddok=941&dstr=1&txt=c3RyYXRIZ2lh IHJvendvanU=](http://bip.stronie.dolnyslask.pl/dokument.php?iddok=941&dstr=1&txt=c3RyYXRIZ2lhIHJvendvanU=) <https://www.czarnagora.pl/osrodek-narciarski/onas/historia> [16.02.2018]

KARTA OBIEKTU NR 20: SOKOLNIKI - ADRENALINA PARK

INFORMACJE PODSTAWOWE	
Nazwa:	Adrenalina Park
Rok powstania	2001
Właściciel	Adrenalina Park Sp. z O. O.
Adres	Sokolniki, 55-080 Kąty Wrocławskie
Dane kontaktowe	tel: +48 530 730 143, +48 501 241 213
	e-mail: przygoda@adrenalina-park.pl
	http://www.adrenalina-park.pl/?id=p06-organizator-
Gmina i Powiat	Kąty Wrocławskie, Wrocławski
Subregion turystyczny	Dolina Odry Zachód
Rozwój przestrzeni turystycznej w miejscowości	Miejscowość nie pełniła funkcji turystycznych do czasu pojawienia się produktu.
 <p>Relacje między produktem, a centrum miejscowości</p>	 <p style="text-align: center;">Współrzędne GPS: N 51° 1' 21" E 16° 41' 16"</p>
Mechanizm tworzenia produktu turystycznego	Mały inwestor prywatny
Sposób powstania	Inwestycja powstała z funduszy własnych. Idea produktu powstała na bazie zainteresowań właściciela realizujących swoje hobby jako instruktor ZHP i obozów młodzieżowych.
Opis atrakcji	Odwiedzający mogą skorzystać z infrastruktury umożliwiającej wspinaczkę, zadania sprawnościowe, strzelectwo i paintball oraz jazdę na kładach.
Grupa odbiorców	Grupy szkolne, rodziny z dziećmi, grupy zorganizowane
Biletowanie	Tak
Godziny otwarcia	W sezonie codziennie 11.00 – 20.00
Sezonowość	Maj – wrzesień
Obecny etap rozwoju	Obiekt wielofunkcyjny, oferta traci zainteresowania, od 2011 spółka w likwidacji.

ILUSTRACJE
 <p>Il. 20.1. Plansza sytuacyjna</p>
 <p>Il. 20.2. Urządzenia rekreacyjne w Adrenalina Park</p>
 <p>Il. 20.3. Konflikt przestrzenny – droga dojazdowa do Adrenalina Park nie przystosowana do ruchu autokarowego</p> <p>Il. Aleksandra Głowczyńska, 2015</p>

UWARUNKOWANIA FUNKCJONALNO - PRZESTRZENNE		
Obszar	Obiekt powierzchniowy ok. 12 ha	
Sposób użytkowania	Funkcja podstawowa	Obiekt sportowo – rekreacyjny
	Funkcje uzupełniające	Usługi gastronomiczne
	Typ atrakcji	Park linowy
Dostępność komunikacyjna	Drogowa	Znikoma
	Samochodowy transport zbiorowy	Brak
	Kolej	Brak
	Ścieżki rowerowe	Brak
	Pieszy szlak turystyczny	Brak
	Parking	Nieutwardzony
	Miejsce na postój roweru	Niewyznaczone
Ogólna charakterystyka otoczenia	Tereny rolnicze, autostrada A4, stanowisko archeologiczne	
Czynniki lokalizacyjne	Dostępność gruntów w niskiej cenie. Obiekt pozostaje w oddaleniu od innych atrakcji turystycznych. Nie współpracuje z innymi atrakcjami.	
Możliwości ekspansji przestrzennej	W ograniczonym stopniu	
Infrastruktura otoczenia	Parking nieutwardzony	
Konflikty przestrzenne	Funkcjonalny: gruntowa droga dojazdowa nie jest przystosowana do ruchu autokarów turystycznych. Autostrada A4 generuje hałas. Od 2011 roku spółka zarządzająca obiektem jest w likwidacji, więc na terenie obiektu pojawiają się turyści korzystający z atrakcji „na dziko”. Dodatkowym problemem dla podróżnych jest brak wyprzedzających informacji jak dojechać do obiektu – istnieje ryzyko zgubienia drogi.	
Inne	W ewidencji gruntów teren jest zaklasyfikowany jako tereny rolne i zadrzewione. Nietrwąca infrastruktura obiektu nie wymagała pozwoleń na budowę (stąd też brak zmiany formy użytkowania terenu). W otoczeniu są tereny leśne w rękach prywatnych.	

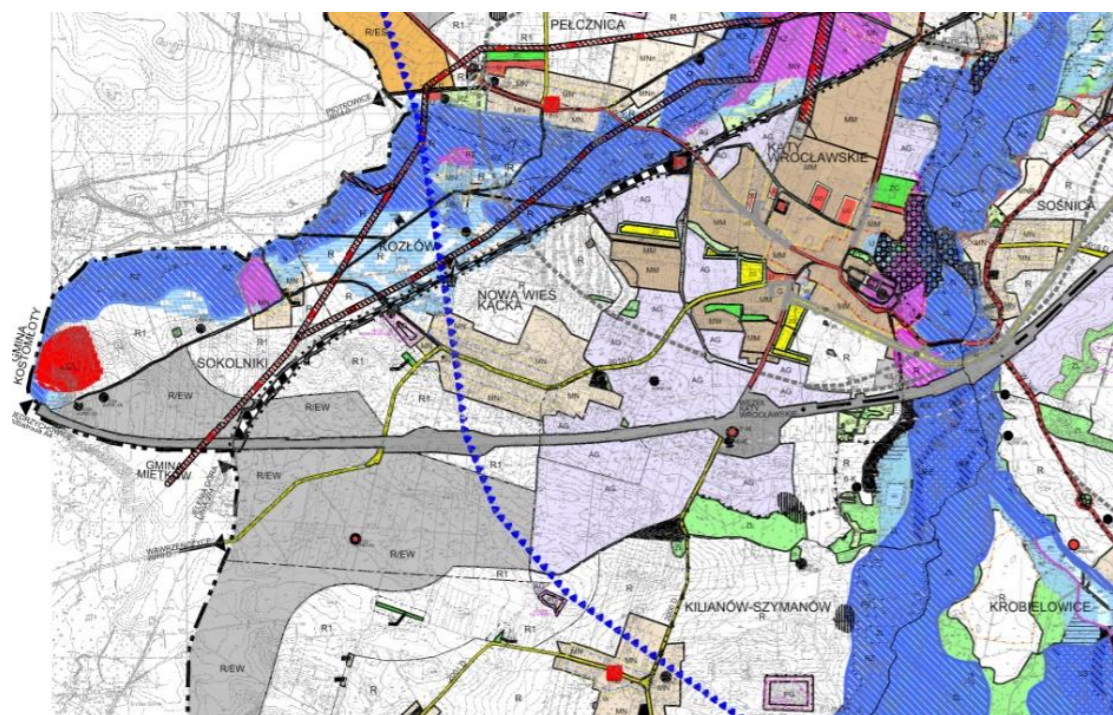
UWARUNKOWANIA PLANISTYCZNE

Sposób powstania

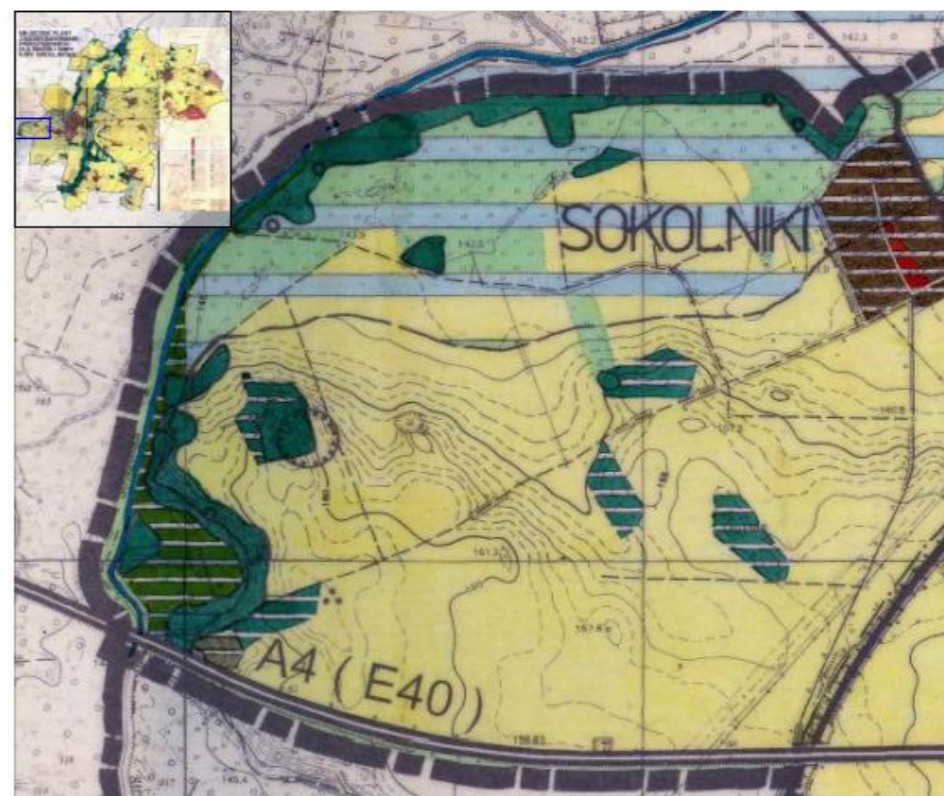
Na surowym korzeniu

SUiKZP Uchwała nr XXV/234/12 Rady Miejskiej w Kątach Wrocławskich z dnia 27 września 2012r. Zmiana Studium Uwarunkowań I Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Kąty Wrocławskie

MPZP Uchwała XXIII/ 190/ 96 Rady Gminy Kąty Wrocławskie z dnia 29 marca 1996 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego

Il. 20.4. Fragment Zmiany Studium Uwarunkowań I Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Kąty Wrocławskie wg uchwały nr XXV/234/12 Rady Miejskiej w Kątach Wrocławskich z dnia 27 września 2012r. Źródło: zasoby internetowe gminy. <http://bip.katywroclawskie.pl/dokumenty/menu/48>

Il. 20.5. Fragment miejscowego planu zagospodarowania dla miejscowości Sokolniki. Źródło: <https://www.wrosip.pl/index.php/plany-miejscowe/gmina-katy-wroclawskie/realty/671-planalias671.html>

Funkcja podstawowa

- Parki, boiska, terenu urządzonej zieleni rekreacyjnej

Inne zapisy:

- przeznaczenie i warunki zagospodarowania terenów
- ustalenia dotyczące komunikacji i infrastruktury technicznej
- wytyczne i ustania konserwatorskie
- zasady ochrony przyrody

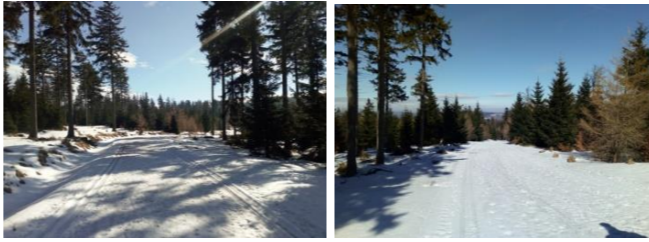
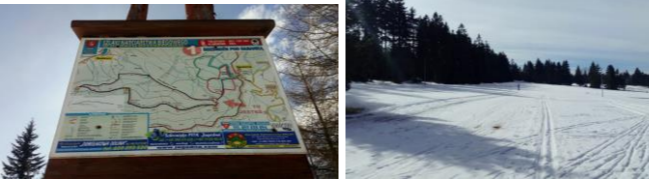

Czy dokument jest obowiązujący	Nie	Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Nie
Czy produkt zajmuje teren jednolity funkcjonalnie	Tak	Czy zapisy uchwały MPZP są zgodne z profilem funkcjonalnym produktu?	Tak
Komentarz	SUiKZP parokrotnie wymienia miejscowość Sokolniki, w której ulokowany jest produkt, ale ani razu nie mówi o Adrenalina Park. W SUiKZP jest mowa o dostępności pieszej i rowerowej gminy oraz walorach przyrodniczych obszaru.	Komentarz	MPZP z 1996 roku, mimo że jest dokumentem nieaktualnym, przewidywał możliwość wykorzystania terenu jako obszaru rekreacji.

Strategia rozwoju lokalnego miasta i gminy Kąty Wrocławskie na lata 2009-2020

Czy strategia wymienia produkt?	Nie. Strategia nie wymienia obiektu.
Produkt w ogólnej wizji rozwoju turystyki w gminie	Strategia nie odnosi się do obiektu. Nietrafnie określa cel tworzenia przestrzeni turystycznej i jego odbiorców (miejsce wypoczynku wielodniowego dla mieszkańców Wrocławia). W strategii proponowany jest <i>Program: Rozwój infrastruktury turystycznej i popularyzacja walorów przyrodniczych Parku Krajobrazowego „Dolina Bystrzycy”</i> , który nie obejmie swoim zasięgiem obiektu.
Źródła: http://bip.katywroclawskie.pl/dokumenty/menu/33 [10.02.2018] https://serwis.wrosip.pl/imap/?gpmmap=gp3 [10.02.2018] https://serwis.wrosip.pl/zoom/katy_wroclawskie/uchwaly/studium/sokolniki.pdf [10.02.2018] http://bip.katywroclawskie.pl/dokumenty/menu/48 [10.02.2018]	

KARTA OBIEKTU NR 21: SPALONA - STACJA NARCIARSKA

INFORMACJE PODSTAWOWE	
Nazwa	Stacja Narciarska Spalona
Rok powstania	2009
Właściciel / inwestor	Gmina Bystrzyca Kłodzka
Adres	Polana na przeciwko Schroniska PTTK „Jagodna” Spalona 6, 57-500 Bystrzyca Kłodzka
Dane kontaktowe	info@spalona.com.pl
Gmina i Powiat	Bystrzyca Kłodzka, Kłodzki
Subregion turystyczny	Ziemia Kłodzka
Rozwój przestrzeni turystycznej w miejscowości	Stały, umiarkowanie natężony ruch turystyczny skupia się w schronisku Jagodna, które swoją atmosferą przyciąga z równie dużą siłą co trasy biegowe.
Relacje między produktem, a centrum miejscowości	 Współrzędne GPS: N 50° 16' 34" E 16° 32' 14"
Mechanizm tworzenia produktu	Inwestycja gminy
Sposób powstania	W sezonie 2009/2010 dzięki dofinansowaniu z Unii Europejskiej powstał w Spalonej i Lasówce (Góry Bystrzyckie) transgraniczny ośrodek narciarstwa biegowego realizowany m. in. przez Gminę Bystrzyca Kłodzka. Cały system tras biegowych, objął swoim zasięgiem również gminy Duszniki Zdrój oraz Orlickie Zahori i Olesnice w Orlickich Horach po stronie czeskiej. Konfiguracja tras od początku przechodziła kilka modyfikacji, ale w sezonie 2012/2013 dopracowano ich obecny, najlepszy z możliwych, wariant o wysokich walorach krajobrazowo-poznawczych. Łącznie system tras liczy ponad 200 km szlaków biegowych, połączonych ze sobą w spójny projekt.
Opis atrakcji	Stacja Narciarska Spalona ulokowana jest na Polanie naprzeciwko Schroniska PTTK Jagodna. Stacja dysponuje czterema trasami narciarstwa biegowego dla których Polana jest punktem zbiorczym. Są to: Mała Jagodna (12km), Duża Jagodna (14km) oraz Czerwona (4,6km) i Zielona (6km) oraz sztucznie dośnieżanym oświetlonym wyciągiem narciarskim. W sezonie letnim Stacja prowadzi obsługę turystów pieszych i rowerowych.
Grupa odbiorców	Narciarze, rowerzyści, turysta weekendowy, rodziny z dziećmi
Biletowanie	Nie
Godziny otwarcia	Bez specyfikacji
Sezonowość	Wyraźnie zarysowany sezon letni maj – październik i zimowy grudzień – marzec
Obecny etap rozwoju	Produkt rozpoznawalny na rynku, oferta wykształcona, ale wciąż rozwijana, ruch turystyczny od pewnego czasu na ustabilizowanym poziomie.

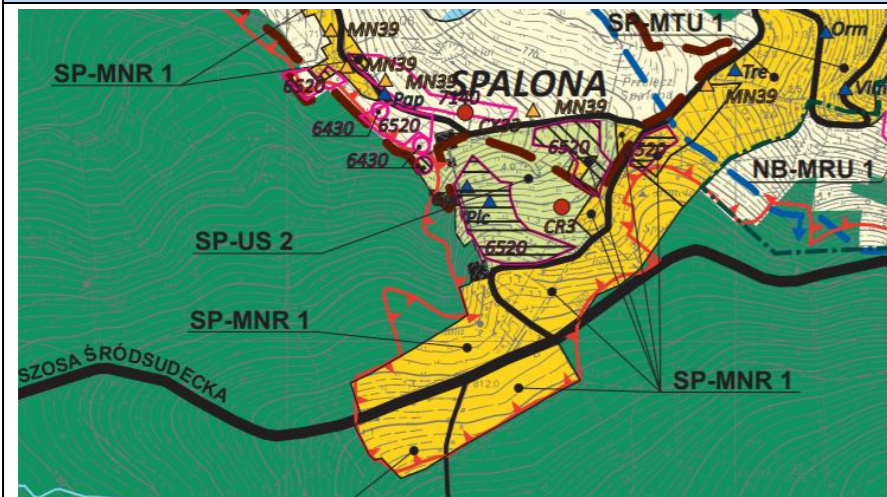
ILUSTRACJE
 <p>Il. 21.1., 21.2. Czarna trasa biegowa w Górach Bystrzyckich</p>
 <p>Il. 21.3. Tablica informacyjna umieszczona przy czarnej trasie oraz Il. 21.4. Polna przed schroniskiem najczęściej wykorzystywana jako miejsce szkolenia raketowego lub narciarstwa biegowego</p> <p style="text-align: center;">Il. Aleksandra Głowczyńska 2018</p>
 <p>Il. 21.5. Rozkład szlaków turystycznych w okolicach Spalonej. Źródło: http://spalona.com.pl/mapa_tras_biegowych.php</p>
 <p>Il. 21.6. Przełęcz Spalona latem.</p>

UWARUNKOWANIA FUNKCJONALNO - PRZESTRZENNE		
Obszar	Obiekt liniowy, ponad 40 km tras biegowych	
Sposób użytkowania	Funkcja podstawowa	Sport i rekreacja
	Funkcje uzupełniające	Usługi handlowe
		Usługi gastronomiczne
Typ atrakcji	Usługi noclegowe	Szkoła narciarska
	Wypożyczalnia sprzętu	Kompleks sportowo turystyczny
Dostępność komunikacyjna	Drogowa	Słaba
	Samochodowy transport zbiorowy	Brak
	Kolej	Brak (w oddaleniu 13 km)
	Ścieżki rowerowe	Brak, ale wyznaczone są szlaki
	Szlaki piesze	Przy obiekcie i prowadzące do niego
	Parking	Nieutwardzony na kilka stanowisk.
	Miejsce na postój roweru	Niewyznaczone
Ogólna charakterystyka otoczenia	Większość tras oplata lub przecina masyw Jagodnej – najwyższego wzniesienia Gór Bystrzyckich. Stoki w dużej mierze zalesione, z nielicznymi punktami widokowymi. Okolice Schroniska Jagodna to najbardziej zabudowany fragment terenu. W pobliżu granica państwa.	
Czynniki lokalizacji	Walory przyrodnicze	
Możliwości ekspansji przestrzennej	Ograniczone we względu na ochronę walorów środowiskowych, granicę państwa, a także zapisy SUIKZP oraz MPZP.	
Infrastruktura otoczenia	Wypożyczalnia sprzętu narciarskiego i rowerowego, szkoła narciarska, schronisko PTTK Jagodna.	
Konflikty przestrzenne	<p>Obiekt nie generuje konfliktów przestrzennych. Problemem jest brak możliwości dojazdu komunikacją publiczną, oraz brak miejsc parkingowych w szczycie sezonu. Przyszły problem przestrzenny mogą generować zapisy SUIKZP oraz MPZP przeznaczające teren Polany pod zabudowę mieszkaniowo turystyczną. Działki budowlane już zostały wydzielone i w przypadku realizacji tych inwestycji, zniknie przestrzeń na szkolenia i imprezy plenerowe obecnie realizowane. Oba dokumenty nie przewidywały stworzenia tras narciarstwa biegowego i szlaków rowerowych w tym obszarze.</p> <p>Il. 21.7, Il. 21.8. Mała ilość miejsc parkingowych Il. Aleksandra Głowczyńska 2018</p>	
Inne	Inwestycja była realizowana jako projekt mający przy udziale ze środków z funduszy unijnych w ramach działań Infrastruktura i Środowisko.	

UWARUNKOWANIA PLANISTYCZNE

Sposób powstania: Adaptacja ścieżek leśnych

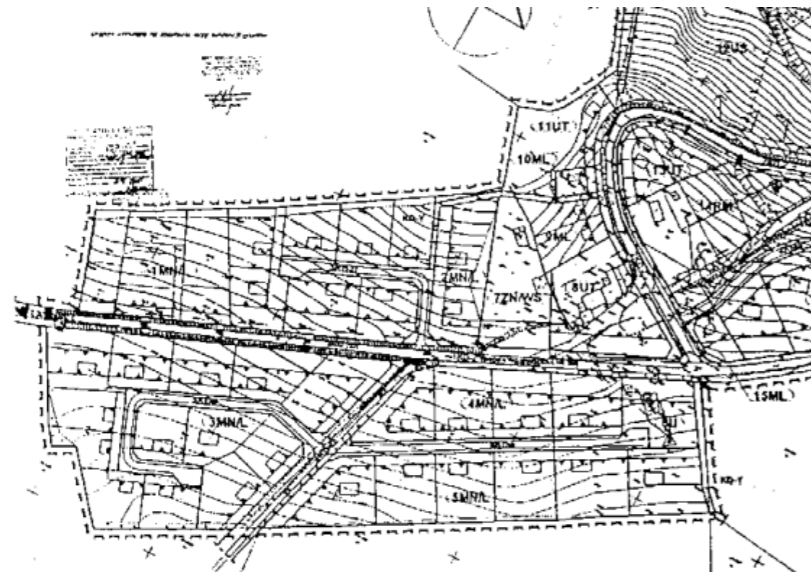
SUIKZP Uchwała Nr XLI/412/13 Rady Miejskiej w Bystrzycy Kłodzkiej z dnia 28 lutego 2013 roku w sprawie uchwalenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Bystrzyca Kłodzka

Il. 21.7. Fragment załącznika graficznego do uchwały XLI/412/13 z dnia 28 lutego 2013r. Gminy Bystrzyca Kłodzka

Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?		Tak
Czy tekst uchwały SUIKZP precyzyjnie uwzględni produkt?		Nie
Funkcje obszaru turystycznego		Polana SP - MNR 1- tereny wielofunkcyjne osiedleńcze o charakterze wielkim
Komentarz	Polana, przeznaczenie: Tereny wielofunkcyjne osiedleńcze o charakterze wielkim (zabudowa mieszkaniowa, zagrodowa usługowa) tereny zabudowy związanej z turystyką oraz z uzdrowiskiem. Trasy biegowe: tereny lasów i parków. Realizacja postanowień studium poprzez zabudowę Polany ograniczy potencjał produktu turystycznego wykorzystującego to miejsce do szkoleń turystyczno sportowych oraz gier i zabaw.	

MPZP Uchwała Nr XX/153/07 Rady Miejskiej w Bystrzycy Kłodzkiej z dnia 28 grudnia 2007 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla części wsi Spalona i części wsi Nowa Bystrzyca

Il. 21.8. Fragment załącznika graficznego do uchwały XX/153/07 Rady Miejskiej w Bystrzycy Kłodzkiej z dnia 28 grudnia 2007 r.

Czy dokument jest obowiązujący		Tak
Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?		Nie
Czy produkt zajmuje teren jednolity funkcjonalnie		Tak
Czy zapisy uchwały MPZP są zgodne z profilem funkcjonalnym produktu ?		Nie, tereny przeznaczone są pod zabudowę mieszkaniową i letniskową
Funkcja podstawowa	Zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna i mieszkaniowo-letniskowa	
Funkcje dodatkowe	Urządzenia rekreacyjne, mała architektura, zieleni średniej wysokości i niską ozdobną oraz miejsca parkingowe dla samochodów,	
Warunki zabudowy	Określono formę, intensywność oraz linię zabudowy	
Komentarz	Istniejący MPZP nie uwzględnił inwestycji i przewiduje inne wykorzystanie terenu. MPZP przeznacza teren Polany pod zabudowę indywidualną. Trasy biegowe nie są objęte rysunkiem planu. Podobnie jak w przypadku realizacji postanowień SUIKZP realizacja postanowień MPZP jest w sprzeczności z potrzebami turystów korzystających z Polany jako stacji narciarskiej. Zabudowa polany ograniczy potencjał produktu turystycznego, który obecnie wykorzystuje to miejsce do szkoleń turystyczno sportowych oraz gier i zabaw.	

Strategia Rozwoju Gminy Bystrzyca Kłodzka na lata 2016-2021

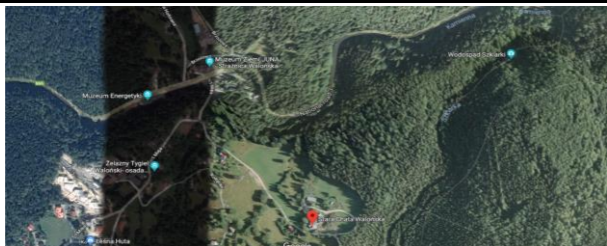
Czy strategia wymienia produkt?	Tak, ale jest jedynie wylistowany w sekcji działających obiektów sportowych. Brak konkretnych działań w oparciu o produkt.
Produkt w ogólnej wizji rozwoju turystyki w gminie	Produkt oraz profil produktu nie są wyszczególnione w ogólnej wizji rozwoju. Zapisy „Wzbogacenie oferty turystycznej (odtworzenie i utworzenie nowych punktów widokowych, ścieżki tematyczne, trasy podziemne, inne)” oraz „Kontynuacja działań w zakresie realizacji projektów transgranicznych i innych” nie wykluczają działań wspierających jego rozwój.

Koncepcja Rozwoju Subregionalnych Produktów Turystycznych Ziemi Kłodzkiej

Koncepcja nie uwzględnia obiektu. Licznie wymieniany jest pobliska stacja narciarska w Zieleńcu, jednak nie poddaje się analizie możliwości rozwoju turystyki w obszarze Spalonej. Nazwa miejscowości pojawia się jedynie w kontekście historii regionu oraz jako miejsce przez, które przebiega Sudecki Szlak Konny.

Źródła: <http://www.spalona.com.pl/> [13.03.2018] [https://sip.lex.pl/#/act/50978538?unitId=zal\(1\)](https://sip.lex.pl/#/act/50978538?unitId=zal(1)) [13.03.2018] http://bip.ug-bystrzycaklodzka.dolnyslask.pl/dokument_druk.php?iddok=4254&idmp=135&r= [13.03.2018] http://www.umwd.dolnyslask.pl/fileadmin/user_upload/Turystyka/Dokumenty/Rozwoj/Subregion_Ziemi_Klodzkiej.pdf [13.03.2018]

KARTA OBIEKTU: SZKLARSKA PORĘBA - CHATA WALOŃSKA

INFORMACJE PODSTAWOWE	
Nazwa	Stara Chata Walońska oraz Muzeum Ziemi JUNA – Strażnica Walońska
Rok powstania	Pracownia kamieniarsko – jubilerska 1989 Muzeum Ziemi JUNA – 1995 Sudeckie Bractwo Walońskie – 1999
Właściciel / inwestor	Juliusz Naumowicz z rodziną
Kontakt	Chata Walońska JUNA, ul. Kołłątaja 12 tel. 75 717 29 56, fax 75 717 33 56 Skarby Ziemi JUNA w Dworze Liczrzepy Karpacz – Wilcza Poręba, ul. Obrońców Pokoju 4b tel 75 717 32 87
Gmina i Powiat	Szklarska Poręba, jeleniogórski
Subregion turystyczny	Karkonosze i Góry Izerskie
Rozwój przestrzeni turystycznej w miejscowości	Obiekt poza zwartym obszarem zabudowy miejscowości o tradycjach turystycznych sięgających XIX wieku
Relacje między produktem, a centrum miejscowości	 Współrzędne GPS: N 50° 49' 46" E 15° 32' 35"
Mechanizm tworzenia przestrzeni turystycznej	Inicjatywa hobbysty
Sposób powstania	Juliusz Naumowicz (1942 – 2013) był przewodnikiem górskim, członkiem GOPR. Po wypadku w 1991 roku zaczął poruszać się na wózku. Swoje życie zawodowe przekierował na działania w Starej Chacie Walońskiej i Bractwie Walońskim, które były sposobem na realizację pasji mineralogicznej, chęci popularyzowania wiedzy o Karkonoszach, a w szczególności o Szklarskiej Porębie. W swojej idei dążył do promowania Szklarskiej Poręby jako „mineralogicznej stolicy Polski”.
Opis atrakcji i przyczyna upadku	Chata Walońska była miejscem, w którym prezentowano wielowiekowe tradycje Walończyków. W salach udekorowanych minerałami prowadzone były spotkania z historią regionu, tradycją walońską oraz legendami o Duchu Gór - Karkonoszu. Muzeum Juno przez 20 lat prezentowało kolekcje minerałów z Polski i Świata oraz pamiątki po ludziach związanych z Kotliną Jeleniogórską. Znajdowała się w nim również pracownia jubilerska.
Grupa odbiorców	Grupy szkolne, rodziny z dziećmi, zbieracze minerałów,
Biletowanie	Wstęp wolny, opłata za zajęcia z grupą
Godziny otwarcia	W sezonie letnim od 9:00 do 15:00
Sezonowość	Sezon letni
Obecny etap rozwoju	28 kwietnia 2013 roku zmarł Juliusz Naumowicz, główny pomysłodawca 18 marca 2015 spłonął budynek Muzeum Ziemi JUNA. Obecnie kończy się odbudowa muzeum

ILUSTRACJE

Il. 22.1., 22.2., 22.3. Chata Walońska i otoczenie w okresie działalności. Źródło: zasoby internetowe

Il. 22.4. Budynek Muzeum Ziemi JUNA w okresie funkcjonowania Motelu RELAX oraz Il. 22.5. przed pożarem. Źródło: zasoby internetowe

Il. 22.6. - 22.9. Budynek i wnętrze Muzeum Ziemi JUNA po pożarze. Źródło: profil muzeum na facebooku.

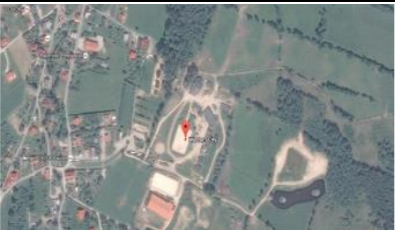

Il. 22.10. Zawansowanie prac w 2017 roku.

UWARUNKOWANIA FUNKCJONALNO - PRZESTRZENNE		
Powierzchnia	Dwa obiekty punktowe	
Sposób użytkowania	Funkcja podstawowa	Wystawa minerałów
	Funkcje uzupełniające	Usługi gastronomiczne Pracownia jubilerska Edukacja poprzez zabawę
	Typ atrakcji	Żywe muzeum
Dostępność komunikacyjna	Drogowa	Dobra
	Samochodowy transport zbiorowy	Słaba
	Kolej	Stacja PKP w oddaleniu
	Ścieżki rowerowe	Brak
	Szlaki piesze	Bezpośrednio przy obiektach
	Parking	Wytyczone kilka miejsc
	Miejsce na postój roweru	Niewyznaczony
Ogólna charakterystyka otoczenia	Muzeum Ziemi położone jest bezpośrednio przy drodze krajowej nr 3. Chata Walońska na końcu drogi lokalnej. Atrakcje rozdziela trasa krajowa oraz rzeka Szklarka. Teren rzadko zabudowany. W krajobrazie dominuje las na zboczach gór.	
Czynniki lokalizacji	Walory kulturowe, efekt klastra - poblize miejscowości turystycznej.	
Możliwości ekspansji przestrzennej	Ograniczone	
Infrastruktura otoczenia	W najbliższym sąsiedztwie brak infrastruktury dodatkowej. W centrum miejscowości wyciąg na Szrenicę, parkingi, punkty gastronomiczne, wypożyczalnie oraz serwisy sprzętu sportowego, restauracje i noclegi w różnym standardzie, nartostada, snowpark, zorganizowane miejsca wypoczynku i punkty widokowe, miejsca biwakowe.	
Konflikty przestrzenne	Brak	
Inne	Po śmierci Juliusza Naumowicza placówka zawiesiła działalność na czas nieokreślony. Spadkobiercy zmarłego wysprzedali część zbiorów rozdzielając atrakcję na dwa podmioty w różnych rękach. W poprzednich latach wystawy można było zwiedzać bezpłatnie. Muzeum spłonęło 18 marca 2015 roku. Pożar, który wybuchł w środku nocy zniszczył całkowicie drewnianą konstrukcję budynku. Pozostały jedynie murowane ściany szczytowe i ściany parteru. Od września 2016 roku prowadzone są prace remontowe w budynku. Dzięki zaangażowaniu wielu osób na początku lipca 2015 roku odtworzono w Karpaczu, nową wystawę – Skarby Ziemi JUNA w Dworze Liczrzepy. Prezentowane na niej są ocalałe z pożaru eksponaty oraz prywatne okazy wspierających kolekcjonerów. Muzeum odbudowano w 2018 roku.	

UWARUNKOWANIA PLANISTYCZNE	
Sposób powstania	Adaptacja
SUIKZP Uchwała Nr XXX/344/16 Rady Miejskiej w Szklarskiej Porębie z dnia 24 sierpnia 2016 r. w sprawie uchwalenia zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Szklarskiej Poręby	
Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Tak
Czy tekst uchwały SUIKZP precyzyjnie uwzględnia produkt?	Tak
Komentarz	SUIKZP powstało po pożarze Muzeum oraz zawieszeniu działalności Chaty Walońskiej. SUIKZP dwukrotnie wspomina o Muzeum Ziemi JUNA oraz szeroko opisuje historię i kulturę walońską na tych terenach. W rozdziale turystyka i rekreacja największy nacisk kładzie się na infrastrukturę turystyczną głównie bazę noclegową oraz liczne w regionie szlaki piesze, rowerowe, oraz narciarskie. Nie planuje się żadnych zadań w oparciu o obiekt czy też pomocy miasta w jego odbudowie.
MPZP – nie przygotowano dla omawianego obszaru	
Strategia „Szklarska Poręba W Perspektywie Rozwoju Turystyki, Sportu i Kultury” Suplement do Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Szklarska Poręba, Szklarska Poręba, październik 2011	
Czy strategia wymienia produkt?	Tak
Produkt w ogólnej wizji rozwoju turystyki w gminie	Oba obiekty (Muzeum JUNA oraz Chata Walońska) wymieniane są jedynie raz jako walory kulturowe. Gmina nie planuje działań w oparciu o produkt.
Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego Karkonosze i Góry Izerskie 2008	
Koncepcja parokrotnie wymienia produkt. Planowane działania dotyczą wytyczenia nowych miejsc parkingowych, w tym dla 3 autobusów i powiększenie infrastruktury turystycznej przy obiekcie (więcej ławek, wiata i miejsca biwakowe). Inwestycje miało wykonać Miasto Szklarska Poręba.	
Źródła: http://www.szklarskaporeba.pl/o-szklarskiej-porebie/atracje-i-zabytki/460-chata-walaska-juna.html [30.04.2018] http://www.jelonka.com/news/single/init/article,46184 [30.04.2018] http://www.szklarskaporeba.pl/sprawy-miejskie/z-zycia-miasta/aktualnosci/2381-odszedl-juliusz-naumowicz.html [30.04.2018] http://www.skarbyziemi-juna.pl [30.04.2018] http://www.szklarskaporeba.pl/22-wszystko/aktualnoci-1/komunikaty-1/2994-odbudowa-muzeum-ziemi-juna.html [30.04.2018] http://muzeumziemi-juna.pl/muzeum-ziemi-historia/ [30.04.2018] http://www.karpacz.com.pl/okolica/6/chata_walonska_w_szklarskiej [30.04.2018] https://sip.lex.pl/#/map?search=szklarska%20por%C4%99ba%20ul.%20ko%C5%82%C4%85taja&center=%7B%22lat%22:50.828688824450836,%22lng%22:15.545786067890939%7D&zoom=17 [30.04.2018] http://www.szklarskaporeba.bip.net.pl/?a=8601 [30.04.2018]	

KARTA OBIEKTU NR 23: ŚCIEGNY - WESTERN CITY

INFORMACJE PODSTAWOWE	
Nazwa:	Western City
Rok powstania	1995
Właściciel / inwestor	Jerzy Pokój
Adres	Ściegny 200, 58-540 Karpacz
Dane kontaktowe	tel. +48 75 761 95 60 tel. +48 601-91-18-17 kontakt: karpacz@western.com.pl
Gmina i Powiat	Karpacz, Jeleniogórski
Subregion turystyczny	Karkonosze i Góry Izerskie
Rozwój przestrzeni turystycznej w miejscowości	Miejscowość sąsiaduje z kurortem turystycznym. Produkt jest największą atrakcją miejscowości, ale już przed jego pojawieniem się były kwatery noclegowe. Subregion od wielu lat na rynku, dobrze rozpoznany, duże zainteresowanie.
Relacje między produktem, a centrum miejscowości	 Współrzędne GPS: N 50°46'58" E 15°46'56"
Mechanizm tworzenia przestrzeni turystycznej	Inwestycja hobbysty
Sposób powstania	Western City w Ściegnach k. Karpacza powstało z inicjatywy byłego przewodnika i ratownika górskiego Jacka Pokoja w 1995 roku. Właściciel jest miłośnikiem jazdy konnej i w latach 90., zainspirowany doświadczeniami z Czech, swojej stadninie nadał cechy western. O wyborze miejsca do wypasu koni i późniejszej lokalizacji atrakcji zdecydował przypadek – grunty zostały zakupione od pierwszej osoby, która wyraziła zgodę na odstąpienie terenu za niewielką cenę.
Opis atrakcji	Park rozrywki utrzymany w stylu western. Właściciele oraz pracownicy wcielają się w role bohaterów dzikiego zachowu. Odwiedzający mogą skorzystać z lekcji jazdy konnej, odwiedzić indiańskie tipi lub domek traperski, skorzystać z lekcji ptukania złota lub przepłynąć staw łodzią canoe. W weekendy oraz na zamówienie grupy można zobaczyć inscenizację napadu na bank oraz osądu przestępców. Ofertę uzupełniają: dmuchana zjeżdżalnia, mechaniczny byk i mini zoo. Pasja właściciela jest zaraźliwa i kilka do kilkunastu razy w roku w okolicy Karpacza przybywają goście na zawody rodeo.
Grupa odbiorców	Grupy szkolne oraz rodziny z dziećmi, również hobbisci związani z tym typem kultury.
Biletowanie	Tak
Godziny otwarcia	10:00-20:00
Sezonowość	maj – październik
Obecny etap rozwoju	Obiekt w pełni rozwinięty i wielofunkcyjny dobrze znany na rynku, cieszy się dużym zainteresowaniem, zbliżonym do siebie na przestrzeni ostatnich lat

ILUSTRACJE

Il. 23.1. Brama wejściowa do Western City widziana z parkingu. (Il. Aleksandra Głowczyńska, 2015)

Il. 23.2. Impreza na placu głównym miasteczka. Źródło: zasoby internetowe.

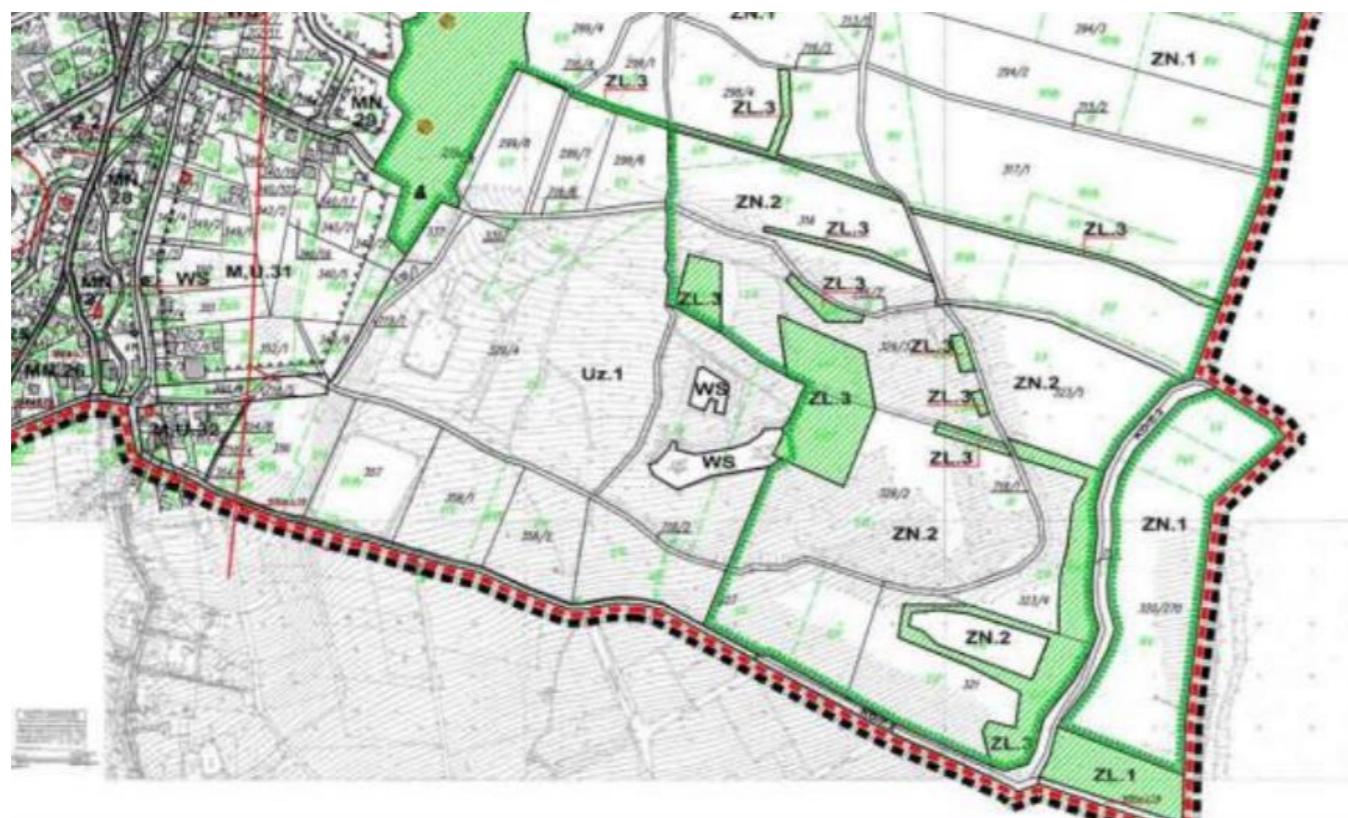

Il. 23.3. Zwierzęta wykorzystywane w Western City w trakcie imprez masowych

Il. 23.4. Pracownik parku w stroju indiańskim

UWARUNKOWANIA FUNKCJONALNO - PRZESTRZENNE		
Obszar	Obiekt powierzchniowy, 65 ha na które składa się: Zabudowa miasteczka ponad 8 ha Tereny pastwisk dla bydła i koni dodatkowe 57 ha	
Sposób użytkowania	Funkcja podstawowa	Rekreacja
	Funkcje uzupełniające	Usługi gastronomiczne Usługi noclegowe Usługi handlowe (pamiątki) Hodowla koni Sportowa (zawody rodeo) Edukacja
Dostępność komunikacyjna	Typ atrakcji	Park rozrywki w stylu western rodeo
	Drogowa	Słaba
	Samochodowy transport zbiorowy	Bardzo słaba
	Kolej	Brak
	Ścieżki rowerowe	Brak
	Szlaki piesze	Brak
	Parking	Kilkanaście stanowisk, również dla autokarów
Miejsce na postój roweru	Niewyznaczone	
Ogólna charakterystyka otoczenia	Od strony zachodniej zabudowa wiejska jednorodzinna i wielorodzinna z możliwością funkcji usługowej, od strony wschodniej łąki i pastwiska przyrodniczo cenne wraz z zadrzewieniami i lasami. Tereny rolne.	
Czynnik decydujący o lokalizacji	Inne: niska cena gruntów	
Możliwości ekspansji przestrzennej	Duże	
Infrastruktura otoczenia	W bezpośrednim sąsiedztwie agroturystyka oraz pokoje na wynajem. Wyraźnie mniejsza ilość lokali gastronomicznych. W promieniu kilku kilometrów hotele, pensjonaty, bary, restauracje, muzea oraz innego rodzaju atrakcje turystyczne, wypożyczalnie sprzętu narciarskiego i rowerowego, szkoły narciarskie, sklepy sportowe i wielobranżowe.	
Konflikty przestrzenne	Funkcjonalny: dojazd do atrakcji wymaga kluczenia po drogach lokalnych o małej przepustowości oraz złej nawierzchni.	

II. 23.6. Fragment części graficznej MPZP wg uchwały nr XX/136/12 Rady Gminy Podgórzyn z dnia 27 kwietnia 2012 r.
Funkcja obszaru produktu turystycznego: Uz.1 – Teren parku rozrywki "Western City".

Funkcja podstawowa	<ul style="list-style-type: none"> • Teren parku rozrywki "Western City".
Funkcje dodatkowe	<ul style="list-style-type: none"> • lokale mieszkalne w ilości 2 lokale/działkę budowlaną, • parkingi, • wody powierzchniowe śródlądowe - cieki oraz oczka wodne i stawy, • infrastruktura techniczna.
Warunki zabudowy	<ul style="list-style-type: none"> • W obrębie terenu nie obowiązują ustalenia dotyczące kształtowania zabudowy ustalone dla wszystkich terenów Uz, za wyjątkiem ograniczenia wysokości zabudowy do 12,00 m.
Komentarz	MPZP nie wyklucza budowy obiektu, jednak zapisy są bardzo ogólne i pozwalają na powstanie różnorodnych inwestycji zarówno usługowych jak i mieszkaniowych.

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Podgórzyn na lata 2016-2023

Czy strategia wymienia produkt?	Tak, raz	Produkt w ogólnej wizji rozwoju turystyki w gminie	Western City pojawia się w Programie raz – jako miejsce w którym odbywają się imprezy masowe. Program skupia się na rewitalizacji zaniedbanych obiektów architektonicznych oraz ochronie środowiska naturalnego. W programie nie przewidziano budowy i promocji już istniejących produktów turystycznych, skupiono się na rozbudowie lub tworzeniu infrastruktury podstawowej (np. szlaki).
---------------------------------	-----------------	--	---

Strategia rozwoju gminy Karpacz na lata 2005-2013

Czy strategia wymienia produkt?	Tak	Produkt w ogólnej wizji rozwoju turystyki w gminie	W SRG Karpacz wymienia się ten produkt turystyczny oraz planuje powstanie klastra poprzez stworzenie kolejnych atrakcji w najbliższej okolicy licząc na zainteresowanie turystów, którzy odwiedzili Western City.
---------------------------------	------------	--	---

Aktualizacja Strategii Rozwoju Gminy Karpacz na lata 2005 – 2013 w Celu Wypracowania Strategicznych Kierunków Rozwoju Gminy Karpacz na lata 2013-2020 propozycja aktualizacji zapisów celów z zakresu sportu, turystyki i kultury

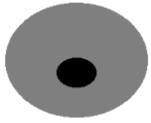
Czy strategia wymienia produkt?	Tak	Produkt w ogólnej wizji rozwoju turystyki w gminie	Produkt pojawia się w strategii tylko raz. Jest uznawany za mocną stronę sportu turystyki i kultury.
Komentarz	Western City administracyjnie leży na terytorium Gminy Podgórzyn. W powszechnym użyciu często pojawia się informacja, że Ściegny są koło Karpacza. Gmina Karpacz dostrzega potencjał turystyczny miasteczka i uwzględnia je w swoich strategiach rozwoju w większym zakresie niż Gmina Podgórzyn.		

Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego Karkonosze i Góry Izerskie 2008:

Obiekt jest wymieniany parkotnie. Miasteczko Western City – położone w Ściegnach k/Karpacza w gminie Podgórzyn, przystosowane jest do obsługi podróżnych poprzez infrastrukturę dodatkową: sklepy i kawiarnia oraz parking na 100 aut. Istnieje również oznakowana trasa turystyczna z centrum miejscowości do miasteczka, oraz kilka wewnętrznych tras zwiedzania.

Źródła: http://podgorzyn.bip.net.pl/?p=document&action=show&id=1389&bar_id=1232 [20.02.2018] http://bip.karpacz.eu/public/get_file_contents.php?id=179170 [20.02.2018] http://bip.karpacz.eu/public/get_file_contents.php?id=124903 [20.02.2018] <http://mpzp.igeomap.pl/doc/jeleniagora/karpacz/00.pdf> [20.02.2018] <http://www.umwd.dolnoslask.pl/turystyka/dla-branzy/program-rozwoju-turystyki-dla-województwa-dolnoslaskiego/> [20.02.2018] http://podgorzyn.bip.net.pl/?p=document&action=show&id=558&bar_id=616 [20.02.2018] <http://podgorzyn.bip.net.pl/?a=616> [20.02.2018] [https://sip.lex.pl/#/act/51459481?unitId=zal\(1\)](https://sip.lex.pl/#/act/51459481?unitId=zal(1)) [20.02.2018] <http://www.western.com.pl/> [20.02.2018] http://podgorzyn.bip.net.pl/?p=document&action=show&id=1389&bar_id=1232 [20.02.2018]

KARTA OBIEKTU NR 24: ŚLEŻA - MUZEUM MOTORYZACJI ZAMEK TOPACZ

INFORMACJE PODSTAWOWE	
Nazwa:	Muzeum Motoryzacji Zamek Topacz
Rok powstania:	2002
Właściciel	Hotel Topacz Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością
Adres	ul. Główna 12, Śleża 55-040 Kobierzyce
Dane kontaktowe	Tel: +48 71 771 99 99 e-mail: recepcja@topacz.pl
Gmina i Powiat	Kobierzyce, Wrocławski
Subregion turystyczny	Śleża
Rozwój przestrzeni turystycznej w miejscowości	Miejscowość nie pełniła funkcji rekreacyjno – wypoczynkowych i turystycznych przed pojawieniem się obiektu. Obecnie stanowi ważne miejsce wypoczynku weekendowego wrocławian.
Relacje między produktem, a centrum miejscowości	 Współrzędne GPS: N 51° 2' 4" E 16° 59' 32"
Mechanizm tworzenia przestrzeni turystycznej	Inwestor komercyjny
Sposób powstania	Historia osadnicza tego terenu sięga XIV wieku, a kolejni właściciele rozbudowywali obiekt. W czasie II Wojny Światowej nie odnotowano zniszczeń, po niej w pałacu ulokowano zakład wychowawczy AWRSP. Prywatyzacja obiektu przyniosła stagnację – nowy właściciel zamknął obiekt i nie prowadził żadnych prac remontowych. W 2002 pałac i tereny przyległe zostały zakupione przez Państwa Kurzewskich. W stajniach przygotowano przestrzeń na prywatną kolekcję aut pozostałe przestrzenie zaadoptowano na funkcję hotelowo – gastronomiczno – konferencyjną.
Opis oferty	Zamek Topacz to kompleks zabudowy historycznej, który specjalizuje się w organizacji: konferencji, sympozjów, bankietów, wesel, szkoleń oraz imprez i wydarzeń plenerowych. Elementem oferty jest Scena ATM. Na tereny rekreacyjne składają się: mini strzelnica golfowa, dwa kryte i dwa odkryte korty tenisowe oraz trasy rowerowe, rolkowe, kajakowe i spacerowe.
Grupa odbiorców	Wszyscy
Biletowanie	Tak
Godziny otwarcia	Poniedziałek – piątek 16:00-18:00 Soboty i niedziele 10:00-19:00 Poza sezonem: sobota – niedziela 10:00-17:00
Sezonowość	Maj – październik
Obecny etap rozwoju	Oferta obiektu jest już wykształcona, ale wciąż stale rozbudowywana, bardzo duże zainteresowanie ze strony odwiedzających. Właściciele promują również inne swoje produkty turystyczne: mariny we Wrocławiu i okolicach.

ILUSTRACJE

 <p>Il. 24.1., 24.2. Muzeum Motoryzacji Zamek Topacz Il. Aleksandra Głowczyńska, 2016</p>
 <p>Il. 24.3. Tereny zieleni i przestrzeń rekreacyjna przy Zamku Topacz Il. Aleksandra Głowczyńska, 2016</p>
 <p>Il. 24.4. Hotel i restauracja w Zamku Topacz Il. Aleksandra Głowczyńska, 2016</p>

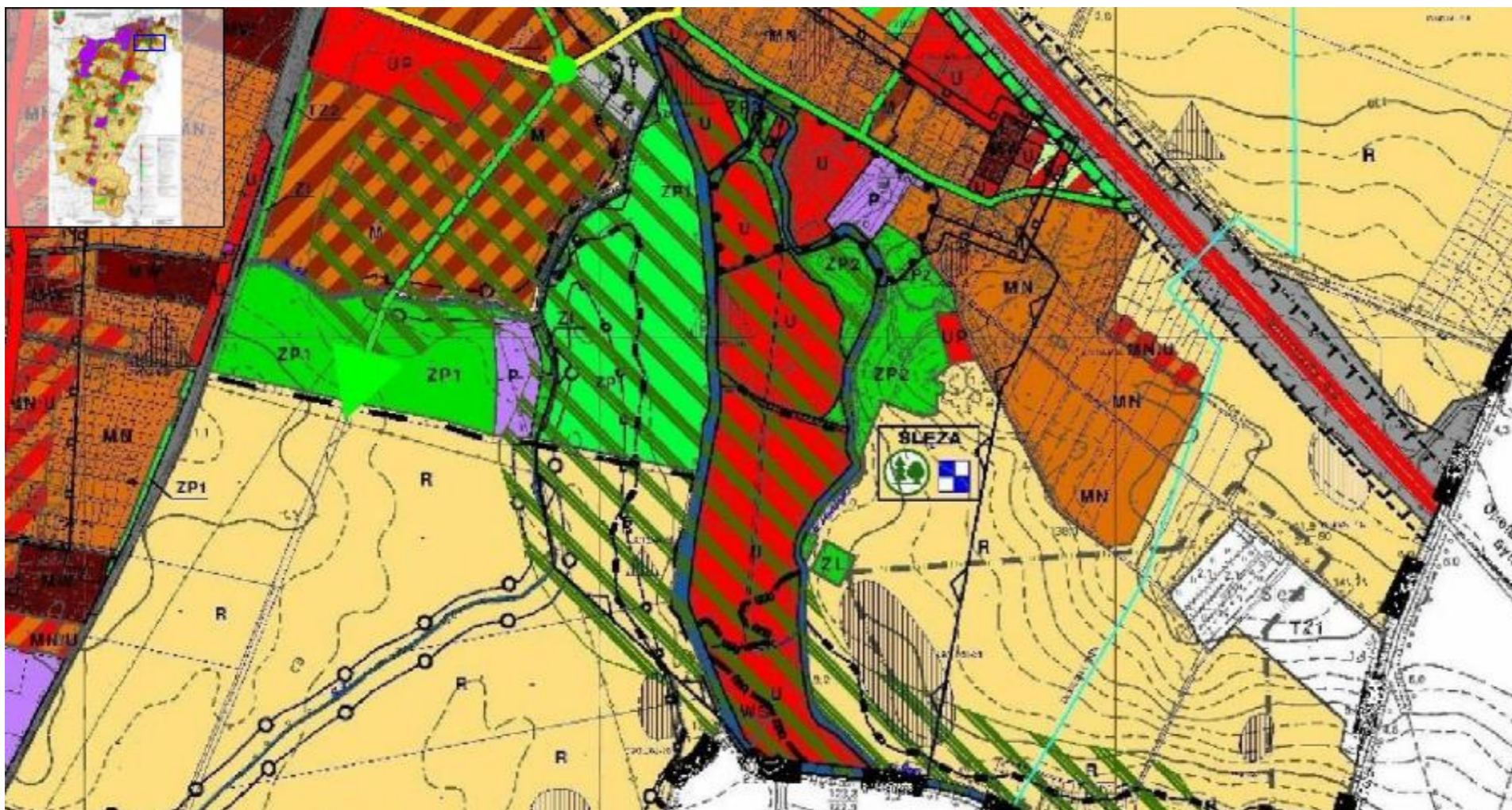
UWARUNKOWANIA FUNKCJONALNO - PRZESTRZENNE		
Obszar	Obiekt powierzchniowy: ponad 50 ha	
Sposób użytkowania	Funkcja podstawowa	Ekspozycja
	Funkcje uzupełniające	Usługi gastronomiczne Usługi noclegowe Tereny rekreacyjne Sztuka i rozrywka
	Typ atrakcji	Muzeum
Dostępność komunikacyjna	Drogowa	Duża
	Samochodowy transport zbiorowy	Dobry, połączenia autobusowe z Wrocławiem co pół godziny
	Kolej	Brak
	Ścieżka rowerowa	Brak
	Szlaki piesze	W okolicy
	Parking	Tak
	Miejsce na postój roweru	Niewyznaczone
Ogólna charakterystyka otoczenia	Od północy teren sąsiaduje z zabudową jednorodzinną, a od południa z nieużytkami lub terenami rolnymi, w dalszym sąsiedztwie betoniarnia. Granice obszaru rekreacyjnego wyznacza rzeka Śleża oraz jej dopływy.	
Czynniki lokalizacyjne	Walory kulturowe. Obiekt prowadzi współpracę z Fundacją Gallen prowadzącą Muzeum Galowice (ekspozycja powozów) oraz z Muzeum Przemysłu i Kolejnictwa na Śląsku w Jaworzynie Śląskiej w ramach projektu Szlak Zabytków Komunikacji na Dolnym Śląsku.	
Możliwości ekspansji przestrzennej	Możliwe po pokonaniu bariery przestrzennej jaką jest rzeka	
Infrastruktura otoczenia	Przystanek autobusowy, w większym oddaleniu węzeł komunikacyjny dróg międzynarodowych	
Konflikty przestrzenne	<p>Obiekt nie tworzy konfliktów. Niedogodności pojawiają się w szczycie sezonu – parking jest mniejszy niż zapotrzebowanie na miejsca postojowe. Do obiektu prowadzi droga o małej przepustowości, autostrada i węzeł drogowy generują hałas.</p> <p>Il. 24.5. Parking zewnętrzny oraz droga dojazdowa do Zamku Topacz. Na dalszym planie widoczny Hotel. Il. Aleksandra Głowczyńska, 2016</p>	
Inne	Studium określa obiekt jako zespół dworski. W planach miejscowych (zarówno z 2002 jak i 2015) obiekt znajduje się na terenie o przeznaczeniu usługowym (rekreacyjnym, sportowym i wypoczynkowym). Obiekt wchodzi w skład konsorcjum Grupy ATM działającej w sektorze mediów i rozrywki.	

UWARUNKOWANIA PLANISTYCZNE

Sposób powstania

Adaptacja / renowacja

**SUiKZP: Uchwała Nr XXIV/304/12 Rady Gminy Kobierzyce z dnia 23 listopada 2012 r.
w sprawie zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Kobierzyce**

Il. 24.5. Fragment SUiKZP gminy Kobierzyce uchwała XXIV/304/12 z dnia 23 Listopada 2012 roku
<https://www.wrosip.pl/index.php/plany-miejscowe/realty/590-planalias590.html>

Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?

Tak

Czy tekst uchwały SUiKZP precyzyjnie uwzględnia produkt?

Nie, jedynie profil

Komentarz

SUiKZP nie wymienia obiektu, ani nie planuje działań związanych z rozwojem przestrzeni turystycznej w oparciu o profil produktu. SUiKZP przewiduje rozwój turystyki rowerowej na terenie gminy, a strategia rozwoju turystyki wodnej na rzece Ślęży oraz możliwości rozwoju turystyki konnej i agroturystyki. Wg SUiKZP teren produktu turystycznego znajduje się w *Strefie „A” – ścisłej ochrony konserwatorskiej*, oraz w *Strefie „K” – ochrony krajobrazu kulturowego* dla których przewidziano konkretne działania konserwatorskie.

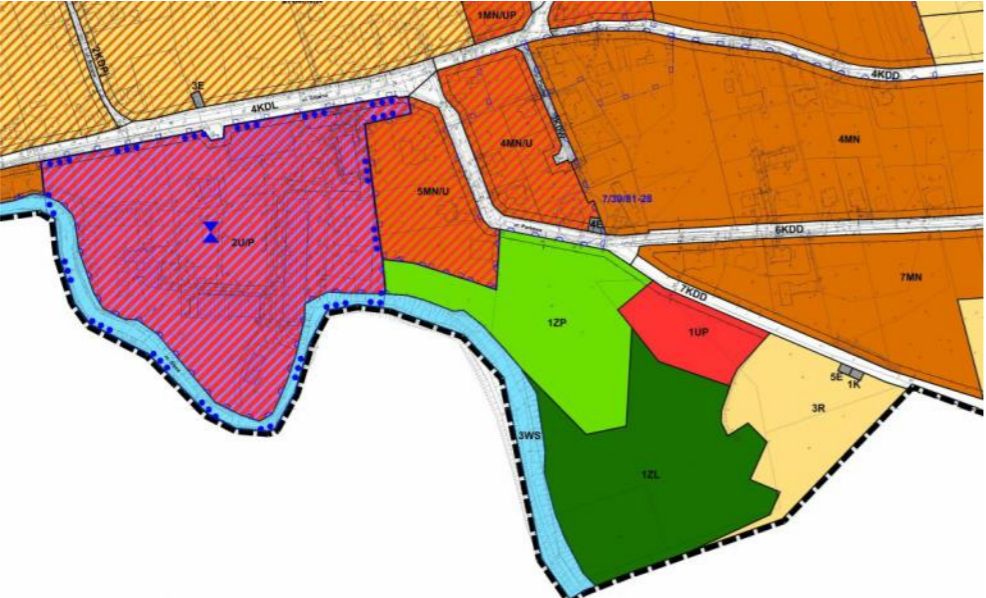
MPZP: Uchwała Rady Gminy Kobierzyce z dnia 22 sierpnia 2002 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Ślęza

Czy dokument jest obowiązujący	Tak	Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Nie
Czy produkt zajmuje teren jednolity funkcjonalnie	Nie	Czy zapisy uchwały MPZP są zgodne z profilem funkcjonalnym produktu?	Tak

 <p>Il. 24.6. Fragment MPZP dla miejscowości Śleza wg uchwały LXIII/510/02 z dnia 22 sierpnia 2002 roku Dostęp: wrosip.pl</p>	Funkcja podstawowa	9UTZ/US – teren usług turystycznych i sportowych
	Funkcje dodatkowe	<ul style="list-style-type: none"> • zielen wielopiętrowa komponowana, • turystyka, • gastronomia, • wypoczynek, w tym klub jeździecki lub inne sportowe, wraz z koniecznymi obiektami towarzyszącymi, • kultura, • działalność z zakresu opieki społecznej i towarzyszących usług zdrowia, • zabudowa mieszkaniowa wyłącznie w istniejących budynkach.
	Warunki zabudowy	<ul style="list-style-type: none"> • obowiązek sporządzenia projektu zieleni, • zakaz podziału na działki.
	Komentarz	MPZP dzieli przestrzeń produktu „Zamek Topacz” na tereny o różnej funkcji. Obszar w bezpośrednim otoczeniu pałacu oraz Muzeum Motoryzacji kwalifikowany jest jako teren dla usług turystycznych i sportowych, jednak tereny dalsze (spacerowo – sportowe) klasyfikuje się jako tereny lasów i zadrzewień i przeznaczonych do zachowania z obowiązującym zakazem zabudowy. Zapisy MPZP pozwalają na rozwój produktu turystycznego z zachowaniem walorów środowiskowo – kulturowych przestrzeni.

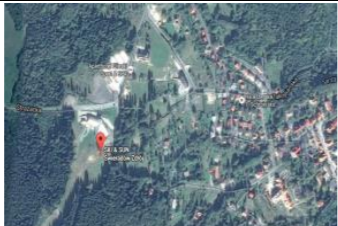
MPZP: Uchwała Nr XII/182/15 Rady Gminy Kobierzyce z dnia 27 listopada 2015 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Śleza - część "A"

Czy dokument jest obowiązujący	Tak	Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Nie
Czy produkt zajmuje teren jednolity funkcjonalnie	Nie	Czy zapisy uchwały MPZP są zgodne z profilem funkcjonalnym produktu?	Tak

 <p>Il.24.7. Fragment załącznika graficznego do MPZP wg uchwały nr XII/182/15 Rady Gminy Kobierzyce z dnia 27 listopada 2015 r. Źródło: https://www.wrosip.pl/index.php/plany-miejscowe/realty/1092-planalias1086.html</p>	Funkcja podstawowa	<p>Wydziela się:</p> <ul style="list-style-type: none"> • tereny zabudowy mieszkaniowo-usługowej, • tereny zabudowy usługowo-produkcyjnej w szczególności: produkcja filmowo-telewizyjna, obsługa produkcji w gospodarstwach rolnych i ogrodniczych oraz funkcja mieszkaniowa • tereny zieleni urządzonej • tereny lasów • tereny usług publicznych • tereny rolnicze
	Funkcje dodatkowe	<p>2U/P:</p> <ul style="list-style-type: none"> • lądowisko dla statków powietrznych <p>1ZP</p> <ul style="list-style-type: none"> • usługi z zakresu: niepublicznych usług oświaty, kultury, sportu, niepublicznych usług zdrowia i opieki społecznej, • ciągi piesze i rowerowe, • boiska i place zabaw, • infrastruktura techniczna, • jeden budynek mieszkalny o cechach rezydencji. <p>1ZL</p> <ul style="list-style-type: none"> • zakaz lokalizacji budynków.

	Warunki zabudowy	<ul style="list-style-type: none"> • określono formę, intensywność i wysokość zabudowy, • % powierzchni biologicznie czynnej • linie zabudowy • obiekt podlega opiece konserwatora zabytków
Komentarz	Podobnie jak poprzednie MPZP, obecne dzieli przestrzeń produktu „Zamek Topacz” na tereny o różnej funkcji. Obszar najbliższy do pałacu oraz Muzeum Motoryzacji kwalifikowany jest tym razem jako teren usług produkcyjnych, zwłaszcza filmowo - telewizyjnych. Ustalenie funkcji dodatkowej w postaci ładowiska na terenie zabytku jest wyraźnym dostosowaniem MPZP do potrzeb firmy ATM. Tereny dalsze (spacerowo – sportowe) klasyfikuje się jako tereny zieleni urządzonej, lasów przestrzeni publicznych i rolniczych. Zapisy MPZP pozwalają na rozwój produktu turystycznego.	
Strategia rozwoju lokalnego Gminy Kobierzyce do roku 2020		
Czy strategia wymienia produkt?	Muzeum nie, miejsce jako kompleksowy produkt turystyczny tak.	
Produkt w ogólnej wizji rozwoju turystyki w gminie	Strategia wymienia obiekt jako atrakcję turystyczną oraz miejsce noclegu. Strategia mówi o planach przystosowania rzeki Ślęzy opływającej Zamek Topacz od strony zachodniej do funkcji szlaku wodnego. Zamek Topacz leży na żółtym szlaku turystyki pieszej wokół Wrocławia co strategia również zauważa. Pomimo braku naturalnych atrakcji turystycznych strategia proponuje rozwój agroturystyki.	
Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego "Ślęza"		
Zespół Pałacowo Parkowy odnotowano jako obiekt w rękach prywatnych od 1995 roku. Obiekt nie jest polecany – otrzymał tylko jedną gwiazdkę atrakcyjności z trzech możliwych, a stan techniczny określono jako do renowacji. W koncepcji ze stycznia 2009 zaproponowano 3 cele główne, których realizacja była możliwa przez ożywienie przestrzeni pałacu:		
<ul style="list-style-type: none"> • tworzenie i promocja oferty turystycznej w oparciu o walory przyrodniczo – kulturowe regionu • podjęcie współpracy przedsiębiorców, organizacji NGO oraz mieszkańców subregionu na rzecz rozwoju jego oferty turystycznej • stworzenie infrastrukturalnych podstaw rozwoju turystyki w oparciu o specyfikę produktu lokalnego 		
<p>Źródła: https://serwis.wrosip.pl/imap/ [8.02.2018] http://www.ugk.pl/zagospodarowanie-przestrzenne [8.02.2018] https://www.wrosip.pl/index.php/plany-miejscowe/category/205-gmina_alias_205.html [8.02.2018] https://www.wrosip.pl/index.php/plany-miejscowe/realty/590-planalias590.html [8.02.2018] https://www.wrosip.pl/index.php/plany-miejscowe/realty/1092-planalias1086.html [8.02.2018] https://www.wrosip.pl/media/jzoomify/lib//Zoom/kobierzyce/uchwaly/studium.pdf [8.02.2018] http://ugk.pl/files/pdf-y/20120914_MP_strategia_rozwoju_lokalnego sierpien_2012.pdf [8.02.2018] https://www.wrosip.pl/media/jzoomify/lib//zoom/kobierzyce/uchwaly/A94a.pdf [8.02.2018] http://g.ekspert.infor.pl/p/dane/akty_pdf/U70/2016/56/1530.pdf#zoom=90 [8.02.2018] https://www.wrosip.pl/media/jzoomify/lib//Zoom/kobierzyce/uchwaly/studium.pdf [8.02.2018]</p>		

KARTA OBIEKTU NR 25: ŚWIERADÓW ZDRÓJ - GONDOLA NA STÓG IZERSKI

INFORMACJE PODSTAWOWE	
Nazwa:	Ośrodek narciarski SKI&SUN Świeradów Zdrój
Rok powstania:	Rozpoczęcie budowy marzec 2007 Otwarcie grudzień 2008 / styczeń 2009
Właściciel / inwestor	SKI&SUN Sp. z o.o. Sp. k. 30-150 Kraków, ul. Armii Krajowej 19 Fax: 012 639 57 61 Kolej Gondolowa Świeradów Zdrój Sp. z O. O.
Adres	ul. Źródłana 7 59-850 Świeradów-Zdrój
Dane kontaktowe	Tel: 075 615 20 20 E-mail: biuro@skisun.pl
Gmina i Powiat	Świeradów Zdrój, lubański
Subregion turystyczny	Karkonosze i Góry Izerskie
Rozwój przestrzeni turystycznej w miejscowości	Miejscowość ma za sobą 200 lat historii uzdrowiskowej. Regres turystyczny z lat 90. został przełamany na początku XXIw. m. in. inwestycją w gondolę na Stóg Izerski. Produkt wzmacnił już występujące zainteresowanie.
Relacje między produktem, a centrum miejscowości	 Współrzędne GPS: N 50° 54' 37" E 15° 19' 11"
Mechanizm tworzenia przestrzeni turystycznej	Inwestycja komercyjnego inwestora
Sposób powstania	W 2001 roku powstała „Kolej Gondolowa Stóg Izerski Spółka Akcyjna”, a miasto Świeradów Zdrój przygotowało pierwszy MPZP dla tego terenu. W 2005 roku Spółka ogłosiła upadłość, a masę upadłościową przejęła z kapitałem 25 mln złotych w 2007 roku „Kolej Gondolowa Świeradów Zdrój Spółka z o.o.” Budowa kolei gondolowej na Stóg Izerski rozpoczęła się w marcu 2007, a ukończono ją w listopadzie 2008. Kolej gondolowa została oddana do użytku 17 grudnia 2008, a jej oficjalne otwarcie odbyło się 10 stycznia 2009 roku. W 2009 roku spółka przeszła reorganizację strukturalną w wyniku, której wyciągiem obecnie opiekuje „Ski & Sun Świeradów Zdrój” oddział firmy „Sobiesław Zasada Sp. z o.o.”
Opis atrakcji	Obiekt sportowo – rekreacyjny przeznaczony dla osób o różnym stopniu zaawansowania umiejętności narciarskich i rowerowych. Najważniejszym elementem atrakcji jest kolej gondolowa, (stacja dolna 617 m n. p. m., górna 1060 m n. p. m.) do pozostałych należą nartostrady oraz zintegrowany system szlaków pieszych i rowerowych.
Grupa odbiorców	Narciarze, rowerzyści, turysta weekendowy, rodziny z dziećmi
Biletowanie	Tak
Godziny otwarcia	Sezon zimowy: 9:00 - 22:00 Sezon letni (poza wakacjami): 10:00 – 16:00 Sezon letni (wakacje i weekendy): 09:00 – 17:00
Sezonowość	Wyraźnie zarysowany sezon letni maj – październik i zimowy grudzień – marzec
Obecny etap rozwoju	Obiekt wykształcił zróżnicowaną ofertę, jest licznie odwiedzany.

ILUSTRACJE

Il. 25.1. Mapa tras narciarskich w obrębie Stogu Izerskiego oraz Il. 25.2. dolna stacja kolei gondolowej w Świeradów Zdrój. Źródło: zasoby internetowe.

Il. 25.3. Dolna stacja kolei gondolowej. Il. 25.4.: dolna stacja wyciągu, droga dojazdowa oraz parkingi. Il. Aleksandra Głowczyńska, 2015, 2017

Il. 25.5. Budynek górnej stacji wyciągu widok od zachodu

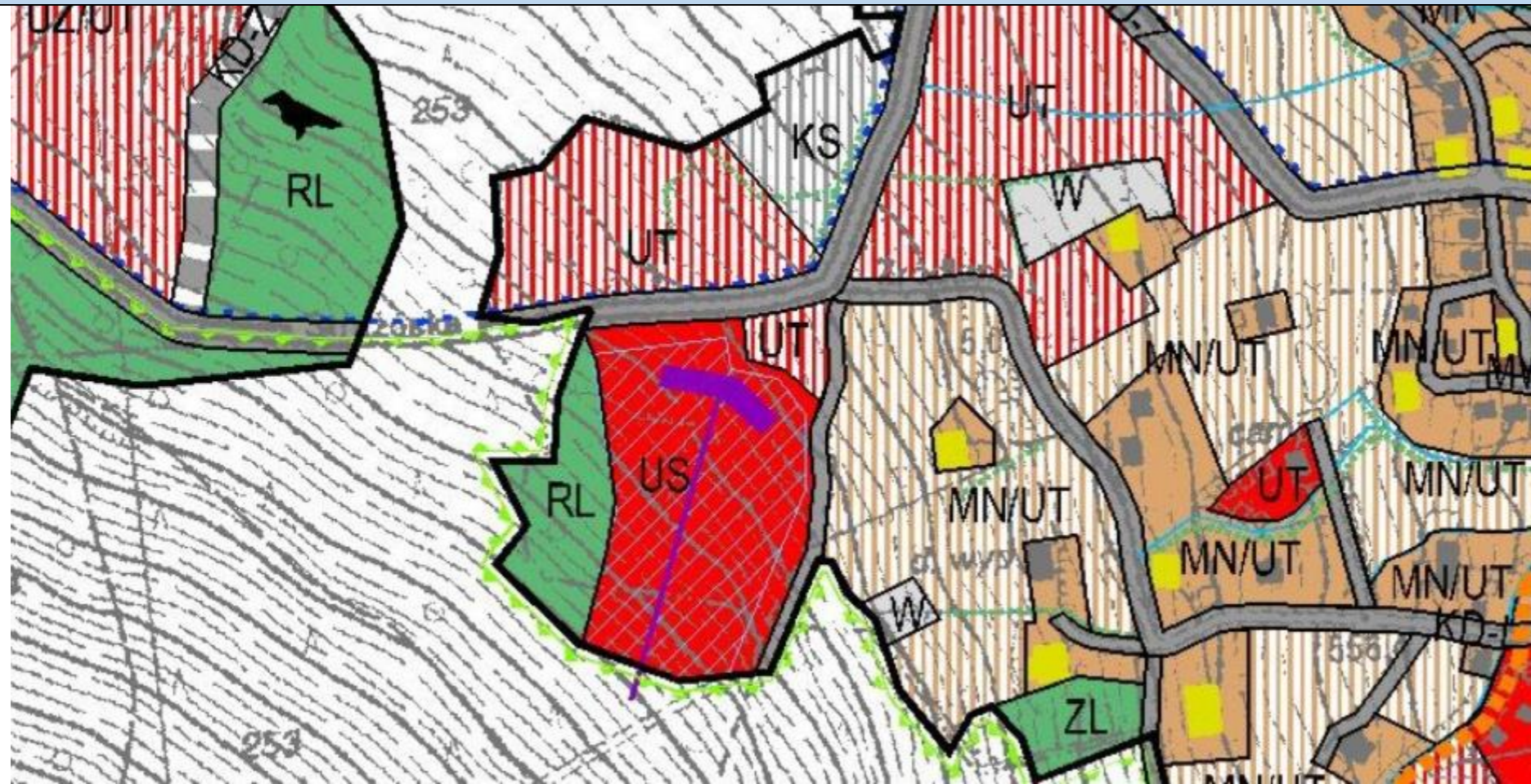
Il. 25.6. Budynek górnej stacji wyciągu widok od południa
Il. Aleksandra Głowczyńska, 2017

UWARUNKOWANIA FUNKCJONALNO - PRZESTRZENNE		
Obszar	Obiekt liniowo - punktowy	
Sposób użytkowania	Funkcja podstawowa	Sport i rekreacja
	Funkcje uzupełniające	Usługi handlowe Usługi gastronomiczne Usługi noclegowe Szkoła narciarska Wypożyczalnia sprzętu
	Typ atrakcji	Kompleks sportowo turystyczny
Dostępność komunikacyjna	Drogowa	Dobra
	Samochodowy transport	Słaby
	Kolej	Brak
	Ścieżki rowerowe	Brak klasycznych, w okolicy ścieżki typu single track
	Szlak piesze	Bezpośrednio do obiektu (zwłaszcza przy górnej stacji)
	Parking	Tak
	Miejsce na postój roweru	Niewyznaczone
Ogólna charakterystyka otoczenia	Tereny powyżej dolnej stacji wyciągu to zadrzewione stoki, poniżej teren został zagospodarowany pod parkingi i wypożyczalnię sprzętu działające w małej architekturze.	
Czynniki lokalizacji	Walory przyrodnicze, brak konkurencji w najbliższym otoczeniu.	
Możliwości ekspansji przestrzennej	Ograniczone we względu na walory środowiskowe, jednak wciąż duże	
Infrastruktura otoczenia	Nartostrada, snowpark, trasy rowerowe typu single track, wypożyczalnia oraz serwis SKI&BIKE, restauracja, zorganizowane miejsca wypoczynku i punkty widokowe, miejsca biwakowe, parkingi, miasto uzdrowiskowe.	
Konflikty przestrzenne	<p>Brak wyraźnych konfliktów generowanych przez obiekt. Napotymane niedogodności dotyczą pojemności parkingów w sezonie wysokim oraz jakości i przepustowości drogi lokalnej. Ekspertyzy środowiskowe prawidłowe, chociaż obiekt jest uznawany za barierę w migracji ptaków i ssaków lokalnie występujących. Hałas generowany przez gondolę i turystów korzystających ze szlaków narciarskich i pieszych obniża jakość siedlisk i płoszy zwierzęta.</p> <div style="text-align: center;"> </div> <p>Il. 25.7. Zapełniony parking pod wyciągiem Il. Aleksandra Głowczyńska, 2017</p>	
Inne	Tereny wybrane na stoki narciarskie mają jedną z najdłuższych pokryw śniegowych w Sudetach. Projekt powstał w oparciu o MPZP oraz środki z funduszy UE.	

UWARUNKOWANIA PLANISTYCZNE

Sposób powstania | Na surowym korzeniu

**SUiKZP Uchwała Nr XXXIV/158/2012 Rady Miasta Świeradów Zdrój z dnia 31 października 2012 roku
w sprawie uchwalenia zmiany „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Świeradów Zdrój”.**

Il. 25.7. Fragment załącznika graficznego do uchwały Nr XXXIV/158/2012 Rady Miasta Świeradów Zdrój z dnia 31 października 2012 roku w sprawie uchwalenia zmiany „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Świeradów Zdrój” dostęp:

<http://bip.umswieradowzdroj.nv.pl/Article/get/id,16435.html>

Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Tak
Czy tekst uchwały SUiKZP precyzyjnie uwzględnia produkt?	Tak
Funkcja obszaru produktu turystycznego:	US – usługi sportowe UT – usługi turystyczne RL – tereny lasów, dolesień, zadrzewień, cieków wodnych.
Komentarz	SUiKZP wielokrotnie wymienia obiekt jako tworzący potencjał turystyczny, zakłada budowę nowych tras pieszych i rowerowych w okolicy wyciągu oraz w ciągach dolin rzecznych (planowane jest przystosowanie rzek Kwisa i Czarny Potok do turystyki wodnej) oraz odtworzenie wież widokowych. SUiKZP zakłada przebudowę ciągów komunikacyjnych, które mogą dotyczyć obiektu (łącznie Świeradów – Czerniawa) i rewitalizację zabudowy uzdrowskiej i pensjonatowej. SUiKZP porusza również kwestie ochrony potencjału środowiskowego.

**MPZP Uchwała Rady Miasta w Świeradowie Zdroju z dnia 9 maja 2002 r.
w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego miasta Świeradów Zdrój**

Czy dokument jest obowiązujący	Nie	Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Nie
Czy produkt zajmuje teren jednolity funkcjonalnie	Nie	Czy zapisy uchwały MPZP są zgodne z profilem funkcjonalnym produktu?	Tak

<p>dla terenów działek oznaczonych geodezyjnie: Obr. IV am.2, nr: 1/2, 2, 3/2, 4/3, 6/2, 7/2, 8, Obr. IV am.3, nr: 3, 4/2, 6, 7/2, 8, 9/1, 9/2, 11, Obr. IV am.1, nr: 17/2, 18/2, 19/2, 20/2 w rejonie ulicy Źródlanej i Zakopiańskiej, oznaczone w planie symbolami B5 RP/MN oraz Obr. IV am.2, nr: 5/2, 10/3, 10/4, 10/5, 11/1, 11/2, 12, 13 w rejonie ulic Źródlanej i Strumykowej oznaczone w planie symbolami B 8 UZ/ZP,</p> <p>• OZNACZENIA • STRUKTURA FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNA — GRANICA OBSZARU OBJĘTEGO ZMIANĄ W PLANIE UT TERENY USŁUG DLA OBSŁUGI TURYSTYKI US TERENY NARCIARSKIEJ TRASY ZJAZDOWEJ Z URZĄDZENIAMI TOWARZYSZĄCYMI MN/UT TERENY ZABUDOWY MIESZKANIOWEJ I PENSJONATOWEJ O NISKIEJ INTENSYWNOŚCI ZP TERENY ZIELENI PARKOWEJ LS TERENY LASÓW WZ TERENY UJĘCIA WÓD MINERALNYCH KS TERENY KOMUNIKACJI — LINIE ROZGRANICZAJĄCE TERENY O RÓŻNYCH SPOSOBACH ZAGOSPODAROWANIA — NIEPRZEKACZALNE LINIE ZABUDOWY</p> <p>II. 25.8. Fragment załącznika graficznego do uchwały Rady Miasta w Świeradów-Zdroju z dnia 9 maja 2002 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego miasta Świeradów-Zdrój http://sipmap.lex.pl/dane/miejscowe/2002/198197/z0.pdf</p>	<p>Funkcja podstawowa</p>	<p>UT / ZP – tereny obsługi ruchu turystycznego i rekreacji - z lokalizacją dolnej stacji kolei gondolowej na Stóg Izerski oraz zabudowy pensjonatowej wraz z urządzeniami towarzyszącymi,</p>
<p>Funkcje dodatkowe</p>	<ul style="list-style-type: none"> dla obsługi komunikacyjnej ustala się budowę drogi dojazdowej połączonej z ulicą zbiorczą 17-KS/Z i własnego parkingu; dla obsługi technicznej urządzeń stacji kolei gondolowej i urządzeń dośnieżania ustala się lokalizację stacji transformatorowej, a także stacji pomp dla potrzeb dośnieżania; 	

<p>Komentarz</p>	<p>MPZP z 2002 roku zostało przygotowane pod inwestycję w wyciąg gondolowy na Stóg Izerski. Zaplanowano tereny dolnej stacji wyciągu oraz parkingów.</p>		
<p>MPZP Uchwała Nr XLV/237/2008 Rady Miasta Świeradów-Zdrój z dnia 30 grudnia 2008 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Świeradów-Zdrój</p>			
<p>Czy dokument jest obowiązujący</p>	<p style="text-align: center;">Nie</p>		<p>Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?</p> <p style="text-align: center;">Nie</p>
<p>Czy produkt zajmuje teren jednolity funkcjonalnie</p>	<p style="text-align: center;">Nie</p>		<p>Czy zapisy uchwały MPZP są zgodne z profilem funkcjonalnym produktu?</p> <p style="text-align: center;">Tak</p>
<p>Funkcja podstawowa</p>	<p>207US tereny narciarskiej trasy zjazdowej oraz obiektów i urządzeń towarzyszących:</p> <ul style="list-style-type: none"> zabudowy związanej z funkcjonowaniem kolei gondolowej, usług handlu, gastronomii, innych usług, komunikacji samochodowej w zakresie niezbędnym obsłudze obiektów, elementów sieciowych dla systemu naśnieżania (takich jak: przewody powietrzne, wodne, kanalizacyjne, kable energetyczne), wyciągów narciarskich oraz elementów służących bezpieczeństwu narciarzy (takich jak: bariery i siatki ochronne), zieleni urządzonej, 		<p>Warunki zabudowy</p> <ul style="list-style-type: none"> wysokość i forma zabudowy minimalną powierzchnię działki budowlanej % powierzchni biologicznie czynnej wykorzystanie terenów niezabudowanych zasady scalania działek zasady ochrony środowiska przyrodniczego
<p>Komentarz</p>	<p>MPZP dotyczy całego miasta, ale planuje tereny dolnej stacji wyciągu oraz parkingów.</p>		

MPZP Uchwała Nr XLV/317/2014 Rady Miasta Świeradów-Zdrój z dnia 24 września 2014 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Świeradów-Zdrój dla terenu dolnej Stacji Kolei Gondolowej na Stóg Izerski i fragmentu trasy zjazdowej w rejonie ul. Źródlanej i ul. Strażackiej w granicach miasta Świeradów-Zdrój

Załącznik Nr 2 do uchwały Nr XLV/317/2014 Rady Miasta Świeradów-Zdrój z dnia 24 września 2014 r.

IL. 25.9. Aktualne MPZP dla obszaru dolnej stacji wyciągu.
Dostęp: <http://sipmap.lex.pl/dane/miejscowe/2014/1353664/z2.pdf>

Czy dokument jest obowiązujący	Tak
Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Tak
Czy produkt zajmuje teren jednolity funkcjonalnie	Nie
Czy zapisy uchwały MPZP są zgodne z profilem funkcjonalnym produktu?	Tak

Funkcja podstawowa	<ul style="list-style-type: none"> • teren zabudowy usługowej - usług turystyki i wypoczynku, oznaczony symbolem: 2.1 Ut; • tereny usług sportu i rekreacji, oznaczone symbolem: 2.1 US; • tereny zieleni - lasy, oznaczone symbolami: 1.1 ZL, 2.1 ZL; • teren komunikacji - dróg publicznych, pieszojezdni, oznaczony symbolem: 2.1.KDxs.
Warunki zabudowy	<ul style="list-style-type: none"> • ustala się wysokość i formę zabudowy • minimalną powierzchnię działki budowlanej • % powierzchni biologicznie czynnej • wykorzystanie terenów niezabudowanych • zasady scalania działek • zasady modernizacji i rozbudowy już zajętych powierzchni

Komentarz	MPZP z 2014 roku zostało przygotowane 6 lat po otwarciu Kolei Gondolowej Świeradów Zdrój. Plan zatwierdza stan faktyczny użytkowania.
------------------	---

Strategia Rozwoju Gminy Miejskiej Świeradów-Zdrój na lata 2016-2026

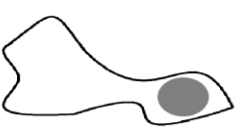

Czy strategia wymienia produkt?	Tak
Produkt w ogólnej wizji rozwoju turystyki w gminie	Gmina planuje rozwój turystyki w oparciu o produkt. Kolej gondolowa jest parokrotnie wymieniana w strategii, między innymi jako mocna strona regionu. Gmina planuje również wzrost atrakcyjności turystycznej i działania na rzecz poprawy dostępności komunikacyjnej.

Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego Karkonosze i Góry Izerskie 2008

Koncepcja opisuje atrakcję i zakłada znakowanie szlaków rowerowych i pieszych

Źródła:
<http://www.umwd.dolnyslask.pl/turystyka/dla-branzy/program-rozwoju-turystyki-dla-województwa-dolnoslaskiego/> [17.03.2018] <https://swieradowzdroj.pl/upload/pdf/3457/strategia-v4.pdf> [17.03.2018]
[https://sip.lex.pl/#/act/51685312?unitId=za\(2\)](https://sip.lex.pl/#/act/51685312?unitId=za(2)) [17.03.2018] <http://bip.umswieradowzdroj.nv.pl/Article/get/id,16435.html> [17.03.2018] <http://skisun.pl/> [17.03.2018]

KARTA OBIEKTU: ŚWIERADÓW ZDRÓJ - SINGLE TRACK

INFORMACJE PODSTAWOWE	
Nazwa:	Single Track Świeradów Zdrój
Rok powstania	2008
Właściciel / inwestor	Urząd Gminy Świeradów Zdrój oraz Lasy Państwowe
Kontakt	info@singletrack.pl
Gmina i Powiat	Świeradów Zdrój, lubański
Subregion turystyczny	Karkonosze i Góry Izerskie
Rozwój przestrzeni turystycznej w miejscowości	Miejscowość ma za sobą 200 lat historii uzdrowiskowej. Regres turystyczny z lat 90. został przełamany na początku XXI w. m. in. inwestycją w gondolę na Stóg Izerski. Produkt wzmocnił już występujące zainteresowanie.
 <p>Relacje między produktem, a centrum miejscowości</p>	 <p style="text-align: center;">Współrzędne GPS: N 50° 54' 37" E 15° 19' 11"</p>
Mechanizm tworzenia przestrzeni turystycznej	Działania gminy
Sposób powstania	Projekt jest wspólnym dziełem gmin Świeradów-Zdrój, Nové Město pod Smrkem, Lázně Libverda, Frýdlant oraz Nadleśnictwa Świeradów Zdrój i Lasów Państwowych Republiki Czeskiej i został dofinansowany ze środków Unii Europejskiej.
Opis atrakcji	Single Track' i Świeradów Zdrój to system ścieżek rowerowych szerokości do 0,8 m. Trasy wytyczono niedaleko kolei gondolowej, na Zajęczniku oraz wokół Czerniawskiej Kopy. Na elementy infrastruktury składają się: drogowaskazy, mostki, kładki i przejazdy, miejsca, w których można wyprzedzać wolniejszych rowerzystów. Ścieżki łączą się dzięki wcześniej istniejącym drogom tworząc system. Trasy są jednokierunkowe (oprócz trasy zielonej) i mają lekkie nachylenie (spadek nie przekracza 5 %). System ścieżek ma długość 20 kilometrów po stronie polskiej oraz 50 km po stronie czeskiej.
Grupa odbiorców	Zawodowi sportowcy, rowerzyści, turysta weekendowy,
Biletowanie	Nie
Godziny otwarcia	Brak specyfikacji
Sezonowość	Ścieżki nieprzejezdne w czasie zalegania pokrywy śnieżnej
Obecny etap rozwoju	Obiekt wykształcił zróżnicowaną ofertę, jest licznie odwiedzany,

ILUSTRACJE

Il. 26.1. Mapa dostępnych tras rowerowych w Górach Izerskich.
Źródło: <http://singletrack.pl/mapa-single-trackow/>

Il. 26.2. - 26.5. Rowerzyści pokonujący Single Track Świeradów Zdrój. Zdjęcia promujące trasę. Źródło: <http://singletrack.pl/galeria/>

Il. 26.6. Oznaczenia Single Track oraz Il. 26.7. warunki na trasie w sezonie zimowym
Il. Aleksandra Głowczyńska, 2017

UWARUNKOWANIA FUNKCJONALNO - PRZESTRZENNE		
Powierzchnia	80 km tras po obu stronach granicy	
Sposób użytkowania	Funkcja podstawowa	Sport i rekreacja
	Funkcje uzupełniające	Usługi gastronomiczne Usługi noclegowe Szkoła narciarska Wypożyczalnia sprzętu
	Typ atrakcji	Kompleks sportowo turystyczny
Dostępność komunikacyjna	Drogowa	Dobra
	Komunikacja publiczna	Słaba
	Kolej	Brak
	Rower	Trasy o zasięgu europejskim
	Parking	Wspólny z koleją gondolową
Miejsce na postój roweru	Liczne, wyznakowane	
Ogólna charakterystyka otoczenia	Trasy wytyczono w terenach leśnych, blisko granicy państwowej na południowy zachód od centrum Świeradowa Zdroju oraz na północny zachód od Szklarskiej Poręby.	
Czynniki lokalizacji	Waalry przyrodnicze oraz efekt klastra (szlaki występują również po stronie czeskiej).	
Możliwości ekspansji przestrzennej	Ograniczane ze względu na ochronę walorów środowiskowych, jednak wciąż bardzo duże.	
Infrastruktura otoczenia	Kolej gondolowa, nartostrada, snowpark, trasy rowerowe w tym trasy typu single track, wypożyczalnia oraz serwis SKI&BIKE, restauracja, zorganizowane miejsca wypoczynku i punkty widokowe, miejsca biwakowe, parkingi.	
Konflikty przestrzenne	Brak wyraźnych generowanych przez produkt. Ruch turystyczny może być źródłem hałasu i zanieczyszczenia co niekorzystnie wpłynie na jakość siedlisk.	
Inne	Środki na stworzenie ścieżek pozyskano z funduszy unijnych. Sukcesy ścieżek w Świeradowie-Zdroju to też nagrody. W 2011 – według międzynarodowej organizacji IMBA Świeradów Zdrój jedna z 7 najlepszych destynacji MTB na świecie. W 2013 gmina otrzymała nagrodę w konkursie Polska Pięknieje 7 Cudów Funduszy Europejskich w kategorii turystyka transgraniczna i międzynarodowa.	

UWARUNKOWANIA PLANISTYCZNE

Sposób powstania	Na surowym korzeniu
Komentarz	Atrakcja turystyczna w nieznacznym stopniu ingeruje w przestrzeń. Swoim liniowym zasięgiem oplata Świeradów Zdrój. Za punkt startowy można uznać tereny znajdujące się nieopodal dolnej stacji wyciągu gondolowego na Stóg Izerski. Autorka powstrzymała się przed powielaniem danych planistycznych. Zapraszam do karty Nr 25.
Strategia Rozwoju Gminy Miejskiej Świeradów–Zdrój na lata 2016-2026	
Czy strategia wymienia produkt?	Tak
Produkt w ogólnej wizji rozwoju turystyki w gminie	<p>Gmina planuje rozwój turystyki w oparciu o produkt. Pierwszym celem strategicznym gminy jest: wzrost atrakcyjności turystycznej Gminy Miejskiej Świeradów-Zdrój. Cel ten ma zostać osiągnięty poprzez:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rozbudowę infrastruktury rekreacyjnej, turystycznej , sportowej i leczniczej • Tworzenie warunków inwestycyjnych dla rozwoju infrastruktury turystyki i rekreacji • Modernizację i wykorzystanie zabytków architektury Promocję gminy na rynku krajowym i zagranicznym • Poprawę dostępności komunikacyjnej
Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego Karkonosze i Góry Izerskie 2008	
Koncepcja nie uwzględnia inwestycji, ale jej profil realizuje cele rozwoju górskiej turystyki aktywnej na tym obszarze.	
<p>Źródła: http://singletrack.pl/o-sciezkach-rowerowych-w-swieradowie-zdroju/ [17.03.2018] https://swieradowzdroj.pl/upload/pdf/3457/strategia-v4.pdf [17.03.2018] http://www.umwd.dolnyslask.pl/turystyka/dla-branzy/program-rozwoju-turystyki-dla-województwa-dolnoslaskiego/ [17.03.2018] https://sip.lex.pl/#/act/51685312?unitId=zal(2) [17.03.2018] http://bip.umswieradowzdroj.nv.pl/Article/get/id,16435.html [17.03.2018]</p>	

KARTA OBIEKTU NR 27: URAZ - MIASTECZKO PORTOWE

INFORMACJE PODSTAWOWE	
Nazwa:	Miasteczko Portowe Uraz
Rok powstania	2006
Właściciel / inwestor	Port Uraz Sp. z o. o. Prezes Zarządu Słaby Piotr
Adres	Portowa 1 55-120 Uraz
Dane kontaktowe	Tel. 48 (71) 310 83 83 E-mail: port@uraz.pl
Gmina i Powiat	Oborniki Śląskie, Trzebnicki
Subregion turystyczny	Wzgórza Trzebnickie i Dolina Baryczy
Rozwój przestrzeni turystycznej w miejscowości	W miejscowości nie było ruchu turystycznego przed wprowadzeniem atrakcji. Subregion turystyczny dynamicznie rozwija się od początku XXI wieku.
	
Relacje między produktem, a centrum miejscowości	275km Odry między śluzą Rędzin a śluzą Brzeg Dolny. Współrzędnie GPS N 51° 15' E 16° 50' 43", Źródło: https://www.google.com/maps
Mechanizm tworzenia przestrzeni turystycznej	Inicjatywa hobbysty
Sposób powstania	Port powstał z funduszy po zamknięciu poprzedniej działalności gospodarczej właściciela (firma Callcentre). Spieniężenie wcześniejszej firmy pozwoliło na inwestycję w życiowe marzenia – port.. Właściciel przyznaje, że po 2 latach działalności zaczęła dopiero przynosić dochody.
Opis atrakcji	W porcie organizowane są imprezy firmowe, plenerowe, koncerty, imieniny i inne imprezy rodzinne. W marinie dostępne są takie usługi jak: postój, zimowanie i slipowanie łodzi, prąd na kei i ładowanie akumulatorów, pole namiotowe i campingowe, szkolenia motorowodne. Obiekt położony jest przy szlaku marin górnej Odry, który łączy osiem marin, a dzieli 30 śluz m.in. w: Gliwicach, Krapkowicach, Opolu, Brzegu, Oławie, Wrocławiu. W ostatnim okresie miasteczko portowe uzyskało nową atrakcję – rejsy promem turystycznym do Prężyc na lewym brzegu Odry.
Grupa odbiorców	Pasjonaci sportów wodnych, turysta weekendowy, rodziny z dziećmi
Biletowanie	Nie
Godziny otwarcia	Poniedziałek – piątek 11:00 – 19:00 W weekendy w godz. 10:00 – 20:00.
Sezonowość	kwiecień – wrzesień
Obecny etap rozwoju	Oferta bardzo rozwinięta, wielofunkcyjna, duże zainteresowanie turystyczne. Pierwszy właściciel zawiesił działalność 2014-12-01, po czym tereny zostały sprzedane w majątek Grupy ATM, która jest w posiadaniu Zamku Topacz, Mariny Osobowice oraz Mariny Uniwersyteckiej we Wrocławiu.

ILUSTRACJE
 <p>Il. 27.1. Fragment nabrzeża</p>
 <p>Il. 27.2. Promenada w Porcie Uraz</p>
 <p>Il. 27.3. Widok na miasteczko portowe ze szlaku</p>
 <p>Il. 27.4. Sprzęt zimujący w marinie. Na dalszym planie budynki tawerny i biura portu. Il. Aleksandra Głównyńska, 2014</p>

UWARUNKOWANIA FUNKCJONALNO - PRZESTRZENNE		
Obszar	Obiekt o małej powierzchni około 1 ha	
Sposób użytkowania	Funkcja podstawowa	Sport i rekreacja
	Funkcje uzupełniające	Usługi gastronomiczne Usługi noclegowe Usługi transportowe Wypożyczalnia sprzętu wodnego Kursy motorowodne Rozrywka
	Typ atrakcji	Miasteczko portowe, przystań rzeczna
Dostępność komunikacyjna	Drogowa	Przeciętna
	Samochodowy transport zbiorowy	Bardzo słaba
	Kolej	Brak
	Ścieżki rowerowe	Brak
	Szlaki piesze	Doprowadzają do obiektu
	Parking	Mały, utwardzony
	Miejsce na postój roweru	Niewyznaczone
Ogólna charakterystyka otoczenia	Teren położony nad wodą. W bardzo bliskim sąsiedztwie obszar zabudowy wiejskiej i domów jednorodzinnych.	
Czynnik decydujący o lokalizacji	Walory przyrodnicze (rzeka) i kulturowe (stary port rzeczny)	
Możliwości ekspansji przestrzennej	Brak	
Infrastruktura otoczenia	Szlaki piesze i rowerowe. W okolicy można skorzystać z noclegów i punktów gastronomicznych.	
Konflikty przestrzenne	<p>Funkcjonalny. Marina wyczerpała miejsce na rozwój usług dodatkowych. Właściciele mają możliwość rozbudować obiekt na przeciwnym brzegu rzeki lub zostać na obecnym poziomie zagospodarowania przestrzennego. Rozwój i działalność jest ograniczana przez prawo wodne. Z powodu zapisów Ustawy z Dz.U. 2001 Nr 115 poz. 1229 Prawo wodne Art. 27. 1. Zabrania się grodzienia nieruchomości przyległych do powierzchniowych wód publicznych w odległości mniejszej niż 1,5 m od linii brzegu, a także zakazywania lub uniemożliwiania przechodzenia przez ten obszar obiekt nie może zostać ogrodzony na noc i właściciele ponoszą stałe koszty związane z monitoringiem i ochroną obiektu.</p> <div style="text-align: center;"> <p>Il. 27.5. Miasteczko portowe już wykorzystano przestrzeń na rozwój. Zdjęcie ze strony domowej mariny</p> </div>	
Inne	Marina była wystawiona na sprzedaż w 2014 roku.	

UWARUNKOWANIA PLANISTYCZNE

Sposób powstania | Modernizacja starego port rzecznego

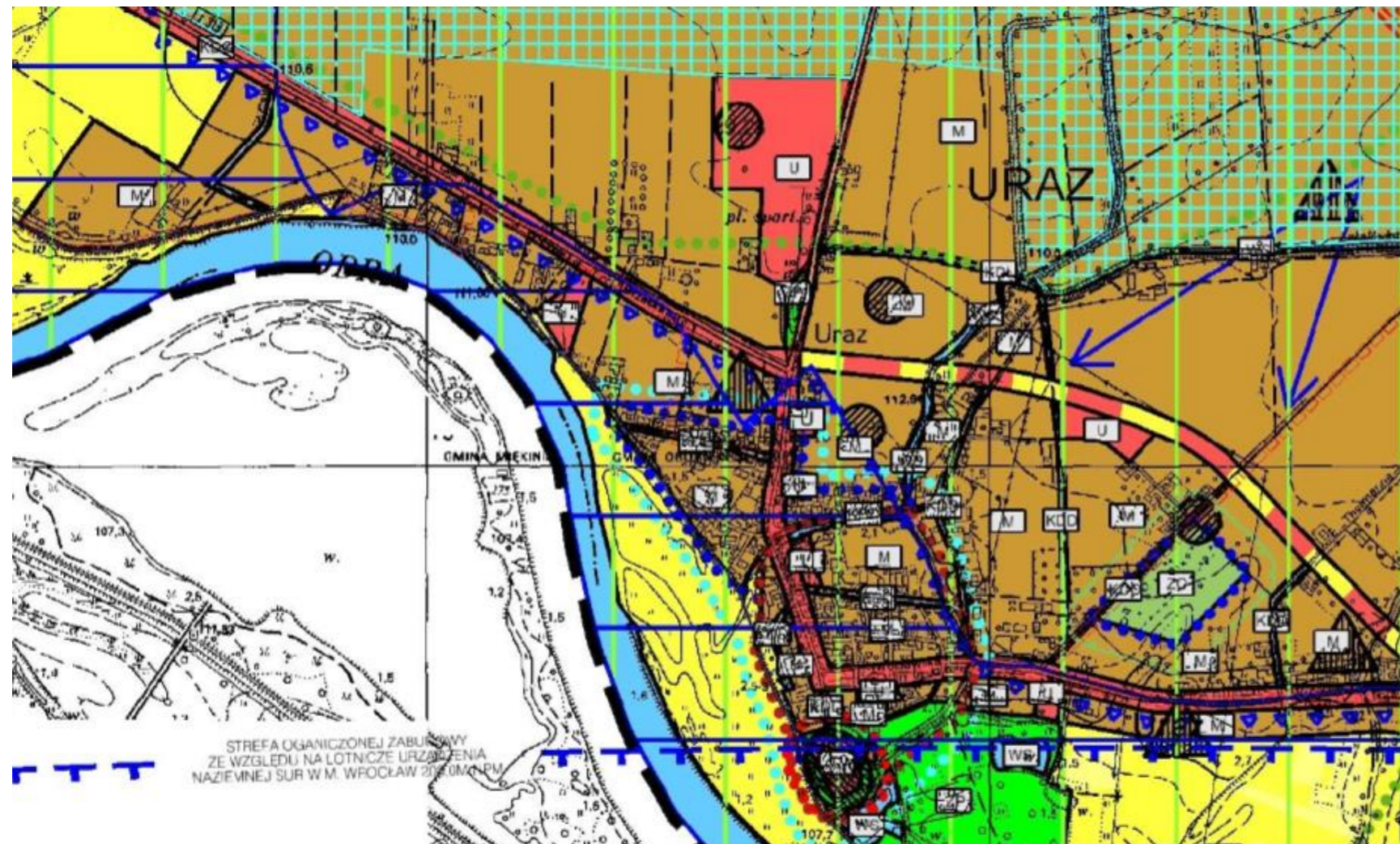
**SUiKZP Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Oborniki Śląskie –
uchwała Rady Miejskiej w Obornikach Śląskich nr XX/147/16 z dnia 28 stycznia 2016r.**

Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?

Tak

Czy tekst uchwały SUiKZP precyzyjnie uwzględnia produkt?

Nie

Komentarz:

Obecne SUiKZP jest trzecim dla wybranego terenu. Poprzednie to:

- Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Oborniki Śląskie (nieobowiązujące) /tekst ujednolicony/ Załącznik nr 1 do uchwały nr 0150/XVIII/84/07 Rady Miejskiej z dnia 4 grudnia 2007 roku
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Oborniki Śląskie (nieobowiązujące) - uchwała Rady Miejskiej w Obornikach Śląskich nr XXIV/187/12 z dnia 29 października 2012r.

Wg SUiKZP z 2007 roku miasteczko portowe znajduje się na terenach zurbanizowanych i przeznaczonych pod zabudowę, a również w obszarze ochrony krajobrazu „Wzgórza Trzebnickie”, na terenie dotkniętym przez powódź w 1997 roku oraz w granicy zalewu wody 1%. Obszar nadodrzański (w tym miejscowość Uraz) przewidziany jest do ograniczonego inwestowania ze względu na występujące wzdłuż rzek Odry i ławy zagrożenie powodziowe, w związku z którymi planuje się dolesienia o charakterze zieleni łęgowej.

W SUiKZP z 2007 roku teren mariny był zaplanowany jako tereny mieszkalne z możliwością prowadzenia usług. Zapisy zostały zmienione na wniosek właścicieli. Teren przekwalifikowano na „tereny usług sportu i rekreacji”. Dokumenty planistyczne od 2012 roku zawierają już informacje zgodne z obecnym użytkowaniem, a nawet postulują reaktywowanie przystani statków pasażerskich w Urazie, rozwijanie bazy i zaplecza turystyczno-rekreacyjnego, w tym sieci komunikacyjnych oraz szlaków pieszych i rowerowych.

Il. 27.5 Fragment dokumentu Kierunki studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Oborniki Śląskie. Uchwała Rady Miejskiej w Obornikach Śląskich nr XX/147/16 z dnia 28 stycznia 2016r.

**MPZP Uchwała Rady Miejskiej w Obornikach Śląskich z dnia 15 grudnia 2005 r.
w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla gminy Oborniki Śląskie dla obrębów Jary, Lubnów, Rościszewice, Uraz.**

Czy dokument jest obowiązujący

Tak

Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?

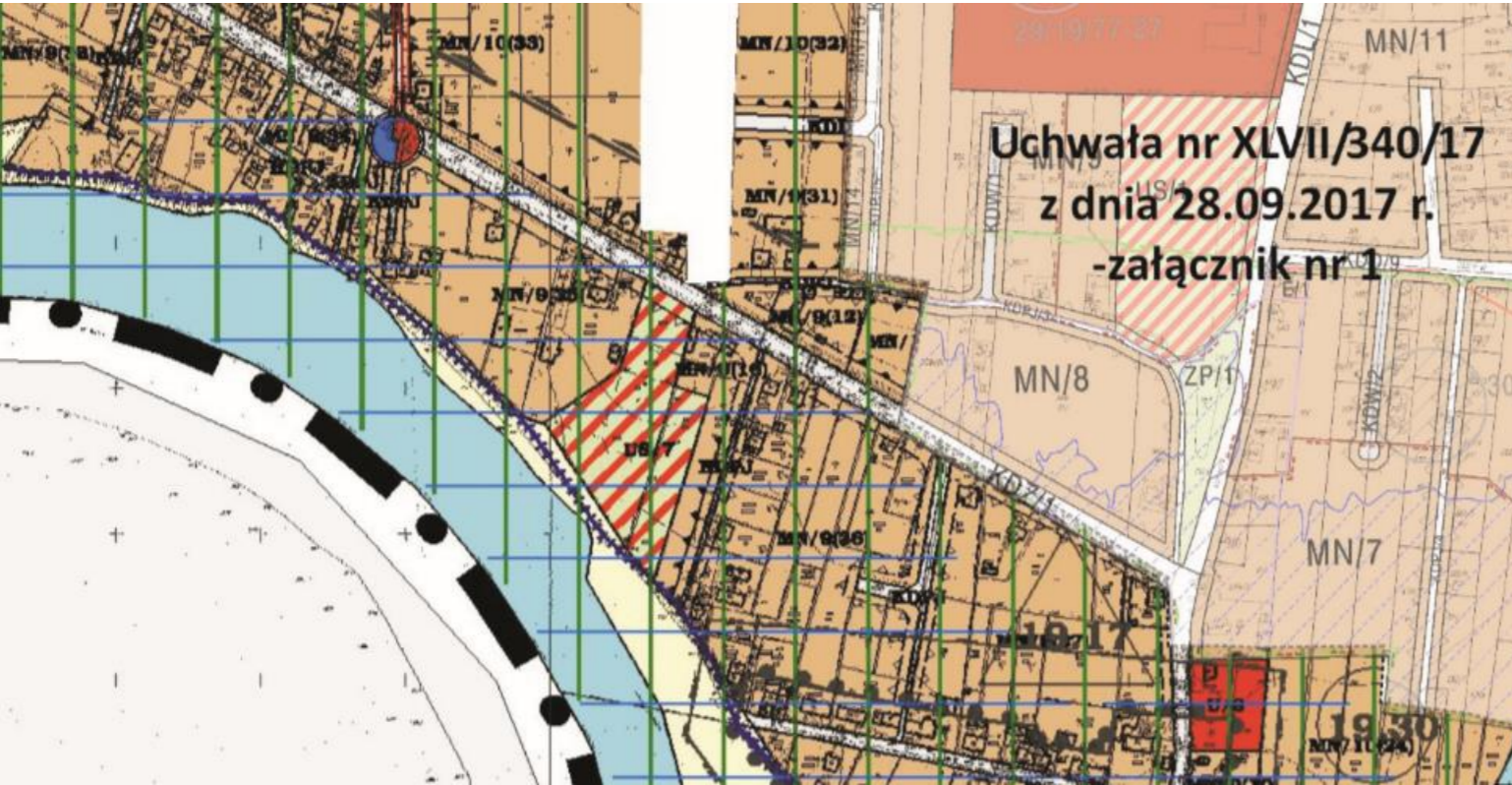
Nie

Czy produkt zajmuje teren jednolity funkcjonalnie

Tak

Czy zapisy uchwały MPZP są zgodne z profilem funkcjonalnym produktu?

Tak

 <p>Il. 27.6 Fragment miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Oborniki Śląskie dla obrębów Jary, Lubnów, Rościszawice, Uraz z Uchwały nr 0150/XL/297/05 Rady Miejskiej w Obornikach Śląskich z dnia 15 grudnia 2005 r.</p>	<p>Funkcja podstawowa</p> <p>Tereny usług sportu i rekreacji: 1) dopuszczalne kierunki przekształceń: <ul style="list-style-type: none"> • modernizacja, adaptacje i przebudowy istniejących obiektów z zachowaniem dominującej funkcji usługowej, • zielen izolacyjna na granicy terenu. 2) dopuszcza się budowę obiektów dla potrzeb sportu i rekreacji wraz z urządzeniami związanymi z ich obsługą oraz zielenią,</p>
	<p>Funkcje dodatkowe</p> <ul style="list-style-type: none"> • usługi handlu i gastronomii niezajmujące więcej niż 10% terenu, towarzyszące funkcji dominującej, służące obsłudze tego terenu, • urządzenia towarzyszące, • zielen urządzona,
	<p>Warunki zabudowy</p> <ul style="list-style-type: none"> • ustala się zakaz lokalizowania zabudowy mieszkaniowej i mieszkaniowo-usługowej, • ustala się maksymalna wysokość oraz powierzchnie zabudowy terenu i powierzchnia biologicznie czynną
	<p>Komentarz</p> <p>Marina wyczerpała przestrzeń jaką mogła zajmować. MPZP nie przewiduje dalszego rozwoju przestrzennego produktu, ani w bezpośrednim sąsiedztwie, ani w dalszym oddaleniu. MPZP pozwala na zagęszczenie elementów wyposażenia przestrzeni np. poprzez budowę kolejnych obiektów sportowo – turystycznych oraz zielen urządzoną. Tereny na drugim brzegu rzeki należą do sąsiedniej gminy, która zaczyna rozwijać funkcje turystyczne.</p>

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Oborniki Śląskie na lata 2016-2022

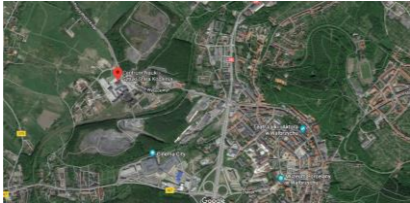
Czy strategia wymienia produkt?	Tak, raz
Produkt w ogólnej wizji rozwoju turystyki w gminie	Strategia nie opisuje produktu. Jedyny raz jego nazwa pojawia się w kontekście budowy <i>Przeprawy dla rowerzystów w Porcie Uraz</i> . W gminie planowana jest również rozbudowa ścieżek turystycznych oraz budowa wież widokowych, które mogą zostać zlokalizowane w okolicach Portu.

Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego Wzgórz Trzebnickich i Doliny Baryczy

W koncepcji liczne odwołania do potencjału turystycznego Odry. Sam obiekt jest przywołany parokrotnie łącznie z wymienieniem sztandarowych imprez organizowanych w miasteczku portowym. Koncepcja przewiduje dalszy rozwój turystyki w oparciu o pola golfowe w regionie oraz turystykę wodną. W miejscowości dostrzeżono również atrakcje krajoznawcze – pozostałości zamku oraz kościół parafialny oraz wielokrotnie podkreślano szlaki turystyczne wodne, piesze i rowerowe przebiegające przez miejscowość.

Źródła: http://www.oborniki-slaskie.pl/sites/default/files/attachment/strategia_zrownowazonego_rozwoju_gminy_oborniki_slaskie_na_lata_2016-2022.pdf [20.02.2018] <http://miasteczkoportowe.pl/> [20.02.2018] <http://bip.oborniki-slaskie.pl/Article/id,5071.html> [20.02.2018]

KARTA OBIEKTU NR 28: WAŁBRZYCH - STARA KOPALNIA

INFORMACJE PODSTAWOWE	
Nazwa:	Centrum Nauki i Sztuki Stara Kopalnia
Rok powstania:	Powołany do życia: 1999 Otwarcie po modernizacji: 2014
Właściciel / inwestor	Miasto Wałbrzych
Adres	ul. Wysockiego 29 58-304 Wałbrzych
Dane kontaktowe	Sekretariat: (74) 667 09 00 email: sekretariat@starakopalnia.pl
Gmina i Powiat	Miasto Wałbrzych, Wałbrzyski
Subregion turystyczny	Sudety Wałbrzyskie
Rozwój przestrzeni turystycznej w miejscowości	Przestrzeń turystyczna aglomeracji wałbrzyskiej jest odświeżana m. in. poprzez rewitalizację tego obiektu. Główny ruch turystyczny kieruje się w stronę Zamku Książ oraz Szczawna Zdrój. Obiekt nie wpływa w dużym stopniu na wielkość ruchu turystycznego (zamek jest większym atrakcją), jednak jest elementem uzupełniającym ofertę.
Relacje między produktem, a centrum miejscowości	 Współrzędne GPS: N 50°46'20.85" E 16°15'45.01"
Mechanizm tworzenia przestrzeni turystycznej	Inwestycja samorządu
Sposób powstania	Kopalnia została założona w XIX wieku, a jej wyrobiska skończono likwidować w 1998 r. Rada Miasta Wałbrzycha 26 sierpnia 1999 r. podjęła uchwałę o utworzeniu Muzeum Wałbrzyskiego, a 31 grudnia tego samego roku Zarząd Miasta Wałbrzycha przekazał nieodpłatnie Muzeum teren Zakładu Górniczego "Julia" przy ul. Wysockiego. W kwietniu 2001r. Wojewoda Dolnośląski przekazał nieodpłatnie Gminie Wałbrzych prawo własności Kopalni Węgla "Julia" (grunty i budynki z wyposażeniem) w celu prowadzenia Muzeum Przemysłu i Techniki. Tereny dawnej kopalni w 2004 roku wpisano do rejestru zabytków województwa dolnośląskiego. W latach 2010 – 2014 obiekt przeszedł modernizację, na którą pozyskano fundusze z Unii Europejskiej oraz Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Obiekt w 2015 roku został wpisany na listę Europejskiego Szlaku Dziedzictwa Przemysłowego - ERIH
Opis atrakcji	Centrum nauki, sztuki, kultury, edukacji i turystyki organizuje liczne wydarzenia animujące przestrzeń dawnej kopalni. W zabytkowych i odnowionych budynkach łaźni górniczej z 1915 roku, przeróbki mechanicznej z 1888 roku oraz warsztatów mechanicznych z 1872 roku centrum dalej prowadzi działalność muzealną.
Grupa odbiorców	Mieszkańcy Wałbrzycha, grupy szkolne, rodziny z dziećmi, turysta weekendowy
Biletowanie	Tak
Godziny otwarcia	godz.10.00-18.00
Sezonowość	Otwarty całorocznie z maksimum zwiedzających w sezonie letnim oraz w weekendy
Obecny etap rozwoju	Obiekt ponownie wprowadzany na rynek, z zupełnie nową ofertą, stara się o zdobycie odbiorców

ILUSTRACJE

Il. 28.1. Widok na dawną Kopalnię Julia

Il. 28.2. Restauracja zaaranżowana w jednym z pomieszczeń kopalni.

Il. 28.3. Parking przed kopalnią.

Il. 28.4. Zabudowania naziemne Kopalni Julia.
Il. Aleksandra Głowczyńska, 2015

UWARUNKOWANIA FUNKCJONALNO - PRZESTRZENNE

Obszar	Powierzchnia: około 4,5 ha oraz trasy podziemne	
Sposób użytkowania	Funkcja podstawowa	Muzeum Centrum nauki i sztuki
	Funkcje uzupełniające	Usługi gastronomiczne Usługi hotelarskie Wynajem pomieszczeń i przestrzeni Ekspozycja
	Typ atrakcji	Muzeum Centrum nauki i sztuki
Dostępność komunikacyjna	Drogowa	Dobra
	Samochodowy transport zbiorowy	Dobra
	Kolej	Stacja w odległości 2,5 km, częste połączenia z Wrocławiem
	Ścieżka rowerowa	W sąsiedztwie
	Szlaki piesze	Dostępne w miejscowości
	Parking	Wytoczony, utwardzony, 250 miejsc
	Miejsce na postój roweru	Niewyznaczone
Ogólna charakterystyka otoczenia	Tereny niezabudowane w obrębie miasta Wałbrzych oraz tereny przemysłowe (hale i budynki przemysłowe obecnie nie wykorzystywane). W warstwie podziemnej szyby kopalniane: „Julia” z 1867 roku oraz „Sobótka” z 1874 roku.	
Czynniki lokalizacyjne	Walory kulturowe – dziedzictwo przemysłowe	
Możliwości ekspansji przestrzennej	Duże	
Infrastruktura otoczenia	W bezpośrednim sąsiedztwie usługi samochodowe, wulkanizacja, przychodnia zdrowia, Wojewódzki Ośrodek Ruchu Drogowego, usługi leśne. Placówki gastronomiczno hotelarskie w wyraźnym oddaleniu.	
Konflikty przestrzenne	Otoczenie kopalni częściowo pozostało nieuporządkowane, a tablice informacyjne są mało czytelne.	
	 Il. 28.5. otoczenie kopalni oraz Il. 28.6. tablica informująca turystę o topografii kopalni. (Il. Aleksandra Głowczyńska, 2015)	
Inne	Zasady przyznawania środków w projekcie z jakiego skorzystała kopalnia zabraniają podnajmowania przestrzeni do celów komercyjnych dla prywatnych przedsiębiorców. Klauzula obowiązuje przez 5 lat od powołania instytucji. W chwili prowadzenia badań Centrum Nauki prezentowało jedynie własną ofertę kulturalno – muzealną. Obiekt jest zainteresowany stworzeniem klastra / szlaku turystycznego wraz z Zamkiem Książ, Teatrem Dramatycznym w Wałbrzychu, Teatrem Lalki i Aktora w Wałbrzychu, Muzeum Porcelany w Wałbrzychu i innymi.	

UWARUNKOWANIA PLANISTYCZNE

Sposób powstania	Adaptacja, modernizacja	Dokument w oparciu, o który stworzono produkt turystyczny	Uchwała Rady Miasta
------------------	-------------------------	---	---------------------

**SUiKZP Uchwała XI/154/99 Rady Miejskiej Wałbrzycha z dnia 30 czerwca 1999 r.,
zmieniono uchwałą Nr XII/142/03 z dnia 10 lipca 2003 r. oraz uchwałą Nr XXII/197/08 z dnia 28 marca 2008 roku.**

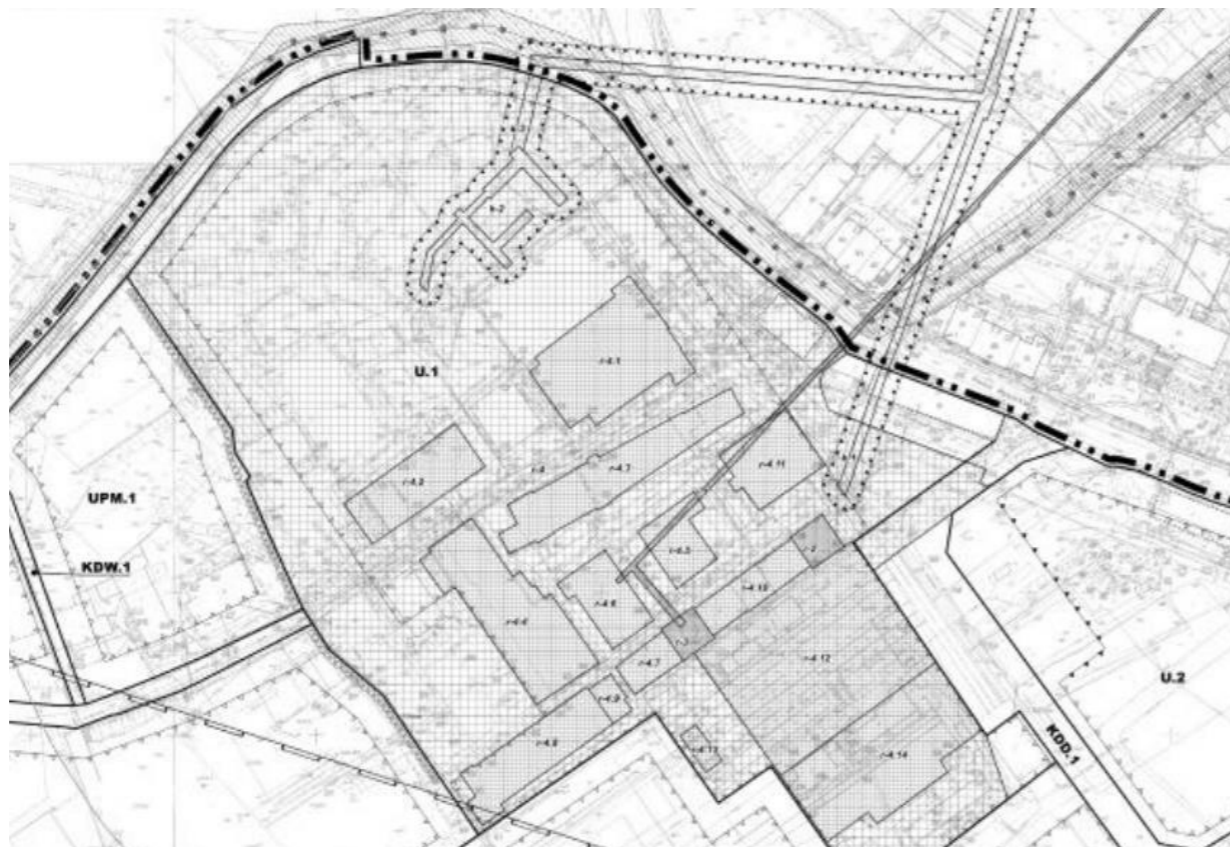

II. 28.5. Fragment SUiKZP dla Miasta Wałbrzych Uchwała XXII/197/08 z dnia 28 marca 2008 roku. Dostęp:
<https://um.walbrzych.pl/pl/page/studium-umarunkowa%C5%84-i-kierunk%C3%B3w-zagospodarowania-przestrzennego>

Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Tak
Czy tekst uchwały SUiKZP precyzyjnie uwzględnia produkt?	Nie
Funkcja obszaru produktu turystycznego:	Tereny usług ogólnie - miejskich poza centrum
Komentarz	SUiKZP przewiduje tereny usługowe w obrębie zajmowanym przez kopalnię.

**MPZP Uchwała Nr XLI/378/2012 Rady Miejskiej Wałbrzycha z dnia 20 grudnia 2012 r.
dla obszaru pokopalnianego w rejonie ulic Piotra Wysockiego - Antka Kochanka w Wałbrzychu**

Czy dokument jest obowiązujący	Tak	Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Tak
Czy produkt zajmuje teren jednolity funkcjonalnie	Tak	Czy zapisy uchwały MPZP są zgodne z profilem funkcjonalnym produktu?	Tak

II. 28.6. Fragment MPZP dla obszaru pokopalnianego w rejonie ulic Piotra Wysockiego - Antka Kochanka w Wałbrzychu uchwała nr XLI/378/2012 Rady Miejskiej Wałbrzycha z dnia 20 grudnia 2012 r. Dostęp: <http://sipmap.lex.pl/dane/miejscowe/2013/1198725/z1.pdf>

Funkcja podstawowa	<p><i>Tereny zabudowy usługowej. Dozwala się wprowadzić:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • inne obiekty towarzyszące • nierolnicza nieuciążliwą działalność wytwórczą w lokalach o powierzchni użytkowej nie przekraczającej 200 m²; • urządzenia sportowe i rekreacyjne; • mieszkania w budynkach o innym przeznaczeniu niż mieszkaniowe; • zieleń i obiekty małej architektury.
Funkcje dodatkowe	<ul style="list-style-type: none"> • miejsca postojowych dla samochodów
Warunki zabudowy	<p><i>Określone zostały:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Forma oraz wysokość budynków • Powierzchnia i stopień zagospodarowania działki • Powierzchnia biologicznie czynna • Forma parkingu
Komentarz	<p>MPZP dopuszcza nowe inwestycje na tym terenie, jednak kierunkuje je bardzo szeroko, nie wskazując sprecyzowanej drogi rewitalizacji obiektu.</p>

Raport o Stanie Miasta Wałbrzycha, styczeń 2014 oraz Strategia Rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013 – 2020

Czy strategia wymienia produkt?	Nie
Produkt w ogólnej wizji rozwoju turystyki w gminie	<p>Brak szczegółowych planów dotyczących obiektu. SZRMW przyjęta w 2005 (do 2013) wskazywała szereg problemów na terenie miasta, wskazywała na braki w koncepcji zagospodarowania terenów pokopalnianych, degradację środowiska przez biedaszyby, oraz postulowała stworzenie opracowania spójnej koncepcji zagospodarowania przestrzennego miasta wraz z rozbudową wachlarza propozycji kulturalnych z wykorzystaniem dziedzictwa kulturowego.</p> <p>SRAW 2013 – 2020 zakłada, że odwiedzający w Szczawno Zdrój, Jedlinę Zdrój, Radków i Walim wygenerują tranzytowy ruch turystyczny, który będzie trzonem odwiedzających Wałbrzych. W SRAW brak sprecyzowanych planów jak osiągnąć taki efekt, podobnie jak brak planów dotyczących rewitalizacji obiektu.</p>

Strategia Rozwoju Turystyki w Gminach: Wałbrzych, Świebodzice, BoguszówGorce, Szczawno-Zdrój, Jedlina-Zdrój, Mieroszów, Walim, Głuszycza oraz w Powiecie Wałbrzyskim na tle Subregionu Turystycznego „Góry Wałbrzyskie”

Produkt turystyczny opisywany jest w strategii parokrotnie jako zabytek techniki, muzeum i sale wystawiennicze, zbiór zabytków ruchomych i instytucja kulturalna. Dla Centrum planowany jest projekt „Trakt Księżnej Daisy”, który wpisuje się w cel operacyjny: Tworzenie atrakcji turystycznych w oparciu o historię czarnego złota, ceramikę i porcelanę. Trakt Księżnej Daisy to koncepcja opracowana dla miasta Wałbrzych polegająca na połączeniu w jeden szlak turystyczny Zamku Książ (obiektu znajdującego się na obrzeżach administracyjnych Miasta) z samym Centrum Wałbrzycha poprzez obszar wokół Góry Chełmiec w dzielnicy Biały Kamień, gdzie znajduje się kompleks sportowy oraz Park Wielokulturowy Stara Kopalnia. Leżące na trasie Traktu Księżnej Daisy obszary są strategiczne z punktu widzenia zwiększenia dynamiki ruchu turystycznego w mieście oraz przede wszystkim rozproszenia dotychczas punktowo skupionego ruchu turystycznego z obszaru Zamku Książ do centrum Wałbrzycha.

Źródła: <http://starakopalnia.pl/o-nas/> [16.02.2018] [https://sip.lex.pl/#/act/51530373?unitId=zal\(1\)](https://sip.lex.pl/#/act/51530373?unitId=zal(1)) [16.02.2018] <http://sipmap.lex.pl/dane/miejscowe/2013/1198725/z1.pdf> [16.02.2018] https://um.walbrzych.pl/sites/default/files/pliki/geodezja/pdf/zm_stud_tekst_ujednolicony_zal_1.pdf [16.02.2018] <https://um.walbrzych.pl/pl/page/studium-uwarunkowa%C5%84-i-kierunk%C3%B3w-zagospodarowania-przestrzennego> [16.02.2018] <http://walbrzych24.com/1-wiadomosci/21634-stara-kopalnia-dolaczyla-do-europejskiego-szlaku-dziedzictwa-przemyslowego> [16.02.2018] <https://www.tvn24.pl/wroclaw,44/walbrzyska-stara-kopalnia-jak-nowa-bedzie-centrum-kultury,486775.html> [16.02.2018] http://www.umwd.dolnyslask.pl/fileadmin/user_upload/Turystyka/Dokumenty/Rozwoj/Strategia_03_03_2009_ogolna.pdf [16.02.2018]

KARTA OBIEKTU NR 29: ZIELENIEC - STACJA NARCIARSKA

INFORMACJE PODSTAWOWE	
Nazwa:	Stacja narciarska – Zieleniec Ski Arena
Lata na rynku: 10	Rok powstania: 2008
Właściciel / inwestor	Winterpol Spółka z O.O.
Adres	Zieleniec 72A 57-340 Duszniki-Zdrój
Dane kontaktowe	tel. 0 74 8660 431 e-mail: winterpol@winterpol.eu
Gmina i Powiat	Duszniki-Zdrój, Kłodzki
Subregion turystyczny	Ziemia Kłodzka
Rozwój przestrzeni turystycznej w miejscowości	Miejscowość od ok. 50 lat pełni funkcje stacji narciarstwa zjazdowego. Obiekt odświeżył przestrzeń turystyczną wywołując nową falę odwiedzających
Relacje między produktem, a centrum miejscowości	 Współrzędne GPS: N 51° 21' 41", E 16° 52' 7"
Mechanizm tworzenia przestrzeni turystycznej	Inwestor komercyjny
Sposób powstania	Tereny rekreacyjno sportowe w Zieleńcu planowane były od 1880 roku. III Rzesza planowała tu ośrodek sportów zimowych dla przygotowań olimpijskich. Na początku lat 70. stacja narciarska znajdowała się pod opieką Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu. Wtedy powstały wyciągi zaczepowe, później zamienione na talerzykowe i orczykowe, parkingi, obiekty gastronomiczne i usługowe. Plany były większe, ale nie wszystkie zrealizowano. W latach 90. powstały wyciągi narciarskie, snowpark i snowtubing należące do spółki Usługi Turystyczne „Mieszko” s.c. Kolejne koleje krzeselkowe uruchamiane były w latach: 2005, 2006, Winterpool 2008, Nartorama 2012.
Opis atrakcji	Ośrodek położony jest na wysokości 800-960 metrów na zboczach Gór Orlickich. Zimą funkcjonuje jako baza narciarska, w sezonie letnim dominuje pieszy i rowerowy ruch turystyczny.
Grupa odbiorców	Narciarze, rowerzyści turysta weekendowy, rodziny z dziećmi
Biletowanie	Tak
Godziny otwarcia	9.00 do 18.00
Sezonowość	Wyraźnie zarysowany sezon letni: maj – październik i zimowy: grudzień – marzec
Obecny etap rozwoju	Obiekt rozwinięty, posiada stałe grono odbiorców

ILUSTRACJE

Il. 29.1. Stoki w Zieleńcu w trakcie sezonu. Źródło: <http://www.portalgorski.pl/novosci/rozne/3739-zieleniec-zaprasza-na-stok-pocztakujacych-i-zaawansowanych>

Il. 29.2. Mapa wyciągów i tras narciarskich w Zieleńcu. Źródło: <http://zieleniec.pl/trasy>

Il. 29.3. Stoki w Zieleńcu z lotu ptaka. Źródło: <https://www.skionline.pl/stacje/zdjecia,ski-arena-zieleniec-z-lotu-ptaka,1223,foto,3.html>

Il. 29.4. Kurort w okresie letnim. Źródło: <https://turystyka.wp.pl/zieleniec-letnie-atrakcje-zimowego-kurortu-6044254047720065a>

UWARUNKOWANIA FUNKCJONALNO - PRZESTRZENNE		
Obszar	Obiekt liniowy – 22 km tras	
Sposób użytkowania	Funkcja podstawowa	Sport i rekreacja
	Funkcje uzupełniające	Usługi handlowe Usługi gastronomiczne Usługi noclegowe Szkoła narciarska Wypożyczalnia sprzętu
	Typ atrakcji	Kompleks sportowo turystyczny
Dostępność komunikacyjna	Drogowa	Dobra
	Samochodowy transport zbiorowy	Słaby
	Kolej	W oddaleniu 13 km
	Ścieżki rowerowe	Brak, jedynie w formie szlaków
	Szlaki piesze	Brak bezpośrednich do obiektu
	Parking	Nieutwardzony
	Miejsce na postój roweru	Niewyznaczone
Ogólna charakterystyka otoczenia	Stoki o ekspozycji północno wschodniej, zalesione poza obszarem wyznaczonych tras narciarskich, granica państwa.	
Czynniki lokalizacyjne	Walory przyrodnicze – na stoku występuje najdłuższej zalegająca pokrywa śnieżna w Sudetach	
Możliwości ekspansji	Ograniczone we względu na walory środowiskowe i granicę państwa	
Infrastruktura otoczenia	Wypożyczalnia sprzętu narciarskiego i rowerowego, szkoły narciarskie, sklepy sportowe, , hotele, pensjonaty i punkty gastronomiczne	
Konflikty przestrzenne	Funkcjonalny: mimo wytyczenia licznych miejsc parkingowych, w sezonie zimowym wyraźnie odczuwalny jest ich brak. Środowiskowo - prawny: wg kontroli NIK z 2010 roku firma Winterpol samowolnie rozpoczęła wycięcie 0,43 ha drzewostanu na terenie Nadleśnictwa Zdrój na początku września 2008 roku, przed złożeniem odpowiednich dokumentów w Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych. Słupy podtrzymujące wyciąg oraz górną stację kolejki ulokowano na 400 m2 powierzchni chronionej, a sam wyciąg działał od grudnia 2008 roku do marca 2009 roku bezprawnie. Sprawa została skierowana do sądu. W 2011 roku Prokuratura Apelacyjna w Poznaniu umorzyła śledztwo wobec biznesmenów i polityków, a w stan oskarżenia postawiono leśników, samorządowca i biznesmenów, którzy złamali prawo, by stacja narciarska mogła błyskawicznie powstać.	
Inne	Powstaniu wyciągu Ski Arena towarzyszyła „afery polityczna Ryszarda Sobiesiaka”. Obok obiektów Winterpol Ski Arena powstał konkurencyjny Ośrodek Wypoczynkowy „Nartorama” wyposażony w kolej gondolowo – kanapową. OW Nartorama na swoją inwestycję wykorzystał dofinansowanie z Unii Europejskiej w ramach RPO dla województwa dolnośląskiego na lata 2007–2013 oraz środki z budżetu państwa.	

UWARUNKOWANIA PLANISTYCZNE

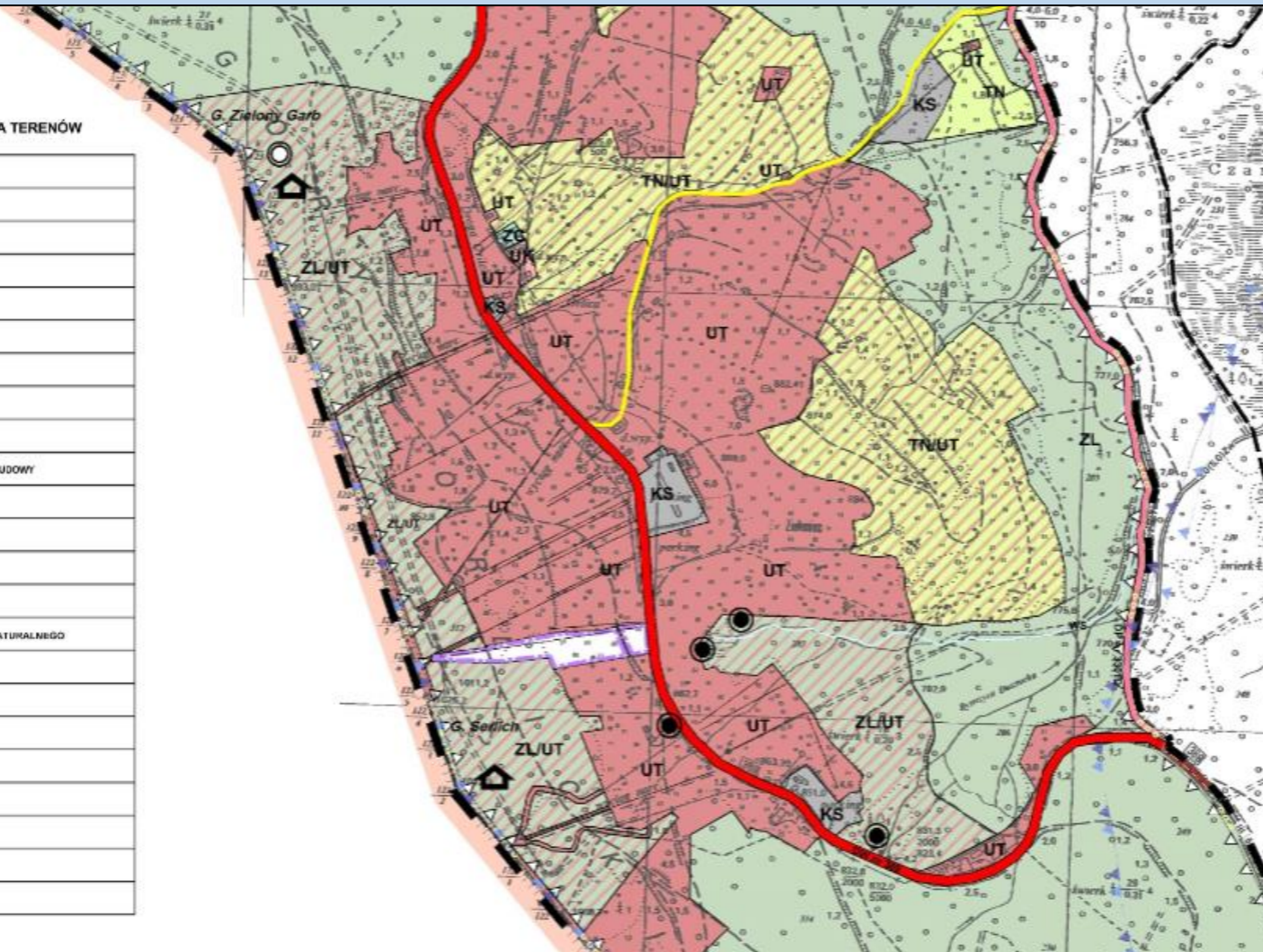
Sposób powstania

Modernizacja stacji narciarskiej z lat 70'

**SUIKZP: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Duszniki-Zdrój
przyjęte Uchwałą Rady Miejskiej nr XVIII/73/2012 z dnia 26 stycznia 2012r.**

SYMBOLE OKREŚLAJĄCE SPOSOBY PRZEZNACZENIA TERENÓW

MN	TERENY ZABUDOWY JEDNORODZINNEJ
MN/U	TERENY ZABUDOWY MIESZKANIOWO - USŁUGOWEJ
MW	TERENY ZABUDOWY WIELORODZINNEJ
MS	TERENY SKONCENTROWANEJ ZABUDOWY MIEJSKIEJ
MUZ	TERENY USŁUG UZDROWISKOWYCH
U	TERENY USŁUG
UP	TERENY USŁUG PUBLICZNYCH
UO	TERENY USŁUG OŚWIATY
UT	TERENY USŁUG TURYSTYKI
UTn	TERENY USŁUG TURYSTYKI O NISKIEJ INTENSYWNOŚCI ZABUDOWY
US	TERENY USŁUG SPORTU I REKREACJI
UT/US	TERENY USŁUG TURYSTYKI I SPORTU
UK	TERENY KULTU RELIGIJNEGO
P/U	TERENY PRODUKCJI I USŁUG
PG	TERENY POWIERZCHNIOWEJ EKSPLOATACJA KRUSZYWA NATURALNEGO
TN	TERENY NIEZANWISTOWANE
TN/UT	TERENY NIEZANWISTOWANE Z DOPUSZCZENIEM LOKALIZACJI INFRASTRUKTURY TURYSTYCZNEJ
ZP	TERENY ZIELENI URZĄDZONEJ
ZL	TERENY LASÓW
ZL/UT	TERENY LASÓW Z DOPUSZCZENIEM LOKALIZACJI INFRASTRUKTURY TURYSTYCZNEJ
ZD	TERENY OGRODÓW DZIAŁKOWYCH
ZC	TERENY CMENTARZY
WS	TERENY WÓD POWIERZCHNIOWYCH ŚRÓDLĄDOWYCH

II. 29.5 Fragment załącznika graficznego do SUIKZP dla miejscowości Duszniki Zdrój obręb Zieleniec.

Źródło: zasoby internetowe gminy. <http://www.bip.um-dusznikizdroj.dolnyslask.pl/dokument,iddok,4076,idmp,19,r,r>

Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?

Tak

Czy tekst uchwały SUIKZP precyzyjnie uwzględnił produkt?

Nie, jedynie profil

Komentarz

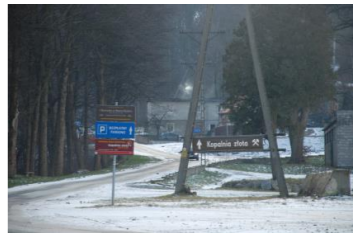
W SUIKZP opisana jest stacja narciarska. Obecnie tereny obiektów przeznaczone są na strefę usług i infrastruktury turystycznej. SUIKZP podkreśla walory przyrodnicze obszaru. Teren zakwalifikowany jako turystyczny okazał się bogaty w unikatowe siedliska flory i fauny. W rozmowie pracownicy urzędu przyznali, że planowane są zmiany SUIKZP ograniczające tereny inwestycji turystycznych z racji ochrony środowiska i planowanego powiększenia obszaru leśnego.

Plan Rozwoju Lokalnego Miasta Duszniki Zdrój 2004-2006	
Czy strategia wymienia produkt?	Tak, jako stację narciarską
Produkt w ogólnej wizji rozwoju turystyki w gminie	Miasto planowało wyposażenie w niezbędna infrastrukturę oraz utworzenie sprawnego systemu komunikacji lokalnej i zewnętrznej ze szczególnym uwzględnieniem obszarów rekreacyjno- sportowych.
Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Duszniki-Zdrój na lata 2016 - 2020	
Czy strategia wymienia produkt?	Tak, jako stację narciarską
Produkt w ogólnej wizji rozwoju turystyki w gminie	Ponownie strategia podnosi problem komunikacji w obszarze miasta i stacji narciarskiej. Wyraźnie planuje oprócz rozwój o sektor rekreacyjno – turystyczny. W liście zadań B pojawia się projekt „Gondola na Zieleniec”, jednak nie ma w dokumencie opisu tego projektu, więc trudno stwierdzić czy zapis odnosi się do inwestycji OW Nartorama czy planowana jest kolejna gondola, być może łącząca centrum miasta ze stacją narciarską.
Koncepcja Subregionalnego Produktu Turystycznego Ziemi Kłodzkiej	
Koncepcja opisuje jako miejsce do aktywnego wypoczynku, gdzie przygotowano liczne trasy rowerowe, piesze trasy górskie i spacerowe, a w zimie region ten to istny raj dla narciarzy, miłośników snowboardu czy ekstremalnego snowbikingu. W koncepcji marketingowej zakłada się stworzenie produktu Zeroborder (szlaki turystyki aktywnej i centra sportów ekstremalnych, projekty związane z wypoczynkiem na terenach otwartych jak również w ramach istniejących lub nowobudowanych obiektów i infrastrukturze służących aktywnemu wypoczynkowi).	
Źródła: www.bip.um-dusznikizdroj.dolnyslask.pl/plik,id,1203 [3.03.2018] http://www.bip.um-dusznikizdroj.dolnyslask.pl/index,idmp,19,r,r [3.03.2018] http://www.bip.um-dusznikizdroj.dolnyslask.pl/dokument,iddok,1304,idmp,19,r,r [3.03.2018] http://www.umwd.dolnyslask.pl/fileadmin/user_upload/Turystyka/Dokumenty/Rozwoj/Subregion_Ziemi_Klodzkiej.pdf [3.03.2018] https://sip.lex.pl/#/act/51049678?unitId=zal(1) [3.03.2018] http://www.bip.um-dusznikizdroj.dolnyslask.pl/dokument,iddok,4231,idmp,141,r,r [3.03.2018] http://www.rm24.pl/fakty/polska/news-nik-zawiadamia-prokurature-w-sprawie-wyciagu-sobiesiaka,nld,300763 [3.03.2018] http://www.rp.pl/artykul/545405-NIK--lesnicy-kryli-Sobiesiaka.html [3.03.2018] http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/265855,NIK-dzialania-w-Zielencu-nielegalne [3.03.2018] http://sipmap.lex.pl/dane/miejscowe/2008/718030/z1.pdf [3.03.2018]	

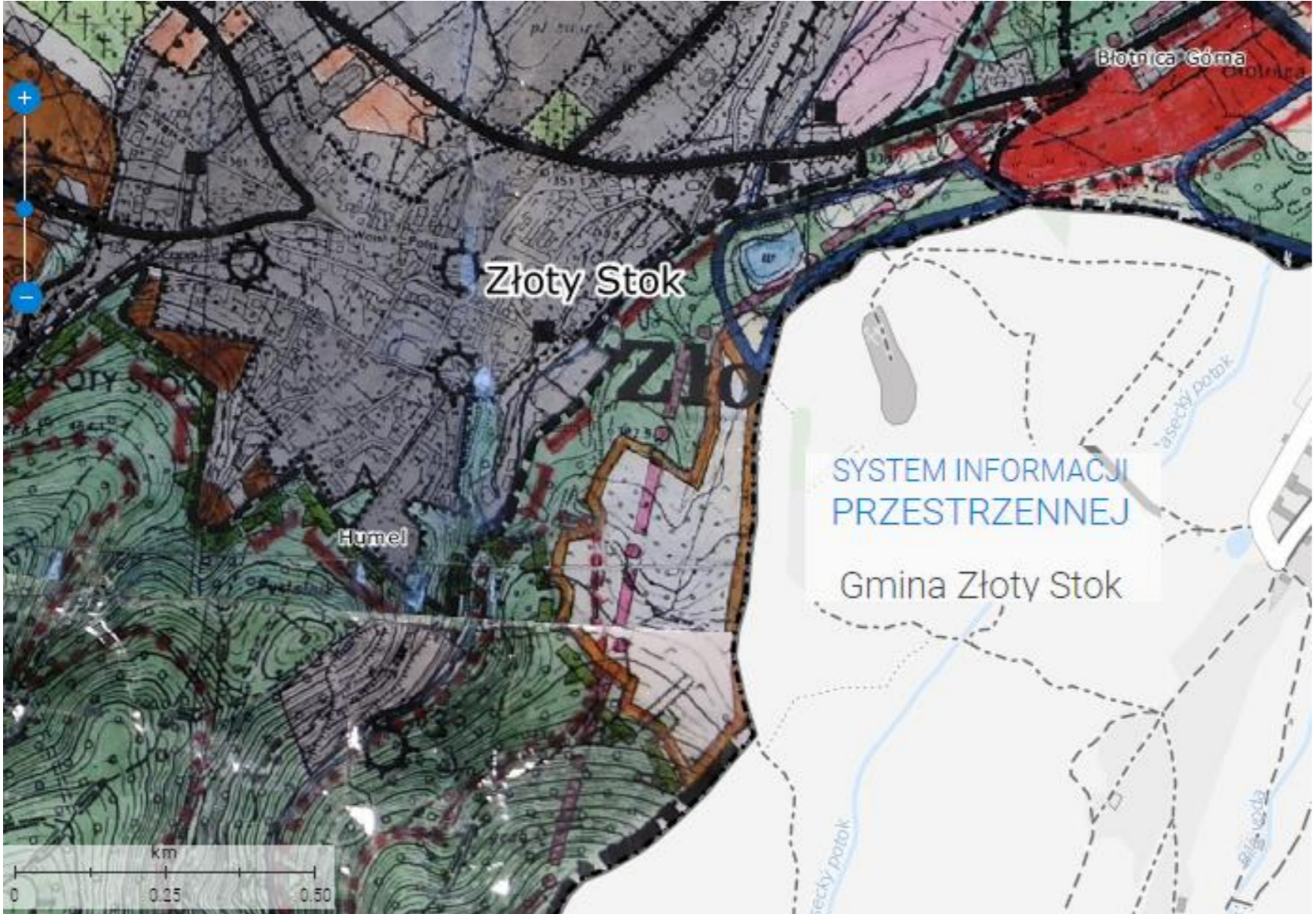
KARTA OBIEKTU NR 30: ZŁOTY STOK - KOPALNIA ZŁOTA

INFORMACJE PODSTAWOWE	
Nazwa, adres i czas powstania	<p>Muzeum Kopalnia Złota 1996 ul. Złota 7, 57-250 Złoty Stok</p> <p>Leśny Park Przygody Skalisko 2006 teren dawnego kamieniołomu</p> <p>Średniowieczny Park Techniki 2013 ul. Złota 2, 57-250 Złoty Stok</p> <p>Łamacz - Escape Room 2016 ul. Złota 5, 57-250 Złoty Stok</p>
Właściciel / inwestor	Przedsiębiorstwo Usług Turystycznych Kopalnia Złota Sp. z O. O.
Dane kontaktowe	<p>Kopalnia Biuro: +48 74 817 55 74 Fax: +48 74 817 61 20 e-mail: biuro@kopalniazłota.pl Park Techniki: el. +48 74 81 76 127 biuro@parktechniki.pl</p>
Gmina i Powiat	Ząbkowice Śląskie, Ząbkowicki
Subregion turystyczny	Ziemia Kłodzka
Rozwój przestrzeni turystycznej w miejscowości	Miejscowość posiada walory turystyczne, jednak notowany ruch turystyczny rozpoczął się wraz z działalnością produktu turystycznego.
Relacje między produktem, a centrum miejscowości	 Współrzędne GPS: N 50°26'24" E 16°52'28"
Mechanizm tworzenia przestrzeni turystycznej	Inicjatywa prywatnego przedsiębiorcy, na terenach dzierżawnych przez gminę.
Sposób powstania	Produkt powstawał etapami. Atrakcja zaczęła rozwijać się w oparciu o Sztolnię Gertruda dzierżawioną od gminy. Rosnące zainteresowanie turystyczne prowokowało do podejmowania kolejnych inwestycji i stworzenia klastra turystycznego.
Opis atrakcji	Oferta obejmuje podziemny wodospad oraz sztolnię zwiedzaną z przewodnikiem, park linowy, park rozrywki z maszynami średniowiecznymi. Najnowszym elementem oferty jest <i>escape room</i> .
Grupa odbiorców	Grupy zorganizowane, szkolne, rodziny z dziećmi
Biletowanie	Tak
Godziny otwarcia	od 1 kwietnia do 31 października od 9.00 do 18.00 od 1 listopada do 31 marca od 9.00 do 16.00
Sezonowość	Obiekt posiada obłożenie całoroczne z wyraźnym wyżem maj - październik.
Obecny etap rozwoju	Obiekt wielofunkcyjny, ze stale rozwijaną ofertą turystyczną, laureat wielu nagród turystycznych, dobrze rozpoznany na rynku posiada stałe i duże zainteresowanie turystyczne.

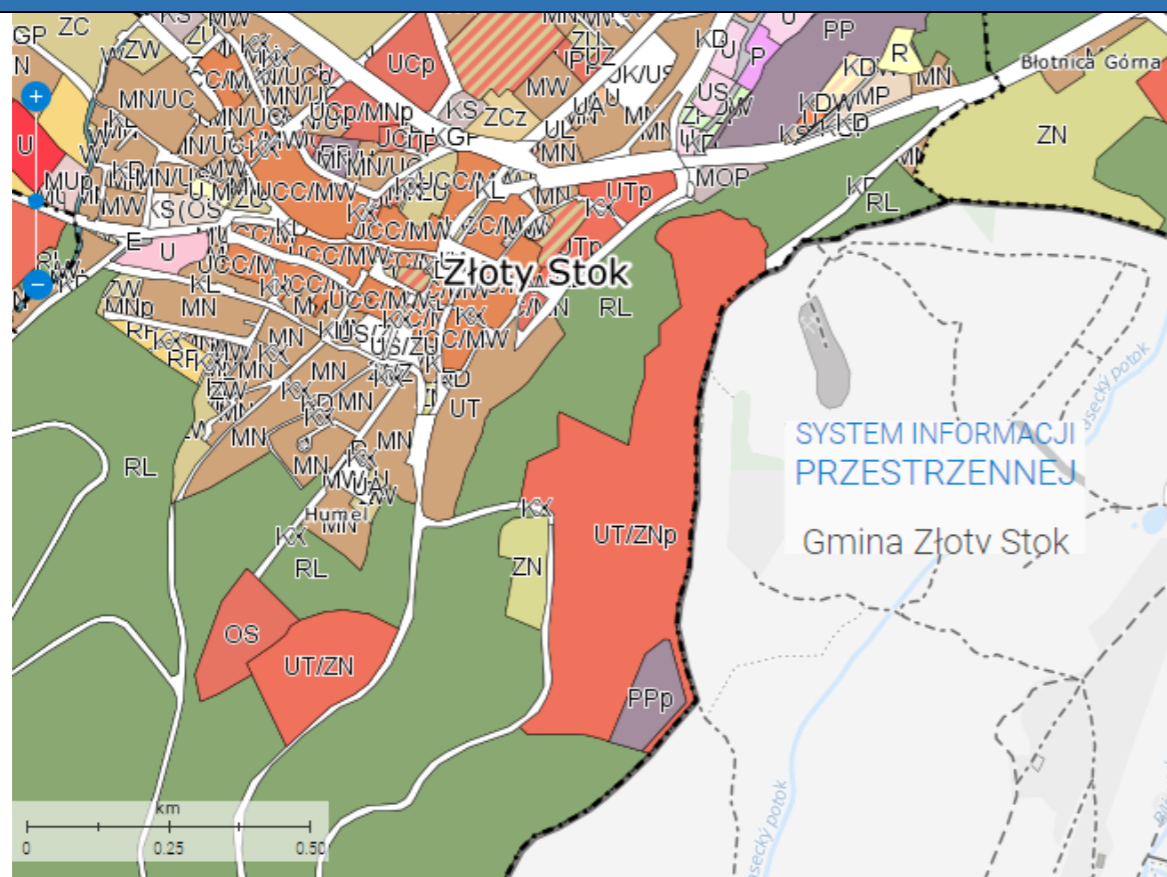
ILUSTRACJE
  <p>Il. 30.1., 30.2. Średniowieczny Park Techniki - widok z parkingu Il. Aleksandra Głowczyńska, 2015</p>
  <p>Współpraca z innymi produktami turystycznymi. Po prawej Il. 30.3. reklamy podmiotów współpracujących na drodze dojazdu do Kopalni Złota, po lewej Il. 30.4. reklama Kopalni Złota sfotografowana przed Kopalnią Węgla w Nowej Rudzie. Il. Aleksandra Głowczyńska, 2015</p>
 <p>Il. 30.5. Plac przed kopalnią z budynkiem restauracji i punktem pamiątkowym</p>
 <p>Il. 30.6. Spotkanie z instruktorem parku linowego. Il. Aleksandra Głowczyńska 2015, 2013</p>

UWARUNKOWANIA FUNKCJONALNO - PRZESTRZENNE		
Obszar	Obiekt powierzchniowy i podziemny o braku ciągłości przestrzennej, Park Linowy zajmuje powierzchnię 7 ha	
Sposób użytkowania	Funkcja podstawowa	Muzeum
	Funkcje uzupełniające	Usługi handlowe (pamiątki) Usługi gastronomiczne Rekreacja Edukacja poprzez zabawę
	Typ atrakcji	Centrum turystyczne
Dostępność komunikacyjna	Drogowa	Dobra
	Samochodowy transport zbiorowy	Słaby
	Kolej	Brak
	Ścieżki rowerowe	Brak
	Szlaki piesze	Przebiegają w okolicy obiektu
	Parking	Tak
	Miejsce na postój roweru	Niewyznaczone
Ogólna charakterystyka otoczenia	Obiekty rozmieszczone są w dolinie Złotego Potoku. Od strony wschodniej teren leśny, w którym przebiega granica państwa. Od strony zachodniej centrum miejscowości położone poniżej doliny.	
Czynniki lokalizacji	Walory kulturowe i dziedzictwo przyrodniczo techniczne.	
Możliwości ekspansji przestrzennej	Ograniczone	
Infrastruktura otoczenia	Stacje benzynowe, sklepy wielobranżowe, szlaki rowerowe	
Konflikty przestrzenne	Nie zaobserwowano wyraźnych. Miejscami problemem jest estetyka krajobrazu. Liczne reklamy obiektów współpracujących zasłaniają naturalne zbocza doliny. Przez wschodnie zalesione stoki przebiega granica państwa, która może być uznana za barierę w rozwoju przestrzennym. Produkt zdominował funkcjonalnie dolinę. <p>Il. 30.7. Oznakowanie dojazdu do Kopalni Złota oraz parking, Il. Aleksandra Głowczyńska, 2015</p>	
Inne	Obiekty rozlokowane na przestrzeni 1 km wzdłuż osi Doliny Złotego Potoku. Dolina jest prostopadła do drogi krajowej 46, z której widać Średniowieczny Park Techniki. Dojazd do kopalni bardzo dobrze oznakowany. Obiekty posiadają wspólny duży parking gotowy pomieścić zarówno dla samochodu osobowe jak i autokary. Teren o znikomym natężeniu ruchu miejscowego jest licznie odwiedzany przez turystów. Zwiedzenie wszystkich elementów atrakcji wymaga 5 godzin. Kopalnia Złota nawiązała współpracę z innymi produktami turystycznymi na Dolnym Śląsku, które skupia hasło Turystyczna Trzynastka. To nieformalne stowarzyszenie ma na celu wzajemną współpracę i promocję, której przejawami są m. in. zniżki na bilety do kolejnych odwiedzanych obiektów z grupy i tablice informacyjno - reklamowe.	

UWARUNKOWANIA PLANISTYCZNE I STRATEGICZNE

Sposób powstania	Kopalnia – adaptacja Park linowy – adaptacja kamieniołomu Średniowieczny Park Techniki – na surowym korzeniu		
SUIKZP Uchwała Nr XXXI/145/2000 Rady Miejskiej w Złotym Stoku z dnia 12 grudnia 2000 r. w sprawie przystąpienia do sporządzania zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Złoty Stok. SUIKZP Uchwała Nr XXXI/195/05 Rady Miejskiej w Złotym Stoku z dnia 30 czerwca 2005 r. w sprawie przystąpienia do sporządzania zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Złoty Stok.			
	Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Tak	
	Czy tekst uchwały SUIKZP precyzyjnie uwzględnia produkt?	Nie	
	Funkcja obszaru produktu turystycznego:	MU – mieszkaniowo usługowa	
	Komentarz	Zapisy można uznać za konfliktowe. SUIKZP planuje przy ulicy Złotej tereny mieszkaniowo usługowe i w ogóle nie dostrzega potencjału turystycznego Sztolni Gertruda, wokół której w chwili tworzenia SUIKZP już zaczął się obrywać ruch turystyczny.	
Il. 30.7. Fragment studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości Złoty Stok. Źródło: http://portal.gison.pl/zlotystok/			

**MPZP Uchwała nr XVI/100/04 Rady Miejskiej w Złotym Stoku z dnia 18 marca 2004r.
w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Złoty Stok**

Il. 30.8. Mapa wektorowa prezentująca zapisy MPZP. Dostęp: <http://portal.gison.pl/zlotystok/>

Czy dokument jest obowiązujący	Nie
Czy obiekt jest starszy od dokumentu planistycznego?	Tak
Czy produkt zajmuje teren jednolity funkcjonalnie	Nie
Czy zapisy uchwały MPZP są zgodne z profilem funkcjonalnym produktu?	Tak
Funkcja podstawowa	UT – Teren istniejącego kompleksu turystycznego „Kopalnia Złota”; (podziemna trasa turystyczna wraz z zespołem obiektów i urządzeń towarzyszących).
Funkcje dodatkowe	UT/ZNp – Teren projektowanego zagospodarowania rekreacyjnego, bez prawa wprowadzenia trwałej zabudowy, UT-1 – Teren istniejących usług turystycznych. Istniejące przeznaczenie podstawowe terenu utrzymuje się bez zmian. UT/ZN – Teren istniejącego zagospodarowania rekreacyjnego; bez prawa wprowadzenia trwałej zabudowy. Istniejące przeznaczenie podstawowe terenu utrzymuje się bez zmian. RL – Tereny istniejących lasów ochronnych, wraz z ciekami naturalnymi.
Warunki zabudowy	Wprowadza się ograniczenia w możliwości zmian przestrzennych i zakaz budowy nowych obiektów
Komentarz	MPZP utrwała istniejące przeznaczenie terenu, dopuszczając funkcje turystyczne. Ograniczenia możliwości zmian przestrzennych i budowy nowych obiektów przy ulicy Złotej wynikają z chęci uznania kopalni oraz jej bliskiego otoczenia za zespół przyrodniczo – krajobrazowy.

Strategia Rozwoju Gminy Złoty Stok z 2004 r.

Czy strategia wymienia produkt?	Tak
Produkt w ogólnej wizji rozwoju turystyki w gminie	SRG Złoty Stok planuje restrukturyzację spółki PUT Kopalnia Złota. SRT nie wyjaśnia co jest jej celem i jak ma przebiegać. Prawdopodobnie chodzi o przygotowanie i udostępnienie obiektów zabytkowych do zwiedzania. SRG wymienia obiekt wielokrotnie w kategoriach szans i mocnych stron regionu. Proponowane jest wsparcie promocyjne obiektu oraz budowa i modernizacja tras turystycznych (rowerowych, pieszych, spacerowych, narciarstwa biegowego, ścieżek tematycznych) "oraz budowa i modernizacja podziemnych tras turystycznych (utworzenie podziemnego splotu łodziami w Sztolni Czarnej)". W przygotowaniu strategii pomogła ankieta wykonana wśród mieszkańców gminy Złoty Stok w 2003 roku. W ankiecie mieszkańcy zwrócili uwagę na konieczność promocji Kopalni Złota, jednak nie wskazali jej jako największej szansy na rozwój gminy (wyższe noty otrzymały apteki, położenie na szlakach tranzytowych i pieszych turystycznych, bliskość granicy polsko – czeskiej, duża lesistość, wysoki poziom telefonizacji gminy oraz wybitne walory krajobrazowo przyrodnicze), a problem wytyczenia parkingu w okolicach kopalni nie został zauważony. W kwietniu 2017 roku rozpoczęto prace nad przygotowaniem nowej strategii rozwoju.

Koncepcja Rozwoju Subregionalnych Produktów Turystycznych Ziemi Kłodzkiej

KRSPT Ziemi Kłodzkiej szeroko opisuje walory turystyczne centrum Złotego Stoku i można odnieść wrażenie, że stawia je na równi z Kopalnią. Nie odzwierciedla to zainteresowania turystów, którzy zdecydowanie więcej czasu (i pieniędzy) spędzają przy ulicy Złotej. KRSPT opisuje ofertę Kopalni Złota oraz informuje o fakcie uhonorowanie produktu certyfikatem najlepszego produktu turystycznego 2008 roku. Drugi Cel operacyjnym *Kreowanie nowych i wsparcie dla istniejących markowych produktów turystycznych Ziemi Kłodzkiej* dedykowany jest m. in. Kopalni Złota. Proponowane działanie: *Marketingowe koncepcje lokalnych i sieciowych produktów turystycznych Między srebrem a złotem*: zakłada, że produkt turystyczny będzie profilowany, pakietowy, i adresowany do odpowiednich grup turystów. Tak ogólnikowa strategia nie pełni roli strategii czy też planu rozwoju.

Źródła: http://www.umwd.dolnyslask.pl/fileadmin/user_upload/Turystyka/Dokumenty/Rozwoj/Subregion_Ziemi_Klodzkiej.pdf [19.02.2018] <http://www.biuletyn.net/nt-bin/private/zlotystok/672.pdf> [19.02.2018] www.biuletyn.net/nt-bin/private/zlotystok/160.doc [19.02.2018] <http://portal.gison.pl/zlotystok/> [19.02.2018] www.biuletyn.net/nt-bin/private/zlotystok/160.doc [19.02.2018] http://www.zlotystok.pl/asp/pl_start.asp?typ=13&sub=0&menu=12&artykul=1823&akcja=artykul [19.02.2018] <http://www.biuletyn.net/nt-bin/private/zlotystok/672.pdf> [19.02.2018]

